

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr Džabir el-Džezairi

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Naslov originala:
MINHADŽU-L-MUSLIM

Recenzija:
Dr. Zuhdija ADILOVIĆ (Akida)
Hfz. mr. Muhamed POŘČA (Ahlak)
Dr. Šukrija RAMIĆ (Fikh)

Urednik:
Adnan PEZO

Lektor:
Aida KRZIĆ

Korektor:
Abdulmedžid NEZO

Kompjuterska obrada:
Semir ŠIŠIĆ
Meliha ŠIŠIĆ

Izdavač:
Organizacija aktivne islamske omladine

CIP- Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

297. 13

el-Džezairi, Ebu Bekr Džabir

PUT pravog muslimana = Minhadžu-l-muslim/ [prevodilac Ebu Muhamed es-Serid]. - Zenica : Organizacija aktivne islamske omladine, 2000. - 454 str.; 24 cm

Bibliografske i druge bilješke uz tekst

ISBN 9958 - 9622 - 3 - 3

COBISS/BiH - ID 8043270

منهاج المسلم

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr Džabir el-Džezairi

Prijevod:

Ebu Muhamed ES-SERID

Knjiga 1

Zenica, 1421./2000.

U ime Allaha, Milostivog, Samilosnog

RIJEČ IZDAVAČA

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova! Neka je blagoslov i mir na Njegovo najodabranije stvorenje, Muhammeda ﷺ!

A zatim,

Zahvaljujući milosti Uzvišenog Allaha, u prilici smo Bosanskoj biblioteci predstaviti jednu od najpopularnijih i najčitanijih knjiga u islamskom svijetu "Put pravog muslimana" (Minhadžu-l-muslim), knjigu koja je nezaobilazna za svaku biblioteku. Razlog za ovakvu njenu čitanost i popularnost leži u činjenici što je detaljna i sveobuhvatna u obradi brojnih pitanja koja tište svakog muslimana.

Kao takva, knjiga je veoma koristan priručnik, kako za pojedinca i porodicu, tako i za svakog ko traga za znanjem. Po svojoj koncepciji, ona obrađuje različite aspekte triju temeljnih islamskih disciplina: akaida, ahlaka i fikha; disciplina koje se s pravom smatraju stubovima naše uzvišene vjere i islamskog ummeta, uopće. U vrijeme kada je pravog znanja sve manje, a neznanja sve više, povratak vjeri i izučavanju spomenutih disciplina se nameće kao prijeka potreba. Ovo zato što narod koji tvrdi da mu je Islam vjera, ne može biti slavan, čestit ni ugledan, ukoliko istinski ne poznaje svoga Gospodara i svoju vjeru, pogotovu, ukoliko se, umjesto Božijim, rukovodi normama i zakonima donesenim od strane čovjeka, direktno suprotstavljenim univerzalnim zakonima Uzvišenog Gospodara.

Isto tako, narodi mogu opstati samo uz poštivanje normi etike i morala, njegovanje pravde i suzbijanje nepravde među ljudima. Dakle, narod koji želi dugo živjeti, svoje potomke mora naučiti da izvršavaju svoje obaveze prema drugima: prije svega obaveze prema svome

Gospodaru, svojim roditeljima, starijima i međusobne obaveze jednih prema drugima. Ovo zato što se red u cijelom univerzumu odvija po Allahovim nepromjenljivim zakonima, a jedan od njih je da nijedna vlast, ni u jednoj zemlji, makar se ona zvala i muslimanska, neće dugo potrajati, ukoliko je zasnovana na nepravdi i korupciji, za razliku od zemlje u kojoj vlada pravda, red i zakon, makar ona bila i nemuslimanska.

Što se, pak, tiče područja fikha, njega je autor – vješto se koristeći vjerodostojnim argumentima, na lahak i istovremeno krajnje metodičan način – veoma znalački, sažeto i koncizno obradio u poglavljima pod naslovima "Ibadat" i "Muamelat" tako da se po svome prepoznatljivom stilu, u današnjem islamskom svijetu, s pravom može smatrati pravim priručnikom materije koju obrađuje.

Cijenjenom čitaocu skrećemo pažnju da će, možda, u pojedinim fikhskim propisima primjetiti njihovu manju nepodudarnost sa hanefijskim mezhebom, uz napomenu da su, po mišljenju islamskih učenjaka, takve mezhebske razlike uobičajene i prihvatljive.

Isto tako, skrećemo pažnju čitaocu da znak (*) kod pojedinih fusnota upućuje na komentare i pojašnjenja izdavača i da to nisu riječi autora.

Na kraju, molimo Uzvišenog Allaha da ova knjiga bude od opće koristi za sve muslimane, da je upiše u dobra djela i da sve one koji su, na bilo koji način, doprinijeli njenom štampanju, obilato nagradi! Allah je sve kadar!

Izdavač

Abu Baker Jaber Al Jazaery

Teacher in Masjid Al- Nabawi Al- Shareef
Madina Munawwara
Tel. 8 3 7 1 5 0 0
P.O.Box: 871 - Saudi Arabia

أبوبكر جابر الجزائري

المدرس بالمسجد النبوي الشريف
المدينة المنورة
هاتف : ٨٣٧١٥٠٠
ص ب : ٨٧١ المملكة العربية السعودية

بسم الله الرحمن الرحيم

إذن بترجمة كتاب «منهاج المسلم»
وطباعته

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله وآله وصحبه

وبعد لقد أذنت لجمعية الشبان المسلم في البوسنة
والهرسك أذنت لرجال الجمعية في ترجمة
وطبع كتابي «منهاج المسلم» ودعوت الله تعالى
لهم بالتوفيق ونجاح دعوة الإسلام
بينهم وفي ديارهم. اللهم آمين

المؤلف:
أبوبكر جابر الجزائري

في ٢/١/١٤٢٠ هـ

أبوبكر جابر الجزائري
المدرس بالمسجد النبوي الشريف

Dozvola za prijevod i štampanje knjige "Put pravog muslimana"

Zahvala pripada Uzvišenom Allahu i neka je salavat i selam na Allahovog Poslanika ﷺ, njegovu porodicu i njegove ashabe, a zatim:

Dozvolio sam organizaciji *"Aktivne islamske omladine"* koja se nalazi u Federaciji Bosne i Hercegovine, prevođenje i štampanje moje knjige *"Minhadžu-l-muslim"* moleći Allaha Uzvišenog da im dâ uspjeha u islamskoj da'wi u njihovoj zemlji. Amin!

Pisac:

Ebu Bekr Džabir el-Džezairi

01. Muharrem 1420. h.g.

PREDGOVOR ČETVRTOM IZDANJU NA ARAPSKOM JEZIKU

Hvala Allahu, uz čiju se milost završavaju dobra djela! Neka je blagoslov i mir na, od svih ljudi, najodabranijeg čovjeka i poslanika Muhammeda, njegovu časnu porodicu i sve njegove drugove!

S obzirom na rasprodaju i posljednjih zaliha prvog, drugog i trećeg izdanje knjige *Minhadžu-l-muslim - Put pravog muslimana* i njen potpuni nestanak na tržištu, s jedne, i želju mnoge braće u Islamu da do nje dođu, s druge strane, jer su u njoj pronašli ono što su toliko tražili i jer im je olakšala put okupljanja oko Knjige svoga Gospodara i sunneta svoga Poslanika, pa im se toliko dopala da, već duže vremena, mole da se ponovo štampa - s Božijom pomoći smo se odlučili na pokretanje ovog najnovijeg, četvrtog, izdanja koje smo dopunili još jednim poglavljem o nasljednom pravu (*feraizu*), pokušali u njoj ispraviti sve ranije greške i pojasniti pojedine primjere, nakon čega je, hvala Allahu, ispala mnogo bogatija, kompletnija i sa tehničke strane dotjeranija.

Ebu Bekr el-Džezairi

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU NA ARAPSKOM JEZIKU

Hvala Allahu, Gospodaru svjetova, Bogu predašnjih i potonjih generacija! Neka Allah Svojim blagoslovom, mirom, milošću i srećom obaspe Svoga najodabranijeg stvora, posljednjeg vjerovjesnika, poslanika i našeg miljenika Muhammeda, njegovu časnu porodicu i sve njegove drugove. Neka Allah Svojom milošću i oprostom obaspe tabi'ine i sve one koji ih do Sudnjeg dana budu slijedili!

Prilikom jedne moje posjete Maroku i poziva upućenog tamošnjoj braći da se čvrsto uhvate Kur'ana i Sunneta - za sva vremena i prostore, jedinog spasa za muslimane, izvor njihove snage i svakog dobra - nekoliko dobrih ljudi iz grada Vud'de, zamolilo me da za tamošnju zajednicu čestitih vjernika napišem jednu knjigu u vidu udžbenika ili podsjetnika, u kome bi svaki čestiti vjernik mogao pronaći sve što ga interesira o vjerovanju, lijepom odgoju, vladanju, robovanju svome Gospodaru i saobraćanju sa svojom braćom, s tim da bude glavnja Allahova svjetla i dio sunca Muhammedove mudrosti, da ne izlazi iz okvira Kur'ana i Sunneta i da se, ni u kom slučaju, ne udaljava od žiže njihova zračenja.

Nisam mogao a da se, s Božijom pomoći, spomenutoj braći ne odazovem i ne počnem skicirati traženu knjigu, ili, bolje reći, željeni udžbenik, pa sam se odmah po povratku u Svetu zemlju, uz sve svoje obaveze i preokupiranost drugim poslovima, dao na sakupljanje, pisanje, prepravljanje i dotjerivanje ove knjige. Uzvišeni Allah mi je neizmjerno pomogao i u tim sahatima koje sam svake sedmice odvajao od svojih dana, prepunih briga, razmišljanja i drugih obaveza, tako da sam nakon svega dvije godine rada, pred sobom imao knjigu kakvu sam želio i kakvu su zamišljala moja braća. Evo, to je ta knjiga koju predajem u ruke svoje braće u Islamu, širom svijeta. Da kojim slučajem nisam njen pisac i sakupljač, možda bih je drugačije opisao i predstavio? Vjerovatno ne bih štedio riječi da je pohvalim i još toplije preporučim što većem broju čitalaca!? Ovako ću se zadovoljiti sa onim što o njoj, zaista, mislim: da je to knjiga koju bi svaki musliman u svojoj kućnoj biblioteci trebao imati.

Knjiga se sastoji od pet poglavlja, od kojih svako poglavlje ima više podnaslova. Podnaslova ima dosta naročito u Poglavlju o vjerskim obredima (*ibadat*) i Poglavlju o uzajamnim odnosima (*muamelat*).

Prvo poglavlje govori o vjerovanju (*akaidu*), Drugo o lijepom ponašanju (*adabima*), Treće o odgoju (*ahlaku*), Četvrto o obredima (*ibadatima*) i Peto o uzajamnim odnosima (*muamelatima*), tako da ova knjiga predstavlja svojevrsnu zbirku propisa o temeljima i ograncima islamskog vjerozakona (*Šerijata*). Zato smo joj s pravom dali naslov *Put pravog muslimana.* Kao takvu, toplo je preporučujemo braći muslimanima i pozivamo da je se pridržavaju.

Nadam se da sam, uz Allahovu pomoć, prilikom njene pripreme slijedio valjan metod.

Tako u Poglavlju o vjerovanju (*akaidu*) nisam izlazio iz okvira vjerovanja kakvo su prakticirali časni preci, vodeći strogo računa o tome da su oko njegove ispravnosti saglasni svi muslimani. Ovo zato što je to, prije svega, vjerovanje Allahova Poslanika ﷺ njegovih drugova (*ashaba*), generacije tabi'ina poslije njega, te prirodom urođeno vjerovanje Islama sa kojim je Allah slao Svoje poslanike i objavljivao Svoje Knjige.

Kada se radilo o fikhskim pitanjima, u Poglavljima o obredima (*ibadat*) i međusobnim odnosima (*muamelat*), tu nisam imao nikakvih dilema da se - u slučaju gdje nisam imao nedvosmisleni dokaz iz Allahove Knjige i Sunneta Njegova Poslanika - opredijelim za, po nama, najispravnije mišljenje nekog od najpoznatijih učenjaka i imama kao što su Ebu Hanife, Malik, Šafija i Ahmed, neka se Uzvišeni Allah svima smiluje.

Zato sam, bez i najmanje doze sumnje, potpuno siguran da svaki musliman koji se bude pridržavao ove knjige - svejedno, radilo se o akaidu, fikhu, edebu ili ahlaku- postupa po Allahovom vjerozakonu i slijedi put kojim je išao Njegov vjerovjesnik Muhammed ﷺ.

Podsjećam cijenjene čitaoce da sam s Božijom pomoći - da sam kojim slučajem htio - fikhska pitanja u ovoj knjizi mogao obraditi po nekom od postojećih mezheba i tako se poštedjeti teškoća oko prelistavanja mnogobrojnih izvora i ispravljanja najrazličitijih mišljenja i shvaćanja, od kojih su neka, kao što je poznato, čas potpuno podudarna, a čas oprečna.

Međutim, moja neodoljiva želja da svu našu čestitu braću-muslimane vidim na jednom, zajedničkom putu, na kome bi objedinili sve svoje snage, ideje, osjećaje i stremljenja i tako složno disali kao jedna duša, nagnali su me da se prihvatim ovog teškog zadatka i na sebe preuzmem tako teško breme. Hvala Allahu koji je pomogao da se ovo djelo završi i željeni cilj postigne.

Kao i svaki drugi vjernik, utječem se Uzvišenom Gospodaru od toga da sam, u ovom svom djelu, unio bilo kakvu zlonamjernu novotariju ili uveo novi mezheb. Zato Ga molim za pomoć protiv svakoga onoga ko pokušava časne sljedbenike ovoga ummeta odvratiti od puta na koji pozivam i načina ispoljavanja Islama koji zagovaram. Jer, tako mi Onoga mimo koga nema drugoga Boga, koliko mi je poznato, ni namjerno ni nenamjerno, ni svjesno ni nesvjesno, ni za jednu dlaku nisam odstupio od Allahove Knjige, Sunneta Njegova Poslanika ﷺ niti od mišljenja po kojima su postupali imami Islama i u tome ih slijedili milioni muslimana.

Osim toga, moja jedina namjera je bila da ovim pomognem da se razjedinjeni muslimani ponovo ujedine i da nakon dugog puta taj cilj učinim bližim.

Gospodaru, Zaštitniče vjernika i Upravitelju čestitih, učini moj rad i uloženi trud na ovoj knjizi valjanim i kod Tebe primljenim, a onima koji se je budu pridržavali korisnom.

Gospodaru, spasi njome koga Ti hoćeš od Svojih kolebljivih i smetenih robova i uputi njome na Tvoj pravi put one za koje Ti znaš da su ga dostojni, jer Ti si jedino kadar to učiniti.

Bože, blagoslovi i Svoj mir podari našem Poslaniku Muhammedu, njegovoj porodici i njegovim drugovima!

U Medini-Munevveri; 21.2.1384. = 1.7.1964. god.

Pisac

Ebu Bekr Džabir el-Džezairi

1. poglavlje

O ISLAMSKOM VJEROVANJU

(في العقيدة)

- *I - Vjerovanje u Allaha ﷻ*
- *II - Vjerovanje da je Uzvišeni Allah Tvorac i Gospodar svega postojećeg*
- *III - Vjerovanje da je Uzvišeni Allah Jedini istinski Bog i pređašnjih i potonjih naroda*
- *IV - Vjerovanje u Allahova ﷻ imena i atribute*
- *V - Vjerovanje u meleke, a.s.*
- *VI - Vjerovanje u Allahove ﷻ Knjige*
- *VII - Vjerovanje u Kur'an časni*
- *VIII - Vjerovanje u Božije poslanike, a.s.*
- *IX - Vjerovanje u Muhammedovo ﷺ poslanstvo*
- *X - Vjerovanje u Posljednji dan*
- *XI - O kaburskim patnjama i uživanjima*
- *XII - Vjerovanje u Allahovo određenje*
- *XIII - O činjenju ibadeta samo Allahu*
- *XIV - O pridobijanju naklonosti*
- *XV - O Allahovim prijateljima i njihovim kerametima, i šejtanovim prijateljima i njihovim zabludama*
- *XVI - Vjerovanje da je obaveza preporučivati dobro i odvraćati od onoga što ne valja*
- *XVII - Vjerovanje da je obaveza voljeti drugove Allahova Poslanika ﷺ, da su oni najodabranija generacija, da je dužnost uvažavati islamske vođe i pokoravati se muslimanskim predstavnicima*

I - Vjerovanje u Allaha ﷻ

(ألايمان بالله تعالى)

Ovo je jedno od najvažnijih i najkompleksnijih poglavlja koje obrađuje ova knjiga, jer se cjelokupni život vjernika odvija i upravlja prema njemu. Otuda je vjerovanje u Allaha ﷻ temelj svih temelja sveukupnog sistema života muslimana.

Musliman vjeruje u Uzvišenog Allaha u smislu da potvrđuje postojanje Svevišnjeg Gospodara, Stvoritelja nebesa i Zemlje koji savršeno zna i vidljivi i nevidljivi svijet, Gospodara i Vladara svega što postoji, da nema boga ni gospodara osim Njega, da posjeduje sva svojstva savršenstva, te da je daleko od bilo kakve manjkavosti. Ovo sve, zahvaljujući prije svega, Allahovoj uputi, a potom tradicionalnim i racionalnim dokazima.

Tradicionalni dokazi (الأدلة النقلية) **:**

1. Što sâm Uzvišeni Allah u Svojoj Knjizi govori o Svome postojanju, Svojim imenima i Svojim svojstvima i tako nedvosmisleno potvrđuje da je On - Gospodar svih stvorenja:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ
يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ
وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

Gospodar vaš je Allah, koji je nebesa i Zemlju u šest vremenskih razdoblja stvorio, a onda svemirom zagospodario; On tamnom noći prekriva dan, koja ga u stopu prati, a Sunce i Mjesec i zvijezde se pokoravaju Njegovoj volji. Samo On stvara i upravlja! Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova! (El-A'râf, 54.)

Što, dozivajući Svoga vjerovjesnika Musâa, a.s., s desne strane doline, iz stabla, u blagoslovljenom kraju, veli:

يَامُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ / *O Musa, Ja sam - Allah, Gospodar svjetova!* (El-Kasas, 30.)

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمْ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي / *Ja sam, uistinu, Allah, drugog boga, osim Mene, nema; zato se samo Meni klanjaj i molitvu obavljaj - da bih ti uvijek na umu bio!* (Tâ-hâ, 14.)

Što, veličajući Sebe, Svoja imena i svojstva, veli:

هُوَ اللَّهُ الَّذي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَانُ الرَّحِيمُ(٢٢)هُوَ اللَّهُ
الَّذي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ
سُبْحَانَ اللَّه عَمَّا يُشْرِكُونَ(٢٣)هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى
يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

On je Allah - nema drugog boga osim Njega - On je poznavalac nevidljivog i vidljivog svijeta, On je Milostiv, Samilosni! On je Allah - nema drugog boga osim Njega, Vladar, Sveti, Onaj koji je bez nedostatka, Onaj koji svakog osigurava, Onaj koji nad svim bdi, Silni, Uzvišeni, Gordi, Hvaljen neka je Allah, On je vrlo visoko iznad onih koje smatraju Njemu ravnim! On je Allah, Tvorac, Onaj koji iz ničega stvara, Onaj koji svemu daje oblik, On ima najljepša imena. Njega hvale oni na nebesima i na Zemlji, On je Silni i Mudri.(El-Hašr, 22.-24.)

- Što, hvaleći sâm Sebe, veli:

الْحَمْدُ لِلَّه رَبِّ الْعَالَمِينَ(٢)الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ(٣)مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ

Tebe, Allaha, Gospodara svjetova, hvalimo, Milostivog, Samilosnog, Vladara Dana sudnjeg! (El-Fâtiha, 1.-3.)

Što se nama, muslimanima obraća riječima:

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ

Ova vaša vjera - jedina je prava vjera, a Ja sam - vaš Gospodar, zato se samo Meni klanjajte! (El-Enbijâ', 92.)

Što, mimo Sebe, poriče postojanje drugog boga i gospodara nebesa i Zemlje:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّه رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

Da Zemljom i nebesima upravljaju drugi bogovi, a ne Allah, poremetili bi se. Pa nek je uzvišen Allah, Gospodar svemira, od onoga što Mu pripisuju! (El-Enbijâ', 22.)

2. Što je više od 124 hiljade vjerovjesnika i poslanika naučavalo o postojanju Uzvišenog Allaha, učilo o Njegovim imenima i svojstvima i kazivalo da je jedino On - Tvorac i Gospodar svih svjetova i svih stvorenja. Nema nijednog vjerovjesnika niti poslanika, a da Uzvišeni Allah sa njime nije: ili govorio, ili mu slao Svoga izaslanika (meleka), ili ga na drugi način nadahnuo da je to što mu se objavljuje, zasigurno, Allahov govor i Objava.

Ljudski razum i zdrava savjest ne mogu pobiti kazivanje ovako velikog broja najodabranijih stvorenja ljudskog roda. Također je nemoguće zamisliti da bi se ovako veliki broj pojedinaca, kroz dugu povijest čovječanstva, mogao dogovoriti da drugim ljudima govori o nečemu što sami ne znaju i u čiju se istinitost nisu potpuno uvjerili, tim prije što se radi o najodabranijim, najčestitijim, najbistrijim i najistinoljubivijim ljudima svih vremena.

3. Što milioni i milioni ljudi, širom svijeta, vjeruju u postojanje Uzvišenog Gospodara, pokoravaju Mu se i čine ibadet. Ako znamo da je čovjek, po svojoj urođenoj prirodi, sklon povjerovati, čak, jednom ili dvojici ljudi, postavlja se pitanje; kako onda ne povjerovati tako velikoj grupi, cijelom jednom narodu i nebrojnoj masi svijeta, tim prije što sâm razum i čovjekova urođena priroda govore da nema nikakve sumnje u istinitost Onoga u koga su vjerovali, o Njemu govorili, ibadet Mu činili i dobrim djelima Mu se nastojali, što više, približiti?!

4. Što milioni najučevnijih i razumom najobdarenijih ljudi ukazuju na postojanje Uzvišenog Allaha, govore o Njegovim imenima i svojstvima, dokazuju da je jedino On njihov Gospodar i da On sve može, te da Mu se, zato, i sami pokoravaju, obožavaju Ga, u Njegovo ime vole dobro i u Njegovo ime preziru zlo.

Racionalni dokazi (الأدلة العقلية):

1. Postojanje svih ovih svjetova i najrazličitijih stvorenja svjedoči o postojanju njihova Tvorca - Allaha ﷻ, jer mimo Njega nema nikoga drugog ko tvrdi da je sve ove svjetove stvorio. Osim toga, za ljudski razum je neshvatljivo postojanje bilo čega, ma koliko ono bilo sitno i

beznačajno, bez postojanja njegova tvorca, kao što bi, recimo, bilo postojanje hrane bez onoga ko ju je spremio i skuhao, ili postojanje postelje na Zemlji bez onoga ko ju je pripremio i prostro.

Kako bi, onda, bez svoga Tvorca mogao postojati ovaj ogromni kosmos sa nebesima i bezbrojnim nebeskim tijelima: poput Sunca, Mjeseca i zvijezda sa najrazličitijim oblicima, dimenzijama i putanjama? Kako bi mogla postojati Zemlja sa ljudima, džinnima i životinjama, sa tolikim razlikama u porijeklu, rasama, jezicima, osobinama i načinu spoznaje i razumijevanja? Kako bi na njoj mogle postojati najrazličitije vrste ruda, rijeke, kopna, mora i kako bi moglo rasti drveće sa svakojakim plodovima, različitim po boji, ukusu, mirisu, obliku, osobinama i sastavu?

2. Postojanje pred nama Allahova govora, koji čitamo, o kome razmišljamo i njegova značenja razumijevamo, dokaz su Njegova postojanja, jer je nemoguće postojanje govora bez govornika i riječi bez nekoga ko ih je izrekao.

Prema tome, i sâm govor Uzvišenog upućuje na Njegovo postojanje, tim prije što Njegov govor sadržava najčvršće propise koje su ljudi ikad upoznali i zakon koji je čovječanstvu donio toliko dobra. On, također, sadržava najistinitije naučne poglede i govori o nevidljivim stvarima i historijskim događajima. I ne samo to, sve o čemu govori je nepobitna istina. Nijedan od propisa Njegova vjerozakona, uprkos tolikoj dužini trajanja, bez obzira na mjesto i vrijeme, nije ostao neostvaren i u praksi neprimijenjen. Nijedan od tih naučnih pogleda, čak ni najsitniji detalj, nikada nije bio pobijen, niti otkrivena tajna, a da, u potpunosti, nije bila onakva kako se o njoj govorilo. Nijedan historičar, ma o kome se radilo, nikada se nije usudio pokušati da pobije neko od njegovih brojnih kazivanja, niti poreći neki od historijskih događaja na koji ukazuje ili o njemu govori.

Ovako mudar i istinit govor ljudski razum ne može pripisati nikome od ljudi, jer je kao takav, jednostavno, iznad čovjeka i stupnja njegove spoznaje. Ako je, pak, nemoguće da to bude čovjekov govor, čiji bi drugo mogao biti, nego govor čovjekova Stvoritelja? Osim toga, Allahov govor je svojevrstan dokaz Njegova postojanja, znanja, svemoći i mudrosti.

3. Postojanje savršeno preciznog sistema univerzalnih zakona stvaranja, rasta i razvoja drugih živih bića na ovome svijetu. Sva su ona podložna ovim zakonima, po njima se ravnaju i niukom slučaju iz njih ne

mogu izaći. Tako npr. čovjekovo stvaranje i formiranje u utrobi majke, počinje od kapi sjemena, nakon čega prolazi kroz tajnovite faze razvoja, u kojima niko drugi osim Allaha nema udjela, sve dok se, na kraju, ne rodi kao potpuno, sa svim organima, formiran čovjek. Kakav je slučaj sa njegovim stvaranjem i formiranjem u utrobi majke, takav je i sa njegovim rastom i razvojem nakon rođenja, počevši od dojenja i djetinjstva, preko mladosti i srednjovječnosti, pa sve do starosti.

Kako ovi zakoni vrijede za ljude i životinje, isto tako vrijede, ne samo za bilje i drveće, nego i za više sfere i nebeska tijela. Sva su ona podložna univerzalnom poretku svemira po kome se sve odvija i iz koga ništa ne iskače, jer kada bi samo jedna zvijezda ili skup zvijezda iskočio iz svoje putanje, došlo bi do propasti svijeta i kraja života na njemu.

Na osnovu gore navedenih logičko-racionalnih i tradicionalnih dokaza, musliman vjeruje u Uzvišenog Allaha i potvrduje da je On Tvorac i Gospodar svega što postoji i jedini pravi Bog, kako predašnjih, tako i potonjih naroda. Na osnovu takvog vjerovanja i ubjedenja upravlja se život muslimana u svakoj stvari.

* * *

II - Vjerovanje da je Uzvišeni Allah Tvorac i Gospodar svega postojećeg

Musliman čvrsto vjeruje da je Uzvišeni Allah Tvorac i Gospodar svega postojećeg i da, mimo Njega, na cijelome svijetu, nema drugog gospodara. On tako vjeruje, zahvaljujući, prije svega Allahovoj uputi, a zatim sljedećim tradicionalnim i racionalnim dokazima:

Tradicionalni dokazi **(أَلأَدلّة النّقليّة):**

1. Hvaleći sâm Sebe, Uzvišeni Allah, u Kur'anu, kaže da je Gospodar: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ / *Hvala Allahu, Gospodaru svjetova!* (El-Fâtiha, 1.)

Potvrđujući da je jedino On Tvorac i Gospodar nebesa i Zemlje, Uzvišeni na drugom mjestu veli:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ / *Reci: "Ko je Gospodar nebesa i Zemlje?" - i odgovori: "Allah!"* (Er-Ra'd, 16.)

Potvrđujući to još opširnije, na trećem mjestu, On u Kur'anu veli:

رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ(٧)لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ
رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمْ الْأَوَّلِينَ

Gospodar nebesa i Zemlje i onoga što je između njih ako čvrsto vjerujete, drugog boga osim Njega nema; On život i smrt daje - Gospodara vašeg i Gospodara vaših predaka davnih! (Ed-Duhân, 7.-8.)

Podsjećajući ljude na obećanje, da će u Njega, kao jedinog svoga Stvoritelja i Gospodara vjerovati, da će jedino Njega obožavati i da Mu nikoga ravnim neće smatrati, koje je od njih, dok su još u kičmama svojih očeva bili, uzeo, Uzvišeni veli:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ
قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا

I kada je Gospodar tvoj iz kičmi Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: "Zar Ja nisam Gospodar vaš?" - oni su odgovarali: "Jesi, mi svjedočimo." (El-A'râf, 172.)

Iznoseći dokaze protiv višebožaca i obavezujući ih na ono što su sami priznali, Uzvišeni veli:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ(٨٦)سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

Upitaj: "Ko je Gospodar sedam nebesa i ko je Gospodar svemira veličanstvenog?" "Allah!"- odgovoriće, a ti reci: "Pa zašto se onda ne bojite?" (El-Mu'minûn, 86.-87.)

2. Svi vjerovjesnici i poslanici govorili su o Uzvišenom Allahu kao jedinom Tvorcu i Gospodaru svega postojećeg i to, kroz lični primjer, potvrđivali. Tako je Adem, a.s., u svojoj dovi molio:

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ / *Gospodaru naš, sami smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni.* (El-A'râf, 23.)

Žaleći se Uzvišenom, Nuh, a.s., je rekao:

رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا / *Gospodaru moj, oni mene ne slušaju i povode se za onima čija bogatstva i djeca samo njihovu propast uvećavaju.* (Nûh, 21.)

Drugom prilikom, On se Allahu požalio i zamolio:

رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ(١١٧)فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

Gospodaru moj, narod moj me u laž utjeruje, pa Ti meni i njima presudi i mene i vjernike koji su sa mnom spasi! (Eš-Šu'âra, 117.-118.)

Moleći da Svetu zemlju-Mekku učini bezbjednom i da sačuva njega i njegove sinove, Ibrahim, a.s., je zamolio:

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ / *Gospodaru moj, učini ovaj grad bezbjednim i sačuvaj i mene i sinove moje da se klanjamo kumirima!* (Ibrâhîm, 35.)

Nabrajajući blagodati koje mu je dao, obraćajući se Allahu dovom, Jusuf, a.s., je rekao:

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ ، فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنُيَا وَالآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si Zaštitnik moj i na ovom i na onom svijetu; daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri! (Jûsuf, 101.)

Musa, a.s., je u jednoj svojoj dovi zamolio:

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي(٢٥)وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي(٢٦)وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي(٢٧)يَفْقَهُوا قَوْلِي(٢٨)وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي (٢٩)

Gospodaru moj, učini prostranim prsa moja i olakšaj zadatak moj: odriješi uzao sa jezika mog da bi razumjeli govor moj i podaj mi za pomoćnika iz porodice moje Haruna, brata mog! (Tâ-hâ, 25.-30.)

Harun, a.s., je sinovima Israilovim rekao:

وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي / *Gospodar vaš je Milostivi, zato slijedite mene i slušajte naređenje moje!* (Tâ-hâ, 90.)

Moleći za milost svoga Gospodara, Zekerijja, a.s., je zamolio:

رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا

Gospodaru moj, kosti su mi oronule i glava osijedila, a nikada nisam, kada sam Ti, Gospodaru moj, molbu uputio, nesretan bio! (Merjem, 4.)

Drugom prilikom, on je zamolio:

رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ / *Gospodaru moj, ne ostavljaj me sama, a Ti si jedini vječan!* (El-Enbijâ', 89.)

Odgovarajući na pitanje Uzvišenog, Isa, a.s., je rekao:

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ / *Ja sam im samo ono govorio što si mi Ti naredio: "Klanjajte se Allahu, i mome i svome Gospodaru!"* (El-Mâ'ide, 117.)

Drugom prilikom, obraćajući se svome narodu, on je rekao:

يَابَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ

O sinovi Israilovi, klanjajte se Allahu, i mome i vašem Gospodaru! Ko drugog Allahu smatra ravnim, Allah će mu ulazak u Džennet zabraniti i boravište njegovo će Džehennem biti; a nevjernicima neće niko pomoći. (El-Mâ'ide, 72.)

Naš vjerovjesnik Muhammed, neka su na njega i njegovu braću poslanike Allahov mir i blagoslov, u časovima nedaće imao je običaj reći: "Nema boga osim Svevišnjeg i Svemilosnog Allaha! Nema boga osim Allaha - Gospodara Arša veličanstvenoga! Nema boga osim Allaha - Gospodara nebesa i Zemlje i Gospodara Arša veličanstvenoga!" (Muslim)

Svi ovi i drugi vjerovjesnici i poslanici, neka su na njih Allahov mir i blagoslov, priznavali su Uzvišenog Allaha kao jedinog Tvorca i Gospodara. Podsjetimo se da su Mu se tim imenima obraćali i u svojim dovama Ga molili, iako su bili: u znanju najučevniji, razumom najobdareniji, u govoru najistinoljubljiviji i, u spoznaji Allaha i Njegovih svojstava, najupućeniji ljudi na Zemlji.

3. Nepokolebljivo vjerovanje miliona najučevnijih i najmudrijih ljudi na svijetu da je Uzvišeni Allah kako njihov, tako i svih drugih stvorenja jedini Tvorac i Gospodar, te priznavanje i svakodnevno dokazivanje takvog vjerovanja.

4. Nepokolebljivo vjerovanje miliona i miliona najumnijih i najčestitijih pripadnika ljudskog roda da je Uzvišeni Allah jedini Tvorac i Gospodar svih stvorenja i svih svjetova.

Racionalni dokazi **(الأدلّة العقليّة):**

U zdrave, logičko-racionalne dokaze da je Uzvišeni Allah jedini Tvorac i Gospodar svega postojećeg spada:

1. Što je jedino On Tvorac i Gospodar svega postojećeg, budući da svaki čovjek prihvaća činjenicu; da niko drugi osim Allaha, nije u stanju iz ničega stvoriti bilo šta, ma kako ono bilo sitno i beznačajno, ni koliko je jedna dlačica na tijelu čovjeka ili životinje, ili najsitniju perku na krilu ptice, ili list na grani drveta, a da ne govorimo o stvaranju kompletnog tijela, ili živog bića, ili manjeg ili višeg nebeskog tijela.

Na drugoj strani, Uzvišeni Allah potvrđuje da stvaralačka moć, apsolutno, pripada samo Njemu i nikome više. U tom smislu, On u Kur'anu veli:

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ / *Samo On stvara i upravlja! Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova!* (El-A'râf, 54.)

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ / *Allah stvara i vas i ono što napravite.* (Es-Sâffât, 96.)

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ / *Hvaljen neka je Allah koji je i nebesa i Zemlju stvorio i tmine i svjetlo dao...* (El-En'âm, 1.)

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

On je Taj koji iz ničega stvara i On će to ponovo učiniti, to je Njemu lahko; On je uzvišen i na nebesima i na Zemlji; On je silan i mudar. (Er-Rûm, 27.)

Zar činjenica da je Uzvišeni Allah stvorio sve što postoji, nije najbolji dokaz Njegova postojanja? Jeste, Gospodaru naš, mi to svjedočimo.

2. Što jedino On daje opskrbu i nafaku, jer nema nijedne životinje koja po Zemlji pase, ili u vodi pliva, ili se u utrobi skriva, a da joj Uzvišeni Allah opskrbu nije dao i nadahnuo je kako da do nje dođe i da se njome koristi. Počevši od mrava, kao najsitnije životinje, pa sve do

čovjeka, kao najsavršenije i najrazvijenije vrste, sva živa bića u svome postojanju, razvoju i ishrani su ovisna o Uzvišenom Allahu, jer jedino ih On stvara, hrani i održava. Pogledaj šta o toj činjenici Uzvišeni, jasno, da jasnije ne može biti, veli u ajetima Svoje Knjige:

فَلْيَنْظُرْ الْإِنسَانُ إِلَى طَعَامِهِ(٢٤)أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا(٢٥)ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا(٢٦)
فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا(٢٧)وَعِنَبًا وَقَضْبًا(٢٨)وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا(٢٩)وَحَدَائِقَ غُلْبًا(٣٠)

Neka čovjek pogleda u hranu svoju: Mi obilnu kišu prolivamo, zatim Zemlju pukotinama rasijecamo i činimo da iz nje žito izrasta i grožđe i povrće, i masline i palme, i bašče guste, i voće i pića. ('Abese, 24.-30.)

وَأَنزَلَ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى(٥٣) كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

I On spušta s neba kišu. Samo Mi dajemo da uz njenu pomoć u parovima niče bilje raznovrsno. Jedite i napasajte stoku svoju! (Tâ-hâ, 53.-55.)

Potvrđujući da nema boga niti gospodara osim Njega, Uzvišeni veli:

وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ فَأَنْزَلْنَا مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ / *Mi s neba spuštamo kišu da imate šta piti - vi time ne možete raspolagati,* (El-Hidžr, 22.); dok potvrđujući da nema Opskrbljivača osim Njega, veli:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا

Na Zemlji nema nijednog živog bića, a da ga Allah ne hrani. On zna gdje će koje boraviti i gdje će sahranjeno biti. (Hûd, 6.)

To što je neosporno dokazano da jedino Allah daje opskrbu i nafaku, samo je po sebi najbolji dokaz da je On i jedini Gospodar svih stvorenja.

3. Što zdrava ljudska priroda govori i neosporno potvrđuje da je Uzvišeni Allah -Tvorac i Gospodar svega postojećeg. Svaki zdrav i normalan čovjek, u dubini svoje duše, osjeća da je, pred Svemogućim Vladarom koji ni o kome ne ovisi, slab i nemoćan i da sa njim, kako On želi, raspolaže i upravlja, zbog čega, bez ikakva dvoumljenja i na sav glas izjavljuje da je Allah njegov Gospodar i Gospodar svega postojećeg!

Tu činjenicu prihvaća svako ko ima zdrav razum i ne osporava je niko ko ima urođenu zdravu prirodu. Kur'an podsjeća da je potvrda te činjenice iznuđena, čak, i od najokorjelijih idolopoklonika koji su, uprkos svemu, priznali da je Uzvišeni Allah Tvorac i Gospodar svega postojećeg. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا

A ako ih upitaš ko je stvorio nebesa i Zemlju, oni će sigurno reći: "Stvorio ih je Allah!" - Da, Silni i Sveznajući. (Ez-Zuhruf, 9.)

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

A da ih upitaš: "Ko je nebesa i Zemlju stvorio i ko je Sunce i Mjesec potčinio?" - sigurno bi rekli: "Allah!" (El-'Ankebût, 61.)

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ(٨٦)سَيَقُولُونَ لِلَّهِ

Upitaj: "Ko je Gospodar sedam nebesa i ko je Gospodar Arša veličanstvenog?" "Allah!" - odgovoriće. (El-Mu'minûn, 86.-87.)

4. Činjenica da je Uzvišeni Allah - Vladar svega postojećeg, da svim upravlja i sve održava, dokaz je da je On jedini Gospodar, jer na ovome svijetu niko od ljudi, niti drugih živih bića, u suštini, ničim ne gospodari. Najbolji dokaz za to je da se rađa i na ovaj svijet dolazi potpuno go, bez ikakve odjeće i obuće. Isto tako, kada umre, sa njega ne može ponijeti ništa osim ćefina u koje mu zamotaju tijelo. Kako onda čovjek može tvrditi da od ovoga svijeta nečim, istinski, gospodari?

Ako čovjek, kao najsavršenije i najodabranije stvorenje na svijetu, nije u stanju vladati ničim što je na njemu, ko njime, onda, vlada? Bez sumnje, Uzvišeni Allah, jedini pravi Vladar.

Ono što je rečeno i kao činjenica prihvaćeno, o Allahovoj vlasti i gospodarenju nad svim postojećim, važi i za Njegovo upravljanje i održavanje svega što postoji. Jer, tako mi Allaha, svojstva savršenstva kao što su: stvaranje, opskrba, vladanje, upravljanje i održavanje su svojstva Gospodara. Njih su, kao što Kur'an časni u više sura bilježi, priznali i same kolovode pagana-idolopoklonika. U tom smislu Uzvišeni veli:

V- Vjerovanje u meleke, a.s.

(ألإيمان بالملائكة عليهم السّلام)

Musliman vjeruje u Allahove ﷻ meleke, vjeruje da su oni Njegova najodabranija stvorenja i Njegovi najpoštovaniji robovi, te da ih je stvorio od svjetla, kao što je čovjeka stvorio od sasušene ilovače, kao što je grnčarija, a džinne od plamena vatre. On, zatim, vjeruje da im je Allah povjerio određene dužnosti koje besprijekorno izvršavaju. Neki od njih čuvaju Allahove robove i pišu njihova djela, drugima je povjereno da se brinu o Džennetu i njegovim blagodatima, trećima da se brinu o Džehennemu i džehennemskoj kazni, četvrtima da neprekidno, i danju i noću, slave i hvale Allaha itd. Musliman, zatim, vjeruje da je Uzvišeni neke od njih, kao što su Njemu bliski meleki: Džibril, Mikail i Israfil, posebno odabrao. Musliman tako vjeruje, prije svega, zahvaljujući Allahovoj ﷻ uputi, a zatim, imajući u vidu sljedeće tradicionalne i racionalne dokaze:

Tradicionalni dokazi **(الأدلّة النقليّة) :**

1. Uzvišeni Allah je zapovjedio da se vjeruje u Njegove meleke i o njima u Svojoj Knjizi rekao:

وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا

A onaj ko ne bude vjerovao u Allaha, i u meleke Njegove, i u knjige Njegove, i u poslanike Njegove, i u onaj svijet - daleko je zalutao. (En-Nisâ', 136.)

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ

Ko je neprijatelj Allahu i melekima Njegovim i poslanicima Njegovim i Džibrilu i Mikalu - pa, Allah je, doista, neprijatelj onima koji neće da vjeruju. (El-Bekare, 98.)

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ / *Mesihu neće biti zazorno da prizna da je Allahov rob, pa ni melekima, Njemu najbližim.* (En-Nisâ', 172.)

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ(٣١)
فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ

Upitaj: "Ko vas hrani s neba i iz zemlje, čije su djelo sluh i vid, ko stvara živo iz neživog, a pretvara živo u neživo, i ko upravlja svim?" - "Allah!" - reći će oni - a ti reci: "Pa zašto Ga se onda ne bojite?" To vam je Allah, Gospodar vaš istinski! Zar poslije istine ima išta osim zablude? (Jûnus, 31.-32.)

* * *

III - Vjerovanje da je Uzvišeni Allah Jedini istinski Bog i predašnjih i potonjih naroda

(الإيمان بإلهية الله تعالى للأولين والآخرين)

Musliman čvrsto vjeruje da je Uzvišeni Allah Jedini istinski Bog, kako predašnjih, tako i potonjih naroda, da nema drugog boga osim Njega i da je jedino On dostojan obožavanja. Tako vjeruje, prije svega, zahvaljujući Allahovoj uputi, jer - koga On uputi, na Pravom je putu, a koga On ostavi na krivom putu, niko ga drugi ne može uputiti - a zatim, zahvaljujući sljedećim tradicionalnim i racionalnim dokazima:

Tradicionalni dokazi **(الأدلّة النقليّة) :**

1. Uzvišeni Allah, Njegovi meleki i učeni ljudi svjedoče da nema drugog boga osim Njega. U tom smislu, Uzvišeni veli:

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Allah svjedoči da nema drugog boga osim Njega - a i meleki i učeni - i da On postupa pravedno. Nema boga osim Njega, Silnog i Mudrog! (Ali 'Imrân, 18.)

2. Uzvišeni Allah to potvrđuje na više mjesta u Kur'anu, gdje veli:

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ / *Allah je - nema boga osim Njega - Živi i Vječni! Ne obuzima Ga ni drijemež ni san!*(El-Bekare, 255.)

وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ / *A vaš Bog - jedan je Bog! Nema boga osim Njega, Milostivog, Samilosnog!* (El-Bekare, 163.)

Uzvišeni Allah je Svome vjerovjesniku Musau, a.s., rekao:

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي / *Ja sam, uistinu, Allah, drugog boga, osim Mene, nema; zato se samo Meni klanjaj!* (Tâ-hâ, 14.)

Našem vjerovjesniku Muhammedu ﷺ On je rekao:

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ / *Znaj da nema boga osim Allaha!* (Muhammed, 19.)

Govoreći sâm o Sebi, Uzvišeni je rekao:

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ(٢٢)هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ

On je Allah - nema drugog boga osim Njega - On je poznavalac nevidljivog i vidljivog svijeta, On je Milostiv, Samilosni! On je Allah - nema drugog boga osim Njega, Vladar, Sveti... (El-Hašr, 22.-23.)

3. Svi Allahovi poslanici pozivali su svoje narode da vjeruju u Allaha, da Ga priznaju za svoga Boga i da jedino Njega obožavaju i čine Mu ibadet. Tako je Nuh, a.s., svome narodu govorio:

يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ / *O narode moj, Allahu se klanjajte, vi drugoga boga osim Njega nemate!* (El-A'râf, 59.)

Kao Nuh, svojim narodima govorili su i svi ostali poslanici: Hud, Salih, Šuajb i drugi: *O narode moj, Allahu se klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate!*

Tako je Musa, a.s., sinovima Israilovim, kada su od njega zatražili da im napravi kip da ga kao boga obožavaju, rekao:

أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ / *Zar da vam, pored Allaha, tražim drugog boga, a On vas je iznad ostalog svijeta uzdigao?* (El-A'râf, 140.)

Junus, a.s., je, kajući se i slaveći svoga Gospodara, govorio:

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ / *Nema boga, osim Tebe, hvaljen neka si! Ja sam se, zaista, prema sebi ogriješio!* (El-Enbijâ', 87.)

Naš vjerovjesnik Muhammed ﷺ u dovi poslije namaza, imao je običaj reći: "Svjedočim da nema boga osim jedinog Allaha i da Mu niko nije ravan!"

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقليّة):**

1. Sama činjenica što je Uzvišeni Allah apsolutni Tvorac i Gospodar svega postojećeg, bez ikakve sumnje, govori da je jedino On dostojan da se obožava i da se samo Njemu čini ibadet. Jer, Gospodar koji daje život i smrt, pruža i uskraćuje, donosi korist i dopušta da se zapadne u nevolje, jedini je koji zaslužuje da Ga njegova stvorenja obožavaju, da mu čine ibadet, da Mu se pokoravaju, da Ga vole, da Ga veličaju i slave, da se u Njega nadaju i da Ga se boje.

2. Ako sva stvorenja priznaju da ih je Uzvišeni Allah stvorio, da im je jedino On istinski Gospodar, da ih održava i njima upravlja, kako bi se moglo zamisliti da Njegova stvorenja, kojima je toliko potreban, mimo Njega, obožavaju nekog drugog? Pošto je apsurdno da neko od stvorenja bude istovremeno i bog, neminovno je da je njihov Tvorac i Gospodar jedini istinski Bog, dostojan da se obožava i da Mu se čini ibadet.

3. Allahovo odličje svojstvima apsolutnog savršenstva, koja pripadaju samo Njemu i nikom više, kao što su atributi: Silni, Svemogući, Veliki, Svevišnji, Onaj koji sve čuje i sve vidi, Blagi, Milostivi, Samilosni, Onaj koji sve zna itd., neminovno nameću potrebu da Ga Njegovi robovi obožavaju; voleći Ga i veličajući svojim srcem, s jedne, i pokoravajući Mu se svojim tijelom i njegovim organima, s druge strane.

* * *

IV- Vjerovanje u Allahova ﷻ imena i atribute

(الإيمان بأسمائه تعالى وصفاته)

Musliman vjeruje u Allahova ﷻ lijepa imena i atribute savršenstva, nikome ih drugom, mimo Njega, ne pripisuje, ne interpretira ih, pa da ih liši njihova značenja, niti ih poredi sa svojstvima stvorenja, pa da ih sa njima prilagodi ili poistovjeti. Sve bi to bilo apsurdno. Naprotiv, on Uzvišenom Allahu potvrđuje sva imena i atribute koje je Uzvišeni sâm za Sebe potvrdio, ili Mu ih je potvrdio Njegov Poslanik, a poriče svaku vrstu nedostatka i nesavršenstva, kao što ih je, sâm za Sebe, porekao Uzvišeni, ili ih je porekao Njegov Poslanik. Ovo sve, na osnovu sljedećih - tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلة النقلية) :**

1. O Svojim imenima i atributima, sâm Uzvišeni je rekao:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima, a klonite se onih koji iskreću Njegova imena - kako budu radili, onako će biti kažnjeni! (El-A'râf, 180.)

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى / *Reci: "Zovite: 'Allah' ili zovite: 'Milostivi', a kako Ga god budete zvali, Njegova su imena najljepša.* (El-Isrâ', 110.)

On se, također, opisao i atributima: da sve čuje, sve vidi i sve zna; da je Mudri, Silni, Svemogući, Blagi, Onaj koji je o svemu podrobno obaviješten, Blagodarni, Milostivi, Samilosni, Onaj koji mnogo prašta; zatim da je, zasigurno, razgovarao sa Musaom, da se nadvisio nad Svojim prijestoljem, da je čovjeka stvorio Svojim rukama, da voli dobročinitelje, da je zadovoljan sa vjernicima, te da dolazi, spušta se itd. Sve ove atribute objavio je u Svojoj Knjizi i sve ih je, svojim jezikom, izgovorio Njegov Poslanik ﷺ.

2. Allahov Poslanik ﷺ u jasnim i sahih hadisima i vjerodostojnim predajama, između ostalog, je rekao:

"Allah se smije dvojici ljudi, od kojih jedan drugog ubija, a obojica će ući u Džennet." (Muttefekun alejhi)

"Džehennem će, cijelo vrijeme dok se u njega bude ubacivalo, govoriti: "Ima li još?" - sve dok na njega Svemoćni Gospodar ne stane Svojom nogom - a u drugoj verziji "stopalom" - pa će se skvrčiti i povikati: "Dosta je! Dosta je!" (Muttefekun alejhi)

"Svake noći, kada nastupi njena zadnja trećina, naš Gospodar se spušta na nama najbliže nebo i govori: "Ima li ko da Me pozove, pa da mu se odazovem? Ima li ko da šta od Mene zatraži, pa da mu dam? Ima li ko da Me za oprost zamoli, pa da mu oprostim?" (Muttefekun alejhi)

"Allah se više obraduje pokajanju Svoga roba, nego kada neko od vas, (u pustinji) nađe izgubljenu jahalicu." (Muslim)

Za robinju koja mu je na pitanje: "Gdje je Allah?"- odgovorila: "Na nebu", a na pitanje: "Ko sam ja?"- odgovorila: "Ti si Allahov Poslanik" je rekao: "Oslobodi je! Ona je vjernica."

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Allah će na Sudnjem danu ščepati Zemlju, a Svojom desnicom smotati nebo i reći: 'Ja sam Vladar, gdje su (danas) vladari Zemlje?'"

3. Čestite generacije prvih muslimana iz reda ashaba, tabi'ina i četvorice imama, neka je Allah sa svima njima zadovoljan, u potpunosti su prihvatale i potvrđivale svojstva Uzvišenog Allaha, bez ikakve njihove interpretacije, suzdržavanja ili isključivanja njihovog vanjskog značenja. Nije zabilježeno da je i jedan jedini ashab interpretirao bilo koje od Allahovih svojstava, ili ga je odbacio, ili da je za njega rekao da znači nešto drugo nego što po svojoj vanjskoj formi znači. Naprotiv, svi su oni u njih vjerovali po njihovom značenju i vanjskom sadržaju, duboko ubijeđeni da svojstva Uzvišenog Allaha nisu kao svojstva Njegovih stvorenja.

Tako je, upitan šta misli o riječima Uzvišenog: *Milostivi, koji se nad prijestoljem nadvisio* (Tâ-hâ, 5.) - Imam Malik, Allah mu se smilovao, odgovorio: "Zna se šta znači nadvisiti, ne zna se kako, a pitati je novotarija (bid'at)."

Imam Šafija, Allah mu se smilovao, je imao običaj reći: "Vjerujem u Allaha i u ono što je došlo od Allaha, onako kako Allah traži da se vjeruje. Vjerujem u Allahova Poslanika i u ono što je došlo od Allahova Poslanika, onako kako je Allahov Poslanik tražio da se vjeruje."

Imam Ahmed, Allah mu se smilovao, u vezi Poslanikovih ﷺ riječi: "Allah se spušta na nama najbliže nebo, Allah će se na Sudnjem danu očima gledati, Uzvišeni se čudi, smije, ljuti, Uzvišeni je zadovoljan, Uzvišeni prezire, voli itd."- imao je običaj reći: "Mi u to čvrsto vjerujemo ne pitajući kako, niti šta to znači; tj. vjerujemo da se Uzvišeni spušta i da će se vidjeti, te da se nad Svojim prijestoljem nadvisio. Međutim, mi ne znamo kako se On spušta, kako će se vidjeti, kako se nadvisio, niti šta to u suštini znači, nego znanje o tome pripisujemo Allahu koji je to rekao i objavio Svome Vjerovjesniku ﷺ. Mi ne proturječimo Allahovu Poslaniku, niti Uzvišenog Allaha, bez ograničenja i smisla, opisujemo drugačije nego što je sâm Sebe opisao i nego što Ga je opisao Njegov Poslanik, potpuno ubijeđeni da Allahu ništa nije slično i da On sve čuje i sve vidi."

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقليّة):**

1. Uzvišeni Allah sâm Sebe je opisao atributima i nazvao imenima. Nije nam zabranio da Ga njima opisujemo i nazivamo, niti nam je naredio da ih interpretiramo ili shvaćamo drugačije nego što ona formalno znače. Ima li logike i zdrava razuma, ako Ga njima opišemo, da nam se prigovara da smo Ga usporedili sa nekim od Njegovih stvorenja, pa da Njegove atribute i imena moramo interpretirati i shvaćati drugačije nego što ona, po svojoj vanjskoj formi, znače? Oni koji to čine lišavaju Uzvišenog Allaha svih atributa i iskreću značenje Njegovih imena, a onima koji to čine Uzvišeni prijeti riječima:

بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ / *A klonite se onih koji iskreću Njegova imena - kako budu radili, onako će biti kažnjeni!* (El-A'râf, 180.)

2. Zar onaj ko zaniječe neki od Allahovih atributa, bojeći se da Ga ne uporedi sa nekim od Njegovih stvorenja, ne vidi da je to već učinio, a onda to pokušava poreći, lišavajući Uzvišenog Njegovih atributa, s kojima je Allah sâm Sebe opisao? Onaj ko tako radi svojim postupkom čini dva velika grijeha: prvo Allaha uporedi sa Njegovim stvorenjima, a onda Ga liši Njegovih atributa.

Zar u ovakvom slučaju, nije sasvim logično i za zdrav razum prihvatljivo da se Uzvišeni Stvoritelj opiše onako kako je sâm Sebe opisao i kako Ga je opisao Njegov Poslanik, svakako, vjerujući da Njegovi atributi nisu slični atributima Njegovih stvorenja, niti Njegov zat (biće), zatu Njegovih stvorenja?!

3. Vjerovanje u Allahove ﷻ atribute i Njegovo opisivanje njima ne znači Njegovo poređenje sa atributima stvorenja, jer zdravom razumu nije neprihvatljivo da se Uzvišeni odlikuje posebnim atributima, drugačijim od atributa stvorenja, s kojima se podudaraju samo u jezičkom pogledu (izgovoru), tako da Stvoritelj ima svoje, a stvorenja Svoje atribute.

Kada musliman vjeruje u Allahove ﷻ atribute i njima Ga opisuje, on niukom slučaju ne misli, niti mu pada na pamet da se, npr. Allahova ruka, u bilo kom smislu, osim u imenu, poredi sa rukom stvorenja, jer su Stvoritelj i stvorenje po svome biću, atributima i djelima potpuno drugačiji. U tom smislu Uzvišeni veli:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ(١)اللَّهُ الصَّمَدُ(٢)لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ(٣)وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ(٤)

Reci: "On je Allah - Jedan! Allah je Utočište svakom! Nije rodio i rođen nije, i niko Mu ravan nije!" (El-Ihlâs, 4.)

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ / *Njemu ništa nije slično! On sve čuje i sve vidi.* (Eš-Šûrâ, 11.)

* * *

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ / *A prijesto Gospodara tvoga će tog dana iznad njih osmorica držati.* (El-Hâkkatu, 17.)

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً / *Mi smo čuvarima vatre meleke postavili.* (El-Muddessir, 31.)

وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ(٢٣)سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ / *A meleki će im ulaziti na vrata svaka: "Mir neka je vama zato što ste trpjeli!"* (Er-Ra'd, 23.-24.)

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا
وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

A kada Gospodar tvoj reče melekima: "Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!" - oni rekoše: "Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv proljevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo." On reče: "Ja znam ono što vi ne znate." (El-Bekare, 30.)

2. Allahov Poslanik ﷺ bi ih, u svojoj dovi, kada bi stao da klanja noćni namaz, spomenuo riječima: "Bože moj, Gospodaru Džibrilov, Mikailov i Israfilov, Stvoritelju nebesa i Zemlje, koji znaš i nevidljivi i vidljivi svijet, Ti među Svojim robovima, u onome u čemu su se podvojili, presuđuješ, pa mi sa dozvolom Svojom, pokaži šta je istina u onome u čemu su se podvojili! Ti, zaista, onoga koga hoćeš upućuješ na Pravi put!" (Muslim)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Nebo se razliježe od zvonjave, a ima i zašto, jer na njemu nema mjesta ni koliko četiri prsta, a da na njemu neki od meleka ne čini sedždu." (Ibn Ebu Hatim)

"Kroz Bejtu-l-ma'mur svaki dan prolazi sedamdeset hiljada meleka koji više nikada neće, ponovo, doći na red."[1]

"Kada dođe petak, na svaka džamijska vrata stanu meleki koji zapisuju poredu, kako ko ulazi, a kada sjedne imam, smotaju knjige i priđu da čuju zikr." (Malik)

---

[1] - Osnova hadisa može se naći u Buhariji i Muslimu.

"Ponekad mi se melek pojavi u ljudskom liku, pa mi tako govori i ja razumijem šta kaže." (Buharija)

"Među vama se uzastopno smjenjuju noćni i dnevni meleki." (Buharija)

"On je meleke stvorio od svjetla, džinne od plamena vatre, a čovjeka od onoga što vam je opisao." (Muslim)

3. Veliki broj ashaba, r.a., svojim očima je vidio meleke u Bici na Bedru. Oni su skupa, više puta, vidjeli Džibrila, a.s., kada je donosio Objavu. Ponekad se pojavljivao u liku Dihje el-Kelbija, pa su ga, zajedno, mogli vidjeti. O tom slučaju poznat je hadis koji prenosi Omer b. el-Hattab, r.a., a u svojoj zbirci bilježi Muslim. U njemu stoji da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Znate li ko je bio ovaj što je pitao?" - pa su odgovorili: "Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju." Na to im je on rekao: "Ovo je bio Džibril koji je došao da vas pouči vjeri."

4. Milioni i milioni vjernika, sljedbenika Allahovih poslanika, u svako doba i u svakom mjestu, vjeruju u meleke i svjedoče da je, bez sumnje, istina ono što su o njima prenijeli poslanici.

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقلية):**

1. Zdrav razum ne isključuje i ne pobija postojanje meleka, jer se pod tim ne misli na pomirenje dvije suprotnosti, kao što je istovremeno postojanje i nepostojanje nečega, niti dvije isključivosti, kao što je npr. istovremeno postojanje mraka i svjetla. Ovo zato što vjerovanje u meleke, apsolutno, ne podrazumijeva ništa od toga.

2. Ako svako ko ima zdravu pamet, prihvaća činjenicu da djelovanje nečega upućuje na njegovo postojanje, onda isto tako i višestruko djelovanje meleka potvrđuje njihovo postojanje. Ono se, između ostalog, ogleda u tome:

a) Što je Objava Allahovim poslanicima i vjerovjesnicima, najčešće, stizala preko Džibrila, a.s., meleka zaduženog za dostavljanje Objave. To je nepobitna i dokazana činjenica koja sama po sebi potvrđuje postojanje meleka,

b) Što Melek smrti sa svojim pomoćnicima, na samrti, drugim stvorenjima oduzima dušu, kao što veli Uzvišeni:

قُـــلْ يَتَوَفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ / *Reci: "Melek smrti, koji vam je zato određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti."* (Es-Sedžda, 11.)

c) Što tokom cijelog života čuvaju čovjeka od zla džinna i šejtana među kojima živi, koji ga vide, a on njih ne vidi i koji mu mogu nauditi, a on njima, ne samo da ne može nauditi nego ponekad sâm nije u stanju ni njihova se zla sačuvati. Sve je to dokaz postojanja meleka koji čovjeka čuvaju i štite, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ / *Uz svakog od vas su meleki, ispred njega i iza njega - po Allahovom određenju nad njim bdiju.* (Er-Ra'd, 11.)

3. Nemogućnost da se zbog ograničenosti čula vida nešto vidi, nije nikakav dokaz da ono, doista, i ne postoji, jer i u nama vidljivom svijetu postoje mnogobrojne materijalne stvari koje se ne vide golim okom, ali se pomoću raznih povećala mogu jasno vidjeti.

* * *

VI - Vjerovanje u Allahove ﷺ Knjige

(الإيمان بكتب الله تعالى)

Musliman vjeruje u sve Knjige koje je objavio Uzvišeni Allah, kao i u Suhufe koje je dao nekim od Svojih poslanika. On vjeruje da su sve one govor koji je Allah objavio Svojim poslanicima da kroz njega ljudima dostave Njegovu vjeru i Vjerozakon. On, zatim, vjeruje da su od svih njih najznačajnije četiri Knjige: Kur'an, objavljen našem Vjerovjesniku Muhammedu ﷺ Tevrat, objavljen Allahovu vjerovjesniku Musau, a.s., Zebur, objavljen Allahovu vjerovjesniku Davudu, a.s., i Indžil, objavljen Allahovu robu i poslaniku Isau, a.s. I na kraju, on vjeruje da je od svih spomenutih Knjiga najvažniji i najodabraniji Kur'an koji je dokinuo sve ranije vjerozakone i van snage stavio njihove propise. Ovo sve, na osnovu sljedećih tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلّة النقليّة) :**

1. Uzvišeni Allah je zapovjedio da se vjeruje u Njegove meleke riječima:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنزَلَ مِنْ قَبْلُ

O vjernici, vjerujte u Allaha, i Poslanika Njegova, i u Knjigu koju On Svome Poslaniku objavljuje, i u Knjigu koju je objavio prije! (En-Nisâ', 136.)

2. O njima Uzvišeni govori i u sljedećim riječima:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ(٢)نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ(٣)مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ

Allah je - nema boga osim Njega - Živi i Vječni! On tebi objavljuje Knjigu, pravu istinu, koja prethodne potvrđuje, a Tevrat i Indžil objavio je još prije, kao putokaz ljudima, a objavio je i ostale koje rastavljaju istinu od neistine. (Ali 'Imrân, 2.-4.)

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ

A tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da potvrdi knjige prije objavljene i da nad njima bdi. (El-Mâ'ide, 48.)

وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا / *A Davudu smo dali Zebur.* (En-Nisâ', 163.)

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ(١٩٢)نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ(١٩٣)عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ(١٩٤) بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ(١٩٥)وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ

I Kur'an je sigurno objava Gospodara svjetova; donosi ga povjerljivi Džibril na srce tvoje, da opominješ na jasnom arapskom jeziku; on je spomenut u knjigama poslanika prijašnjih. (Eš-Šu'arâ', 192.-196.)

إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى(١٨)صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى / *Ovo, doista, ima u listovima davnašnjim, listovima Ibrahimovim i Musaovim.* (El-A'lâ, 18.-19.)

3. O Allahovim Knjigama obavijestio nas je i naš poslanik Muhammed ﷺ u svojim mnogobrojnim hadisima, od kojih navodimo samo sljedeće:

"Od ovog vašeg svijeta, u poređenju sa onim šta je od njega prošlo, ostalo je samo koliko od ikindije do zalaska Sunca. Sljedbenicima Tevrata dat je Tevrat, pa su po njemu postupali do podne, nakon čega su popustili i oslabili, pa im je davano u istoj onoj mjeri koliko bi i zaslužili. Zatim je sljedbenicima Indžila dat Indžil, pa su po njemu postupali dok nije klanjana ikindija, nakon čega su popustili i oslabili, pa je i njima davano u istoj onoj mjeri u kojoj bi zaslužili. Zatim je vama dat Kur'an, pa ste po njemu postupali sve dok nije zašlo Sunce, pa vam se daje dvostruko više nego što zaslužite. Na to su sljedbenici Knjige upitali: 'Zar da se od nas manje trude, a da budu više nagrađeni?' - pa je Allah upitao: 'Jesam li vam ikakvu nepravdu, u vašim pravima, učinio?' - 'Ne, nisi' - odgovorili su - pa je rekao: 'To je Moje dobro koje dajem onome kome Ja hoću.'" (Buharija)

"Davudu, a.s., je toliko bilo olakšano učenje, da je znao narediti da mu se dovedu jahalice i proučiti Tevrat ili Zebur, prije nego što se osedlaju. Hranio se samo od rada svojih ruku." (Buharija)

"Zaviditi se može samo dvojici: čovjeku kome je Allah dao Kur'an pa ga danonoćno uči..." (Buharija)

"Ostavio sam među vama ono što vam, ako ga se budete držali, neće dozvoliti da poslije mene zalutate: Allahovu Knjigu i Sunnet Njegovog Poslanika." (Hakem i Malik)

"Ne potvrđujte, ali i ne pobijajte ono što govore sljedbenici Knjige, nego recite: 'Vjerujemo u ono što je objavljeno nama i što je objavljeno vama. Naš i vaš Bog je jedan i mi Mu se pokoravamo!'" (Buharija)

4. Milioni učenih ljudi, mudraca i vjernika širom svijeta, u svim vremenima i na svim prostorima, čvrsto su vjerovali i vjeruju da je Uzvišeni Allah Svojim poslanicima objavljivao Svoje knjige i da su oni bili Njegova najodabranija stvorenja. U njima je Uzvišeni objavljivao onoliko koliko je On htio o Svojim svojstvima, tajnama, vjerozakonu, vjeri, obećanjima i prijetnjama.

Racionalni dokazi (الأدلة العقلية):

1. Čovjekova slabost i ovisnost o svome Gospodaru u održavanju, kako svoga tijela, tako i duše, iziskivale su potrebu za knjigama sa tačno definiranim propisima i zakonima, koji bi mu pomogli da, u skladu sa njima, njeguje i razvija odnose sa drugima i ostvari ono što mu je potrebno za život, kako na ovom, tako i na budućem svijetu.

2. Budući da su poslanici bili svojevrsna veza između Allaha - Stvoritelja i Njegovih stvorenja i da su kao i ostali ljudi živjeli i umirali, da nije bilo knjiga koje su sadržavale njihovo učenje, ono bi se, nakon njihove smrti, iskrivilo i zagubilo, nakon čega bi ljudi ostali i bez poslanstva i bez spomenute veze, a to bi značilo gubljenje osnovnog cilja objave i misije poslanstva. Kako do toga ne bi došlo, bez ikakve sumnje, bilo je nužno potrebno objavljivanje Božijih knjiga.

3. Da kojim slučajem poslanik koji je pozivao da se vjeruje u Allaha, od svoga Gospodara nije donio knjigu sa uputom i vjerozakonom, svijet bi ga počeo ugoniti u laž i pobijati njegovu poslaničku misiju. I to je bio jedan od razloga objave Božijih knjiga, kako bi i one bile dokaz ljudima.

* * *

VII - Vjerovanje u Kur'an časni

(ألإيمان بالقرآن الكريم)

Musliman vjeruje u Kur'an časni, Knjigu koju je Uzvišeni Allah objavio Svome najodabranijem i najčestitijem stvorenju, vjerovjesniku i poslaniku, našem vjerovjesniku Muhammedu ﷺ kao što je objavio i druge knjige, poslanicima prije njega. On, zatim, vjeruje da su njegovim propisima stavljeni van snage propisi svih ranijih nebeskih knjiga i da je Muhammedovo poslanstvo posljednje poslanstvo.

Musliman, zatim, vjeruje da je Kur'an najkompletnija knjiga Božijih propisa, da onome ko je se pridržava, Onaj koji ju je objavio garantira sreću, i na ovome i na budućem svijetu, da onome ko se od nje okreće i po njoj ne postupa prijeti nesrećom, i na ovome i na budućem svijetu, te da je to jedina Knjiga za koju je Allah garantirao da od nje neće biti ništa oduzeto, niti joj dodato, niti u njoj šta izmijenjeno i iskrivljeno, nego će ostati nepromijenjena sve dok pri kraju života na ovom svijetu ne bude Njemu ponovo dignuta. Ovo sve, zbog sljedećih tradicionalnih i racionalnih dokaza:

Tradicionalni dokazi **(ألأدلّة النّقليّة) :**

1. Govoreći o Kur'anu, Uzvišeni Allah je rekao:

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا / *Neka je uzvišen Onaj koji robu Svome objavljuje Kur'an da bi svjetovima bio opomena.* (El-Furkân, 1.)

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Objavljujući ti ovaj Kur'an, Mi tebi o najljepšim događajima kazujemo iako prije njega nisi doista ništa znao. (Jûsuf, 3.)

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا

Mi tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da ljudima sudiš onako kako ti Allah objavljuje. I ne budi branilac varalicama! (En-Nisâ', 105.)

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ(١٥)يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

O sljedbenici Knjige, došao vam je poslanik Naš da vam ukaže na mnogo šta što Vi iz Knjige krijete, i preko mnogo čega će i preći. A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna kojom Allah upućuje na puteve spasa one koji nastoje da steknu zadovoljstvo Njegovo i izvodi ih, po volji Svojoj, iz tmina na svjetlo i na Pravi put im ukazuje. (El-Mâ'ide, 15.-16.)

فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى(١٢٣)وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى

A onaj ko bude slijedio uputu Moju, neće zalutati i neće nesretan biti. A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti i na Sudnjem danu ćemo ga slijepim oživjeti. (Tâ-hâ, 123.-124.)

لَكِتَابٌ عَزِيزٌ(٤١)لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ

A on je, zaista, knjiga zaštićena, laž joj je strana, bilo s koje strane, ona je Objava od Mudroga i Hvale dostojnoga. (Fussilet, 41.-42.)

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ / *Mi, uistinu, Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti!* (El-Hidžr, 9.)

2. Allahov poslanik Muhammed ﷺ kome je Kur'an i objavljen o njemu je rekao:"Meni je data Knjiga i uz nju još toliko."

"Od vas je najbolji onaj ko izučava Kur'an i njemu drugog poučava." (Ebu Davud, Tirmizi i Ibn Madže)

"Zaviditi se može samo dvojici: čovjeku kome je Allah dao Kur'an, pa ga danonoćno uči i čovjeku kome je Allah dao imetak, pa ga danonoćno troši." (Buharija)

"Nema nijednog vjerovjesnika a da mu nisu bili dati njemu (tj. Kur'anu) slični ajeti koji su ljudima bili povjereni. Ono što je dato meni bila je Objava koju mi je Allah objavio. Nadam se da ću od svih njih, na Sudnjem danu, imati najviše sljedbenika." (Muslim)

"Da je kojim slučajem Musa ili Isa živ, ne bi mu preostalo ništa drugo nego da mene slijedi."[2]

3. Milioni muslimana širom svijeta su vjerovali i vjeruju da je Kur'an Allahova Knjiga koju je objavio Svome poslaniku Muhammedu ﷺ. Pored toga što u njega čvrsto vjeruju, oni ga čitaju, uče napamet i rade po njegovim propisima i odredbama.

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقليّة):**

1. Iako je naš poslanik Muhammed ﷺ bio nepismen, iako nije znao ni čitati ni pisati, jer nikada nije išao niukakav mekteb ili školu, Kur'an koji mu je objavljen sadržava razne discipline iz više naučnih oblasti, kao što su:

- astronomija,
- historija,
- pravo i
- ratne vještine i diplomatija.

To što Kur'an u sebi sadržava navedene i razne druge naučne discipline, najbolji je dokaz da je on Allahov govor i Objava, jer za ljudski razum nije shvatljivo da bi neko ko je bio potpuno nepismen i ko nije znao ni čitati ni pisati, sve to mogao iz svoje glave izmisliti.

2. Uzvišeni Allah, koji je Svome Poslaniku objavio Kur'an, poziva ljude i džinne da, ako mogu, od sebe izmisle nešto slično Kur'anu, a zatim veli:

قُلْ لَئِنْ اجْتَمَعَتْ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

[2] - Ebu Ja'la u nešto drugačijoj verziji.

Reci: "Kada bi se svi ljudi i džinni udružili da sačine jedan ovakav Kur'an, oni, kao što je on, ne bi sačinili, pa makar jedni drugima pomagali." (El-Isrâ', 88.)

On, također, poziva najrječitije i po vještini govorništva, najpoznatije ličnosti među svim Arapima da, ako mogu, izmisle deset rečenica kao što su kur'anske, a ako ne mogu, da pokušaju izmisliti bar jednu rečenicu, pa su pokušali i nisu uspjeli, što je bio najbolji i najjači dokaz da je Kur'an Allahov govor i da ni po čemu nema ljudski, nego božanski karakter.

3. Kur'an sadrži i mnogobrojna kazivanja o događajima koji se nisu još bili desili. Neki od njih su se desili, i to potpuno onako kao što ih je najavio.

4. Budući da je Uzvišeni Allah i drugim poslanicima objavljivao druge knjige, kao što je Tevrat Musau i Indžil Isau, a.s., ne treba čuditi što je Muhammedu ﷺ objavio Kur'an. Da li, dakle, zdrav razum isključuje mogućnost objave Kur'ana? Ne, naprotiv, razum to nameće kao nužnost i potrebu.

5. Prateći kur'anska predskazanja, može se zaključiti da su se ona koja su se desila u potpunosti obistinila onako kako ih je predskazao. To isto važi i za njegova kazivanja o minulim događajima za koja se uspostavilo da su se odigrali upravo onako kako kazuje Kur'an. Ovome treba dodati da se pokazalo potpuno istinitim da su, kada god su kur'anski propisi, zakoni i odredbe poštovani i u praksi provođeni, među svijetom vladali mir, sigurnost, dostojanstvo, poštenje i znanje. Najbolji primjer za to je period vladavine prve četvorice pravednih vladara, neka je Allah sa njima zadovoljan! Zar je i poslije ovoga potrebno navoditi druge dokaze da je Kur'an, doista, Allahov govor i Objava koju je poslao preko najodabranijeg čovjeka i poslanika Muhammeda ﷺ?

* * *

VIII - Vjerovanje u Božije poslanike, a.s.

(الإيمان بالرّسل عليهم السّلام)

Musliman vjeruje da je Uzvišeni Allah neke od ljudi odabrao za poslanike, da im je objavio Svoj vjerozakon i od njih uzeo obavezu da će ga vjerno dostaviti ljudima, kako ovi na Sudnjem danu pred Njim ne bi imali izgovora da za njega nisu znali. Musliman, zatim, vjeruje da je Uzvišeni Allah Svoje poslanike, počevši od Nuha, a.s., pa sve do posljednjeg Muhammeda ﷺ slao sa jasnim dokazima i potpomagao mudžizama.

Pored toga, on vjeruje da su poslanici, iako kao i ostali ljudi jedu, piju, razbolijevaju se, ozdravljaju, zaboravljaju, prisjećaju se, žive i umiru, apsolutno i bez izuzetka najbolja, najodabranija i najsavršenija Allahova stvorenja, te da ničije vjerovanje nije potpuno dok u sve njih ne bude vjerovao, kako u glavnim crtama, tako i u najsitnijim detaljima. Ovo sve, na osnovu sljedećih tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلّة النقليّة) :**

1. Govoreći o Svojim poslanicima i povjerenoj im poslaničkoj misiji, Uzvišeni veli:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اُعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ / *Mi smo svakom narodu poslanika poslali: "Allahu se klanjajte, a kumira se klonite!"* (En-Nahl, 36.)

اللَّهُ يَصْطَفِي مِنْ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنْ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ / *Allah odabire poslanike među melekima i ljudima. - Allah sve čuje i sve vidi.* (El-Hadždž, 75.)

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا(١٦٣)وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا(١٦٤)رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِأَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا(١٦٥)

Mi objavljujemo tebi kao što smo objavljivali Nuhu i vjerovjesnicima poslije njega, a objavljivali smo i Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu, i unucima, i Isau, i Ejjubu, i Junusu, i Harunu, i Sulejmanu, a Davudu smo dali Zebur- i poslanicima o kojima smo ti prije kazivali i poslanicima o kojima ti nismo kazivali - a Allah je sigurno s Musaom razgovarao, o poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali. - A Allah je silan i mudar. (En-Nisâ', 163.-165.)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ

Mi smo izaslanike Naše s jasnim dokazima slali i po njima knjige i terezije objavljivali, da bi ljudi pravedno postupali. (El-Hadîd, 25.)

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ / *I Ejjubu se, kada je Gospodaru svome zavapio: "Mene je nevolje snašla, a Ti si od milostivih najmilostiviji!"* (El-Enbijâ', 83.)

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ

Mi prije tebe nismo poslali nijednog poslanika koji nije jeo i po trgovima hodao. (El-Furkân, 20.)

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ / *Mi smo Musau devet očevidnih znamenja dali, pa upitaj sinove Israilove kad je precima njihovim došao...* (El-Isrâ', 101.)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ
وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا(٧) لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

Mi smo od vjerovjesnika zavjet njihov uzeli, i od tebe, i od Nuha, i od Ibrahima, i od Musaa, i od Isaa, sina Merjemina, smo čvrst zavjet uzeli da bi On mogao pozvati na odgovornost vjerovjesnike za ono što su govorili; a nevjernicima je On pripremio bolnu patnju. (El-Ahzâb, 7.-8.)

2. Govoreći o sebi i svojoj braći poslanicima i vjerovjesnicima, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao:

"Allah nije poslao nijednog vjerovjesnika, a da ovaj svoj narod nije upozorio na ćoravog lašca" tj. Mesiha Dedždžala. (Buharija i Muslim)

"Nemojte preferirati vjerovjesnike jedne nad drugima!" (Buharija i Muslim)

Kada ga je Ebu Zerr upitao o broju vjerovjesnika i poslanika, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Stotinu i dvadeset hiljada, a od toga tri stotine i trinaest poslanika."[3]

"Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, da je kojim slučajem Musa živ, ne bi imao drugog izbora nego da mene slijedi." (Ahmed i El-Bejheki)

Kada mu se neko obratio riječima: "O najbolji stvore!" - Alejhisselam je iz skromnosti rekao: "To je bio Ibrahim."

"Nijednom robu ne dolikuje da kaže: 'Ja sam bolji od Junusa b. Mettaa.'" (Ahmed Buharija i Muslim)

U svom kazivanju o tome šta je sve doživio u noći Isrâ, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, ispričao da su se raniji vjerovjesnici i poslanici okupili i dočekali ga u Bejtu-l-Makdesu (Jerusalimu), gdje im je kao imam klanjao namaz, kao i to da je na nebesima zatekao Jahjâa, Isâa, Jusufa, Idrisa, Haruna, Musâa i Ibrahima, a.s., i ispričao šta je tamo sve vidio i u kakvom ih je stanju zatekao.

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Allahov vjerovjesnik Davud izdržavao se od rada svojih ruku." (Buharija i Muslim)

3. Milijarde ljudi, kako iz reda muslimana, tako i iz reda sljedbenika Knjige - jevreja i kršćana - čvrsto vjeruju u Allahove poslanike, njihovu poslaničku misiju i svjedoče da su to bili najsavršeniji i kod Boga najodabraniji ljudi.

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقلية):**

1. Allahova svemoć i svemilost, same po sebi, iziskivale su potrebu slanja poslanika Svojim robovima, kako bi ih upoznali o njihovu Gospodaru, uputili stazama njihove dostojnosti uloge čovjeka kao najsavršenijeg stvorenja i ostvarenja sreće, kako u životu na ovome svijetu, tako i na Ahiretu.

---

[3] - Ibn Hibban u skraćenoj verziji.

2. Budući da je Uzvišeni, kako sâm kaže, stvorio Svoje robove, isključivo sa ciljem da bi Ga obožavali: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِي / *Džinne i ljude sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju* (Ez-Zârijât, 56.), to je iziskivalo i potrebu da, između Svojih robova, izabere poslanike i, s vremena na vrijeme ih šalje ljudima, sa zadatkom da ih poduče kako će Mu se klanjati i pokoravati, jer je to bio prvorazredni cilj zbog koga su i stvoreni.

3. S druge strane, i pitanje nagrade i kazne, kao rezultat pokornosti ili nepokornosti prema Gospodaru, iziskivalo je potrebu za slanjem poslanika i vjerovjesnika, kako na Sudnjem danu niko od ljudi ne bi mogao prigovoriti: "Gospodaru naš, mi nismo znali kako se treba pokoravati, pa da bi Ti bili pokorni, niti kako se neposlušnost prema tebi može izbjeći, pa da je izbjegnemo. Mi nismo krivi, pa nam danas nemoj učiniti nepravdu i kazniti nas!"

Da ne bi do ovakvih i sličnih situacija došlo, u kojima bi se ljudi, pred Uzvišenim Allahom, pokušali pravdati kako nisu krivi, jer nisu znali, bilo je nužno da im Allah šalje Svoje poslanike. Zato On i veli:

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

Poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali. - A Allah je silan i mudar. (En-Nisâ', 165.)

* * *

IX- Vjerovanje u Muhammedovo ﷺ poslanstvo

(الإيمان برسالة محمد صلى الله عليه وسلم)

Musliman vjeruje da je vjerovjesnik koji nije znao ni čitati ni pisati, Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib, iz hašemijskog ogranka arapskog plemena Kurejš, direktni potomak Allahovog prijatelja Ibrahima, a.s., preko njegova sina Ismaila, bio Allahov rob i poslanik, koga je On, bez obzira na rasu i porijeklo, poslao svim ljudima. Musliman, zatim, vjeruje da je sa njegovom poslaničkom misijom udaren pečat svim drugim poslanstvima, da poslije njega neće više biti poslanika niti vjerovjesnika, da ga je Allah potpomogao mudžizama, te da je, kao što je njega odlikovao nad drugim vjerovjesnicima, njegove sljedbenike odlikovao nad drugim narodima. Pored navedenog, musliman vjeruje da ga je Uzvišeni zadužio da voli svoga Poslanika, da mu se pokorava i da ga slijedi, te da mu je, mimo svakog drugog, dao najviši položaj u Džennetu (*el-vesile*), rijeku Kevser, bazen Havd i hvaljeno mjesto (*el-mekamu-l-mahmud*), i to sve na osnovu sljedećih tradicionalnih i racionalnih dokaza:

Tradicionalni dokazi (الأدلّة النقليّة) **:**

1. Uzvišeni Allah i Njegovi meleki svjedoče da mu je dostavio Objavu. Uzvišeni, u tom smislu, veli:

لَٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا

Allah svjedoči da je istina ono što ti objavljuje, objavljuje ono što jedini On zna, a i meleki svjedoče; - a dovoljan je Allah kao svjedok. (En-Nisâ', 166.)

2. O tome da je Muhammed ﷺ poslan svim ljudima, da je njegova misija pečat svim drugim poslanstvima, da mu se, kao posljednjem vjerovjesniku, dužnost pokoravati i voljeti ga, Uzvišeni veli:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَّكُمْ / *O ljudi, Poslanik vam je već donio Istinu od Gospodara vašeg; zato vjerujte - bolje vam je!* (En-Nisâ', 170.)

يَاأَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ

O sljedbenici Knjige, došao vam je poslanik Naš - nakon što je neko vrijeme prekinuto slanje poslanika - da vam objasni, da ne biste rekli: "Nije nam dolazio ni onaj koji donosi radosne vijesti, ni onaj koji opominje!" Pa, došao vam je, eto, onaj koji donosi radosne vijesti i koji opominje. (El-Mâ'ide, 19.)

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ / *A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali.* (El-Enbijâ', 107),

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

On je nekima poslao poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi. (El-Džumu'a, 2.)

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ / *Muhammed je Allahov poslanik.* (El-Feth, 29.)

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا / *Neka je uzvišen Onaj koji robu Svome objavljuje Kur'an da bi svjetovima bio opomena.* (El-Furkân, 1.)

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ / *Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik.* (El-Ahzâb, 40.)

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ / *Bliži se čas i Mjesec se raspolutio!* (El-Kamer, 1.)

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ / *Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali.* (El-Kevser, 1.)

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى / *A Gospodar tvoj će tebi sigurno dati, pa ćeš zadovoljan biti!* (Ed-Duhâ, 5.)

عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا / *Gospodar tvoj će ti na onome svijetu hvale dostojno mjesto darovati.* (El-Isrâ', 79.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ / *O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku!* (En-Nisâ', 59.)

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ

Reci: "Ako su vam očevi vaši, i sinovi vaši, i braća vaša, i žene vaše, i rod vaš, i imanja vaša koja ste stekli, i trgovačka roba za koju strahujete da neće prođe imati, i kuće vaše u kojima se prijatno osjećate - miliji od Allaha i Njegova Poslanika i od borbe na Njegovom putu, onda pričekajte dok Allah Svoju odluku ne donese!" (Et-Tevbe, 24.)

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ / *Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio.* (Ali 'Imrân, 110.)

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da Poslanik bude protiv vas svjedok. (El-Bekare, 143.)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ / *Reci: "Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti!"* (Ali 'Imrân, 31.)

3. O svome poslanstvu, kao posljednjoj vjerovjesničkoj misiji upućenoj svim ljudima, i obavezi pokornosti prema njemu, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao:

"Ja sam vjerovjesnik. Ja ne lažem. Ja sam Abdulmuttalibov potomak." (Buharija i Muslim)

"Ja sam bio Allahov rob i posljednji vjerovjesnik, dok je još Adem bio zemlja."[4]

"Primjer mene i vjerovjesnika prije mene je kao primjer čovjeka koji je podigao kuću i lijepo je dotjerao i ukrasio, osim jednog mjesta, gdje nedostaje jedna cigla, pa ga svijet, obilazeći je i diveći se njenoj ljepoti, upita: - Zašto nisi stavio i ovu ciglu? - Ja sam ta cigla i ja sam posljednji vjerovjesnik." (Muttefekun alejhi)

---

[4] - Buharija u *Tarihu*, Ahmed i Ibn Hibban.

"Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, niko od vas neće vjerovati dok mu ne budem draži od rođenog djeteta, roditelja i svih drugih ljudi! (Buharija)

"Svi ćete vi ući u Džennet, osim onoga ko to odbije? - Allahov Poslaniče, a ko će to odbiti? - upitali su, pa im je rekao: - Onaj ko mi bude pokoran, ući će u Džennet, a onaj ko mi bude nepokoran, već je unaprijed to odbio." (Buharija)

"Poslanstvo i vjerovjesništvo su prekinuti. Poslije mene, neće više biti ni poslanika, ni vjerovjesnika." (Ahmed i Tirmizija)

"Ja sam, mimo ostale vjerovjesnike, odlikovan sa šest stvari: data mi je jezgrovitost govora, potpomognut sam strahom, dozvoljen mi je ratni plijen, zemlja mi je učinjena čistom i mjestom gdje se može klanjati, poslan sam svim ljudima i sa mnom je završeno slanje vjerovjesnika." (Muslim i Tirmizi)

"Ko je meni pokoran, pokoran je i Allahu, a ko je meni nepokoran, nepokoran je i Allahu. Ko je pokoran mome emiru, pokoran je i meni, a ko je nepokoran mome emiru, nepokoran je i meni." (Buharija)

"Džennet je zabranjen svim vjerovjesnicima, dok ja u njega ne uđem i zabranjen je svim drugim sljedbenicima, dok u njega ne uđu moji sljedbenici." (Darekutni)

"Ja ću, ne hvaleći se, na Sudnjem danu drugim vjerovjesnicima biti imam, hatib i zagovornik." (Tirmizi, Ibn Madže i Ahmed)

"Ja ću na Sudnjem danu biti najodabraniji Ademov potomak, prvi kome će se na Sudnjem danu otvoriti kabur, prvi zagovornik i prvi čije će se zauzimanje prihvatiti" (Muslim)

4. Muhammedovu ﷺ poslaničku misiju najavile su i ranije Božije Knjige: Tevrat i Indžil. Radosnu vijest o Muhammedovu ﷺ dolasku nagovijestili su i raniji poslanici: Musa i Isa, a.s. U tom smislu, govoreći o Isau, a.s., Uzvišeni veli:

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَابَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ
التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

A kada Isa, sin Merjemin, reče: "O sinovi Israilovi, ja sam vam Allahov poslanik da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije je ime Ahmed." (Es-Saff, 6.)

Uzvišeni, također,veli:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ
يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ

Onima koji će slijediti Poslanika, vjerovjesnika, koji neće znati ni čitati ni pisati, kojeg oni kod sebe, u Tevratu i Indžilu, zapisana nalaze, koji će od njih tražiti da čine dobra djela, a od odvratnih odvraćati ih, koji će im lijepa djela dozvoliti, a ružna im zabraniti. (El-A'râf, 157.)

U Tevratu je zapisano: "Podignuću im proroka između njihove braće, kao što si ti. Stavit ću Svoje riječi u njegova usta, da im kaže sve što mu zapovjedim. A ne bude li tko poslušao Moje riječi što ih prorok bude govorio u Moje ime, taj će odgovarati preda Mnom."[5]

Ova radosna vijest, sačuvana u današnjem Tevratu, potvrđuje vjerovjesništvo i poslaničku misiju našeg vjerovjesnika Muhammeda ﷺ i obavezu da se on slijedi i da mu se bude pokorno. Ma kako je interpretirali i pobijali, ona je dokaz protiv Jevreja, budući da riječi Uzvišenog: *"Podignut ću im proroka, kao što si ti"*- bez ikakve sumnje- potvrđuju vjerovjesničku i poslaničku misiju Muhammeda ﷺ, jer se On ovdje obraća Musau, a.s., vjerovjesniku i poslaniku i jer kao on može biti samo onaj ko je vjerovjesnik i poslanik. Iz riječi Uzvišenog: *"između njihove braće"* očito se vidi da se radi o Muhammedu ﷺ. To je još očitije iz Njegovih riječi: *"Stavit ću Svoje riječi u njegova usta"*, jer se one, s obzirom da je ponavljao i pamtio Allahov govor, tj. Kur'an, mogu odnositi samo na našeg vjerovjesnika Muhammeda ﷺ. Riječi Uzvišenog: *"da im kaže sve što mu zapovjedim"*, također to potvrđuju, jer je Muhammed ﷺ govorio i o predskazanjima o kojima nije govorio nijedan drugi vjerovjesnik i kazivao o pojedinim događajima koji su se dogodili ili će se dogoditi do Sudnjeg dana.

Buharija navodi da je u Tevratu zapisano: "O vjerovjesniče, Mi smo te poslali da doneseš radosnu vijest, da opomeneš i zaštitiš one koji ne znaju ni čitati ni pisati. Ti si Moj rob i Moj poslanik. Nazvao sam te imenom *Mutevekkil* koji neće biti gruba i surova srca, niti dizati viku po

---

5 - Ponovljeni zakon 18. 18.-19.

trgovima, niti zlo uzvraćati zlim, nego širokogrudno opraštati. Allah ga neće usmrtiti dok sa njime ne ispravi iskrivljenu vjeru i zalutali narod, dok ne budu izgovarali: *'Nema boga osim Allaha!'* i dok sa njime ne otvori zaslijepljene oči, zaglušene uši i okovana srca."

U Tevratu je, također, zapisano: "Ništavnim me bogom na ljubomor potakoše, razdražiše me ništavilima svojim, i ja ću njih ljubomornim učinit, pukom ništavnim, razdražit ću ih paganskim nekim narodom!"[6]

Više je nego očito da se pod riječima *"paganskim nekim narodom"* misli na Arape koji su prije Muhammedova ﷺ poslanstva bili toliko ogrezli u paganstvu da su ih Jevreji nazivali neznabošcima.

U Tevratu, također, stoji zapisano: "Od Jude žezlo se kraljevsko, ni palica vladalačka od nogu njegovih udaljiti neće dok ne dođe onaj kome pripada - kome će se narodi pokoriti."[7]

Ko to drugi može biti nego naš vjerovjesnik Muhammed ﷺ čiji su dolazak narodi toliko dugo iščekivali? Kao što otvoreno priznaju, niko ga više nije iščekivao od samih Jevreja, ali ih je zavidnost što se nije pojavio među njima, odvela tako daleko da ih je većina odbila u njega povjerovati i biti njegovi sljedbenici. U tom smislu, Uzvišeni, u poglavlju El-Bekare, veli:

وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ
عَلَى الْكَافِرِينَ

A kada im Knjiga od Allaha dolazi, koja priznaje kao istinitu Knjigu koju imaju oni - a još ranije su pomoć protiv mnogobožaca molili - i kada im dolazi ono što im je poznato, oni u to neće da vjeruju, i neka zato stigne nevjernike Allahovo prokletstvo! (El-Bekare, 89.)

U Evanđelju se nalaze sljedeća predskazanja o dolasku Muhammeda ﷺ:

a) "U ono vrijeme pojavi se Ivan Krstitelj, propovijedajući u pustinji judejskoj: 'Obratite se' - govorio je - 'jer je blizu kraljevstvo nebesko!'"[8]

---

6 - Ponovljeni zakon, 32, 21.

7 - Knjiga postanka 42, 10.

8 - Evanđelje po Mateju 3, 1.-2.

Pod riječima *"jer je blizu kraljevstvo nebesko"*, bez sumnje se aludira na Muhammeda ﷺ i najavljuje njegovo poslanstvo, čime će se zavesti red i vlast po nebeskim (Božijim) zakonima.

b) "Kraljevstvo je nebesko slično gorušičinu zrnu koje netko uze i posija na svojoj njivi. Ono je, svakako, najsitnije od svega sjemenja, ali kad uzraste, bude veće od drugog povrća."[9]

Ovaj opis u Evanđelju, gotovo je identičan kur'anskom opisu, gdje Uzvišeni veli:

وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ
الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

A u Indžilu: oni su kao biljka kad izdanak svoj izbaci pa ga onda učvrsti, i on ojača, i ispravi se na svojoj stabljici izazivajući divljenje sijača - da bi On s vjernicima najedio nevjernike. (El-Feth, 29.) Ovim se aludira na Muhammeda ﷺ i njegove ashabe.

c) "Vama je bolje da ja odem, jer ako ne odem, Branitelj neće doći k vama. Odem li, poslat ću ga k vama. On će, kad dođe, dokazati svijetu zabludu s obzirom na grijeh."[10]

Zar i ova rečenica iz Indžila ne donosi radosnu vijest o dolasku Muhammeda ﷺ? Tko bi drugi nego Muhammed mogao biti spomenuti Branitelj? Tko bi drugi, osim njega, svijetu mogao dokazati zabludu s obzirom na grijeh?! Zar on nije taj koji je poslan u vrijeme dok je cio svijet bio ogrezao u neredu i porocima i dok je paganstvo kucalo na vrata, čak i sljedbenika Knjige?! Tko je drugi nego Muhammed ﷺ, poslije Isaova uzdignuća, došao da svijet pozove Allahu, Gospodaru nebesa i Zemlje?

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقليّة):**

1. Je li postojala ikakva smetnja da Uzvišeni Allah pošalje Muhammeda kao poslanika, kada je i prije njega poslao na stotine

---

[9] - Evanđelje po Mateju 13, 31.-32.

[10] - Evanđelje po Ivanu 16, 7.-8.

poslanika i na hiljade vjerovjesnika? Ako nema nikakve logičke ni vjerske smetnje, s kojim pravom se može poricati njegovo poslanstvo i pobijati vjerovjesnička misija cijelom čovječanstvu?

2. Prilike u kojima je poslan Muhammed ﷺ nužno su iziskivale potrebu za poslanstvom i poslanikom, kako bi se svijetu, ogrezlom u neznanju, još jednom, rasvijetlila istina o tome tko je njegov Uzvišeni Stvoritelj.

3. Brzo širenje Islama diljem svijeta, po svim krajevima gdje su ljudi živjeli i njegovo masovno prihvaćanje, kao nijedne druge vjere, dovoljan je dokaz istinitosti Muhammedove ﷺ vjerovjesničke misije.

4. Istinitost, valjanost i besprijekornost principa vjere, s kojom je došao Muhammed ﷺ i pokazivanje izvanredno dobrih i blagodarnih rezultata, najbolji su dokaz da su oni od Uzvišenog Allaha i da je Muhammed ﷺ Njegov poslanik i vjerovjesnik.

5. Čuda (mudžize) i nadnaravne osobine koje je pokazao Muhammed ﷺ dokaz su njegova poslanstva, jer je za zdrav razum neshvatljivo da ih je mogao pokazati neko ko nije poslanik.

Navest ćemo neka od ovih čuda, onako kako su navedena u vjerodostojnim hadisima, prenesena neraskidivim lancem prenosilaca, koje pobijati može samo onaj tko ima ograničen razum ili tko ga uopće nema:

5/1. Na njegovu ﷺ molbu, raspolutio se Mjesec. Naime, El-Velid b. el-Mugire i drugi nevjernici iz plemena Kurejš, zatražili su da im Muhammed ﷺ kao dokaz svoje tvrdnje da je on vjerovjesnik i poslanik, pokaže neko čudo, pa se Mjesec raspolutio na dva dijela, tako da je jedna polovina ostala iznad brda, a druga ispod. Na to im je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Posvjedočite!"

Jedan od njih je, kazujući o tome, rekao: "Vidio sam Mjesec između dva usjeka brda" - tj. brda Kubejs. Kurejševići su se, poslije toga, raspitivali kod stanovnika drugih krajeva da li su i oni vidjeli rascjepljenje Mjeseca, pa su im rekli da jesu i opisali im kako su to vidjeli. Potom je Uzvišeni Allah objavio:

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ(١)وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ(٢)وَكَذَّبُوا
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ

Bliži se Čas i Mjesec se raspolutio! a oni, uvijek kada vide čudo, okreću glave i govore: "Čarolija neprestana!" Oni ne vjeruju i povode se za prohtjevima svojim. (El-Kamer, 1.-3.)

5/2. U Bici na Uhudu, Katade je ranjen u oko, tako da mu je ispalo i razlilo se po obrazu. Vidjevši to, Allahov Poslanik ﷺ ga je uzeo i vratio na mjesto, pa je zamladilo i bilo ljepše nego ranije.

5/3. U Bici na Hajberu, Alija b. Ebu Talib je dobio tešku upalu očiju, pa mu je u njih puhnuo Allahov Poslanik ﷺ te su ozdravile kao da im ništa nije bilo.

5/4. U Bici na Bedru, Ibn el-Hakem je slomio potkoljenicu, pa je u nju puhnuo Allahov Poslanik ﷺ te je istog momenta zamladila, tako da uopće nije imao bolova.

5/5. Jednom prilikom, Allahovu Poslaniku ﷺ približio se jedan beduin, pa ga je upitao: "Beduine, kuda si krenuo?" "Svojoj kući"- odgovorio mu je. Na to ga je Allahov Poslanik ﷺ upitao: "Bi li da ti pokažem nešto što ti je preče i bolje?"- pa ga je upitao: "A šta je to?" Reci: "Svjedočim da nema boga osim jednog i jedinog Allaha, kome niko nije ravan i da je Muhammed Njegov rob i poslanik!" - odgovorio je. Na to je beduin upitao: "A tko će ti potvrditi da je istina to što kažeš?" - pa mu je Allahov Poslanik ﷺ pokazujući na jedno drvo na kraju doline, rekao: "Ovo drvo" - na što je ono, rasijecajući zemlju, prišlo i stalo pred njega, pa je od njega Allahov Poslanik ﷺ tri puta zatražio da posvjedoči, pa je posvjedočilo, onako kako je rekao.

5/6. Cviljenje i plač palminog panja za Poslanikom ﷺ glasom koji su čuli svi prisutni u Poslanikovoj ﷺ džamiji. Desilo se to, kada ga je Allahov Poslanik ﷺ ostavio i počeo da hutbu, umjesto sa njega, drži sa novopostavljene minbere. Naime, kada se Allahov Poslanik ﷺ prvi put popeo na minberu, umjesto na panj palme, sa koga je dotada držao hutbu, panj se od žalosti rasplakao i počeo cviliti kao steona kamila i nije prestao sve dok mu nije prišao Poslanik ﷺ i na njega stavio svoju plemenitu ruku.

5/7. Allahov Poslanik ﷺ zamolio je Allaha da pocijepa Kisrino carstvo (kao što je on pocijepao njegovo pismo), pa mu se carstvo raspalo i pocijepalo.

5/8. Allahov Poslanik ﷺ zamolio je Allaha da Abdullahu b. Abbasu da razumijevanje i pronicljivost u vjeri, pa je, kada je porastao, Abdullah b. Abbas bio najveći učenjak ovog Ummeta.

5/9. Allahov Poslanik ﷺ je zamolio Allaha da poveća jelo, pa se od samo jedne mjerice ječmena hljeba najelo više od osamdeset ljudi.

5/10. Allahov Poslanik ﷺ je zamolio Allaha da mu poveća vodu, pa je povećao. Tako je na dan Hudejbije, kada je svijet bio iscrpljen žeđu, Allahov Poslanik ﷺ uzeo čanak preostale vode i počeo uzimati abdest. Vidjevši to, svijet se oko njega okupio i rekao mu: "Nemamo više nimalo vode, nego to što je ostalo u tvome čanku." Na to je Allahov Poslanik ﷺ stavio ruku u čanak, pa su iz njegovih prstiju, poput vrela, potekli mlazovi vode od kojih su se svi napili i uzeli abdest, a bilo ih je oko hiljadu i pet stotina duša.

5/11. Allahov Poslanik ﷺ je u noći Isrâa i Miradža, otišao iz Mesdžidu-l-Harama u Mekki u Mesdžidu-l-Aksa u Jerusalimu, odatle se uspeo na najviše nebeske sfere, sve do Sidrei-Muntehâa i vratio se nazad u svoju postelju, a da nije osjetio nikakvu hladnoću.

5/12. Kur'an časni, Knjiga u kojoj se nalaze: vijesti o događajima prije nas, najave o onome šta će se desiti poslije nas, presuda o našim međusobnim sporovima, uputa i svjetlo, najveća je Poslanikova ﷺ mudžiza, za sva vremena, vječni dokaz njegova vjerovjesništva, potvrda istinitosti i nepobitni argument ljudima, sve dok Allah Zemlju ne da u naslijeđe Svojim robovima. Kur'an je, dakle, najveća mudžiza i najjači dokaz koji je dat našem Vjerovjesniku ﷺ. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nema nijednog vjerovjesnika a da mu nisu bili dati, njemu (tj. Kur'anu) slični ajeti koji su ljudima bili povjereni. Ono što je dato meni bila je Objava koju mi je Allah objavio. Nadam se da ću od svih njih, na Sudnjem danu, imati najviše sljedbenika."

* * *

X- Vjerovanje u Posljednji dan

(الإيمان باليوم الآخر)

Musliman vjeruje da ovaj svijet ima svoj kraj, da će doći trenutak i posljednji dan u kome će se ovaj svijet završiti, te da će, poslije toga, nastupiti drugi život na onom svijetu, kada će Uzvišeni Allah, kako bi položili račun za svoja djela, ponovo proživiti i sakupiti sva stvorenja, dobročinitelje nagraditi vječnim uživanjem u Džennetu, a griješnike kazniti ponižavajućom kaznom u Džehennemu. Musliman, zatim, vjeruje da će ovome prethoditi znakovi i predznaci Smaka svijeta, kao što su: pojava Mesiha Dedždžala, izlazak Jedžudža i Medžudža, silazak Isaa, a.s., izlazak životinje (dabbetu-l-erd), izlazak Sunca sa zapada itd., da će se, poslije toga, puhnuti u rog, usljed čega će sve zaglušiti i pomrijeti, te da će se, nakon toga, ponovo, puhnuti u rog, kada će svako biti proživljen i ustati pred Gospodarom svjetova. On, zatim, vjeruje da će se svakome pružiti knjiga njegovih djela, da će neki svoju knjigu uzeti desnom, a neki lijevom rukom, da će biti postavljena vaga, da će se polagati račun, da će biti postavljen sirat, te da će se, nakon toga, stanovnici Dženneta nastaniti u Džennetu, a stanovnici Džehennema u Džehennemu. Musliman čvrsto vjeruje u sve navedeno, na osnovu sljedećih tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلة النقلية) :**

1. Govoreći o ovome, Uzvišeni veli:

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ(٢٦)وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ / *Sve što je na Zemlji prolazno je, ostaje samo Gospodar tvoj, Veličanstveni i Plemeniti.* (Er-Rahmân, 26.-27.)

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ(٣٤)كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

Nijedan čovjek prije tebe nije bio besmrtan; ako ti umreš, zar će oni dovijeka živjeti? Svako živo biće smrt će okusiti! Mi vas stavljamo na kušnju i u zlu i u dobru i Nama ćete se vratiti. (El-Enbijâ', 34.-35.)

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

Nevjernici tvrde da neće biti oživljeni. Reci: "Hoćete, Gospodara mi moga, sigurno ćete biti oživljeni, pa o onom što ste radili, doista, biti obaviješteni!" - a to je Allahu lahko. (Et-Tegâbun, 7.)

أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ(٤)لِيَوْمٍ عَظِيمٍ(٥)يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Kako ne pomisle da će oživljeni biti na Dan veliki, na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići! (El-Mutaffifûn, 4.-6.)

وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ / *...i upozorio na Dan kada će se sakupiti - u koji nema nikakve sumnje. Jedni će u Džennet, a drugi u Džehennem.* (Eš-Šûrâ, 7.)

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا(١)وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا(٢)وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا(٣) يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا(٤)بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا(٥)يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ(٦)فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ(٧)وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ(٨)

Kada se Zemlja najžešćim potresom svojim potrese i kada Zemlja izbaci terete svoje, i čovjek uzvikne: "Šta joj je?" - toga Dana će ona vijesti svoje kazivati jer će joj Gospodar tvoj narediti. Toga Dana ljudi će se odvojeno pojaviti da im se pokažu djela njihova: onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga, a onaj ko bude uradio i koliko trun zla - vidjeće ga. (Ez-Zilzâl, 1.-8.)

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا

Zar oni čekaju da im meleki dođu, ili kazna Gospodara tvoga, ili neki predznaci od Gospodara tvoga? Onoga Dana kada neki predznaci od Gospodara tvoga dođu, nijednom čovjeku neće biti od koristi to što će tada vjerovati, ako prije nije vjerovao, ili ako nije, kao vjernik, kakvo dobro djelo uradio. (El-En'âm, 158.)

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنْ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بآيَاتِنَا
لَا يُوقِنُون

I kada dođe vrijeme da oni budu kažnjeni, Mi ćemo učiniti da iz zemlje iziđe jedna životinja koja će im reći da ljudi u dokaze Naše nisu uvjereni. (En-Neml, 82.)

حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ(٩٦)وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ
الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا

I kad se otvore Jedžudž i Medžudž i kad se budu niz sve strane spuštali i približi se istinita prijetnja, tada će se pogledi nevjernika ukočiti. (El-Enbijâ', 96.-97.)

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ(٥٧)وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا
ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ(٥٨)إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا
لِبَنِي إِسْرَائِيلَ(٥٩)وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ(٦٠)وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ
لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا

A kad je narodu tvome kao primjer naveden sin Merjemin, odjednom su oni, zbog toga, zagalamili i rekli: "Da li su bolji naši kumiri ili on?" A naveli su ti ga kao primjer samo zato da bi spor izazvali, jer su oni narod svadalački. On je bio samo rob koga smo Mi poslanstvom nagradili i primjerom za pouku sinovima Israilovim učinili - a da hoćemo, mogli bismo neke od vas u meleke pretvoriti da vas oni na Zemlji naslijede; - i on je predznak za Smak svijeta, zato nikako ne sumnjajte u nj! (Ez-Zuhruf, 57.-61.)

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ
أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ(٦٨) وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ
بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ(٦٩)وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا
عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ

I u rog će se puhnuti, i umrijeće oni na nebesima i oni na Zemlji, ostaće samo oni koje bude Allah odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati. I Zemlja će svjetlošću Gospodara svoga zasjati i Knjiga će se

postaviti, vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti, i po pravdi će im se svima presuditi, nikome se neće nepravda učiniti; svako će dobiti ono što je zaslužio, jer On dobro zna šta je ko radio. (Ez-Zumer, 68.-70.)

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ
خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ

Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terezije postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti; ako nešto bude teško koliko zrno gorušice, Mi ćemo za to kazniti ili nagraditi. A dosta je što ćemo Mi račune ispitivati. (El-Enbijâ', 47.)

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ(١٣)وَحُمِلَتْ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً(١٤)
فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتْ الْوَاقِعَةُ(١٥)وَانشَقَّتْ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ(١٦)وَالْمَلَكُ عَلَى
أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ(١٧)يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ
خَافِيَةٌ(١٨)فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمْ اقْرَءُوا كِتَابِي(١٩)إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي
مُلَاقٍ حِسَابِي(٢٠)فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ(٢١)فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ(٢٢) قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ(٢٣)
كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ(٢٤)وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ
فَيَقُولُ يَالَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِي(٢٥)وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِي(٢٦)يَالَيْتَهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ(٢٧)
مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِي(٢٨)هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِي(٢٩)خُذُوهُ فَغُلُّوهُ(٣٠)ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ
(٣١)ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ(٣٢)إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ
(٣٣)وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ(٣٤)

A kada se jednom u rog puhne, pa se Zemlja i brda dignu i od jednog udara zdrobe, toga dana će se Smak svijeta dogoditi i nebo će se razdvojiti - tada će labavo biti - i meleki će na krajevima njegovim stajati, a prijesto Gospodara tvoga će toga dana iznad njih osmorica držati. Tada ćete ispitivani biti, i nijedna tajna vaša neće skrivena ostati: onaj kome se knjiga njegova u desnu ruku njegovu dâ - reći će: "Evo vam, čitajte knjigu moju, ja sam čvrsto vjerovao da ću račun svoj polagati." I on će biti u životu zadovoljnom, u Džennetu predivnom, čiji će plodovi nadohvat ruke biti. "Jedite i pijte radosni, za ono što ste u danima minulim zaradili!" A onaj kome se dâ knjiga u lijevu ruku njegovu reći će: "Kamo sreće da mi knjiga moja ni

data nije i da ni saznao nisam za obračun svoj! Kamo sreće da me je smrt dokrajčila - bogatstvo moje mi nije od koristi, snage moje nema više!" - "Držite ga i u okove okujte, zatim ga samo u vatri pržite, a onda ga u sindžire sedamdeset lakata duge vežite, jer on u Allaha Velikog nije vjerovao i da se nahrani nevoljnika - nije nagovarao." (El-Hâkka, 13.-34.)

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا(٦٨)ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِنْ كُلِّ
شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَانِ عِتِيًّا(٦٩) ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَى بِهَا صِلِيًّا(٧٠)
وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا(٧١)ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ
الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا

I tako Mi Gospodara tvoga, Mi ćemo i njih i šejtane sakupiti, zatim ćemo ih dovesti da oko Džehennema na koljenima kleče, a onda ćemo iz svake skupine izdvojiti one koji su prema Milostivom najdrskiji bili, jer Mi dobro znamo one koji su najviše zaslužili da u njemu gore. I svaki od vas će do njega stići! Gospodar tvoj se sigurno tako obavezao! Zatim ćemo one koji su se grijeha klonili spasiti, a nevjernike ćemo da u njemu na koljenima kleče ostaviti. (Merjem, 68.-72.)

2. O Posljednjem danu Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao:

"Smak svijeta neće nastupiti, dok čovjek ne prođe pored kabura drugog čovjeka i ne kaže: 'Kamo sreće da sam na njegovu mjestu!'" (Ahmed, Buharija i Muslim)

"Smak svijeta neće nastupiti, dok se ne ispuni deset predznaka: ulegnuće zemlje na Istoku, ulegnuće zemlje na Zapadu, ulegnuće zemlje na Arapskom poluotoku, pojava dima, pojava Deždžala, pojava životinje (dabbetu-l-erd), pojava Jedžudža i Medžudža, izlazak Sunca sa zapada, pojava vatre iz Adena koja će tjerati ljude i silazak Isâa, sina Merjemina." (Muslim)

"Deždžal će se pojaviti u mome Ummetu i u njemu ostati četrdeset ..., pa će Allah, u liku sličnom Urvi b. Mesudu, poslati Isâa, sina Merjemina koji će ga onemogućiti i ubiti. Poslije toga, ljudi će sedam godina živjeti u miru i takvoj slozi da između dvojice neće biti neprijateljstva. Zatim će Allah, iz pravca Šama, poslati svjež povjetarac koji će svakoga na Zemlji, ko u srcu bude imao i koliko trun dobrih djela i

imana, usmrtiti; čak i kada bi se neko od vas zavukao u planinu, krenuo bi za njim i slijedio ga sve dok ga ne bi stigao i usmrtio. Poslije toga će ostati samo najgori ljudi koji neće, niti poštovati ono što valja, niti osuđivati ono što ne valja, nego će kao ptice letjeti za zlom i prohtjevima i jedni drugima, kao hijene, činiti zlo. Nakon toga će im se prikazati šejtan i upitati ih: 'Hoćete li me poslušati?' - pa će ga upitati: 'Šta nam naređuješ?' Narediće im da obožavaju kumire, pa će ga poslušati i u svojim kućama udobno živjeti i uživati. Zatim će se puhnuti u rog, pa niko neće ostati, a da njegov glas neće čuti i vrat ispraviti. Prvi ko će ga čuti biće jedan čovjek koji će popravljati i glinom zamazivati korito za svoje deve, pa će od straha umrijeti, prvo on, a onda i ostali ljudi. Zatim će Allah, poput rose, spustiti sitnu kišu od koje će početi nicati ljudska tijela. Zatim će se u rog ponovo puhnuti, pa će, odjednom, ustati i čekati. Zatim će se začuti glas: 'O ljudi, izađite pred Gospodara svoga! Zaustavite ih, oni će biti pitani!' Zatim će se reći: 'Izdvojte stanovnike Džehennema!' - pa će se reći: 'Od koliko?' - 'Od svake hiljade devet stotina devedeset i devet!' odgovoriće se. To je Dan koji će djecu sijedom učiniti i kada će se noge splesti." (Muslim)

"Smak svijeta doživjeće samo najgori ljudi." (Muslim)

"Između dva puhanje u rog će proći četrdeset. Poslije toga će Allah sa neba spustiti vodu pa će oni poniknuti kao što niče zelen. Od čovjeka će, prethodno, sve istruhnuti, osim jedne kosti - korijen repa. Od njega će se, na Sudnjem danu, ponovo formirati čovjek." (Muslim)

"O ljudi, vi ćete se, sigurno, pred svojim Gospodarom okupiti bosi, goli i neosunnećeni. Zar ne, prvi čovjek koji će biti obučen, biće Ibrahim, a.s.? Zar ne, neki ljudi od moga Ummeta će biti dovedeni i izdvojeni na lijevu stranu, pa će reći: 'Gospodaru, to su moji prijatelji!', a On će mi reći: 'Ti ne znaš kakve su sve novotarije, poslije tebe, uveli.'" (Muslim)

"Rob na Sudnjem danu svojim nogama neće moći kročiti, dok ne bude pitan za četiri stvari: za svoj život - u čemu ga je potrošio, za svoje znanje - kako je radio, za svoj imetak - kako ga je stekao i potrošio i za svoje tijelo - kako ga je iskoristio." (Muslim i Tirmizi)

"Moj bazen (havd) je prostran koliko mjesec dana hoda. Voda mu je bjelja od mlijeka, miris ugodniji od mošusa, a pehari su mu kao zvijezde na nebu. Ko se sa njega napije, nikada više neće ožednjeti."[11]

---

[11] - Buharija, Muslim, Ibn Madže, Hakem i Tirmizi.

Sjetivši se džehennemske vatre, Aiša, r.a., se jednom prilikom rasplakala, pa ju je Allahov Poslanik ﷺ upitao: "Šta te je rasplakalo?" "Sjetila sam se džehennemske vatre i od straha zaplakala" - odgovorila je i upitala: "Hoćete li se vi na Sudnjem danu sjetiti svoje čeljadi?" - pa joj je odgovorio: "Na tri mjesta, niko se nikoga neće sjetiti: kod terezije, dok ne vidi hoće li ili neće pretegnuti njegova dobra djela, kod dijeljenja knjiga, dok ne vidi hoće li mu njegova knjiga pasti u desnu ili lijevu ruku, ili iza leđa, i kod Sirata, kad se postavi između dva kraja džehennemske provalije, dok preko nje ne pređe."[12]

"Svaki je vjerovjesnik za svoj ummet uputio neku dovu. Ja sam svoju dovu pohranio za šefa'at svoga Ummeta."

"Ja sam, ne hvaleći se, najodabraniji Ademov potomak. Ja sam, ne hvaleći se, prvi kome će se na Sudnjem danu raspuknuti zemlja. Ja sam, ne hvaleći se, prvi koji će imati pravo da se zauzme i prvi čije će zauzimanje biti primljeno. Ne hvaleći se, u mojoj ruci će na Sudnjem danu biti bajrak zahvalnosti."

"Ko tri puta zamoli za Džennet, Džennet će za njega zamoliti: 'Bože, uvedi ga u Džennet!' - a ko tri puta zamoli spas od Džehennema, Džehennem će za njega zamoliti: 'Bože, spasi ga od Džehennema!'"[13]

3. Čvrsto vjerovanje miliona Allahovih robova, među njima vjerovjesnika, poslanika, najmudrijih, najučevnijih i najčestitijih ljudi u Posljednji dan i u sve što se, vezano za njega, spominje.

Racionalni dokazi (الأدلّة العقليّة):

1. Allahova ﷻ moć da, nakon njihove smrti, stvorenja ponovo proživi, jer njihovo proživljenje nije teže od prvobitnog stvaranja iz ničega.

2. U ponovnom proživljenju i nagradi ili kazni za učinjena djela, nema ništa što bi se kosilo sa zdravim razumom, jer zdrav razum odbacuje samo ono što je apsurdno, kao što bi, recimo, bilo podudaranje dviju suprotnosti ili oprečnosti, a u to, ni po čemu, ne spada pitanje proživljenja i nagrade ili kazne za učinjena djela.

---

12 - Ebu Davud ga ocjenuje kao hasen.

13 - Tirmizi, Ibn Madže, En-Nesai i Ibn Hibban.

3. Za Božiju mudrost koja se očituje u Njegovom upravljanju Svojim stvorenjima i ogleda u svakom aspektu života, bilo bi apsurdno da ljudi poslije smrti ne budu ponovo proživljeni, da se sa ovozemaljskim životom sve završi i da svako, prema onome što je zaslužio, ne bude nagrađen za dobro i kažnjen za zlo koje je učinio.

4. Ovozemaljski život sa svim svojim blagodatima i nedaćama koje ga prate, najbolji su dokaz postojanja drugog života na onome svijetu, na kome će pravda, dobrobit, savršenstvo, sreća i nesreća biti stvarne i daleko potpunije, jer sreća i nesreća na ovome svijetu, u poređenju sa onim svijetom, predstavljaju samo sliku ogromne palače ili nepreglednog perivoja na malom parčetu papira, u odnosu na njihovu stvarnu veličinu u naravi.

* * *

XI - O kaburskim patnjama i uživanjima

(فيـ عذاب القبر ونعيمه)

Musliman vjeruje da su kaburska uživanja i patnje, kao i ispitivanja od strane dvaju meleka istina, i to, na osnovu sljedećih, tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلّة النّقليّة) :**

1. Govoreći o kaburskim patnjama i uživanjima, Uzvišeni Allah je, u Svojoj Knjizi, rekao:

وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ(٥٠) ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

A da si samo vidio kako su meleki nevjernicima duše uzimali i po licima ih njihovim i straga udarali: "Iskusite patnju u ognju! To je za ono što ste rukama svojim pripremili, jer Allah nije nepravedan robovima Svojim!" (El-Enfâl, 50.-51.)

وَلَوْ تَرَى إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنفُسَكُمْ
الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ
تَسْتَكْبِرُونَ(٩٣)وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمْ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ
فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُمْ مَا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ

A da ti je vidjeti nevjernike u smrtnim mukama, kada meleki budu ispružili ruke svoje prema njima: "Spasite se ako možete! Od sada ćete neizdržljivom kaznom biti kažnjeni zato što ste na Allaha ono što nije istina iznosili i što ste se prema dokazima Njegovim oholo ponašali." A doći ćete nam pojedinačno, onakvi kakve smo vas prvi put stvorili, napustivši dobra koja smo vam bili darovali."Mi ne vidimo s vama božanstva vaša koja ste Njemu ravnim smatrali, pokidane su veze među vama i nema vam onih koje ste posrednicima držali." (El-En'âm, 93.-94.)

سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ / *Njih ćemo na dvostruke muke staviti, a zatim će biti u veliku patnju vraćeni.* (Et-Tevbe, 101.)

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ

Oni će se ujutro i navečer u vatri pržiti, a kada nastupi Čas: "Uvedite faraonove ljude u patnju najtežu!" (Gafir, 46.)

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ
وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovome i na onome svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi što hoće. (Ibrâhîm, 27.)

2. O kaburskim patnjama i uživanjima Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao:

"Zaista će robu, kada ga stave u kabur, napuste njegovi prijatelji i čuje klepet njihove obuće, doći dva meleka, sjesti pored njega i upitati: 'Šta si govorio o ovom čovjeku – Muhammedu ﷺ - ko je on?' Vjernik će reći: 'Svjedočim da je on Allahov rob i poslanik'- pa će mu se reći: 'Pogledaj u svoje mjesto u vatri! Allah ti ga je, zbog toga, zamjenio mjestom u Džennetu'- pa će pogledati i obadva svojim očima vidjeti. Dvoličnjaku i nevjerniku će reći: 'Šta si ti o ovom čovjeku govorio, ko je on?' - pa će odgovoriti: 'Ne znam, govorio sam što i ostali svijet.' Na to će mu se reći: 'Niti si znao, niti slijedio.' Zatim će se udariti željeznim maljevima pa će toliko povikati, da će ga, na sve strane, svi čuti, osim ljudi i džinna."

"Kada neko od vas umre, i jutrom i naveče, pokazivat će mu se njegovo mjesto. Ako bude od stanovnika Džehennema, pokazivat će mu se mjesto u Džehennemu i govoriti: 'Ovo je tvoje mjesto sve dok te, na Sudnjem danu, Allah ponovo ne proživi.'" (Buharija)

U svojoj dovi, Allahov Poslanik ﷺ je molio: "Bože, utječem Ti se od patnje u kaburu, patnje u vatri, od iskušenja u životu i na samrti i od iskušenja Mesiha Dedždžala!" (Buharija)

Prolazeći pored dva kabura, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Njih dvojica su na mukama, a ne zbog velikog grijeha." Zatim je rekao: "Jedan od njih dvojice je širio klevetu, a drugi se nije čuvao mokraće." (Buharija)

3. Milioni i milioni najučevnijih i najčestitijih ljudi i vjernika, kako iz reda Muhammedovih ﷺ sljedbenika, tako i ranijih naroda, vjerovali su u kabursku patnju i uživanje i sve što se o tome pripovijeda.

***Racionalni dokazi* (الأدلة العقلية):**

1. To što čovjek vjeruje u Allaha, meleke i Posljednji dan, neminovno nameće potrebu da vjeruje i u kabursku patnju, uživanje i sve što je u vezi sa tim, tim prije što i vjerovanje u Allaha, meleke i Posljednji dan spada u vjerovanje u gajb (neviđeno). Zato, onome ko vjeruje u jedan dio onoga što je gajb (neviđeno), zdrav razum nalaže da povjeruje i u drugi dio.

2. Kaburske patnje i uživanje, zajedno sa ispitivanjem od strane meleka, ni po čemu nije nešto što je za zdrav razum neshvatljivo i apsurdno. Naprotiv, zdrav razum to prihvaća i potvrđuje.

3. Dok čovjek spava, često može sanjati stvari koje su mu drage, u njima uživati i nasladivati se, pa mu je žao ako ga neko probudi, i obrnuto, može sanjati stvari koje mu nisu drage i koje ga mogu teško pogoditi, pa mu je drago ako ga neko probudi. Ovu vrstu uživanja i patnje u snu, duša istinski preživljava i duboko se doima, što niko i ne pobija. Kako se onda mogu pobijati patnja i uživanje u kaburu koje su snu potpuno slične?

* * *

XII - Vjerovanje u Allahovo određenje

(ألايمان بالقضاء والقدر)

Musliman vjeruje u Allahovo određenje (sudbinu) i Njegovu mudrost i volju. On vjeruje da se na svijetu ništa ne događa, čak ni djela koja podliježu ljudskoj volji, a da nisu u skladu sa Allahovim znanjem i određenjem. On, zatim, vjeruje da je Uzvišeni Allah potpuno pravedan u Svome određenju i mudar u Svome upravljanju, da Njegova mudrost slijedi Njegovu volju, da biva ono što On hoće, a ne biva ono što On neće, te da, osim sa Uzvišenim, nema moći ni snage. Sve ovo na osnovu sljedećih, tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلّة النّقليّة) :**

1. Govoreći o Svome određenju, Uzvišeni Allah veli:

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ / *Mi sve s mjerom stvaramo*. (El-Kamer, 49.)

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ / *I ne postoji ništa čije riznice ne posjedujemo, a od toga Mi dajemo samo onoliko koliko je potrebno.* (El-Hidžr, 21.)

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

Nema nevolje koja zadesi Zemlju i vas, a koja nije, prije nego što je damo, zapisana u Knjizi - to je Allahu, uistinu, lahko. (El-Hadîd, 22.)

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ / *Nikakva nevolja se bez Allahove volje ne dogodi.* (Et-Tegâbun, 11.)

وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ / *I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati.* (El-Isrâ', 13.)

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

Reci: "Dogodiće nam se samo ono što vam Allah odredi, On je Gospodar naš." I neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju! (Et-Tevbe, 51.)

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

U Njega su ključevi svih tajni, samo ih On zna, i On jedini zna šta je na kopnu i šta je na moru, i nijedan list ne opadne, a da On za nj ne zna. (El-En'âm, 59.)

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ / *A vi ne možete ništa htjeti ako to Allah, Gospodar svjetova, neće!* (Et-Tekvîr, 29.)

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ / *A oni kojima smo još prije lijepu nagradu obećali, oni će od njega daleko biti.* (El-Enbijâ', 101.)

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ / *A zašto nisi, kad si u vrt svoj ušao, rekao: "Mašallah! - moć je samo u Allaha!"* (El-Kehf, 39.)

وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ / *Mi ne bismo na Pravom putu bili da nas Allah nije uputio.* (El-A'râf, 43.)

2. O Allahovom određenju Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao:

"Svako se od vas, prvo, u utrobi svoje majke, četrdeset dana oblikuje od kapljice sjemena, zatim isto toliko bude ugrušak, a zatim isto toliko bude gruda mesa, nakon čega mu se pošalje melek da u njega udahne dušu i odredi mu četiri stvari: propiše opskrbu, koliko će živjeti, šta će raditi i da li će biti sretan ili nesretan. Tako mi Onoga, mimo koga nema drugog boga, neko od vas može činiti djela svojstvena stanovnicima Dženneta, toliko da mu on (tj. Džennet) za lakat bude na dohvat, pa da ga sudbina preduhitri i učini nešto što čine stanovnici vatre, pa da u nju uđe, i obrnuto; neko od vas može činiti djela svojstvena stanovnicima vatre, toliko da za lakat bude na njenom rubu, pa da ga sudbina preduhitri i učini nešto što čine stanovnici Dženneta, pa da u njega uđe." (Muslim)

Savjetujući Abdullaha b. Abbasa, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Mladiću, kazaću ti nekoliko savjeta: Čuvaj Allaha, pa će i On tebe čuvati! Čuvaj Allaha, naći ćeš Ga da je uvijek ispred tebe! Kada moliš,

moli Allaha! Kada tražiš pomoć, traži je od Allaha! Znaj, kada bi se cijeli svijet iskupio da ti nešto pomogne, da ti ne bi mogao pomoći više nego što ti je Allah odredio, i da, kada bi se iskupio da ti nešto naudi, ne bi mogao nauditi više nego što ti je Allah odredio! Pera su presahla i mastilo se na listovima osušilo." (Tirmizi)

"Prvo što je Allah stvorio, bilo je pero kome je naredio: 'Piši!' - pa je pero upitalo: 'Gospodaru, a šta da pišem?' - na što mu je rekao: 'Piši sve što će se do Sudnjeg dana desiti!'" (Ahmed i Tirmizi)

"Prepirali su se Adem i Musa, pa je Musa rekao: 'Ademe, ti si nas, kao otac, razočarao i izveo iz Dženneta.' Na to mu je Adem rekao: 'Musa, zar ti, koga je Allah odabrao, s tobom razgovarao i Svojom ti rukom Tevrat napisao, prigovaraš meni za nešto što mi je Allah odredio na četrdeset godina prije nego me je stvorio?!' Tako je Adem nadgovorio Musâa." (Muslim)

Opisujući šta je iman, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Da vjeruješ u Allaha, Njegove meleke, Njegove knjige, Njegove poslanike, Posljednji (Sudnji) dan i da vjeruješ da je i dobro i zlo sudbinom određeno." (Muslim)

"Trudite se koliko hoćete, samo znajte da će svako prokrčiti put do tamo gdje mu je suđeno!" (Muslim)

"Zavjetovanjem se ne može promijeniti sudbina."[14]

"O Abdullah b. Kajs, hoćeš li da te podučim riječima koje spadaju u džennetsku riznicu? (To su riječi) 'La havle ve la kuvvete illa billahi'/ 'Nema snage ni moći, osim u Allaha!'" (Muttefekun alejhi)

Onome ko mu je rekao: "Kako hoće Allah i ti" - Allahov Poslanik je rekao: "Reci: 'Kako hoće samo Allah!'" (En-Nesai)

3. Vjerovanje u Allahovo određenje, mudrost i volju od strane stotina miliona najučevnijih, najmudrijih i najčestitijih Muhammedovih ﷺ sljedbenika i njihovo čvrsto ubjeđenje da Allah unaprijed zna sve što je određeno i perom zapisano, da će u Njegovu carstvu biti samo ono šta On hoće, da biva ono što On hoće, a ne biva ono što On neće, te da je perom zapisano sve što će se do Sudnjeg dana desiti.

[14] - Hadis bilježe gotovo sve zbirke.

***Racionalni dokazi* (الأدلّة العقليّة):**

1. Ništa što je vezano za Allahovo određenje, htijenje, mudrost, volju i upravljanje, za razum nije neprihvatljivo. Naprotiv, zdrav razum, osvjedočen njihovim očitim djelovanjem u univerzumu, to nužno nalaže.

2. Vjerovanje u Allaha i Njegovu svemoć, nužno nameće i vjerovanje u Njegovo određenje, mudrost i volju.

3. Ako jedan arhitekta, na parčetu papira, može napraviti projekat neke palače, odrediti dinamički plan njegovog izvođenja, a potom pristupiti radovima i, u predviđenom roku, projekat palače sa papira, tačno onako kako ga je nacrtao, realizirati u stvarnosti, kako se Allahu može osporavati činjenica da je unaprijed, sve do Sudnjeg dana, zapisao sudbinu svijeta i da će, zahvaljujući Svojoj svemoći i znanju, dati da bude, tačno, onako kao što je unaprijed odredio? Kako, kada se zna da Uzvišeni Allah sve može?!

* * *

XIII - O činjenju ibadeta samo Allahu

(في توحيد العبادة)

Musliman čvrsto vjeruje da je jedino Uzvišeni Allah istinski Bog, kako minulih, tako i potonjih naroda, da je On Gospodar svih svjetova i da nema drugoga boga osim Njega. Zato Ga i obožava i jedino Njemu, i nikom više, čini sve vrste propisanog ibadeta. To znači da, kada musliman moli, moli samo Allaha, kada traži pomoć, traži je samo od Allaha i kada se zavjetuje, zavjetuje se samo Allahu. Isto tako, sva njegova djela, počevši od onih nutarnjih poput: strahopoštovanja, nade, pokajanja, ljubavi, veličanja i pouzdanja, pa preko vanjskih vidova ibadeta kao što su: namaz, post i hadždž, sve do borbe na Allahovom putu, posvećena su jedino Uzvišenom Allahu i nikome više. Ovo sve, na osnovu sljedećih, tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلّة النّقليّة) :**

1. Uzvišeni Allah je naredio da se ibadet čini samo Njemu. To se jasno vidi iz riječi Uzvišenog:

لَـا إِلَـهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي / *Nema boga osim Mene; zato se samo Meni klanjaj!* (Tâ-hâ, 13.)

وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ / *I samo se mene bojte!*(El-Bekare, 40.)

يَاأَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ الَّذي خَلَقَكُمْ وَالَّذينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ(٢١)الَّذي
جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنْ الثَّمَرَاتِ
رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

O ljudi, klanjajte se Gospodaru svome, koji je stvorio vas i one prije vas, da biste se kazne sačuvali; koji vam je Zemlju učinio posteljom, a nebo zdanjem; koji s neba spušta kišu i čini da s njom rastu plodovi, hrana za vas. Zato ne činite svjesno druge Allahu ravnim! (El-Bekare, 21.-22.)

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ / *Znaj da nema boga osim Allaha!* (Muhammed, 19.)

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ / *Zatraži utočište u Allaha, jer On, uistinu, sve čuje i sve zna!* (Fussilet, 36.)

وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ / *I neka se vjernici samo u Allaha pouzdaju!* (Et-Tegâbun, 13.)

2. Kazujući o tome kako je samo On dostojan da mu se ibadet čini, Uzvišeni veli:

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ / *Mi smo svakom narodu poslanika poslali: "Allahu se klanjajte, a kumira se klonite!"* (En-Nahl, 36.)

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انفِصَامَ لَهَا

Onaj ko ne vjeruje u šejtana, a vjeruje u Allaha - drži se za najčvršću vezu, koja se neće prekinuti. (El-Bekare, 256.)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

Prije tebe nijednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: "Nema boga osim Mene, zato se Meni klanjajte!" (El-Enbija', 25.)

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ / *Reci: "Zar od mene tražite da se nekom drugom, osim Allahu klanjam, o neznalice!"* (Ez-Zumer, 64.)

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ / *Tebi se klanjamo i od Tebe pomoć tražimo!* (El-Fâtiha, 5.)

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ

On šalje meleke s Objavom, po volji Svojoj, onim robovima Svojim kojima hoće: "Opominjite da nema boga osim Mene i bojte Me se!" (En-Nahl, 2.)

3. U smislu gore navedenog, u mnogobrojnim prilikama, govorio je i Allahov Poslanik ﷺ:

Šaljući Muaza b. Džebela u Jemen, rekao mu je: "Neka prvo na što ćeš ih pozvati bude: da obožavaju samo Uzvišenog Allaha!" (Muttefekun alejhi)

Muazu je, između ostalog, rekao: "Muaze, znaš li šta su robovi dužni prema Allahu?" - pa je rekao: "To najbolje zna Allah i Njegov Poslanik!" Na to mu je odgovorio: "Da samo Njega obožavaju i da Mu nikoga ne smatraju ravnim!"

Abdullahu b. Abbasu, r.a., je rekao: "Kada moliš, moli samo Allaha, a kada tražiš pomoć, traži je samo od Allaha!"

Onome ko mu je rekao: "Kako hoće Allah i ti" - rekao je: "Reci: 'Kako hoće samo Allah!'" (En-Nesai)

Jednom drugom prilikom je rekao: "Ono što se za vas najviše bojim je mali širk." "A šta je to mali širk, Allahov Poslaniče?" - upitali su, pa im je rekao: "Licemjerje. Kada na Sudnjem danu, Allah bude nagrađivao ljude za njihova djela, licemjerima će reći: 'Idite onima pred kojima ste se na dunjaluku pretvarali, pa vidite hoće li vas oni nagraditi!'"[15]

Kada je Poslanik ﷺ proučio riječi Uzvišenog:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ / *Oni pored Allaha bogovima smatraju svećenike svoje i monahe svoje* (Et-Tevbe, 31.),

Adijj b. Hatim je rekao: "Allahov Poslaniče, ali mi ih ne obožavamo" - pa ga je Allahov Poslanik ﷺ upitao: "Zar vam oni ne dozvoljavaju ono što je Allah zabranio, pa to dozvoljavate, i zar vam ne zabranjuju ono što je Allah dozvolio, pa to zabranjujete?" "Jeste" - odgovorili su, pa im je rekao: "Eto, to je njihovo obožavanje!" (Tirmizi)

Kada su neki ashabi povikali: "Hajdemo Allahova Poslanika zamoliti da nam pomogne protiv ovog dvoličnjaka (koji je bio među njima i uznemiravao ih)", Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ne moli se pomoć od mene, nego od Allaha!" (Taberani)

"Ko se mimo Allaha zakune nečim drugim, pripisao Mu je druga."[16]

"Zaista je čaranje i nošenje talismana i amuleta pripisivanje Allahu druga."[17]

---

15 - Hadis navodi Ahmed i ocjenjuje ga kao hasen.

16 - Hadis navodi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

17 - Hadis navode Ahmed, Ebu Davud i drugi i ocjenjuju ga kao hasen.

Racionalni dokazi (الأدلّة العقليّة):

1. To što je Uzvišeni Allah jedini Tvorac i što jedino On daje opskrbu (nafaku), upravlja i slobodno raspolaže sa svim što postoji, neminovno navodi na zaključak da se jedino Njemu smije činiti ibadet i nikom više.

2. Sva stvorenja su Allahovi robovi i svako je o Njemu ovisan. Zato niko od njih ne može biti bog, dostojan da mu se, uz Uzvišenog Allaha, čini ibadet.

3. Najbolji dokaz da neko ne zaslužuje da se moli, da se od njega pomoć traži, da mu se zaklinje i na njega oslanja, jeste činjenica da - kada se zamoli, od njega pomoć ili zaštita zatraži - nije u stanju odazvati se niti pružiti potrebnu pomoć ili zaštitu.

* * *

XIV - O pridobijanju naklonosti

(في الوسيلة)

Musliman vjeruje da Uzvišeni Allah voli dobra djela i čestite postupke, a među Svojim robovima najviše one koji su najdobrostiviji. On, također, vjeruje da Uzvišeni poziva Svoje robove da Mu se što više nastoje približiti, zadobiti Njegovu ljubav i umiliti Mu se. Zato Mu se pokušava što više približiti i svojim dobrim djelima i lijepim riječima umiliti, usrdno Ga moleći: Njegovim lijepim imenima, uzvišenim atributima, vjerovanjem u Njega i Njegova Poslanika i pokazujući svoju ljubav prema Njemu, Njegovu Poslaniku ﷺ, Njegovim čestitim robovima i vjernicima, uopće. Musliman se, zatim, Uzvišenom Allahu nastoji približiti, kako obaveznim, tako i dobrovoljnim ibadetima, kao što su: namaz, zekat, post i hadždž, s jedne, i izbjegavanjem onoga što mu je Allah zabranio, s druge strane.

Uz sve to, on Uzvišenog Allaha nikada ne preklinje ugledom nekog od Njegovih stvorenja, niti djelima nekog od Njegovih robova, jer tuđi ugled i tuđa djela nisu njegova zasluga, da bi ih, kod Allaha, mogao upotrijebiti kao sredstvo za postizanje svojih ciljeva.

Zato Uzvišeni Allah Svojim robovima i nije propisao da Njegovu naklonost traže tuđim djelima i zaslugama, nego dubokom vjerom i sopstvenim dobrim djelima. Ovo sve, na osnovu sljedećih, tradicionalnih i racionalnih dokaza:

***Tradicionalni dokazi* (الأدلّة النّقليّة) :**

1. Kazujući o gore navedenom, Uzvišeni Allah veli:

إِلَيْــهِ يَصْــعَدُ الْكَــلِمُ الطيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ / *K Njemu se dižu lijepe riječi, i dobro djelo On prima.* (Fâtir, 10.)

يَاأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا / *O poslanici, dozvoljenim i lijepim jelima se hranite i dobra djela činite!* (El-Mu'minûn, 51.)

وَأَدْخَلْــنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنْ الصَّالِحِينَ / *U milost Našu ga uvedosmo; on je, doista, od onih dobrih.* (El-Enbijâ', 75.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ / *O vjernici, Allaha se bojte i nastojte Mu se umiliti!* (El-Mâ'ide, 35.)

الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ / *Oni kojima se oni mole sami traže načina kako će se što više Gospodaru svome približiti.* (El-Isrâ', 57.)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ / *Reci: "Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti!"* (Ali 'Imrân, 31.)

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ / *Gospodaru naš, mi u ono što Ti objavljuješ vjerujemo i mi Poslanika slijedimo, zato nas upiši među vjernike!* (Ali 'Imrân, 53.)

رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ

Gospodaru naš, mi smo čuli glasnika koji poziva u vjeru: 'Vjerujte u Gospodara vašeg!'- i mi smo mu se odazvali. Gospodaru naš, oprosti nam grijehe naše i pređi preko hrđavih postupaka naših, i učini da poslije smrti budemo s onima dobrima. (Ali 'Imrân, 193.)

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Allah ima najljepša imena i vi Ga zovite njima, a klonite se onih koji iskreću Njegova imena - kako budu radili, onako će biti kažnjeni! (El-A'râf, 180.)

وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ / *Već čini sedždu i nastoj da se Gospodaru svome približiš!* (El-'Alek, 19.)

2. U smislu gore navedenog, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao:

"Allah je lijep i prima samo ono što je lijepo." (Muslim, Tirmizi i Ahmed)

"Sjeti se Allaha u blagostanju, pa će se i On tebe sjetiti kada budeš u nevolji!"[18]

---

18 - Hadis navodi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

Allahov Poslanik ﷺ je prenio da je Njegov Gospodar rekao: “Moj Mi se rob ne može približiti ničim dražim, od onoga što sam mu stavio u obavezu. Moj Mi se rob ne prestaje približavati dobrovoljnim ibadetom (nafilama), sve dok ga ne zavolim.” (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, prenio da je njegov Uzvišeni Gospodar rekao: “Ako Mi se približi za pedalj, Ja se njemu približim za lakat, ako Mi se približi za lakat, Ja se njemu približim za sežanj (razmak raširenih ruku), a ako prema Meni krene hodom, Ja prema njemu krenem žureći.” (Buharija)

Na gore navedeno, upućuje i Poslanikovo ﷺ kazivanje o trojici drugova koji su se od kiše skonuli u jednu pećinu u planini, na čijem se ulazu obrušila i zaustavila jedna velika stijena, tako da nisu mogli izaći. U takvoj situaciji, jedan od njih je rekao ostaloj dvojici: “Šta mislite kako bi bilo da se sjetite nekog dobrog djela koje ste u ime Allaha učinili i da Ga time zamolite? Možda bi je (stijenu) u to ime uklonio?!” - tako da je svaki od njih zamolio Allaha: prvi u ime dobročinstva prema svojim roditeljima, drugi u ime ostavljanja onoga što je Uzvišeni Allah zabranio, a treći u ime vraćanja tuđeg prava (haka), nakon što ga je uvećao - pa se stijena uklonila, tako da su mogli zdravi i čitavi izaći iz pećine. (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

“Najbliže što rob može biti svome Gospodaru je dok je na sedždi.”[19]

“Bože moj, molim Te svakim imenom kojim si Sebe nazvao, u Svojoj ga Knjizi objavio, nekoga od Svojih stvorenja njemu podučio, ili ga kod Sebe skrivenim zadržao, učini Kur’an časni: proljećem moga srca, svjetlom mojih prsa, razbojem moje žalosti i prestankom moje brige i tuge!”[20]

“Ovaj je zaiskao najuzvišenijim Allahovim imenom (Ismu-l-a‘zam) kojim - kada god Mu se obrati - dadne i - kada god se zamoli - usliša.”

3. Gdje god se u Kur’anu časnom, spominju dove i umiljavanja vjerovjesnika, svugdje se vidi da su to činili pomoću Allahovih imena i atributa, s jedne, te čvrstog imana i dobrih djela, s druge strane, a nikako pomoću nečeg trećeg.

---

[19] - Muslim i drugi.

[20] - Hadis navodi Ahmed sa dobrim lancem prenosilaca.

Tako je Jusuf, a.s., u svome obraćanju Allahu, zamolio:

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنْ الْمُلْك وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيث فَاطِرَ السَّمَاوَات وَالْأَرْضِ أَنْتَ
وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَة تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ

Gospodaru moj, Ti si mi dao dio vlasti i naučio me tumačenju nekih snova! O Stvoritelju nebesa i Zemlje, Ti si zaštitnik moj i na ovome i na onome svijetu; daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri! (Jûsuf, 101.)

Junus, a.s., je u svojoj dovi zamolio Allaha riječima:

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنْ الظَّالِمِينَ / *Nema boga, osim Tebe, hvaljen neka si, a ja sam se zaista ogriješio prema sebi!* (El-Enbijâ', 87.)

Musa, a.s., je Allaha zamolio riječima:

رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ / *Gospodaru moj, ja sam sâm sebi zlo nanio, oprosti mi! I On mu oprosti.*(El-Kasas, 16.)

إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ / *Molim Gospodara svoga i Gospodara vašega da me zaštiti!* (Gafir -El-Mu'min, 27.)

Ibrahim i Ismail, a.s., Allaha su zamolili riječima:

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ / *Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš!* (El-Bekare, 127.)

Adem, a.s., i Hava su Allaha zamolili riječima:

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنْ الْخَاسِرِينَ / *Gospodaru naš, samo smo sebi krivi, i ako nam Ti ne oprostiš i ne smiluješ nam se, sigurno ćemo biti izgubljeni.* (El-A'râf, 23.)

Racionalni dokazi **(الْأَدِلَّة العقليّة):**

1. Činjenica da je Gospodar bogat, a rob siromašan, neminovno iziskuje potrebu da se siromašni i nemoćni rob umiljava bogatom i svemogućem Gospodaru i da od Njega traži ono što mu je potrebno: zaštitu od onoga čega se boji i naklonost koju toliko priželjkuje.

2. Činjenica da rob zasigurno ne zna koja sve djela i koje riječi njegov Gospodar voli, a koje prezire, neminovno iziskuju potrebu da njegovo umiljavanje Gospodaru ostane u granicama prakticiranja lijepih riječi i dobrih djela, s jedne, i izbjegavanja ružnih riječi i loših djela, s druge strane, onako kako je propisao Allah ﷻ i objasnio Njegov Poslanik ﷺ.

3. Činjenica da tuđi ugled i tuđa dobra djela, nisu zasluga niti plod sopstvenog truda, neminovno navode na zaključak da se u njihovo ime ne može tražiti Allahova naklonost, jer tuđi ugled - ma koliko on bio velik - ne može poslužiti drugoj osobi za njeno umiljavanje Uzvišenom Allahu. Međutim, ako je neko svojim radom, imetkom, ili na bilo koji drugi način, doprinio tuđem ugledu, onda u to ime može zamoliti Allaha, jer se to ubraja i u njegovu zaslugu i djelo sopstvenih ruku, svakako pod uvjetom da je to učinio u ime Uzvišenog Allaha i postizanja Njegovog zadovoljstva.

* * *

XV - O Allahovim prijateljima i njihovim kerametima, i šejtanovim prijateljima i njihovim zabludama

(في أولياء الله و كراماتهم و أولياء الشّيطان و ضلالاتهم)

I - Allahovi prijatelji:

Musliman vjeruje da Uzvišeni Allah, među Svojim robovima, ima posebno odabrane miljenike koji Mu robuju, čine ibadet i u svemu se potpuno pokoravaju. Takve je On počastio Svojom ljubavlju i darovao nekim od Svojih kerameta. On je njihov Gospodar-Zaštitnik koji ih voli i u Svoje društvo priziva, a oni Njegovi miljenici koji Ga vole, veličaju, Njegovim se zapovijedima pokoravaju i od drugih traže da isto čine, Njegovih se zabrana klone i drugima zabranjuju da ih čine, vole ono što On voli i preziru ono što On prezire. Kada Allaha zamole, On im udovolji, kada pomoć i utočište zatraže, On im ih pruži. Musliman vjeruje da su Allahovi miljenici vjernici i bogobojazni ljudi koje i na ovome i na budućem svijetu čekaju počasti i svakojake radosti, zatim da su svi vjernici Allahovi miljenici, s tim da se njihovi stepeni, zavisno od čvrstine imana i bogobojaznosti, razlikuju. To znači da, sve što su nečiji iman i bogobojaznost čvršći, njegov položaj kod Uzvišenog Allaha je viši, a počasti obilnije i raznovrsnije.

Najodabraniji među Allahovim miljenicima su Njegovi poslanici i vjerovjesnici, a onda iza njih vjernici, svakako prema čvrstini imana. Musliman čvrsto vjeruje da su kerameti (čudotvorstva) koja Allah preko njih pokazuje, kao što je: uvećavanje male količine hrane u veliku količinu, iscjeljenje bolova, liječenje bolesti, gaženje kroz more, neizgaranje u vatri itd., jedna vrsta mudžiza (čuda), s tim što su mudžize vezane za izazov,[21] a kerameti nisu. I na kraju, musliman čvrsto vjeruje da u najveće keramete spada ustrajnost u pokornosti Uzvišenom Allahu na taj način da se izvršava ono što je vjerom naređeno, a kloni onoga što je zabranjeno. Ovo sve na osnovu sljedećih dokaza:

---

[21] - Allahov Poslanik ﷺ je govorio: "Šta mislite, ako vam pokažem to i to čudo, hoćete li mi vjerovati, jer ako ne povjerujete, Allah će vas, nakon pokazivanja čuda, kazniti."

1. Govoreći o Svojim miljenicima i njihovim kerametima, Uzvišeni Allah veli:

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ(٦٢)الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ(٦٣)
لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

I neka se ničega ne boje i ni za čim neka ne tuguju Allahovi štićenici, oni koji budu vjerovali i koji se Allaha budu bojali, za njih su dobre vijesti i na ovome i na onome svijetu - A Allahove riječi niko ne može izmijeniti - to će, zaista, veliki uspjeh biti. (Jûnus, 62.-64.)

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ / *Allah je zaštitnik onih koji vjeruju i On ih izvodi iz tmina na svjetlo.*(El-Bekare, 257.)

وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ / *Oni nisu njegovi čuvari* (tj. Mesdžidu-l-Harama)*, čuvari njegovi trebaju biti samo oni koji se Allaha boje, ali većina njih ne zna.* (El-Enfâl, 34.)

إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ / *Moj zaštitnik je Allah koji Knjigu objavljuje i On se o dobrima brine.* (El-A'râf, 196.)

كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ / *Tako bi da odvratimo od njega izdajstvo i blud, jer je on uistinu bio Naš iskreni rob.* (Jûsuf, 24.)

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ / *Ali, ti, doista, nećeš imati nikakve vlasti nad robovima Mojim.* (El-Isrâ', 65.)

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَامَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

Kada god bi joj Zekerijja u hram ušao, kod nje bi hrane našao. "Odakle ti ovo, o Merjema?" - on bi upitao, a ona bi odgovorila: "Od Allaha." (Ali 'Imrân, 37.)

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ(١٣٩)إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ(١٤٠)فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ
الْمُدْحَضِينَ(١٤١)فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ(١٤٢)فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ(١٤٣)
لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

I Junus je bio poslanik. I on pobježe na jednu ladu prepunu i baci kocku i kocka na njega pade, i riba ga proguta, a bio je zaslužio prijekor, i da nije bio jedan od onih koji Allaha hvale, sigurno bi ostao u utrobi njenoj do Dana kada će svi biti oživljeni.(Es-Sâffât, 139.-144.)

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا(٢٤)وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ
النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا(٢٥)فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا

I melek je, koji je bio niže nje, zovnu: "Ne žalosti se, Gospodar tvoj je dao da niže tebe potok poteče. Zatresi palmino stablo, posuće po tebi datule svježe, pa jedi i pij i budi vesela!"(Merjem, 24.-26.)

قُلْنَا يَانَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ(٦٩)وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ

"O vatro" - rekosmo Mi - "postani hladna, i spas Ibrahimu!" I oni htjedoše da mu postave zamku, ali ih Mi onemogućismo.(El-Enbijâ', 69.-70.)

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا(٩)إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى
الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا(١٠)فَضَرَبْنَا عَلَى
آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا(١١)ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ

Misliš li ti da su samo stanovnici pećine, čija su imena na ploči napisana, bili čudo među čudima Našim? Kada se nekoliko momaka u pećini sklonilo pa reklo: "Gospodaru naš, daruj nam Svoju milost i pruži nam u ovom našem postupku prisebnost!" Mi smo ih u pećini tvrdo uspavali za dugo godina, a poslije smo ih probudili. (El-Kehf, 9.-12.)

2. O Allahovim miljenicima i njihovim kerametima, prenoseći od svoga Gospodara, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Ko prema Mom miljeniku neprijateljski postupi, Ja ću mu rat objaviti. Moj Mi se rob ne može približiti ničim dražim, od onoga što sam mu stavio u obavezu. Moj Mi se rob ne prestaje približavati dobrovoljnim ibadetom (nafilama), sve dok ga ne zavolim. A kada ga zavolim, postanem uhom njegovim kojim sluša, okom njegovim kojim gleda, rukom njegovom kojom hvata i nogom njegovom kojom hodi.

Ako Me zamoli, sigurno ću mu dati, a ako od Mene zaštitu zatraži, sigurno ću mu je pružiti."[22]

"Ja ću se, sigurno, za Svoga miljenika osvetiti, kao što se sveti razbješnjeli lav."

"Allah među ljudima ima i takvih (miljenika) kojima će, ako se Allahom zakunu, sigurno zakletvu ispuniti." (Muttefekun alejhi)

"I među minulim narodima prije vas bilo je nadahnutih ljudi. Ako je među mojim sljedbenicima (Ummetom) iko takav, onda je to sigurno Omer." (Muttefekun alejhi)

"Dojeći svoje dijete, jedna žena je ugledala zgodna viteza i zamolila: 'Bože, daj da i ovo moje dijete bude kao on!' Na to se dijete okrenulo prema njemu, pogledalo ga i reklo: 'Bože, ne učini me da budem kao što je on!'"(Muttefekun alejhi) To što je ovo dojenče progovorilo bio je keramet i za dijete i za njegova roditelja.

U slučaju Džurejdža el-Abida i njegove majke koja je rekla: "Bože, daj da ne umre dok mu ne pokažeš lica bludnica!" pa ju je Allah počastio i uslišao njenu dovu, tako što je njen sin Džurejdž - kada su ga optužili da je neko vanbračno dijete njegovo - upitao novorođenče: "Ko je tvoj otac?" - pa je odgovorilo: "Čoban." Ovo je još jedan slučaj kada je novorođenče progovorilo, ovaj put da bi se pokazao keramet Džurejdža el-Abida. (Buharija)

Ranije smo naveli slučaj trojice drugova koji su se sklonili u pećinu iznad čijeg se izlaza otisnula i zaustavila velika stijena od koje nisu mogli izaći, pa su u ime svojih dobrih djela zamolili Allaha da je ukloni, pa im je Allah, da bi pokazao njihov keramet, dovu uslišao i oslobodio im izlaz, te su iz pećine izašli zdravi i čitavi. (Muttefekun alejhi)

O ovome govori i Poslanikovo ﷺ kazivanje o monahu i dječaku, gdje je ispričao slučaj sa dječakom koji je kamenom pogodio i ubio životinju koja je bila zapriječila put i svijetu nije dala da prolazi. Dalje se kaže da je vladar, na sve moguće načine, pokušavao ubiti dječaka, ali mu to nikako nije polazilo za rukom. Tako ga je bacio sa visoke planine u provaliju, pa nije umro, a zatim u more, pa se ni u njemu nije utopio, nego je iz njega izašao zdrav i vratio se na svojim nogama. Sve je ovo bilo da bi se pokazao keramet čestitog dječaka koji je čvrsto vjerovao u Allaha. (Buharija)

---

[22] Muslim

3. Na hiljade učenih i pouzdanih ljudi kazuje kako su se svojim očima uvjerili u bezbroj slučajeva u kojima su se pokazali kerameti Allahovih miljenika. Tako se pripovijeda:[23]

- kako su meleki nazivali selam Imranu b. Husajnu, r.a.,

- kako su Selman el-Farisi i Ebu Derda, r.a., jeli iz posude, pa je posuda - ili hrana u njoj - slavila i zahvalila Allahu,

- kako se kod Hubejba, r.a., dok je kao zatvorenik bio kod mušrika u Mekki, nalazilo svježe grožđe u vrijeme dok ga nigdje drugo u Mekki nije bilo,

- kako se Uzvišeni Allah, kada god bi Ga zamolio El-Bera b. Azib, r.a., odazivao i uslišavao ono za što Ga je preklinjao. Tako Ga je u Bici na Kadisiji zamolio da muslimanima učini dostupnim vratove višebožaca i da on bude prvi šehid koji će u bici pasti, pa je bilo onako kako je zamolio,

- kako je Omer b. el-Hattab, držeći hutbu sa minbere u Medini, povikao: "Sarija, drži se brda! Sarija, drži se brda!"- zapovijedajući u bici svome vojskovođi Sariji. Sarija je čuo njegov glas i sa vojskom se popeo na brdo, što je bio ključni momenat za postizanje pobjede nad višebožačkim neprijateljem. Kada se Sarija vratio u Medinu, Omeru i ashabima, r.a., je ispričao kako je čuo i poslušao njegov glas,

- kako bi El-Ala b. el-Hadremi u svojoj dovi zamolio riječima: "Ja 'Alimu, ja Hakimu, ja 'Azimu!" - pa bi mu dova bila uslišana da je sa svojom četom mogao u more zagaziti, a da se pri tome ne ukvase ni sedla na njihovim konjima,

- kako je Hasan el-Basri prokleo nekog čovjeka koji ga je uznemiravao, pa je ovaj istog momenta pao na zemlju mrtav, te

- kako je jednom čovjeku iz plemena en-Nah'a na putu crkao magarac, pa je uzeo abdest, klanjao dva rekata namaza i zamolio Allaha da mu oživi magarca, pa ga je oživio, da bi on zatim na njega natovario svoje stvari i nastavio put.

Ovakvih i sličnih kerameta bili su svjedoci hiljade, ako ne i milioni očevidaca.

---

[23] - Većinu, niže navedenih kerameta bilježe vjerodostojne zbirke.

II - Šejtanovi prijatelji

Musliman, također, vjeruje da, i među ljudima, šejtan ima svojih prijatelja kojih se domogao, njima zavladao, naveo ih da zaborave da se sjećaju Allaha, pa ih navraća na zlo, uliva im neistinu i čini gluhima da ne čuju istinu i slijepima da ne vide očite dokaze, do te mjere da su mu potčinjeni i njegovim zapovijedima pokorni. On ih - prikazujući im ružna djela lijepim, a lijepa ružnim - navodi na zlo i očarava neredom, dotle da postaju neprijatelji Allahovih miljenika i njihova sušta suprotnost, protiv kojih se svim silama bore; jer jedni prema Allahu pokazuju naklonost, a drugi neprijateljstvo, jedni Ga vole i gledaju kako će Ga zadovoljiti, a drugi, neka je na njih Allahovo prokletstvo i gnjev, mrze i gledaju kako će Ga rasrditi.

Šejtanovi prijatelji ostaju neprijatelji Allahu i Njegovim miljenicima, čak i u slučaju da pokažu natprirodne sposobnosti; da lete u zraku ili hodaju po vodi, jer to može biti samo rezultat ili: Allahova zavođenja onih koji Mu se suprotstavljaju, ili šejtanove obmane onih koji se sa njim prijateljuju. Potvrda toga su sljedeći dokazi:

1. Govoreći o tome, Uzvišeni Allah veli:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ
النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Allah je zaštitnik onih koji vjeruju i On ih izvodi iz tmina na svjetlo, a onima koji ne vjeruju - zaštitnici su šejtani i oni ih odvode sa svjetla u tmine; oni će biti stanovnici Džehennema, oni će u njemu vječno ostati. (El-Bekare, 257.)

وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ

A šejtani navode štićenike svoje da se s vama raspravljaju, pa ako biste im se pokorili, i vi biste, sigurno, mnogobošci postali. (El-En'âm, 121.)

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَامَعْشَرَ الْجِنِّ قَدْ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنْ الْإِنسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنْ الْإِنسِ
رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا
إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

A na Dan kada On sve sakupi: "O skupe šejtanski, vi ste mnoge ljude zaveli!" - "Gospodaru naš" - reći će ljudi, štićenici njihovi - "mi smo jedni drugima bili od koristi i stigli smo do roka našeg koji si nam odredio Ti!" - "Vatra će biti prebivalište vaše" - reći će On - "u njoj ćete vječno ostati, osim ako Allah drukčije ne odredi." (El-En'âm, 128.)

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَانِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ(٣٦)وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنْ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ

Onome ko se bude slijepim pravio da ne bi Milostivog veličao, Mi ćemo šejtana natovariti, pa će mu on nerazdvojan drug postati; oni će ih od Pravoga puta odvraćati, a ljudi će misliti da su na Pravome putu. (Ez-Zuhruf, 36.-37.)

إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ / *Mi smo učinili šejtane zaštitnicima onih koji ne vjeruju.* (El-A'râf, 27.)

إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ / *Oni, mjesto Allaha, šejtane za zaštitnike uzimaju i misle da dobro rade.* (El-A'râf, 30.)

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ / *Mi smo im bili odredili loše drugove koji su im lijepim prikazivali ono što su uradili i ono što će uraditi.* (Fussilet, 25.)

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنْ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ

A kada smo rekli melekima: "Poklonite se Ademu!" - svi su se poklonili osim Iblisa, on je bio jedan od džinna i zato se ogriješio o zapovijest Gospodara svoga. Pa zar ćete njega i porod njegov, pored Mene, kao prijatelje prihvatiti, kad su vam oni neprijatelji? (El-Kehf, 50.)

2. U vezi sa gore navedenim postoji i više vjerodostojnih predaja od Allahova Poslanika ﷺ:

- Ugledavši blistavu svjetlicu na nebu kako pada (meteor), Allahov Poslanik ﷺ je upitao svoje drugove: "Šta ste za ovakvo nešto govorili u džahilijjetu da je?" - pa su mu odgovorili: "Govorili smo da je

umro ili se rodio neko od velikana." Na to je on rekao: "Ne, nije to. Ona ne pada ni zbog čije smrti, niti rođenja, nego meleki koji nose Arš, kada Allah odredi da nešto bude, počnu veličati i slaviti Allaha, zatim to od njih preuzmu stanovnici neba koji su niže njih, zatim stanovnici neba koji su niže ovih, i tako redom sve dok veličanje i slavljenje ne dopre do stanovnika ovog neba, koji upitaju meleke koji nose Arš: 'Šta je to odredio naš Gospodar?' - pa ih obavijeste. Zatim se isto počnu raspitivati stanovnici svakog neba, sve dok vijest ne dođe do nama najbližeg neba, gdje gađani svjetlicama, šejtani prisluškuju vijesti i dojavljuju ih svojim prijateljima. Ono što na ovaj način kažu je istina, samo što (uz istinu) dodaju (laži)."[24]

- Upitan šta misli o vračarima, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Nisu oni ništa." Pa su ga upitali: "Da, ali nam oni ponekad nešto kažu što, zaista, bude tako?" Na to je on rekao: "To je riječ istine koju ugrabi džinn i došapne je u uho svoga prijatelja, dodajući uz nju stotinu laži." (Buharija)

- Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nema od vas niko, a da nema svoga druga (koji ga stalno prati)." (Muslim)

- Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Šejtan kruži čovjekom kao što krv kruži krvnim sudovima. Stijesnite mu prolaze postom!"[25]

3. Na stotine hiljada osoba, u svim vremenima i prostorima, svjedoci su čudnih šejtanskih rabota sa svojim prijateljima. Nekima od njih šejtan donosi najrazličitija jela i pića, nekima obavlja svakodnevne poslove i potrebe, nekima donosi vijesti o događajima koji će se tek dogoditi, nekima neda da im naudi oružje, nekima se prikazuje u liku dobrog čovjeka u čije ime traže pomoć, sve sa ciljem da ih što više obmane, zavede i navede na pripisivanje Allahu sudruga. Ima i takvih koje je šejtan u stanju odnijeti u daleke zemlje, ili mu iz njih dovesti određene osobe, ili donijeti ono što mu je potrebno i slično, što je u mogućnosti prkosnih šejtana i pokvarenih džinna. Do ovakvih i sličnih šejtanskih stanja, dolazi zbog pokvarenosti čovjekove duše i upuštanja u svakojaka zlodjela, činjenja nereda na Zemlji, nevjerstva i grijeha, daleko od istine, dobrostivosti, vjere, bogobojaznosti i čestitosti, pri čemu čovjek, u pokvarenosti svoje duše i ogrezlosti u zlu, može pasti tako

[24] - Muslim, Ahmed i drugi.

[25] - Hadis se, u nešto drugačijoj verziji, nalazi i u zbirkama od Buharije i Muslima.

nisko da se u zlu i pokvarenosti srodi sa svijetom zlih duhova i šejtana. A kada do toga dođe, između njega i šejtana se sklopi prijateljstvo, pa jedan drugoga počnu inspirirati zlim mislima i, koliko god mogu, potpomagati. Zato će, kada im se na Sudnjem danu rekne: يَامَعْشَرَ الْجِنِّ قَدْ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنْ الْإِنس / *O skupe šejtanski, vi ste mnoge ljude zaveli!* (El-En'âm, 128.) - njihovi štićenici iz reda ljudi odgovoriti: رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْض / *Gospodaru naš, mi smo jedni drugima bili od koristi.* (El-En'âm, 128.)

Što se, pak, tiče razlike između kerameta Allahovih miljenika i stanja šejtanskih prijatelja, ona se vidi iz čovjekova stanja i načina ponašanja. Ako je čovjek čvrst vjernik, bogobojazan, te formalno i praktično privržen Allahovom vjerozakonu (Šerijatu), natprirodni postupci i čudotvorstva koja pokazuje su Allahovi kerameti koje preko njega daje, a ako je zlotvor, pokvarenjak, daleko od bogobojaznosti, ogrezao u svakojakim grijesima, nevjerstvu i sklon činjenju nereda na Zemlji, natprirodni postupci i čudotvorstva koja pokazuje, su svojevrsno zavođenje ili rezultat usluga koje mu čine njegovi šejtanski drugovi i njihovi pomagači.

* * *

XVI - Vjerovanje da je obaveza preporučivati dobro i odvraćati od onoga što ne valja

(ألإيمان بوجوب الأمر بالمعروف والنهى عن المنكر)

I - O obaveznosti preporučivanja dobra i odvraćanja od onoga što ne valja

Musliman vjeruje da je dužnost svakom punoljetnom, uračunljivom i zrelom vjerniku, koji zna šta je dobro, a vidi da se ono ne čini, tražiti od drugih da ga čine. Isto tako, ako vidi da se čini ono što ne valja, dužan je to, u granicama svojih mogućnosti, spriječiti i pokušati svojim riječima ili djelima izmijeniti. Musliman, također, vjeruje da je to, poslije vjerovanja u Allaha, jedna od njegovih najprečih dužnosti, budući da ju u Kur'anu Uzvišeni spominje zajedno sa vjerovanjem:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّه

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete. (Ali 'Imrân, 110.)

Ovo sve, na osnovu sljedećih tradicionalnih, racionalnih i logičkih dokaza:

Tradicionalni dokazi (ألأدلّة النّقليّة) :

1. Uzvišeni Allah to naređuje riječima:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati. (Ali 'Imrân, 104.)

2. Govoreći o Svojim miljenicima koje štiti i pomaže, Uzvišeni kaže da u takve, između ostalog, spadaju oni koji na dobro pozivaju, a od zla odvraćaju, pa veli:

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ
الْمُنْكَرِ

One koji će, ako im damo vlast na Zemlji, molitvu obavljati, i milostinju udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvraćati od nevaljalih. (El-Hadždž, 41.)

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju, i molitvu obavljaju i zekat daju, i Allahu i Poslaniku Njegovu se pokoravaju. (Et-Tevbe, 71.)

Prenoseći riječi Svoga miljenika Lukmana, a.s., Uzvišeni veli da je ovaj svoga sina savjetovao riječima:

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ
عَزْمِ الْأُمُورِ

O sinko moj, obavljaj molitvu i traži da se čine dobra djela, a odvraćaj od hrđavih i strpljivo podnosi ono što te zadesi - dužnost je tako postupiti! (Lukmân, 17.)

Prebacujući krivicu sinovima Israilovim za počinjene brojne grijehe, Uzvišeni veli:

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ(٧٨)كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

Jezikom Davuda i Isâa, sina Merjemina, prokleti su oni od sinova Israilovih koji nisu vjerovali - zato što su se bunili i uvijek granice zla prelazili: jedni druge nisu odvraćali od grješnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali! (El-Mâi'de, 78.-79.)

Govoreći o sinovima Israilovim, Uzvišeni na drugom mjestu kaže kako je spasio one koji su tražili da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćali i kako su propali oni koji to nisu činili:

أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

Mi izbavismo one koji su od nevaljalih djela odvraćali, a teškom kaznom kaznismo grešnike, zato što su stalno u grijehu bili. (El-A'râf, 165.)

3. Traženje da se čine dobra djela i odvraćanje od nevaljalih, naredio je i Allahov Poslanik ﷺ riječima:

"Ko od vas vidi nešto nevaljalo, neka ga promijeni svojom rukom, a ako ne može, onda svojim jezikom (riječima), a ako ni to ne može, neka ga osudi svojim srcem, ali je to najslabiji iman!" (Muslim)

"Ili ćete tražiti da se čine dobra djela i odvraćati od nevaljalih, ili svakog momenta očekujte da vam pošalje kaznu, pa ćete Ga moliti i preklinjati, ali vam se neće odazvati."[26]

4. Govoreći o gore navedenom, Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Nema toga naroda koji je ogrezao u grijesima, ako u njemu ima i onih koji su kadri takvo stanje osuditi i promijeniti, pa to ne čine, a da se nad njim nije nadvila Allahova kazna koju, samo što nije - na njih sve zajedno - sručio."[27]

Zamoljen od strane Sa'lebe el-Habešije da mu protumači riječi Uzvišenog: لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ / *Ako ste na Pravome putu, neće vam nauditi onaj koji je zalutao.* (El-Mâ'ide, 105.) Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Sa'leba, traži da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaj! Kada vidiš da se za pohlepom srlja, za prohtjevima povodi, za dunjalukom najviše trči i svako najviše do svoga mišljenja drži, povedi računa o sebi i mani se svijeta, jer vas čekaju (teška) iskušenja, poput mrkle noći, kada će onaj, koji se čvrsto bude pridržavao onoga čega se vi danas pridržavate, imati nagradu koliko pedeseterica vas." Na to je neko upitao: "Allahov Poslaniče, valjda (koliko pedeseterica) njih?" - pa je rekao: "Ne, nego vas, jer vi (danas) imate onih koji su vam spremni pomoći u dobru, a oni neće imati."[28]

---

[26] - Hadis navodi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

[27] - Hadis navodi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

[28] - Hadis navodi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Prije mene Allah nije poslao nijednog vjerovjesnika nijednom narodu, a da među svojim sunarodnjacima nije imao pomagače i prijatelje koji su se držali i rukovodili njegovom praksom. Zatim bi, poslije njih, došli drugi koji bi govorili ono što nisu radili i radili ono što im nije naređeno. Ko se protiv takvih bude borio svojom rukom vjernik je. Ko se protiv njih bude borio svojim jezikom (riječima) vjernik je. Ko se protiv njih bude borio svojim srcem i on je vjernik. Manje od toga nema imana ni koliko je zrno gorušice." (Muslim)

Upitan koja je vrsta džihada najbolja, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Riječ istine izgovorena pred nepravednim vladarom."[29]

Racionalni dokazi (الأدلة العقلية):

1. Kroz praksu i promatranje je dokazano da se bolest koja se zanemari i na vrijeme ne liječi, stalno pogoršava i širi po cijelome tijelu, pa ju je, nakon što se zapusti i proširi po cijelome tijelu, teško liječiti. Isti je slučaj i sa nevaljalim djelima, ako se ostave i ne pokušaju promijeniti, jer se ljudi - malo po malo - na njih naviknu, tako da ih počnu činiti svi redom, i malo i veliko, pa ih je tada teško promijeniti i iskorijeniti, a ako se to ne uspije, njihovi počinioci zaslužuju Allahovu kaznu koja ni u kom slučaju neće izostati, jer ona stiže po Allahovim zakonima u kojima nema nikakve promjene:

سُنَّةَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَحْوِيلًا

U Allahovim zakonima ti nikada nećeš naći promjene, u Allahovim zakonima ti nećeš naći odstupanja. (Fâtir, 43.)

2. Kroz praksu je dokazano da kuća, kada se neko vrijeme zapusti, ne čisti i iz nje ne izbacuju otpaci i smeće, postane neuslovna za stanovanje, jer se u njoj, zbog neprovjetravanja i nagomilavanja otpadaka i prljavštine, prošire svakojaki bacili i bolesti. Isto tako, kada se zanemari zajednica vjernika i dozvoli da u njoj nevaljale pojave uzmu maha; da se ne odvraća od ružnih djela i da joj se ne preporučuje dobro, neće dugo trebati pa da njeni članovi postanu zločesti i u duši pokvareni, do te mjere da među sobom neće osuđivati ono što ne valja i

[29] - Hadis je sahih i bilježe ga Ibn Madže, Ahmed i Nesai.

preporučivati ono što valja, a kada se to desi, više neće biti sposobni živjeti valjanim i čestitim životom, zbog čega će Allah, na ovaj ili onaj način, dati da propadnu, *jer odmazda Gospodara tvoga je, zaista, žestoka* (El-Burûdž, 12.) i jer je *Allah silan i strog*. (Ali 'Imrân, 4.; El-Mâ'ide, 95.; Ibrâhîm, 47.)

3. Kroz iskustvo je dokazano da se ljudskoj duši, ako se navikne, i ono što je ružno i nevaljalo, vremenom učini lijepim i prirodnim. Takav je slučaj i sa preporučivanjem drugima dobrih djela i njihovim odvraćanjem od nevaljalih. Jer, kada dobra djela i pozivanje da se ona čine, makar i nakratko, iz prakse izostanu, i svijet će ih, ubrzo, prestati činiti, i umjesto njih, početi činiti ono što ne valja. Isti je slučaj i sa nevaljalim djelima; ako se na vrijeme ne počnu mijenjati i u korijenu sasijecati, neće trebati dugo vremena pa da uzmu maha i postanu normalna pojava, kada u očima onih koji ih čine, ne samo da neće izgledati nevaljala, nego će misliti da su dobra djela, a to je - ne daj Bože da do toga dođe - stanje kada su vid i razum potpuno pomračeni. Zbog toga su Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik ﷺ naredili da se od drugih traži da čine dobra djela i da se od nevaljalih odvraćaju, stavljajući to u strogu dužnost svakom muslimanu, kako bi se sačuvala njihova čistoća, čestitost i ugled među pripadnicima drugih vjera i naroda.

II - Učtivost i umijeće onoga ko poziva na dobro i odvraća od zla

1. Onaj ko traži da drugi čine dobra djela, a da se nevaljalih klonu, kao prvo, mora dobro biti upućen u smisao onoga što traži, biti potpuno siguran da je ono što traži da se čini po Šerijatu dobro djelo i da je u praksi zapostavljeno, s jedne, te biti upućen u smisao onoga što ne valja, od čega odvraća i što želi promijeniti, uz potpunu prethodnu uvjerenost da se djela koja su po Šerijatu nevaljala i zabranjena, doista čine, s druge strane.

2. Onaj ko traži da drugi čine dobra djela, a da se nevaljalih klonu, sâm mora biti pobožan i bogobojazan i nipošto ne smije činiti ono što zabranjuje, niti izostavljati ono što traži da se čini, jer Uzvišeni Allah, u tom smislu, veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ / *O vjernici, zašto jedno govorite, a drugo radite? A kako je Allahu mrsko kad govorite riječi koje djela ne prate!* (Es-Saff, 2.)

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

Zar da od drugih tražite da dobra djela čine, a da pri tome sebe zaboravljate, vi koji Knjigu učite? Zar se opametiti nećete? (El-Bekare, 44.)

3. Onaj ko traži da drugi čine dobra djela, a da se nevaljalih klonu, mora biti lijepe naravi, odisati blagošću, učtivo i nježno tražiti da se čine dobra djela i isto tako odvraćati od nevaljalih, strpljivo podnositi moguće uvrede od onih koje odvraća od onoga što ne valja i ne ljutiti se na uznemiravanja od onih od kojih traži da se čine dobra djela, te prelaziti preko svega toga i opraštati, kao što veli Uzvišeni:

وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

Traži da se čine dobra djela, a odvraćaj od hrđavih i strpljivo podnosi ono što te zadesi - dužnost je tako postupiti. (Lukmân, 17.)

4. Onaj ko traži da drugi čine dobra djela, a da se nevaljalih klone, ne smije se služiti uhođenjem kako bi se uvjerio da se hrđava djela, zaista, čine, jer niko, pa ni onaj ko hoće da zna da li se nevaljala djela čine, nema pravo druge u njihovim kućama uhoditi, razotkrivati ih da bi se uvjerio šta se ispod njihove odjeće krije, niti dizati poklopac da vidi šta je u posudi, budući da je Zakonodavac naredio da se tuđe sramote pokrivaju i da je zabranio da se drugi uhode i prisluškivaju. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَلَا تَجَسَّسُوا / *I ne uhodite jedni druge!* (El-Hudžurât, 12.) Istim riječima uhođenje je zabranio i Allahov Poslanik ﷺ koji je, jednom drugom prilikom, rekao: "Ko pokrije sramotu muslimana, Allah će pokriti njegovu i na ovome i na onome svijetu." (Muslim)

5. Onaj ko traži da drugi čine dobra djela, a da se nevaljalih klone, onoga koga želi posavjetovati da čini dobra djela, prvo mora podučiti šta su dobra djela, jer, možda ih ne čini zato što ne zna da su dobra. Isto tako, onoga koga želi odvratiti od hrđavih djela, prvo mora upoznati sa tim da to što čini ne valja, jer, možda to čini zato što ne zna da ne valja.

6. Onaj ko traži da drugi čine dobra djela, a da se nevaljalih klone, dužan je to činiti na lijep i učtiv način, i tek - kada onaj od koga se traži da radi dobro to ne čini, ili onaj ko se odvraća od hrđavih djela, ne prestaje da ih čini - treba lijepom i blagom riječju pristupiti podsjećanju

na dokaze koji u vjerozakonu stoje, kako one koji podstiču i ulijevaju nadu, tako i one kojima se prijeti i ulijeva strah. Ako i nakon toga izostane poslušnost, osoba kojoj se obraća će se ukoriti i izgrditi riječima, a ako ni to ne bude koristilo, protiv počinilaca hrđavih djela će se primijeniti sila, a ukoliko to ne bude moguće, zatražit će se pomoć od vlasti ili prijatelja.

7. U slučaju da onaj ko traži da drugi ne čine nevaljala djela, bojeći se za svoj život, imetak ili čast, ne bude u stanju otkloniti ih svojom rukom (silom), ili svojim jezikom (riječima), ili više ne mogne podnositi uvrede i uznemiravanja, nevaljalo djelo će osuditi svojim srcem, postupajući po riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Ko od vas vidi nešto nevaljalo, neka ga promijeni svojom rukom, a ako ne može, onda svojim jezikom (riječima), a ako ni to ne može, neka ga osudi svojim srcem, ali je to najslabiji iman!"[30]

* * *

[30] - Muslim

XVII - Vjerovanje da je obaveza voljeti drugove Allahova Poslanika ﷺ, da su oni najodabranija generacija, da je dužnost uvažavati islamske vođe i pokoravati se muslimanskim predstavnicima

(الإيمان بوجوب محبّة أصحاب رسول الله ﷺ وأفضليتهم

وإجلال أئمّة المسلمين وطاعة ولاة أمور المسلمين)

Musliman vjeruje da je dužnost voljeti drugove Allahova Poslanika ﷺ i članove njegove porodice i biti duboko ubijeđen da su oni, u odnosu na ostale vjernike-muslimane, odabraniji, da se međusobno u vrlinama razlikuju, i da su, što su prije primili Islam, na višem stupnju odabranosti. Musliman, zatim, vjeruje da su među njima najodabraniji četvorica prvih halifa, i to ovim redom: Ebu Bekr, Omer, Osman i Alija - neka je Allah sa njima zadovoljan - zatim desetorica kojima je, još za života, Allahov Poslanik ﷺ obećao Džennet, a to su: četvorica spomenutih halifa, zatim Talha b. Ubejdullah, Zubejr b. el-Avvam, Sa'd b. Ebu Vekas, Se'id b. Zejd, Ebu Ubejda Amir b. el-Džerrah i Abdurrahman b. Avf. Poslije njih dolaze učesnici Bitke na Bedru, zatim oni kojima je, mimo spomenute desetorice, obećan Džennet, a to su: Fatima ez-Zehra, njeni sinovi Hasan i Husejn, Sabit b. Kajs, Bilal b. Rebbah i drugi, a zatim oni koji su na Hudejbiji, Allahovom Poslaniku ﷺ dali zakletvu na vjernost, a bilo ih je hiljadu i četiri stotine - neka je Allah sa svima zadovoljan!

Musliman, zatim, vjeruje da je dužnost uvažavati, cijeniti i poštovati vođe Islama, te se učtivo ponašati pri spomenu njihova imena, a to su: imami i najistaknutiji učenjaci u vjeri, kao što su: učenjaci u kiraetu, fikhu, hadisu i tefsiru, iz reda tabi'ina i tabi'i tabi'ina, neka im se Allah svima smiluje i sa njima bude zadovoljan!

Musliman, također, vjeruje da je dužnost pokoravati se predstavnicima muslimanske vlasti, poštovati ih i uvažavati, boriti se na njihovoj strani, klanjati za njima i ne dizati se protiv njih. Dakle, prema svakoj od gore navedenih kategorija, pored lijepog i učtivog odnosa, musliman ima posebne obaveze, i to kako slijedi:

I - Odnos prema drugovima Allahova Poslanika ﷺ i njegovoj porodici:

1. Musliman je dužan voljeti drugove Allahova Poslanika ﷺ i članove njegove porodice, jer ih vole Allah ﷻ i Njegov Poslanik ﷺ tim prije što sâm Uzvišeni veli da ih voli i da oni vole Njega:

فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ
يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ

Allah će sigurno dovesti ljude koje On voli i koji Njega vole, prema vjernicima ponizne, a prema nevjernicima ponosite; oni će se na Allahovu putu boriti i neće se ničijeg prijekora bojati. (El-Mâ'ide, 54.), dok opisujući ih, na drugome mjestu za njih veli: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ / *Muhammed je Allahov Poslanik, a njegovi sljedbenici su strogi prema nevjernicima, a samilosni među sobom.* (Feth, 29.)

Govoreći o svojim drugovima, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Zaklinjem vas Allahom, pazite na moje drugove! Nemojte ih uzimati za metu (napada) poslije mene, jer: onaj ko ih voli, voli ih zato što voli mene, a onaj ko ih mrzi, mrzi ih zato što mrzi mene, ko njih uznemirava, uznemirava i mene, a ko uznemirava mene, uznemirava i Allaha, a onoga ko uznemirava Allaha, Allah samo što nije uzeo." (Tirmizi)

2. Musliman čvrsto vjeruje da su drugovi Allahova Poslanika ﷺ i članovi njegove porodice od svih drugih vjernika-muslimana najodabraniji, jer je, hvaleći ih, za njih Uzvišeni rekao:

وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Allah je zadovoljan prvim muslimanima, muhadžirima i ensarijama i svima onima koji ih slijede dobra djela čineći, a i oni su zadovoljni Njime; za njih je On pripremio džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, i oni će vječno i zauvijek u njima boraviti. To je veliki uspjeh. (Et-Tevbe, 100.)

Govoreći o svojim drugovima, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ne vrijeđajte moje drugove, jer kada bi neko od vas potrošio zlata koliko je

brdo Uhud, ne bi zaslužio koliko je neko od njih zaslužio. Ne bi zaslužio ni pola, koliko je on zaslužio."[31]

3. Musliman vjeruje da je od svih drugova Allahova Poslanika ﷺ, Ebu Bekr es-Siddik, apsolutno, najodabraniji i da u vrlinama iza njega slijede: Omer, zatim Osman, a zatim Alija - neka je Allah sa svima zadovoljan - jer je sâm Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Da sam od svojih sljedbenika nekoga uzeo za svoga prisnog prijatelja, sigurno bih za njega uzeo Ebu Bekra, ali on mi je brat (u vjeri) i drug." (Buharija)

Ibn Omer, r.a., je govorio: "Još za Vjerovjesnikova ﷺ života smo govorili: 'Ebu Bekr, pa Omer, pa Osman, pa Alija' što je Vjerovjesnik ﷺ čuo i naše riječi nije osporio." (Buharija)

U tom smislu je i sâm Alija, r.a., rekao: "Poslije vjerovjesnika, najbolji od ovoga Ummeta su: Ebu Bekr, a zatim Omer. Da hoću, po imenu bih spomenuo i trećeg - tj. Osmana - neka je Allah sa svima zadovoljan!"

4. Musliman je dužan vjerovati i priznavati njihove vrline i pohvalne osobine, izrečene jezikom Allahova Poslanika ﷺ kao što su sljedeći slučajevi:

- Dok je sa Ebu Bekrom, Omerom i Osmanom stajao na brdu Uhudu, brdo se zatreslo, pa mu je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Uhude, smiri se! Na tebi stoji Vjerovjesnik, vjerni prijatelj (Siddik) i dvojica šehida." (Buharija)

- Allahov Poslanik ﷺ je Aliji rekao: "Hoćeš li biti zadovoljan da mi budeš ono što je Harun bio Musau?" (Buharija)

- Za Fatimu je rekao: "Fatima će, među (svim) stanovnicima Dženneta, biti najodabranija žena." (Buharija)

- Za Zubejra b. el-Avvama je rekao: "Svaki vjerovjesnik je imao svoje učenike - havvarijjine. Moj učenik je Zubejr b. el-Avvam." (Buharija)

- Za Hasana i Husejna je rekao: "Bože moj, zavoli ih, jer ih ja volim!" (Buharija)

---

[31] - Hadis sa hasen senedom bilježi Ebu Davud.

- Za Abdullaha b. Omera je rekao: "Abdullah je čestit čovjek." (Buharija)

- Zejdu b. Harisu je rekao: "Ti si naš brat i naš štićenik." (Buharija)

- Džaferu b. Ebu Talibu je rekao: "Po izgledu i naravi sličan si meni." (Buharija)

- Bilalu b. Rebbahu je rekao: "U Džennetu sam ispred sebe čuo klepet tvoje obuće." (Buharija)

- Za Salima, oslobođenog Ebu Huzejfina roba, Abdullaha b. Mesuda, Ubejja b. Ka'ba i Muaza b. Džebela je rekao: "Učite Kur'an od četvorice: Abdullaha b. Mesuda, oslobođenog Ebu Huzejfina roba - Salima, Ubejja b. Ka'ba i Muaza b. Džebela!" (Buharija)

- Za Aišu, r.a., je rekao: "Aiša je bolja od ostalih žena, kao što je popara bolja od ostalih jela." (Buharija)

- Za ensarije je rekao: "Kada bi se ensarije uputile kroz neku dolinu ili planinu, i ja bih krenuo dolinom kuda su se uputile ensarije. Da nije Hidžre, i ja bih bio jedan od ensarija." (Buharija)

- Za ensarije je, također, rekao: "Ensarije može voljeti samo vjernik, a mrziti samo licemjer. Ko njih voli, voli ga Allah, a ko njih mrzi, i njega mrzi Allah!" (Buharija)

- Za Se'ida b. Muaza je rekao: "Zbog Se'id b. Muazove smrti, zatresao se Arš." (Buharija)

- Za Usejda b. Hudajra se govorilo da bi, kada bi sa nekim od drugova Allahova Poslanika ﷺ, po mrkloj noći, izašao iz Poslanikove kuće, ispred njih išlo svjetlo i osvjetljavalo im put, a kada bi se rastali, sa njima bi se razdvojilo i svjetlo. (Buharija)

- Ubejju b. Ka'bu je rekao: "Allah mi je naredio da ti proučim: لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا / *Nisu se nevjernici* ...(El-Bejjine, 1.), pa ga je ovaj upitao: 'Je li me spomenuo po imenu?' - pa mu je rekao da jeste, na što je Ubejj briznuo u plač." (Buharija)

- Za Halida b. el-Velida je rekao da je "Allahova isukana sablja." (Buharija)

- Za Hasana je rekao: "Ovaj moj sin je gospodin. Možda će Allah, jednoga dana, preko njega izmiriti dvije skupine muslimana." (Buharija)

- Za Ebu Ubejdu je rekao: "Svaki narod ima svoga vjernog čuvara, a naš vjerni čuvar, o narode, je Ebu Ubejda b. Džerrah." (Buharija) Neka je Uzvišeni Allah sa svima zadovoljan i neka im dâ da i oni budu zadovoljni!

5. Musliman je dužan ne spominjati njihove propuste i ne komentirati njihove međusobne sporove, rukovodeći se riječima Allahovog Poslanika ﷺ: "Ne vrijeđajte moje drugove!", "Nemojte ih uzimati za metu (napada) poslije mene!" i "Ko njih uznemirava, uznemirava i mene, a ko uznemirava mene, uznemirava i Allaha, a onoga ko uznemirava Allaha, Allah samo što nije uzeo!"

6. Musliman je dužan poštovati supruge Allahova Poslanika ﷺ vjerovati da su sve čedne i čestite, nastojati prema njima biti blagonaklon i držati da su od njih najodabranije Hatidža, kći Huvejlidova i Aiša, kći Ebu Bekrova. Sve ovo je dužan, jer Uzvišeni veli:

النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ / *Vjerovjesnik treba biti preči vjernicima nego oni sami sebi, a žene njegove su - kao majke njihove.* (El-Ahzâb, 60.)

II - Odnos prema imamima u kiraetu, hadisu i fikhu

1. Musliman je dužan voljeti spomenute učenjake, moliti Allaha da im se smiluje i oprosti i priznavati im zaslugu, jer su pohvalno spomenuti u riječima Uzvišenog:

وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ / *Allah je zadovoljan i svima onima koji ih slijede dobra djela čineći, a i oni su zadovoljni s Njime.* (Et-Tevbe, 100.), kao i u riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Od vas su najbolji oni iz moje generacije, zatim oni koji će doći iza njih, a zatim oni koji će doći iza ovih."(Muttefekun alejhi), a većina najpoznatijih učenjaka kiraeta, hadisa, fikha i tefsira živjela je u tri generacije koje je po dobru spomenuo Allahov Poslanik ﷺ Pored navedenog, treba podsjetiti da Uzvišeni Allah hvali one koji mole za oprost svojoj braći koja su ih, ranije, pretekla u vjeri:

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ / *Gospodaru naš, oprosti nama i braći našoj koja su nas u vjeri pretekla!* (El-Hašr, 10.), što znači da musliman, kada moli za oprost, moli za sve vjernike i vjernice.

2. Musliman je dužan, gore spomenute učenjake, spominjati samo po dobru, ne tražiti mahane u njihovim riječima i mišljenju, znati da su se iskreno i svojski trudili da dođu do najboljih rješenja, zbog čega im, pri spominjanju njihova imena, pokazuje dužno poštovanje. Pored navedenog, dužan je cijeniti njihovo mišljenje više nego mišljenje kasnijih učenjaka fikha, tefsira i hadisa, i ne odbacivati njihovo mišljenje, osim ako se ono kosi sa tekstom Kur'ana, riječima Allahova Poslanika ﷺ, i njegovih drugova - neka je Allah sa svima njima zadovoljan!

3. Musliman je dužan vjerovati da su pisana djela četvorice imama: Malika, Šafije, Ahmeda i Ebu Hanife i njihova mišljenja o pitanjima iz oblasti vjere, fikha i Šerijata, prvenstveno uzeta iz Allahove knjige i Sunneta Njegovog Poslanika ﷺ, te da u njihovim djelima i rješenjima nema ništa, a da nisu razumjeli iz spomenuta dva temelja vjere, ili iz njih - u slučaju da u njima nije bilo konkretna teksta, aludiranja i naznake - na osnovu dedukcije i analogije, nisu izveli.

4. Musliman je dužan vjerovati da je džaiz (dozvoljeno) pridržavati se rješenja koja je, po pitanju fikha i vjere, napisao bilo koji od ovih velikana i da je postupanje po njima u skladu sa Allahovim zakonom (Šerijatom), ukoliko se ona ne kose sa jasnim tekstom Allahove knjige i vjerodostojno prenesenom praksom (Sunnetom) Njegova Poslanika ﷺ, jer su Allahov i Poslanikov govor preči od bilo čijeg drugog, ma o kome se radilo. U tom smislu, Uzvišeni veli:

> يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّه وَرَسُوله / *O vjernici, ne odlučujte se ni na što dok ne upitate Allaha i Poslanika Njegova!* (El-Hudžurât, 1.)

> وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا / *Ono što vam Poslanik kao nagradu da to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite!* (El-Hašr, 7.)

> وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَة إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمْ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ

> *Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svome nahođenju postupe.* (El-Ahzâb, 36.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ko na svoju ruku uradi nešto što nam nije naređeno, neće mu biti primljeno." (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Niko od vas neće (potpuno) vjerovati, dok ne bude potpuno naklonjen prema onome sa čime sam ja došao."[32]

5. Musliman je dužan vjerovati da, kao ljudi, i oni mogu biti u pravu i pogriješiti. Može se desiti da i neko od njih po određenom pitanju pogriješi, ali ne namjerno - Bože sačuvaj - nego iz neopreza, zaborava ili nedovoljnog poznavanja određenog pitanja. Zato se musliman tvrdoglavo ne drži samo mišljenja jednog od njih, ne uvažavajući mišljenja drugih. Naprotiv, on se može pridržavati mišljenja bilo koga od njih, ali ne može odbacivati ni mišljenja drugih, osim ako se ona kose sa Allahovim ili Poslanikovim ﷺ riječima.

6. Musliman je dužan imati razumijevanja za njihova neslaganja u mišljenju oko pojedinih, sporednih, vjerskih pitanja i vjerovati da njihovo neslaganje nije zbog nepoznavanja problema, niti zbog pristrasnosti u svome mišljenju, nego: ili zbog toga što neko od njih za određeni hadis nije bio čuo, ili je smatrao da je dati hadis derogiran, ili je čuo za neki drugi hadis kome je dao prednost, ili ga je drugačije razumio od ostalih, jer - sasvim je moguće da jednu te istu riječ svako od njih razumije drugačije. Tako je, npr., imam Šafija - Allah mu se smilovao - iz riječi Uzvišenog: أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ / *ili ako ste dodirnuli žene* (En-Nisâ', 43.), zaključio da apsolutno svaki dodir žene kvari abdest, i da se zbog dodira žene abdest mora obnoviti, dok su drugi razumjeli da se pod navedenim riječima misli na spolni odnos, te da zbog samog dodira žene, nije obavezno obnavljati abdest, osim ako se kroz dodir imala namjera za nešto više, ili se kroz njega osjetio užitak.

Možda će se neko ovdje zapitati: "Zašto se Šafija nije predomislio, odrekao svoga razumijevanja navedenog ajeta i složio sa ostalim imamima i tako stavio tačku na neslaganje u ovom Ummetu po ovom pitanju?"

Odgovor se sastoji u tome da mu - kao imamu - ni u kom slučaju, nije bilo dozvoljeno od svoga Gospodara razumjeti nešto, u što nije imao ni najmanjeg tračka sumnje, a onda se predomisliti i takvo mišljenje ostaviti, samo zato što je to neki drugi imam drugačije razumio i shvatio, jer bi to značilo prihvaćanje čovjekovih riječi, a ostavljanje Allahovih, a to je kod Uzvišenog jedan od najtežih grijeha.

---

[32] - Hadis bilježi Nevevi i ocjenjuje ga kao hasen-sahih. Medutim, u svome komentaru Nevevijine zbirke od četerdeset hadisa, Ibn Redžeb ga ocjenjuje kao daif.

Svakako, - da se kojim slučajem njegovo razumijevanje spomenutog kur'anskog teksta, kosi sa jasnim tekstom Kur'ana i Sunneta - on bi morao prihvatiti jasni dokaz njihova teksta i promijeniti svoje razumijevanje spomenute riječi, čiji dokaz nije jasno i nedvosmisleno slovo Kur'ana i Sunneta, jer da jeste, o njemu se ne bi sporila ni dvojica običnih sljedbenika ovog Ummeta, a kamoli njegovi imami.

III- Odnos prema predstavnicima muslimanske vlasti

1. Musliman vjeruje da je dužan pokoravati se predstavnicima muslimanske vlasti, i to na osnovu riječi Uzvišenog:

يٰأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ

O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim! (En-Nisâ', 59.), kao i na osnovu riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Slušajte i pokoravajte se, čak i kad bi vam za emira bio postavljen rob-Abesinac, sa glavom kao bobicom crnog grožda!" (Buharija); i "Ko je pokoran meni, pokoran je i Allahu, a ko je nepokoran meni, nepokoran je i Allahu. Ko je pokoran mome emiru, pokoran je i meni, a ko je nepokoran mome emiru, nepokoran je i meni." (Buharija)

Međutim, ukoliko pokornost prema njima znači nepokornost prema Allahu, musliman ne misli da im se dužan pokoriti, jer se preče pokoriti Allahu nego njima, kao što se vidi iz riječi Uzvišenog: وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ / *...i da ti neće ni u čemu što je dobro poslušnost odricati* (El-Mumtehine, 12.), i riječi Allahova Poslanika ﷺ:

"Obavezna pokornost je u onome što je dobro." (Muttefekun alejhi)

"Nema pokornosti stvorenju, ako to znači nepokornost Stvoritelju."[33]

"Nema pokornosti u nepokornosti Allahu." (Muttefekun alejhi)

"Musliman je dužan slušati i pokoravati se, sviđalo se to njemu ili ne, ukoliko se od njega ne traži da počini grijeh, a ukoliko se od njega traži da počini grijeh, nije dužan poslušati, niti se pokoriti." (Muttefekun alejhi)

---

[33] - Hadis bilježe Ahmed i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

2. Musliman vjeruje da mu je zabranjeno dizati se protiv predstavnika muslimanske vlasti i otkazivati im pokornost, jer bi to značilo nepokornost prema vladaru muslimana, a to je Allahov Poslanik ﷺ najstrožije zabranio riječima: "Neka se onaj - kome se kod njegova emira nešto ne sviđa - strpi, jer će svako ko, i za jedan pedalj, izađe iz pokornosti prema svome vladaru, umrijeti kao neznabožac!" (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Onoga ko ponižava vladara, ponizit će Allah."[34]

3. Budući da red i nered u jednom narodu (ummetu) zavisi od toga da li su njegovi predstavnici čestiti ili pokvareni, musliman je dužan za svoje predstavnike moliti od Allaha da im dâ da budu čestiti, pravedni, mudri i uspješni, a da ih sačuva od zla i pogrešnih poteza. Također je dužan prijateljski ih savjetovati, vodeći računa da ih pri tome ne ponizi i ne uvrijedi, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Vjera je prijateljsko preporučivanje", a upitan: "Čega?" - odgovorio je: "Naklonosti prema Allahu, Njegovoj Knjizi, Njegovom Poslaniku, vođama muslimana i muslimanima, uopće." (Muslim)

4. Musliman je dužan na njihovoj se strani boriti i iza njih klanjati, čak i ako čine ono što je zabranjeno, ukoliko to nije otvoreno nevjerstvo, jer je Allahov Poslanik ﷺ, upitan o pokornosti prema nevaljalim emirima, odgovorio: "Slušajte i pokoravajte se, jer oni su dužni raditi ono što se njima naređuje, a vi ste dužni raditi ono što se vama naređuje." (Muslim)

U tom smislu, od Ubade b. Samita se prenosi da je rekao: "Allahovu Poslaniku ﷺ smo se zakleli da ćemo ga slušati i biti mu pokorni: i u onome što nam je milo i u onome što nam je mrsko, i kad nam je teško i kad nam je lagodno, te da pretpostavljenima nećemo odbijati naređenje. Tom prilikom je dodao: 'Osim ako vidite otvoreno nevjerstvo, za koje od Allaha imate očit dokaz.'"

* * *

---

[34] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

2. poglavlje

O PRAVILIMA LIJEPOG PONAŠANJA

(في الآداب)

- *I - Pravila lijepog ponašanja pri donošenju odluke*
- *II - Učtivost u ophođenju sa Allahom ﷻ*
- *III - Pravila lijepog odnosa prema Allahovu govoru - Kur'anu časnom*
- *IV - Pravila lijepog odnosa prema Allahovom Poslaniku*
- *V - O pravilima lijepog odnosa prema duši*
- *VI - O učtivosti i lijepom odnosu prema drugima*
- *VII - Bratstvo, ljubav i mržnja u ime Allaha ﷻ*
- *VIII - O pravilima lijepog ponašanja prilikom sjedenja u društvu*
- *IX - Pravila lijepog ponašanja prilikom jela i pića*
- *X - O pravilima gostoprimstva*
- *XI - O pravilima lijepog ponašanja na putovanju*
- *XII - O pravilima pristojnog odijevanja*
- *XIII - O odnosu prema lijepim urođenim osobinama*
- *XIV - Pravila odnosa prema spavanju*

I - Pravila lijepog ponašanja pri donošenju odluke

(آدابُ النِّيَّة)

Musliman duboko vjeruje da je donošenje odluke (nijjeta) od velikog značaja i da, kao takva, odluka ima ogromnu ulogu u svim njegovim djelima, svejedno - bila ona vezana za vjerske obrede ili svakodnevne, ovosvjetske poslove. Ovo zato, što se sva djela upravljaju prema odluci i u zavisnosti od nje, manje ili više, bivaju dobra ili hrdava. Zato musliman vjeruje da sva njegova djela moraju biti zasnovana na valjanoj odluci, prvo, rukovodeći se riječima Uzvišenog:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ / *A naredeno im je da se samo Allahu klanjaju, da Mu iskreno, kao pravovjerni, vjeru ispovijedaju.* (El-Bejjine, 5.)

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ / *Reci: "Meni se naređuje da se klanjam Allahu iskreno Mu ispovijedajući vjeru."* (Ez-Zumer, 11.) ,

a potom riječima Njegova Poslanika ﷺ:

"Djela su prema namjerama i svakome čovjeku pripada ono što je naumio." (Muttefekun alejhi)

"Allah ne gleda u vaše izglede i vaše imetke, nego u vaša srca i vaše namjere." (Muttefekun alejhi)

Dakle, kroz srce se gleda kakve su čije namjere, jer namjera je ta koja čovjeka podstiče na djela.

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Onome ko naumi da učini neko dobro djelo, pa ga (nešto omete da ga) ne učini, biće upisana nagrada (kao da ga je i učinio)." (Muslim)

Dakle, dovoljna je samo i iskrena namjera da se učini neko dobro djelo, pa da nagrada za njega bude upisana. Sve ovo zbog važnosti iskrene namjere.

Allahov Poslanik ﷺ je, drugom prilikom, rekao:

"Četiri su vrste ljudi: čovjek kome je Uzvišeni Allah dao i znanje i imetak, pa sa svojim znanjem upravlja svojim imetkom i čovjek koji govori: 'Da mi je Uzvišeni Allah dao ono što i njemu, i ja bih radio kao što on radi.' Njih dvojica su po nagradi isti. Zatim čovjek kome je Allah dao imetak, a nije znanje, pa sa imetkom nepromišljeno postupa, i čovjek koji govori: 'Da mi je Allah dao ono što i njemu, i ja bih radio kao što on radi.' Njih dvojica su po kazni isti."[1]

I iz ovog primjera se vidi da će se za namjeru da se učini dobro djelo biti nagrađeno, kao da se ono i učinilo, a za namjeru da se učini nešto nevaljalo bit će kažnjeno, kao da je to loše djelo i učinjeno. Dakle, i kazna i nagrada, u oba slučaja, isključivo zavisi od namjere.

Allahov Poslanik ﷺ je na Tebuku rekao: "U Medini ima ljudi koji su, iako su u Medini, bili sa nama sve dok smo: doline prevaljivali, stupali na mjesta koja nevjernike ljute, davali prilog i trpjeli glad." Na to je neko upitao: "A kako to Allahov Poslaniče?" - pa je rekao: "Spriječio ih je opravdan razlog, pa su u svojoj dobroj namjeri bili sa nama."[2]

Dakle, lijepa namjera je ta koja je onome ko je izostao sa pohoda, osigurala istu nagradu kao i onome ko je u njemu učestvovao, tj. da neborac bude nagrađen kao i borac na Allahovom putu.

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Kada dvojica muslimana jedan na drugoga potegnu svoje sablje i ubica i ubijeni će u džehennemsku vatru." Na to je neko upitao: "Allahov Poslaniče, znamo zašto ubica, ali zašto i ubijeni?" - pa je odgovorio: "Zato što je i on htio ubiti svoga druga." (Muttefekun alejhi)

Ovakvim odgovorom izjednačena je pokvarena namjera i zla želja ubice koji je zaslužio džehennemsku vatru i namjera ubijenog, jer da nije bilo njegove zle namjere, bio bi džennetlija.

U gore navedenom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je još rekao: "Onaj ko se oženi uz mehr (vjenčani dar) koji nema namjeru isplatiti je bludnik, a onaj ko uzme pozajmicu ne misleći je vratiti je kradljivac."[3]

---

[1] - Sened hadisa je dobar i bilježi ga Ibn Madže.

[2] - Ebu Davud i Buharija. Ovdje je hadis naveden u skraćenoj verziji.

[3] - Hadis bilježi Ahmed. Bilježi ga i Ibn Madže, samo u skraćenoj verziji u kojoj se spominje pozajmica, ali ne i mehr.

Iz ovoga se vidi da je zbog loše namjere, ono što je mubah, postalo haram, ono što je džaiz, zabranjeno, a ono što je nesmetano, ometano.

Sve ovo potvrđuje ispravno shvaćanje muslimana da namjera ima veoma veliku ulogu i značaj. Zbog tako velike važnosti namjere, on gleda da sva njegova djela budu sa iskrenom i valjanom namjerom. Isto tako, on vodi računa da ne ulaže svoj trud u djela bez ikakve namjere ili u djela sa nevaljalom namjerom. Ovo zato što dobro zna da je valjana namjera duh i temelj valjanih djela, te da njihova valjanost i nevaljanost ovise o valjanosti i nevaljanosti njegove namjere, s jedne strane, i da su djela bez namjere djela nepotrebnog i omraženog licemjerstva, s druge strane.

Kao što musliman vjeruje da je valjana namjera uvjet i sastavni dio valjanog djela, on isto tako vjeruje da namjera nije puko izgovaranje riječi: *"Ja odlučih da..."*, niti puka pomisao u sebi, nego poticaj iz dubine srca za činjenje dobrih djela, pribavljanje opće koristi, sprečavanje štete, trenutačne ili one koja će tek doći, te iznad svega, usredsređenost na dobra djela, u želji da se stekne Allahovo zadovoljstvo i bude pokorno Njegovoj zapovijedi.

Kada musliman vjeruje da mubah djelo zahvaljujući lijepoj namjeri prelazi u dobro djelo za koje sljeduje nagrada (sevab) i da dobro djelo, ukoliko mu nedostaje valjana namjera, prelazi u hrđavo za koje sljeduje kazna, on ne smatra da istovremeno i lijepa namjera čin nepokornosti pretvara u čin pokornosti. Tako, recimo, onaj ko za nečiji hater ogovara drugoga, čini grijeh koji je odraz nepokornosti prema Uzvišenom Allahu. Zato mu - po njemu - lijepa namjera, ni u čemu neće pomoći. Isti je slučaj i sa onim koji sa haram imetkom pravi džamiju. On za svoje djelo neće imati nikakve nagrade. Takav je slučaj i sa onim koji zalazi u noćne klubove, prisustvuje priredbama plesa i razvrata, ili kupuje kartice igara na sreću (lutriju) s namjerom da na taj način pomogne humanitarne projekte, borbu na Allahovom putu i sl. U svim tim slučajevima, onaj ko se u takve rabote upušta je grješan i nepokoran Allahu, i kao takav zaslužuje kaznu, a ne nagradu. Također je grješan i nepokoran Allahu i onaj ko iz ljubavi prema njima, na kaburima dobrih ljudi podiže kubbeta, u njihovo ime a ne u ime Allaha kolje kurbane ili se zavjetuje, čak i ako je mislio da to čini sa lijepom namjerom, jer sa lijepom namjerom u dobro djelo prelazi samo ono što je mubah i dozvoljeno činiti, a ni u kom slučaju i ono što je zabranjeno (haram).

* * *

II - Učtivost u ophođenju sa Allahom ﷻ

(الآداب مع الله عزّ وجل)

Musliman uvijek treba imati na umu bezbrojne blagodati, darove i milost kojima ga Uzvišeni Allah neprestano obasipa, od momenta začeća od kapljice sjemena u utrobi majke, pa sve dok se ne susretne sa svojim Uzvišenim Gospodarom. Zato se na njima, svojim jezikom, treba zahvaljivati Uzvišenom Allahu, slaviti Ga, veličati i hvaliti, onako kako samo Njemu dolikuje, s jedne, i sve organe svoga tijela staviti u službu poslušnosti i pokornosti Njemu, s druge strane. Sve ovo, kao znak učtivosti u svome ophođenju sa Uzvišenim Allahom, jer bi poricanje blagodati i odricanje zasluge Dobročinitelju za Njegovu dobrostivost i naklonost bila svojevrsna neodgojenost onoga kome su date. U tom smislu, Uzvišeni Allah veli:

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ / *Od Allaha je svaka blagodat koju uživate.* (En-Nahl, 53.)

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا / *Ako vi budete brojali Allahove blagodati, nećete ih nabrojati.* (En-Nahl, 18.)

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ / *Sjećajte se vi Mene, i Ja ću se vas sjetiti, i zahvaljujte Mi, i na blagodatima Mojim nemojte neblagodarni biti!* (El-Bekare, 152.)

Musliman vodi računa o tome da njegov Gospodar, u svakom momentu, zna sve o njemu i stanjima kroz koja prolazi, tako da mu se srce ispunjava strahopoštovanjem, a duša osjećajem dostojanstva i poštovanja prema Njemu, pa ga je stid biti Mu nepokoran, a sram proturječiti Mu i izlaziti iz okvira poslušnosti. To čini iz učtivosti u ophođenju sa Uzvišenim Allahom, jer je svjestan da je nepristojno i neučtivo da rob svome Gospodaru, u Njegovu prisustvu i na Njegove oči, uzvraća neposlušnošću, nevaljalim djelima i ružnim postupcima. U tom smislu, Uzvišeni veli:

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا(١٣)وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا / *Šta vam je, zašto se Allahove sile ne bojite, a On vas postepeno stvara?!* (Nûh, 13.-14.)

يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ / *Allah zna šta tajite, a šta javno iznosite.* (En-Nahl, 19.)

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ

Šta god ti važno činio, i šta god iz Kur'ana kazivao, i kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo dok god se time zanimate. Gospodaru tvome nije ništa skriveno ni na Zemlji ni na nebu. (Jûnus, 61.)

Sve što musliman više razmišlja o Uzvišenom Gospodaru, sve više uviđa da je njegov Gospodar nad njim svemoćan, da ga drži za tjeme, da od Njega ne može pobjeći, da Mu ne može umaći, da mu od Njega nema spasa ni izlaza, nego da od Njega pobjegne Njemu, pred Njim padne ničice, svoje pitanje preda Njemu i pouzda se u Njega. To je znak čovjekove odgojenosti i učtivosti u ophođenju sa svojim Stvoriteljem, jer ni po čemu nije lijepo bježati od Onoga od koga se ne može pobjeći, pouzdavati se u onoga ko je sam nemoćan i oslanjati se na onoga ko nema nikakve snage ni moći. U tom smislu, Uzvišeni veli:

مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا / *Nema nijednog živog bića koje nije u vlasti Njegovoj.* (Hûd, 56.)

فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ / *Zato požurite Allahu, ja sam vam od Njega da vas javno upozorim.* (Ez-Zârijât, 50.)

وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ / *A u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!* (El-Mâ'ide, 23.)

Musliman, zatim, u svim svojim poslovima, razmišlja o Allahovoj dobrostivosti, naklonosti i milosti, kako prema njemu, tako i prema ostalim stvorenjima, pa od svega toga priželjkuje još više. Zato Mu se obraća iskrenom dovom, moli i umiljava se lijepim riječima i dobrim djelima, što, također, predstavlja znak njegove odgojenosti i učtivosti u ophođenju sa svojim Gospodarom. Drugim riječima, znak je neodgojenosti ne nadati se u svoj još veći udio u milosti koja sve obuhvaća, biti beznadežan u dobrostivost koja sav svijet obasipa i nježnost koja sve što postoji prožima. U tom smislu Uzvišeni veli:

وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ - *A milost Moja obuhvaća sve.* (El-A'râf, 156.)

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ / *Allah je dobar prema robovima Svojim.* (Eš-Šûrâ, 19.)

وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ / *I ne gubite nadu u milost Allahovu!* (Jûsuf, 87.)

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ / *Ne gubite nadu u Allahovu milost!* (Ez-Zûmer, 53.)

Musliman, zatim, razmišlja o tome kako je njegov Gospodar silan, kako se žestoko zna osvetiti i brzo račune svesti. Zato Ga se čuva, tako što Mu je pokoran, i pazi, tako što vodi računa da prema Njemu ne bude neposlušan, što je svojevrstan znak odgojenosti i učtivosti u ophođenju sa Allahom ﷻ, jer ko ima imalo pameti, dobro zna da nije lijepo da se jadni i nemoćni rob neposlušno i nepravedno odnosi prema Silnom, Snažnom i Svemogućem Gospodaru koji veli:

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ / *A kada Allah hoće da jedan narod kazni, niko to ne može spriječiti; osim Njega nema mu zaštitnika.* (Er-Ra'd, 11.)

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ / *Odmazda Gospodara tvoga će, zaista, užasna biti!* (El-Burûdž, 12.)

وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ / *A Allah je silan i strog.* (Ali 'Imrân, 4.)

Muslimanu se, zatim, kada razmišlja o svojoj nepokornosti prema Allahu i izlasku iz okvira poslušnosti, čini kao da ga, samo što nije stigla Njegova prijetnja i samo što se na njega nije sručila Božija kazna, kao da je ona tu, pred njegovim vratima. S druge strane, kada je Allahu pokoran i kada se pridržava Njegova Zakona (propisa Šerijata), čini mu se kao da Njegovo obećanje, samo što se nije obistinilo i kao da ga je plaštom Svoga zadovoljstva zaogrnuo. Kada je Allahu pokoran, musliman o Njemu ima lijepo mišljenje, a lijepo mišljenje o svome Gospodaru, najbolji je znak odgojenosti i učtivosti, za razliku od lošeg mišljenja o Allahu, kada se čovjek osili, postane nepokoran svome Gospodaru, izlazi iz okvira pokornosti, ili - što je još gore - misli da njegov Gospodar ne zna šta on radi, ili da ga neće kazniti za njegove grijehe, iako veli:

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ(٢٢)وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ
أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Već zato što ste vjerovali da Allah neće saznati mnogo štošta što ste radili. I to vaše uvjerenje, koje ste o Gospodaru svome imali, upropastilo vas je, i sada ste nastradali. (Fussilet, 22.-23.)

Isto tako, u ophođenju sa Allahom, nije lijepo i pristojno da Ga se čovjek čuva i bude Mu pokoran i da, istovremeno, misli da ga za njegova dobra djela neće nagraditi, ili da njegova djela pokornosti i ibadeta neće primiti, tim prije što Uzvišeni veli:

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ / *Oni koji se Allahu i Poslaniku Njegovu budu pokoravali, koji se Allaha budu bojali i koji od Njega budu strahovali - oni će postići ono što budu željeli.* (En-Nûr, 52.)

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

Ko uradi dobro djelo, biće desetorostruko nagrađen, a ko uradi hrđavo djelo, biće samo prema zasluzi kažnjen, i neće im se učiniti nepravda. (El-En'âm, 160.)

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Onome ko učini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i, doista, ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili. (En-Nahl, 97.)

Ukratko, čovjekova zahvalnost na blagodatima svoga Gospodara, osjećaj stida zbog sklonosti ka nepokornosti Njemu, iskreno pokajanje, pouzdanje u Njega, nada u Njegovu milost, osjećaj straha od Njegove kazne, lijepo mišljenje o Njemu, uvjerenje da će On ispuniti Svoje obećanje i nad onim nad kim On hoće, iskaliti Svoju prijetnju, sve su to znaci čovjekove odgojenosti i učtivosti u svome ophođenju sa Allahom. U zavisnosti od toga koliko se navedenog čvrsto pridržava i koliko o svemu tome vodi računa, rastu i njegov stepen, visina položaja, ugled i počasti, tako što postaje džennetlijom, Allahovim miljenikom i štićenikom, objektom izliva Njegove milosti i mjestom spuštanja Njegovih blagodati, a to je maksimum što musliman, u svome životu, može poželjeti i zamoliti.

Bože, podari nam Svoju zaštitu i ne liši nas Svoje pažnje! Bože, uvedi nas u društvo, kod Tebe odabranih, o Gospodaru svih svjetova!!!

* * *

III - Pravila lijepog odnosa prema Allahovu govoru- Kur'anu časnom

(- الآداب مع كلام الله تعالى - القرآن الكريم)

Musliman vjeruje u svetost Allahova ﷻ govora i njegovu odabranost nad svim drugim vrstama govora. On vjeruje da je Kur'an časni Allahov govor, da mu je laž strana, bilo s koje strane, da onaj ko njime govori, istinu zbori, da onaj ko po njemu sudi, pravdu sprovodi, da su oni koji se sa njim druže-kod Allaha-u društvu odabranih i da će oni koji ga se pridržavaju uspjeti i ono što žele postići, a oni koji od njega glavu okreću, propasti i nastradati.

Ubjeđenje čovjeka muslimana u uzvišenost, svetost i odabranost Allahove Knjige, još više učvršćuju riječi svake pohvale, izrečene od strane najodabranijeg i najčestitijeg stvorenja, onoga kome je ona dostavljena i objavljena, našeg miljenika, Muhammeda b. Abdullaha, Allahova Poslanika neka je na njega, njegovu porodicu i njegove drugove Allahov mir i blagoslov - u kojima, između ostalog, stoji:

"Učite Kur'an, jer će on na Sudnjem danu onome ko ga uči, biti zagovarač." (Muslim)

"Od vas je najbolji onaj ko izučava Kur'an i njemu drugog podučava." (Buharija)

"Oni koji se druže sa Kur'anom, u društvu su sa Allahom i sa svitom Njegovih probranika."[4]

"Srca, zaista, hrđaju, kao što hrđa gvožđe." Upitan: "Allahov Poslaniče, a kako se čiste?" - odgovorio je: "Učenjem Kur'ana i sjećanjem na smrt."[5]

- Jednom prilikom, Allahovom Poslaniku ﷺ došao je, sav zajapuren, jedan od zakletih protivnika i rekao: "Muhammede, prouči mi nešto iz Kur'ana!" - pa mu je proučio:

[4] - Hadis bilježe Nesai, Ibn Madže i Hakim. Sened hadisa je hasen.

[5] - Sened hadisa je daif, a navodi ga Bejheki u djelu الشعب

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ

Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, a razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje. (En-Nahl, 90.)

Allahov Poslanik ﷺ nije bio još ni završio, kada ga je njegov zakleti protivnik - sav začuđen i zbunjen, ljepotom riječi i, dotada, neviđenom dubinom značenja, impresioniran snagom njihova izraza i zapanjen, na njega, ostavljenim dojmom - zamolio da mu ih još jednom ponovi, nakon čega, njegova genijalnost i prirodna nadarenost za retoriku, nije mogla, a da ne prizna i potvrdi nedostižnost i svetost Allahova govora, doslovno izjavivši: "Tako mi Allaha, u njemu ima nešto slatko, a na njemu nešto, neodoljivo, ljupko; kao da mu je u podnožju zeleno lišće, a gore svakojaki plodovi. Ovako nešto, ne izgovara čovjek!"[6]

Zbog svega navedenog, musliman je dužan, ne samo pridržavati se onoga što Kur'an dozvoljava i zabranjuje, nego i poštovati pravila lijepog odnosa prema Kur'anu i nastojati se što više odgajati prema njemu. Prilikom učenja Kur'ana, dužan je pridržavati se sljedećih pravila:

1. Učiti ga najljepše što može biti: pod abdestom, okrenut prema Kibli i sjedeći pristojno.

2. Učiti ga po tertilu i ne žuriti, jer ga cijela ne treba prelaziti za kraće od tri noći i tri dana, imajući na umu da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onaj ko (cijeli) Kur'an prouči za kraće od tri noći, nije ga razumio."[7]

Allahov Poslanik ﷺ je Abdullahu b. Omeru, r.a., naredio da svakih sedam dana po jednom, prouči cijeli Kur'an. (Muttefekun alejhi)

Također su po jedanput, svakih sedam dana, cijeli Kur'an, imali običaj proučiti i: Abdullah b. Mesud, Osman b. Affan i Zejd b. Sabit, Allah sa njima bio zadovoljan.

---

[6] - Slučaj navode Ibn Džerir et-Taberi i Bejheki. Bejheki mu sened ocjenjuje kao hasen. Protivnik o kome se govori bio je El-Velid b. el-Mugire.

[7] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

3. Držati se skrušeno za vrijeme učenja, biti tužan i plakati, a ako se ne može plakati onda učiti plačnim glasom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Učite Kur'an i plačite, a ako ne možete plakati, onda se pravite da plačete (tj. učite plačnim glasom)!"[8]

4. Kur'an učiti što ljepšim glasom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Uljepšavajte Kur'an svojim glasovima!"[9]

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Nije naš onaj ko se ne trudi da melodično uči Kur'an." (Muttefekun alejhi)

"Ničemu i nikome Allah nije dozvolio ono što je dozvolio Vjerovjesniku koji melodično uči Kur'an." (Muttefekun alejhi)

5. Učiti Kur'an tiho, ukoliko se boji oholosti, popularnosti ili ometanja drugog u namazu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onaj ko glasno uči Kur'an je kao i onaj koji javno daje sadaku.", a općepoznato je da je sadaku poželjno davati tajno, osim ako se javnim davanjem ne želi postići neki drugi cilj, kao što je, recimo, podsticanje drugih da to isto rade. Takav je slučaj i sa učenjem Kur'ana.

6. Nastojati što više razmišljati o onome što se uči, da se učenje što jače dojmi srca, i da se što više razumiju značenja i tajne Kur'ana.

7. Voditi računa i pri učenju ne biti od onih koji su nemarni i koji rade suprotno onome što u Kur'anu stoji, jer to može dovesti do samoproklinjanja, tako što npr. učeći Kur'an izgovara: فَنَجْعَل لَعْنَةَ اللّٰه عَلَى الْكَاذِبِينَ / *Allahovo prokletstvo na one koji neistinu govore!* (Ali 'Imrân, 61.), ili لَعْنَةَ اللّٰه عَلَى الظَّالِمِينَ / *Neka Allahovo prokletstvo stigne one koji nepravdu čine!*(Hûd, 18.), čime sâm sebe proklinje, ukoliko je lažac ili nepravednik.

Koliko je opasno okretati glavu od Allahove Knjige i mimo nje zaokupljati se nečim drugim, najbolje pokazuje u Tevratu zapisana sljedeća priča u kojoj se Uzvišeni Allah Svome robu obraća riječima:

"Moj robe, zar Me se nimalo ne stidiš? Kada ti - dok putem hodiš, od nekog od tvojih prijatelja stigne pismo - ti ga što brže uzmeš,

---

[8] - Hadis sa dobrim senedom bilježi Ibn Madže.

[9] - Hadis bilježe Ahmed, Ibn Madže, Nesai i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

zaustaviš se, sjedneš pored puta i, da ti šta od njega ne bi promaklo, pažljivo, od slova do slova, pročitaš svaku njegovu riječ. A pogledaj u ovu Moju Knjigu koju sam ti poslao; kako sam ti u njoj sve jasno - do u detalje - objasnio, koliko sam ti samo puta u njoj ponovio, da o onome što u njoj piše dobro razmisliš?! A ti, od nje glavu okrećeš. Pa jesam li to kod tebe manje vrijedan od nekog od tvojih prijatelja?!

Moj robe, kada ti dođe, da sa tobom posjedi, neko od tvojih prijatelja - sav mu se predaš: dočekaš ga vedra lica, napregneš uši, i svim srcem nastojiš da čuješ svaku njegovu riječ, a ako neko drugi progovori ili ti nešto zasmeta, da ga dobro ne čuješ, odmah mu daš znak da prestane. A evo Mene, došao sam da te posjetim i s tobom porazgovaram, a ti, uporno, od Mene glavu okrećeš. Pa jesam li to kod tebe manje vrijedan od nekog od tvojih prijatelja?!"

8. Truditi se da se okiti vrlinama onih koji su, kod Allaha, u društvu odabranih i da što više poprimi njihovih osobina. U tom smislu, Abdullah b. Mesud, r.a., je rekao: "Onaj ko uči Kur'an prepoznaje se: po neprospavanim noćima, dok drugi spavaju, po danima provedenim u učenju, dok se drugi svakojako zabavljaju, po plaču, dok se drugi smiju, po pobožnosti, dok drugi lumpuju, po šutnji, dok drugi o svemu i svačemu naglabaju, po skrušenosti, dok se drugi prave važni i po sjeti, dok se drugi vesele."

Muhammed b. Ka'b je imao običaj reći: "Nekada smo učača Kur'ana prepoznavali po žutilu lica." - aludirajući na njegove neprospavane noći i duge noćne nafile.

Vuhejb b. Verd je kazivao da je neki čovjek upitan: "Zar preko noći dovoljno ne spavaš?"- odgovorio: "Ljepote Kur'ana ne daju mi sna."

Zunnun je u stihovima lijepo rekao:

"Svojim obećanjima i prijetnjama Kur'an ne da
da oči, noćima i noćima, kapke zatvore,
Jer, dobro su razumjele riječi Vladara Svevišnjeg
pred kojim se vratovi ponizno povijaju."

* * *

IV - Pravila lijepog odnosa prema Allahovom Poslaniku ﷺ

(الآداب مع رسول الله ﷺ)

Musliman iz dubine svoje duše vjeruje da se prema Allahovu Poslaniku ﷺ dužan odnositi kako najljepše i najpristojnije može biti, i to zato:

1. Što je Uzvišeni Allah, jasno i nedvosmisleno, svakom vjerniku i vjernici naredio da se prema Njegovom Poslaniku lijepo i učtivo odnose, riječima:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِه / *O vjernici, ne odlučujte se ni na što dok za to ne upitate Allaha i Poslanika Njegova!* (El-Hudžurât, 1.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ

O vjernici, ne dižite glasove svoje iznad Vjerovjesnikova glasa i ne razgovarajte s njim glasno, kao što glasno jedan s drugim razgovarate, da ne bi bila poništena vaša djela, a da vi i ne primijetite. (El-Hudžurât, 2.)

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ

One koji utišavaju glasove svoje pred Allahovim Poslanikom - a to su oni čija je srca Allah prekalio u čestitosti - čeka oprost i nagrada velika. (El-Hudžurât, 3.)

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ(٤)وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ

Većina onih koji te dozivaju ispred soba nije dovoljno pametna. A da su se oni strpjeli dok im ti sâm izađeš, bilo bi im bolje. (El-Hudžurât, 4.-5.)

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا / *Ne smatrajte Poslanikov poziv upućen vama kao poziv koji vi jedni drugima upućujete!* (En-Nûr, 63.)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ

Pravi vjernici su samo oni koji u Allaha i Njegova Poslanika vjeruju, a koji se, kada su s njim na kakvom važnom sastanku, ne udaljavaju dok od njega dopuštenje ne dobiju. (En-Nûr, 62.)

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ

Oni koji od tebe traže dopuštenje, u Allaha i Poslanika Njegova, doista, vjeruju. I kad oni zatraže dopuštenje od tebe zbog kakva posla svoga, dopusti kome hoćeš od njih! (En-Nûr, 62.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

O vjernici, kad hoćete da se s Poslanikom posavjetujete, prije savjetovanja milostinju udijelite. To je za vas bolje i čistije. A ako nemate - pa, Allah, zaista, prašta i samilostan je. (El-Mudžâdele, 12.)

2. Što je Uzvišeni Allah vjernicima naredio da se Poslaniku pokoravaju i da ga vole, rekavši:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ / *O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku, i ne ništite djela svoja!* (Muhammed, 33.)

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Neka se pripaze oni koji postupaju suprotno naređenju Njegovu, da ih iskušenje kakvo ne stigne ili da ih patnja bolna ne snađe. (En-Nûr, 63.)

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا / *Ono što vam Poslanik da to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite!* (El-Hašr, 7.)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

Reci: "Ako Allaha volite, mene slijedite, i vas će Allah voljeti i grijehe vam oprostiti!" (Ali 'Imrân, 31.)

Drugim riječima, prema onome kome se dužnost pokoravati i prema kome se zabranjeno suprotstavljati, mora se lijepo odnositi i učtiv biti.

3. Što ga je Uzvišeni Allah odredio za vođu i sudiju u sporovima, riječima:

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ / *Mi tebi objavljujemo Knjigu, samu istinu, da ljudima sudiš onako kako ti Allah objavljuje!* (En-Nisâ', 105.)

وَأَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ / *I sudi im prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim!* (El-Mâ'ide, 49.)

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

I tako Mi Gospodara tvoga, oni neće biti vjernici dok za sudiju u sporovima međusobnim tebe ne prihvate i da onda zbog presude tvoje u dušama svojim nimalo tegobe ne osjete i dok se sasvim ne pokore. (En-Nisâ', 65.)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onome svijetu. (El-Ahzâb, 21.)

Nije potrebno ni naglašavati da zakoni i propisi, po logici zdrava razuma, nalažu da se pred vođom i sudijom koji te zakone provodi mora biti pristojan i učtiv.

4. Što je Uzvišeni Allah, riječima Svoga Poslanika ﷺ vjernike obavezao da svoga Poslanika vole, jer je Njegov Poslanik rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, niko od vas neće vjerovati dok mu ne budem draži od rođenog djeteta, roditelja i cijeloga svijeta." (Muttefekun alejhi)

Drugim riječima, prema onome koga je dužnost voljeti, mora se pristojno i učtivo odnositi i sa njim ljubazan biti.

5. Što mu je Uzvišeni Gospodar dao ljepotu tjelesne građe, čestitost karaktera, čistoću duše i savršenstvo ličnosti i što je, kao takav bio, apsolutno, najljepše i najsavršenije stvorenje. A ko je takav, kako se prema njemu može odnositi nego lijepo i učtivo?!

Ovo su samo neki od razloga - a ima ih još mnogo - koji vjernika obavezuju da se prema Allahovom Poslaniku ﷺ odnosi krajnje učtivo i kako najljepše može biti. Ali, u čemu se spomenuta učtivost i pristojnost u ophođenju sa Allahovim Poslanikom ﷺ sastoji i kako se ona postiže? Eto šta bi svaki musliman trebao znati. Učtivost i pristojnost u ophođenju sa Allahovim Poslanikom ﷺ u najkraćim crtama, ogleda se u:

1. Pokornosti prema njemu, ugledanju na njega i slijeđenju njegovih stopa u svim poslovima vezanim, kako za ovaj, tako i za onaj svijet.

2. Nedavanju prednosti nad njim u ljubavi, naklonosti, odanosti i veličanju nikome drugom, ma ko on bio i ma o kome se radilo.

3. Pokazivanju ljubavi i naklonosti prema onome kome ih je on pokazivao, a nepodnošljivosti prema onome kome ju je on pokazivao, te zadovoljstva sa onim s čim je on bio zadovoljan, a nezadovoljstva sa onim s čime je on bio nezadovoljan.

4. Pokazivanju znakova poštovanja i veličanja prilikom spomena njegova imena, ili njegovih vrlina i osobina.

5. Vjerovanju u sve što je rekao, bilo to vezano za vjeru, ovaj svijet, svijet gajba, život na ovome svijetu, ili život poslije smrti, na onome svijetu.

6. Oživljavanju njegove prakse (Sunneta), ispoljavanju njegova vjerozakona (Šerijata), prenošenju njegove poruke i provođenju njegovih savjeta.

7. Spuštanju glasa kod njegova kabura i u njegovoj džamiji, ukoliko se imadne sreće i časti posjetiti njegova džamija i stati pored njegova kabura - neka je na njega, njegovu porodicu i sve drugove Allahov mir i blagoslov!

8. Pokazivanju ljubavi i naklonosti prema čestitima kao što ih je i on pokazivao, s jedne, a osude i neprijateljstva prema bezbožnicima, s druge strane.

Ovo su samo neki od vidova učtivosti i pristojnosti u ophođenju sa Allahovim Poslanikom ﷺ koje musliman uvijek nastoji, kako najljepše i najpotpunije može biti, ispoštovati i u praksi održati, jer o njima zavisi hoće li i koliko će biti sretan i pravi vjernik. Molimo Uzvišenog Allaha da nam podari lijep odgoj i pristojnost u ophođenju sa našim Vjerovjesnikom ﷺ da nas učini njegovim sljedbenicima, prijateljima i pomagačima, da mu budemo pokorni i da nas ne ostavi bez njegova šefâ'ata. Allahumme, amin!

* * *

V- O pravilima lijepog odnosa prema duši

(فى الآداب مع النّفس)

Musliman vjeruje da njegova sreća u životu, i na ovome i na onome svijetu, zavisi od toga koliko je i kako odgojio i očistio svoju dušu, jer ako je ona pokvarena, prljava i nevaljala, ni on neće biti sretan. Dokaz za ovo su riječi Uzvišenog:

قَــدْ أَفْــلَحَ مَنْ زَكَّاهَا(٩)وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا / *Uspjeće samo onaj ko je očisti, a biće izgubljen onaj ko je uprlja.* (Eš-Šems, 9.-10.)

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ(٤٠)لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ(٤١)وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Onima koji dokaze Naše budu poricali i prema njima se budu oholo odnosili - kapije nebeske neće se otvoriti, i prije će deva kroz iglene uši proći nego što će oni u Džennet ući. Eto, tako ćemo Mi grješnike kazniti. U Džehennemu će im ležaji i pokrivači od vatre biti. Eto tako ćemo Mi nevjernike kazniti. A oni koji budu vjerovali i dobra djela činili - Mi nikog ne zadužujemo mimo njegovih mogućnosti - biće stanovnici Dženneta, u njemu će vječno ostati. (El-A'râf, 40.-42.)

وَالْعَصْرِ(١)إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ(٢)إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

Tako Mi vremena, čovjek, doista, gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje. (El-'Asr, 1.-3.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: - "Svi ćete vi ući u Džennet, osim onoga ko to odbije?" - "Allahov Poslaniče, a ko će to odbiti?" - upitali su, pa im je rekao: "Onaj ko mi bude pokoran, ući će u Džennet, a onaj ko mi bude nepokoran, već je unaprijed to odbio." (Buharija)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Svaki čovjek je trgovac svojom dušom, tako da postaje, ili njen osloboditelj, ili upropastitelj." (Muslim)

Musliman, također, vjeruje da se duša čisti lijepim imanom i dobrim djelima, a kvari i prlja nevjerstvom i grijesima. U tom smislu Uzvišeni veli:

وَأَقِمْ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنْ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ

I obavljaj molitvu početkom i krajem dana, i u prvim časovima noći! Dobra djela, zaista, poništavaju hrdava. (Hûd, 114.)

بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ / *Ono što su radili prekrilo je srca njihova.* (El-Mutaffifûn, 14.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada vjernik počini neki grijeh, na njegovu se srcu pojavi crna mrlja. Ako se pokaje, prekine ga dalje činiti i ponovo zamoli da Allahu bude naklonjen, srce će mu se očistiti, a ako ga i dalje nastavi činiti, i mrlja će se povećavati sve dok mu ne zahvati cijelo srce."[10]

To je koprena o kojoj se govori u riječima Uzvišenog:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ / *A nije tako! Ono što su radili prekrilo je srca njihova.* (El-Mutaffifûn, 14.)

Zato je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Boj se Allaha, ma gdje bio! Kad pogriješiš, učini dobro djelo, pa će dobro djelo izbrisati nevaljalo. Lijepo postupaj sa drugima!" (Ahmed, Tirmizi i Hakim)

Zbog svega navedenog, znajući da mu nema ništa preče, musliman neprekidno radi na odgajanju i čišćenju svoje duše. Čini to tako što se navikava na lijepo vladanje, čisti od svih vrsta prljavštine i pokvarenosti, koje se ogledaju u nevaljalim shvaćanjima, riječima i djelima, danonoćno se bori protiv njenih sklonosti prema onome što ne valja, u svakom momentu je preispituje, potiče na dobra djela, nagoni na pokornost i, istovremeno, svim silama odvraća od zla i onoga što ne valja.

Kako bi se duša valjano odgojila i očistila, sve ovo moraju pratiti sljedeći koraci:

---

[10] - Hadis bilježe Nesai i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen-sahih.

A-*Pokajanje* (التوبة) :

Pod pokajanjem se podrazumijeva: prestanak sa grijesima, kajanje za ranije učinjene grijehe i čvrsta odlučnost da se oni ubuduće nikada više neće ponoviti. U tom smislu, Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

O vi koji vjerujete, učinite pokajanje Allahu iskreno, da bi Gospodar vaš preko ružnih postupaka vaših prešao i da bi vas u džennetske bašče, kroz koje rijeke teku, uveo. (Et-Tahrîm, 8.)

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ / *I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite!* (En-Nûr, 31.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"O ljudi, Allahu se pokajte, jer i ja se, po stotinu puta na dan, kajem Allahu." (Muslim)

"Ko se Allahu pokaje, prije nego što Sunce izađe sa zapada, Allah će mu pokajanje primiti." (Muslim)

"Uzvišeni Allah će, sve dok Sunce ne izađe sa zapada, preko noći pružati Svoju ruku, ne bi li se pokajao onaj ko griješi danju, a preko dana pružati Svoju ruku, ne bi li se pokajao onaj ko griješi noću." (Muslim)

"Allah se obraduje pokajanju Svoga roba-vjernika, više nego čovjek koji se sa svojom jahalicom, natovarenom hranom i vodom, nađe u opasnoj pustinji, pa zaspi i, kada se probudi, vidi da mu je jahalica pobjegla, te se da u potragu za njom sve dok ga žeđ ne savlada, a onda kaže: 'Vratiću se na mjesto gdje sam bio i tamo leći da umrem' - pa se vrati i, stavivši glavu na podlakticu, legne da umre, a onda se probudi i pored sebe ugleda svoju jahalicu sa opskrbom, hranom i vodom. Allah se obraduje pokajanju roba-vjernika, više nego što se ovaj obraduje svojoj jahalici i opskrbi." (Muttefekun alejhi)

Pripovijeda se da su meleki čestitali Ademu kada mu je Allah primio pokajanje.[11]

---

[11] - Hadis navodi Gazalija u svome djelu *El-Ihja*.

B-*Samokontrola* (المراقبة) **:**

Musliman brižljivo prati svoju dušu i nastoji joj usaditi čvrsto ubjeđenje da u svakom trenutku njegova života nad njom bdije Uzvišeni Allah koji zna sve njene tajne, sva njena djela i djela svih drugih ljudi. Na taj način duša se zaokuplja razmišljanjem o Allahovoj veličini i savršenstvu, osjećajem prisnosti pri Njegovu spominjanju, mira u pokornosti prema Njemu, čežnje za Njegovom bliskošću i želje da, mimo svakoga drugog, jedino prema Njemu bude upravljena. Na tu se vrstu iskrene predanosti misli u riječima Uzvišenog:

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ / *Ko je bolje vjere od onoga ko se iskreno preda Allahu, čineći još i dobra djela?* (En-Nisâ', 125.)

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى

Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršću vezu. (Lukmân, 22.)

To je upravo ono na što Uzvišeni Allah poziva u riječima:

وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ / *I imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa Ga se pričuvajte!* (El-Bekare, 235.)

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا - *Allah, zaista, stalno nad vama bdi.* (En-Nisâ', 1.)

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ

Što god ti važno činio, i što god iz Kur'ana kazivao, i kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo dok god se time zanimate. (Jûnus, 61.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Da obožavaš Allaha kao da Ga vidiš, jer, iako ti Njega ne vidiš, On tebe sigurno vidi." (Muttefekun alejhi)

To je isto ono čega su se, na stazama svoga uspona, držali časni preci ovog Ummeta i njime krijepili svoje duše, sve dok se, potpuno, u gore navedeno nisu uvjerili i postigli stepen Allahu bliskih robova. Evo nekoliko primjera koji to potvrđuju:

- Upitan: "Šta u obaranju pogleda čovjeku najbolje pomaže?" - Džunejd, Allah mu se smilovao, odgovorio je: "Tvoja spoznaja da Onaj koji te vidi, uvijek vidi ono što gledaš prije tebe."

- Sufjan es-Sevri je rekao: "Drži se samokontroliranja pred Onim za koga nema nepoznatog, nadaj se u Onoga koji ispunjava obećanje i čuvaj se Onoga koji može kazniti!"

- Ibn Mubarek je nekom čovjeku rekao: "Čovječe, samokontroliraj se pred Allahom!" - pa ga je čovjek upitao šta je to samokontrola, na što mu je on odgovorio riječima: "Budi kao da stalno vidiš Uzvišenog Allaha!"

- Abdullah b. Dinar je pričao: "Krenuo sam sa Omerom b. el-Hattabom za Mekku, pa smo se umorili i sjeli pored puta da se odmorimo. Utom je, do nas, sa brda sišao jedan pastir, pa mu je Omer rekao: 'Pastire, prodaj nam jednu ovcu od ove stoke!' - pa mu je pastir rekao: 'Ona je (tuđe) vlasništvo.' Na to mu je Omer rekao: 'Reci svome gospodaru da ju je pojeo vuk?' - pa ga je sluga upitao: 'A gdje je Allah?' Čuvši to, Omer se rasplakao, otišao kod slugina gospodara, od njega ga otkupio i potom ga oslobodio."

- Pripovijeda se da je neki dobri čovjek naišao pored jedne družine koja se natjecala u bacanju strijele, a jednog od njih je zatekao kako, podalje od njih, sâm sjedi, pa je, želeći da ga nešto upita, pošao prema njemu, na što mu je ovaj rekao: "Spominjanje Allaha je poželjnije." Na pitanje: "Zašto si sâm?" - odgovorio je: "Sa mnom je moj Gospodar i dvojica mojih meleka", na pitanje: "Ko je od ovih prvi?" - odgovorio je: "Onaj kome Allah oprosti?", a na pitanje: "Kuda vodi ovaj put?" - pokazao je prema nebu, a zatim ustao i otišao.

- Pripovijeda se da je Zulejha, kada je ušla kod Jusufa, a.s., ustala i pokrila lice svoga kipa, pa joj je Jusuf, a.s., rekao: "Šta ti je? Stidiš se da te vidi nepokretni kip, a ne stidiš se da te vidi Vladar Silni?"

Kako je neko u stihu lijepo rekao:

Ako se nekada osamiš, nipošto ne reci: "Sâm sam!"
- već reci: "Sa mnom je Onaj koji me stalno prati!"
Nipošto ne pomisli da Allah u svakom momentu ne prati,
niti da će sve za što se zna proći.
Zar ne vidiš da je današnji dan najbrži prolaznik
i da je za one koji vide, sutrašnji dan tako blizu?

C-*Samoobračunavanje* (المحاسبة):

Budući da musliman, u životu na ovome svijetu, danonoćno radi za svoju sreću i uživanje u Allahovim blagodatima i zadovoljstvu na onome svijetu, i da je ovaj svijet sezona radova čiji će se plodovi tamo ubirati, on na svoje obaveze mora gledati kao trgovac na glavnicu svoga kapitala, a na nafile kao na profit koji povećava njegovu glavnicu, s jedne, a na grijehe i prijestupe kao na gubitak u trgovini, s druge strane. Zato, na kraju svakog dana, musliman mora sjesti, sâm sebe obračunati za poslove u tome danu i odmah ukoriti svoju dušu i izvršiti svoje obaveze - ukoliko vidi da se propušteno može nadoknaditi - a ako ni to ne bude dovoljno, onda to nadomiriti nafilama, a ako i nafile budu manjkale, onda i njih nadomiriti. S druge strane, ukoliko vidi da je, zbog počinjenih zabrana na gubitku, mora se iskreno pokajati, zamoliti Allaha da mu oprosti i dobrim djelima nadomiriti ono što je pokvario.

To je ono što se pod samoobračunavanjem podrazumijeva i jedan od načina da se duša popravi, odgoji i očisti. U tom smislu Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

O vjernici, Allaha se bojte, i neka svaki čovjek gleda šta je za sutra pripremio i Allaha se bojte jer On dobro zna šta radite. (El-Hašr, 18.) U ovom ajetu se riječima Uzvišenog وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ, *"i neka svaki čovjek gleda"* naređuje preispitivanje šta je čovjek pripremio za dolazeće sutra.

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ / *I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite!* (En-Nûr, 31.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ja se, po stotinu puta na dan, kajem i molim Allaha da mi oprosti."[12]

Omer, r.a., je rekao: "Obračunavajte se sami sa sobom, prije nego što budete pitani!"[13] O njemu - neka je Allah sa njime zadovoljan - se

---

[12] - Hadis u ovoj verziji bilježi Ebu Davud.

[13] - U tom smislu Tirmizi bilježi hadis sa hasen senedom u kome je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Pametan je onaj ko preispita svoju dušu i radi za svoje dobro poslije smrti, a nemoćan je onaj ko slijedi prohtjeve svoje duše i uprkos tome gaji nadu u dobro kod Allaha."

pripovijeda da bi, kada bi pala noć, uzeo štap i njime se počeo udarati po nogama, pitajući sâm sebe: "Šta si danas uradio?"

O Ebu Talhi, r.a., se pripovijeda da je, kada je jednom prilikom, zauzet svojim vrtom propustio namaz, u ime Allaha, uzeo i dao ga kao sadaku. Nema sumnje da je to učinio nakon dugog preispitivanja i korenja samoga sebe.[14]

Od Ahnefa b. Kajsa se pripovijeda da bi znao prići svijeći i na njen plamen staviti svoj prst sve dok ne osjeti žestinu vatre, kada bi sâm sebi rekao: "Ahnefiću, šta te je navelo da tada i tada učiniš to i to?!"

O nekom dobrom čovjeku se pripovijeda da je, pošavši u borbu, strastveno pogledao neku ženu, pa je digao ruku i sâm sebi prolio oko rekavši mu: "Pogledalo si u ono u što nisi smjelo!"

Pripovijeda se da je jedan drugi čovjek, naišao pored sobe i pomislio: "Vidi, kada je ova soba napravljena?"- pa se okrenuo i svojoj duši rekao: "Pitaš me za ono što se tebe ne tiče. Kazniću te sa postom od godinu dana." Zarekao se i postio godinu dana.

Također se pripovijeda da je jedan dobri čovjek imao običaj izaći napolje i po najvećoj žegi hodati, govoreći sâm sebi: "Kušaj, i znaj da je džehennemska vatra još žešća! Zar da se preko noći samo izležavaš, a preko dana besposličiš?"

O nekom se čovjeku pripovijeda da je jednog dana podigao glavu i na tarasi kuće ugledao neku ženu u koju je strastveno pogledao, pa se zarekao da više nikada u životu u nebo neće pogledati.

Eto kako su časni preci ovog Ummeta sami sebe preispitivali, svoje duše za propuste ukoravali, obavezivali ih na bogobojaznost i zabranjivali im ono što je zabranjeno, rukovodeći se riječima Uzvišenog:

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنْ الْهَوَى(٤٠)فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى

A onome koji je pred dostojanstvom Gospodara svoga strepio i dušu od prohtjeva uzdržao, Džennet će boravište biti sigurno. (En-Nâzi'ât, 40.-41.)

---

[14] - Slučaj je zabilježen u sahih-zbirci.

D-*Borba protiv samog sebe* (المجاهدة) :

Musliman mora znati da je njegov najzakletiji neprijatelj njegov nefs koji po svojoj prirodi naginje zlu, bježi od dobra i navodi na ono što ne valja: وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ / *Ja ne pravdam sebe, ta duša je sklona zlu.* (Jûsuf, 53.) Kao takva, ona voli opuštenost, stalno bi da se odmara, sklona je besposličenju i lahko se povodi za prohtjevima, iako joj je u tome smrt i nesreća.

Musliman koji to zna, pripreman je za borbu protiv sopstvenog nefsa, spreman da joj objavi rat, protiv nje uperi oružje i odlučno se suprotstavi njenim nerazumnostima i prohtjevima na taj način što ju natjera na aktivnost, kada osjeti da joj se odmara, što joj uskrati, kada joj se otvore prohtjevi, što ju kori i grdi, kada se pokaže neposlušnom, natjera da uradi ono što nije uradila i nadoknadi ono što je propustila. On je tako prevaspitava i odgaja sve dok se ne smiri i ne postane potpuno čista i čestita, tj. dok ne postigne cilj u borbi sa njom, jer Uzvišeni veli: وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ / *One koji se budu zbog Nas borili Mi ćemo, sigurno, putevima koji Nama vode uputiti; a Allah je, zaista, na strani onih koji dobra djela čine!* (El-'Ankebût, 69.)

Kada se musliman, u ime Allaha, bori protiv svoje duše kako bi je prevaspitao, odgojio, očistio i smirio i kako bi bio dostojan Allahovih počasti i zadovoljstva, on sasvim dobro zna da su tim stazama, prije njega, prolazili i svi drugi čestiti vjernici. Zato ih nastoji slijediti i na tome putu u stopu pratiti.

Kao prvo, on zna da je Allahov Poslanik ﷺ znao toliko dugo ostati na noćnom namazu da bi mu otekle noge i kada je upitan, zašto to čini odgovorio: "Zar ne želim biti zahvalan rob?"[15] Zar od ovakve borbe ima veće?!

Pričajući o Allahovom Poslaniku ﷺ i njegovim drugovima, Alija, r.a., je rekao: "Zapamtio sam Muhammedove ﷺ drugove, i tako mi Allaha, ne vidim da je iko na njih nalik. Osvitali su nepočešljani, zapušteni, blijedih lica od nespavanja i provedenih noći na sedždi, namazu ili učenju Kur'ana, čas stojeći na nogama, a čas spuštenih čela na

[15] - Hadis bilježe Buharija i Muslim.

zemlju. Kada bi spomenuli Allaha, njihali bi se kao što se njiše drveće na vjetru i iz očiju lili suze da bi njima natopili svoju odjeću."

Ebu Derda, r.a., je imao običaj reći: "Da nije tri stvari, ne bih više imao volje za životom ni jednog dana, a to su: žeđ u ime Allaha u podnevnoj žegi, sedžda u gluho doba noći i druženje sa ljudima koji biraju lijepe riječi kao što se biraju zreli plodovi."

Omer b. el-Hattab, r.a., je zbog propuštene ikindije u džematu ukorio sâm sebe i zbog toga, kao sadaku, dao komad zemlje koji je vrijedio dvije stotine hiljada dirhema.

Abdullah b. Omer, r.a., bi, kada bi po danu propustio namaz u džematu, po cijelu sljedeću noć proveo klanjajući. Jednom prilikom je okasnio klanjati akšam sve dok se na nebu nisu pojavile dvije zvijezde (Venera i Jupiter), pa je zbog toga oslobodio dva roba.

Alija, r.a., je imao običaj reći: "Neka se Allah smiluje ljudima za koje drugi misle da su bolesni, a nisu bolesni nego iscrpljeni od neprespavanih noći u borbi sa samim sobom."

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Najbolji ljudi su oni koji dugo žive i uz to dobra djela čine."[16]

Uvejs el-Kareni - Allah mu se smilovao - je imao običaj reći: "Ovo je noć za ruku'" i po cijelu noć provesti na ruku'u, a sljedeće noći reći: "Ovo je noć za sedždu" i po cijelu noć provesti na sedždi.[17]

Sabit el-Bunani, Allah mu se smilovao, je kazivao: "Zapamtio sam i takvih ljudi od kojih bi neki, toliko dugo noću klanjali, da bi znali od umora pasti i pužući doći do postelje, a drugi opet, toliko dugo na kijamu stajati da bi im noge otekle i u ibadetu se toliko iscrpiti da, kada bi im se reklo da je koliko sutra Smak svijeta, to nimalo ne bi njihovu vjeru pojačalo." Kada bi došla zima, on bi se popeo na kućnu tarasu i gore, gdje bi mu hladnoća razbijala san, klanjao noćni namaz, a kada bi došlo ljeto, klanjao bi na čardaku, gdje mu je vrućina razbijala san.

Za neke od časnih predaka se pripovijeda da su umrli dok su bili na sedždi.

---

16 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

17 - Navedeni primjeri uzeti su iz Gazalijina djela *El-Ihja*.

Mesrukova supruga, Allah mu se smilovao, je pričala: "Mesruk je, uvijek, od dugog stajanja na kijamu imao nateknute noge. Tako mi Allaha, znala sam, dok bi on klanjao, stati iza njega i, od sažaljenja na njega, plakati."

Među čestitim precima ovog Ummeta bilo je i takvih koji bi, kada bi napunili četrdeset godina života, smotali svoju posteljinu i na nju više ne bi nikada legli.

O jednoj čestitoj, slijepoj ženi iz generacije časnih predaka, po imenu Adžza, se pripovijeda da je imala običaj, kada bi nastupilo vrijeme pred zoru (sehur), tužnim glasom moliti riječima: "Bože, Tvoji pobožni robovi budni su proveli mračnu noć, u iščekivanju Tvoje milosti i oprosta u ovo doba. Bože, samo Tebe molim i nikoga više da me učiniš od onih iz prve grupe odabranih, da me, kod Sebe, uvedeš u društvo probranih i pridružiš Tvojim dobrim robovima. Ti si od milostivih Najmilostiviji, od velikih Najuzvišeniji i od plemenitih Najplemenitiji!" - a zatim bi pala na sedždu i kroz plač molila sve do zore.

* * *

VI - O učtivosti i lijepom odnosu prema drugima

(فى الآداب مع الخلق)

I - Odnos prema roditeljima:

Musliman vjeruje da je prema svojim roditeljima dužan biti dobrostiv, pokoran i poslušan, ne samo zato što su oni uzrok njegova dolaska na svijet ili što su mu pružili dobro na koje im treba uzvratiti, nego i zato što mu je Uzvišeni Allah naredio da prema njima bude pokoran i poslušan. S druge strane, obavezu dobročinstva i pažnje djeteta prema svojim roditeljima, Uzvišeni je stavio odmah iza obaveze da samo Njega obožava i ibadet Mu čini. U tom smislu Uzvišeni veli:

وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا(٢٣)وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" - i ne podvikuj na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: "Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, njegovali!" (El-Isrâ', 23.-24.)

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti. (Lukmân, 14.)

Upitan od nekog čovjeka, ko mu je najpreči da prema njemu lijepo postupa, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Tvoja majka." Upitan: "A ko onda?"- odgovorio je: "Tvoja majka." Upitan: "A ko onda?" - opet je odgovorio: "Tvoja majka." Upitan: "A ko onda?" - odgovorio je: "Tvoj otac." (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Allah vam je najstrožije zabranio neposlušnost prema majci, drž-ne daj, zakopavanje ženske djece, a učinio vam odvratnim čula-kazala, prečesto zapitkivanje i upropaštavanje imetka." (Muttefekun alejhi)

"Hoćete li da vam kažem koji su najveći grijesi?" "Hoćemo, Allahov Poslaniče." - povikali su, pa im je rekao: "Pripisivanje Allahu druga i neposlušnost prema roditeljima." Rekao je to naslonjen, a zatim je sjeo i rekao: "A zar ne, i laž i lažno svjedočenje! A zar ne, i laž i lažno svjedočenje!" - ponavljajući to toliko da je Ebu Bekr rekao: "Pomislio sam: 'Kamo sreće, da hoće prestati!'" (Muttefekun alejhi)

"Dijete se roditelju ne može odužiti drugačije osim kad bi ga našlo kao roba, pa ga otkupilo i oslobodilo." (Muttefekun alejhi)

Abdullah b. Mesud, r.a., je rekao: "Upitao sam Allahova Poslanika ﷺ: 'Koje je Allahu djelo najdraže?' - pa mi je rekao: 'Dobročinstvo prema roditeljima.' - 'A koje onda?' - upitao sam, pa mi je rekao: 'Borba na Allahovom putu.'"

Nekakav čovjek je došao Allahovom Poslaniku ﷺ i zamolio ga da i njemu dozvoli da pođe u borbu na Allahovom putu, pa ga je upitao: "Jesu li ti živi roditelji?" - "Jesu." - odgovorio je, pa mu je rekao: "Ostani sa njima pa se bori!" (Muttefekun alejhi)

Jedan ensarija je došao i upitao Allahova Poslanika ﷺ: "Allahov Posłaniče, jesam li poslije smrti svojih roditelja, još nešto dužan prema njima?" - pa mu je odgovorio: "Jesi, dužan si prema njima četiri stvari: klanjati im dženazu, moliti za njihov oprost, ispuniti njihovo obećanje, paziti na njihova prijatelja i održavati rodbinske veze sa njihove strane. To si još od dobročinstva prema njima dužan poslije njihove smrti." (Ebu Davud)

Allahov Poslanik ﷺ je još rekao: "U najbolju vrstu dobročinstva spada da čovjek poslije svoga oca, pazi na njegove prijatelje." (Muslim)

Kada musliman prizna svoje dužnosti prema roditeljima i u potpunosti ih - u ime Allaha - izvršava, pored navedenog on se pridržava i sljedećih pravila lijepog odnosa prema njima:

1. Pokorava im se u svemu što mu naređuju ili zabranjuju, izuzev u stvarima koje bi značile nepokornost prema Allahu i kršenje Njegova vjerozakona, jer nema pokornosti stvorenju, ma o kome se radilo, ukoliko bi to značilo nepokornost prema Stvoritelju, kao što veli Uzvišeni:

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا

A ako te budu nagovarali da drugog Meni ravnim smatraš, onoga o kome ništa ne znaš, ti ih ne slušaj i prema njima se, na ovome svijetu, velikodušno ponašaj! (Lukmân, 15.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Kada je riječ o pokornosti, misli se na pokornost u dobru."

"Nema pokornosti stvorenju, ukoliko to znači nepokornost prema Stvoritelju."

2. Poštuje ih, uvažava njihovo mišljenje, pred njima govori spuštenim glasom, pažljivo prema njima postupa, ne podvikuje na njih, ne diže svoj glas nad njihovim, ne prolazi ispred njih, voli ih više nego svoju ženu i djecu, ne obraća im se po imenu, nego riječima: "Oče!" i "Majko!" i nikuda ne putuje bez njihove dozvole.

3. Pazi ih i prema njima, što više može, čini sve vrste dobročinstva, hrani ih, oblači, vodi ljekaru kada se razbole, čuva ih od uznemiravanja i, ako je potrebno, za njih sve žrtvuje, pa i sopstveni život.

4. Održava rodbinske veze sa njihove strane, za njih upućuje dove Allahu, moli Ga da im oprosti grijehe, izvršava njihova obećanja i pazi njihove prijatelje.

II- Odnos prema djeci:

Musliman vjeruje da roditelj prema svojoj djeci ima određene obaveze koje treba valjano ispuniti i pravila odnosa prema njima po kojima je dužan postupiti. Otac je prema djetetu dužan: izabrati mu valjanu majku, dati mu lijepo ime, sedmi dan po njegovu rođenju zaklati mu kurban (akiku), osunnetiti (obrezati) ga, biti prema njemu pažljiv i samilostan, izdržavati ga, lijepo ga odgojiti, voditi računa o njegovoj naobrazbi, podučiti ga učenju Islama, naučiti ga kako će izvršavati islamske obaveze, svejedno radilo se o farzovima, sunnetima ili adabima, a kada odraste, muško dijete oženiti, a žensko udati, i dati mu da bira hoće li živjeti sa njim ili samostalno i sam svojim rukama graditi sopstvenu budućnost. Ovo sve, na osnovu sljedećih dokaza iz Kur'ana i Sunneta:

1. Uzvišeni Allah veli:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ
رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude. Otac djeteta je dužan da ih prema svojim mogućnostima hrani i odijeva.(El-Bekare, 233.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ
غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre čije će gorivo ljudi i kamenje biti, i o kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti, koji se onome što im Allah zapovjedi neće opirati, i koji će ono što im se naredi izvršiti.(Et-Tahrîm, 6.)

U navedenom ajetu Uzvišeni Allah čovjeku naređuje da svoju čeljad čuva od vatre, i to tako što će Allahu biti pokorni, što opet podrazumijeva poznavanje stvari u kojima Allahu duguje pokornost, a to se postiže jedino učenjem. Budući da je dijete čovjekovo čeljade, navedeni ajet je dokaz da je otac dužan svoje dijete podučavati, odgajati, usmjeravati i upućivati na dobra djela i pokornost prema Allahu i Njegovu Poslaniku, a odvraćati od nevjerstva, grijeha, neposlušnosti, nevaljalih djela i svakojakih zala, kako bi ga sačuvao od vatre.

U prvom ajetu: وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ - *Majke neka doje djecu svoju....* je dokaz da je otac dužan izdržavati svoje dijete, jer se u njemu izdržavanje dojilje djeteta stavlja u obavezu njegova oca. U tom smislu, Uzvišeni na drugom mjestu veli:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ / *I ne ubijajte djecu svoju iz straha od neimaštine!* (El-Isrâ', 31.)

2. Upitan koji su grijesi najteži, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Da Allahu koji te je stvorio pripišeš druga, da ubiješ svoje dijete, iz straha da s tobom ne jede i da počiniš preljub sa ženom svoga komšije."(Muttefekun alejhi) Dakle, umjesto da se ubijaju, djeci se mora ukazivati samilost, saosjećanje i briga za njihovo tijelo, razum i dušu.

Govoreći o akiki djeteta, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Akika koja se kolje sedmi dan po dječakovu rođenju je zalog za njegov život. Na taj dan djetetu se daje ime i brije glava."[18]

U tom smislu, Poslanik je još rekao:

"U Islamu je prirodno pet stvari: obrezivanje dječaka, brijanje stidnih mjesta, potkresivanje brkova, rezanje noktiju i uklanjanje dlaka ispod pazuha."

"Počastite i lijepo odgojite svoju djecu, jer vaša su djeca vaš dar."[19]

"Kada darivate svoju djecu, darivajte ih podjednako. Da sam ikoga posebno izdvojio, izdvojio bih žene."[20]

"Tražite da vaša djeca od sedam godina klanjaju, a onu od deset godina na namaz nagonite silom i razdvajajte ih u postelji!"[21]

U eser predaji se navodi da je otac dužan valjano odgojiti svoje dijete i dati mu lijepo ime. Omer, r.a., je rekao: "Otac je dužan svoje dijete naučiti čitati i pisati, gađati (strijelom) i hraniti ga halal lokmom." On je, također, rekao: "Urođene osobine (geni) su nasljedne. Zato se ženite i udajite u krilu čestitih!"

Podsjećajući svoju djecu kako im je za majku odabrao čestitu ženu, jedan beduin je u stihu rekao:

Prvo dobro koje sam vam učinio je da sam vam
za majku odabrao čestitu ženu, plemenitog roda.

III- Odnos prema braći:

Musliman vjeruje da se prema svojoj braći treba odnositi isto toliko pažljivo kao i prema svojim roditeljima i djeci. Mlađa braća dužna su se prema starijoj odnositi kao prema roditeljima, a starija prema mlađoj kao roditelji prema svojoj rođenoj djeci. U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

---

[18] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

[19] - Hadis sa daif senedom navodi Ibn Madže.

[20] - Hadis bilježe Bejheki, Taberani. Za njegov sened Hafiz kaže da je hasen.

[21] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

"Dužnosti starijeg brata prema mlađoj braći su kao dužnosti oca prema svome djetetu."[22]

"Budi dobrostiv prema svojoj majci i svome ocu, zatim prema svojoj sestri i svome bratu, a zatim prema svome bližnjem i bližnjem!"[23]

IV- Odnos prema bračnom drugu:

Musliman vjeruje u obavezu međusobnog lijepog odnosa između bračnih drugova i da svaki od njih prema drugome ima svoja prava i dužnosti. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ / *One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu - samo, muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen.* (El-Bekare, 228.)

U navedenom kur'anskom ajetu svakom od bračnih drugova potvrđena su njegova međusobna prava i dužnosti, samo što su muževa, za jedan stepen veća.

U svome govoru na Oprosnom hadždžu, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao: "Vi prema svojim ženama imate prava i dužnosti i vaše žene prema vama imaju prava i dužnosti."[24] Neka od ovih, uzajamnih prava i dužnosti između supružnika su zajednička, a neka posebna. Zajednička su:

1. Vjernost (الأمانة)

Svaki od supružnika dužan je prema svome drugu biti potpuno vjeran i odan. Ni jedan od njih svoga bračnog druga, ni u čemu, ne smije iznevjeriti, jer supružnici su kao dva ortaka između kojih u svim pojedinostima zajedničkog života mora vladati potpuno povjerenje, iskrenost i odanost.

---

[22] - Hadis je daif i navodi ga Bejheki.

[23] - Hadis bilježi Hakim. Njegova osnova nalazi se i u sahih i sunen-zbirkama.

[24] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

2. Ljubav i samilost (المودّة و الرحمة)

Svaki od supružnika dužan je prema svome drugu gajiti iskrenu ljubav i samilost i, koliko god može, nastojati da one cijelog života budu uzajamne, potvrđujući riječi Uzvišenog:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً

I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost. (Er-Rûm, 21.)

Dokazujući i u praksi riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Ko prema drugima nije samilostan, neće ni drugi prema njemu biti samilosni."[25]

3. Uzajamno povjerenje (الثقة المتبادلة)

Svaki od supružnika dužan je prema svome drugu gajiti maksimalno povjerenje, ne dozvoljavajući da ga, kada je njegov bračni drug u pitanju, obuzima ni najmanji tračak sumnje u njegovu iskrenost i dobronamjernost, imajući na umu riječi Uzvišenog:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ / *Vjernici su samo braća.* (El-Hudžurât, 10.) i riječi Njegovog Poslanika ﷺ: "Niko od vas neće (u potpunosti, kako treba) vjerovati, dok svome bratu ne bude želio ono što želi sâm sebi."[26]

Ovo zato, što bračna veza vjernike još više povezuje, zbližava i jača. Na taj način, svaki od supružnika u svome drugu vidi sâm sebe. Kako je onda moguće da neko, sâm u sebe, nema povjerenja, da sâm sebi ne želi dobro i da sâm sebe vara?!

4. Uzajamno uvažavanje (الآداب العامّة)

Svaki od supružnika dužan se prema svome drugu učtivo i lijepo odnositi, dočekivati ga vedra i nasmijana lica, nježnim i lijepim riječima, cijeniti ga i poštovati, jer takvo ophođenje između supružnika Uzvišeni naređuje riječima:

---

[25] - Hadis sa sahih senedom bilježi Taberani.

[26] - Buharija, Muslim i drugi

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ / *S njima lijepo živite!* (En-Nisâ', 19.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ kaže: "Primite kao obavezu da ćete se prema ženama ljubazno odnositi." (Muslim)

Ovo su samo neka, od uzajamnih prava i obaveza bračnih drugova kojih se moraju strogo pridržavati, jer se kao takve spominju i u riječima Uzvišenog:

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele. (En-Nisâ', 21.)

وَلَا تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ / *I ne zaboravite da jedni prema drugima velikodušni budete, ta Allah zaista vidi šta radite.* (El-Bekare, 237.)

Što se, pak, tiče posebnih prava i dužnosti svakog od supružnika i pravila lijepog ophođenja sa svojim bračnim drugom, ona se u najkraćim crtama mogu svesti na:

a) Dužnosti muža prema ženi:

Muž je prema svojoj ženi dužan sljedeće:

1. Lijepo prema njoj postupati, pridržavajući se riječi Uzvišenog: وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ / *S njima lijepo živite!* (En-Nisâ', 19.) tj. kada jede, dati i njoj da jede, kada sebi kupi novo odijelo, kupiti i njoj, a ako se boji njene neposlušnosti, pokušati je, onako kako je Allah naredio, odgojiti lijepim savjetom i blagom riječi, bez psovki i vrijeđanja, dok se ne pokori i ne bude poslušna. U suprotnom, od nje će se u postelji rastaviti, a ako ni to ne pomogne, pribjeći će i udaranju, s tim što je ne smije udarati po licu, niti joj nanijeti tešku povredu, proliti krv, slomiti nogu ili ruku i onesposobiti bilo koji organ tijela. Ovo sve, pridržavajući se riječi Uzvišenog:

وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا

A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! (En-Nisâ', 34.)

i riječi Allahova Poslanika ﷺ koji je upitan: "Šta je svako od nas prema svojoj ženi dužan?" - odgovorio: "Da joj daš da jede, kada i ti jedeš, da joj kupiš novu odjeću, kada ju sebi kupiš, da je ne udaraš po licu, da je ne nakaziš i da se od nje, samo kod kuće, odvajaš u postelji."[27]

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je još rekao: "Zar ne, vaše žene imaju pravo da ih lijepo oblačite i hranite?!" Jednom drugom prilikom je rekao: "Vjernik nema pravo mrziti vjernicu jer, ako mu se kod nje ne sviđa jedna osobina, sviđa mu se druga."

2. Ukoliko ne zna, podučiti je osnovnim učenjima vjere, ili joj dozvoliti da sama odlazi i prisustvuje predavanjima na kojima će naučiti ono što ne zna. Ovo zato, što njeno poznavanje vjere i načina odgoja duše nije ništa manje važno od njene potrebe za jelom i pićem, jer Uzvišeni Allah veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا / *O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre!* (Et-Tahrîm, 6.) i jer žena spada u porodicu koju treba sačuvati od vatre, i to vjerovanjem i dobrim djelima, a valjanih dobrih djela, učinjenih u skladu sa Šerijatom, nema bez znanja i poznavanja vjere.

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je i rekao: "Primite kao obavezu da ćete se prema ženama ljubazno odnositi, jer one su kod vas zarobljenice."(Muttefekun alejhi), a šta ljepše i ljubaznije može biti nego svoju ženu podučiti onome što će joj pomoći da učvrsti svoju vjeru i ustraje u čestitim djelima?

3. Obavezati je da živi u skladu sa učenjem Islama i da se ponaša u duhu islamskih propisa, zabraniti joj da se otkriva, nepropisno oblači i miješa sa muškarcima s kojima nije u srodstvu (tj. koji joj nisu mahrem). Osim toga, muž je dužan o svojoj ženi voditi brigu, osigurati joj dovoljnu zaštitu, ne dozvoliti joj da se - kada je u pitanju vjera i ponašanje - pokvari, ne popuštati joj, pa da počne kršiti ono što je naredio Allah i Njegov Poslanik, ili - ne daj Bože - odavati se razvratu, jer on je taj koji je za nju odgovoran i za očuvanje njene čestitosti zadužen, riječima Uzvišenog:

[27] - Hadis sa hasen senedom bilježi Ebu Davud.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ / *Muškarci vode brigu o ženama* (En-Nisâ', 34.) i riječima Njegova Poslanika ﷺ: "Čovjek je pastir u svojoj porodici i, kao takav, odgovoran je za svoje stado." (Muttefekun alejhi)

4. Pravedno postupati sa njom kao i sa njenom inoćom, ukoliko ju ima, tj. osigurati im podjednako lijep život; hranu, piće, odjeću, stan i pravedan raspored noćenja u njihovim posteljama, s jedne, i ni u čemu navedenom ne odstupati, čineći jednoj od njih nepravdu, s druge strane, jer je to Uzvišeni Allah najstrožije zabranio riječima:

فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ / *A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili - eto vam onih koje posjedujete.* (En-Nisâ', 3.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ vjernike zadužio da prema njima budu pravedni i dobrostivi rekavši: "Među vama je najbolji onaj ko je prema svojoj porodici najdobrostiviji, a ja sam, od vas sviju, prema svojoj porodici najdobrostiviji."[28]

5. Ne otkrivati pred drugima njene tajne i ne spominjati njene mahane, tim prije što je on taj kome je ona povjerena i što ju je, kao takav, dužan čuvati i štititi, postupajući po riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Najgori čovjek, kod Allaha na Sudnjem danu, biće onaj koji se povjeri svojoj ženi, pa se i ona povjeri njemu, a onda ode i pred drugima razotkrije njenu tajnu." (Muslim)

b) Dužnosti žene prema mužu

Žena je prema svome mužu dužna sljedeće:

1. Pokoravati mu se u svemu, osim u slučajevima gdje bi to značilo nepokornost prema Allahu. U tom smislu, Uzvišeni veli:

فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا / *Kad vam postanu poslušne, onda protiv njih koraka nikakva ne poduzimajte.* (En-Nisâ', 34.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada muž svoju ženu pozove u postelju, pa ne dođe, i na nju ljut zanoći, cijelu je noć, sve dok ne svane, proklinju meleki." (Muttefekun alejhi)

---

[28] - Hadis sa hasen senedom bilježi Taberani.

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Da sam ikome naredio da nekome padne na sedždu, naredio bih ženi da padne na sedždu svome mužu."[29]

2. Čuvati, kako muževu, tako i svoju čast i obraz, ne rasipati njegov imetak, brinuti se o njegovoj djeci i drugim kućnim poslovima, imajući na umu riječi Uzvišenog:

فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ / *Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu trebaju brigu voditi, jer i Allah njih štiti.* (En-Nisâ', 34.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Žena je čuvar muževe kuće i djece." (Muttefekun alejhi)

"Vi imate pravo ne dozvoliti im da vašu postelju dodirne onaj ko vam se ne sviđa i da u vašu kuću ne upuštaju onoga koga ne želite."

3. Boraviti u kući svoga muža i iz nje izlaziti samo sa njegovim znanjem i dozvolom, držati oboren pogled, govoriti spuštenim glasom, čuvati ruke od nevaljalih djela, jezik od bestidna govora i prostakluka, biti učtiva i pažljiva prema muževljevim rođacima, s njima lijepo postupati kao što i on postupa, jer ako prema njegovim roditeljima i rođacima ne postupa lijepo, ne postupa ni prema svome mužu. U tom smislu Uzvišeni veli:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى / *U kućama svojim boravite i ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte !*(El-Ahzâb, 33.)

فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ / *I na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno!* (El-Ahzâb, 32.)

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ / *Allah ne voli da se o zlu glasno govori.* (En-Nisâ', 148.)

[29] - Hadis bilježe Ebu Davud, Hakim i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

A reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje. (En-Nûr, 31.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Najbolja žena je ona koja te, kada ju pogledaš, obraduje, kada joj narediš, posluša, a kada si od nje odsutan, pazi da sačuva svoju čestitost i tvoj imetak!"[30]

"Ne branite Allahovim robinjama da odlaze u džamiju. Kada nekoga od vas zamoli žena da joj dozvolite da ode u džamiju, nemojte joj braniti!" (Muslim i Ahmed)

"Dozvolite ženama da na noćne namaze idu u džamiju!"[31]

V- Odnos prema rođacima (الأدب مع الأقارب) :

Kao što pazi svoje roditelje, djecu i braću, musliman isto tako pazi i svoju rodbinu, svejedno; bili oni sa majčine, ili očeve strane. U tom smislu, on se prema tetki sa majčine strane, odnosi kao prema majci, a tetki sa očeve strane, kao prema ocu. Isto tako, kao što se odnosi prema ocu i majci, odnosi se i prema dajdži i amidži, u smislu da ih kao svoje roditelje sluša, čini im dobročinstvo i u svakom se pogledu prema njima lijepo odnosi. Sa svakim, s kim ga veže ista krvna veza, bez obzira na to da li je on vjernik ili nevjernik, musliman je dužan održavati rodbinske veze, biti prema njemu dobrostiv i prema njemu se lijepo odnositi kao što se odnosi prema svojoj djeci i svojim roditeljima. U tom smislu, svakoga od njih ko je u godinama, dužan je poštovati, prema njihovoj djeci biti samilostan, bolesne obilaziti, nastradalim pružiti utjehu, s onima koje je pogodila kakva nesreća, podijeliti žalost i izraziti saučešće, obići ih, čak i u slučaju da oni njega ne obilaze i prema njima

[30] - Hadis sa sahih senedom bilježi Taberani.
[31] - Muslim, Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi.

biti blag, čak i ako su oni prema njemu grubi ili nepravedni. Sve ovo, pridržavajući se brojnih kur'anskih ajeta i hadisa Allahova Poslanika ﷺ. Uzvišeni Allah veli:

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ / *I Allaha se bojte - s imenom čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte!* (En-Nisâ', 1.)

وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ / *A srodnici, po Allahovoj Knjizi, preči su jedni drugima od ostalih vjernika.* (El-Ahzâb, 6.)

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ / *Zar i vi ne biste, kad biste se vlasti dočepali, nered na Zemlji činili i rodbinske veze kidali!* (Muhammed, 22.)

فَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Zato podaj bližnjem pravo njegovo, i siromahu i putniku-namjerniku! To je bolje za one koji se nastoje Allahu umiliti; ti će postići šta žele. (Er-Rûm, 38.)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى / *Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje.* (En-Nahl, 90.)

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ
وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ

I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromašnima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima-namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu! (En-Nisâ', 36.)

وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا
مَعْرُوفًا

A kada diobi prisustvuju rođaci, siročad i siromasi, i njima nešto darujte i lijepu riječ im recite! (En-Nisâ', 8.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Uzvišeni Allah govori: 'Ja sam Milostivi (Rahman), a ovo je srodstvo (Rahim). Ime sam mu izveo iz Svoga imena. Ko ga pazi i Ja ću njega paziti, a ko ga prekida i Ja ću sa njim prekinuti.'"(Buharija) Upitan od jednog ashaba ko mu je najpreči da mu čini dobročinstvo, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tvoja majka, zatim tvoja majka, pa opet tvoja majka, a zatim tvoj otac, a zatim bližnji i bližnji." Jednom drugom prilikom, upitan koja djela uvode u Džennet, a udaljavaju od Džehennema, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Obožavaj Allaha, ne pripisuj Mu nikoga i ništa ravnim, klanjaj namaz, dijeli zekat i pazi rodbinu!"(Muttefekun alejhi) Za tetku po majci je rekao: "Ona je kao majka."(Muttefekun alejhi) Drugom prilikom je rekao: "Milostinja udijeljena siromahu je samo milostinja, a milostinja udijeljena nekome s kim se u krvnoj vezi je istovremeno i milostinja i održavanje rodbinske veze."[32] Kada ga je Esma, Ebu Bekr es-Siddikova kći, upitala može li paziti svoju majku koja joj je kao višeboškinja došla iz Mekke, Allahov Poslanik ﷺ joj je rekao: "Da, pazi svoju majku!"

VI- Odnos prema komšijama (الأدب مع الجيران) :

Musliman priznaje da komšija prema komšiji ima obaveze i čvrsto vjeruje da se one u potpunosti trebaju izvršavati, jer Uzvišeni veli:

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ

A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim. (En-Nisâ', 36.) i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Džibril mi je toliko preporučivao da pazim komšiju, da sam mislio da će ga uvrstiti među nasljednike."(Muttefekun alejhi)

"Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka bude susretljiv svome komšiji!"(Muttefekun alejhi)

Musliman je, između ostalog, prema svom komšiji dužan:

1. Ne uznemiravati ga ni riječima, ni postupcima, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

---

[32] - Hadis bilježe Nesai, Ibn Madže i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

“Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka ne uznemirava svoga komšiju.” (Muttefekun alejhi)

“Tako mi Allaha ne vjeruje! Tako mi Allaha ne vjeruje!” Upitan: “A ko to Allahov Poslaniče?”- odgovorio je: “Onaj od čije zlobe nije miran komšija.” (Muttefekun alejhi)

Za ženu za koju su mu rekli da danju posti a noći provodi u ibadetu, ali uznemirava svoga komšiju, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Ona će u Džehennem.”[33]

2. Činiti mu dobročinstvo, pomoći mu kada od njega zatraži pomoć, obići ga kada se razboli, čestitati mu na veselju, izraziti mu saučešće u nevolji, priteći mu u pomoć u slučaju potrebe, prvi mu nazvati selam, obraćati mu se biranim riječima, biti blag i nježan prema njegovoj djeci, upućivati ga na ono što je za njega dobro, kako u vjerskim tako i u dunjalučkim stvarima, biti na njegovoj strani i štititi ga, opraštati mu za propuste, ne zavirivati u njegove tajne, ne stješnjavati ga podižući zgrade i praveći prilaze, ne okretati kišnicu i otpadne vode na njegovu stranu, ne bacati smeće i otpatke ispred njegove kuće itd., jer se to sve podrazumijeva pod riječima Uzvišenog u kojima se naređuje dobročinstvo: وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ / *...i komšijama bližnjim i komšijama daljnjim.* (En-Nisâ’, 36.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: “Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka pazi svoga komšiju.” (Buharija)

3. Voditi računa da mu se bude zahvalno na učinjenom dobru, jer je Allahov Poslanik ﷺ u tom smislu, rekao:

“O žene - muslimanke, nemojte da bi slučajno komšinica komšinicu potcijenila na učinjenom znaku pažnje, makar on bio koliko bravlji papak.” (Buharija)

Ebu Zerru je rekao: “O Ebu Zerre, kad kuhaš mesnu čorbu, dolij malo više vode, pa od nje podijeli i svojim komšijama.” (Buharija)

Upitan od strane Aiše, r.a.: “Koji mi je od dvojice komšija preči da mu nešto poklonim?” - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: “Onaj čija su ti vrata bliža.” (Muttefekun alejhi)

[33] - Hadis bilježe Ahmed i Hakim. Hakim mu sened ocjenjuje kao sahih.

4. Poštovati ga i uvažavati, ne zabranjivati mu da u (zajedničkom) zidu postavi gredu, ne prodavati i ne iznajmljivati zgradu sa zajedničkim zidom, dok se prethodno sa njim ne dogovori i posavjetuje, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Neka niko od vas svome komšiji ne zabranjuje da nasloni gredu na njegov zid!" (Muttefekun alejhi)

"Ko od vas ima zajednički zid sa komšijom ili ortakom, neka ga ne prodaje dok ga prvo ne ponudi njemu!"[34]

Napomena I

O tome kakav je prema svojim komšijama - dobar ili zao, musliman će naći najbolji odgovor u riječima Allahova Poslanika ﷺ koji je na takvo pitanje jednom čovjeku rekao: "Kad čuješ da ti (komšije) govore: 'Dobro si učinio' - znaj da si, doista, dobro učinio, a kad ih čuješ da ti govore: 'Pogriješio si' - znaj da si, doista, pogriješio." (Ahmed)

Napomena II

Musliman je dužan strpiti se u slučaju da ga uznemirava nevaljao komšija, jer njegovo strpljenje može biti razlogom da ga se oslobodi. Tako se pripovijeda da je Allahovom Poslaniku došao jedan čovjek i požalio mu se kako ga njegov komšija uznemirava, pa mu je Poslanik ﷺ rekao: "Strpi se!" Kada mu se požalio po treći ili četvrti put, rekao mu je: "Izbaci svoje pokućstvo na ulicu!" - pa ga je izbacio. Potom su ga ljudi koji su prolazili ulicom, počeli zapitkivati: "Šta ti je, zašto to činiš?"- pa im je počeo govoriti kako mu njegov komšija ne dâ mira, na što su oni počeli proklinjati komšiju, što ga je pogodilo do te mjere da mu je sâm došao i rekao: "Vrati svoje stvari u kuću! Tako mi Allaha, nikada to više neću ponoviti."[35]

VII-Odnos prema muslimanu i dužnosti prema njemu (آداب المسلم و حقوقه):

Musliman vjeruje da prema svome bratu - muslimanu ima određene obaveze i pravila ophođenja koje je prema njemu dužan ispuniti i prema njima se ponašati. On čvrsto vjeruje da je to svojevrstan vid ibadeta kroz

34 - Hadis bilježi Hakim i ocjenjuje ga kao sahih.

35 - Hadis je sahih i bilježe ga Ebu Davud i drugi.

koji se približava Uzvišenom Allahu i stiče Njegovu naklonost. Obaveze muslimana prema svome bratu - muslimanu i pravila odnosa prema njemu propisao je Uzvišeni Allah, tako da njihovo valjano ispunjavanje predstavlja svojevrstan vid pokornosti i poslušnosti prema Allahu, a otuda, bez sumnje, i čin ibadeta za koji je nagrada približavanje Allahu.

Musliman je prema svome bratu - muslimanu, između ostalog, dužan sljedeće:

1. Kada se sa njim sretne, prije nego bilo šta drugo progovori, pozdraviti ga riječima: *Es-selamu alejkum ve rahmetullahi!* / "Neka je mir i Allahova milost na vas!" i sa njim se rukovati. Njegov brat će mu odgovoriti riječima: *Ve alejkumusselamu ve rahmetullahi ve berakatuhu!* / "Neka je i na vas mir, Allahova milost i bereket!", jer Uzvišeni Allah veli:

وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا / *Kada pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite ili ga odvratite istim!* (En-Nisâ', 86.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Onaj ko jaše pozdraviće onoga ko ide pješke, onaj ko ide, onoga ko sjedi, a manja grupa veću." (Muttefekun alejhi)

"Meleki se čude kako to da musliman može proći pored muslimana, a da mu ne nazove selam."[36]

"Nazivaj selam i onome koga znaš i onome koga ne znaš!" (Muttefekun alejhi)

"Nema dvojice muslimana koji se, kada se sretnu, pozdrave i rukuju, a da im, i prije nego što se rastanu, neće biti oprošteno."[37]

"Ko počne sa govorom prije nego selamom, nemojte mu ništa odgovarati dok ne nazove selam." (Taberani i Ebu Seid)

2. Kada mu se kihne, ukoliko je rekao: *Elhamdulillahi!* / "Hvala Allahu!", reći mu riječima: *Jerhamukellahu!* / "Allah ti se smilovao!", a ovaj koji je kihnuo će odgovoriti: *Jagfirullahu lî ve leke!* / "Neka Allah oprosti i

---

[36] - Zejn el-Iraki kaže da nije mogao naići na osnovu spomenutog hadisa.

[37] - Ebu Davud, Ibn Madže i Tirmizi.

meni i tebi!" ili *Jehdikumullahu ve juslihu balekum!* / "Allah vas uputio i vaše stanje popravio!" - pridržavajući se Poslanikovih ﷺ riječi: "Kada se nekome od vas kihne, neka mu njegov brat kaže *Jerhamukellahu!* / "Allah ti se smilovao!", a kada mu ovaj kaže *Jerhamukellahu!* / "Allah ti se smilovao!" - neka mu kaže: *Jehdikumullahu ve juslihu balekum!* / "Allah vas uputio i vaše stanje popravio!" (Buharija)

Ebu Hurejre, r.a., pripovijeda da bi Allahov Poslanik ﷺ, kada bi kihnuo, na usta stavio ruku ili krak odjeće i tako prigušio svoj glas. (Muttefekun alejhi)

3. Kada se razboli, obići ga i zamoliti Allaha za njegovo ozdravljenje, pridržavajući se Poslanikovih ﷺ riječi: "Musliman je prema muslimanu dužan pet stvari: odgovoriti na selam, obići bolesnika, otići na dženazu, odazvati se na poziv i odgovoriti kada kihne." (Muttefekun alejhi)

El-Bera b. Azib, r.a., je kazivao: "Allahov Poslanik ﷺ nam je naredio da: obilazimo bolesnika, odlazimo na dženazu, odgovorimo onome kome se kihne, povjerujemo onome ko se zakune, pomognemo onome kome je učinjen zulum, odazovemo se na poziv i širimo selam." (Buharija)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Bolesna obiđite, gladna nahranite i zarobljenika oslobodite!" (Muttefekun alejhi)

Od Aiše, r.a., se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ imao običaj obići svoje ukućane, potrati ih svojom desnom rukom i reći: "Bože, Gospodaru ljudi, odstrani nevolju i potpuno iscijeli bolest, jer Ti si Iscjeljitelj i jer, mimo Tvoga lijeka, nema drugog lijeka!" (Muttefekun alejhi)

4. Kada umre, otići na njegovu dženazu, postupajući po Poslanikovim ﷺ riječima: "Musliman je prema muslimanu dužan pet stvari: odgovoriti na selam, obići bolesnika, otići na dženazu, odazvati se na poziv i odgovoriti kada kihne." (Muttefekun alejhi)

5. Ako nema opravdane bojazni, povjerovati u njegovu zakletvu kada mu se za nešto zakune i ispuniti mu ono za što se zakleo, kako ne bi došao u situaciju da prekrši zakletvu, postupajući po hadisu koji prenosi El-Bera b. Azib: "Allahov Poslanik ﷺ nam je naredio da: obilazimo bolesnika, odlazimo na dženazu, odgovoriti onome ko kihne, povjerujemo onome ko se zakune, pomognemo onome kome je učinjen zulum, odazovemo se na poziv i širimo selam." (Buharija)

6. Posavjetovati ga u slučaju da, po bilo kom pitanju, od njega zatraži savjet, tj. objasniti mu kako bi, u konkretnom slučaju, bilo najbolje i najispravnije postupiti, rukovodeći se riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Kada neko od vas svoga brata upita za savjet, neka mu ga dâ!" (Buharija)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Vjera je preporučivanje."- a upitan čega, odgovorio je: "Naklonjenosti prema Allahu, Njegovoj Knjizi, Njegovom Poslaniku, vođama muslimana i prema muslimanima, uopće." (Muslim)

7. Željeti mu ono što sam sebi želi, a ne željeti da mu se desi ono što ne bi želio da se njemu desi, postupajući tako po Poslanikovim ﷺ riječima:

"Niko od vas neće (u potpunosti, kako treba) vjerovati, dok svome bratu ne bude želio ono što želi sâm sebi, *i prezirao ono što sâm sebi ne bi želio da mu se desi"*[38]

"Vjernici su u svojoj uzajamnoj ljubavi, samilosti i saosjećanju kao jedno tijelo. Kada jedan njegov organ zahvati bolest, cijelo tijelo obuzme besanica i groznica." (Muttefekun alejhi)

"Vjernici su među sobom kao građevina u kojoj su svi dijelovi čvrsto povezani." (Muttefekun alejhi)

8. Pomoći mu i ne ostavljati ga na cjedilu u slučaju bilo kakve potrebe i pomaganja, pridržavajući se Poslanikovih ﷺ riječi:

"Pomozi svome bratu, bilo da čini nepravdu ili da je njemu učinjena nepravda!" Upitan, kako će mu se pomoći ako čini nepravdu, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Tako što ćeš ga uhvatiti za ruku." tj. spriječiti da više ne čini nepravdu, jer je i to svojevrstan vid pomoći. (Muttefekun alejhi)

"Nema toga čovjeka - muslimana koji priskoči u pomoć svome bratu - muslimanu, u slučaju kada mu je povrijeđena čast i ugrožena neka od svetinja, a da mu Allah neće pomoći kada mu najdraže bude i nema toga

[38] - Muttefekun alejhi. Dio hadisa "i prezirao ono što sâm sebi ne bi želio da mu se desi" ne nalazi se u *Sahihu* nego u *Musnedu* imama Ahmeda, gdje stoji: "i da drugima želiš ono što želiš sâm sebi, a prezireš da im se desi ono što ni sâm sebi ne bi želio da ti se desi."

čovjeka koji na cjedilu ostavi muslimana u situaciji gdje mu je povrijeđena neka od svetinja, a da ga Allah neće ostaviti na cjedilu kada mu Njegova pomoć bude najpotrebnija." (Ahmed)

"Ko svome bratu odbrani čast, njemu će Allah, na Sudnjem danu, odbraniti lice od vatre."

9. Ne nanositi mu zlo i ne činiti mu ništa što mu nije drago, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Muslimanu je sve što (njegov brat) musliman ima sveto (nepovredljivo): njegova krv, njegov imetak i njegova čast." (Muslim)

"Muslimanu nije dozvoljeno prepasti muslimana."[39]

"Muslimanu nije dozvoljeno pogledati svoga brata pogledom koji ga uznemirava." (Ahmed)

"Allah ne voli da se vjernici uznemiravaju." (Ahmed)

"Musliman je onaj od čijeg su jezika i ruku mirni (drugi) muslimani."[40]

10. Biti prema njemu skroman, ne oholiti se i ne dizati ga sa mjesta da on na njega sjedne, jer Uzvišeni veli:

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

I, iz oholosti, ne okreći od ljudi lice i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog! (Lukmân, 18.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Uzvišeni Allah mi je objavio da budete skromni, kako se niko ni nad kim ne bi uznosio."[41]

"Niko se prema Allahu nije ponizno ponio, a da ga Uzvišeni Allah nije uzdigao."

---

[39] - Hadis je sahih i navode ga Ahmed i Ebu Davud.

[40] - Ahmed, Tirmizi i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

[41] - Hadis je sahih i bilježe ga Ebu Davud i Ibn Madže.

Iako najodabraniji poslanik, Muhammed ﷺ je prema svakom muslimanu bio skroman i susretljiv, toliko da se nije ustručavao poći sa udovicom i siromahom i pomoći im ono što je trebalo. U dovi je imao običaj zamoliti: "Bože, poživi me kao siromaha, podari mi smrt kao siromahu i proživi me u društvu siromaha!" (Ibn Madže i Hakim)

Allahov Poslanik ﷺ je imao običaj reći: "Nemojte da bi neko od vas drugoga čovjeka digao i sjeo na njegovo mjesto, nego se razmaknite i napravite mu mjesto!" (Muttefekun alejhi)

11. Ne izbjegavati ga više od tri dana, jer je Poslanik ﷺ rekao:

"Muslimanu nije dozvoljeno izbjegavati svoga brata više od tri dana i susretati se, okrećući glavu jedan od drugog. Od njih dvojice je bolji onaj ko prvi nazove selam." (Muttefekun alejhi)

"I ne okrećite leđa jedni drugima, nego - kao Allahovi robovi - budite braća!" (Muslim) Ovdje se pod okretanjem leđa jednih drugima misli na izbjegavanje.

12. Ne klevatati ga, ne omalovažavati, ne grditi, ne rugati mu se, ne dozivati ga pogrdnim nadimkom ili praviti nered, prenoseći drugima njegove riječi. U tom smislu, Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ
بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ

O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, zaista, grijeh. I ne uhodite jedni druge, i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekom od vas bilo drago da jede meso umrlog brata svoga, a vama je to odvratno. (El-Hudžurât, 12.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ
عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ
بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kako je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se ne pokaju - sami sebi čine nepravdu. (El-Hudžurât, 11.)

Jednom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je upitao prisutne: "Znate li šta je gibet?" - pa su rekli: "To najbolje znaju Allah i Njegov Poslanik." Na to im je rekao: "Spomenuti svoga brata po nečemu što mu nije drago." Na to je neko upitao: "A šta ako je ono što o svome bratu kažem istina?" - pa mu je odgovorio: "Ako je ono što o njemu kažeš istina, to je gibet, a ako nije, onda si ga potvorio." (Muslim)

U svom čuvenom govoru na Oprosnom hadždžu, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao: "Vaša krv, vaši imeci i vaša čast su nepovredljivi." (Muslim)

"Muslimanu je sve što (njegov brat) musliman ima sveto (nepovredljivo): njegova krv, njegov imetak i njegova čast." (Muslim)

Drugom prilikom je rekao:

"Čovjeku ne treba veće zlo, nego da mrzi svoga brata - muslimana." (Muttefekun alejhi)

"U Džennet neće ući klevetnik!"

13. Ne psovati ga i vrijeđati, bio on živ ili mrtav, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Psovati muslimana je grijeh, a boriti se protiv njega nevjerstvo." (Muttefekun alejhi)

"Čovjek čovjeka ne može optužiti za razvrat i nevjerstvo, a da se to - ukoliko ovaj nije takav - neće vratiti njemu." (Muttefekun alejhi)

"Psovka dvojice koji se vrijeđaju je protiv njih samih, i to; protiv onoga ko je prvi počeo, dok i ovaj drugi ne uzvrati." (Buharija)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Čovjeku je veliki grijeh psovati svoje roditelje." Upitan: "Zar čovjek, sam sebi, može psovati roditelje?" - odgovorio je: "Da, može; tako što čovjek drugom čovjeku opsuje oca, pa i ovaj opsuje njegova i što mu opsuje majku, pa i ovaj opsuje njegovu." (Muttefekun alejhi)

14. Ne zavidjeti mu, ne misliti o njemu loše, ne mrziti ga i ne uhoditi, jer je to Uzvišeni zabranio riječima:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنْ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ
بَعْضُكُمْ بَعْضًا

O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, zaista, grijeh. I ne uhodite jedni druge i ne ogovarajte jedni druge! (El-Hudžurât, 12.)

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا / *Zašto, čim ste to čuli, nisu vjernici i vjernice jedni o drugima dobro pomislili?* (En-Nûr, 12.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Nemojte jedni drugima zavidjeti, nemojte se jedni s drugima nadmetati, nemojte jedni druge mrziti, nemojte jedni drugima leđa okretati i nemojte se u kupoprodaji utrkivati, nego - kao Allahovi robovi - budite braća!" (Muslim)

"Čuvajte se sumnjičenja, jer je sumnjičenje najlažniji govor." (Buharija)

15. Ne varati ga i ne obmanjivati, jer Uzvišeni veli:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovare na sebe klevetu i pravi grijeh. (El-Ahzâb, 58.)

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

A onaj ko kakav prijestup ili grijeh počini pa time nedužna čovjeka potvori - natovario je na sebe i klevetu i grijeh očiti. (En-Nisâ', 112.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Onaj ko na nas potegne oružje i ko nas obmani, nije naš." (Muslim)

"Onome kome daš zakletvu na vjernost reci: 'Nema obmane!'" (Muttefekun alejhi) tj. izdaje.

"Nema toga roba kome Allah povjeri vlast nad podanicima, pa ih sve do svoje smrti bude iznevjeravao, a da mu Allah neće zabraniti ulazak u Džennet." (Muttefekun alejhi)

"Onaj ko zavede tuđu ženu ili slugu, nije naš." (Ebu Davud)

16. Ne varati ga, ne obmanjivati ga, ne lagati mu i ne zavlačiti ga sa vraćanjem duga, jer Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ / *O vjernici, ispunjavajte obaveze!* (El-Mâ'ide, 1.)

وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا / *...i koji obavezu svoju, kada je preuzmu, ispunjavaju.* (El-Bekare, 177.)

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا / *I ispunjavajte obavezu, jer će se za obavezu, zaista, odgovarati!* (El-Isrâ', 34.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Kod koga se nađu četiri osobine pravi je licemjer, a kod koga se nađe neka od njih, u sebi nosi osobinu licemjerstva sve dok se te osobine ne prođe: kada mu se nešto povjeri, iznevjeri, kada govori, laže, kada obeća, prevari i kada se svađa, bestidno govori." (Muttefekun alejhi)

"Uzvišeni Allah veli: 'Sa trojicom ću se, na Sudnjem danu, Ja obračunati: sa čovjekom koji u Moje ime (nešto) dobije, pa prevari, sa čovjekom koji proda slobodnog čovjeka, pa od takve zarade nešto pojede i sa čovjekom koji unajmi najamnika pa mu uradi posao, a ne isplati mu nadnicu." (Buharija)

"Zatezanje bogataša sa isplatom je nepravda. Ukoliko neko od vas, radi isplate onoga što mu se duguje, bude upućen na nekog imućnog, neka mu ode." (Muttefekun alejhi)

17. Lijepo se i učtivo prema njemu odnositi, činiti mu dobra, ne nanositi mu uvrede, biti sa njim susretljiv, dočekivati ga vedra i vesela lica, prihvatiti njegovo dobročinstvo, oprostiti mu greške, ne opterećavati ga sa onim što ne može, ne tražiti od njega ono što nema, kao što je npr. tražiti znanje od neznalice ili od mucavca da bude rječit, jer Uzvišeni veli:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ / *Ti sa svakim - lijepo! I traži da se čine dobra djela, a neznalica se kloni!* (El-A'râf, 199.)

Jer je i Njegov Poslanik ﷺ rekao: "Ma gdje bio, boj se Allaha! Na nevaljalo djelo uzvrati lijepim, pa će ga ono izbrisati, a prema svijetu se lijepo odnosi!" (Hakim i Tirmizi)

18. Poštovati ga ako je star, a prema njemu biti samilostan ako je mlad i nejačak, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Nije naš onaj ko ne poštuje naše stare i ko nije samilostan prema našim mladima (djeci)." (Ebu Davud i Hakim)

"U Allahovo veličanje spada i poštovanje prema starcu - muslimanu." (Ebu Davud)

"Stariji pa stariji!" tj. kada počinješ, počni od najstarijeg.

O Allahovom Poslaniku ﷺ, između ostalog, se pripovijeda da mu je doneseno novorođeno muško dijete da mu za blagoslov prouči dovu i nadije ime, te da ga je uzeo u krilo i da mu se u krilu dijete pomokrilo.

Također se pripovijeda da je jednom prilikom došao sa puta i zatekao dvojicu dječaka, pa ih je uzeo i digao na leđa, stavivši jednog sprijeda, a drugog pozadi. To je isto, iz samilosti prema djeci, naredio i svojim drugovima.

19. Postupati pravedno prema drugom onako kako bi želio da drugi prema njemu postupaju, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Čovjekovo vjerovanje neće biti potpuno sve dok se kod sebe ne izgradi osjećaj za tri stvari: da dijeli i kada je siromašan, da drugome želi što i sâm sebi i da širi selam." (Buharija)

"Ko hoće da se spasi vatre i uđe u Džennet, neka ga smrt zatekne da izgovara da *Nema boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i poslanik!* i neka prema drugima bude predusretljiv, onako kako bi želio da drugi prema njemu budu!" (Buharija)

20. Opraštati mu greške, pokrivati mu mahane i ne prisluškivati da čuje ono što od njega krije, jer Uzvišeni veli:

فَـــاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ / *...ali im oprosti i ne karaj ih! - Allah, uistinu, voli one koji čine dobro.* (El-Mâ'ide, 13.)

فَمَــــنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ / *A onaj kome rod ubijenog oprosti, neka oni velikodušno postupe, a neka im on dobročinstvom uzvrati!* (El-Bekare, 178.)

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ / *A onoga koji oprosti i izmiri se, Allah će nagraditi.* (Eš-Šûrâ, 40.)

وَلْيَعْفُــوا وَلْيَصْــفَحُوا أَلَــا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ / *Neka im oproste i ne zamjere! Zar vam ne bi bilo drago da i vama Allah oprosti?* (En-Nûr, 22.)

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ

One koji vole da se o vjernicima šire bestidne glasine, čeka teška kazna i na ovome i na onome svijetu. (En-Nûr, 19.)

Jer je i Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Čovjeku koji oprašta, Allah još više povećava ugled." (Muslim)

"I da oprostiš onome ko ti je nepravdu učinio."

"Niko na ovome svijetu neće pokriti tuđu mahanu, a da na Sudnjem danu Allah neće pokriti njegovu." (Muslim)

"O skupu onih koji su povjerovali na jeziku, a iman još nije ušao u njihovo srce, nemojte klevetati muslimane i tražiti njihove mahane, jer, ko traži mahane svoga brata - muslimana, Allah će razotkriti njegove i na Sudnjem danu ga osramotiti, makar to bilo i u njegovoj kući." (Tirmizi)

"Onome ko bude prisluškivao druge, ono što im nije drago da se čuje, Allah će na Sudnjem danu, uši zaliti olovom."

21. Pomagati mu, ako mu zatreba njegova pomoć i za njega se zalagati, ako je to u stanju, jer Uzvišeni veli:

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى / *Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti!* (El-Mâ'ide, 2.)

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا / *Onaj ko se bude za dobro zalagao - biće i njemu udio u nagradi.* (En-Nisâ', 85.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Ko vjerniku razbije brigu na ovome svijetu, njemu će Allah razbiti brigu na Sudnjem danu. Ko na ovome svijetu pokrije mahanu muslimana, Allah će pokriti njegovu i na ovome i na onome svijetu. Allah pomaže čovjeku, sve dok on pomaže svome bratu." (Muslim)

"Zauzimajte se za drugoga, pa ćete i vi biti nagrađeni.", (Muttefekun alejhi) a Allah će preko jezika Svoga vjerovjesnika odrediti ono što On hoće.

22. Pružiti mu utočište kada, u ime Allaha, zamoli za utočište, dati mu kada, u ime Allaha, nešto zatraži i nagraditi ga za učinjeno dobro ili ga blagosloviti u dovi, postupajući po riječima Allahovog Poslanika ﷺ:

"Ko, u ime Allaha, od vas zatraži utočište, pružite mu ga, ko vas, u ime Allaha, nešto zamoli, podajte mu, ko vas pozove, odazovite mu se, a ko vam učini kakvo dobro, nagradite ga. Ako ga ne budete imali čime nagraditi, blagoslovite ga u dovi, dok ne vidite da ste mu se odužili."[42]

***VIII - Odnos prema nevjerniku* (الأدب مع الكافر) :**

Musliman vjeruje da su sve vjere mimo Islama neispravne i da su njihovi sljedbenici nevjernici, a da je jedino prava i ispravna vjera Islam i da su njegovi sljedbenici (muslimani) pravi vjernici. Ovo zato što Uzvišeni veli:

إِنَّ الدِّيـــنَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ / *Allahu je prava vjera jedino - Islam.* (Ali 'Imrân, 19.)

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ / *A onaj ko želi neku drugu vjeru osim Islama, neće mu biti primljena, i on će na onome svijetu nastradati.* (Ali 'Imrân, 85.)

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

Danas sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam Islam bude vjera. (El-Mâ'ide, 3.)

Navedene Božije riječi, u čiju istinitost nema sumnje, uče muslimana da su sve ranije vjere, dolaskom Islama, dokinute, da je Islam vjera cijelog čovječanstva, da Allah ni od koga neće primiti drugu vjeru osim Islama i da neće biti zadovoljan sa onim ko se drži drugog vjerozakona. Otuda musliman vjeruje da je svako, ko ispovijeda drugu vjeru mimo Islama, nevjernik i da se prema njemu dužan odnositi kako slijedi:

[42] - Ahmed, Ebu Davud, Nesai i Hakim.

1. Ne odobravati i ne biti zadovoljan sa njegovim nevjerstvom, jer je odobravanje nevjerstva nevjerstvo.

2. Prezirati ga kao što ga i Allah prezire, jer su i ljubav i prezir u ime Allaha, a sve dok ga Allah zbog njegova nevjerstva prezire, i musliman ga je dužan, u ime Allaha, prezirati.

3. Ne uzimati ga za prijatelja i prema njemu ne pokazivati naklonost, jer Uzvišeni veli:

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ / *Neka vjernici ne uzimaju za prijatelje nevjernike pored vjernika.* (Ali 'Imrân, 28.)

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

Ne treba da ljudi koji u Allaha i onaj svijet vjeruju, budu u ljubavi sa onima koji se Allahu i Poslaniku Njegovu suprotstavljaju, makar im oni, bili, očevi njihovi, ili sinovi njihovi, ili braća njihova, ili rodaci njihovi. (El-Mudžâdele, 22.)

4. Prema njemu pravedno postupati i biti dobrostiv, ukoliko se ne bori protiv Islama i muslimana, jer Uzvišeni veli:

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone - Allah, zaista, voli one koji su pravični. (El-Mumtehine, 8.)

Dakle, navedenim kur'anskim ajetom muslimanu se dozvoljava da i prema nevjerniku bude pravedan i da mu čini dobro. Njime se jedino izuzimaju nevjernici koji protiv njega ratuju, za koje važe posebni propisi.

5. Biti prema njemu milostiv, ako je gladan, nahraniti ga, ako je žedan, napojiti ga, ako je bolestan, liječiti ga, ako je u opasnosti, priskočiti mu u pomoć, ne uznemiravati ga i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Smiluj se prema onome ko je na Zemlji, pa će se i tebi smilovati Onaj ko je na nebu."[43]

"Za sve što ima vlažnu džigaricu sljeduje nagrada."[44]

6. Ne povređivati mu imetak, krv i čast, ukoliko ne ratuje protiv Islama i muslimana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Uzvišeni Allah govori: 'O Moji robovi, Ja sam sâm Sebi nepravdu zabranio, pa sam je i između vas učinio zabranjenom. Zato nemojte jedni drugima činiti nepravdu!'" (Muslim)

"Onome ko uznemirava nemuslimanskog štićenika u islamskoj državi (zimmiju), na Sudnjem ću danu ja biti neprijatelj."[45]

7. Držati da je dozvoljeno sa njim razmjenjivati poklone i, ukoliko je kitabija (kršćanin ili jevrej), jesti njegovu hranu, jer Uzvišeni veli:

وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ / *I dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga.* (El-Mâ'ide, 5.) i jer je nepobitno dokazano da je Allahov Poslanik ﷺ pozivan na jelo kod medinskih jevreja, pa se odazivao i kod njih jeo ono što mu je od njihovih jela bilo ponuđeno.

8. Ne udavati za njih vjernice i držati da je muslimanu dozvoljeno oženiti se sljedbenicom Knjige (kršćankom ili jevrejkom), jer Uzvišeni veli:

لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ / *One njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni.*(tj, mnogobošci) (El-Mumtehine, 10.)

وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا / *Ne udavajte vjernice za mnogobošce dok ne postanu vjernici!* (El-Bekare, 221.)

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ

43 - Hadis je sahih i bilježe ga Taberani i Hakim.
44 - Hadis je sahih i bilježe ga Ahmed i Ibn Madže.
45 - Hadis je daif i navodi ga Hatib.

...i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas, kada im vjenčane darove njihove dadete s namjerom da se s njima oženite, a ne da s njima blud činite i da ih za priležnice uzimate. (El-Mâ'ide, 5.)

9. Kada mu se kihne i zahvali Bogu, odgovoriti mu riječima: *Jehdikumullahu ve juslihu balekum!* / "Allah vas uputio i popravio vaše stanje!", jer se dešavalo da su jevreji namjerno kihali pred Allahovim Poslanikom ﷺ nadajući se da će im odgovoriti riječima: *Jerhamukumullahu!* / "Allah vam se smilovao!" Međutim, Allahov Poslanik im je, umjesto toga, govorio: *Jehdikumullahu ve juslihu balekum!* / "Allah vas uputio i popravio vaše stanje!"

10. Ne pozdravljati ga prvi, a ako on njega pozdravi, otpozdraviti mu riječima: *Ve alejkum!* / "I vama!" - jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada vas pozdrave sljedbenici Knjige, recite im: *'Ve alejkum!* / I vama!'" (Muttefekun alejhi)

11. Ne sklanjati mu se prilikom susreta, nego ga natjerati na tješnji dio puta, postupajući po riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Nemojte prvi jevrejima i kršćanima nazivati selam, a kada nekoga od njih na putu sretnete, natjerajte ga na njegov tješnji dio!"[46]*

12. Ne oponašati ga i nositi se drugačije nego što se on nosi, kao što je npr. pustiti bradu, farbati je, ako je on ne farba, nositi drugačiju odjeću, kapu i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Onaj ko oponaša drugi narod, jedan je od njih." (Muttefekun alejhi)

"Razlikujte se od višebožaca! Pustite brade i potkrešite brkove!" (Muttefekun alejhi)

"Jevreji i kršćani se ne farbaju, pa se razlikujte od njih (tj. pa se vi farbajte)!" Pod ovim se misli na farbanje brade i kose u žutu ili crvenu boju, jer je farbanje u crno Allahov Poslanik ﷺ zabranio riječima: "Promijenite ovo - tj. sijede dlake - i izbjegavajte crnu boju!"

---

[46] - Hadis je hasen i bilježe ga Ebu Davud i Taberani.

* - Ovaj hadis se odnosi na situaciju kada muslimani imaju svoju državu i ponos.

IX - Odnos prema životinjama (الأدب مع الحيوان) :

Većinu životinjskih vrsta musliman smatra plemenitim stvorenjima i prema njima se, u ime Allaha, odnosi blagonaklono i samilosno. U svome odnosu prema njima dužan je pridržavati se sljedećih pravila:

1. Kada su gladne, nahraniti ih i kada su žedne, napojiti ih, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Za sve što ima džigaricu sljeduje nagrada."

"Ko se prema drugome ne smiluje, neće ni drugi prema njemu."[47]

"Smilujte se prema onome ko je na Zemlji, pa će se i vama smilovati Onaj koji je na nebu."

2. Biti samilostan i saosjećajan prema njima, jer je Allahov Poslanik ﷺ, vidjevši kako su neki ljudi kao metu za svoje strijele uzeli životinju (pticu), rekao: "Allah je prokleo onoga ko stvorenje sa dušom uzme za metu." (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je zabranio da se životinja zatvara s ciljem da se ubije. Vidjevši jednom prilikom, kako jedna ptica sa crvenom glavom kruži i traži svoje ptiće koje su iz njenog gnijezda bili uzeli ashabi, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tko je ovu, uzevši joj mlade, ovako rastužio. Vratite joj njene mlade!"[48]

3. Ne mrcvariti je u slučaju klanja ili ubijanja, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Allah je u svemu propisao da se lijepo postupa. Zato, kada ubijate, ubijajte bez mrcvarenja, kada koljete životinju, prekoljite je što spretnije, prethodno je rasteretivši i naoštrivši dobro nož." (Muslim)

4. Ni na koji je način ne mučiti, bilo to izgladnjivanjem, udaranjem, opterećavanjem sa onim što ne može izdržati, mrcvarenjem ili prženjem vatrom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Jedna žena će u džehennemsku vatru zbog mačke, jer ju je zatvorila sve dok nije uginula, a nije joj htjela ništa dati da jede i pije, niti je pustiti da lovi i jede gmizavce po zemlji." (Buharija)

---

[47] - Hadis u nešto drugačijoj verziji navodi Buharija.

[48] - Sened hadisa je sahih i bilježi ga Ebu Davud.

Drugom prilikom, naišavši pored spaljenog mravinjaka, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Vatrom ne smije kažnjavati niko drugi do Gospodar vatre."[49] tj. Allah ﷻ.

5. Opasne i štetne životinje je dozvoljeno ubiti kao što su: bijesan pas, vuk, zmija, škorpija, miš i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Pet je poročnih životinja koje je dozvoljeno ubiti i u haremu i van harema: zmija, leprozni (crnobijeli) gavran, miš, bijesan pas i lunja (vrsta sokola)." (Muslim) Pored navedenog, od Vjerovjesnika ﷺ se prenosi da je ubio škorpiju i da ju je prokleo.

6. Dozvoljeno je žigosati uši stoke namijenjene za opće dobro, jer je i Allahov Poslanik ﷺ viđen kako svojom rukom obilježava deve za zekat. Druge životinje, izuzev ovaca, koza, deva i goveda, nije dozvoljeno žigosati, jer je Allahov Poslanik ﷺ, vidjevši po licu žigosanog magarca, rekao: "Prokleo Allah onoga ko je ovoga (magarca) žigosao po licu!" (Muslim)

7. Ukoliko podliježu obavezi da se na njih daje zekat, valjano poznavati i izvršavati i tu obavezu prema Allahu.

8. Ne zaokupljati se njima na račun pokornosti prema Allahu i sjećanja na Njega, jer Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ / *O vjernici, neka vas imanja vaša i djeca vaša ne zabave od sjećanja na Allaha.* (El-Munâfikûn, 9.)

U tom smislu, u vezi sa konjem, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tri su vrste konja: konj za koga će čovjek imati nagradu, konj koji je čovjeku zaštita i konj koji je čovjeku na teret. Konj za koga će čovjek imati nagradu je konj koga vlasnik drži radi borbe na Allahovu putu. Kada takvoga konja vlasnik pripne da pase na livadi ili u bašči, za sve što na livadi ili u bašči, dok je na priponu, opase, vlasniku će se računati u dobra djela. Ako se, pak, sa pripona otkine i u galopu pretrči milju-dvije, vlasniku će se za svaku stopu njegova traga i svaku balegu, uračunati dobro djelo. Za takvog konja čovjek će imati nagradu. Konj koga vlasnik drži da bi na njemu pošteno zaradio, ne zaboravljajući pri tome na svoju obavezu prema Allahu da mu čuva vrat i leđa, čovjeku je zaštita. Konj koga vlasnik drži iz ponosa i oholosti prema muslimanima je čovjeku na teret." (Buharija)

---

[49] - Hadis je sahih i bilježi ga Ebu Davud.

Ovo bi ukratko bila neka od pravila kojih se musliman dužan pridržavati u svome odnosu prema životinjama, pokoravajući se Allahu i Njegovu Poslaniku i postupajući onako kako mu nalaže vjerozakon Islama, vjerozakon samilosti i vjerozakon koji nalaže da se prema svakom stvorenju, bilo ono čovjek ili životinja, postupa kako najljepše može biti.

* * *

VII - Bratstvo, ljubav i mržnja u ime Allaha ﷻ

(آداب الأخوّة فى الله والحب والبغض فيه سبحانه وتعالى)

Samim tim što vjeruje u Uzvišenog Allaha, kada musliman voli, voli samo u ime Allaha, a kada mrzi, mrzi samo u ime Allaha. Prema tome, zato što voli samo ono što vole Allah i Njegov Poslanik, a prezire samo ono što preziru Allah i Njegov Poslanik, musliman i voli i prezire u ime Allaha i Njegovog Poslanika. Dokaz za to su riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Svoje vjerovanje upotpunio je (samo) onaj ko voli u ime Allaha, mrzi u ime Allaha, daje u ime Allaha i uskraćuje u ime Allaha." (Ebu Davud)

Prema tome, musliman voli sve Allahove čestite robove i prema njima gaji prijateljstvo, a prezire sve bezbožnike koji se oglušuju na Njegove i Poslanikove zapovjedi, i prema njima gaji neprijateljstvo. Međutim, to muslimanu ne smeta da, u ime Allaha, prema svojoj braći i prijateljima gaji posebnu ljubav i prijateljstvo, tim prije što je i sâm Allahov Poslanik ﷺ preporučio ovakvu vrstu ljubavi i prijateljstva sa braćom u vjeri koji su, kao takvi, i najprisniji prijatelji, rekavši:

"Vjernik je sâm po sebi prisan i pitom. Nema nikakva dobra u onome koji, niti je po svojoj naravi prisan, niti se na prisnost može naučiti."[50]

"Oko Arša su naičkane minbere od svjetla sa ljudima na njima u odjeći i licima od svjetla. Nisu to ni vjerovjesnici ni šehidi, ali njihov položaj priželjkuju i vjerovjesnici i šehidi. Zamoljen: 'Allahov Poslaniče, opiši nam ih!' - Poslanik je rekao: 'To su oni koji se u Allahovo ime vole, u Allahovo ime druže i u Allahovo ime obilaze.'"[51]

"Uzvišeni Allah govori: 'Moju ljubav zaslužuju oni koji se radi Mene obilaze. Moju ljubav zaslužuju oni koji se radi Mene ispomažu.'"[52]

---

[50] - Hadis bilježe Ahmed, Taberani i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

[51] - Hadis je sahih i bilježi ga Nesai.

[52] - Hadis bilježe Ahmed i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

"Sedmorica su onih koje će Allah staviti u Svoj hlad, na Dan kada neće biti drugog hlada do Njegovog hlada: pravedan vladar, mladić koji svoju mladost provodi, čineći ibadet Uzvišenom Allahu, čovjek čije je srce vezano za džamiju, od kada iz nje izađe dok se u nju ponovo ne vrati, dvojica ljudi koji se u ime Allaha vole, pa se u to ime i sastaju i rastaju, čovjek koji se u samoći sjeti Allaha, pa mu iz očiju poteku suze, čovjek kome se ponudi ugledna i lijepa žena, pa (joj) kaže: 'Ja se bojim Uzvišenog Allaha' i čovjek koji podijeli sadaku, krijući to toliko da mu lijeva ruka ne zna šta daje desna." (Buharija)

"Jedan čovjek je pošao da posjeti svoga brata, pa je Allah poslao jednog meleka da ga zasretne, pa ga je (zasreo i) upitao: 'Kuda si pošao?'- 'Pošao sam da posjetim svoga brata, toga i toga.' - odgovorio je. 'Je li zbog toga što ti nešto treba?' - upitao je. 'Ne, nije.'- odgovorio je. 'Je li zbog rodbinske veze između tebe i njega?' - upitao je. 'Ne, nije.' - odgovorio je. 'Je li zbog kakva dobra koje ti je učinio?' - upitao je. 'Ne, nije.' - odgovorio je. 'Pa zašto onda?' - upitao je. 'Volim ga u ime Allaha.' - odgovorio je. Na to mu je (melek) rekao: 'Allah me je poslao da te obavijestim da te voli zato što voliš u Njegovo ime i da ti kažem da ti je pripremio Džennet.'"[53]

Uvjet za ovakvo bratstvo je da ono bude radi Allaha i u ime Allaha, da je u potpunosti lišeno ovosvjetskih - materijalnih pobuda i interesa i da jedini motiv za njega je čvrsta vjera u Allaha i ništa drugo.

Prilikom bratimljenja sa nekim treba voditi računa:

1. Da onaj s kim se čovjek bratimi bude pametan, jer od glupa čovjeka i druženja sa njim nema nikakve koristi. Naprotiv, glup i neuk drug može nanijeti štetu i kad želi učiniti dobro.

2. Da onaj s kim se čovjek bratimi bude lijepo odgojen, jer se onaj ko nije lijepo odgojen, makar bio i pametan, može povesti za prohtjevima, srdžbom i drugim nevaljalim navikama i nanijeti zlo svome prijatelju.

3. Da onaj s kim se čovjek bratimi bude bogobojazan, jer nije sigurno da bezbožnik koji ni prema svome Gospodaru nije pokoran, i protiv svoga prijatelja neće učiniti zlo ne vodeći računa o bratstvu. Ovo zato što onaj ko ne zazire od Allaha, sigurno ne zazire ni od drugog, makar to bio i najbliži prijatelj.

[53] - Hadis u nešto drugačijoj verziji navodi Muslim. Ovu verziju navodi imam Gazalija u svome djelu *El-Ihja*.

4. Da onaj s kim se čovjek bratimi bude privržen Allahovoj Knjizi i Poslanikovu sunnetu i daleko od svake vrste praznovjerja i novotarija, jer čovjek sklon praznovjerju i novotarijama, svojim zlim slutnjama može nanijeti zlo i svome prijatelju. Osim toga, ljude sklone novotarijama i povodljive za svojim prohtjevima, musliman je dužan izbjegavati. Kako je onda moguće takvoga čovjeka imati za najprisnijeg prijatelja?!

Mjerila za valjan izbor prijatelja možda je, ukratko, najbolje nabrojao jedan dobri čovjek, savjetujući svoga sina riječima:

"Sinko, ako ti se nekada u životu ukaže potreba za prisnim prijateljem, onda se sprijatelji sa onim ko će te, ako ga služiš, čuvati, ako se sa njim družiš, krasiti, a ako te potreba do njega dotjera, opskrbiti. Druži se sa onim ko će ti, ako mu pružiš ruku dobra, ruku pružiti, ako kod tebe vidi šta dobro, spomenuti, a ako vidi šta nevaljalo, ispraviti. Druži se sa onim ko će ti, ako mu šta zatražiš, dati, ako si šutljiv, prvi progovoriti, a ako te kakva nedaća zadesi, utješiti i razgovoriti. Druži se sa onim ko će ti, kada rekneš povjerovati, kada zajedno nešto radite, učinićete zapovjednikom, a kada u sukob dođete, popustiti."

Dužnosti bratske veze u ime Allaha:

Svaki od pobratima u ime Allaha je dužan:

1. U slučaju potrebe, jedan drugog materijalno pomagati do te mjere kao da im je novac zajednički. U tom smislu, od Ebu Hurejre, r.a., se pripovijeda da mu je došao jedan čovjek i rekao: "Htio bih se sa tobom, u ime Allaha, pobratimiti." - pa ga je Ebu Hurejre upitao: "Znaš li ti kakve su dužnosti prema pobratimu?"- na što mu je ovaj rekao: "Upoznaj me sa njima!"- pa mu je rekao: "Da na svoj dinar i dirhem, nemaš od mene veće pravo." Čuvši to, čovjek je odgovorio: "Nisam još dostigao takav stupanj"- pa mu je Ebu Hurejre rekao: "Onda me se prođi!"

2. Biti na usluzi jedan drugom, pomagati se, pobratimovu potrebu držati prečom nego svoju, voditi brigu o njemu više nego o samom sebi, svojoj ženi i djeci, raspitivati se o njemu svaka tri dana, pa ga, ako je bolestan obići, ako je zauzet poslom, pomoći mu, ako je šta zaboravio, podsjetiti ga, izraziti mu dobrodošlicu kada dođe, načiniti mu mjesto da sjedne i pažljivo ga slušati kada govori.

3. O njemu govoriti samo dobro, ne spominjati njegove mahane, svejedno, bilo u njegovu odsustvu ili prisustvu, ne otkrivati njegove tajne, ne pokušavati prodrijeti u njegove skrivene misli, kada vidi da je

pošao za nekim poslom, ne preduhitravati ga sa pitanjem o njemu i ne pokušavati saznati o čemu se radi, biti pažljiv kada mu preporučuje da čini dobra djela i kada ga odvraća od nevaljalih, ne sumnjati u istinitost njegovih riječi, ne raspravljati sa njim, bio ili ne bio u pravu, ni za što ga ne kriviti i ne prigovarati mu za druge.

4. Svojim jezikom mu govoriti ono što mu je drago čuti, obraćati mu se njemu najdražim imenom, spominjati ga po dobru, kako u njegovu odsustvu tako i u njegovu prisustvu, prenositi mu lijepo mišljenje drugih o njemu, pokazujući svoje zadovoljstvo i radost zbog toga, ne pregoniti sa pružanjem savjeta koji bi ga mogli zabrinuti i ne pokušavati davati mu savjete pred drugima, jer bi ga to moglo osramotiti, kao što je imam Šafija, Allah mu se smilovao, rekao: "Ko svoga brata savjetuje tajno, taj ga krasi i kako treba savjetuje, a ko ga savjetuje javno, taj ga sramoti i ocrnjuje."

5. Opraštati mu pogreške, praviti se da ne vidiš njegove propuste, prikrivati mu mahane, imati o njemu lijepo mišljenje, ne prekidati sa njim prijateljstvo, ako - bilo javno, bilo tajno - nešto pogriješi, ne zanemarivati bratsku ljubav prema njemu, sačekati neće li se pokajati i tobe doći, pa ako ustraje, izabrati jedno od dvoje: ili sa njim prekinuti, ili i dalje ostati u bratskoj ljubavi i nastaviti mu pružati savjete, u nadi da će se pokajati i da će mu Allah pokajanje primiti. U tom smislu, Ebu Derda, r.a., je rekao: "Ako se tvoj brat promijeni i postane drugačiji nego što je bio, nemoj ga zbog toga ostavljati, jer tvoj brat ide, čas krivim, a čas Pravim putem."

6. Prema pobratimu ispunjavati preuzete obaveze, učvršćavati bratstvo, i što ga duže produžavati, jer se njegovim prekidanjem propušta nagrada. Ako pobratim umre, u cilju očuvanja bratstva i ispunjavanja obaveze prema njemu, ljubav se treba prenijeti na njegovu djecu i prijatelje s kojima se pazio. U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ počastio staricu koja je kod njega navratila i da je, upitan zašto je to učinio, odgovorio: "Ona nam je dolazila još u doba Hatidže, a počastiti starog znanca je od vjere."[54]

U znak ispunjavanja obaveze prema svome prijatelju spada i nedruženje sa njegovim neprijateljem. U tom smislu, Šafija je, Allah mu se smilovao, rekao: "Ako se tvoj prijatelj povinuje tvome neprijatelju, obojica su saučesnici u neprijateljstvu protiv tebe."

---

[54] - Hadis bilježi Hakim i ocjenjuje ga kao sahih.

7. Ne govoriti mu ono što mu teško pada i ne dovoditi ga u nezgodnu situaciju. Zato ne treba pokušavati koristiti se njegovim ugledom, ili imetkom, ili mu nametati kakve poslove, tim prije što je bratstvo, prije svega, zasnovano u ime Allaha i nije lijepo da pređe u nešto drugo kao što su pribavljanje ovosvjetskih dobara, otklanjanje štete i sl. Isto tako, nije lijepo zaduživati ga i dovoditi u situaciju da se prenemaže, jer i jedno i drugo kvare osnovni cilj bratstva, negativno utječu na njega i umanjuju očekivanu nagradu. Zato što izazivaju otuđenost koja je suprotna prisnosti, pobratimi u svojim međusobnim odnosima moraju prevazići barijeru ukočenosti, pretvaranja i rezerviranosti, jer u jednoj predaji stoji da je Poslanik ﷺ rekao:

"Ja i pobožni sljedbenici moga Ummeta smo daleko od toga da bi se pretvarali."

Jedan dobri čovjek je rekao: "Sa onim kod koga nema izvještačenosti, prisnost će duže trajati. Što je nekome manje potrebno pružati pomoć, prijateljstvo sa njim će duže trajati."

Najbolji znak da kod nekoga nema izvještačenosti i ukočenosti je da njegov brat u njegovoj kući slobodno i bez ikakva ustručavanja radi četiri stvari: jede zajedno sa ostalom čeljadi, odlazi u zahod, klanja i spava. Ako su ova četiri uvjeta ispunjena, bratstvo je upotpunjeno, barijera ustručavanja prevaziđena, a prisnost i opuštenost su našle svoje mjesto.

8. U svojim dovama moliti za njega, njegovu djecu i njegove prijatelje kao što moli za sebe, svoju djecu i svoje prijatelje, jer u odnosima kao što je bratstvo nema razlike između njega i njegova pobratima. Zato pobratima u dovi treba spominjati, svejedno, bio on živ ili mrtav, prisutan ili odsutan. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Kada čovjek, u odsustvu svoga brata, za njega nešto zamoli, melek kaže: 'I tebi isto to.'" (Muslim)

Jedan od dobrih ljudi je rekao: "Ima li iko kao što je čestiti pobratim? Kada čovjek umre, njegovi, štoprije, podijele njegov imetak i uživaju u onome što je ostavio, za razliku od njegovog pobratima koji, u samoći, za njim tuguje, brine se kako će prebroditi put na koji je otišao i koji ga, i kada je u kaburu, pritisnut gomilom zemlje, u tamnoj noći, u svojim dovama spominje i moli Allaha da mu oprosti."

* * *

VIII - O pravilima lijepog ponašanja prilikom sjedenja u društvu

(فى آداب الجلوس و المجلس)

Cjelokupni život muslimana do u najsitnije detalje, čak i u načinu sjedenja i ponašanja u društvu sa svojom braćom, reguliran je preciznim kodeksom islamskog ponašanja. Zato se musliman, prilikom sjedenja u društvu svojih prijatelja, pridržava sljedećih pravila lijepog ponašanja:

1. Kada hoće da sjedne i da se priključi u društvo, prvo prisutnima nazove selam i tek potom sjedne na prvo po redu slobodno mjesto. Pri tome, nikoga neće dizati sa njegova mjesta kako bi on na njegovo mjesto sjeo, niti će, bez prethodne dozvole, sjedati između druge dvojice, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka neko od vas ne diže bilo koga da bi sjeo na njegovo mjesto, nego se razmaknite i napravite mu mjesto!" (Muttefekun alejhi)

O Ibn Omeru se pripovijeda da nikada, kada bi došao u društvo i neko mu ustao da sjedne na njegovo mjesto, nije htjeo sjesti na to mjesto.

Od Džabira b. Semure, r.a., se pripovijeda da je rekao: "Kada bi dolazili u društvo u kome je bio Allahov Poslanik ﷺ, sjedali bi na prvo po redu slobodno mjesto."[55]

Jednom drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nikome (prilikom sjedanja) nije dozvoljeno razdvojiti drugu dvojicu, osim sa njihovom dozvolom."[56]

2. Ako neko iz okupljenog društva ustane i izađe, pa se ponovo vrati, na svoje mjesto ima veće pravo od onoga ko je tek došao, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ako u društvu neko od vas ustane, pa se u njega ponovo vrati, zadržava pravo na svoje mjesto." (Muslim)

---

[55] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

[56] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

3. Ne sjedati u sredinu kružoka (halke), jer je Ebu Huzejfe, r.a., rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je prokleo onoga ko sjedne u sredinu kružoka."[57]

4. Kada sjedne, voditi računa o sljedećem: sjediti pristojno, smireno i dostojanstveno, ne prepletati prste svojih ruku, ne igrati se bradom ili prstenom, ne čačkati zube, ne čačkati prstom nos, ne pljuvati, što manje ispuhivati nos, suzdržavati se, koliko god može, od kihanja i zijevanja, biti miran i što manje se u mjestu pomicati, voditi računa da mu riječi budu jasne, koncizne i odmjerene, ne govoriti puno, a ako već govori, govoriti samo ono što je pravo i istina, izbjegavati šalu i prepirku, ne govoriti sa divljenjem o svojoj čeljadi, djeci i ukućanima, svome zanatu ili poslovima, ne hvaliti se svojim djelima, bila ona fizičkog ili literarnog karaktera, proza ili poezija, kada drugi govori pažljivo ga slušati, ali i ne treba pregoniti sa divljenjem prema onome ko govori i dok govori, drugoga ne prekidati u govoru ili tražiti da mu nešto ponovi, jer to smeta onome ko govori.

Musliman koji se pridržava navedenog, pridržava se iz još najmanje dva razloga: prvo, što svojim postupcima i držanjem ne uznemirava svoju braću, jer je uznemiravanje muslimana po slovu hadisa zabranjeno: "Musliman je onaj od čijeg su jezika i ruku mirni drugi muslimani." I drugo, što na taj način zadobija naklonost i prijateljstvo svoje braće, a Zakonodavac je zapovijedio da se muslimani među sobom vole i paze.

5. Ukoliko se želi pridružiti skupu na otvorenom prostoru, dužan je voditi računa o sljedećem:

5/1. Oboriti pogled i ne dizati glavu kako mu pogled ne bi zapeo za vjernice koje prolaze putem, ili stoje na vratima, terasama, balkonima i prozorima svojih kuća, ili kako koga ne bi zavidno ili podrugljivo pogledao.

5/2. Voditi računa da nikome ne smeta, da nikoga svojim jezikom ne vrijeđa, ne psuje, ne grdi i ne prekorava, da svojom rukom koga ne udari, ili ne ošamari, ili da šta tuđe, što nije njegovo, ne uzme, ili da svojim prisustvom ne zakrčuje put i smeta prolaznicima.

5/3. Voditi računa da svakome, ko mu od prolaznika nazove selam, odgovori, jer je odgovoriti na selam obaveza, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

---

[57] - Hadis sa hasen senedom bilježi Ebu Davud.

وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا / *Kada pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite, ili ga uzvratite!* (En-Nisâ', 86.)

5/4. Voditi računa da je dužan od drugih tražiti da se čini dobro, ukoliko primijeti da se u njegovu prisustvu i na njegove oči, ono izostavlja ili zanemaruje, jer je tražiti od drugih da se čini dobro stroga obaveza (farz) svakog muslimana. Tako npr., ako se prouči ezan i njime prisutni pozovu na namaz, a oni se, zauzeti razgovorom u društvu ne odazovu, dužan ih je pozvati da prekinu sa razgovorom i da odu klanjati. Ovo zato što je namaz kao obaveza i dobro djelo izostavljen, pa je dužan pozvati da se on obavi.

Isto tako, ako bi pored njega naišao gladan i go siromah, on ga je, ako je u stanju, dužan nahraniti i obući, a ako nije, dužan je od drugih zatražiti da ga nahrane i obuku, jer je nahraniti gladna i obući gola dobro djelo, koje, ako se vidi da se ne čini, treba narediti.

5/5. Spriječiti svako nevaljalo djelo koje se pred njim čini, jer je sprečavanje onoga što ne valja obaveza svakog muslimana, isto kao i tražiti od drugih da čine dobra djela, budući da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko od vas vidi kakvo nevaljalo djelo, neka ga promijeni (tj. spriječi)!" (Muslim)

Tako npr., ako vidi da je pred njim neko nekoga napao pa ga udara ili mu šta otima, dužan je to, u granicama svojih mogućnosti, spriječiti i dići glas protiv nepravde i nasilja.

5/6. Ako ga neko, ko ne zna za nečiju kuću, put, ili čovjeka zamoli da mu ih pokaže, dužan je pokazati mu kuću, uputiti ga na put kojim se ide i upoznati ga sa osobom koju traži, jer je to dužnost svakoga ko se zatekne u društvu na otvorenu prostoru, svejedno, bilo to ispred kuće, dućana, kafane, na javnom trgu, u parku i sl., budući da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Čuvajte se sjedenja na putu!" Upitan: "Ali, mi moramo na njima sjediti, jer se na njima okupljamo i razgovaramo?", Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ako već toliko insistirate na okupljanju na putevima, onda prema putu ispunite obavezu!" Upitan: "A šta je obaveza prema putu?"- odgovorio je: "Oboriti pogled, ne smetati, odgovoriti na selam, tražiti od drugih da čine dobro i sprečavati ono što ne valja."(Muttefekun alejhi) U nekim drugim verzijama ovog hadisa stoji i dodatak: "i uputiti onoga ko se izgubio."

U pravila lijepog odnosa prema društvu sa kojim se sjedi na otvorenom, spada i to da se, prilikom ustajanja i napuštanja, zamoli Allah za oprost eventualno počinjenih grijeha, jer je i Allahov Poslanik ﷺ kada bi htio ustati i rastaviti se sa društvom, imao običaj reći:

- *Subhanekellahumme ve bihamdike, ešhedu en la ilahe illa ente, estagfiruke ve etubu ilejke!* / "Neka si slavljen i hvaljen Bože! Svjedočim da nema boga osim Tebe. Kajem Ti se i molim Te za oprost grijeha!" Upitan u vezi ovih riječi, Poslanik ﷺ je rekao: "One su keffaret za ono što se u društvu pogriješi."[58]

* * *

[58] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

IX - Pravila lijepog ponašanja prilikom jela i pića

(آداب الأكل والشرب)

Na jelo i piće musliman gleda kao na sredstvo, a ne kao na cilj koji kao takav želi postići. Musliman jede i pije radi očuvanja zdravlja svoga tijela koje mu omogućava da Uzvišenom Allahu čini ibadet, ibadet koji će ga učiniti dostojnim počasti i sreće na budućem svijetu, a ne zbog prohtjeva za jelom i pićem. Zato musliman ne jede dok ne ogladni i ne pije dok ne ožedni. U tom smislu, od Vjerovjesnika ﷺ se prenosi da je rekao: "Mi smo narod koji ne jede, dok ne ogladni, a i kada jedemo, ne prejedamo se."[59]

Imajući navedeno na umu, musliman se, u pogledu jela i pića, posebno, pridržava sljedećih pravila:

I - Pravila lijepog ponašanja prije jela (آداب ما قبل الأكل) :

U pravila lijepog ponašanja prije jela spada:

1. Voditi računa da pripremljena hrana i piće budu lijepog i halal porijekla, bez ikakvih primjesa harama i sumnjivih stvari, jer Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ / *O vjernici, jedite lijepa jela koja smo vam podarili!* (El-Bekare, 172.) Pod izrazom *lijepa* misli se na halal jela u kojima nema ništa nečisto ni pogano.

2. Kako bi bio nagrađen za ono što pojede i popije, prije jela, odlučiti da jede radi jačanja tijela za činjenje ibadeta Uzvišenom Allahu, imajući na umu da mubah (uobičajena dozvoljena) djela sa valjanim nijjetom, prelaze u dobra djela za koja će musliman biti nagrađen.

---

[59] - Navedeni hadis nismo mogli pronaći u izvorima. Moguće je, a Allah, opet, najbolje zna, da ovo nisu Poslanikove ﷺ riječi, nego riječi nekog od ashaba, r.a.

3. Prije jela, ukoliko nije siguran da su čiste, oprati ruke.

4. Jelo staviti na sofru na podu (bošči), a ne na sto, jer je to skromnije. U tom smislu od Enesa, r.a., se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ nikada nije viđen da je jeo za stolom, niti iz (posebnog) tanjira." (Buharija)

5. Za sofrom sjediti skromno, podavijenih nogu, na ispupčenom dijelu stopala, ili sa uspravljenom desnom nogom, podbacivši poda se lijevu nogu, kao što je sjedio Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu, on je rekao: "Ja ne jedem naslonjen. Ja sam Allahov rob koji jede kao što jede rob i sjedi kao što sjedi rob." (Buharija)

6. Biti zadovoljan onim što se od hrane zateklo i ne tražiti joj mahane, nego, ako mu se sviđa jesti, a ako ne sviđa ostaviti, postupajući po hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a., u kome stoji: "Allahov Poslanik ﷺ nikada nije spominjao mahanu hrani, nego bi je, ako bi mu se svidjela, jeo, a ako mu se ne bi svidjela, onda bi je ostavio." (Ebu Davud)

7. Ne jesti sâm, nego zajedno sa gostom, ženom, djecom ili slugom, jer u jednoj predaji stoji: "Okupite se svi za jelom, pa će vam se u njemu dati sreća i blagoslov (bereket)!"[60]

II - Pravila lijepog ponašanja za vrijeme jela (آداب الأكل أثناءه) :

1. Početi jelo sa *bismillom*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas hoće da jede, neka spomene ime Uzvišenog Allaha, a ako, na početku, zaboravi spomenuti ime Uzvišenog Allaha, neka kaže (kada se sjeti): *Bismillahi evvelehu ve âhirehu!* / 'U ime Allaha i na početku i na kraju!'"[61]

2. Završiti jelo sa zahvalom Uzvišenom Allahu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko nakon jela kaže: *Elhamdu lillahillezi at'âmeni haza ve rezekanihi min gajri havlin minni ve la kuvvetin* / 'Hvala Allahu koji me je ovim nahranio i opskrbio, bez snage i moći da ja to učinim!'- biće mu oprošteni ranije učinjeni grijesi." (Muttefekun alejhi)

---

[60] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

[61] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

3. Jesti sa tri prsta desne ruke, uzimati male zalogaje, dobro žvakati, jesti ispred sebe prema sredini zdjele, kao što je Allahov Poslanik rekao Omeru b. Selemi: "Mladiću, spomeni Allahovo ime, jedi desnom rukom i jedi ispred sebe!" (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Bereket se spušta na sredinu jela. Zato jedite sa krajeva, a ne sa sredine." (Muttefekun alejhi)

4. Dobro žvakati, oblizati zdjelu i prste prije nego se mahramom obrišu ruke ili operu vodom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas završi sa jelom, neka ne briše prste dok ih ne obliže ili dâ drugome da mu ih obliže!"[62] i jer se od Džabira, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ naredio da se (poslije jela) obližu prsti i zdjela, dodavši još: "Vi ne znate u kojem je vašem jelu bereket." (Muslim)

5. Ako od onoga što jede nešto ispadne, odstraniće ono što je prionulo i pojesti ga, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ako nekome od vas ispadne zalogaj, neka ga uzme, sa njega ukloni (odstrani) ono što je prionulo i neka ga pojede, ne ostavljajući ga šejtanu." (Muslim)

6. Ne puhati u vruću hranu i ne jesti je dok se (malo) ne ohladi, ne puhati u vodu dok pije, nego tri puta predahnuti van posude, jer se u hadisu koji prenosi Ebu Seid kaže da je Allahov Poslanik ﷺ kada bi pio, imao običaj "tri puta predahnuti." (Muttefekun alejhi)

U drugom hadisu koji prenosi Ibn Abbas, r.a., stoji da je Vjerovjesnik ﷺ: "Zabranio da se u posudu diše ili puše."[63]

7. Izbjegavati prejedanje, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Goru posudu od svoga stomaka, čovjek nije napunio. Čovjeku je dovoljno nekoliko zalogaja da svoju kičmu održi uspravnom. Ako mu to nije dovoljno, neka onda rasporedi jednu trećinu za hranu, jednu trećinu za piće i jednu trećinu za zrak."[64]

8. Ponuditi jelo i piće, prvo, najstarijem po godinama, a onda redom sa desne strane i biti zadnji koji će ga probati, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Stariji pa stariji!" tj. počni od najstarijeg među

---

[62] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

[63] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[64] - Ahmed, Ibn Madže i Hakim.

prisutnima!- Jer je i Allahov Poslanik ﷺ Ibn Abbasa koji je sjedio sa njegove desne strane, zamolio da svoj red za piće prepusti starcima koji su sjedili sa njegove lijeve strane. Dakle, sama činjenica da je Poslanik ﷺ zamolio Ibn Abbasa da svoj red prepusti drugome, dokaz je da je onaj ko sjedi sa desne strane najpreči da se prvi napije. (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Redom sa desne strane!" (Muttefekun alejhi), a drugom prilikom: "Onaj ko druge poslužuje je posljednji." tj. zadnji koji pije.

9. Ukoliko u društvu ima prečih; tj. starijih po godinama i poznatijih po ugledu, ne počinjati jesti i piti prvi, jer je to nepristojno i jer bi to prisutne moglo navesti na pomisao da je proždrljiv. Kako je, u tom smislu, neko u stihu lijepo rekao:

A kada se ruke prema jelu pružaju, ja nisam najbrži

jer, najbrži je onaj ko je u družini najproždrljiviji.

10. Ne nećkati se, pa da mu drug ili domaćin stalno ponavljaju i govore: "Jedi!", nego pristojno, bez ikakva stida, ustručavanja i pretvaranja jesti, onoliko koliko mu je dovoljno. U suprotnom, ezijjeti i u nezgodnu situaciju dovodi svoga druga ili domaćina, s jedne, i takvim ponašanjem pokazuje svojevrsno licemjerstvo, s druge strane, što je, opet, najstrožije zabranjeno.

11. Biti obazriv prema drugu sa kojim jede i ne pokušavati pojesti više od njega, pogotovu ako je hrane malo, jer bi u tom slučaju pojeo tuđe pravo.

12. Ne gledati, ne vrebati i ne promatrati drugove za sofrom, jer bi ih to moglo postidjeti, nego oboriti pogled preda se i tako jesti. U suprotnom, pored toga što ih ezijjeti, može na sebe navući i mržnju nekog od prisutnih i tako izazvati grijeh.

13. Ne činiti ništa što bi drugima moglo zgaditi jelo, ne otresati ruke u zdjelu, ne nadnositi glavu nad zdjelu, kako mu iz usta ne bi šta ispalo i u nju upalo, ne zagrizati zubima hljeb, a onda ostatak zamakati u zdjelu i ne spominjati ružne i ogavne riječi od kojih bi se nekome od drugova za sofrom moglo zgaditi i tako ga uznemiriti, jer je uznemiravanje muslimana najstrožije zabranjeno.

14. Kada jede sa siromahom biti nesebičan, kada jede sa prijateljima biti opušten i prijatno raspoložen, a kada jede sa osobama od ugleda i položaja biti odmjeren i pun poštovanja.

III - Pravila lijepog ponašanja poslije jela (آداب ما بعد الأكل):

1. Prestati jesti prije nego se zasiti, ugledajući se na Allahovog Poslanika ﷺ, kako bi izbjegao mučnine u stomaku i gojaznost koja smeta urođenoj razboritosti.

2. Oblizati prste prije nego što obriše ili opere ruke, s tim što treba znati da ih je ljepše i bolje oprati.

3. Pobrati i pojesti mrvice koje su za vrijeme jela ispale, jer je to, kao znak zahvalnosti na datim blagodatima, poželjno i pohvalno.

4. Iščačkati zube i vodom oprati usta, jer se njima spominje Uzvišeni Allah, razgovara sa prijateljima i jer čistoća usta čuva zdravlje zuba.

5. Kada jede ili se napije, zahvaliti Uzvišenom Allahu riječima *Elhamdu lillahi!* / "Hvala Allahu!" Kada se napije mlijeka, reći: *Allahumme barik lena fima rezaktena ve zidna minhu!* / "Bože, podari nam bereket u onome čime si nas opskrbio i povećaj!"

Ako kod nekoga iftari, reći mu: *Eftare indekumu-s-sâimun, ve ekele ta'amekumu-l-ebrar, ve sallet alejkumu-l-melaiketu!* / "(Dabogda) kod vas iftarivali postači, vašu hranu jeli odabrani i blagosiljali vas meleki!"- a ako još tome doda: *Allahumme barik lehum fima rezaktehum, vagfir lehum, verhamhum!* / "Bože, podari im bereket u onome čime si ih opskrbio, oprosti im (grijehe) i obaspi ih (Svojom) milošću!"- onda je primijenio još i sunnet i zamolio za veliki hajr.

* * *

X - O pravilima gostoprimstva

(في آداب الضيافة)

Musliman duboko vjeruje da je počastiti gosta obaveza. Zato ga cijeni i odaje mu dužno poštovanje, znajući da je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka počasti svoga gosta!" (Muttefekun alejhi)

"Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka svome gostu da poputninu (džaizu)!" Upitan: "A kolika je njegova poputnina?" - odgovorio je: "Koliko mu može biti za jedan dan i jednu noć," dodavši: "Obavezno gostoprimstvo je tri dana, a sve što je preko toga je sadaka." (Muttefekun alejhi)

Imajući navedeno u vidu, musliman se, u vezi sa gostoprimstvom, pridržava sljedećih pravila:

I - Prilikom pozivanja na gostoprimstvo (في الدعوة اليها) :

1. Na gostoprimstvo pozivati samo bogobojazne, a ne i one koji su bezbožni i razvratni, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Druži se samo sa vjernikom i neka tvoju hranu jede samo bogobojazni!"[65]

2. Ne pozivati na gostoprimstvo samo bogate, izostavljajući siromašne, jer je Allahov poslanik ﷺ rekao: "Najgore jelo je jelo na svadbi (ili drugim prilikama) na koju se pozovu bogati, a ne i siromašni." (Muttefekun alejhi)

3. Ne priređivati gostoprimstvo radi hvalisanja i nadmetanja, nego radi očuvanja Vjerovjesnikova ﷺ sunneta i prakse ranijih vjerovjesnika, kao što je Ibrahim, a.s., koga su zvali *Ocem gostoprimstva.* Uz to, kroz gostoprimstvo treba imati namjeru unošenja radosti među muslimane i širenja veselja, radosti i sreće u srcima braće-vjernika.

[65] - Hadis je sahih i bilježe ga: Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Hibban i Hakim.

4. Na gostoprimstvo ne pozivati onoga za koga se zna da će biti na teret prisutnima ili da će smetati nekome od prisutnih. Sve ovo u cilju izbjegavanja uznemiravanja vjernika, jer je vjernike zabranjeno uznemiravati.

II - Prilikom odazivanja na poziv za gostoprimstvo (في آداب اجابتها) :

1. Odazvati se na poziv za gostoprimstvo i bez opravdana razloga ne izostajati. U opravdan razlog spada bojazan da se šta neće nauditi vjeri ili tijelu. Ovo zato, što je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko bude pozvan, neka se odazove!" (Muslim)

"Kada bih bio pozvan i na zadnju nogu od ovce, odazvao bih se, a kada bi mi se, kao poklon, ponudila i prednja noga, prihvatio bih ga."[66]

2. U odazivanju na poziv za jelo, ne praviti razliku ko poziva; bogataš ili siromah, jer se neodazivanjem na poziv siromaha može iskvariti njegov hater i jer bi to značilo neku vrstu oholosti, a Allah ne voli oholost. U vezi sa odazivanjem na poziv siromašnih, pripovijeda se da je Hasan b. Ali, r.a., jednom prilikom naišao pored skupa siromaha koji su bili prostrli sofru da jedu, pa su mu rekli: "Bujrum na ručak, sine kćeri Allahova Poslanika ﷺ!" - pa je rekao: "Hoću, jer Allah ne voli ohole"- pa je sjahao sa mazge, sjeo i sa njima zajedno jeo.

3. Pri odazivanju na poziv, ne praviti razliku između onog koji je daleko i onog koji je blizu. U slučaju da budu upućena dva poziva, dužnost je odazvati se na onaj koji je prvo upućen, a opravdati se za neodazivanje na drugi.

4. Ne izostajati sa jela zbog posta, nego se odazvati i na njega otići. Ukoliko bi se domaćin obradovao da i on jede, prekinuće post i jesti, jer se unošenje radosti u srce vjernika smatra dobrim djelom. Ukoliko ipak ne prekine post, za prisutne će uputiti hair-dovu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ako neko od vas bude pozvan, neka se odazove. Ako bude postio, neka prouči dovu, a ako ne bude postio, neka jede."(Muslim) Drugom prilikom Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tvoj se brat potrudio da te počasti, a ti kažeš da postiš?!"

---

[66] - Hadis bilježi Buharija u Poglavlju o poklonima.

5. Da bi zaslužio nagradu kod Allaha, prilikom odziva na poziv, imati za namjeru da svojim prisustvom počasti svoga brata - muslimana, jer su djela prema namjeri i jer svakome pripada ono što je naumio. Dakle, sa valjanom namjerom mubah djelo može preći u čin pokornosti, za koji vjerniku sljeduje nagrada.

III - Prilikom pružanja gostoprimstva (آداب حضورها) :

1. Ne kasniti, pa da ga čekaju i za njim se brinu, niti dolaziti prerano, pa da ukućane iznenadi i dovede u nepriliku, prije nego su se spremili za doček.

2. Kada dođe ne prolaziti i ne sjedati u pročelje, nego sjesti na skromnije mjesto. Ukoliko mu domaćin pokaže mjesto, sjesti tamo gdje mu je pokazao i ne mijenjati ga.

3. Požuriti sa posluživanjem gosta jelom, jer je u tome njegova počast, a to je naredio Resulullah ﷺ riječima: "Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka počasti svoga gosta!"

4. Ne požurivati sa dizanjem jela, prije nego što se ruke prema njemu ne prestanu pružati i dok svi ne prestanu jesti.

5. Pred gosta iznijeti onoliko hrane koliko je potrebno i dovoljno, jer je šparanje na jelu znak pomanjkanja darežljivosti, a razmetanje sa jelom znak izvještačenosti i pretvaranja, a i jedno i drugo su pokuđene osobine.

6. Kada kod nekoga odsjedne, gost se kod njega ne treba zadržavati više od tri dana, osim ako to insistira domaćin, a kada želi krenuti dalje, od domaćina treba zatražiti dozvolu.

7. Ispratiti gosta do izvan kuće, jer su tako činili čestiti preci i jer je to sastavni dio počasti koja se ukazuje gostu.

8. Čak i u slučaju da su mu neka prava bila uskraćena, gost se treba rastati zadovoljan jer i to spada u znake lijepa odgoja, zahvaljujući kome čovjek postiže stepen onoga ko danju stalno posti, a noći provodi u ibadetu.

9. Musliman bi trebao imati tri postelje (spavaće sobe): jednu za sebe, jednu za ženu i jednu za gosta. Više od tri je zabranjeno Poslanikovim ﷺ riječima: "postelja za čovjeka, postelja za ženu i postelja za gosta. Četvrta je šejtanova." (Muslim)

XI - O pravilima lijepog ponašanja na putovanju

(في آداب السفر)

Musliman drži da je putovanje jedna od neizbježnih potreba koju nameće sam život, jer hadždž, umra, pohod u borbu, traženje znanja, trgovina i posjećivanje prijatelja, sve su to farz ili vadžib obaveze koje iziskuju putovanje. Otuda je Zakonodavac i donio toliko mnogo propisa vezanih za putovanje i ponašanje za vrijeme putovanja. Njih čestit musliman mora znati i nastojati primijeniti koliko god više može.

I - Propisi vezani za put su (اما الأحكام فهى):

1. Skraćivanje namaza sa četiri rekata na dva rekata, tako da se na putu svi namazi klanjaju po dva rekata, izuzev akšama koji se klanja tri rekata. Vrijeme početka skraćivanja namaza počinje sa napuštanjem mjesta u kome se živi i traje sve dok se u njega ponovo ne vrati, izuzev, ako se u nekom mjestu u kojem se odsjedne namjerava ostati više od četiri dana. U tom slučaju (dok se u tome mjestu boravi) namaz se ne skraćuje, nego se klanja u potpunosti, sve dok se ne krene na put povratka u svoje mjesto boravka. Na putu povratka namaz se opet skraćuje. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ / *Nije vam grijeh da namaz na putovanju skratite*.(En-Nisâ', 101.)

U tom smislu su i riječi Enesa b. Malika, r.a., koji pripovijeda: "Krenuli smo na put sa Poslanikom ﷺ iz Medine u Mekku, pa je na njemu namaze od četiri rekata klanjao po dva rekata, sve dok se nismo vratili u Medinu."[67]

2. Ne skidajući ih, na putu je dozvoljeno uzimati mesh po mestvama tri dana sa noćima, jer se od Alije, r.a., prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ nam je odredio tri dana i dvije noći, kada smo musafiri, a jedan dan i jednu noć kada smo kod kuće." tj. mesh po mestvama.[68]

---

[67] - Hadis bilježe Nesai i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao sahih.

[68] - Ahmed, Muslim, Nesai i Ibn Madže

3. Na putu je, ako nema vode, ili ako je do nje teško doći, ili ako je skupa, dozvoljeno uzimati tejemmum, jer Uzvišeni veli:

وَإِنْ كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

A ako ste bolesni, ili na putu, ili ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nadete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite. (En-Nisâ', 43.)

4. Dok je čovjek na putu za post ima olakšicu, pa može i ne postiti i kasnije isti toliki broj dana napostiti, jer Uzvišeni veli:

فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ / *A onome ko od vas bude bolestan ili na putu - isti broj drugih dana.* (El-Bekare, 184.)

5. Dok se na putu boravi, nafila-namaz je dozvoljeno klanjati jašući na jahalici, ma kuda bila okrenuta, jer se od Ibn Omera, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ klanjao nafilu jašući kamilu, kuda god bi bila okrenuta. (Muttefekun alejhi)

6. Dok se na putu boravi, dozvoljeno je spojiti podne sa ikindijom i zajedno ih klanjati kao i akšam sa jacijom. Pri tome se podne i ikindija mogu klanjati zajedno u podnevsko vrijeme, a akšam i jacija u akšamsko vrijeme (*džem'u-takdim*), ili ostaviti podne namaz pa ga klanjati zajedno sa ikindijom na početku ikindijskog vremena, kao i akšam pa ga klanjati zajedno sa jacijom u jacijsko vrijeme (*džem'u-tehir*), jer se od Muaza, r.a., prenosi da je rekao: "Krenuli smo u pohod na Tebuk zajedno sa Vjerovjesnikom ﷺ, pa je, dok je bio na putu, spajao i klanjao podne sa ikindijom, a akšam sa jacijom." (Muttefekun alejhi)

II - Pravila lijepog ponašanja na putu (و أمّا آداب السّفر فهي):

1. Ukoliko se prema nekome učinila nepravda, ispraviti je, a ukoliko se prema nekome ima obaveza, regulirati je prije nego se pođe na put, jer put je uvijek takav da se nikada ne zna hoće li se čovjek sa njega živ vratiti.

2. Za put se spremiti iz sredstava koja su na halal način steknuta i ostaviti sredstava za izdržavanje onih koje je dužan izdržavati: roditelja, žene i djece.

3. Pri polasku obići i pozdraviti se sa svojim ukućanima, braćom i prijateljima, a na rastanku sa njima, proučiti im sljedeću dovu: *Estevdiullahe dinekum ve emanetekum ve havatime eamalikum!* / "Vašu vjeru, vašu sigurnost i završetak vaših djela prepuštam Allahu na čuvanje!" Okupljeni će ga ispratiti riječima: *Zevvedekellahu-t-takva, ve gafere zenbeke, ve vedždžeheke ile-l-hajri hajsu tevedždžhte!* / "Allah te opskrbio bogobojaznošću, oprostio ti grijehe i kuda god da kreneš, uputio te na dobro!"- jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Lukman je rekao: 'Ako se Allahu nešto ostavi na čuvanje, On će to sigurno i sačuvati."(En-Nesai) i jer je Allahov Poslanik ﷺ onome ko bi ga ispraćao na put učio dovu: *Estevdiullahe dinekum ve emanetekum ve havatime eamalikum!* / "Vašu vjeru, vaš emanet i završetak vaših djela prepuštam Allahu na čuvanje!"(Ebu Davud)

4. Na put krenuti sa trojicom ili četvoricom, za put prethodno probranih i provjerenih drugova, jer put je, kao što poslovica kaže, iskušenje za ljude (Riječ *sefer* / "put; putovanje" ima isti korijen kao i glagol *sefere - jesfuru - sufurun* / "otkriti lice" jer se na putu otkriva kakav je ko) i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Jedan jahač (putnik) je jedan šejtan, dvojica su dva šejtana, a trojica su družina."[69]

"Da ljudi znaju, ono što ja znam, šta znači krenuti sâm na put, nema toga jahača (putnika) koji bi noću putovao sâm." (Buharija)

5. Družina koja zajedno putuje, između sebe, jednoga treba izabrati za emira (vođu) koga svi, svakako uz prethodno savjetovanje, moraju slušati, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada trojica krenu na put, neka jednoga između sebe odrede za emira (vođu)!"

6. Prije kretanja na put klanjati *istihara-namaz*, jer je na to podsticao Allahov Poslanik ﷺ i svoje drugove podučavao kako će klanjati *istihara-namaz* isto kao što ih je podučavao suretima iz Kur'ana časnog i svemu drugom. (Buharija)

7. Prilikom napuštanja kuće proučiti: *Bismillahi, tevekkeltu alellahi, ve la havle ve la kuvvete illa billahi. Allahumme, inni euzu bike en edille eu udalle eu ezille eu uzelle eu edžhele eu judžhele alejje!* /"U

[69] - Hadis je sahih i bilježe ga Ebu Davud, Nesai i Tirmizi.

ime Allaha! Na Allaha sam se oslonio. Nema snage ni moći osim u Allaha! Allahu, utječem se Tebi od toga da zalutam ili da me ko navede da zalutam, da posrnem ili da me ko navede da posrnem, da se nerazumno ponesem ili da se ko prema meni nerazumno ponese!"

Kada uzjaše na jahalicu, (ili sjedne u prijevozno sredstvo) proučiće: *Bismillahi ve billahi, Allahu ekber! Tevekkeltu alellahi, ve la havle ve la kuvvete illa billahi-l-alijji-l-azim! Ma šaellahu kane ve ma lem ješe' lem jekun! Subhanellezi sehhare lena haza va ma kunna lehu mukrinin, ve inna ila rabbina lemunkalibun! Allahumme inni es'eluke fi seferina haza el-birre ve-t-takva ve mine-l-ameli ma terda! Allahumme hevvin alejna seferena haza vatvi anna bu'dehu! Allahumme ente-s-sahibu fis-seferi ve-l-halifetu fi-l-ehli ve-l-mali! Allahumme inni euzu bike min vasais-seferi ve keabeti-l-menzari ve hajbeti-l-munkalebi ve sui-l-menzari fil-mali ve-l-ehli vel-veledi!* /"U ime Allaha i sa Allahom! Allah je najveći! Na Allaha sam se oslonio! Nema snage ni moći osim u Svevišnjeg i Uzvišenog Allaha! Biva ono što Allah hoće, a neće biti ono što On neće! Hvaljen neka je Onaj koji je dao da nam ovo služi, mi to sami ne bismo mogli postići. Mi ćemo se sigurno Gospodaru svome vratiti! Bože, na ovom našem putu, molim Te za dobročinstvo, bogobojaznost i za djela s kojima ćeš Ti biti zadovoljan! Bože, olakšaj nam ovaj naš put i skrati nam njegovu udaljenost! Bože, Ti si prijatelj na putu i čuvar porodice i imetka! Bože, utječem Ti se od teška puta, sjetnih prizora, neuspješna povratka i ružnih scena u imetku, porodici i djeci, kada se vratimo!"(Ebu Davud)

8. Krenuti na put što ranije u četvrtak, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Bože, podari mome Ummetu blagoslov i sreću (bereket) u ranim satima!" i jer se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ na put kretao u četvrtak.

9. Na svakoj uzvišici donijeti tekbir, jer se od Ebu Hurejre, r.a., pripovijeda da je jedan čovjek došao Allahovom Poslaniku ﷺ, rekao mu da namjerava krenuti na put i zamolio da ga posavjetuje, pa mu je rekao: "Budi bogobojazan i na svakoj uzvišici donesi tekbir!" (Tirmizi)

10. Ako se boji nekoga od ljudi, proučiti: *Allahumme inna nedžaluke fi nuhurihim ve neuzu bike min šururihim!* /"Bože, sačuvaj nas od njihovih namjera u prsima i zaštiti nas od njihova zla!" jer je to učio i Allahov Poslanik ﷺ.

11. Na putu moliti Uzvišenog Allaha za dobro i ovoga i onoga svijeta, jer je dova na putu, kako je rekao Allahov Poslanik ﷺ, uslišana: "Tri se

dove, bez ikakve sumnje, uslišavaju: dova obespravljenog (mazluma), dova putnika i roditeljeva kletva protiv svoga djeteta." (Tirmizi)

12. Gdje god odsjedne, proučiti: *Euzu bikelimatillahi-t-tammati min šerri ma haleka!* / "Utječem se potpunim Allahovim riječima od zla svih stvorenja!" Kada nastupi noć, proučiti: *Ja erdu, rabbi ve rabbukillahu. Inni euzu billahi min šerriki ve šerri ma fiki ve šerri ma hulika fiki ve šerri ma jedubbu alejki! Ve euzu billahi min šerri esedin ve esvede ve min hajjetin ve akrebin ve min sakini-l-beledi ve min validin va ma velede!* / "O zemljo, i moj i tvoj Gospodar je Allah. Utječem se Allahu od tvoga zla, zla na tebi, zla svega što je stvoreno na tebi i zla svega što po tebi gmiže! Utječem se Allahu od lava i crnine, od zmije i škorpije, od stanovnika ovoga grada i od roditelja i onoga što je rodio!"[70]

13. U strahu od samoće, proučiti: *Subhane-l-meliki-l-kuddusi, rabbi-l-melaiketi ver-ruhi, džullileti-s-semavatu bi-l-izzeti ve-l-džeberut!* / "Slava Vladaru Svetom, Gospodaru meleka i Džibrila, nebesa su okićena (Njegovom) silom i moći!"

14. Ako legne odmah, na početku noći, naslonuti glavu na položenu podlakticu, a ako legne krajem noći, uspraviti podlakticu i naslonuti glavu na dlan ruke, kako ne bi tvrdo zaspao i propustio klanjati sabah - namaz.

15. Kada se približi kakvu gradu, proučiti: *Allahummedžal lena biha kararen verzukna fiha rizkan halalen! Allahumme inni es'eluke min hajri hazihi-l-medineti ve hajri ma fiha ve euzu bike min šerriha ve šerri ma fiha!* / "Bože, daj da se u njemu stanimo! Opskrbi nas u njemu halal opskrbom! Bože, molim Te da mi podariš dio dobra ovoga grada i dobra što je u njemu, a utječem Ti se od njegova zla i zla koje je u njemu!"- jer je i Allahov Poslanik ﷺ to učio.

16. Kada završi posao, požuriti da se sa puta što prije vrati svojim ukućanima i u svoj zavičaj, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Put je svojevrsna patnja, jer se na njemu ne možete kako treba ni najesti, ni napiti niti naspavati. Zato, kada neko od vas obavi svoj posao (potrebu) na putu, neka odmah požuri svojima!" (Muttefekun alejhi)

17. Kada krene nazad kući, tri puta izgovoriti: *Allahu ekber!* / "Allah je najveći!"- a zatim proučiti: *Ajibune, taibune, abidune li rabbina*

---

[70] - Muslim i sunen-zbirke

hamidune! /"Vraćamo se: kajući se (Allahu), robujući i zahvaljujući našem Gospodaru!" i to što češće ponavljati, jer je to činio i Allahov Poslanik ﷺ. (Muttefekun alejhi)

18. Ne vraćati se svojima noću, već nekoga poslati da im kaže radosnu vijest (o njegovu povratku), kako ih, sa svojim povratkom, ne bi iznenadio, jer je tako činio i Vjerovjesnik ﷺ.

19. Ženi nije dozvoljeno, samoj - bez mahrema, putovati na udaljenost koliko je dan i noć hoda, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ženi nije dozvoljeno putovati na udaljenost koliko je dan i noć hoda, osim sa njenim mahremom."(Muttefekun alejhi) (tj. osim u društvu sa mužem ili nekim za koga se zbog rodbinske veze ne bi mogla udati).

* * *

XII - O pravilima pristojnog odijevanja

(في آداب اللباس)

Musliman vjeruje da je pristojno odijevanje naređeno riječima Uzvišenog:

يَابَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da molitvu obavite! I jedite i pijte, samo ne pretjerujte; On ne voli one koji pretjeruju. (El-A'râf, 31.)

يَابَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ

O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odijela, ali odjeća čestitosti to je ono najbolje.(El-A'râf, 26.)

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ

I naučili smo ga da izrađuje pancire za vas da vas štite u borbi s neprijateljem, - pa zašto niste zahvalni? (El-Enbijâ', 80.)

To isto naredio je i Allahov Poslanik ﷺ riječima: "Jedite, pijte, oblačite se i dijelite, sve bez pretjerivanja i razmetanja." Pored toga, Allahov Poslanik ﷺ do u detalje je objasnio šta je u vezi sa odijevanjem dozvoljeno, a šta nije i šta je pohvalno, a šta pokuđeno. Zato se musliman, u vezi sa odijevanjem, mora pridržavati sljedećih pravila pristojnosti:

1. Ne oblačiti apsolutno ništa svileno, kako u odijelu tako ni u kapi, niti bilo čemu drugom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne oblačite svilu, jer onaj ko je obuče na ovome svijetu, neće je obući na onome."(Muttefekun alejhi) i jer je jednom prilikom, uzevši svilu u desnu, a zlato u lijevu, rekao: "Ovo dvoje je strogo zabranjeno (haram)

muškarcima moga Ummeta."[71] Drugom prilikom je rekao: "Nositi svilu i zlato zabranjeno je muškarcima moga Ummeta, a dozvoljeno njihovim ženama."

2. Ne nositi odjeću, pantalone, čakšire, mantil ili ogrtač duži od članaka na nozi, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Sve što je od izara ispod članaka, gorjet će u vatri."

"Isbal (opuštanje kraka da se pozadi vuče) se odnosi na izar (ogrtač), košulju i turban. Ko iz oholosti, išta od ovog pusti da se za njim po zemlji vuče, na Sudnjem danu na njega se neće ni pogledati."

"Allah neće ni pogledati u onoga ko iz oholosti pusti da se za njim vuče haljina." (Muttefekun alejhi)

3. Najviše voljeti bijelu odjeću i smatrati da su i sve druge boje dozvoljene, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nosite bijelo, jer je to najčišća i najljepša boja i u bijele ćefine umotavajte svoje umrle!"[72] i jer se od Bera' b. Aziba, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je bio srednjeg rasta. Jednom sam ga prilikom vidio u crvenom ogrtaču (koji mu je tako lijepo pristajao) da mi se učinilo da nikada nikoga ljepšeg od njega nisam vidio."(Buharija) Također se, vjerodostojnom predajom prenosi, da je nosio zelenu haljinu i crni turban.

4. Žena - muslimanka treba nositi dugu haljinu do ispod članaka kako joj se ne bi vidjele noge i sa glave spustiti veo kako bi pokrila vrat i grudi, jer Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerkama svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se! (El-Ahzâb, 59.)

وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ

...i neka vela svoja spuste na grudi svoje; neka ukrase svoje ne pokazuju drugima, to mogu samo muževima svojim, ili očevima svojim. (En-Nûr, 31.)

---

[71] - Ebu Davud, sa hasen (dobrim) senedom

[72] - Hadis je sahih i bilježe ga Nesai i Hakim.

i jer se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Allah se smilovao prvim muhadžirkama koje su, kada je objavljeno: وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ - *i neka vela svoja spuste na grudi svoje*, pootparale rukave svojih ogrtača pa od njih sebi napravile vale." (Buharija)

Od Ummi Seleme, r.a., se prenosi da je rekla: "Kada je objavljeno: يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ - *O Vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerkama svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se!*, ensarijke su izašle kao da su im gavranovi na glavama od platna."

5. Ne nositi zlatni prsten, zato što je Allahov Poslanik ﷺ o svili i zlatu rekao:

"Ovo dvoje je strogo zabranjeno (haram) muškarcima moga Ummeta."

"Nositi svilu i zlato zabranjeno je muškarcima moga Ummeta, a dozvoljeno njihovim ženama."

Od njega se još prenosi da je, kada je ugledao zlatni prsten na ruci jednog čovjeka, uzeo ga, skinuo i bacio, rekavši: "Neki od vas uzimaju žeravicu džehennemsku i stavljaju je na svoju ruku." Kada je Allahov Poslanik ﷺ otišao, neko je čovjeku rekao: "Uzmi svoj prsten pa ga prodaj!"- na što je ovaj odgovorio: "Ne, tako mi Allaha, nikada ne bih uzeo ono što je Allahov Poslanik ﷺ bacio." (Muslim)

6. Muslimanu je dozvoljeno nositi srebreni prsten, ugravirati na njemu svoje ime i njime pečatiti svoja pisma, knjige, dokumenta, čekove itd., jer je i Allahov Poslanik ﷺ imao srebreni prsten na kome je bilo ugravirano *Muhammed resulullah* / "Muhammed, Allahov poslanik" i koji je nosio na malom prstu lijeve ruke. U tom smislu od Enesa b. Malika, r.a., se pripovijeda da je rekao: "Prsten Allahova Poslanika ﷺ bio je ovdje - pokazavši na mali prst lijeve ruke." (Muslim)

7. Ne omotavati haljinu oko sebe i ne zatvarati je tako da se ne ostave otvori za ruke, jer je to zabranio Allahov Poslanik ﷺ. Isto tako nije dozvoljeno hodati samo u jednoj papuči (cipeli), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka niko od vas ne hoda u jednoj papuči! Ili neka obje skine, ili neka obje obuje!" (Muslim)

8. Muslimanu nije dozvoljeno oblačiti žensku odjeću, niti muslimanki mušku, jer je to zabranio Allahov Poslanik ﷺ riječima:

"Allah prokleo muškarca koji oponaša žene i ženu koja oponaša muškarce!" (Buharija)

"Allah prokleo muškarca koji oblači žensku odjeću i ženu koja oblači mušku odjeću, i prokleo muškarce koji oponašaju žene i žene koje oponašaju muškarce!" (Buharija)

9. Kada se obuva početi sa desnom nogom, a kada se izuva prvo izuti lijevu nogu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada se neko od vas obuva, neka počne sa desnom nogom, a kada se izuje, neka počne sa lijevom!"- kako bi desna bila prva koja se obuje, a zadnja koja se izuje. (Muslim)

10. Pri oblačenju odjeće voditi računa da se počne sa desnom stranom, jer se od Aiše, r.a., pripovijeda da je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ u svemu je volio početi sa desnom stranom pa i u obuvanju, češljanju i čišćenju." (Muslim)

11. Kada obuče novo odijelo, turban ili bilo šta drugo od nove odjeće, proučiti sljedeću dovu: *Allahumme leke-l-hamdu, ente kesevtenihi, es'eluke hajrehu ve hajre ma sunia lehu, ve euzu bike min šerrihi ve šerri ma sunia lehu!* / "Bože, Tebi pripada svaka hvala, jer Ti si me njome obukao! Molim Te za dobro u njoj i dobro u onome od čega je izrađena, a utječem Ti se od zla u njoj i zla onoga od čega je izrađena!"[73] jer ju je učio i Allahov Poslanik ﷺ.

12. Kada vidi da je njegov brat - musliman obukao nešto novo, reći mu: "Upotrebljavaj i deri, Allah ti je nadomjestio novom!" jer je takvu dovu Allahov Poslanik ﷺ proučio Ummi Halid kada je obukla novu haljinu. (Buharija)

* * *

[73] - Ebu Davud i Tirmizi, kažu da je hasen.

XIII - O odnosu prema lijepim urođenim osobinama

(في آداب خصال الفطرة)

Kao čovjek koji se potpuno predao Allahu, musliman je dužan pridržavati se propisa Knjige svoga Gospodara i Sunneta Njegovog Vjerovjesnika ﷺ, živjeti u skladu sa njima i sve svoje poslove usklađivati prema njima. Ovo zato, što Uzvišeni Allah veli:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ

Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svom nahođenju postupe. (El-Ahzâb, 36.)

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا / *Ono što vam Poslanik dâ, to uzmite, a ono što vam zabrani ostavite!* (El-Hašr, 7.)

Njegov Poslanik ﷺ je još rekao:

"Niko od vas neće (kako treba) vjerovati dok ne bude naklonjen prema onome sa čim sam došao."[74]

"Ko uradi nešto što nije u našoj vjeri, neće mu biti primljeno."

Imajući gore navedeno na umu, musliman se - u vezi sa pet lijepih urođenih osobina, spomenutih u Poslanikovim ﷺ riječima: "Pet je, po prirodi urođenih osobina: brijanje bruca, obrezivanje (sunnećenje), potkresivanje brkova, odstranjivanje dlaka ispod pazuha i rezanje noktiju." - pridržava sljedećih pravila:

1. Brije bruce, tj. ostranjuje dlake sa stidnog mjesta brijanjem oštrim predmetom (britvom, žiletom i sl.) ili upotrebom preparata za uklanjanje dlaka.

2. Sunneti (obrezuje) mušku djecu, tj. odsijeca kožicu koja prekriva glavu polnog organa. Mustehab je to učiniti sedmi dan po dječakovu

---

[74] - Hadis navodi Nevevi u svojoj zbirci od četrdeset hadisa i ocjenjuje ga kao hasen.

rođenju, jer je Allahov Poslanik ﷺ svoje unuke Hasana i Husejna, sinove kćerke mu Fatime i Alije, r.a., osunnetio sedmi dan po njihovu rođenju. Međutim, nije loše dječaka ostaviti i osunnetiti ga i kasnije, s tim što to treba učiniti prije njegova punoljetstva, jer se Ibrahim, a.s., osunnetio u osamdesetoj godini života.

Od Allahova Poslanika ﷺ se pripovijeda da je, kada bi pred njim neko primio Islam, imao običaj reći mu: "Odbaci sa sebe dlake nevjerstva i osunneti se!"

3. Potkresuje brkove, tako što šiša i potkresuje dlake koje prelaze preko ivice gornje usne, za razliku od brade koju treba održavati i pustiti da popuni lice, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Potkresujte brkove i pustite brade i tako se razlikujte od vatropoklonika." (Muslim)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Razlikujte se od višebožaca, tako što ćete potkresivati brkove i pustite brade!" tj. pustite je da dobro poraste i ispuni lice. Odavde se izvlači zaključak da ju je zabranjeno brijati. S ovim u vezi, treba napomenuti da je zabranjeno brijati glavu, ostavljajući perčine (čuperke) kose sa strane. U tom smislu se pripovijeda da je Ibn Omer, r.a., rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio brijanje glave, uz ostavljanje perčina (čuperaka) kose sa strane." (Muttefekun alejhi)

Što se tiče farbanja, treba izbjegavati farbanje u crno, jer je Allahov Poslanik ﷺ, kada su mu, na dan osvojenja Mekke, sa sijedom kosom, doveli Ebu Bekrova oca, rekao: "Odvedite ga nekoj od njegovih žena, pa neka mu je čime ofarbaju, samo neka izbjegavaju crnu boju."(Muttefekun alejhi) Što se tiče farbanja knom i mečkovcem (bot. Ligustrum vulgare), ne samo da nije zabranjeno, nego je i pohvalno.

Ako je kod nekoga kosa duga i bujna, a neće da je ošiša ili obrije, treba je dobro njegovati i redovno češljati, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko ima kosu, neka je počasti!" tj. pažljivo njeguje. (Ebu Davud)

4. Čupati dlake ispod pazuha, a ako to ne može izdržati, onda ih obrijati ili namazati kakvim preparatom da same spadnu.

5. Redovno podrezivati nokte. Pri tome je mustehab početi sa desnom rukom, zatim preći na lijevu, a potom podrezati nokte na nogama, i to prvo na desnoj, pa onda na lijevoj nozi, jer je Allahov Poslanik ﷺ uvijek počinjao sa desnom stranom. (Muttefekun alejhi)

Sve navedeno musliman treba činiti sa namjerom ugledanja na Allahovog Poslanika ﷺ kako bi za to imao nagradu, jer postupa po njegovom sunnetu i jer se djela mjere po njihovoj namjeri, a svakome pripada ono što sam naumi.

* * *

XIV - Pravila odnosa prema spavanju

(في آداب النوم)

Na spavanje (san) musliman gleda kao na jednu od mnogobrojnih Allahovih blagodati prema Svojim robovima. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَمِن رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Iz milosti Svoje On vam je dao noć i dan; da se u njoj odmarate, a da iz dobara Njegovih privređujete i da zahvalni budete." (El-Kasas, 73.)

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا / *I san vaš počinkom učinili."* (En-Nebe, 9.)

Budući da počinak preko noći, kao svojevrstan odmor od aktivnosti preko dana, pomaže čovjeku da svome tijelu očuva snagu i vitalnost za obavljanje svakodnevnih dužnosti zbog kojih ga je Allah i stvorio, musliman je dužan biti zahvalan na ovoj blagodati i u vezi sa njom voditi računa o sljedećem:

1. Poslije jacije, osim u iznimnim slučajevima: radi sticanja znanja, razgovora sa gostom ili obaveze prema ženi, ne otezati sa lijeganjem u postelju, jer se od Ebu Berze pripovijeda da Vjerovjesnik ﷺ nije volio lijegati prije jacije, niti razgovarati nakon što bi klanjao jaciju. (Muttefekun alejhi)

2. Nastojati da se na spavanje ne ide bez abdesta, jer je Allahov Poslanik ﷺ Bera' b. Azibu rekao: "Kada pođeš u postelju, uzmi abdest isto onako kao što ga uzimaš i za namaz." (Muttefekun alejhi)

3. Leći na desnu stranu, naslonivši glavu na desnu ruku, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao Bera' b. Azibu:

"Kada pođeš u postelju, uzmi abdest isto onako kao što ga uzimaš i za namaz, a zatim lezi na desnu stranu!"

"Kada pod abdestom legneš u postelju, nasloni glavu na desnu ruku!"

Ako tako učini, kasnije se može prevrnuti i ležati i na lijevoj strani.

4. Ne ležati na stomaku (potrbuške), bilo po danu, bilo po noći, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Tako leže stanovnici Džehennema", a drugom prilikom: "Uzvišeni Allah ne voli da se leži potrbuške."

5. Kada legne u postelju da spava, proučiti sljedeće riječi zikra:

a) *Subhanellahi!* / "Slavljen neka je Allah!" 33 x, *Elhamdu lillahi!* / "Hvala Allahu!" 33 x i *Allahu ekber!* /"Allah je najveći!" 34 x, a zatim dodati: *La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve ala kulli šejin kadir!* / "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha! On nema sudruga! Njemu pripada sva vlast i zahvala. On sve može!", jer je Allahov Poslanik ﷺ svojoj kćerci Fatimi i njenom mužu Aliji, r.a., kada su od njega zatražili da im da kakvog slugu za ispomoć u kući, rekao: "Hoćete li da vam kažem šta vam je bolje od toga šta ste tražili? Kada legnete u postelju proučite po trideset i tri puta: *Subhanellahi!* / 'Slavljen neka je Allah!' i *Elhamdu lillahi!* / 'Hvala Allahu!'i trideset i četiri puta *Allahu ekber!* /'Allah je najveći!' To vam je bolje od sluge."(Muslim)

b) Proučiti suru *El-Fatiha*, početak sure *El-Bekare*, od *Elif-Lam-Mim* do *humu-l-muflihun*, zatim Ajeti-kursijju: *Allahu la ilahe illa hu...* i tri zadnja ajeta sure *El-Bekare* od *Lillahi ma fi-s-semavati ve ma fi-l-erdi*, pa do kraja sure, jer se u vjerodostojnim predajama navodi da je to lijepo proučiti pred spavanje.

c) Voditi računa da zadnje što će pred spavanje u postelji proučiti bude dova koju je učio Vjerovjesnik ﷺ:

Bismikellahumme vedatu dženbi, ve bismike erfeuhu. Allahumme in emsekte nefsi, fagfir leha, ve in erselteha fahfazha bima tahfezu bihi ibadeke-s-salihine! Allahumme inni eslemtu nefsi ilejke, ve fevvadtu emri ilejke, ve eldže'tu zahri ilejke, estagfiruke ve etubu ilejke. Amentu bikitabikellezi enzelte, ve binebijjikellezi erselte, fagfir li ma kaddemtu ve ma ehhartu ve ma esrertu ve ma e'alentu ve ma ente e'alemu bihi minni. Ente-l-mukaddimu ve ente-l-muehhiru, la ilahe illa ente. Rabbi kini azabeke jevme teb'asu ibadeke!

"Bože, u Tvoje ime liježem na stranu i u Tvoje se ime dižem! Bože, ako mi (noćas) uzmeš dušu, oprosti mi, a ako je ostaviš, sačuvaj me kao što čuvaš Svoje čestite robove! Bože, ja Ti predajem svoju dušu, u Tvoje ruke prepuštam svoju sudbinu, kod Tebe sklanjam svoja leđa, molim Te

za oprost i kajem se Tebi. Vjerujem u Knjigu Tvoju koju si objavio i u Vjerovjesnika Tvoga koga si poslao, pa mi oprosti ono što sam, ranije ili kasnije, tajno ili javno pogriješio, a što Ti bolje znaš od mene samog. Ti si Onaj koji daje da nešto bude prije ili kasnije. Nema boga osim Tebe! Gospodaru moj, sačuvaj me kazne Tvoje, na dan kada ćeš ponovo proživjeti robove Svoje!"[75]

d) Kada se za vrijeme spavanja iz sna probudi, proučiti: *La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve ala kulli šejin kadir. Subhanellahi ve-l-hamdu lillahi ve la ilahe illellahu vallahu ekber, ve la havle ve la kuvvete illa billahi!* / "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha! On nema sudruga! Njemu pripada sva vlast i zahvala. On sve može! Slavljen neka je Allah! Hvala Allahu! Nema boga osim Allaha! Allah je najveći! Nema snage ni moći osim u Allaha!"- a poslije toga zamoliti ono šta hoće, jer se u to vrijeme prima dova, kao što stoji u Poslanikovim ﷺ riječima: "Ko se iz sna trgne, i ne mogavši zaspati, počne prevrtati u postelji ..., a potom nešto zamoli, biće mu dova uslišana." (Buharija)

Ako, ne mogavši zaspati, ustane, uzme abdest i klanja, namaz će mu biti primljen. Isto tako, biće mu primljena i dova ako zamoli sljedećim riječima: *La ilahe illa ente subhaneke! Allahumme estagfiruke lizenbi ve es'eluke rahmeteke! Allahumme zidni ilmen ve la tuzig kalbi ba'de iz hedejteni, ve heb li min ledunke rahmeten! Inneke ente-l-vehhâb!* / "Nema boga osim Tebe, slavljen neka si! Bože, oprosti moje grijehe i podari mi od Svoje milosti! Bože, povećaj mi znanje i ne dopusti mome srcu da skrene, kada si mu već na Pravi put ukazao. Daruj mi od Svoje milosti! Ti si, uistinu, Onaj koji mnogo daruje!"

6. Kada se ujutro probudi, proučiti sljedeće:

a) Kada se probudi, još u postelji, prije nego ustane proučiti: *Elhamdu lillahillezi ahjana ba'de ma ematena ve ilejhi-n-nušur!* / "Hvala Allahu koji nas je oživio, nakon što nas je bio umrtvio! On će nas ponovo proživjeti!"

b) Dići ruke prema nebu i proučiti deset zadnjih ajeta poglavlja *Ali 'Imran* počevši od:

U stvaranju nebesa i Zemlje .... pa do kraja poglavlja, jer se od Ibn Abbasa, r.a., prenosi da je rekao: "Jednom prilikom sam zanoćio kod

[75] - Ebu Davud i drugi.

svoje tetke Mejmune, Poslanikove ﷺ supruge, pa sam primjetio da je Allahov Poslanik ﷺ spavao do oko ponoći, možda malo manje ili malo više, a zatim se probudio i svojom rukom potrao lice, nakon čega je proučio posljednjih deset ajeta iz poglavlja *Ali 'Imran*. Zatim je ustao, otišao do objješene mješine sa vodom, pažljivo uzeo abdest i počeo klanjati." (Buharija)

c) Četiri puta proučiti: *Allahumme inni asbahtu bihamdike, ušhiduke ve ušhidu hamelete aršike ve melaiketeke ve džemia halkike enneke entellahu la ilahe illa ente ve enne Muhammeden abduke ve resuluke* / "Bože, dočekujem jutro Tebi zahvaljujući. Pozivam za svjedoka Tebe, one koji Tvoj Arš nose, Tvoje meleke i sva stvorenja Tvoja da izjavljujem da si Ti Allah, da nema boga osim Tebe i da je Muhammed Tvoj rob i Tvoj poslanik!" - jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko ih (tj. ove riječi) izgovori jednom, Allah će ga za jednu četvrtinu osloboditi od džehennemske vatre. Ko ih izgovori tri puta, Allah će ga za tri četvrtine osloboditi od džehennemske vatre, a ako ih izgovori četiri puta, Allah će ga u potpunosti osloboditi džehennemske vatre."[76]

d) Prilikom izlaska napolje, preko kućnog praga, proučiti: *Bismillahi, tevekkeltu alellahi, la havle ve la kuvvete illa billahi!* / "U ime Allaha! Oslonio sam se na Allaha! Nema snage ni moći, osim u Allaha!" - jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada ovo rob izgovori bude rečeno: 'Pravim si putem upućen i sačuvan!'"[77]

e) Kada pređe preko kućnoga praga, proučiti: *Allahumme, inni euzu bike en edille eu udalle eu ezille eu uzelle eu azleme eu uzleme eu edžhele eu judžhele alejje!* / "Bože, utječem se Tebi od toga da zalutam ili da me ko navede da zalutam, da posrnem ili da me ko navede da posrnem, da prema kome nepravdu učinim ili da ko prema meni nepravdu učini, da se nerazumno ponesem ili da se ko prema meni nerazumno ponese!"- jer se od Ummi Seleme, r.a., prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ nikada iz moje sobe nije izašao, a da nije prema nebu digao ruke i proučio: *'Allahumme, inni euzu bike en edille eu udalle eu ezille...'*"

* * *

---

[76] - Ebu Davud, sa sahih senedom.

[77] - Hadis navodi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

3. poglavlje

O NARAVI

(في الأخلاق)

I - O lijepoj naravi

(فى حسن الخلق وبيانه آداب)

Narav je duboko ukorijenjeno stanje duše iz koga proizilaze djela slobodne volje, bilo da su ona dobra ili loša, lijepa ili ružna. Po svojoj prirodi, ono je podložno promjeni, u zavisnosti od toga kakvi su faktori odgoja. Ako se spomenuto stanje njeguje i razvija u pravcu naklonjenosti ka vrlinama, istini, ljubavi prema dobru, podsticanju na ono što je lijepo i plemenito, s jedne, i odvraćanju od onoga što je ružno i nevaljalo, s druge strane, to će, postepeno, preći u stalnu naviku, tako da će se lijepa djela činiti lahko i bez ikakva tereta. Takva vrlina naziva se lijepom naravi, a sklonost da se bez ikakva tereta čine lijepa djela, lijepim vladanjem. Pod njim se podrazumijevaju brojne vrline kao što su: blagost, strpljivost, izdržljivost, trpeljivost, plemenitost, hrabrost, pravednost, dobrostivost i brojne druge vrline savršenstva duše.

Isto tako, ukoliko se urođena narav zanemari, pa se valjano ne njeguje i ne odgaja, ili se ne vodi dovoljno računa o razvijanju u njoj postojećih elemenata sklonosti ka dobru, ili se, pak, odgaja onako kako ne valja, tako da joj ono što je ružno postane omiljeno, a ono što je lijepo odvratno, do te mjere da joj bestidne riječi i nevaljala djela, bez ikakva ustručavanja, pređu u naviku, onda se ta osobina naziva lošom naravi, a pokuđene riječi i djela koja iz nje proizilaze ružnim vladanjem. Pod tim se podrazumijevaju loše navike i mahane kao što su: izdaja, laž, nestrpljivost, pohlepa, surovost, grubost, bestidnost, prostakluk itd.

Otuda Islam i naglašava toliku važnost lijepe naravi i poziva muslimane da je njeguju i u svojim dušama, što više, razvijaju i, kako najbolje može biti, odgajaju, jer čovjekov iman, u dobroj mjeri, zavisi od toga kakva je njegova narav, a Islam, od toga kakvo je njegovo vladanje.

U tom smislu, hvaleći lijepu narav Svoga Vjerovjesnika, Uzvišeni Allah veli:

وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ / *Jer ti si, zaista, najljepše ćudi.* (El-Kalem, 4.)

Naređujući mu da se prema drugima lijepo odnosi, Uzvišeni na drugom mjestu veli:

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ / *(Na zlo) najljepšim uzvrati, pa će ti dušmanin tvoj, odjednom kao prisni prijatelj postati.* (Fussilet, 34.)

Na trećem mjestu, Uzvišeni ističe da je ulazak u Džennet uvjetovan lijepom naravi i lijepim vladanjem, pa veli:

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ(١٣٣) الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

I nastojte zaslužiti oprost Gospodara svoga i Džennet prostran kao nebesa i Zemlja, pripremljen za one koji se Allaha boje, za one koji, i kad su u obilju i kad su u oskudici, udjeljuju, koji srdžbu savlađuju i ljudima praštaju - a Allah voli one koji dobra djela čine. (Ali 'Imrân 133.-134.)

Isto tako, ne smije se smetnuti sa uma, da je Allahov Poslanik ﷺ poslan, između ostalog, i sa ciljem da upotpuni vrline lijepe naravi. U tom smislu, on je rekao:

"Poslan sam da upotpunim vrline plemenite naravi."[1]

"Ništa na vagi nema teže od lijepe naravi." (Ahmed i Ebu Davud)

"Dobročinstvo je lijepa narav." (Buharija)

"U pogledu imana, najkompletniji su oni vjernici koji imaju najljepšu narav." (Buharija)

"Među meni najdražima i po položaju najbližima na Sudnjem danu, od vas će biti oni koji budu imali najljepšu narav." (Ahmed i Ebu Davud)

Upitan: "Koje je djelo najbolje?" - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Lijepo vladanje."- a drugom prilikom, upitan: "Šta će najviše (ljude) uvesti u Džennet?" - odgovorio je: "Bogobojaznost i lijepa narav."[2]

---

[1] - Hadis je sahih i bilježe ga Buharija i Ahmed.

[2] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

"Sa svojom lijepom naravi čovjek će na onome svijetu dospjeti na visok stupanj i odabran položaj, čak i ako bude imao propusta u ibadetu." (Taberani)

Šta su o lijepoj naravi rekli neki od časnih predaka?

- Hasan el-Basri je rekao: "Lijepa narav je: biti vedra i vesela lica, zračiti dobrotom i nikome ne smetati."

- Abdullah b. Mubarek je rekao: "Lijepa narav ogleda se u tri vrline: u izbjegavanju zabranjenog, u potrazi za dozvoljenim i u dobrostivosti prema svojoj čeljadi."

- Neko je drugi rekao: "U znak lijepe naravi spada: prema drugima biti blizak, a u njihovim međusobnim razgovorima biti zaobiđen."

- Neko je, također, rekao: "Lijepa narav je: nikome ne smetati, a vjernika trpjeti."

- Drugi je rekao: "Lijepa narav je: ne imati drugih briga, nego biti zaokupljen samo Uzvišenim Allahom."

Ovo su neke od definicija lijepe naravi, i to samo u njenim pojedinim elementima, dok se njen sveukupni smisao vidi iz definicije koju smo dali na početku poglavlja.

O tome kakav treba biti vjernik sa lijepom naravi, date su brojne definicije. One se, ukratko, sastoje u tome da vjernika sa lijepom naravi, moraju krasiti sljedeće vrline: da je naglašeno stidljiv, da ne uznemirava druge, da je čestit i istinoljubiv, da malo govori, a mnogo radi, da što manje griješi i posrće, da izbjegava radoznalost, da je dobrostiv, posebno prema rodbini, da je dostojanstven, strpljiv, zahvalan, zadovoljan, blag, vjeran, čedan, da ne psuje i ne proklinje, da ne prenosi tuđe riječi i drugog ne ogovara, da nije brzoplet, mrzovoljan, podal, škrt i zavidan, da je vedar i nasmijan, da voli i mrzi u ime Allaha i da je zadovoljan sa onim sa čim je Allah zadovoljan, a nezadovoljan sa onim sa čime Allah nije zadovoljan itd. U poglavljima koja slijede o svakoj od navedenih osobina biće više govora. Kada se one, kao sastavni dijelovi lijepe naravi pažljivo pročitaju, steći će se jasnija slika, kako o lijepoj naravi, tako i o kodeksu ponašanja u skladu sa njom.

* * *

II - O etici strpljivosti i podnošenja neprijatnosti

(في خلق الصبر واحتمال الأذى)

U lijepu narav koja krasi muslimana, između ostalog, spada strpljivost i podnošenje nepravde i vrijeđanja na putu svoga vjerovanja u Allaha ﷻ.

Strpljivost je obuzdavanje duše i njeno prisiljavanje da se pomiri sa onim što joj se ne dopada i to tako da to podnese sa zadovoljstvom i pomirenjem. U tom smislu, musliman svoju dušu posvećuje ibadetu i činima pokornosti prema Uzvišenom Allahu, primjenjujući prema njoj najrazličitija sredstva, od prisile na pokornost, preko suzdržavanja od nepokornosti, pa sve do ne dozvoljavanja da čini ono što joj se prohtije i za čim čezne. Uz to, on je navikava i na moguće nedaće, pa joj, u slučaju kada je kakva nedaća zadesi, ne dopušta da se uznemirava niti da se ljuti, jer je - kako su mudri davno rekli - uznemiravati se zbog onoga što je prošlo danguba, a zbog onoga što očekuje glupost, dok je ljutiti se na sudbinu prigovaranje Svemogućem Allahu.

Za sve to vrijeme, musliman ne smeće sa uma ni lijepu nagradu, sevabe i obilje darova koje je Allah obećao onima koji su Mu pokorni i koji čine dobra djela, kao što ne zaboravlja ni na Njegovu prijetnju bolnom kaznom i žestokom patnjom onima koji su Mu nepokorni. Uz to, stalno se prisjeća da je sudbina nezaustavljiva, da je Allahova odredba pravedna i da je Njegova presuda izvršna, neovisno o tome da li je čovjek strpljiv ili nemiran, samo što za strpljivost sljeduje još i nagrada, a za nestrpljivost kazna.

Strpljivost i staloženost, kao vrline koje krase narav čovjeka, stječu se upornom vježbom i borbom sa samim sobom. Pored toga što musliman moli Uzvišenog Allaha da ga obdari strpljivošću, on je nastoji postići i što češćim razmišljanjem o kur'anskim ajetima u kojima ga Uzvišeni na nju obavezuje i za nju mu obećava nagradu. U tom smislu su i sljedeće riječi Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

O vjernici, budite strpljivi i izdržljivi, na granicama bdijte, i Allaha se bojte, da biste postigli ono što želite! (Ali 'Imrân, 200.)

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ / *Pomozite sebi strpljenjem i molitvom!* (El-Bekare, 45.)

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ / *Budi strpljiv! Ali, strpljiv ćeš biti samo uz Allahovu pomoć!* (En-Nahl, 127.)

وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ / *...i strpljivo podnosi ono što te zadesi - to je od dužnosti.* (Lukmân, 17.)

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ(١٥٥)الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ(١٥٦)
أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

A ti obraduj izdržljive, one koji, kada ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: "Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!" Njih čeka oprost od Gospodara njihova i milost; oni su na Pravome putu! (El-Bekare, 155.-157.)

وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ / *One koji strpljivi budu Mi ćemo sigurno nagraditi mnogostrukom nagradom za ono što su činili.* (En-Nahl, 96.)

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ / *Između njih smo Mi vođe određivali i oni su, odazivajući se zapovijedi Našoj, na Pravi put ukazivali, jer su strpljivi bili i u dokaze Naše čvrsto vjerovali.* (Es-Sedžde, 24.)

إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ / *Samo oni koji budu strpljivi biće bez računa nagrađeni.* (Ez-Zumer, 10.)

kao i riječi Allahovog Poslanika ﷺ:

"Strpljivost je svjetlo." (Muslim)

"Ko zamoli za čednost, Allah će mu dati da bude čedan, ko zamoli za bogatstvo, Allah će ga učiniti bogatim, a ko se strpljivo ponese, Allah će ga još strpljivijim učiniti. Od strpljivosti nikome nije dat bolji ni trajniji dar." (Buharija)

"Čudan li je slučaj vjernika! Šta god mu se dogodi, ispadne dobro po njega. To ne važi ni za koga drugog osim za vjernika. Ako ga zadesi kakva sreća, bude zahvalan, pa mu se to upiše u dobro djelo, a ako ga pogodi kakva nesreća, bude strpljiv, pa mu se i to upiše u dobro djelo." (Muslim)

Zamoljen od svoje kćerke da što prije kod nje dođe, jer joj je dijete na samrti, Allahov Poslanik ﷺ joj je, po izaslaniku koga je do njega poslala, poručio: "Poselami je i reci joj: 'Allahovo je i ono što je uzeo i ono što je dao. Kod Njega je sve do roka određenog. Zato se strpi i nadaj nagradi!'" (Buharija)

"Uzvišeni Allah kaže: 'Ako Svoga roba iskušam sa dvije, njemu najdraže stvari (tj. sa dva oka u glavi), pa se strpi, to ću mu nadoknaditi Džennetom." (Buharija)

"Kome Allah hoće dobro, stavi ga na iskušenje." (Buharija)

"Velika nagrada ide uz veliku nedaću. Kada jedan narod zavoli, Allah ga stavi na iskušenje, pa sa onim, ko to sa zadovoljstvom prihvati, bude zadovoljan, a na onoga, ko to prihvati sa ogorčenjem, se rasrdi." (Tirmizi i Ibn Madže)

"Vjernika će u njegovom životu, njegovoj djeci i njegovom imetku pratiti nedaće, sve dok, oslobođen od grijeha, ne izađe pred Allaha."[3]

Trpljenje nepravde i vrijeđanja u vjeri je također jedna vrsta strpljivosti, samo što je ono još teže od strpljivosti. Ta vrlina oduvijek je krasila istinoljubive i bila prepoznatljivi znak čestitih vjernika. Sastoji se u tome da musliman bude uvrijeđen u nekoj od svojih najvećih svetinja, kao što je njegovo vjerovanje u Uzvišenog Allaha, pa da to stoički podnese, otrpi i na zlo ne uzvrati zlom, nego lijepim, tako da - ubijeđen da je to u ime Allaha i na putu stjecanja Allahova zadovoljstva - čak i ne pomisli na osvetu i ne dozvoli da se na njemu primijeti uzbuđenje. Na tom putu, kao uzor, najbolje mu mogu poslužiti primjeri vjerovjesnika, među kojima su rijetki oni koji zbog Allaha nisu vrijeđani i koji na putu svoje poslaničke misije nisu nailazili na najrazličitija iskušenja.

U tom smislu, od Abdullaha b. Mesuda, r.a., se prenosi da je rekao: "Kao da i sada gledam Allahova Poslanika ﷺ kako, ugledajući se na jednog od ranijih vjerovjesnika, neka je na njih Allahov mir i blagoslov, sav izudaran i isprebijan od svoga naroda, brišući krv sa svoga lica izgovara: 'Bože, Ti oprosti mome narodu, jer oni ne znaju!'" (Muttefekun alejhi)

Ovo je samo jedan od mnogobrojnih primjera kako je Allahov Poslanik ﷺ trpio. Jednom drugom prilikom, dok je dijelio ratni plijen, jedan beduin mu je prigovorio riječima: "Ovo je podjela kojom se nije

[3] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

htjelo postići Allahovo zadovoljstvo." Čuvši to, Allahov Poslanik ﷺ se sav zacrvenio, a zatim rekao: "Allah se smilovao mome bratu Musau, koji se, uvrijeđen i više od ovoga, strpio!"(Muttefekun alejhi)

Od Habbaba b. el-Eretta se pripovijeda da je rekao: "Jednom smo se prilikom Allahovom Poslaniku ﷺ koji je u hladu Kabe bio naslonio glavu na svoj ogrtač, požalili riječima: "Zar nam nećeš pomoći? Zar nam nećeš proučiti dovu?!" pa je rekao: "I prije vas su ljudi mučeni. Čovjek bi se uzeo, iskopala bi mu se raka u zemlji i bio bi položen u nju, a zatim bi se donijela testera, stavila na njegovu glavu i razrezao na dva dijela. Mučen je i gvozdenim grebenama, sve dok mu meso od kostiju ne bi odvojili, ali ga ni to od Allahove vjere nije moglo odvratiti" (Buharija)

O tome kako su poslanici podnosili zlostavljanja i uvrede govore i njihove riječi koje Uzvišeni Allah navodi u Svojoj Knjizi:

وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

Zašto da se ne uzdamo u Allaha kad nas je On putevima kojim idemo uputio? Mi ćemo doista strpljivo podnositi muke na koje nas budete stavljali - a oni koji se uzdaju, neka se samo u Allaha uzdaju! (Ibrâhîm, 12.)

Isa, a.s., je Izraelćanima govorio: "Čuli ste da je rečeno: 'Oko za oko zub za zub.' A ja vam kažem: Ne opirite se zlotvoru! Naprotiv, udari li te ko po desnom obrazu, okreni mu i drugi! Tko bi te htio tužiti da se domogne tvoje košulje, podaj mu i ogrtač!"[4]

Neki od drugova Allahova Poslanika ﷺ imali su običaj reći: "Čovjekov iman nismo računali imanom, ukoliko nije znao otrpiti nanesenu uvredu."

U svjetlu opisane slike i živih primjera strpljivosti i podnošljivosti, musliman živi, strpljivo podnosi i trpi sve nedaće koje ga zadese, nikome se ne žaleći, ni na koga se ne ljuteći, ne uzvraćajući na zlo zlom, nego dobrom, oprostom i strpljenjem, kao što i stoji u riječima Uzvišenog:

وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ / *Strpljivo podnositi i praštati - tako treba svaki pametan postupiti.* (Eš-Šûrâ, 43.)

---

[4] - Evanđelje po Mateju, 6, 38.-40. Tekst citira i imam Gazali u svome djelu *El-Ihja*.

III - O etici pouzdanja u Allaha ﷻ i samopouzdanja

(في خلق التوكل على الله تعالى و الإعتماد على النفس)

Na pouzdanje u Allaha u svim svojim poslovima musliman ne gleda samo kao na svoju moralnu obavezu, nego kao na vjersku dužnost i sastavni dio islamskog vjerovanja, jer je to naređeno u riječima Uzvišenog:

وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ / *...a u Allaha se pouzdajte, ako ste vjernici!* (El-Mâ'ide, 23.)

وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ / *Neka se zato vjernici samo u Allaha pouzdaju!* (Ali 'Imrân, 122.)

Prema tome, apsolutno pouzdanje u Uzvišenog Allaha, sastavni je dio čovjekova vjerovanja u Allaha ﷻ.

Kada musliman kaže da se pouzdao u Allaha ﷻ i u potpunosti Mu se predao, on to ne shvaća kao neznalice koji nakaradno razumijevaju islamsko vjerovanje da je pouzdanje u Allaha puko izgovaranje riječi jezikom, bez dubokog poimanja u srcu, ili njihovo izgovaranje usnama, bez razumijevanja šta to znači, ili odbacivanje uzroka i izostavljanje djela, zadovoljavajući se onim što je lakše pod izgovorom pouzdanja u Allaha, ili puko prepuštanje sudbini itd. Ne, musliman to, nipošto, ne shvaća tako, nego duboko vjeruje da je pouzdanje u Allaha sastavni dio njegovog vjerovanja i dokazivanja pokornosti Uzvišenom Allahu, kroz ulaganje maksimalnih napora u započinjanju, nastavljanju i izvršavanju svojih poslova. U tom smislu, on ne pokušava ubrati plodove bez truda i zalaganja, niti doći do željenog cilja bez ispunjenih preduvjeta, nego plodove uloženog napora i očekivane rezultate svoga rada prepušta Uzvišenom Allahu, jer je jedino On kadar učiniti ih valjanim i uspješnim.

Dakle, kod muslimana pouzdanje u Allaha, uz potpunu smirenost srca i duše, podrazumijeva istovremeno i rad i nadu, sa dubokim uvjerenjem da će biti ono što Allah hoće, a neće ono što Allah neće, te da Allah neće dopustiti da propadne nagrada onome koji je dobra djela činio.

Kada musliman vjeruje u Allahove zakone koji vladaju u kosmosu i kada za djela pripremi potrebna sredstva i sa svoje strane uloži sav svoj napor da ih obavi i završi, on ni u kom slučaju ne misli da je to dovoljno za ostvarenje željenog cilja i krunisanje uspjehom uloženih napora. Naprotiv, on vjeruje da, u planiranju svojih poslova kao i u ostalome što mu je naređeno ili zabranjeno, mora pokazati svoju pokornost Uzvišenom Allahu, a rezultate i uspjeh povjeriti Uzvišenom, jer je On jedini kadar dati da se sve završi kako treba i jer biva ono što On hoće, a ne biva ono što On neće. Koliko je samo onih koji su se mučili i trudili, a da plodove svoga rada nisu ni okusili! Koliko je samo sijača posijalo sjeme, a da od onoga što su posijali ništa nisu požnjeli!

Otuda musliman smatra da oslanjanje isključivo na planiranje i pripremu potrebnih sredstava za ostvarivanje svojih planova, ne samo da čovjeku nije dovoljno, nego da je to i svojevrsni vid nevjerstva i širka, kojih se mora odreći, a da je neplaniranje i nepripremanje potrebnih sredstava i njihovo zanemarivanje, ukoliko se to u stanju učiniti, svojevrsni grijeh i vid neposlušnosti za koji se mora pokajati i Allaha zamoliti da mu ih oprosti.

Mudrost ovakvih svojih pogleda musliman crpi iz duha islamskog učenja i prakse Allahova Poslanika ﷺ koji je u svom životu vodio brojne ratove i gotovo neprekidne vojne pohode, a da ni u jednu bitku nije ušao sve dok se unaprijed nije dobro pripremio i za nju sve isplanirao, uključujući čak i vrijeme i mjesto bitke. Tako se od njega prenosi da nikada nije vršio napad po podnevnoj žegi, nego bi, kada bi sve isplanirao i rasporedio snage, sačekao da žega prođe i da pred kraj dana malo zahladni. Tek nakon što bi pripremio sve materijalne pretpostavke i osigurao potrebne preduvjete za uspješan ishod bitke, digao bi ruke i Uzvišenog zamolio riječima: *Allahumme munzile-l-kitabi ve mudžrije-s-sehabi ve hazime-l-ahzabi, ihzimhum vensurna alejhim!* / "Allahu, koji si objavio Knjigu, koji tjeraš oblake i koji poražavaš saveznike (neprijatelje), porazi ih i pomozi nam protiv njih!" (Muttefekun alejhi)

Tako je, nakon što bi osigurao sve materijalne i duhovne pretpostavke, postupao i u svim drugim prilikama, prepuštajući pitanje uspjeha i konačnog ishoda volji svoga Gospodara.

Evo još jednog primjera. Allahov Poslanik ﷺ je nakon što se većina njegovih drugova iselila u Medinu, iščekivao dozvolu od svoga Gospodara da se i on iseli. Nakon izvjesnog vremena, bilo mu je dozvoljeno da se iseli u Medinu. Da sada vidimo kakve je pripreme Allahov Poslanik ﷺ poduzeo za svoju Hidžru iz Mekke u Medinu.

1. Izabrao je iskusna i povjerljiva druga, svog starog i vjernog prijatelja Ebu Bekra es-Siddika, r.a., koji će ga pratiti na putu do krajnjeg odredišta njegove Hidžre (Medine).

2. Za put je pripremio dovoljnu količinu hrane i vode koju je spakovala i u svoju pregaču svezala Ebu Bekrova kći, Esma. Otuda je kasnije i dobila nadimak *Zatun-nitakajni* / "Vlasnica dviju pregača."

3. Za dugi i naporni put je pripremio zdravu i snažnu jahalicu.

4. Za put je osigurao iskusna i vješta vodiča koji je dobro poznavao sve staze i bogaze, da im bude vodič na ovom dugom i teškom putovanju.

5. Prije nego što je izašao iz svoje kuće, koju je sa svih strana bio opkolio neprijatelj kako bi ga spriječili da i on ne umakne, Allahov Poslanik ﷺ je u svojoj postelji ostavio amidžića mu, Aliju b. Ebu Taliba, r.a., zavaravajući neprijatelja koji je čekao da izađe iz kuće i da ga ubije. Potom je Allahov Poslanik ﷺ izašao, ostavivši iza sebe neprijatelja koji je kroz pukotinu na vratima promatrao njegovu postelju, čekajući da iz nje ustane.

6. Kada su se višebošci dali u potjeru za njim i za njegovim prijateljem Ebu Bekrom es-Siddikom sa kojim je pobjegao, sklonio se u pećinu na brdu Sevr i sakrio od očiju svojih progonitelja zadojenih mržnjom i željom da mu se osvete.

7. Kada mu je Ebu Bekr rekao: "Allahov Poslaniče, da je neko od njih pogledao ispod svojih nogu, vidio bi nas." - upitao ga je: "Ebu Bekre, šta misliš o dvojici s kojima je Allah treći?!" (Buharija)

Kroz ovaj slučaj jasno je pokazan smisao vjerovanja i pouzdanja u Uzvišenog Allaha. Kroz njega se vidi da Allahov Poslanik ﷺ nije osporavao ulogu sredstava, ali da se nije ni oslanjao isključivo na njih, nego je vjerovao da je posljednje sredstvo vjernika mirno i uz puno pouzdanje se predati Allahu i Njemu povjeriti svoje stvari. Nakon što je iscrpio sva raspoloživa sredstva u traženju spasa i na kraju se sklonio u mračnoj pećini koju nastanjuju zmije i škorpije, svome preplašenom prijatelju, sa sigurnošću kakvu može imati samo vjernik koji se u potpunosti pouzdao u Allaha, obratio se riječima: "Ne brini se, Allah je s nama! Ebu Bekre, šta misliš o dvojici s kojima je Allah treći?!" (Buharija)

Iz ovakvog Vjerovjesnikova ﷺ pristupa stvarima, njegova nauka i prakse, musliman crpi shvaćanje preduvjeta za valjani svršetak svojih

poslova, pri čemu niti izmišlja novotarije, niti se kapriciozno drži svoga mišljenja, nego slijedi praksu Allahova Poslanika ﷺ.

Što se, pak, tiče pitanja oslanjanja na samoga sebe, musliman ga ne shvaća kao što ga shvaćaju oni koji, zasjenjeni svojom neposlušnošću, misle da je to prekidanje veze sa Uzvišenim Allahom, da čovjek stvara svoja djela, da sam sobom sve zarađuje i ostvaruje i da u tome Allah nema nikakva udjela. Allah je visoko iznad onih koji Ga tako zamišljaju!

Kada musliman, u svojim poslovima i privređivanju, zagovara oslanjanje na samoga sebe, on pod tim misli na nepokazivanje svoje ovisnosti ni o kome drugom do o Allahu i nepokazivanje potrebe da pomoć traži i od koga drugog osim od svoga Gospodara. Drugim riječima, ako sâm sobom može obaviti posao, on ga ne prepušta drugom, ako se sâm može pobrinuti za sebe, ne traži pomoć ni od koga drugog osim od Allaha. U suprotnom, to bi značilo vezanje srca za nekog drugog mimo Allaha, a musliman to ne voli i ne želi.

U tom smislu, musliman ide stazama čestitih predaka i nastavlja praksu dokazanih vjernika koji, kada bi im i prut ispao iz ruke dok bi jahali na konju, ne bi tražili od drugog da im ga dohvati, nego bi sjahali i sami ga uzeli. Ne smije se smetnuti s uma ni to da je Allahov Poslanik ﷺ kada bi od nekog muslimana primao zakletvu na vjernost, redovno preporučivao tri stvari: redovno obavljanje namaza, davanje zekata i netraženje pomoći za svoje potrebe ni od koga drugog osim od Allaha.

Živeći sa ovakvim shvaćanjem pouzdanja u Allaha i oslanjanja na samoga sebe, musliman njeguje, odgaja i razvija ubjeđenje u ispravnost takvog svoga vjerovanja, s vremena na vrijeme se podsjećajući na kur'anske ajete i Vjerovjesnikove hadise iz kojih crpi svoje ubjeđenje i na kome izgrađuje svoje moralne vrijednosti. U to, između ostalog, spadaju i sljedeće riječi Uzvišenog:

> وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ / *Ti se pouzdaj u Živog, koji ne može umrijeti!* (El-Furkân, 58.)

> وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ / *...pa su rekli: "Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!* (Ali 'Imrân, 173.)

> إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ / *... jer Allah, zaista, voli one koji se uzdaju u Njega.* (Ali 'Imrân, 159.)

kao i riječi Njegovog Poslanika ﷺ:

"Da se u Allaha uzdate onako kako treba, bili biste opskrbljeni kao ptice koje ujutro odlaze praznih, a naveče se vraćaju punih stomaka."[5]

"Bismillahi tevekkeltu alellahi ve la havle ve la kuvvete illa billahi!" / "U ime Allaha! Oslanjam se na Allaha! Nema snage ni moći osim u Allaha!" koje je izgovarao prilikom izlaska iz kuće.

Opisujući sedamdeset hiljada onih koji će bez polaganja računa ući u Džennet, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "To su oni koji ne čaraju, koji se ne kauteriziraju (liječe vatrom) i koji ne zloslute, nego se na svoga Gospodara oslanjaju." (Muttefekun alejhi)

* * *

[5] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

IV - O pretpostavljanju drugih i ljubavi prema dobru

(فى الإيثار وحب الخير)

U moralne vrline muslimana koje stiče kroz učenje vjere i prakticiranje propisa Islama, između ostalog spada priželjkivanje dobra kako sebi, tako i drugima. Štaviše, kada je drugi u pitanju, musliman mu daje prednost i nad samim sobom. Tako se zna desiti da ne samo da trpi glad i žeđ da bi nahranio i napojio drugog, nego da žrtvuje sopstveni život za život drugih. Za muslimana čija je duša zadojena vrlinama savršenstva i odgojena u duhu sklonosti ka dobru i ljubavi prema kreposti i ljepoti to nije ništa čudno i neobično, jer je to Allahova uputa, a ima li išta ljepše od Allahove upute?

U svojoj sklonosti i ljubavi prema dobru, musliman ide istim onim stazama kojima su, prije njega, hodili čestiti preci i postigli ono što su željeli. Hvaleći ih, o njima Uzvišeni veli da su:

وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

...više voljeli drugima nego samima sebi, mada je i njima samima bilo potrebno. A oni koji se uščuvaju lakomosti, oni će sigurno uspjeti. (El-Hašr, 9.)

Sve vrline lijepe naravi i pohvalne osobine musliman, nadahnut izlivima Božanske milosti, crpi sa izvora Muhammedovih ﷺ riječi mudrosti kao što su: "Niko od vas neće (potpuno) vjerovati dok svome bratu ne bude želio ono što želi sâm sebi."(Muttefekun alejhi) Uz gore navedeni kur'anski ajet, ove Poslanikove ﷺ riječi, kod muslimana, stalno jačaju i razvijaju osjećaj ljubavi prema drugom, više nego prema samome sebi, svojoj porodici i rođenoj djeci.

Čovjek musliman živi u neprekidnoj vezi sa Allahom. Jezik mu Ga ne prestaje spominjati, a srce voljeti. Kuda god po carstvu pogleda, pouku polući. Ako bolje razmisli o kur'anskim ajetima kao što su:

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا

A dobro koje za sebe unaprijed osigurate, naći ćete kod Allaha još većim i dobićete još veću nagradu. (El-Muzzemmil, 20.)

وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ(٢٩)لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ
وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

...i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu se nadati nagradi koja neće nestati, da ih On prema onome što su radili nagradi i još im iz obilja Svoga dâ, jer On mnogo prašta i blagodaran je. (Fâtir, 29.-30.)

prezreće ovaj svijet i uvidjeti svu njegovu niskost, a odabrati i opredijeliti se za onaj svijet. Kako onaj ko je takav može svoj imetak darežljivo ne dijeliti, ne voljeti dobro i drugom ne željeti ono što i sâm sebi želi, kad zna da će dobro koje danas uloži, koliko sutra, naći još vrednijim i po nagradi obilnijim?!

Onima koji imaju razuma navodimo pet istinitih primjera pretpostavljanju drugih muslimana i njegove ljubavi prema dobru:

1. Na zasijedanju vijeća staraca plemena Kurejš, u *Daru-n-Nedvi* u Mekki, na prijedlog Ebu Murre, neka je na njega Allahovo prokletstvo, donesena je jednoglasna odluka da se Vjerovjesnik ﷺ napadne i ubije u svojoj kući. Allahov Poslanik ﷺ je saznao za ovu nepravednu odluku, neposredno nakon što mu je Allah ﷻ dozvolio da se iseli u Medinu, pa je počeo tražiti nekoga koga bi, da bi zavarao neprijatelja koji ga je budno pratio, ostavio da leži u njegovoj postelji, a on napustio kuću ostavivši neprijatelja da čeka kada će iz svoje postelje ustati. Izbor je pao na jednog mladića muslimana, amidžića mu, Aliju b. Ebi Taliba, r.a., u kome je vidio spremnost da se za njega žrtvuje. Kada mu je predložio svoj plan, Alija ni jednog momenta nije oklijevao da za Poslanika ﷺ žrtvuje svoj život i legne u njegovu postelju, ne znajući kada će ga iz nje zgrabiti ruke neprijatelja žednog krvi i sa njim se svojim sabljama poigrati kao nogama sa loptom. Tako je Alija, r.a., unaprijed spreman da za Allahova Poslanika ﷺ žrtvuje svoj život, legao u njegovu postelju. Iako je bio još mlad, njegov slučaj spremnosti na žrtvovanje, navodi se kao jedan od najljepših primjera požrtvovanja za drugog. Tako musliman, kada zatreba, drugoga voli više nego samog sebe, više nego sopstveni život, a ima li išta draže od toga?!

2. Od Huzejfe el-Adevija se pripovijeda da je pričao: "U Bici na Jermuku, sa malo vode u ruci, počeo sam obilaziti ranjenike ne bi li gdje

našao svoga amidžića, sa namjerom da ga, ako je još živ, napojim i vodom mu operem lice. Ugledavši ga, upitao sam ga: "Da ti dam malo vode?" - pa mi je dao znak da hoće. Utom se začuo glas drugog ranjenika kako ječi: "Ah!" - pa mi je amidžić dao znak da vodu odnesem njemu. Otišao sam i vidio da je to Hišam b. el-As, pa sam ga upitao: "Da ti dam malo vode?" U tom momentu čuo je kako pomaga treći ranjenik: "Ah!" - pa mi je Hišam dao znak da vodu odnesem njemu. Prišao sam mu i vidio da je već umro. Vratio sam se Hišamu i vidio da je i on umro. Zatim sam se vratio svome amidžiću i vidio da je i on umro - Allah se svima smilovao!"

Slučaj sa ovom trojicom časnih šehida najsjajniji je živi primjer kako se drugom želi dobro više nego sebi samom i kako je život drugoga preči nego sopstveni život. Takav je slučaj sa muslimanom u životu na ovome svijetu.

3. Pripovijeda se da se kod Ebu Hasana el-Antakija, jednom prilikom zateklo preko trideset ljudi za sofrom na kojoj je bilo samo nekoliko kora hljeba od kojih se nisu svi mogli najesti, pa su ih izlomili, ugasili svjetlo i sjeli da jedu. Kada je sofra dignuta, sve kore su bile netaknute, jer niko nije ništa ni dohvatio u želji da drugima ostane više. Tako je svaki musliman, iako gladan, više volio da se najedu ostali nego on. Na kraju se uspostavilo da su svi više voljeli drugome nego sebi.

4. Buharija i Muslim (u svojim zbirkama hadisa) navode kako je jednom prilikom kod Allahova Poslanika ﷺ odsjeo neki gost i kako u svojoj kući nije mogao naći ništa čime bi ga počastio, pa je jedan ensarija došao i odveo gosta da ga počasti kod sebe, gdje je, kada je pred njega iznio jelo, naredio ženi da ugasi svjetlo i počeo pružati ruku prema jelu i praviti se da jede, a nije jeo, sve dok se gost nije najeo čime je pokazao da voli više gostu nego sebi i svojoj ženi. Ujutro, kada je svanulo, Allahov Poslanik ﷺ mu je rekao: "Allah se zadivio onome kako ste sinoć postupili sa svojim gostom." Taj slučaj je bio povod objave ajeta:

وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ / *...više voljeli drugima nego samima sebi, mada je i njima samima bilo potrebno.* (El-Hašr, 9.)

5. Pripovijeda se da je Bišru b. Harisu, dok je ležao na samrtnoj postelji, došao jedan čovjek i požalio mu se na siromaštvo, pa je Bišr sa sebe skinuo svoju košulju i dao mu je, a pozajmio je drugu u kojoj je umro.

Ovih pet slučajeva predstavljaju živi primjer kako musliman drugome želi dobro više nego sâm sebi. Ovdje smo ih naveli samo zato da se musliman na njih podsjeti i vidi kako se drugome treba željeti dobro, više nego samom sebi i kako se u životu na djelu dokazuje da je neko pravi musliman, dostojan misije koja mu je povjerena i imena koga nosi.

* * *

V - O etici pravednosti i umjerenosti

(في خلق العدل والإعتدال)

Musliman vjeruje da je pravednost u najširem smislu riječi jedna od najstrožijih obaveza koju je vjerniku u dužnost stavio Uzvišeni Allah riječima:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاء ذِي الْقُرْبَى / *Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini i da se bližnjima udjeljuje.* (En-Nahl, 90.)

Na drugome mjestu, zapovijedajući da se pravedno postupa, Uzvišeni kaže da voli one koji su pravedni, pa veli:

وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ / *... i budite pravedni; Allah, zaista, pravedne voli.* (El-Hudžurât, 9.)

Kada je riječ o pravdi, Uzvišeni zapovijeda da se ona mora zadovoljiti kako na riječima, tako i u postupcima i prilikom donošenja presude, pa veli:

وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى / *... i kada govorite, da krivo ne govorite, pa makar se ticalo i srodnika.* (El-En'âm, 152.)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ

Allah vam zapovijeda da odgovorne službe onima koji su ih dostojni povjeravate i kada ljudima sudite da pravično sudite. (En-Nisâ', 58.)

Zato musliman u svim svojim postupcima; kada govori, radi i presuđuje nastoji biti što pravedniji, toliko da je pravednost njegova prepoznatljiva vrlina i sastavni dio karaktera. Usljed toga, njegove riječi i djela odišu pravednošću i daleko su od toga da bi u sebi imala bilo kakva obilježja nepravde, nasilja i samovolje. To muslimana čini pravednim. To mu ne dozvoljava da se povodi za prohtjevima, da bude zaveden strastima i privrženošću za ovim svijetom, nego, znajući da Uzvišeni voli

pravedne, gleda kako će zaslužiti Allahovu naklonost, zadovoljstvo, počast i blagodati. O počastima koje će kod svoga Gospodara uživati pravedni, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Pravedni će kod Allaha biti na minberama od svjetla. To su oni koji pravo sude, koji su podjednako pravedni prema svojoj čeljadi i koji pravedno vladaju." (Muslim)

"Sedmorica su onih koje će Allah staviti u Svoj hlad, na Dan kada neće biti drugog hlada do Njegovog hlada: pravedan vladar, mladić koji svoju mladost provodi čineći ibadet Uzvišenom Allahu, čovjek čije je srce vezano za džamiju, od kada iz nje izađe dok se u nju ponovo ne vrati, dvojica ljudi koji se u ime Allaha vole, pa se u to ime i sastaju i rastaju, čovjek koji se u samoći sjeti Allaha, pa mu iz očiju poteku suze, čovjek kome se ponudi ugledna i lijepa žena, pa (joj) kaže: 'Ja se bojim Uzvišenog Allaha' i čovjek koji podijeli sadaku, krijući to toliko da mu lijeva ruka ne zna šta daje desna." (Buharija)

Pravednost se ogleda u brojnim aspektima, od kojih su najvažniji:

1. Pravednost prema Uzvišenom Allahu. Ogleda se u tome da Mu se u ibadetu i atributima ne pripisuje nikakav sudrug, da Mu se bude pokorno i ne usuđuje na neposlušnost, da se stalno spominje i ne zaboravlja, da Mu se bude zahvalno i da se nikada ne poriče.

2. Pravednost u presuđivanju sporova među ljudima, tako da se svakom dâ njegovo pravo i ono što zaslužuje.

3. Pravednost u odnosu prema ženama i djeci, tako da se prema svakom od njih jednako postupa i da se jednim nad drugima ne daje prednost.

4. Pravednost u govoru, tako da se lažno ne svjedoči i ne govori laž i neistina.

5. Pravednost u vjerovanju, tako da se ne vjeruje u ono što nije tačno i istinito i da se u sebi ne taji ono što ne odgovara istini i stvarnosti.

Evo jednog sjajnog primjera pravedne presude: Dok je jednom prilikom Omer b. el-Hattab sjedio, došao mu je jedan čovjek iz Egipta i upitao: "Vladaru pravovjernih, mogu li na ovom mjestu od tebe zatražiti zaštitu?" - pa mu je Omer rekao: "Već si je dobio, pa reci šta si htio kazati!" Na to mu je čovjek ispričao: "Utrkivao sam se na konju sa Amr b. el-Asovim sinom i pobijedio ga, pa je uzeo kandžiju i počeo me njome

udarati, govoreći mi: 'Ja sam sin najuglednijih (roditelja).' Za to je čuo njegov otac Amr, pa me je - bojeći se da ti ne dođem i ne požalim se - strpao u zatvor. Evo, upravo sam sada, pravo od njega došao tebi." Na to je Omer b. el-Hattab uzeo i Amru b. el-Asu, koji je u to doba bio namjesnik u Egiptu, napisao: "Kada dobiješ ovo moje pismo, spremi se i sa tim i tim svojim sinom dođi na ovogodišnji hadždž!" - dok je Egipćaninu naredio da ostane u Medini dok ovaj ne dođe. Pošto je Amr došao, sa ostalima se zaputio da obavi hadždž. Kada je Omer obavio hadždž, sjeo je sa ljudima među kojima su bili Amr b. el-As i njegov sin. Tada je Egipćanin ustao, pa mu je Omer dodao bič kojim je počeo udarati Amrova sina. Toliko ga je udarao da su se prisutni sažalili i počeli moliti da prestane, dok je Omer ponavljao: "Udri sina najuglednijih!"- sve dok sam Egipćanin nije rekao: "Vladaru, dosta je, vratio sam mu punom mjerom." Na to je Omer rekao: "A sada njime ošini Amra!" - pa je rekao: "Vladaru pravovjernih, već sam izudarao onoga ko je udarao mene." - na što je Omer rekao: "Tako mi Allaha, da si i to uradio (tj. počeo udarati i Amra) niko se ne bi usudio prekinuti te dok sam ne prestaneš udarati." Zatim se okrenuo prema Amru i upitao ga: "Amre, od kada si to ti ljude koje je majka rodila slobodne, počeo pretvarati u robove?!"

Lijepi plodovi pravednosti (ثمرة طيبة للعدل) :

U plodove pravedne vlasti, između ostalog, spada i širenje osjećaja mira i sigurnosti među ljudima. Tako se pripovijeda da je bizantijski car kod Omera b. el-Hattaba poslao jednog svoga izaslanika sa zadatkom da izvidi kako živi i vlada, pa je izaslanik, kada je došao u Medinu, raspitujući se za Omera, upitao: "Gdje je vaš kralj?" - na što su mu odgovorili: "Mi nemamo nikakvog kralja, nego vladara pravovjernih. Izašao je negdje u predgrađe Medine." Izaslanik ga je pošao tražiti i našao ga je da leži na pijesku. Pod glavu je bio stavio kratki štap koji je imao običaj nositi u ruci i njime uklanjati ono što ne valja i što smeta. Vidjevši ga u takvom stanju, to je izaslanika toliko dojmilo i dirnulo u srce da je rekao: "Zar čovjek pred kojim strepe svi okolni vladari, ovako živi i izgleda? Ali, ti si Omere zaveo pravdu pa slobodno možeš spavati, dok naš car provodi nepravdu, pa sigurno i u ovom trenutku od straha nema sna!"

S druge strane, umjerenost je vrlina sveobuhvatnija od pravednosti. Ogleda se u svakom postupku muslimana tokom cijelog njegovog života. To je središnji put između dvije pokuđene krajnosti; pretjerivanja, sa jedne, i nehaja, sa druge strane.

Tako umjerenost u ibadetu znači ne ići u krajnost do granice pretjerivanja i cjepidlačenja, s jedne strane, ali i ne dozvoliti da se bude nemarno i nehajno, sa druge strane.

Isto tako, umjerenost u trošenju imetka znači izabrati središnji put, pa se ne rasipati, ali, istovremeno, i ne škrtariti, kao što veli Uzvišeni:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا / *I oni koji, kad udjeljuju, ne rasipaju i ne škrtare, već se u tome drže sredine.* (El-Furkân, 67.)

U tom smislu, umjerenost u odijevanju znači ne nositi previše raskošnu odjeću koja graniči sa ponosom i ohološću, ali i ne nositi namjerno previše grubu i poderanu i iskrpljenu odjeću.

Umjerenost u hodanju znači ne hodati ni nadmeno ni oholo, s jedne strane, ali ne i previše bijedno i ponizno.

Dakle, u svemu treba gledati da se nađe neka sredina i ne dozvoliti da se ode u krajnost, kako u pretjerivanju, tako i u nehaju.

Otuda je umjerenost i najbolji čovjekov drug u istrajnosti na Pravome putu. Zato, kao takva, umjerenost i spada u najodabranije vrline i najljepše osobine čovjeka, jer ga zaustavlja na granicama koje je odredio Uzvišeni Allah, ne dozvoljava mu da preko njih pređe, daje mu poleta da svoje farz-obaveze izvršava redovno i u potpunosti, istovremeno, ne prelazeći u krajnost u bilo čemu. Uz sve to, umjerenost čovjeka uči kako da bude dostojanstven, kako da se zadovolji sa onim što mu je dozvoljeno (halal) i kako da ne posegne za onim što mu je zabranjeno (haram).

Zar čovjeku treba veća čast i ponos, nego biti dosljedan i dostojan riječi Uzvišenog:

وَأَلَّوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَة لَأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقًا / *A da se Pravoga puta drže, Mi bismo ih vodom obilnom pojili.* (El-Džinn, 16.)

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ(١٣)أُوْلَئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّة خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Oni koji govore: "Naš Gospodar je Allah!" - i istraju na Pravome putu, neka se ničega ne boje i ni za čim nek ne tuguju! Oni će stanovnici Dženneta biti, u njemu će vječno boraviti, i to će im biti nagrada za ono što su radili. (El-Ahkâf, 13.-14.)

VI - O etici samilosti

(فى خلق الرحمة)

Musliman je po svojoj prirodi milostiv, a samilost je jedna od vrlina koja krasi njegovu narav. Budući da samilost muslimana proizilazi iz čiste duše i zdravog duha, da ga zadaja dobrom, ulijeva mu sklonost ka činjenju dobrih djela, a odvraća od zla i svega što ne valja, on gleda da uvijek bude dobrodušan i susretljiv, a onome ko je takav, nikada mu neće ponestati samilosti prema drugima. Zato musliman, samilost kao vrlinu, toliko voli, ukazuje prema drugima, poziva na nju i preporučuje kuda god krene, duboko vjerujući u riječi Uzvišenog:

ثُمَّ كَانَ مِنْ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ(١٧)أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ

...a uz to da je od onih koji vjeruju, koji jedni drugima izdržljivost preporučuju i koji jedni drugima milosrde preporučuju; oni će biti sretnici! (El-Beled, 17.-18.), rukovodeći se i postupajući po Poslanikovim ﷺ riječima:

"Od Svojih robova Allah Svojom milošću obasipa samilosne." (Buharija)

"Budite samilosni prema onima na Zemlji, pa će vam se smilovati Onaj ko je na nebu!" (Taberani i Hakim)

"Ko prema drugima nije samilostan, ni drugi neće biti samilosni prema njemu."

"Samilosti je uskraćen samo nesretnik."

"Vjernici su u svojoj uzajamnoj ljubavi, samilosti i saosjećanju kao jedno tijelo. Kada jedan njegov organ zahvati bolest, cijelo tijelo obuzme besanica i groznica." (Muslim)

Iako samilost po svom formalnom smislu znači osjećaj prefinjenosti u srcu i sklonosti da se iz dubine duše opršta i prema drugima bude dobar, ona se uvijek ne može svesti samo na razinu izliva emocija bez ostavljanja tragova na vanjskom svijetu. Naprotiv, samilost ima i svoje

vanjske efekte i stvarne učinke, konkretizirane u nama vidljivom svijetu kao što su: opraštanje onome ko pogriješi i zamoli za oprost, priskakanje u pomoć obespravljenom, pomaganje nemoćnog, hranjenje gladnog, oblačenje golog, liječenje bolesnog, tješenje ražalošćenog itd., jer su to sve znakovi samilosti.

U konkretne, oku vidljive i čulima osjetljive vidove samilosti, spadaju i sljedeći primjeri:

1. Buharija bilježi da je Enes b. Malik, r.a., rekao: "Otišli smo zajedno sa Allahovim Poslanikom ﷺ Ebu Jusufu el-Kajnu, Ibrahimovom poočimu, pa je Allahov Poslanik ﷺ uzeo svoga sina Ibrahima, zatim ga poljubio i pomirisao. Kasnije smo i mi ušli i zatekli Ibrahima kako ispušta dušu, na što su iz očiju Allahova Poslanika potekle suze. Vidjevši to, Abdurrahman b. Avf, r.a., ga je upitao: 'Zar i ti Allahov Poslaniče?' - na što mu je on rekao: 'To je samilost, Ibn Avfe!' - a zatim dodao: 'Oko plače, a srce tuguje! Kažemo samo ono sa čim je i naš Gospodar zadovoljan: Ibrahime, tužni smo zbog rastanka sa tobom.'"

Poslanikova ﷺ posjeta svoga malog djeteta u kući njegova odgajatelja, njegovo ljubljenje i mirisanje svoga djeteta, njegov obilazak, na samrti, bolesnog djeteta i na kraju puštanje suze - žalosnice za njim, sve su to vanjski vidovi samilosti koja nadire iz dubine srca.

2. Buharija, također, od Ebu Hurejre, r.a., bilježi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Idući putem, jedan je čovjek žestoko ožednio, pa je naišavši na bunar, sišao u njega, napio se i izašao, a onda, nedaleko od sebe, ugledao kako, skapavajući od žeđi, pas dašće i liže zemlju, pa je pomislio: 'Mora da je i on kao i ja ožednio?!' Zatim je sišao u bunar, napunio mestvu vodom, uzeo je u zube, popeo se i napojio (žednog) psa. Za to ga je Allah nagradio i oprostio mu." Upitan: "Allahov Poslaniče, znači li to da ćemo i za životinje imati nagradu?" - odgovorio je: "Za sve što ima vlažnu džigericu sljeduje nagrada."

Spomenuti čovjek pomučio se, sišao u bunar, nalio vode i napojio žedna psa. Sve je to odraz samilosti koju je osjetio u svome srcu, jer da nije bilo toga ne bi učinio ono što je učinio.

Buharija, preko Ebu Hurejre, r.a., od Allahova Poslanika ﷺ bilježi i obrnut slučaj za koji je rekao: "Jedna žena je na mukama zbog toga što je zatvorila mačku sve dok nije uginula. Zbog toga joj je, kada je dospjela u džehennemsku vatru, rečeno: 'Otkad si je zatvorila nisi joj dala ni da jede ni da pije, a niti si je pustila da sama lovi i jede insekte po zemlji.'"

Postupak spomenute žene sam po sebi govori o njenoj bezdušnosti, surovosti i nemilosrdnosti njenog srca. A ne smije se zaboraviti da se samilost iz srca uzima samo onima koji su nesretnici.

3. Buharija, preko Ebu Katade, r.a., navodi da je Allahov Poslanik ﷺ također, rekao: "Ponekad kad stanem da klanjam, poželim da odužim namaz, ali začujem da plače dijete, pa zbog toga što znam koliko je jako saosjećanje njegove majke zato što plače, skratim namaz, obavljajući samo ono što je najnužnije."

Poslanikovo ﷺ skraćivanje namaza, nakon što je bio odlučio da ga oduži i majčino sažaljenje prema svome djetetu koje plače, nisu ništa drugo do jedan vid samilosti koju je Allah usadio u srca Svojih samilosnih robova.

4. Pripovijeda se da je Zejnu-l-Abidina b. Husejna, r.a., na putu za džamiju, zasreo neki čovjek i počeo žestoko vrijeđati i psovati, zbog čega su ga njegove sluge htjele napasti i izmlatiti, ali im je on, iz samilosti prema tom čovjeku, zabranio da to čine, dodavši: "Čovječe, ja sam još gori nego što si rekao. Ono što o meni ne znaš mnogo je gore od onoga što znaš. Ako ti je potrebno, sâm ću ti to sve ispričati." Čuvši to, čovjek se postidio i sav zacrvenio, pa je Zejnu-l-Abidin skinuo svoju košulju, dao mu je i još naredio da mu se da hiljadu dirhema.

Takav širokogrudni oprost i još povrh toga učinjeno dobročinstvo ne mogu biti ništa drugo do svojevrsni vid samilosti, duboko usađene u srce praunuka Allahovog Poslanika ﷺ.

* * *

VII - O etici stidljivosti

(في خلق الحياء)

Musliman je po svojoj prirodi čedan i stidljiv. Stid je jedna od vrlina koje krase njegov karakter. Stid je dio imana, a iman je temelj na kome počiva život muslimana. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ kaže:

"Iman se sastoji od sedamdeset i nekoliko - ili šezdeset i nekoliko - dijelova. Prvi (i najvažniji) je (vjerovati) da nema boga osim Allaha, a najniži je ukloniti zapreku sa puta. I stid je dio imana." (Buharija i Muslim)

"Stid i iman su dva nerazdvojna druga. Kada nestane jednog, nestat će i drugog."[6]

Tajna da je stid sastavni dio imana leži u tome što i iman i stid navode na dobro, a odvraćaju od zla. Iman podstiče vjernika da čini dobra djela i da se kloni grijeha. Stid sa svoje strane, ne dopušta vjerniku da škrtari u zahvalnosti Allahu na Njegovim blagodatima i da se nemarno odnosi u ispunjavanju svojih obaveza prema kome je dužan. Pored toga, stid vjerniku ne dozvoljava da čini ružna djela niti da govori ružne riječi, jer zna da će to dovesti do prezira i omraženosti. Otuda je stid jedna od najblagodarnijih vrlina, jer sve što dolazi od stida je čisto dobro, kao što jasno stoji u riječima koje se prenose od Allahova Poslanika:

"Stid donosi samo dobro." (Buharija i Muslim) i

"Sve što je od stida dobro je." (Muslim)

Osobina suprotna stidu je bestidnost. Ispoljava se u vulgarnim riječima, nevaljalim djelima i odvratnosti u govoru. Musliman, kako u svojim riječima tako i u djelima, nikada nije nepristojan, bestidan, grub ni odvratan, jer su to svojstva stanovnika Džehennema. Za razliku od njih, musliman će uz Allahovu pomoć u Džennet. Zato je nezamislivo da u njegovom ponašanju bude išta što bi makar i izdaleka podsjećalo na vulgarnost, prostakluk i odvratnost. Najbolji dokaz za to su riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Stid je od imana, a iman je u Džennetu, dok je bestidnost od okrutnosti, a okrutnost je u Džehennemu."[7]

---

[6] - Hadis bilježi Hakim i kaže da ispunjava Buharijine i Muslimove uvjete sahih hadisa.

[7] - Hadis bilježi Ahmed i njegov sened ocjenjuje kao sahih.

U ovoj plemenitoj vrlini lijepe naravi svakom muslimanu je uzor, najodabraniji čovjek svih vremena, kako ranijih tako i kasnijih generacija, Allahov Poslanik ﷺ koji je, kako se prenosi, "bio stidljiviji od djevice u svojoj sobici" i za koga je Ebu Seid, kako Buharija navodi, rekao: "da bi, kada bi vidio nešto nevaljalo, to na njegovu licu mogli prepoznati."

Kada se musliman zalaže za očuvanje i njegovanje vrline stida među ljudima, on zapravo poziva i upućuje na veliko i opće dobro, tim prije što je stid sastavni dio imana, a iman skup svih vrlina i osnovni elemenat svakog dobra. U vjerodostojnoj predaji se navodi da je Allahov Poslanik ﷺ jednom prilikom, naišao pored čovjeka koji je svoga brata savjetovao da ne bude previše stidljiv, pa mu je Poslanik ﷺ rekao: "Pusti ga, stid je sastavni dio imana!" (Muttefekun alejhi)

Ovim se Allahov Poslanik ﷺ založio za očuvanje stida kod muslimana i zabranio da se stid suzbija, čak i po cijenu da onaj ko je stidljiv, zbog svoje stidljivosti izgubi i dio onoga što mu pripada, jer je čovjeku bolje žrtvovati i dio svojih prava, nego izgubiti stid, kao sastavni dio svoga imana, najprepoznatljiviju vrlinu ljudskosti i neiscrpnu riznicu dobrostivosti. Allah se smilovao ženi, koja je u potrazi za svojim izgubljenim djetetom, s valom preko lica, došla i za njega upitala neke ljude, od kojih je jedan rekao: "Pita za svoje dijete, a valom sakriva lice"- i koja mu je, čuvši šta je rekao, odgovorila riječima: "Čovječe, bolje mi je izgubiti i rođeno dijete nego stid." (Muttefekun alejhi)

Vrlina stida muslimanu ne smeta da govori istinu, da stiče znanje, da od drugih traži da čine dobra djela, ili da ih odvraća od nevaljalih. Jednom prilikom, kod Allahova Poslanika ﷺ pokušao se za nekoga ko je ukrao, zauzeti njegov ljubimac, Usama b. Zejd, pa stid Allahova Poslanika nije spriječio da Usami ljutito kaže: "Usama, kako se možeš zauzimati za nekog ko je prekršio Allahov zakon?! Tako mi Allaha, kada bi ta i ta ukrala, odsjekao bih joj ruku."

Isto tako, stid nije smetao ni ensarijki Ummi Sulejm da upita: "Allahov Poslaniče, Allah se ne stidi (iznošenja) istine, pa da li se žena dužna okupati kada u snu doživi poluciju?" - a ni Allahovom Poslaniku ﷺ da joj odgovori: "Jeste, ukoliko primijeti vlažan sekret." (Buharija)

Držeći hutbu, Omer se jednom prilikom dotakao problema visokih mehrova, pa mu je jedna žena rekla: "Omere, zar da nam Allah daje, a ti zabranjuješ? Zar Allah nije rekao:

وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا / *... i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga!* (En-Nisâ', 20.)

Dakle, spomenutoj ženi stid nije smetao da se digne u odbranu prava žene, niti je smetao Omeru da joj se izvine i kaže: 'Omere, sav svijet je u vjeri razboritiji od tebe.'

Jednom drugom prilikom, Omer je sa dvije haljine na sebi, ustao da muslimanima održi hutbu u kojoj je zatražio da budu poslušni i pokorni, na što je jedan od prisutnih muslimana skočio na noge i rekao: "Omere, nema više poslušnosti ni pokornosti. Na tebi su dvije, a na nama po jedna haljina." Čuvši to, Omer je iz svega glasa počeo dozivati: "O Abdullahu b. Omere!" Kada mu se sin odazvao riječima: "Odazivam ti se oče!" - rekao mu je: "Zaklinjem te Allahom, pravo reci, jesi li mi ti poklonio jednu od ove dvije haljine?" - pa je zaklevši se rekao: "Tako mi Allaha, jesam." Na to je čovjek rekao: "Omere, sada ćemo slušati i biti pokorni."

Pogledaj samo, kako stid čovjeku nije smetao da Omeru kaže to što je kazao, a ni Omeru da prizna to što je priznao.

Budući da se stidi drugih stvorenja, musliman ne razotkriva njihove sramote, ne oglušuje se o svoje dužnosti prema njima, ne poriče dobro koje su mu učinili, ne obraća im se ružnim riječima i ne dočekuje ih onako kako im nije drago. On se stidi Allaha, pa se ne oglušuje o poslušnost prema Njemu i ne zaboravlja biti Mu zahvalan na blagodatima, jer dobro zna da je On nad njim svemoćan i da o njemu sve zna, svjestan Ibn Mes'udovih riječi: "Stidite se Allaha kako treba, sačuvat ćete i glavu i stomake, zajedno sa onim što je u njima! Mislite na smrt i nedaće!" i riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Allah je preči da se od Njega više stidi nego od ljudi."[8]

* * *

[8] - Buharija. Cijeli tekst hadisa glasi: "Od Ebu Hurejre se prenosi da je rekao: 'Pitao sam: Allahov Poslaniče, šta možemo, a šta ne možemo sa našim stidnim mjestima?' pa je rekao: 'Čuvaj svoje stidno mjesto, osim od svoje žene i onih koje su u tvome vlasništvu!' Upitao sam: 'Allahov Vjerovjesniče, a šta ako su ljudi izmiješani jedni s drugima?' - pa mi je rekao: 'Ako možeš da ga niko ne vidi, neka ne vidi!' Upitao sam: 'A šta ako je neko od nas sâm?' - pa mi je rekao: 'Allah je preči da se od Njega više stidiš nego od ljudi.'"

VIII - O etici dobročinstva

(في خلق الإحسان)

Musliman na dobročinstvo ne gleda samo kao na vrlinu kojom se lijepo okititi, nego i kao na sastavni dio svoga vjerovanja i ispoljavanja Islama. Ovo zato što se vjera Islam temelji na tri stvari: vjerovanju(iman), predanosti Allahu (Islam) i dobročinstvu (ihsan). Tako ju je, zapravo, u muttefek hadisu, Džibrilu definirao Allahov Poslanik ﷺ kada mu je došao i upitao ga šta je iman, šta Islam a šta ihsan. Kada je Džibril otišao, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ovo je bio Džibril. Došao je da vas poduči vašoj vjeri." Dakle, tri spomenute stvari nazvao je zajedno vjerom. Uzvišeni Allah je, na više mjesta u Svojoj časnoj Knjizi, naredio dobročinstvo riječima:

وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ / *...i dobro činite; Allah, zaista, voli one koji dobro čine.* (El-Bekare, 195.)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ / *Allah zahtijeva da se svačije pravo poštuje, dobro čini* ... (En-Nahl, 90.)

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا / *...a ljudima lijepe riječi govorite!* (El-Bekare, 83.)

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

A roditeljima dobročinstvo činite, i rodacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim, i drugovima, i putnicima-namjernicima i onima koji su u vašem posjedu. (En-Nisâ', 36.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Allah je propisao da se prema svemu lijepo postupa. Zato, i kada ubijate, ubijajte lijepo i pažljivo, kada koljete životinju, koljite je pažljivo i neka vam neko od vas dobro naoštri nož da ne bi mrcvario životinju." (Muslim)

Lijepo postupati u ibadetu znači: svaku vrstu ibadeta, ma o čemu da se radi: namazu, postu, hadždžu itd., obavljati ispravno, uz ispunjenje svih preduvjeta i sastavnih dijelova, uključujući i primjenu sunneta i

adaba, a to je čovjek u stanju samo onda kada je obuzet snažnim osjećajem strahopoštovanja prema Allahu ﷻ koji ga nadzire, vidi i da svaki njegov pokret budno prati, ili u najmanju ruku osjećajem da ga Uzvišeni Allah vidi i da zna šta on radi. Jedino tako čovjek može ispravno i u potpunosti, onako kako treba, obavljati ibadet. Na to upućuju i riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Ihsan znači da obožavaš Allaha kao da u Njega gledaš, jer ako ti Njega ne vidiš, On tebe, sigurno, vidi." (Buharija)

Što se, pak, tiče lijepog postupanja u međusobnim odnosima, ono se ogleda:

- *Vezano za roditelje*: u dobročinstvu, pokornosti i poslušnosti prema njima, u suzdržavanju da im se bilo šta nažao učini, u obraćanju Allahu sa dovom da im oprosti, izvršavanju njima datih obećanja i pažnji prema njihovim prijateljima.

- *Vezano za rodbinu*: u dobročinstvu, samilosti, pažnji i ljubaznosti prema njima, u nastojanju da im se sve što je lijepo učini, a sve što je ružno i nevaljalo izbjegne, svejedno; kako na riječima, tako u djelima.

- *Vezano za siročad*: u čuvanju njihove imovine, odbrani njihovih prava, njihovom odgajanju, izbjegavanju da im se šta nažao učini, da se ne zlostavljaju, pokazivanju ljubaznosti prema njima i pomilovanju rukom po glavi.

- *Vezano za siromahe*: u njihovom nahranjivanju, oblačenju, podsticanju drugih da ih nahrane i ne ostavljaju gladne, nepovređivanju njihova ponosa, nepotcjenjivanju, neismijavanju, nevrijeđanju i neuznemiravanju na bilo koji način.

- *Vezano za putnika*: u podmirivanju njegove potrebe, nadoknadi izgubljenog, čuvanju njegovog imetka i ugleda, pokazivanju puta, ako zatraži da mu se pokaže i upućivanju, ako zaluta.

- *Vezano za slugu*: u isplaćivanju nadnice prije nego što mu se znoj osuši, nezaduživanju sa onim što nije njegov posao i što ne može izdržati, čuvanju njegova ugleda, uvažavanju njegove ličnosti, a ako služi u kućnim poslovima, osiguranju da se hrani i oblači kao i ostali ukućani.

- *Vezano za obični svijet*: u traženju da čini dobro i odvraćanju od nevaljalih djela, upućivanju, u slučaju da zalutaju, podučavanju onih koji ne znaju, pravednom postupanju sa njima, priznavanju njihovih prava, suzdržavanju od uznemiravanja i ne činjenju ništa što im šteti i smeta,

- *Vezano za životinje*: u hranjenju ako su gladne, liječenju ako su bolesne, nepretovaranju i neopterećavanju sa teretom koji ne mogu podnijeti, pažljivom postupanju sa njima, ako su angažirane u nekom poslu i zaustavljanju da se odmore, ako su zamorene,

- *Vezano za fizičke poslove*: u obavljanju posla na što ljepši i savršeniji način, nastojanju da se svi poslovi odrade pošteno i kvalitetno, bez ikakvih podvala i prevara, rukovodeći se riječima Allahovog Poslanika ﷺ: "Onaj ko nas prevari, nije naš."

Evo nekoliko sjajnih primjera kako treba lijepo postupati:

1. Nakon što su mušrici u Bici na Uhudu s Vjerovjesnikom ﷺ uradili to što su uradili; ubili i izmrcvarili mu voljenog amidžu (Hamzu), a njemu slomili zub i rasjekli lice, prišao mu je jedan drug i zamolio ga da prokune ozloglašene mušrike, na što je on zamolio: "Bože, Ti oprosti mome narodu, jer oni ne znaju!"

2. Jednoga dana Omer b. Abdulaziz zamolio je svoju sluškinju riječima: "Promaši mi malo lepezom i rashladi zrak ne bih li zaspao!"- pa je zaspao, a ona nastavila mahati sve dok i nju nije savladao san. Kada se trgao iz sna i ugledao je, uzeo je lepezu i on nju počeo rashlađivati, sve dok se nije probudila i od zaprepaštenja vrisnula, na što joj je on rekao: "I ti si, kao i ja, ljudsko stvorenje. I tebi je kao i meni vruće, pa sam poželio da te rashladim kao što si i ti mene rashladila."

3. Jednom prilikom, jednoga časnog pretka, naljutio je njegov sluga, pa ga je bio naumio žestoko kazniti, na što je sluga izgovorio riječi Uzvišenog: *...i koji srdžbu savlađuju* (Ali 'Imrân, 134.) - pa je ovaj rekao: "Dobro, savladao sam srdžbu" - a sluga dodao: *...i ljudima praštaju*[9] - pa je ovaj rekao: "Dobro, oprostio sam ti" - a sluga opet dodao: *- a Allah voli one koji dobra djela čine*[10] - na što je ovaj rekao: "Idi, u ime Allaha si slobodan!"

* * *

---

9 - Ibid

10 - Ibid

IX - O etici istinoljubivosti

(فى خلق الصدق)

Musliman je iskren, istinoljubiv i naklonjen istini, kako u svojim riječima, tako i u svojim djelima, jer iskrenost vodi dobročinstvu, dobročinstvo Džennetu, a Džennet je krajnja želja i najuzvišeniji cilj svakog muslimana (jer je to rezultat Allahovog zadovoljstva - prim. š. rec.). Nasuprot istine je laž. Ona vodi u grijehe grijehe, grijesi vode u džehennemsku vatru, a džehennemska vatra je ono čega se musliman najviše boji i čuva (jer je to rezultat Allahove srdžbe - prim. š. rec.).

Na istinoljubivost musliman ne gleda samo kao na etičku vrlinu koja ga treba krasiti, nego i kao na sastavni dio svoga imana i Islama, tim prije što ju je Uzvišeni zapovijedio, pohvalio one koji se njome odlikuju i što ju je stalno naređivao i svojim sljedbenicima preporučivao Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu, Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ / *O vjernici, bojte se Allaha i budite s onima koji su iskreni!* (Et-Tevbe, 119.)

رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ / *Ima vjernika koji ispunjavaju zavjet dat Allahu...* (El-Ahzâb, 23.)

وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ / *...i iskrenim muškarcima i iskrenim ženama ...* (El-Ahzâb, 35.)

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوْلَئِكَ هُمْ الْمُتَّقُونَ / *A onaj koji donosi istinu i oni koji u nju vjeruju, oni su bogobojazni.* (Ez-Zumer, 33.)

Naređujući da se bude iskreno i istinoljubivo, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Držite se iskrenosti, jer iskrenost vodi dobročinstvu, a dobročinstvo vodi u Džennet. Čovjek govori istinu i teži iskrenosti sve dok kod Allaha ne bude upisan kao istinoljubiv, a čuvajte se laži, jer laž vodi u grijehe, a grijesi vode u džehennemsku vatru. Čovjek laže i teži neistini sve dok kod Allaha ne bude upisan kao lažov." (Muslim)

Iskrenost je vrlina koja daje bogate plodove. Njih ubiraju oni koji su iskreni. Plodovi iskrenosti, između ostalog, ogledaju se u:

1. Bezbrižnosti i smirenosti, jer je Poslanik ﷺ rekao: "Istina je sigurnost."[11]

2. Bereketu, zaradi i, u najširem smislu riječi, uvećavanju svega što je dobro, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kupoprodaja podrazumijeva slobodan izbor i traje sve dok se prodavac i kupac ne rastanu. Ukoliko budu pošteni i iskreni, obojici će kupoprodaja biti berićetli, a ako šta sakriju i slažu, kupoprodaja će im biti bez bereketa." (Buharija)

3. Dospijeću na položaj šehida, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko iskreno zamoli Allaha da umre kao šehid, Allah će mu podariti položaj šehida, pa makar umro i na svojoj postelji." (Muslim)

4. Pošteđenosti od onoga od čega osjeća bojazan. U tom se smislu pripovijeda da je neki čovjek, bježeći od svojih progonitelja, zamolio za utočište kod jednog dobrog čovjeka riječima: "Sakrij me od onih koji me traže!", pa mu je ovaj rekao: "Lezi ovdje!" i pokrio ga palminim lišćem. Kada su njegovi progonitelji kasnije naišli i upitali ga za njega, rekao im je: "Eto ga leži pod tim lišćem"- pa su pomislili da se sa njima šali, te su se okrenuli i otišli, a ovaj se, zahvaljujući iskrenosti dobrog čovjeka, spasio.

Iskrenost se, između ostalog, ogleda u (هذا وللصدق مظاهر يتجلّى فيها: منها):

1. Iskrenosti u govoru, jer kada govori, musliman govori samo ono što je istina i što je tačno. Isto tako, kada kazuje, on kazuje onako kako se stvarno desilo, znajući da je laž znak licemjerstva, kao što stoji u Poslanikovim ﷺ riječima: "Licemjer se prepoznaje po tri znaka: kada govori, laže, kada obeća, prevari, a kada mu se nešto povjeri, iznevjeri." (Muttefekun alejhi)

2. Iskrenosti u ophođenju, jer kada sa nekim surađuje, musliman nastupa iskreno, ne vara, ne pronevjerava, lažno ne svjedoči niti na bilo koji način obmanjuje.

3. Iskrenosti u odlučnosti, jer kada čvrsto odluči nešto učiniti, musliman se više ne koleba, nego zasuče rukave i uradi ono što je namjerio, ne osvrćući se ni na koga drugog.

---

[11] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih. Tekst hadisa glasi: "Ostavi ono u što sumnjaš, a prihvati se onoga u što si potpuno siguran, jer istina je sigurnost, a neistina sumnja."

4. Iskrenosti u izvršavanju obećanja, jer kada nekome nešto obeća, musliman uradi ono što je obećao, znajući dobro da je, kao što smo vidjeli u gore citiranom hadisu, neispunjavanje obećanja znak licemjerstva.

5. Iskrenosti u držanju, jer se musliman nikada ne predstavlja drugačijim nego što jeste i nego što u sebi osjeća. Zato se ne predstavlja u lažnoj odjeći licemjerstva, niti se pretvara da je onakav kakav u stvarnosti nije, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Licemjer koji se hvali sa onim što nema, kao što su dvije lažne odjeće"(Muslim) - tj.onaj koji se kiti tuđom odjećom kako bi drugima dokazao da je bogat isti je kao i onaj koji namjerno nosi staru i poderanu odjeću da bi drugima pokazao kako je skroman i pobožan, a niti je skroman niti pobožan.

U sjajne primjere iskrenosti spada i sljedeće (و من أمثلة الصدق الرفيعة ما يلي):

1. Tirmizi bilježi da se od Abdullaha b. Hamsae prenosi da je rekao: "Sa Allahovim Poslanikom ﷺ sam se, prije njegova poslanstva, bio nagodio o jednoj kupoprodaji, pa mu nisam imao sve isplatiti odmah na licu mjesta, te sam, obećavši mu da ću mu donijeti ostatak, rekao da me sačeka. Međutim, ja sam na to zaboravio i sjetio se tek poslije tri dana, pa sam otišao i našao ga kako me na onom istom mjestu, još uvijek čeka, rekavši mi samo: 'Mladiću, namučio si me. Ovdje te čekam već tri dana.'"

Ono što se desilo našem Vjerovjesniku ﷺ desilo se prije njega i njegovom dalekom pradjedu Ismailu, sinu Allahova prijatelja Ibrahima, a.s., što je bio povod da ga Uzvišeni Allah u Svojoj časnoj Knjizi pohvali riječima:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا / *I spomeni u Knjizi Ismaila! On je ispunjavao dato obećanje i bio poslanik, vjerovjesnik.* (Merjem, 54.)

2. Jednom prilikom Hadždžadž b. Jusuf je, držeći hutbu, oduljio sa govorom, pa je jedan od prisutnih povikao: "Namaz! Vrijeme te ne čeka, a ni Gospodar ti neće oprostiti" - pa je ovaj naredio da ga strpaju u zatvor. Kasnije su došli njegovi i tvrdili da čovjek nije normalan, na što je Hadždžadž rekao: "Ako prizna da je lud, pustiću ga iz zatvora" - ali je čovjek rekao: "Ne mogu ja poricati blagodat koju mi je Allah dao, a za sebe priznati da sam lud kad me je Allah ludila poštedio." Vidjevši koliko je čovjek iskren, Hadždžadž se predomislio i pustio ga iz zatvora.

3. Od imam Buharije, Allah mu se smilovao, se prenosi da je jednom prilikom otišao do nekog čovjeka da ga upita pamti li on koji hadis od Allahovog Poslanika ﷺ i zatekao ga kako svoga odbjeglog konja mami na zobnicu kao da je u njoj ječam, pa mu je konj prišao i ovaj ga tako uhvatio. Na to ga je Buharija upitao: "Je li u zobnici, zaista, bilo ječma?" - na što je čovjek odgovorio: "Nije, nego sam ga samo zavaravao." Čuvši to, Buharija je rekao: "Ne primamo hadis od onoga ko laže, makar i životinjama." Ovaj primjer, sâm po sebi, govori koliko je Buharija bio istinoljubiv.

* * *

X - O etici darežljivosti i plemenitosti

(في خلق السخاء والكرم)

Darežljivost je moralna vrlina muslimana, a plemenitost njegova urođena osobina. Musliman nije ni škrtica ni tvrdica, jer su škrtost i tvrdičluk dvije pokuđene osobine koje dolaze od pokvarenosti duše i zamračenja srca. Za razliku od takvih, musliman, usljed svoga imana i dobrih djela, ima čistu dušu i prosvjetljeno srce. Zato je, uz čistoću duše i prosvjetljenost srca, nezamislivo da se kod pravog muslimana nađu pokuđene osobine kao što su škrtost i tvrdičluk.

Budući da je škrtost bolest srca koja ne bira žrtvu, nego napada redom sve ljude, musliman se od nje brani imanom i dobrim djelima, kao što su zekat i namaz, kojima ga Allah štiti od ove opake bolesti i za to mu, kao nagradu, priprema uspjeh i uživanje u blagodatima na onome svijetu. U tom smislu Uzvišeni veli:

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا(١٩)إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا(٢٠)وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا(٢١)إِلَّا الْمُصَلِّينَ(٢٢)الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ(٢٣)وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ(٢٤) لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

Čovjek je, uistinu, stvoren malodušan: kada ga nevolja snade - brižan je, a kada mu je dobro - nepristupačan je, osim vjernika, koji molitve svoje budu na vrijeme obavljali i oni u čijim imecima bude određen dio za onoga koji prosi i kome nije dato. (El-Me'āridž, 19.-25.)

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا / *Uzmi od dobra njihova zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš!* (Et-Tevbe, 103.)

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ / *A oni koji se uščuvaju lakomosti, oni će sigurno uspjeti.* (El-Hašr, 9.)

Budući da se vrline lijepog vladanja stiču kroz posebnu vrstu vježbi i pravilnog odgoja, musliman u sebi njeguje i razvija one moralne vrline kojima se želi okititi, strogo vodeći računa o tome šta je po vjerozakonu

pohvalno, a šta pokuđeno. U razvijanju, u sebi, vrline darežljivosti potrebno je da se svim srcem preda razmišljanju o riječima Uzvišenog, kao što su:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّه وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمْ الْخَاسِرُونَ(٩)وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنْ الصَّالِحِينَ

O vjernici ...i od onoga čime vas Mi opskrbljujemo udjeljujte prije nego nekom od vas smrt dođe, pa da onda rekne: "Gospodaru moj, da me još samo kratko vrijeme zadržiš, pa da milostinju udjeljujem i da dobar budem!" (El-Munâfikûn, 9.-10.)

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى(٥)وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى(٦)فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى(٧)وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى(٨) وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى(٩)فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى(١٠)وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى

Onome koji udjeljuje i ne griješi i ono najljepše smatra istinitim - njemu ćemo Džennet pripremiti; a onome koji tvrdiči i osjeća se neovisnim i ono najljepše smatra lažnim - njemu ćemo Džehennem pripremiti, i bogatstvo njegovo mu, kada se strovali, neće koristiti. (El-Lejl, 5.-11.)

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّه وَلِلَّه مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ / *I šta vam je pa odbijate da trošite na Allahovu putu kada će Allah i nebesa i Zemlju naslijediti?* (El-Hadîd, 10.)

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ / *...a ono što od imetka udijelite drugima nadoknadiće vam se potpuno, neće vam biti učinjeno krivo.* (El-Bekare, 272.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Allah je darežljiv i voli darežljivost. On voli plemenita svojstva, a mrzi loša."[12]

"Nema zavidnosti prema dvojici: čovjeku kome je Allah dao imetak, pa ga troši na Pravome putu, i čovjeku kome je Allah dao mudrost (znanje), pa po njemu postupa i njemu druge podučava." (Buharija)

[12] - Hadis bilježe Taberani, Bejheki i Hakim. Zejn el-Iraki kaže da mu je sened sahih. Navodi ga i Gazali u svome djelu *El-Ihja*.

"Ima li ko od vas da mu je imetak njegovog nasljednika draži od svoga?" "Allahov Poslaniče," - odgovorili su - "nema niko od nas a da mu njegov imetak nije draži." Na to je (Poslanik ﷺ) rekao: "Svoj imetak je onaj koji se potroši i podijeli, a nasljednikov onaj koji se iza sebe ostavi." (Buharija)

"Sačuvajte se od džehennemske vatre, makar i sa pola hurme!" (Buharija)

"Nema dana u kome ljudi osvanu, a da sa njima ne osvanu i dva meleka koja mole. Prvi moli: 'Bože, nadoknadi onome ko troši i udjeljuje!' Drugi moli: 'Bože, daj propast onome ko škrtari!'" (Buharija)

"Čuvajte se škrtosti, jer je škrtost (i lakomost) upropastila one prije vas. Ona ih je navela na prolijevanje krvi među sobom i na to da sebi počnu dozvoljavati ono što im je zabranjeno." (Muslim)

Riječima: "Ostalo je sve osim njene plećke." - Allahov Poslanik ﷺ odgovorio je Aiši, r.a., kada ju je upitao je li šta ostalo od ovce koju su zaklali, pa mu je rekla: "Od nje je ostala samo plećka", želeći time reći da je drugima svo meso podijelila osim plećke.

"Ko drugome, na pošten i halal način zarađeno, (jer Allah ne prima ono što je nepošteno zarađeno), kao milostinju udijeli makar i koliko je jedna hurma, Allah će to prihvatiti Svojom desnom rukom, a zatim za onoga ko je to učinio njegovati i odgajati, kao što neko od vas odgaja odbijeno jednogodišnje ždrijebe, toliko da će narasti kao brdo." (Muttefekun alejhi)

U znakove darežljivosti, između ostalog, spada (و من مظاهر السخاء ما يلى):

1. Da onaj ko drugome nešto dâ, to ne popraća prigovorima i uvredama,

2. Da se onaj ko daje obraduje onome ko traži, i da osjeti radost i zadovoljstvo zato što je nekome nešto dao,

3. Da se onaj ko daje drži umjerenosti, pa da ne pretjeruje, ali i da ne škrtari,

4. Da onaj ko daje, daje puna srca, vedra lica i uz lijepu riječ, svako prema svojim mogućnostima; bogat prema svome bogatstvu, a siromašan prema svome siromaštvu.

U sjajne primjere velike darežljivosti spadaju i ovi (و من أمثلة السخاء العالية ما يلى):

1. Pripovijeda se da je jednom prilikom Muavija, r.a., Aiši, r.a., poslao u gotovini 180.000 dirhema, pa je sluškinji rekla da joj donese zdjelu i počela ih dijeliti drugima. Naveče je sluškinji rekla: "Donesi mi nešto da iftarim!" - pa joj je sluškinja iznijela hljeba i ulja, rekavši: "Od onog silnog bogatstva što si danas podijelila nisi mogla izdvojiti bar jedan dirhem da kupimo mesa za iftar?!" - na što joj je ona odgovorila: "Da si me podsjetila, učinila bih to."

2. Pripovijeda se da je Abdullah b. Amir od Halida b. Ukbe b. Ebu Mu'ajta kupio kuću u čaršiji u Mekki za 70.000 dirhema i da je, kada je pala noć, Abdullah čuo kako ukućani plaču, pa se ujutro raspitao zašto plaču. Kada su mu rekli da plaču zato što im je žao kuće, Abdullah je rekao svome slugi: "Idi i reci im da su i kuća i dirhemi njihovi."

3. Pripovijeda se da je na samrtnoj postelji, imam Šafija, Allah mu se smilovao, ostavio oporuku da ga, kada umre, okupa i spremi jedan čovjek. Kada je umro, otišli su i pozvali onoga kome je ostavio oporuku da ga okupa, pa je ovaj rekao: "Dajte mi njegovu bilježnicu!" - pa su mu je dali i iz nje pročitao da je Šafija umro pod dugom od 70.000 dirhema. Potom je čovjek uzeo i napisao da će vlasnicima on vratiti njegove dugove, rekavši: "Eto, okupao sam ga i spremio" - a potom otišao.

4. Pripovijeda se da je, kada se Allahov Poslanik ﷺ u godini velike nestašice i gladi (zbog čega je njegova vojska i nazvana *Džejšu-l-usreti*) spremao za ratni pohod protiv Bizantijaca, Osman b. Affan, r.a., u tu svrhu dao od sebe 10.000 dinara (zlatnika), tri stotine deva pod punom spremom i još pedeset konja, čime je sam opremio pola vojske.

* * *

XI - O etici skromnosti i pokuđenosti oholosti

(فى خلق التّواضع وذمّ الكبر)

Musliman se odlikuje skromnošću i poniznošću, ali istovremeno i sa dovoljno jakim dostojanstvom da bi sebi mogao dozvoliti da bude ponižen i osramoćen. Skromnost, kao moralna vrlina, ideal je svakog muslimana i njegova prepoznatljiva osobina, u istoj onoj mjeri u kojoj je oholost njegova mahana. Musliman se ponaša skromno kako bi se uzdigao na viši stupanj, a čuva se oholosti da ne bi pao na niži, jer dobro zna da Allah uzdiže one koji su Mu ponizni i pokorni, a u poniženje dovodi one koji su oholi. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Sadaka nikada nije umanjila imetak. Čovjeku koji oprašta, Allah još više povećava ugled. Niko se prema Allahu nije ponizio, a da mu Allah položaj nije još više uzdigao."(Muslim)

"Allahovo je pravo da se sa ovoga svijeta ništa ne uzdigne, a da ga On ne spusti."(Buharija)

"Oholi će na Sudnjem danu biti proživljeni sićušni u liku Dedždžala. Sa svih strana će biti poniženi i natjerani u džehennemsku tamnicu zvanu *Bolis*, iznad koje će bijesniti razbuktala vatra i u kojoj će piti mošt i gnojne otopine džehennemlija."(Muslim)

Kada svojim ušima čuje i srcem poima ovakva i slična istinita kazivanja, riječima Uzvišenog Allaha i Njegovog Poslanika ﷺ u kojima se hvale ponizni, a kude oholi, s jedne, i naređuje skromnost, a zabranjuje oholost, s druge strane, kako musliman sebi može dozvoliti da ne bude skroman, da ga ne krasi vrlina skromnosti, da se ne kloni oholosti i da ne prezire oholost?!

Naređujući Svome Poslaniku ﷺ da bude skroman i ponizan, Uzvišeni veli:

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ / *I budi ljubazan prema vjernicima koji te slijede!* (Eš-Šu'arâ', 215.)

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا / *Ne hodi po zemlji nadmeno!* (El-Isrâ', 37.)

S druge strane, hvaleći skromnost Svojih miljenika, Uzvišeni veli:

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ / *On voli njih i oni vole Njega. Prema vjernicima su ponizni, a prema nevjernicima ponosni.* (El-Mâ'ide, 54.)

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا / *Taj drugi svijet daćemo onima koji ne žele da se na Zemlji ohole i da nered čine.* (El-Kasas, 83.)

Naređujući skromnost, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Allah mi je objavio da budete toliko skromni i ponizni da se niko ni nad kim ne ponosi i da niko nikome nepravdu ne čini."(Muslim)

"Allah nijednog vjerovjesnika nije poslao, a da prethodno nije čuvao stoku." Na to su ga njegovi drugovi upitali: "Zar i ti?" - pa im je odgovorio: "Da, i ja sam je stanovnicima Mekke čuvao pod najam."(Buharija)

"Kada bih bio pozvan i na zadnju nogu od ovce, odazvao bih se, a kada bi mi se, kao poklon, ponudila i prednja noga, prihvatio bih ga."(Buharija)

Odvraćajući od oholosti, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Hoćete li da vam kažem ko su stanovnici Džehennema: svako ko je grub i surov i ohol."(Muttefekun alejhi)

"Na Sudnjem danu, Allah trojicu neće ni osloviti, ni očistiti, niti na njih pogledati - njih čeka bolna kazna.To su: starac - bludnik, vladar - lažljivac i oholi siromah."(Muslim)

"Dok je jedan čovjek diveći se svojoj odjeći, dotjerane i počešljane kose, nadmeno išao putem, Allah je dao da se pod njim prolomi zemlja i da kroz nju sve do Sudnjeg dana propada."(Muttefekun alejhi)

U znakove skromnosti spada (و من مظاهر التواضع ما يلى):

1. Ako se neko, među sebi jednakima, gura naprijed ohol je, a ako izostaje iza njih skroman je.

2. Ako neko u društvu ustane pred učenijim i uglednijim, napravi mu mjesto, a kada pođe da izađe, namjesti mu obuću i isprati ga do pred kućna vrata, to je znak da je skroman.

3. Ako neko ustane pred običnim čovjekom, dočeka ga vedra i nasmijana lica, ljubazno sa njim porazgovara, odazove mu se na poziv ili mu šta pomogne, ne gledajući u tome kakav lični interes, i za njega se može reći da je skroman.

4. Ako neko posjeti drugog ko je po ugledu niži ili isti kao on, pomogne mu da ponese svoje stvari ili šta drugo, i za njega se može reći da je skroman.

5. Ako se neko ne ustručava sjesti sa siromasima, bijednicima, bolesnicima, osobama sa mahanom, odazvati im se na poziv, jesti sa njima ili sa njima proći putem, i za takvoga se može reći da je skroman.

6. Skroman je i onaj ko ne pretjeruje u jelu, piću i ne nosi gizdavu odjeću.

Evo nekoliko sjajnih primjera skromnosti (وهذه أمثلة عالية للتواضع):

1. Pripovijeda se da je jedne noći, kod Omera b. Abdulaziza, zanoćio jedan gost, pa mu je dok je pisao, u svjetiljci nestalo ulja tako da se gotovo ugasila. Vidjevši to, gost je upitao: "Da ustanem i dospem ulja?"- pa mu je Omer rekao: "Nije lijepo da gost služi domaćina." Na to je gost upitao: "Da onda probudim slugu?"- pa mu je Omer rekao: "Ne, tek je zaspao. Nemoj ga buditi iz prvog sna!"- a zatim ustao, uzeo bocu i sam dosuo ulja. Kada je to gost prokomentirao riječima: "Vladaru pravovjernih, sam si ustao i dosuo ulja?" - Omer mu je odgovorio: "Omer je ustao i Omer se vratio. Ništa mu nije falilo. A kod Allaha je najbolji onaj čovjek koji je skroman."

2. Pripovijeda se da je Ebu Hurejre, r.a., kao namjesnik halife Mervana u Medini, vraćajući se sa pijace na sebi nosio breme drva i govorio: "Sklonite se namjesniku da prođe sa bremenom drva na leđima."

3. Pripovijeda se da je Omer b. el-Hattab, r.a., viđen da kao halifa i vladar pravovjernih u lijevoj ruci nosi komad mesa, a u desnoj štap.

4. Pripovijeda se da je Alija, r.a., jednom prilikom kupio komad mesa i da ga je, kada ga je stavio u svoj ogrtač, neko upitao: "Vladaru pravovjernih, da ga ja ponesem?"- pa mu je odgovorio: "Ne, preče je da ga otac donese svojoj djeci."

5. Enes b. Malik, r.a., je govorio: "Jedna od medinskih robinja znala je Allahova Poslanika ﷺ uzeti za ruku i vodati ga kuda bi ona htjela."(Buharija)

6. Od Ebu Seleme se prenosi da je pitao Ebu Seida el-Hudrija: "Šta misliš o svim ovim novinama koje je svijet uveo u oblačenju, piću, jelu i jahalicama?" - pa mu je rekao: "Sine brata moga, kada jedeš, jedi u ime Allaha, kada piješ, pij u ime Allaha i kada se oblačiš, oblači se u ime Allaha! Svaki raskoš, nadmetanje, oholost ili želja za slavom je grijeh i pretjerivanje. U kući obavljaj one poslove koje je obavljao i Allahov Poslanik ﷺ u svojoj kući, a on je pojio i pripinjao devu, meo kuću, muzao ovce, oputio opanke, krpio odjeću, jeo sa slugom, mijenjao ga za mlinom kada bi se ovaj umorio, odlazio na pijacu i sam kupovao šta mu treba. Nije ga bilo stid da ono što kupi objesi na svoje rame ili zamota u ogrtač i tako donese svojoj čeljadi. Rukovao se i sa siromašnim i sa bogatim, sa mladim i starim, i prvi nazivao selam onome ko mu je dolazio u susret, ne gledajući je li mlad ili star, crnac ili bijelac, slobodan ili rob, nego jedino je li vjernik i klanja li."

* * *

XII - Općenito o ružnim osobinama

(فى جملة أخلاق ذميمة)

U ružne osobine, između ostalog, spadaju: nepravednost, zavidnost, obmanjivanje, licemjerje, samoljublje, nesposobnost i lijenost.

a) Nepravednost (الظلم):

Musliman po svojoj prirodi nikome ne čini nepravdu, niti dozvoljava da prema njemu ko čini nepravdu. Ovo zato što su sve tri vrste nepravde strogo zabranjene Kur'anom i Sunnetom. U tom smislu Uzvišeni veli:

لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ / *...nećete nikoga oštetiti, niti ćete oštećeni biti.* (El-Bekare, 279.)

وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا / *A onome ko od vas nepravedno postupi, daćemo da patnju veliku iskusi.* (El-Furkân, 19.)

Uzvišeni Allah, kako od Njega prenosi Njegov Vjerovjesnik ﷺ, veli: "O Moji robovi, Ja sam sâm Sebi nepravdu zabranio, pa je zabranjujem i vama. Zato, nemojte jedni drugima nepravdu činiti!" (Muslim)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Čuvajte se nepravde, jer će na Sudnjem danu nepravda biti tmina." (Muslim)

"Ko i koliko je pedalj nepravde učini (tj. otme od tuđe zemlje), Allah će ga sa svih sedam zemalja natovariti."(Muttefekun alejhi)

Rekavši to, Allahov Poslanik ﷺ je izgovorio riječi Uzvišenog:

وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ / *Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kažnjava sela i gradove koji su nasilje činili. Kažnjavanje Njegovo je zaista bolno i strašno.* (Hûd, 102.)

"Čuvaj se kletve onoga kome je nepravda učinjena, jer između nje i Allaha nema zastora."(Muttefekun alejhi)

Tri su vrste nepravde i to (و أنواع الظلم ثلاثة هى):

1. Čovjekova nepravda prema svome Gospodaru, tako što u Njega ne vjeruje. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَالْكَافِـــرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ / *A nevjernici sami sebi čine nepravdu.* (El-Bekare, 254.)

Isto tako, čovjek prema svome Gospodaru čini nepravdu, ukoliko se u svome ibadetu, mimo Njega, obraća još nekome drugom. U tom smislu, Uzvišeni veli:

إِنَّ الشِّــرْكَ لَظُلْـمٌ عَظِيمٌ / *Mnogoboštvo je, zaista, velika nepravda.* (Lukmân, 13.)

2. Čovjekova nepravda prema drugim Allahovim robovima i stvorenjima. Nepravda prema njima ogleda se u neopravdanom vrijeđanju njihove časti i ugleda, nanošenju tjelesnih povreda, ili štete u njihovim imecima. U tom smislu, Allahov poslanik ﷺ je rekao:

"Ako ko ima da je povrijedio čast ili šta drugo kod svoga brata, neka ga, koliko je još danas, zamoli za oprost, prije nego što dođe vrijeme kada neće biti ni dinara ni dirhema, jer (ako to ne učini), ako bude imao dobrih djela, od njih će mu biti oduzeto onoliko koliko je teška nanesena nepravda, a ako ne bude imao dobrih djela, od grijeha njegovog druga će se uzeti i natovariti na njega."(Buharija)

"Ko svojom desnicom obespravi muslimana, Allah će ga kazniti džehennemskom vatrom i zabraniti mu Džennet." Na to je jedan čovjek upitao: "Allahov Poslaniče, je li, čak, i kada se radi o sitnici?"- pa je odgovorio: "Makar bilo i koliko je štapić misvaka."(Muslim)

"Vjernik uživa u širokogrudnosti svoje vjere, sve dok ne prolije nedužnu krv."(Buharija)

"Za muslimana je sve što drugi musliman ima sveto (nepovredljivo): njegova krv, njegov imetak i njegova čast."(Muslim)

3. Čovjekova nepravda prema samom sebi, tako što svoju dušu prlja svakojakim grijesima, zlodjelima i nepokornošću prema Allahu i Njegovu Poslaniku. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَمَـــا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ / *Mi njima nismo nepravedni bili, oni su sami sebi nepravdu nanijeli.* (En-Nahl, 118.)

Prema tome, onaj ko čini velike grijehe i bestidna djela, sâm sebi čini nepravdu jer se izlaže opasnosti mraka i pokvarenosti, čime zaslužuje Allahovo prokletstvo i udaljavanje iz Njegove bliskosti.

b) Zavidnost (الحسد):

Musliman drugima ne zavidi, niti zavidnost može biti njegova prepoznatljiva osobina, iz jednostavnog razloga što on drugima želi dobro, više nego i sam sebi. Te dvije moralne vrline; ljubav prema dobru i njeno priželjkivanje drugima, isključuju svaku mogućnost zavidnosti kod pravog muslimana.

S druge strane, musliman iz dna duše mrzi zavidnost, jer je ona u suprotnosti sa raspodjelom Allahovih blagodati među Svojim robovima, kao što, uostalom, i stoji u riječima Uzvišenog:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِه / *...zar oni ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao zavide?* (En-Nisâ', 54.)

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا

Zar oni da raspolažu milošću Gospodara tvoga? Mi smo podijelili među njima opskrbu za život na ovome svijetu i Mi jedne nad drugima uzdižemo po nekoliko stepeni da bi jedni druge služili. (Ez-Zuhruf, 32.)

Dvije su vrste zavidnosti: prvo, da čovjek priželjkuje kraj nečijem blagostanju, imetku, ugledu, vlasti i sl., kako bi ih se on domogao, i drugo, još gore od prvog, da priželjkuje kraj nečijem blagostanju, makar on od toga i nemao nikakve koristi.

U zavidnost ne spada priželjkivati neku blagodat kojom neko drugi već raspolaže, kao što su: znanje, imetak, čestitost i sl., pod uvjetom da se time ne priželjkuje da ona kod drugoga prestane, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema zavidnosti, osim prema dvojici: prema čovjeku kome je Allah dao imetak pa ga troši na pravome mjestu i čovjeku kome je Allah dao mudrost (znanje) pa po njoj postupa i njoj drugog podučava."(Buharija) Ovdje se pod znanjem i mudrošću misli na poznavanje Kur'ana i sunneta Allahovog Poslanika ﷺ.

Zavidnost u oba svoja spomenuta oblika, strogo je zabranjena. Otuda nikome nije dozvoljeno da zavidi drugome, jer Uzvišeni Allah veli:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمْ اللَّهُ مِن فَضْلِه / *...zar oni ljudima na onome što im je Allah iz obilja Svoga darovao zavide?* (En-Nisâ', 54.)

حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنفُسِهِم / *...iz lične zlobe svoje...* (El-Bekare, 109.)

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ / *...i od zla zavidljivca kad zavist ne krije!* (El-Felek, 5.)

Samim tim što je ovu nevaljalu osobinu zabranio, jasno je da su i ona i onaj ko se njome uprlja, kod Allaha omraženi.

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Nemojte jedni druge mrziti, nemojte jedni drugima zavidjeti, nemojte jedni drugima leđa okretati i nemojte jedni sa drugima odnose prekidati, nego - kao Allahovi robovi - budite braća! Muslimanu nije dozvoljeno da na svog brata bude ljut više od tri dana."(Muttefekun alejhi)

"Čuvajte se zavidnosti, jer zavidnost proždire dobra djela kao što vatra proždire drva ili suhu travu."(Ebu Davud)

Ako muslimanu, usljed njegove slabosti i prirodom urođene pogrešivosti, ponekad kroz glavu i prođe koja pomisao na zavidnost, on joj se s mjesta odupre, iz dubine duše je osudi i sâm sebi predoči svu njenu pogubnost, tako da joj nikada ne dozvoljava da pređe u njegovu preokupaciju ili namjeru pa da takvo nešto izgovori ili uradi, tako da propadne, nego kada nešto lijepo, što mu se sviđa, vidi kaže: *Mašaallah, la kuvvete illa billahi!* / "Mašallah!- moć je samo u Allaha!" (El-Kehf, 39.) - pa se na taj način pomiri i ne dozvoli da takva pomisao ima loše posljedice po njega.

c) Obmana (الغش):

Musliman je, Allaha radi, u svome životu naklonjen prema svim muslimanima. On nikoga ne vara, ne obmanjuje i ne iznevjerava, jer su varanje, obmanjivanje i iznevjeravanje pokuđena i ružna svojstva koja kao takva, ni u kom slučaju, ne smiju biti obilježje muslimana. Ovo zato što je čistoća duše koja se stiče kroz vjerovanje i dobra djela, u

suprotnosti sa pokvarenošću koje je, samo po sebi, čisto zlo i u kome nema nikakva dobra i što je, po urođenoj prirodi, muslimanu blisko svako dobro, a strano svako zlo.

U znakove obmane spada:

1. da čovjek svome bratu predstavlja lijepim ono što je ružno, nevaljalo i pokvareno i da ga na takvo nešto navodi,

2. da mu pokazuje samo lijepu stvar nečega, a od njega sakriva ono što je ružno i pokvareno,

3. da mu se predstavlja drugačijim nego što jeste i da, kako bi ga prevario i obmanuo, u sebi krije neiskrenost,

4. da mu kroz klevetu i ogovaranje nanosi štetu u imetku ili da ga zavada sa njegovom ženom, djecom, slugama i prijateljima,

5. da mu povjeri na čuvanje neku osobu, imetak ili tajnu, pa da ga izda i iznevjeri.

Čuvajući se obmane, prevare i izdaje, musliman dokazuje svoju pokornost i poslušnost prema Allahu i Njegovu Poslaniku ﷺ jer su te sve tri stvari u Allahovoj knjizi i sunnetu Njegovog Poslanika najstrožije zabranjene. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا

A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovare na sebe klevetu i pravi grijeh. (El-Ahzâb, 58.)

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِه / *Onaj ko prekrši zakletvu krši je na svoju štetu.* (El-Feth, 10.)

وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِه / *A spletke će pogoditi upravo one koji se njima služe.* (Fâtir, 43.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Nije naš onaj ko drugome iskvaruje ženu ili slugu."(Ebu Davud)

"Kod koga se nađu četiri osobine pravi je licemjer, a kod koga se nađe neka od njih nosi u sebi obilježje licemjerstva sve dok ih se ne prođe, a to su: kada mu se (nešto) povjeri, izda, kada govori, laže, kada (nešto) obeća, prevari i kada se spori, bestidno govori." (Muttefekun alejhi)

Naišavši jednom prilikom, pored velike vreće sa hranom, Allahov Poslanik ﷺ je u nju zavukao ruku pa je rukom napipao mokrinu i upitao: "Šta je ovo, vlasniče hrane?" - pa mu je odgovorio: "Allahov Poslaniče, pokisla je." - na što mu je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "A zašto ono što je pokislo nisi stavio po vrhu hrane, kako bi to ljudi mogli vidjeti? Onaj ko vara, nije moj."(Muslim)

d) Licemjerstvo (الرياء):

Musliman nije licemjeran, jer je licemjerje dvoličnjaštvo i širk. Naprotiv, musliman iskreno vjeruje samo u jednog Allaha i kao takvom, ni u kom slučaju licemjerje, pretvaranje i dvoličnjaštvo ne mogu biti negove osobine. Muslimanu je dovoljno znati da licemjerje i dvoličnjaštvo mrzi Allah, pa da ih se i on kloni i iz dubine duše mrzi, jer Uzvišeni licemjerima prijeti bolnom kaznom i veli:

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ(٤)الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ(٥)الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ(٦)وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

A teško onima koji, kad molitvu obavljaju, molitvu kako treba ne obavljaju, koji se samo pretvaraju i nikome ništa ni u naruč ne daju! (El-Mâ'ûn, 4.-7.)

Prenoseći riječi Uzvišenog, Allahov Poslanik ﷺ u hadisu-kudsiji veli: "Ko uradi neko djelo pripisujući Mi u njemu sudruga, sve je to njegovo i Ja sa tim nemam ništa. Ja sam posljednji kome bi sudrug mogao biti potreban."(Muslim)

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Ko se pretvara, Allah će mu vratiti, a ko se pred drugima hvali, Allah će ga osramotiti."(Muttefekun alejhi)

"Ono čega se za vas najviše bojim je mali širk." Upitan: "Allahov Poslaniče, a šta je to mali širk?"- odgovorio je: "Licemjerje, jer će Uzvišeni Allah, kada na Sudnjem danu bude obračunavao ljude za njihova djela, reći: 'Idite onima pred kojima ste se na dunjaluku pretvarali, pa vidite hoćete li kod njih kakvu nagradu naći!'"[13]

---

[13] - Hadis bilježe Ahmed i Taberani. Zejn el-Iraki kaže da su prenosioci ovog hadisa pouzdani ljudi.

Suština licemjerja je u tome da ljudi svojom pokornošću prema Allahu ﷻ žele postići sreću među sobom i u srcima visoko mišljenje o njima.

U znakove licemjerja, između ostalog, spada (و للرياء مظاهر منها ما يلى):

1. Da je čovjek sve više pokoran, što se više hvali i pohvaljuje, a sve više nepokoran, što se više kudi i zbog licemjerja ukorava,

2. Da je pred drugima u obavljanju ibadeta redovan i aktivan (da bi se pokazao ljudima), a kada je sâm lijen i pasivan,

3. Da udjeljuje milostinju koju da ga drugi ne vide ne bi udjeljivao,

4. Da, kada govori istinu i radi dobra djela, to ne čini samo radi Allaha, nego i radi drugih, ili da to uopće ne čini radi Allaha, nego jedino radi ljudi.

e) Samoljublje i samoobmana (العجب و الغرور):

Musliman se čuva samoljublja i samoobmane, zato što su to dvije najveće zapreke na putu primjernosti i najpogubnije bolesti po njegovo stanje i konačni ishod, te nastoji koliko god može da to ni u kom slučaju ne budu njegove osobine. Jer, koliko je samo blagodati zbog samoljublja i samoobmane postalo kaznom, koliko je uglednih zbog njih ostalo poniženo i koliko moćnih zbog njih postalo nemoćnim. Pored ovih osobina čovjeku ne trebaju teže ni gore bolesti niti veća nesreća. Zato ih se musliman čuva i njihovih posljedica pribojava. Zato se one u Kur'anu i sunnetu tako strogo zabranjuju. Zato se na njih toliko upozorava i od čovjeka traži da ih se kloni. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ / *...i puste želje su vas zavaravale, dok nije došla Allahova odredba, a šejtan vas o Allahu obmanuo*. (El-Hadîd, 14.)

يَاأَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ / *Čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit?* (El-Infitâr, 6.)

وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا / *...a i onoga dana na Hunejnu kad vas je mnoštvo vaše zanijelo, ali vam ono nije ni od kakve koristi bilo*. (Et-Tevbe, 25.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Tri su stvari pogubne: neodoljiva škrtost, povođenje za strastima i čovjekovo samoljublje."[14]

"Kada vidiš da su neodoljiva škrtost i povođenje za strastima uzele maha i da se svako divi svome mišljenju, (ostavi druge i) povedi računa o sebi!"[15]

"Mudar je onaj ko svoj nefs preispituje i radi za ono što dolazi iza smrti, a glup je onaj ko se povodi za svojim nefsom i u Allaha polaže lažnu nadu." (Buharija)

Evo nekoliko primjera samoljublja:

1. Iblis, Allah ga prokleo, bio se toliko zanio sobom i svojim porijeklom da je Allahu rekao: *"Ja sam bolji od njega* (tj. Adema). *Mene si stvorio od vatre, a njega od zemlje"*- pa ga je zbog toga Uzvišeni Allah protjerao iz Svoje milosti i uživanja u Svojoj bliskosti.

2. Hudov narod, Ad se sa svojom snagom i moći toliko bio osilio da su počeli govoriti: *"Ko je od nas jači?!"* - pa ih je zbog toga Uzvišeni Allah žestoko, ponižavajućom kaznom kaznio i na ovome i na budućem svijetu.

3. Allahov vjerovjesnik Sulejman, neka je na njega i na našeg Vjerovjesnika mir i blagoslov, se zanio i jednom prilikom rekao: "Noćas ću spavati sa stotinu (svojih) žena od kojih će mi svaka roditi sina koji će se boriti na Allahovom putu." Međutim, zaboravio je reći: "Ako Bog da" pa mu Allah ni sa jednom od njih nije podario sina.

4. Zaneseni svojim mnoštvom, drugovi Allahovog Poslanika ﷺ pred Bitku na Hunejnu su uzvikivali: "Danas od malobrojnog skupa ne možemo izgubiti!" - pa su pretrpjeli težak poraz, toliko težak da im je zemlja koliko god da je široka bila, tijesnom postala i da su se dali u bijeg.

U znakove samoobmane, između ostalog, spada (و من مظاهر الغرور ما يلى):

1. Samoobmana u znanju, jer čovjek se može zanijeti svojim znanjem i zavarati mnoštvom informacija kojima vlada do te mjere da

14 - Hadis je daif, a navode ga Taberani i drugi.

15 - Hadis bilježi Ebu Davud i ocjenjuje ga kao hasen.

znanje prestane proširivati i koristiti se onim što već zna, ili do toga da počne druge ljude i njihovo znanje omalovažavati i potcjenjivati, a od toga nema veće propasti.

2. Samoobmana u imetku, jer čovjek se svojim imetkom i njegovim mnoštvom zna toliko zanijeti da ga nekontrolirano počne trošiti i rasipati ili se osjećati vrednijim od ostalih ljudi, zaboravljajući da time poriče istinu, što mu je dovoljno kao propast.

3. Samoobmana u moći, jer čovjek se sa svojom snagom i vlašću zna ponijeti i toliko osiliti da nad drugima počne provoditi zulum i nepravdu, stavljati svoj život na kocku i izlagati se opasnostima, tako da na kraju propadne i kobno završi.

4. Samoobmana u ugledu, jer se čovjek svojim ugledom, porijeklom i položajem zna toliko zanijeti da se prestane boriti za postizanje višeg stepena savršenstva, tako da zbog svoga nerada izgubi raniji ugled i spadne na nizak položaj.

5. Samoobmana u ibadetu, jer se čovjek svojim djelima i činima pokornosti zna toliko zanijeti da ga to, vjerujući u Njegovu ljubav, može navesti na preslobodan odnos i nezahvalnost prema svome Gospodaru, tako da mu djela propadnu i da zbog svoga samoljublja nastrada i postane nesretnik.

Lijek za ovakvu bolest leži u spominjanju Uzvišenog Allaha i čovjekovu prisjećanju da sve što mu je Allah dao da danas ima: znanje, imetak, moć, ugled, itd., ako htjedne, koliko sutra, može oduzeti i da se, ma koliko Allahu bio pokoran i zahvalan, ni iz daleka ne može odužiti na Njegovim blagodatima. Osim toga, čovjek ni u jednom momentu ne smije smetnuti sa uma da je Uzvišeni Allah izvor svakog dobra i da mu je sve što ima dao Allah. U tom smislu, čovjek stalno mora imati na umu riječi Allahovog Poslanika ﷺ:

"Nikoga od vas neće spasiti njegova djela." Upitan: "Zar ni tebe Allahov Poslaniče?" - odgovorio je: "Ni mene, osim ako me Allah ne obaspe Svojom milošću."(Buharija)

f) Slabost i lijenost (العجز , الكسل):

Musliman sebi ne dozvoljava da bude slab i lijen, nego sâm sebe prisiljava da bude odlučan, vitalan, radin i ambiciozan. Budući da su slabost i lijenost dva pokuđena svojstva, Allahov Poslanik ﷺ je često u

svojoj dovi molio: *Allahumme inni euzu bike mine-l-adžzi ve-l-keseli ve-l-džubni ve-l-heremi ve-l-buhli! /* "Allahu, utječem se Tebi od slabosti, lijenosti, kukavičluka, oronulosti i škrtosti!" (Muttefekun alejhi)

Preporučujući rad i ambicioznost, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Teži za onim što ti je od koristi! Zamoli Allaha za pomoć i ne dozvoli sebi slabost! Ako te kakva nevolja pogodi nipošto ne reci: 'Da sam uradio to i to, bilo bi to i to' - nego reci *Kadderellahu ve ma šae feale! /* 'Allah je odredio i ono što je htio uradio!'- jer riječi *Da sam* otvaraju šejtanu posao."(Muslim)

Zato musliman sebi ne smije dozvoliti da bude slab, lijen, strašljiv i škrt. A i kako bi sebi mogao dozvoliti da bude besposlen i da ne teži za onim što je korisno kad vjeruje u zakon uzroka i posljedica po kome se u univerzumu sve odvija? Kako bi musliman sebi mogao dozvoliti da bude lijen, kada zna i vjeruje da Uzvišeni Allah poziva na natjecanje riječima:

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

Nadmećite se da u Gospodara svoga zaslužite oprost i Džennet, prostran koliko su nebo i Zemlja prostrani! (El-Hadîd, 21.)

وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ / *...i neka se zato natječu oni koji hoće da se natječu!*(El-Mutaffifûn, 26.)

S druge strane, zašto bi musliman od nečega zazirao i uzmicao kad je duboko ubijeđen u sudbinu i kada zna da ga ono što ga zadesi ne može zaobići i da ga ono što ga zaobiđe, ni u kom slučaju ne može pogoditi?! Isto tako, kako musliman može izbjegavati korisna djela, kad stalno sluša zov Kur'ana:

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ / *Bilo kakvo djelo da urade, biće za nj nagrađeni.* (Ali 'Imrân, 115.)

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا

A dobro koje za sebe unaprijed osigurate naći ćete kod Allaha još većim i dobićete još veću nagradu. (El-Muzzemmil, 20.)

Znakovi slabosti i lijenosti (مظاهر العجز و الكسل):

1. Da čovjek čuje poziv mujezina za namaz, pa se zbog sna, razgovora ili nekog posla koji nije neodložan, ne odazove nego čeka sve dok namasko vrijeme ne bude na izmaku pa tek onda ustane i klanja sam.

2. Da čovjek provodi svoje vrijeme po kafanama, parkovima ili besposlen šetajući ulicama i trgovima, umjesto da obavlja poslove koji ga čekaju.

3. Da čovjek propušta korisne poslove kao što su učenje, obrada zemlje, podizanje zgrada i sl. od čega bi mogao imati koristi i na ovome i na onome svijetu i da to sve izbjegava pod izgovorom da je za to star, nesposoban i nekvalificiran, ili da to zahtijeva previše vremena, tako da dani i godine prolaze, a on ništa ne radi od čega bi mogao imati koristi, kako na ovome, tako i na onome svijetu.

4. Da mu se pruži prilika da učini kakvo dobro djelo pa ga ne učini, recimo da zdrav obavi hadždž, pa tu priliku ne iskoristi, ili da pomogne unesrećenom, pa mu ne pomogne, ili da dočeka mjesec ramazan, pa propusti njegove noći provesti u ibadetu, ili da ima stare i iznemogle roditelje ili jednoga od njih, pa propusti priliku učiniti im dobročinstvo i prema njima biti pažljiv, svejedno, bilo zbog svoje slabosti, lijenosti, škrtosti ili, ne daj Bože, neposlušnosti itd.

5. Da čovjek boravi u nevaljaloj i pokvarenoj sredini, pa zbog svoje slabosti i lijenosti ne potraži sebi bolju sredinu u kojoj može očuvati svoju vjeru, dostojanstvo, čast i ugled.

Bože, utječemo Ti se od nemoći i lijenosti! Utječemo Ti se od kukavičluka i škrtosti! Utječemo Ti se od vladanja sa kojim Ti nisi zadovoljan i od djela u kojima nema koristi! Bože, blagoslovi i obdari mirom našeg vjerovjesnika Muhammeda, njegovu porodicu i njegove drugove!

* * *

4. poglavlje

ISLAMSKI OBREDI

(في العبادات)

- *I - Čistoća*
- *II - O pravilima pristojnosti pri obavljanju nužde*
- *III - O abdestu*
- *IV - O gusulu- kupanju*
- *V - O tejemmumu*
- *VI - Mesh po obući i zavoju*
- *VII - Propisi o hajzu i nifasu*
- *VIII - O namazu*
- *IX - O propisima dženaze*
- *X - Zekat*
- *XI - Post*
- *XII - Hadždž i umra*
- *XIII - Posjeta Poslanikove džamije u Medini i nazivanje selama Poslaniku u kaburu*
- *XIV - O kurbanu i akiki*

I - Čistoća

(فى الطهارة)

Pitanje čistoće ovdje će biti obrađeno sa tri aspekta:

I - Propisanosti i definicije:

1. Propisanost čistoće

Čistoća je propisana Kur'anom i Sunnetom. Uzvišeni Allah veli:

وَإِنْ كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا / *...a ako ste džunubi, onda se okupajte!* (El-Ma'ide, 6.)

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ / *I haljine svoje očisti!* (El-Muddessir, 4.)

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ / *Allah zaista voli one koji se često kaju i voli one koji se mnogo čiste.* (El-Bekare, 222.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Ključ namaza je čistoća."

"Namaz neće biti primljen bez (prethodne) čistoće."(Muslim)

"Čistoća je dio imana."(Muslim)

2. Definicija čistoće

Pod čistoćom se podrazumijevaju dvije vrste čistoće: spoljašnja i unutrašnja.

Unutrašnja čistoća podrazumijeva čišćenje duše od grijeha i nepokornosti. Postiže se iskrenim pokajanjem za sve učinjene grijehe i djela nepokornosti, te čišćenjem srca od svih nevaljalih osobina kao što su: sklonost širku, sumnji, zavidnosti, mržnji, zlobi, varanju, oholosti, samoljublju, licemjerju, želji za prestižom i sl. Pored toga, čistoća srca postiže se iskrenošću, sigurnim ubjeđenjem, naklonošću prema dobru, dobroćudnošću, istinoljubivošću, skromnošću i željom da čovjek sve svoje namjere i dobra djela podredi Allahovu zadovoljstvu.

Spoljašnja čistoća, opet, podrazumijeva dvije vrste čistoće: čistoću od svake nečisti materijalne prirode (*taharetu-l-habes*). Ova čistoća se ostvaruje uklanjanjem nečistoća čistećom vodom sa odjeće klanjača, tijela i mjesta gdje se klanja i da se bude pod abdestom i gusulom, a u slučaju da nema vode, pod tejemmumom (*taharetu-l-hades*).

II - Čime se postiže čistoća?

Čistoća se postiže sa dvije stvari:

1. Prirodnom vodom (*el-mau-l-mutlak*) koja ima sve prirodne osobine tako što sa njom nije pomiješano bilo šta što se u njoj obično ne nalazi, svejedno bilo to nečisto ili čisto. U takvu vodu ubrajaju se: bunarska voda, voda sa izvora, kišnica, riječna voda, otopina snijega i morska slana voda. U tom smislu, Uzvišeni veli:

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا / *I Mi s neba čistu vodu spuštamo.* (El-Furkan, 48.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Voda je čista, osim ako se uprlja nečim nečistim pa promijeni miris, ukus i boju."[1]

2. Čistom površinom zemlje, tj. čistim zemljinim tlom u vidu praha, pijeska, kamena i slanače (onog što se računa kao zemlja), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Zemlja mi je data i kao čistim mjestom za klanjanje i čistećom (tj. da se njome može uzeti tejemmum)."[2]

Zemljinim tlom kao čistom površinom za uzimanje tejemmuma može se poslužiti u slučaju nedostatka vode ili nemogućnosti da se voda, usljed bolesti i sl., upotrijebi, kao što stoji u riječima Uzvišenog:

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا / *...a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zemlju dotaknite...* (En-Nisa', 43.)

i kao što stoji u riječima Allahovog Poslanika ﷺ: "Čistom zemljom musliman bi se mogao čistiti i kad ne bi imao vode deset godina. A kada nađe vodu, neka se njom opere."[3] Isto tako je Alejhisselam

---

[1] - Hadis bilježi Bejheki i ocjenjen je kao daif. Međutim, on ima sahih osnovu i kao takvog pridržava ga se islamska ulema općenito.

[2] - Hadis bilježi Ahmed, a osnova mu se nalazi i u Sahih zbirkama od Buharije i Muslima.

[3] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

odobrio Amru b. Asu uzimanje tejemmuma zbog džunupluka u izuzetno hladnoj noći kada se pobojao za svoj život ako se okupa hladnom vodom.[4]

III - Šta se smatra nečistim?

Nečistim se smatra sve što izađe iz dva ljudska otvora: izmet, mokraća, mezija[5], vedija[6], sperma i sl., zatim mokraća, balega i izmet svih životinja čije je meso zabranjeno jesti, zatim krv, gnoj i ono što se povrati u slučaju da toga ima puno, te sve od uginulih (krepanih) životinja, osim kože ako se uzme i uštavi i tako očisti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Svaka koža je čista ako se uštavi."(Muslim)

* * *

---

4 - Buharija kao muallek.

5 - Mezija je sluz koja i kod muškarca i kod žene izlazi prilikom nadražaja.

6 - Vedija je sluz (sekret prostate) koja se ponekad pojavljuje poslije napornog mokrenja.

II - O pravilima pristojnosti pri obavljanju nužde

(فى آداب قضاء الحاجة)

Ovo pitanje će biti obrađeno sa tri aspekta.

I - Prije obavljanja nužde:

Prije samog obavljanja nužde treba:

1. Potražiti osamljeno mjesto, daleko od očiju svijeta, tako da ga niko ne vidi, jer se prenosi da bi Vjerovjesnik ﷺ: "Kada bi htio obaviti veliku nuždu, otišao daleko da ga niko ne vidi." (Ebu Davud i Tirmizi)

2. Sa sobom u zahod ne unositi ništa na čemu je napisano Allahovo ime, jer se od Allahovog Poslanika ﷺ prenosi "da je nosio prsten na kome je bilo ugravirano *Muhammed Allahov Poslanik* i da ga je, kada bi htio ući u zahod, skidao."[7]

3. Pri ulasku u zahod zakoračiti lijevom nogom, i to nakon što se prouči: *Bismillahi, Allahumme inni euzu bike mine-l-hubsi ve-l-habaisi! /* "U ime Allaha! Allahu, utječem Ti se od nečisti i prljavštine!" - jer Buharija navodi da je Allahov Poslanik ﷺ prije ulaska u zahod učio navedenu dovu.

4. Ne zadizati odjeću prije nego što se spusti blizu zemlji, kako se ne bi otkrili stidni dijelovi koje je čovjek po vjerozakonu dužan čuvati.

5. Pri obavljanju kako male, tako i velike nužde, izbjegavati okretanje prednjom i zadnjom stranom prema Kibli, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nemojte se, pri obavljanju velike i male nužde, prednjom i zadnjom stranom okretati prema Kibli!"(Muttefekun alejhi)

6. Ne obavljati ni veliku ni malu nuždu u hladu, gdje obično sjede ljudi, na mjestima kuda se prolazi, u vodi i ispod voćki koje rađaju, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Pazite da za obavljanje velike nužde za

---

[7] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

zahod ne uzimate tri mjesta: prilaze vodi, javna mjesta i hlad."[8] Od Allahova Poslanika ﷺ se, također, prenosi da je zabranio da se velika nužda obavlja ispod voćki koje rađaju.

7. Ne govoriti za vrijeme obavljanja nužde, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ako dva čovjeka obavljaju veliku nuždu u isto vrijeme, neka se odmaknu i jedan od drugog sakriju i neka (za vrijeme obavljanja nužde) ne razgovaraju, jer je to Allahu mrsko."

II - Na što treba paziti prilikom potiranja i pranja nakon obavljene nužde?

1. Da se ne potire kostima i balegom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne potirite se (poslije obavljene nužde) balegom i kostima, jer je to, uistinu, hrana vaše braće džinna!"[9] Isto tako treba voditi računa da se ne potire onim što je korisno, recimo platnom od lana koje se može za nešto drugo upotrijebiti, papirom i sl., niti onim što se mora poštivati kao što je hrana, jer je sprečavanje onog što je korisno i uništavanje onog što je dobro zabranjeno (haram).

2. Da se poslije obavljene nužde ne potire i ne pere desnom rukom, niti da se njome dodiruje polni organ, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka niko od vas dok mokri, desnom rukom ne dodiruje svoj polni organ i neka se poslije nužde ne briše desnom rukom!" (Muttefekun alejhi)

3. Da broj potiranja bude neparan, tako da se recimo, ukoliko se nečistoća nije odstranila sa tri potiranja, potare pet puta. U tom smislu, od Selmana se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ nam je zabranio da se za vrijeme obavljanje velike i male nužde okrećemo prema Kibli, da se potiremo desnom rukom, da se potiremo sa manje od tri kamenčića i da se potiremo suhim izmetom od životinja (tj. balegom od mazgi i magaraca) i kostima."(Muslim)

4. Ukoliko se poslije obavljene nužde za čišćenje koriste i kamenčići i voda, onda se prvo treba potrati kamenčićima, a potom oprati vodom. Dovoljno je obaviti čišćenje i samo jednim, mada je najbolje oprati se vodom, jer se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Recite svojim

8 - Hadis sa sahih senedom bilježi Hakim.

9 - Osnova hadisa nalazi se u sahih-zbirkama od Buharije i Muslima.

muževima neka se (poslije obavljene nužde) operu vodom, jer mene je stid, jer, uistinu, to je radio i Allahov Poslanik ﷺ."[10]

III - Nakon obavljene nužde lijepo je:

1. Iz nužnika izaći desnom nogom, jer je tako radio i Allahov Poslanik ﷺ.

2. Izgovoriti riječi: *Gufraneke!* / "Tvoj oprost!"[11] ili *Elhamdu lillahil-lezi ezhebe anni-l-eza ve afani!* / "Hvala Allahu Koji je od mene otklonio i oslobodio me od onoga što je štetno!" ili *Elhamdu lillahi-l-lezi ahsene ilejje fi evvelihi ve ahirihi!* / "Hvala Allahu Koji je i na početku i na kraju prema meni bio dobrostiv!" ili *Elhamdu lillahi-l-lezi ezakani lezzetehu ve ebka fijje kuvvetehu ve ezhebe anni ezahu!* / "Hvala Allahu Koji mi je dao da u njoj (tj. hrani) osjetim slast i Koji je od nje u meni ostavio ono što mi daje snagu, a otklonio ono što je štetno!"

* * *

10 - Ovu predaju od Aiše bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao sahih.

11 - Zabilježio Ebu Davud, Tirmizi i rekao da je hasen.

III - O abdestu

(فى الوضوء)

U ovom poglavlju, o abdestu će biti govora sa četiri aspekta:

I - O propisanosti i vrijednosti

1. Propisanost abdesta

Abdest je propisan Kur'anom i Sunnetom. Uzvišeni Allah veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

O vjernici, kad hoćete da namaz obavite, lica svoja i ruke svoje do iza lakata operite - a dio glava svojih potarite - i noge svoje do iza članaka. (El-Ma'ide, 6.)

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nikome od vas, sa pokvarenim abdestom, namaz neće biti primljen sve dok ponovo ne uzme abdest." (Buharija)

2. Vrijednost abdesta

Kolika je vrijednost biti pod abdestom, najbolje potvrđuju Poslanikove ﷺ riječi: "Hoćete li da vam kažem čime Allah briše grijehe i uzdiže položaje?" Rekli su: "Hoćemo, Allahov Poslaniče!"- pa je rekao: "Uzimanjem abdesta, tačno onako kako je propisan, mnoštvom koraka ostavljenim na putu do džamije i iščekivanjem namaza, jednog iza drugog. To vam je kao stražarenje (na granicama islamske države)."(Muslim)

"Kada musliman ili mu'min, uzimajući abdest, svoje lice opere vodom, sa vodom ili posljednjom kapljicom vode, sa njegovog lica nestane svaki grijeh koji je počinio gledajući svojim okom, a kada opere ruke, sa vodom ili posljednjom kapljicom vode nestane svaki grijeh koji je počinio svojim rukama, tako da ostane potpuno čist od grijeha."[12]

[12] - Malik i drugi.

II - O farzovima, sunnetima i mekruhima abdesta

a) Farzovi abdesta su:

1. Nijjet, tj. odlučiti srcem da se uzme abdest, pokoravajući se naredbi Uzvišenog Allaha. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Djela su prema namjerama." (Muttefekun alejhi)

2. Oprati cijelo lice, s vrha čela (odakle je kosa nikla), pa do pod bradu i od uha do uha, uključujući površinu sve do ispusta na prednjoj ivici školjke uha, jer je Uzvišeni rekao: فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ / *...operite lica svoja!* (El-Ma'ide, 6.)

3. Oprati ruke do iza lakata, jer je Uzvišeni rekao: وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ / *...i ruke svoje do iza lakata...*

4. Potrati glavu od čela do potioka, jer je Uzvišeni rekao: وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ /*...i dio glava svojih potarite!*

5. Oprati noge do iznad članaka, jer je Uzvišeni rekao: وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ / *...i noge svoje do iza članaka!*

6. Prilikom pranja, pridržavati se redoslijeda onako kako je po redu zapovijedeno u riječima Uzvišenog, tj. prvo oprati lice, zatim ruke (do iza laktova), zatim potrati glavu i na kraju oprati noge (do iznad članaka).

7. Uzastopno, tj. u toku uzimanja abdesta, u isto vrijeme, jedan iza drugog oprati sve dijelove čije je pranje naređeno i ne praviti duže pauze između pranja pojedinih dijelova tijela (ovo zato što je i uzimanje abdesta ibadet), a ibadet je zabranjeno prekidati dok se ne završi. U tom smislu, Uzvišeni veli: وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ /*...i ne ništite djela svoja!* (Muhammed, 33.)

Međutim, kraći prekidi ne smetaju, kao ni duži ukoliko postoji opravdan razlog, recimo ukoliko nestane vode, ili se prolije voda iz posude iz koje se uzima i sl., jer Allah nikoga ne opterećuje sa onim što ne može podnijeti.

Napomena:

Što se tiče trljanja dijelova tijela koji se peru, neki učenjaci to ubrajaju u farz, a neki u sunnet. To je zapravo sastavni dio valjanog pranja i nije potrebno davati mu posebno ime i status.

b) Sunneti abdesta su:

1. Abdest početi, spominjanjem Allahovog imena, tako što će se izgovoriti riječi *bismille*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema abdesta onaj ko prilikom njegovog uzimanja nije spomenuo Allahovo ime."[13]

2. Kada se probudi iz sna, prije zahvaćanja vode rukama iz posude, ruke oprati tri puta, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada se neko od vas probudi iz sna, neka ne zamače ruke u posudu sa vodom dok ih ne opere tri puta, jer ne zna gdje su njegove ruke prenoćile."(Muttefekun alejhi) U suprotnom, ako se nije probudilo iz sna, nema smetnje da se ruke odmah zamoče u posudu i zahvati voda za pranje šaka tri puta što je sunnet u abdestu.

3. Oprati zube misvakom, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Da se ne bojim da ću svome Ummetu otežati, naredio bih im da prilikom svakog uzimanja abdesta usta operu misvakom." (Malik)

4. Mućkajući vodom po usnoj šupljini između jedne i druge vilice, dobro izaprati usta, a potom vodu ispljuvati, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada uzimaš abdest, dobro promućkaj vodu u ustima."[14]

5. Izaprati nos vodom tako što će se voda ušmrknuti i nakon toga zrakom istjerati, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ušmrkuj vodu što više, osim ako postiš!"[15]

6. Provući prste kroz bradu, jer je Ammar b. Jasir, onome ko se začudio što to čini, rekao: "Šta mi smeta da to i ja radim, kada sam svojim očima vidio da Allahov Poslanik ﷺ provlači prste kroz svoju bradu." (Ahmed i Tirmizi)

7. Sve što se pere oprati tri puta, jer je farz oprati jednom, a sunnet tri puta.

8. Potrati unutrašnju i vanjsku stranu ušnih školjki, jer je tako radio i Poslanik ﷺ.

[13] - Sened hadisa je daif. Bilježe ga Ahmed i Ebu Davud. Međutim, zbog njegovog spominjanja u više verzija, neki učenjaci smatraju da ga se treba pridržavati.

[14] - Hadis sa sahih senedom bilježi Ebu Davud.

[15] - Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi.

9. Pri pranju ruku i nogu dobro protrljati između prstiju, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada uzimaš abdest, dobro protrljaj između prstiju svojih ruku i nogu!"

10. Prilikom pranja ruku i nogu, prvo oprati desnu pa onda lijevu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada uzimate abdest, počnite sa vašom desnom stranom!"(Ahmed i Tirmizi) i jer se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ volio je početi sa desnom stranom kako u obuvanju, hodu, uzimanju abdesta, tako i u svemu drugom." (Muttefekun alejhi)

11. Prilikom pranja, oprati i malo više nego što je propisima obavezno, tako da se prlikom pranja lica opere i dio vrata, prilikom pranja ruku i dio nadlaktica, a prilikom pranja nogu i dio potkoljenica. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Moji sljedbenici će, od tragova abdesta na Sudnjem danu, doći sa bijelim pjegama na čelu i bijelim rukama i nogama. Zato, ko je od vas u stanju prati i malo više od onoga što se pere za abdest, neka pere."(Muttefekun alejhi)

12. Prilikom potiranja glave mokrom rukom, prvo početi sa prednjom stranom, jer u hadisu stoji da je "Allahov Poslanik ﷺ svojim rukama potrao glavu tako što je počeo sprijeda glave i povukao ih do potiljka, a zatim ih vratio nazad."(Muttefekun alejhi)

13. Poslije uzetog abdesta proučiti: *Ešhedu en la ilahe illellahu vahdehu la šerike lehu ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu. Allahummedžalni minet-tevvabine vedžalni mine-l-mutetahhirine!* / "Svjedočim da nema boga osim jednog i jedinog Allaha, koji nema nikakva sudruga i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik. Allahu, učini me od onih koji se kaju i učini me od onih koji se čiste!"- jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko lijepo i propisno uzme abdest, a zatim prouči: *Ešhedu en la ilahe illellahu vahdehu la šerike lehu* .../ "Svjedočim da nema boga osim jednog i jedinog Allaha ..." otvorit će mu se svih osam džennetskih kapija da uđe na koja god bude htio."(Muslim)

c) Mekruhi abdesta:

1. Uzimati abdest na prljavom mjestu, jer postoji bojazan da se čovjek čime ne uprlja.

2. Prati dijelove tijela više od tri puta, jer u hadisu stoji da je Allahov Poslanik ﷺ uzeo abdest, perući pri tome dijelove tijela po tri

puta, a potom rekao: "Ko učini više (tj. od tri puta) nevaljalo je postupio i ogriješio se."[16]

3. Pretjerano vodu prosipati, jer je "Allahov Poslanik ﷺ uzeo abdest sa pregršt vode" (Tirmizi) i jer je rasipništvo u svemu zabranjeno.

4. Izostaviti jedan ili više sunneta, jer se sa izostavljanjem sunneta propušta i nagrada koja se ne bi smjela propustiti.

5. Uzimati abdest vodom koja je pretekla ženi (iza abdesta ili gusula), jer u predaji stoji: "Allahov Poslanik ﷺ zabranio je da se uzima abdest vodom koja pretekne ženi (iza abdesta ili gusula)."[17]

III - Kako se uzima abdest?

Posudu sa vodom, ukoliko je moguće, treba staviti sa svoje desne strane, proučiti *Bismillahi* / "U ime Allaha!" i sa namjerom da se uzme abdest vodu poljevati u ruke i tako ih oprati tri puta. Zatim se usta izaperu tri puta, zatim nos tri puta, zatim se opere lice tri puta, po dužini odakle je kosa nikla do pod bradu i po širini od uha do uha. Zatim se tri puta operu ruke, prvo desna, pa onda lijeva do iznad laktova trljajući između prstiju, zatim se jedanput mokrim rukama potare glava, tako što se počne s prednje strane prema potioku i ruke ponovo vrate od potioka prema prednjoj strani. Zatim se mokrim rukama, bilo da su ostale mokre poslije potiranja glave, ili da se ponovo pokvase, potare vanjska i unutrašnja strana ušnih školjki. Zatim se operu noge, prvo desna, pa onda lijeva do iznad članaka, trljajući pri tome između prstiju. Nakon toga se prouči: *Ešhedu en la ilahe illellahu vahdehu la šerike lehu ve ešhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluhu. Allahummedžalni mine-t-tevvabine vedžalni mine-l-mutetahhirine!* / "Svjedočim da nema boga osim jednog i jedinog Allaha, Koji nema nikakva sudruga i svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik. Allahu, učini me od onih koji se puno kaju i učini me od onih koji se puno čiste!" - jer se od Alije, r.a., prenosi da je, uzimajući abdest, dobro oprao šake, zatim izaprao usta i nos tri puta, zatim lice tri puta, zatim ruke do iznad laktova tri puta, zatim se jedanput potrao po glavi, zatim tri puta oprao noge do iznad članaka, a zatim rekao: "Htio sam da vam pokažem kako je Allahov Poslanik ﷺ uzimao abdest."[18]

---

16 - Nesai, Ahmed i Ibn Madže.

17 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

18 - Predaju bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao sahih.

IV - Šta kvari abdest?

Abdest kvari sljedeće:

1. Sve što izađe na dva prirodna otvora: mokraća, mezija, vedija,[19] izmet i puštanje vjetra, svejedno da li se to čulo ili ne. Sve navedeno zajedničkim imenom naziva se hades. Taj termin upotrijebljen je i u Poslanikovim ﷺ riječima: "Nikome od vas, sa pokvarenim abdestom, namaz neće biti primljen, sve dok ponovo ne uzme abdest." (Buharija)

2. Duboki san, ako se osoba nalazi u ležećem položaju ili na nešto naslonjena, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Oko je uzica za mješinu. Zato neka onaj ko zaspi, promijeni abdest." (Ebu Davud)

3. Poremećaj svijesti, bez obzira da li se radilo o padanju u nesvijest, pijanstvu ili ludilu, jer osoba kojoj je svijest poremećena nije sigurna da nije izgubila abdest, bilo nečujnim puštanjem vjetra ili na bilo koji drugi način.

4. Dodirivanje polnog organa dlanom ili prstima ruke, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka onaj ko dodirne svoj polni organ, ne klanja, sve dok ponovo ne uzme abdest."[20]

5. Otpadništvo od vjere, recimo ako bi se izgovorile riječi kufra, kvari abdest kao i druga djela pobožnosti, jer Uzvišeni Allah veli: لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ / *Ako budeš druge Allahu ravnim smatrao, tvoja djela će sigurno propasti.*(Ez-Zumer, 65.)

6. Jedenje kamiljeg mesa, jer je jedan od ashaba upitao Allahovog Poslanika ﷺ: "Trebam li ponovo uzeti abdest kada jedem bravlje meso?" - pa mu je odgovorio: "Ako hoćeš." Zatim je upitao: "A trebam li ponovo uzeti abdest kada jedem kamilje meso?" - pa mu je rekao: "Da, trebaš."(Muslim)

Međutim, ogromna većina drugova Allahovog Poslanika ﷺ je smatrala da je navedeni hadis derogiran i da poslije jela kamiljeg mesa nije potrebno mijenjati abdest. Ovakvog mišljenja držala su se i prva četverica halifa od kojih, nakon jela kamiljeg mesa, ni jedan nije mijenjao abdest.

---

[19] - Pojmovi mezija i vedija objašnjeni su u prvom dijelu poglavlja pod naslovom *III-Šta se smatra nečistim?*

[20] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

7. Strastveno dodirivanje žene, jer namjera postizanja strasti ima status njenog ostvarenja i kvari abdest. Dokaz da strastveni dodir kvari abdest je da se, također, zbog dodira rukom polnog organa treba promijeniti abdest, budući da takav dodir pobuđuje strast. U tom smislu, u *El-Muvettau* se bilježi da je Ibn Omer rekao: "Čovjekov poljubac vlastite žene i dodir rukom spada u mulamesu (onu vrstu dodira zbog koje treba promijeniti abdest). Zato je onaj ko poljubi ili dohvati svoju ženu, dužan promijeniti abdest."

Mustehab je promijeniti abdest:

1. Onome ko ne može kontrolirati mokraću i vjetar i većinu svoga vremena ima nagon za mokrenjem i puštanjem vjetra, mustehab mu je za svaki namaz promijeniti abdest, jer se na njega, po analogiji, primjenjuje isto pravilo koje vrijedi i za mustehadu (ženu koja krvari i izvan perioda menstruacije).

2. Mustehada - to je žena kod koje curi krv i izvan uobičajenog perioda menstruacije. I njoj je kao osobi koja ne može kontrolirati puštanje mokraće i vjetra, mustehab za svaki namaz promijeniti abdest. U tom smislu, treba napomenuti da je za takav slučaj Allahov Poslanik ﷺ Fatimi, kćerci Ebu Džejšovoj, rekao: "...a zatim za svaki namaz promijeni abdest!"[21]

3. Onome ko je ogasulio i spremio umrlog ili ga nosio, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko okupa umrlog, neka uzme gusul, a ko ga ponese, neka uzme abdest!" Budući da je navedeni hadis daif, učenjaci kao mjeru predostrožnosti preporučuju da se abdest, ipak promijeni.

* * *

[21] - Ebu Davud, Tirmizi i Nesai.

IV - O gusulu-kupanju

(في الغسل)

O ovom pitanju ćemo govoriti sa četiri aspekta:

I - O propisanosti gusula i pojašnjenju kada je on obavezan

a) Propisanost gusula

Gusul (kupanje) je propisan Kur'anom i Sunnetom. Uzvišeni Allah veli:

وَإِنْ كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا / *A ako ste džunub, onda se okupajte!* (El-Ma'ide, 6.)

وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا / *...i kada ste džunubi - osim ako ste u prolazu - sve dok se ne okupate.* (En-Nisa', 43.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada se dva spolna organa dodirnu u dijelu koji se sunneti, obavezno je kupanje (gusul)."(Muslim)

b) Gusul - kupanje je obavezno u sljedećim slučajevima:

1. Kada se džunub tj. nakon spolnog odnosa i dodira spolnih organa, bez obzira da li je došlo do polucije (izlaska sperme) ili nije. Pod polucijom se podrazumijeva izlazak sperme sa osjećajem slasti bez obzira da li se to desilo u snu ili na javi, muškarcu, ili ženi, jer Uzvišeni veli:

وَإِنْ كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا / *A ako ste džunub, onda se okupajte!* (El-Ma'ide, 6.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada se dva spolna organa dodirnu u dijelu koji se sunneti, obavezno je kupanje (gusul)."

2. Nakon prestanka hajza ili nifasa (kod žene), jer je Uzvišeni rekao:

فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ

Zato ne općite sa ženama za vrijeme mjesečnog pranja, i ne prilazite im dok se ne okupaju. A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio. (El-Bekare, 222.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Sačekaj onoliko koliko ti je ranije trajao hajz, pa se onda okupaj!"(Muslim)

3. Prilikom primanja Islama, jer se osoba koja je ranije bila nevjernik, pa nakon toga primila Islam, dužna okupati. Dokaz za to je da je Allahov Poslanik ﷺ naredio Semami el-Hanefiju da se okupa kada je ovaj primio Islam.[22]

4. Nakon smrti, jer kada umre musliman dužnost ga je okupati. Dokaz za to je da je, kada mu je umrla kćerka Zejneb, r.a., Allahov Poslanik ﷺ naredio da se okupa. Hadis o tome zabilježen je u *Sahihu*.

Kada je preporučeno (mustehab) okupati se?

1. Kupanje petkom radi džume, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kupanje petkom je dužnost svake punoljetne osobe." (Muttefekun alejhi)

2. Kupanje prije oblačenja ihrama za hadždž ili umru, jer je to prakticirao Allahov Poslanik, ﷺ i drugima naredio da prakticiraju.

3. Kupanje prije ulaska u Mekku i radi obavljanja vukufa (boravka na Arefatu), jer je to činio i Allahov Poslanik ﷺ.

4. Kupanje nakon opremanja mrtvaca, jer je, kako se vidi iz ranije citiranog hadisa, preporučeno okupati se onom ko je spremio mrtvaca.

II - O farzovima, sunnetima i mekruhima gusula

a) Farzovi gusula su:

1. Nijjet, tj. srcem donijeti odluku da se (zbog neke od gore navedenih stvari) uzme gusul, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Djela se mjere prema namjerama, i svakome pripada ono što je naumio." (Buharija)

---

[22] - Hadis bilježi Abdurrezzak, a osnova hadisa može se naći i u Buhariji i u Muslimu.

2. Cijelo tijelo oprati vodom, tako što će se trljati ona mjesta koja je moguće trljati, a saprati ona koja se ne mogu dohvatiti i istrljati i to toliko sve dok se ne bude sigurno da je cijelo tijelo oprano.

3. Posebno voditi računa da se opere koža između prstiju, ispod kose, pupak itd.

b) Sunneti gusula su:

1. Početi sa *bismillom*, jer je propisano sa njome početi svako važno djelo.

2. Na početku oprati ruke, prije nego što se zamoče u posudu sa vodom, kao što je ranije objašnjeno.

3. Početi prvo sa uklanjanjem nečistoće.

4. Dijelove tijela koji se peru prilikom uzimanja abdesta, oprati prije ostalih dijelova tijela.

5. Dobro izaprati usta, nos i unutrašnjost ušnih školjki.[23]

c) Mekruhi gusula su:

1. Razasipati vodu, jer se Allahov Poslanik ﷺ kupao sa jednom mjericom vode (četiri pune pregršti).

2. Kupati se na nečistom mjestu, jer postoji bojazan da se čovjek čim ne uprlja.

3. Kupati se vodom koja je pretekla ženi iza abdesta ili gusula, jer je, kao što je ranije rečeno, Allahov Poslanik ﷺ čovjeku zabranio da se kupa vodom koja je pretekla ženi iza abdesta ili gusula.

4. Kupati se bez zastora ili zaklona, na otvorenom, jer se od Mejmune, r.a., prenosi da je rekla: "Pripremila sam vodu Vjerovjesniku ﷺ i zaklonila ga, pa se (tako) okupao."(Buharija) To znači: da kupanje bez zastora ili zaklona kojim slučajem nije bilo mekruh, Allahovog Poslanika ﷺ Mejmuna ne bi zaklanjala. U tom smislu su i riječi

[23] - Izapiranje usta (gargara) i nosa po hanefijskom mezhebu je farz. (Prim. prev.)

Allahovog Poslanika ﷺ: "Uzvišeni Allah je stidljiv i sakriven i kao takav voli stidljivost. Zato, kada se neko od vas kupa, neka se zastre i zakloni."(Ebu Davud)

5. Kupati se u stajaćoj vodi, koja miruje i ne teče, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka se nipošto niko od vas, kao džunub, ne kupa u stajaćoj vodi!"(Muslim)

III - Kako se uzima gusul?

Onaj ko uzima gusul prvo će proučiti *bismilu* i odlučiti da gusul uzima radi otklanjanja džunupluka (velikog hadesa). Zatim će tri puta oprati šake, zatim oko prirodnih otvora, pranjem, odstraniti nečistoću, a potom uzeti abdest kao što se uzima i za namaz, s tim što može noge oprati odmah, uzimajući abdest, ili njihovo pranje odložiti za kasnije, na kraju uzimanja gusula. Nakon toga, zamočiće ruke u vodu i mokrim rukama pročešljati kosu, i to tako da prstima dohvati sami korijen kose.[24] Potom će, zajedno sa ušima, sa tri poljevanja vodom, oprati cijelu glavu, potom odozgo prema dolje saprati prvo desnu, a zatim lijevu stranu tijela, posebno vodeći računa da se operu i manje pristupačna mjesta kao što su pupak, ispod pazuha i ispod koljena itd. U tom smislu, od Aiše, r.a., se pripovijeda da je rekla: "Kada bi radi uzimanja gusula, zbog džunupluka, htio da se okupa, Allahov Poslanik ﷺ bi prvo, prije nego što ih zamoči u posudu sa vodom, oprao šake. Nakon toga bi oprao svoje stidno mjesto, a potom uzeo abdest kao što se uzima abdest za namaz. Zatim bi vodom nakvasio kosu, zatim oprao glavu tri puta, a potom saprao ostali dio tijela."[25]

IV - Šta je džunub osobi zabranjeno?

Osobi koja je džunub, (sve dok ne uzme gusul), zabranjeno je:

1. Učiti Kur'an, osim *euzubille* i slično, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka žena za vrijeme hajza i džunub osoba ne uče ništa iz

---

[24] - Ovo se odnosi samo na muškarca, za razliku od žene kojoj je dovoljno da se samo po glavi polije sa tri pregršti vode i potom potrlja. Ona ne mora rasplitati pletenicu, jer u hadisu koji bilježi Tirmizi stoji da je Ummu Seleme rekla: "Upitala sam: 'Allahov Poslaniče, ja sam žena koja čvrsto steže pletenice. Moram li ih, kada se kupam radi dženabeta, raspletati?' - pa mi je rekao: 'Ne, ne moraš. Dovoljno ti je da se po glavi poliješ sa tri pregršti vode.'" (Hadis)

[25] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

Kur'ana!"[26] i jer se od Alije, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ nam je učio Kur'an u svakoj situaciji, osim kada je bio džunub."[27]

2. Ulaziti u džamiju, osim onome ko je prinuđen da kroz nju samo prođe, jer u riječima Uzvišenog stoji: وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيل / *...i kada ste džunubi - osim ako ste u prolazu.* (En-Nisa', 43.)

3. Klanjati, bez obzira da li se radi o farzu ili nafili, jer u riječima Uzvišenog stoji:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا

...pijani nikako namaz ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate, i kada ste džunubi - osim ako ste u prolazu - sve dok se ne okupate. (En-Nisa', 43.)

4. Dodirivati mushaf, makar i štapom, prutom ili kakvim sličnim predmetom, jer Uzvišeni veli:

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ(٧٧)فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ(٧٨)لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

On je, zaista, Kur'an plemeniti u Knjizi brižljivo čuvanoj - dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti. (El-Va'kia, 77.-79.)

i jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne dodiruj Kur'an, osim ako si čist!"[28]

* * *

---

[26] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje da u njemu ima slabosti. Međutim, hadis koji prenosi Alija je sahih, pa je otuda ispravno postupati po njemu.

[27] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[28] - Hadis bilježi Darekutni i ocjenjuje ga kao sahih.

V - O tejemmumu

(فى التيمّم)

O ovom pitanju će biti govora sa tri aspekta:

I - O propisanosti tejemmuma i o tome kome je propisan

a) Propisanost tejemmuma

Tejemmum je propisan Kur'anom i časnim Sunnetom. Uzvišeni Allah veli:

وَإِنْ كُنتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ
تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

A ako ste bolesni, ili na putu, ili ako je neko od vas obavio prirodnu potrebu, ili ako ste se sastajali sa ženama, a ne nađete vode, onda dlanovima čistu zamlju dotaknite i lica vaša i ruke vaše potarite. (En-Nisa', 43.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Zemljina površina muslimanu može poslužiti za čišćenje, makar do vode ne došao ni za deset godina."[29]

b) Kome je propisan tejemmum?

Tejemmum je propisan onome ko ostane bez vode i ko je, ni nakon traženja, ne nađe kako bi njome uzeo abdest. Isto tako tejemmum je propisan i onome ko ima vodu, ali je zbog bolesti ili ne smije upotrijebiti, ili se boji da mu voda ne pogorša bolest, ili ne odgodi ozdravljenje.[30] To

---

[29] - Hadis je sahih i bilježe ga Nesai i Ibn Madže.

[30] - Ukoliko je voda previše hladna (ledena), a nema se čim zagrijati i ukoliko u procjeni prevlada mišljenje da će se u slučaju njene upotrebe nahladiti i razboljeti, umjesto gusula i abdesta, čovjek može uzeti tejemmum i tako klanjati, jer Ebu Davud sa dobrim senedom prenosi: "da je Allahov Poslanik ﷺ takav postupak odobrio Amru b. el-Asu"

isto važi i za onoga ko se ne može kretati i nema nikoga ko bi mu vodu dodao. Što se tiče onoga ko ima samo malo vode koja mu nije dovoljna da uzme abdest, njome će oprati one dijelove tijela za koje može doteći vode, a za ostatak uzeti tejemmum, jer Uzvišeni veli: فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ / *Allaha se bojte koliko možete!"* (Et-Tegabun, 16.)

II - Farzovi i sunneti tejemmuma

a) Farzovi tejemmuma su:

1. Učiniti nijjet, jer je u hadisu rečeno: "Djela se mjere prema namjerama i svakome pripada ono što je naumio." Dakle, onaj ko uzima tejemmum zanijjetit će da tejemmum uzima radi obavljanja namaza i sl. i tako otkloniti zapreku koja ga je sprečavala da to učini.

2. Naći čisto tlo kojim će se uzeti tejemmum, jer je Uzvišeni rekao: فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا /*...onda rukama svojim čistu zemlju dotaknite.*

3. Jedanput dodirnuti zemlju rukama.

4. Potrati lice i ruke, jer je Uzvišeni rekao: فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ / *...i njima preko lica svojih i ruku svojih pređite!*

b) Sunneti tejemmuma su:

1. Proučiti *bismillu*, jer je njeno učenje propisano na početku svakog dobrog djela.

2. Dodirnuti zemlju rukama dva puta. Prvo dodirivanje zemlje rukama je farz i kao takvo je dovoljno za tejemmum, a drugo je sunnet.

3. Uz šake potrati i ruke do iza laktova. Ukoliko bi se potrle samo šake, tejemmum bi bio valjan, ali je iz predostrožnosti bolje uz šake potrati i ruke sve do iza laktova. Ovo zato što se značenje izraza *ruke* spomenutog u kur'anskom ajetu različito shvaća i što nema jednoglasnog mišljenja da li se pod njim podrazumijevaju samo šake ili ruke sve do iza laktova.

III - Šta kvari tejemmum i šta je sve sa tejemmumom dozvoljeno?

a) Šta kvari tejemmum?

Tejemmum će pokvariti:

1. Budući da je tejemmum zamjena za abdest, sve što kvari abdest, kvari i tejemmum.

2. Osim toga, tejemmum će onome ko je ostao bez vode pokvariti i njen dolazak prije nego što je klanjao ili nego što je završio namaz. Što se tiče onoga ko je već klanjao sa tejemmumom, pa poslije došao do vode, namaz obavljen sa tejemmumom mu je ispravan i nije potrebno da ga ponavlja sa abdestom. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nemojte u istom danu dva puta klanjati (isti) namaz!"[31]

b) Šta je sa tejemmumom dozvoljeno?

Sa tejemmumom je dozvoljeno sve ono što je prije njegova uzimanja bilo zabranjeno kao što je: klanjati, činiti tavaf oko Kabe, dodirivati mushaf, učiti Kur'an i boravak (zadržavanje) u džamiji.

IV - Kako se uzima tejemmum?

Kada neko hoće da uzme tejemmum, prvo će proučiti *bismillu*, srcem odlučiti da uzimanjem tejemmuma želi obaviti ono što mu je prije njegova uzimanja bilo zabranjeno. Zatim će dlanovima dotaknuti površinu zemlje, prašinu, pijesak, kamen, slano tlo i sl. Lijepo je, poslije toga, od prašine malo otresti ruke, pa tek onda rukama jedanput potrati lice. Zatim će, ako hoće, (a ne mora) ponovo dlanovima dotaknuti površinu zemlje i potrati ruke do zglavaka, a ako hoće do iza laktova, s tim što će tejemmum biti valjan ako ih potare samo do zglavaka.

---

[31] - Hadis bilježe Nesai, Ebu Davud, Ahmed i Ibn Hibban. Ibn es-Seken ga ocjenjuje kao sahih. U verziji koju bilježi Nesai hadis glasi: "U istom danu (isti) namaz se ne ponavlja dva puta." Svakako, ovo se odnosi na slučaj kada ne postoji razlog da se namaz ponovi, jer će onaj ko je, recimo, klanjao neki namaz sâm pa mu se poslije toga pruži prilika da ga klanja u džematu, ponovo klanjati zajedno sa njima, s tim što će mu se - kao što stoji u drugom hadisu - taj namaz (u džematu), računati kao nafila.

Napomena:

Postavlja se pitanje da li se sa jednim tejemmumom može klanjati više namaza, svakako pod uvjetom da tejemmum nije pokvaren?

Među islamskim pravnicima nema jednoglasnog mišljenja u odgovoru na ovo pitanje. Njihovo neslaganje oko odgovora na ovo pitanje proizilazi iz njihovog slobodnog mišljenja (idžtihada). Budući da nema jasnog teksta (iz Kur'ana i Sunneta) koji podržava jedno, a pobija drugo mišljenje, iz predostrožnosti je bolje za svaki namaz obnoviti tejemmum.

* * *

VI - Mesh po obući i zavoju

(فى المسح على الخفين والجبائر)

U ovom poglavlju o ovom pitanju će biti govora sa tri aspekta:

I - Propisanosti mesha po obući i zavoju

Mesh po mestvama, obući, čarapama, kalošama i cipelama propisan je Kur'anom i Sunnetom. Kur'anom je propisan u ranije citiranom ajetu o abdestu (v. El-Ma'ide, 6.), gdje su noge spomenute nakon potiranja glave, tako da se po jednom priznatom kiraetu tekst ajeta može razumjeti u značenju: *...a glave svoje i noge svoje do iza članaka potarite!* Dakle, ovo je dokaz iz Kur'ana da se noge, umjesto da se operu, mogu samo potrati mokrom rukom.

U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada neko od vas uzme abdest pa (na tako oprane noge) obuje obuću, neka po njima (tj. obući, prilikom uzimanja sljedećeg abdesta), učini mesh i tako klanja. Ako neće, neka ih ne skida, osim zbog nečistoće (dženabeta)."[32] Slovom ovog hadisa mogućnost uzimanja mesha vremenski nije ograničena. Ono je, medutim, ograničeno jednim drugim hadisom, koji ćemo kasnije spomenuti.

Što se, pak, tiče propisa u vezi sa meshom po zavoju, oni su definirani riječima Allahovog Poslanika ﷺ: "Bilo mu je dovoljno da ranu zamota zavojem i preko zavoja učini mesh, a da ostali dio tijela opere."[33] - izrečenim u vezi sa čovjekom koji se povrijedio u glavu, pa je, nakon toga, uzimajući gusul, oprao glavu i umro.

II - Uvjeti za mesh

Uvjeti za valjanost mesha po obući i što ima status obuće su sljedeći:

1. Da se obuju na noge dok je čovjek još pod abdestom. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi, upućene Mugiri b. Šubi, kada mu je ovaj htio pomoći da skine obuću kako bi oprao noge pri uzimanju abdesta: "Ostavi ih, obuo sam ih na čiste noge (tj. pod abdestom)." (Muttefekun alejhi)

---

[32] - Hadis bilježe Darekutni i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

[33] - Hadis bilježi Ebu Davud i po njemu postupa većina islamskih učenjaka.

2. Da su dovoljno duboke, tako da pokrivaju cijelu površinu nogu koja se pere prilikom uzimanja abdesta.

3. Da su dovoljno debele da se kroz njih ne nazire koža.

4. Da, vezano za onoga ko je u svome mjestu (mukim), dužina uzimanja mesha ne prelazi dan i noć, odnosno tri dana i tri noći za onoga ko je na putu (musafir). Ovo zato što se od Alije, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je dužinu (valjanosti uzimanja mesha po obući) ograničio na tri dana i noći za putnika, a na dan i noć za onoga ko je u svome mjestu."(Muslim)

5. Da se obuća, poslije uzimanja mesha ne skida. Ako se skine, noge se moraju oprati. U suprotnom, abdest će biti pokvaren.

6. Što se, pak, tiče uzimanja mesha po zavoju, za njega nije uvjet da se zavoj stavi nakon uzimanja abdesta, niti mu je ograničeno vrijeme trajanja. Njegovi su uvjeti: da zavoj ne prelazi površinu povrijeđenog mjesta, izuzimajući površinu koja je potrebna da se zavoj sveže, da se ne skida i da rana nije zarasla. U suprotnom, ako zavoj spadne ili rana zaraste, mesh će biti pokvaren i biće obavezno pranje tog dijela tijela.

Dvije napomene:

1. U nuždi, zbog hladnoće ili putovanja, umjesto mesha po glavi dozvoljeno je uzeti mesh po turbanu i kiki (pramenovima kose koji padaju na čelo), jer Muslim bilježi jednu predaju u kojoj se kaže: "da je Vjerovjesnik ﷺ uzimajući abdest, dok je jednom prilikom bio na putu, potrao pramenove kose i turban." Ipak, ne smije se smetnuti sa uma da je Allahov Poslanik, kao što se vidi iz teksta hadisa, uz mesh po turbanu, učinio mesh i po kiki (pramenovima kose koji su virili ispod turbana).

2. Vezano za mesh po obući, zavoju i pokrivaču glave kao što je turban i sl., potrebno je naglasiti da isti propisi važe i za ženu i za muškarca. Dakle, sve što je po pitanju mesha, dozvoljeno muškarcu, dozvoljeno je i ženi.

III - Kako se uzima mesh?

Mesh po obući uzima se tako da se mokrim rukama potare obuća, i to tako što će se dlanom lijeve ruke obuhvatiti peta, a dlanom desne ruke prsti noge, a zatim desnom rukom preći od prstiju preko gornjeg dijela

stopala do u pravcu potkoljenice, a lijevim od pete preko stopala do donje strane prstiju noge. Međutim, potrebno je napomenuti da je mesh valjan ukoliko se potare i samo gornja strana mestvi, bez potiranja mestvi odozdo, jer se od Alije, r.a., prenosi da je rekao: "Kada bi se vjera uzimala po slobodnom shvaćanju, onda bi bilo preče da se mesh po mestvama uzme odozdo, a ne odozgo."[34]

Što se, pak, tiče mesha po zavoju, on se uzima tako da se mokrom rukom jedanput potare preko cijele površine zavoja.

* * *

[34] - Predaju navodi Ebu Davud i ocjenjuje je kao hasen.

VII - Propisi o hajzu i nifasu

(فى حكم الحيض والنفاس)

I - Definicija hajza i nifasa

a) Hajz je krv koja izlazi iz materice punoljetne žene. Sa njenim prvim pojavljivanjem žena postaje punoljetna i kasnije se redovno pojavljuje u određenim mjesečnim ciklusima. Najkraće trajanje hajza je dan i noć, a najduže petnaest dana. Hajz najčešće traje između šest i sedam dana.

Najkraći period između dva ciklusa hajza je između trinaest i petnaest dana, a najduži nema striktno određene granice. Međutim, najčešći period između dva ciklusa hajza traje između dvadeset tri i dvadeset četiri dana. U pogledu hajza, žene se dijele na tri kategorije: *mubtede'e*, *mu'tade* i *mustehada*.[35] Za svaku od navedene tri kategorije važe određeni propisi.

Mubtede'e je ona žena kod koje se po prvi put pojavi hajz. Čim primijeti curenje krvi, takva žena je obavezna ostaviti namaz, post i spolni odnos i čekati da krv prestane curiti i poslije toga se okupati. Najkraće takvo čekanje je dan i noć, a najduže petnaest dana. Ukoliko kod takve žene curenje krvi ne prestane ni nakon petnaest dana, ona se tretira kao *mustehada* za koju važe posebni propisi. Ukoliko se, pak, kod nje curenje krvi u roku od petnaest dana povremeno pojavljuje, a povremeno prestaje, tako da npr. krv curi dan-dva pa prestane, pa se opet pojavi, pa prestane, svaki put kada prestane će se okupati i klanjati, a svaki put kada primijeti da ponovo curi prestati klanjati i čekati dok ponovo ne prestane curiti i dok se ne okupa.

---

[35] - Neki islamski pravnici malikijskog i šafijskog mezheba, za razliku od pravnika hanbelijskog i hanefijskog mezheba, smatraju da postoji i četvrta kategorija, trudnice. Po njima, ukoliko kod trudnice nije došlo do poremećaja mjesečnog ciklusa, za nju važe isti propisi kao i za ženu koja nije trudna. U suprotnom, ukoliko je kod trudnice došlo do poremećaja mjesečnog ciklusa, Ibn Kasim kaže: "Trudnica će nakon tri mjeseca trudnoće, u hajz računati petnaest dana, nakon šest mjeseci, dvadeset dana, a na kraju trudnoće trideset dana." Kao dokaz za svoje mišljenje, on uzima činjenicu da se sa odmicanjem trudnoće i rastom fetusa povećava i količina odljevene krvi od žene.

Mu'tada je ona žena kod koje se hajz pojavljuje u redovnim mjesečnim ciklusima i kod koje on traje približno isti broj dana. Kada takva žena primijeti curenje krvi, prestaće klanjati, postiti i spolno općiti sve dok curenje krvi potpuno ne prestane. Ukoliko poslije toga, primijeti kakvu žućkastu ili tamnu (mutnu) izlučevinu, na nju se neće osvrtati i postupaće kao da je čista, rukovodeći se riječima Ummi Atijje od koje se pripovijeda da je govorila: "Na žućkastu i mutnu izlučevinu, nakon prestanka hajza, nismo se osvrtale."(Buharija) Međutim, ukoliko se takva tekućina primijeti u danima hajza, to će se računati u hajz, te se neće kupati, klanjati ni postiti.[36]

Mustehada je ona žena kod koje curenje krvi ne prestaje. Za nju važe sljedeći propisi:

- Ukoliko je ranije bila *mu'tada* (tj. ukoliko joj je ranije ciklus hajza bio redovan) i ukoliko tačno zna koliko joj je dana hajz trajao, sada, kada je postala mustehada, svaki mjesec isti toliki broj dana neće klanjati, nego će pričekati da oni prođu, a nakon toga se okupati i poslije kupanja normalno obavljati namaz, postiti i spolno općiti.

- Ukoliko ni ranije nije imala uredan mjesečni ciklus hajza, ili ga je imala, pa zaboravila koliko je dana obično trajao, onda će pokušati dane hajza odrediti po boji krvi, jer je krv koja curi, ponekad tamne, a ponekad crvene boje. Ukoliko to uspije upratiti, uzeće da su joj dani hajza oni kada joj curi krv tamne boje i nakon njenog prestanka - pod uvjetom da to ne pređe petnaest dana - se okupati i početi klanjati.

- Ukoliko, pak, ne uspije po boji krvi ili čemu drugom, upratiti dane hajza, onda će u dane hajza računati njegovo najčešće trajanje kod većine žena, tj. šest ili sedam dana i nakon toga se okupati i klanjati.

---

[36] - Neki islamski učenjaci smatraju da žena kod koje trajanje hajza pređe uobičajen broj dana, poslije toga treba sačekati još tri dana pa se tek onda okupati. Pod ovim se, svakako, podrazumijeva da to čekanje nije duže od petnaest dana, jer se takva žena, ukoliko njen hajz pređe petnaest dana, ubraja u mustehadu koja se kupa i klanja onako kako će biti opisano kod mustehade.

Za razliku od njih, drugi smatraju da u prekoračenim danima trajanja hajza žena neće zbog toga izostavljati namaz, osim ako se takav slučaj ponovi dva ili više puta, pa tako to novo stanje dobije status ciklusa. Ovakvo mišljenje, očito, ima jaku podlogu.

Mustehada će u danima istihade, (dakle izvan procijenjenih dana hajza), makar joj krv i dalje obilno tekla, za svaki namaz ponovo uzimati abdest, staviti uloške i tako klanjati, istovremeno izbjegavajući spolni odnos, osim u slučaju nužde.

Gore navedeni propisi o *mustehadi* zasnivaju se na sljedećim hadisima:

1. Od Ummi Seleme se prenosi da je Allahova Poslanika ﷺ upitala kakvi su propisi za ženu kod koje krv stalno curi, pa joj je odgovorio: "Neka u svakom mjesecu sačeka onoliko dana i noći koliko joj je ranije trajao hajz, prije nego što ju je zadesilo to što ju je zadesilo i neka u tim danima u mjesecu ne klanja, a kada oni prođu, neka se okupa, stavi uložak od platna i tako klanja."[37] Dakle, u ovom hadisu su dati propisi za ženu koja je postala *mustehada* nakon što je bila *mu'tada*.

2. Od Fatime, kćerke Ebu Hubejša koja je bila *mustehada* se prenosi da joj je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Ako se radi o krvi od hajza, ona je prepoznatljiva po tamnoj boji. Ukoliko primijetiš da je takva, prestani klanjati, a ukoliko primijetiš da je drugačija, nakon što se okupaš, uzmi abdest i klanjaj, jer je to krv od kapilara."[38] Dakle, u ovom hadisu dati su propisi za ženu koja je postala *mustehada*, nakon što joj je i ranije hajz bio neredovan, ili je zaboravila koliko je on obično trajao i koja dane hajza može raspoznati po boji krvi.

3. Od Hamne, kćerke Ebu Džahša, se prenosi da je rekla: "Bila sam *mustehada* kod koje je krv od hajza otjecala u velikim količinama, te sam došla Vjerovjesniku ﷺ da ga upitam kako da postupam, pa mi je rekao: "To je, zaista, (veliki) napad od šejtana. Računaj to u hajz šest ili sedam dana, a zatim se okupaj. Kada se - poslije toga - očistiš, nastavi klanjati dvadeset i četiri ili dvadeset i tri dana. Dakle, normalno posti i klanjaj, jer će ti to biti priznato. Tako nastavi svaki mjesec, kao što u danima hajza postupaju i druge žene!"[39] Dakle, ovim hadisom je reguliran slučaj žena kod kojih ciklus hajza niti je redovan, niti se može raspoznati po boji krvi.

b) Nifas je krv koja izlazi iz stidnice žene nakon porođaja. Najkraće vrijeme trajanja nifasa nije određeno. Zato će se žena, kada

[37] - Hadis bilježe Ebu Davud i Nesai. Nesai ga ocjenjuje kao hasen.

[38] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[39] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

poslije poroda primijeti da joj je nifas prestao, okupati i nakon toga početi klanjati, s tim što će - iz bojazni da joj ne naškodi - izbjegavati spolni odnos sa mužem sve dok ne prođe četrdeset dana od dana poroda. Najduže trajanje nifasa je četrdeset dana. U tom smislu od Ummi Seleme, r.a., se prenosi da je rekla: "Žene sa nifasom, poslije poroda su čekale da prođe četrdeset dana." Od nje se, također, prenosi da je rekla: "Pitala sam Allahovog Poslanika ﷺ: "Koliko žena čeka nakon poroda?"- pa mi je odgovorio: "Četrdeset dana, osim ako primijeti da joj je nifas prestao ranije."[40] To znači da će žena poslije poroda, čekati četrdeset dana da joj prestane nifas i nakon toga se okupati, početi klanjati i postiti, čak i u slučaju da joj curenje krvi od nifasa nije prestalo, s tim što, u slučaju da joj nifas ne prestane ni nakon četrdeset dana, za nju vrijede isti propisi koji se odnose i na *mustehadu*.

Neki islamski učenjaci smatraju da žena poslije poroda treba čekati pedeset ili čak šezdeset dana. Međutim, iz predostrožnosti da ne bi propuštala namaz i post, bolje joj je čekati samo četrdeset dana.

II - Po čemu se prepoznaje prestanak hajza i nifasa?

Prestanak hajza i nifasa može se lahko prepoznati po dvije stvari:

a) bijeloj tečnosti koja se kao znak čistoće pojavljuje poslije prestanka hajza i nifasa i

b) prestanku curenja krvi. Ovo se lahko može provjeriti tako što će žena prije spavanja staviti čiste uloške, pa ako ujutro ne primijeti tragove krvi na njima, to znači da su joj hajz ili nifas prestali i da je u tom pogledu postala čista.

III - Šta je ženi sa hajzom i nifasom zabranjeno, a šta dozvoljeno?

a) Ženi sa hajzom i nifasom zabranjeno je:

1. Vršiti spolni odnos sa mužem. Dokaz za to su riječi Uzvišenog: وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ / *... i ne prilazite im dok se ne okupaju!* (El-Bekare, 222.)

---

[40] - Hadis bilježi Tirmizi i kaže da je garib. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

2. Klanjati i postiti, s tim što je žena dužna propuštane dane posta napostiti, a nije dužna naklanjati propuštane namaze. Dokaz za to su riječi Allahovog Poslanika ﷺ:

"Kada žena dobije hajz ili nifas, prestaje klanjati i postiti." (Buharija)

Od Aiše, r.a., se prenosi da je rekla: "Još u doba Allahova Poslanika ﷺ bilo nam je naređeno da (u hajzu ili nifasu) propuštene dane posta napostimo, dok nam nije naređeno da propuštene namaze naklanjamo." (Buharija)

3. Ulaziti u džamiju. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Osobi koja je džunub i ženi sa hajzom ne dozvoljavam ulazak u džamiju." (Ebu Davud)

4. Učiti Kur'an. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Neka žena sa hajzom i osoba koja je džunub ne uče ništa iz Kur'ana!"[41]

5. Dok je žena sa hajzom, njenom mužu nije dozvoljeno da sa njom raskida brak, nego mora sačekati da joj hajz prestane i da se okupa, pa se tek onda sa njom razvesti prije nego imaju odnos. U tom smislu se pripovijeda da je Ibn Omer, r.a., pustio svoju ženu dok je bila sa hajzom, pa mu je - čuvši za to - Allahov Poslanik ﷺ naredio da je vrati i sačeka dok joj hajz ne prestane i dok se ne okupa. (Buharija)

b) Šta je ženi sa hajzom i nifasom dozvoljeno?

Ženi sa hajzom i nifasom dozvoljeno je:

1. Sa svojim mužem raditi sve osim direktnog spolnog odnosa. Dokaz za to su riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Činite sve (što hoćete), osim (direktnog) spolnog odnosa."[42]

2. Činiti zikr, slaviti i veličati Uzvišenog Allaha, jer nigdje u propisima nema dokaza da je to zabranjeno.

3. Oblačiti ihrame, stajati na Arefatu i obavljati ostale obrede hadždža ili umre, osim tavafa oko Kabe koji joj je dozvoljen jedino nakon što joj prestane hajz i okupa se. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ

[41] - Hadis je ranije citiran.

[42] - Hadis bilježe gotovo svi autori hadiskih zbirki, osim Buharije.

riječi upućene Aiši, r.a.: "Radi sve što radi i (obični) hodočasnik, samo nemoj činiti tavaf oko Kabe dok se ne okupaš." (Muttefekun alejhi)

4. Zajedno jesti i piti sa svojim mužem, jer se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Znalo se desiti da, dok sam bila sa hajzom, nešto pijem i to pokučim Vjerovjesniku ﷺ - pa bi on uzeo i svoja usta stavio na mjesto gdje sam ja držala svoja i napio se."(Muslim) U tom smislu i od Abdullaha b. Mesuda se prenosi da je rekao: "Pitao sam Allahova Poslanika ﷺ je li dozvoljeno jesti zajedno sa ženom dok je sa hajzom, pa mi je rekao: 'Jeste, jedi zajedno sa njom!'"[43]

* * *

[43] - Hadis je hasen, a bilježe ga Ahmed i Tirmizi.

VIII - O namazu

(في الصلاة)

O namazu će biti govora sa četrnaest aspekata:

I - Propisanost, smisao i vrijednost namaza

a) Propisanost namaza

Namaz je stroga dužnost (*farz*) svakog vjernika i kao takvog Uzvišeni ga je propisao u mnogobrojnim ajetima Svoje Knjige. Tako Uzvišeni veli:

فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا / *...i obavljajte namaz, jer je vjernicima propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju.* (En-Nisa', 103.)

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى / *Redovno molitvu obavljajte, naročito onu krajem dana.* (El-Bekare, 238.)

S druge strane, Allahov Poslanik ﷺ u nabrajanju temelja Islama, namaz je stavio na drugo mjesto, rekavši: "Islam se temelji na pet stvari: očitovanju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, obavljanju hadždža i postu mjeseca ramazana."(Buharija) Otuda, prema šerijatskim propisima, onaj ko izostavlja namaz zaslužuje da bude pogubljen, a onaj ko ga zanemaruje, bez sumnje, spada u velike griješnike.

b) Smisao namaza

Smisao namaza sastoji se u tome što vjernik kroz njega čisti i oplemenjuje svoju dušu, što mu još na ovome svijetu omogućava direktno komuniciranje sa Uzvišenim Allahom i što mu na onom svijetu osigurava Njegovu bliskost. Osim toga, namaz onoga (ko ga redovno obavlja), odvraća od razvrata i svega što je ružno. U tom smislu Uzvišeni veli:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ / *...i obavljaj namaz, namaz, zaista, odvraća od razvrata i od svega što je ružno.* (El-'Ankebut, 45.)

c) Vrijednost namaza

Da bi se vidjelo koliki je značaj namaza i kolika je njegova vrijednost, dovoljno je prisjetiti se riječi Allahovog Poslanika ﷺ:

1. "Najvažnija stvar je Islam. Njegov stub je namaz, a njegov vrhunac borba na Allahovom putu." (Muslim)

2. "Izostavljanje namaza čovjeka dovodi na granicu nevjerstva." (Muslim)

3. "Naređeno mi je da se protiv ljudi borim sve dok oni ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik i dok ne počnu klanjati namaz i davati zekat. Ukoliko to učine i ukoliko se na drugi način ne ogriješe prema Islamu, od mene će im biti pošteđeni životi i imeci, a račun će polagati pred Uzvišenim Allahom." (Muttefekun alejhi)

4. Upitan, "Koje je djelo najbolje?"- Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Na vrijeme obavljen namaz." (Muslim)

5. "Primjer pet dnevnih namaza je kao primjer velike rijeke sa pitkom vodom koja protiče ispred vrata nekog od vas ko se u njoj, svaki dan, po pet puta kupa. Šta mislite, da li na takvom može ostati kakva prljavština?" "Ne, ne može." - odgovorili su, - pa im je (Poslanik ﷺ) rekao: "Pet dnevnih namaza, zaista, briše grijehe, isto onako kao što voda čisti prljavštinu." (Muslim)

6. "Nema toga vjernika koji - kada nastupi vrijeme propisanog namaza - ustane, lijepo i pažljivo uzme abdest, skrušeno stane da klanja i u namazu propisno obavi ruku', a da mu taj namaz neće biti otkup za počinjene grijehe - i to za sva vremena - ukoliko u međuvremenu nije počinio neki od velikih grijeha." (Muslim)

II - Podjela namaza na farzove, sunnete i nafile

a) Farz-namazi

Farz-namazi su pet dnevnih namaza: sabah, podne, ikindija, akšam i jacija. U vezi sa njima, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Allah je Svojim robovima stavio u obavezu pet dnevnih namaza. Onome ko ih bude redovno - nijedan od njih ne izostavljajući i ništa od njih ne zanemarujući

- obavljao, Allah obećava da će ga uvesti u Džennet, a onome ko ih ne bude obavljao, Allah ne obećava ništa, nego će, kome bude htio, oprostiti, a koga bude htio, kazniti."[44]

b) Sunnet namazi

Pritvrđeni - sunnet namazi (*sunnei-muekkede*) su: vitr, dva rekata sabahskih sunneta, dva bajram - namaza, namaz prilikom pomračenja Sunca i namaz za kišu.

Nepritvrdeni - sunnet namazi (*sunnei-gajri muekkede*) su: dva rekata namaza prilikom ulaska u džamiju (*tehijjetu-l-mesdžid*), sunneti koji se klanjaju uz farz - namaze, dva rekata poslije uzimanje abdesta, prijepodnevni namaz (*salatu-d-duha*), teravih-namaz i noćni namaz (*kijamu-l-lejl*).

c) Nafila-namazi

U nafile (dobrovoljne) namaze spadaju svi drugi dnevni i noćni namazi koji nisu ni *sunneti - muekkede* i *sunneti - gajri muekkede*.

III - Uvjeti za namaz

a) Da bi namaz nekome bio obavezan, potrebno je da ispunjava sljedeće uvjete:

1. Da je musliman. Prema tome, namaz nije obaveza nevjerniku, jer da bi namaz nekome bio obaveza, prethodno mora izgovoriti riječi kelimei-šehadeta, kao što stoji u gore citiranim riječima Allahovog Poslanika ﷺ: "Naređeno mi je da se protiv ljudi borim sve dok oni ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik i dok ne počnu klanjati namaz i davati zekat." (Muttefekun alejhi)

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi, upućene Muazu, r.a.: "Pozovi ih da posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, a onda ih - ukoliko ti se u tome pokore - obavijesti da im je Allah stavio u dužnost da klanjaju pet namaza u toku svakog dana i noći." (Buharija)

[44] - Hadis bilježi Ahmed i drugi. Ovaj hadis je hasen.

2. Da je pametan, jer luda osoba nije dužna klanjati. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Odgovornost je skinuta sa tri osobe: sa onoga ko spava dok se ne probudi, sa djeteta dok ne postane punodobno i sa lude osobe dok ne dođe pameti."[45]

3. Da je punodoban, jer djetetu - dok ne postane punodobno - namaz nije obavezan, kao što se vidi iz gore navedenih Poslanikovih ﷺ riječi: "...i sa djeteta dok ne postane punodobno." Međutim, dijete je lijepo navikavati da klanja i prije nego što postane punodobno, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Tražite od svoje djece da klanjaju kada napune sedam godina, a od deset ih na namaz - ako je potrebno - nagonite i batinama, i razdvojite ih u postelji."[46]

4. Da nastupi namasko vrijeme, jer namaz se ne može klanjati prije nego što nastupi njegovo vrijeme, kao što stoji u riječima Uzvišenog: إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا / *... jer je vjernicima propisano da u određeno vrijeme namaz obavljaju.*(En-Nisa', 103.) tj. kada nastupi njegovo određeno vrijeme.

U tom smislu se prenosi da je Džibril, a.s., došao i Vjerovjesnika ﷺ podučio namaskim vremenima, rekavši mu: "Ustani i klanjaj!" - pa je - kada je sunce prešlo malo preko polovine neba - ustao i klanjao podne. Zatim mu je došao kada je nastupila ikindije i rekao mu: "Ustani i klanjaj!"- pa je ustao i klanjao ikindiju kada je sjena predmeta postala onolika koliki su i sami oni. Zatim mu je došao kada je nastupio akšam i rekao: "Ustani i klanjaj!" - pa je ustao i klanjao akšam kada je sunce zašlo. Zatim mu je došao kada je nastupila jacija i rekao mu: "Ustani i klanjaj!" - pa je ustao i klanjao jaciju kada je nestalo tragova crvenila na nebu. Zatim mu je došao kada je nastupilo sabahsko vrijeme, u sami osvit zore, (kada je klanjao sabah), zatim, ponovo sutradan u podne i rekao mu: "Ustani i klanjaj!"- pa je ustao i klanjao podne kada je sjena predmeta postala onolika koliki su i sami oni.

Zatim mu je došao kada je nastupila ikindija i rekao mu: "Ustani i klanjaj!"- pa je ustao i klanjao ikindiju kada je sjena predmeta postala duplo veća od njih samih. Zatim mu je došao u akšam - u isto vrijeme kao i prethodni dan - zatim u jacijsko doba iza ponoći ili kada je bila

---

[45] - Hadis bilježe Ebu Davud i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih. Isti hadis u više verzija bilježi i Ahmed.

[46] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

prošla polovina noći ili je rekao trećina noći, pa je tada klanjao jaciju. Zatim mu je došao kada se bilo dobro razvidilo i rekao mu: "Ustani i klanjaj!" - pa je ustao i klanjao sabah, a zatim mu rekao: "Između ove dvije granice je vrijeme namaza."[47]

5. Da žena nije sa hajzom i nifasom, jer takva žena nije dužna klanjati dok joj ne prestanu hajz i nifas, kao što stoji u Alejhisselamovim riječima: "Kada ti se pojavi hajz, prestani klanjati!" (Muttefekun alejhi)

b) Uvjeti za valjanost namaza su:

1. Da je osoba čista od malog i velikog hadesa, tj. da je sa abdestom i gusulom, te da joj je čisto tijelo, odjeća i mjesto gdje klanja od materijalnih vidova nečistoće. Dokaz za to su riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Allah neće primiti namaz obavljen bez (propisane) čistoće." (Muslim)

2. Da je osoba propisno obučena, tako da su joj pokriveni svi stidni dijelovi tijela. U tom smislu Uzvišeni Veli: خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ / *O sinovi Ademovi, lijepo se obucite kad hoćete da namaz obavite!* (El-A'raf, 31.) Prema tome, osobi koja nije propisno obučena, tako da su joj pokriveni svi stidni dijelovi tijela (jer lijepa odjeća je ona koja prekriva stidne dijelove tijela), namaz nije ispravan.

Pod stidnim dijelovima tijela kod muškarca podrazumijeva se sve od pupka do koljena, a kod žene cijelo tijelo osim lica i šaka. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Odrasloj (punoljetnoj) ženi, Allah neće primiti namaz bez vale (tj. bez pokrivača glave)."[48]

Upitan, da li je ispravan namaz žene obavljen u haljini i sa valom na glavi, ali bez ogrtača, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Da, jeste, ukoliko joj je haljina dovoljno duga da joj se ne vide stopala."[49]

---

[47] - Ahmed, Nesai i Tirmizi. Ovo je verzija hadisa koju navodi Ahmed u svome *Musnedu.*

[48] - Hadis sa dobrim senedom bilježi Ebu Davud.

[49] - Hadis bilježe Tirmizi i Hakim. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen, a Hakim kao sahih.

3. Da se okrene prema Kibli, jer, ukoliko bi se okrenula prema nekoj drugoj strani, namaz joj ne bi bio ispravan. Ovo zato što Uzvišeni veli: وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ / *... i gdje god se nalazili, vi lica svoja prema toj strani okrenite!*(El-Bekare, 150.) tj. prema Mesdžidu-l-haramu u Mekki. Izuzetak od ovoga čine samo oni koji su u nemogućnosti da se iz straha, bolesti ili nečega sličnog okrenu prema Kabi. Isto tako, dozvoljeno je i putniku da klanja na jahalici ili kakvom drugom prijevoznom sredstvu okrenut u pravcu u kome ona ide. Dokaz za ovo je predaja u kojoj se kaže da Poslanik ﷺ viđen "kako klanja na jahalici okrenut u pravcu u kome je ona išla, a dolazio je iz pravca Mekke prema Medini."(Muslim)

IV - Šta je sve u namazu farz, šta sunnet a šta mekruh? Šta kvari, a šta ne kvari namaz?

a) Namaski farzovi su:

1. Onome ko je u stanju da stoji, stajati na nogama kad klanja farze, jer onome ko je u stanju stajati na nogama, farz namaz obavljen sjedeći nije ispravan. Ovo zato što Uzvišeni veli: وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ /*... i pred Allahom ponizno stojte!*(El-Bekare, 238.) i što je Allahov Poslanik ﷺ Imran b. Husajnu rekao: "Ako možeš, klanjaj stojeći, a ako ne možeš, onda sjedeći, a ako ne možeš ni sjedeći, onda ležeći na strani." (Buharija)

2. Zanijjetiti, tj. srcem odlučiti da se hoće klanjati određeni namaz. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Djela se mjere prema namjeri."[50]

3. Početni tekbir, tj. izgovoriti riječi *Allahu ekber*! Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Ključ namaza je čistoća (tj. biti pod abdestom). On počinje sa izgovaranjem tekbira (čime postaje zabranjeno sve što nije vezano za namaz), a završava se sa predavanjem selama (čime, ponovo, postaje dozvoljeno ono što je klanjaču dok klanja bilo zabranjeno."[51]

---

50 - Hadis je ranije citiran.

51 - Hadis bilježe Ebu Davud, Tirmizi i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

4. Proučiti *Fatihu*, jer je Poslanik ﷺ rekao: "Onome ko ne prouči *Fatihu* namaz nije ispravan."(Buharija) Izuzetak od ovoga čini samo muktedija (onaj ko klanja za imamom) i to na onim namazima u kojima imam uči naglas. Ovo zato što je riječima Uzvišenog: وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا / *A kada se uči Kur'an, vi ga slušajte i šutite!* (El-A'raf, 204.) naređeno da se šuti i sluša učenje imama. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada imam donese tekbir, donesite ga i vi, a kada uči šutite (i slušajte njegovo učenje)!"(Muslim)

Međutim, kada imam uči u sebi, učit će obavezno i onaj ko klanja za njim (muktedija).

5. Pregeti se u namazu (učiniti ruku').

6. Uspraviti se nakon obavljenog ruku'a. U tom smislu, Poslanik ﷺ je, između ostalog, jednom čovjeku koji nije propisno obavio namaz, rekao: "... a zatim učini ruku' i na njemu sačekaj toliko dok se potpuno ne umiriš, a potom se digni sa ruku'a tako da se potpuno ispraviš!"(Buharija)

7. Spustiti se na sedždu.

8. Dići se sa sedžde, jer je Poslanik ﷺ između ostalog, jednom čovjeku koji nije propisno obavio namaz, rekao: "...zatim učini sedždu i na njoj ostani dok se potpuno ne smiriš, a zatim se digni dok se na sjedenju potpuno ne ispraviš i smiriš!"(Buharija) i jer je Uzvišeni rekao: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا / *O vjernici, ruku' obavljajte i sedždu činite!* (El-Hadždž, 77.)

9. Smiriti se na rukû'u, sedždi, kijamu i sjedenju, jer je Poslanik ﷺ između ostalog, jednom čovjeku koji nije propisno obavio namaz, rekao: "...dok se potpuno ne smiriš!" Ovo mu je ponovio vezano za ruku', sedždu i sjedenje, dok mu je, vezano za kijam rekao da na njemu bude uspravljen.

Pod spomenutom smirenošću se misli da osoba koja klanja na rukû'u, sedždi, sjedenju i kijamu ostane toliko dugo dok joj se tijelo potpuno ne umiri i tako smirena provede najmanje koliko joj je potrebno da jedanput izgovori: *Subhane rabbije-l-azim.* Ostati duže i spomenute riječi izgovoriti više od jedanput je sunnet.

10. Predati selam.

11. Sjediti na posljednjem sjedenju dok ne preda selam, jer se namaz ne može završiti dok ne preda selam, niti selam može predati drugačije nego sjedeći. Dokaz za ovo su Poslanikove ﷺ riječi: "... a završava se sa predavanjem selama."

12. Pridržavati se redoslijeda u izvršavanju navedenih farzova, tako da se npr. ne uči *Fatiha* prije nego što se donese početni tekbir, ili da se ne čini sedžda prije nego što se obavi ruku' itd. Ovo zato što je forma obavljanja namaza u potpunosti vjerno prenesena od Allahovog Poslanika ﷺ. Uostalom, Allahov Poslanik ﷺ je - podučavajući svoje drugove kako će klanjati - između ostalog rekao: "Klanjajte onako kako mene vidite da klanjam!"(Buharija) Prema tome, u namazu se svi sastavni dijelovi moraju obaviti na njihovo vrijeme, tj. ništa se ne smije obaviti ni prije ni poslije nego što je propisano. U suprotnom, namaz je pokvaren.

b) Namaski sunneti

Namaski sunneti se dijele na dvije vrste: pritvrđene (*muekkede*) i nepritvrđene (*gajri - muekkede*) sunnete, od kojih su prvi obavezni (vadžib), a drugi pohvalni (mustehab).

Pritvrđeni (*muekkede*) sunneti u namazu su:

1. Poslije proučene *Fatihe* na sabahu, prva dva rekata podne, ikindije, akšama i jacije proučiti još po jednu suru ili odlomak iz Kur'ana. Dokaz za to je da je Allahov Poslanik ﷺ kako se prenosi, na prva dva rekata podne namaza iza proučene *Fatihe* redovno učio još po jednu suru. Ponekad bi koji ajet proučio glasnije da i oni čuju, (Muttefekun alejhi) a na zadnja dva rekata samo *Fatihu*.

2. Da imam i onaj ko klanja sam izgovori: *Semi'âllahu limen hamideh! Rabbenâ leke-l-hamd!* / "Allah čuje onoga ko Mu zahvaljuje! Gospodaru naš, Tebi pripada sva hvala!" a onaj ko klanja za imamom (muktedija) samo: *Rabbenâ leke-l-hamd!* / "Gospodaru naš, Tebi pripada sva hvala!" U tom smislu se od Ebu Hurejre, r.a., pripovijeda da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ bi, kada bi se uspravio poslije obavljenog ruku'a, proučio: *Semi'allâhu limen hamideh!* / "Allah čuje onoga ko Mu zahvaljuje!"- a potom bi, dok je još na kijamu izgovorio: *Rabbenâ ve leke-l-hamd!* / "Gospodaru naš, Tebi pripada sva hvala!"(Muttefekun alejhi) U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Kada imam izgovori: *Semi'allâhu limen hamideh!* / 'Allah čuje onoga ko Mu

zahvaljuje!'- vi recite: *Allahumme, Rabbenâ ve leke-l-hamd!* / "Allahu, Gospodaru naš, Tebi pripada svaka hvala!"(Muslim)

3. Na ruku'u tri puta izgovoriti: *Subhane rabbije-l-azim!* / "Neka je hvaljeno ime Gospodara moga Veličanstvenog!", a na sedždi: *Subhane rabbijel-a'la!* / "Neka je hvaljeno ime Gospodara mog Svevišnjeg!"

Ovo zato što je Poslanik ﷺ kada su objavljene riječi Uzvišenog: فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ / *Zato hvali ime Gospodara svog Veličanstvenog!* (El-Vaki'a, 96.) rekao: "Izgovarajte ih na rukû'u!"- dok je, kada su objavljene riječi Uzvišenog: سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى / *Hvali ime Gospodara svog Svevišnjeg!* (El-A'la, 1.) rekao: "Izgovarajte ih na sedždi!"[52]

4. Izgovarati tekbir prilikom prelaska sa kijama na sedždu, sa sedžde na sjedenje i sa sjedenja na kijam, jer ga je tada izgovarao i Allahov Poslanik ﷺ.

5. Prvo i drugo sjedenje (*tešehhud*) na kojima se uči *Et-tehijjâtu*.

6. Proučiti riječi *tešehhuda* koje glase: *Et-tehijjâtu lillâhi ves-salevâtu ve-t-tajjibâtu, es-selâmu alejke ejjuhe-n-nebijju ve rahmetullâhi ve berekâtuhu. Es-selâmu alejnâ ve alâ ibâdillâhi-s-sâlihîn. Ešhedu en lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîke lehû ve ešhedu enne Muhammeden abduhû ve resûluh!* (Buharija i Muslim)

7. Na prva dva rekata akšama, jacije i na sabahu učiti naglas, a na ostalim namazima u sebi.

8. Učiti u sebi na namazima za koje je propisano da se uči u sebi. Ovo se odnosi na farz - namaze. Što se tiče nafila, na dnevnim je sunnet učiti u sebi, a na noćnim naglas. Izuzetak su samo noćne nafile na kojima bi učenje naglas moglo smetati drugima, pa je u takvom slučaju mustehab učiti u sebi.

9. Na zadnjem sjedenju, poslije proučenog tešehhuda, donijeti salavat na Vjerovjesnika ﷺ riječima: *Allâhumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ sallejte alâ Ibrâhîme ve alâ âli Ibrâhîme ve bârik âla Muhammedin ve alâ âli Muhammedin kemâ bârekte alâ Ibrâhîme ve alâ âli Ibrâhîme inneke hamîdun medžîd!* (Muslim)

[52] - Sened hadisa je dobar, a bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

Nepritvrdeni (*gajri - muekkede*) sunneti u namazu su:

1. Na početku proučiti dovu koja glasi: *Subhâneke, Allâhumme ve bihamdike ve tebârekesmuke ve teâlâ dżedduke ve lâ ilâhe gajruke!*[53]

2. Na prvom rekatu svakog namaza u sebi proučiti *euzubillu*, a na svakom rekatu *bismillu*. U tom smislu, Uzvišeni veli:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ / *Kada hoćeš učiti Kur'an, zatraži od Allaha zaštitu od šejtana prokletog*.(En-Nahl, 98.)

3. Okrenutih dlanova prema Kibli dići ruke u visini ramena, prilikom izgovaranja početnog tekbira i tekbira za ruku', te prilikom vraćanja sa ruku'a i kod ustajanja sa prvog sjedenja. U tom smislu se od Ibn Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Kada bi stao da klanja, Vjerovjesnik ﷺ bi podigao ruke u visini ramena, a zatim izgovorio *Allahu ekber!* Kada bi htio da se sagne na ruku', opet bi ih isto tako podigao. To bi učinio i kada bi digao glavu sa ruku'a, izgovorivši: "*Semi'allâhu limen hamideh! Rabbenâ ve leke-l-hamd!* / "Allah čuje onoga ko Mu zahvaljuje! Gospodaru naš, Tebi pripada sva hvala!"(Muttefekun alejhi)

4. Poslije proučene *Fatihe*, izgovoriti *Amîn*! U tom smislu, od Vjerovjesnika ﷺ se prenosi da bi, kada bi proučio: *gajri-l magdûbi alejhim ve leddâlîn!* - dugo otežući, izgovorio *Amîn*![54] Od Vjerovjesnika ﷺ se, također, prenosi da je rekao: "Kada imam prouči: *gajri-l magdûbi alejhim ve leddâlîn!* - vi izgovorite *Amîn*!, jer to izgovaraju i meleki i jer će onome čiji se izgovor riječi *Amîn*! podudari sa izgovorom meleka, biti oprošteni ranije učinjeni grijesi."(Buharija)

5. Na sabahu učiti što dužu suru ili odlomak iz Kur'ana, kraću na ikindiji i akšamu, a srednju na podne i jaciji. U tom smislu, od Omera, r.a., se prenosi da je u pismu, upućenom Ebu Musau, r.a., između ostalog, napisao da na sabahu uči neke od dužih *mufessal*[55] sura, na podne od srednjih, a na akšamu od kraćih.(Tirmizi)

---

[53] - Dovu bilježi Muslim. Na kraju lanca njenih prenosilaca je Omerovo, r.a., ime, tj. ne seže do Poslanika ﷺ.

[54] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

[55] - Mufessal sure su sve sure od El-Hudžurat pa do kraja Kur'ana. Mufessal duge sure su od El-Hudžurat do sure El-Burudž, mufessal srednje su od El-Burudž do Lem jekunillezine, a od ove do kraja Kur'ana su mufessal kratke sure. (Nap. pr.)

6. Između dvije sedžde proučiti dovu: *Rabbigfir lî verhamnî ve 'âfinî vehdinî verzuknî!* / "Gospodaru, oprosti mi (grijehe), smiluj mi se, podari mi zdravlje, uputi me (na Pravi put) i opskrbi me!" - jer se od Vjerovjesnika ﷺ prenosi da je između dvije sedžde učio ovu dovu. (Tirmizi)

7. Po završetku učenja na kijamu ili poslije obavljenog ruku'a, na drugom rekatu sabahskih farza, ili na posljednjem rekatu vitr namaza, (*Tirmizi i Nesai*) proučiti *kunut-dovu* koja ima više verzija. Jedna od njih glasi: *Allâhummehdinî fî men hedejte, ve 'âfinî fî men 'âfejte, ve tevellenî fî men tevellejte, ve bârik lî fîmâ e'atajte, ve kinî vasrif 'annî šerre mâ kadajte, fe inneke takdî ve lâ jukdâ 'alejke, innehû lâ jezillu men vâlejte ve lâ jeizzu men 'âdejte. Tebârekte rabbenâ ve te 'âlejte! Allâhumme innî eûzu biridâke min sehatike ve bimu'âfâtike min 'ukûbetike, ve bike minke, lâ uhsî senâen alejke, ente kemâ esnejte 'alâ nefsike!*[56] / "Allahu, uputi me sa onima koje si već uputio, oprosti mi sa onima kojima si već oprostio, preuzmi brigu o meni, zajedno sa onima za koje si brigu već preuzeo, sačuvaj me od zla onoga koje si već odredio, jer Ti (svakome) određuješ, a Tebi niko ne određuje. Ne može biti ponižen onaj čiji si Ti zaštitnik, niti uzdignut onaj čiji si Ti neprijatelj, neka si slavljen i uzvišen, Gospodaru naš! Bože, utječem Ti se zadovoljstvom Tvojim od srdžbe Tvoje i izbavljenjem Tvojim od kazne Tvoje! Utječem se Tebi od Tebe! Ja ne mogu nabrojati sve pohvale kojih si dostojan. Ti si onakav kako si sam Sebe pohvalio!"

8. Na sjedenju u namazu sjediti onako kako se prenosi da je sjedio Allahov Poslanik ﷺ; tj. na prvom sjedenju sjediti u takozvanom *iftiraš* položaju, a na posljednjem sjedenju u takozvanom *teverruk* položaju.[57]

Iftiraš je način sjedenja pri kome se sjedi na ispruženom stopalu lijeve noge, pri čemu se stopalo desne noge drži uspravnim.

Teverruk je način sjedenja pri kome se udubljenje stopala lijeve noge podbaci ispod stegna desne noge, a stopalo desne noge drži uspravnim i tako sjedne na tlo. Pri tome se dlan lijeve ruke, ispruženih

---

56 - Učenje kunut-dove na sabah namazu potvrđuje tekst hadisa koga bilježe Buharija i Muslim, a na vitr namazu hadis koga bilježe Tirmizi i autori sunen-zbirki, među kojima su Ebu Davud i Nesai.

57 - Ova dva načina sjedenja bilježi Buharija od Ebu Humejda koji kaže: "Kada bi (Poslanik ﷺ) htjeo da sjedne na prvo sjedenje, sjeo bi na na ispruženo lijevo stopalo, pri čemu bi desno držao uspravljeno, a kada bi htjeo da sjedne na posljednje sjedenje, lijevu nogu bi povukao malo naprijed, a desnu uspravio i tako sjeo na tlo." Ovakav opis Poslanikova ﷺ, sjedenja na namazu Ebu Humejd, r.a., je dao grupi ashaba, r.a.

prstiju, drži na koljenu lijeve noge, a prste desne ruke, osim kažiprsta, drži stisnutim. Ispruženim kažiprstom desne ruke se pokazuje dok se uči *Et-tehijjatu*. Ovo zato što se od Allahovog Poslanika ﷺ prenosi da bi, kada bi sjeo na tešehhud, desnu ruku stavio na stegno desne noge, a lijevu na stegno lijeve i pri tome, ne prelazeći pogledom dalje, pokazivao kažiprstom desne ruke.(Muslim)

9. Dok se na kijamu, u visini prsa, držati svezane ruke, i to tako da desna dođe preko lijeve. U tom smislu od Sehla se prenosi da je rekao: "Ljudima je bilo naređeno da u namazu desnom rukom obuhvate podlakticu lijeve ruke i tako klanjaju." Od Džabira, r.a., se prenosi da je rekao: "Jednom prilikom Allahov Poslanik ﷺ je, prolazeći pored čovjeka koji je klanjao, vidio da je ovaj stavio lijevu ruku preko desne, pa mu ih je (Allahov Poslanik ﷺ) uzeo i desnu stavio preko lijeve."[58]

10. Na sedždi se obratiti (Allahu ﷻ) sa dovom. U tom smislu Poslanik ﷺ je rekao: "Zar ne, na ruku'u i sedždi mi je zabranjeno da učim Kur'an? Zato, nastojte da na ruku'u što više veličate Gospodara, a da se na sedždi što više posvetite dovi, jer s pravom je za očekivati da vam ona bude uslišana."(Muslim)

11. Na posljednjem sjedenju, poslije proučenih salavata na Vjerovjesnika ﷺ, zamoliti Allaha ﷻ sljedećim riječima: *Allâhumme inni eûzu bike min azâbi džehenneme ve min azâbi-l-kabri ve min fitneti-l-mahjâ ve-l-memâti ve min fitneti-l-mesîhid-deždžâl!* / "Allahu, utječem Ti se od džehennemske kazne, i od kaburske kazne, i od iskušenja u životu i na samrti i od iskušenja Mesiha-Deždžala!" U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada neko od vas završi sa učenjem na posjednjem sjedanju (u namazu), neka od Allaha zamoli za zaštitu od četiri stvari riječima: *Allâhumme inni eûzu bike min azâbi džehenneme* .../ "Allahu, utječem Ti se od džehennemske kazne... itd." (Muslim)

12. Selam predati prvo na desnu stranu.

13. Potom selam predati na lijevu stranu, jer se od Vjerovjesnika ﷺ prenosi da je prvo predavao selam na desnu, a potom na lijevu stranu, okrećući glavu toliko da bi mu se mogla vidjeti bjelina obraza. (Muslim)

[58] - Hadis bilježi Ahmed i njegov lanac prenosilaca ocjenjuje kao sahih.

14. Poslije predanog selama, izgovoriti poznate riječi zikra i proučiti dovu. U tom smislu, od Vjerovjesnika ﷺ se pripovijedaju sljedeći hadisi:

14.1. Od Sevbana, r.a., se prenosi da je rekao: "Kada bi završio sa namazom, Allahov Poslanik ﷺ bi tri puta izgovorio: *Estagfirullâh*!- a potom proučio sljedeću dovu: *Allâhumme ente-s-selâmu ve minke-s-salâmu tebârekte jâ zeldželâli ve-l-ikram!* (Muslim)

14.2. Od Muaza b. Džebela, r.a., se prenosi da ga je jednom prilikom Allahov Poslanik ﷺ uzeo za ruku i rekao mu: "Muaze, ja te, zaista, volim. Muaze, preporučujem ti da nipošto ne izostaviš poslije svakog namaza proučiti: *Allâhumme einnî alâ zikrike ve šukrike ve husni ibâdetike! /* "Allahu, pomozi mi da Te što više spominjem, da Ti što više zahvaljujem i da Ti što ljepše robujem!"[59]

14.3. Od Mugire b. Šube, r.a., se prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ poslije svakog farz namaza imao običaj proučiti: *Lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîke leh. Lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve alâ kulli šejin kadîr. Allâhumme lâ mânia limâ ea'tajte va lâ mu'tije limâ mena'te va lâ jenfeu zel-džeddi minke-l-džedd. /* "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha Koji nema nikakva sudruga. Njemu pripada sva vlast i sva hvala! On je svemoćan! Allahu, niko ne može uskratiti ono što Ti daš, niti dati ono što Ti uskratiš. Častan je samo onaj koga Ti počastiš!" (Buharija)

14.4. Od Ebu Umame, r.a., se prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Onoga ko poslije svakog namaza prouči *Ajeti-kursiju*, samo smrt dijeli od ulaska u Džennet." (Nesai i Taberani)

14. 5. Od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Ko poslije svakog namaza prouči trideset i tri puta *Subhânellâh! /* "Slava Allahu!", trideset i tri puta *Elhamdu lillâh! /* "Hvala Allahu!" i trideset i tri puta *Allahu ekber! /* "Allah je najveći!"- a to je devedeset i devet (riječi zikra) - a zatim to nadopuni na stotinu riječima: *Lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîke leh. Lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve alâ kulli šejin kadîr! /* "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha Koji nema nikakva sudruga. Njemu pripada sva vlast i sva hvala! On je svemoćan!" - biće mu oprošteni grijesi, makar ih bilo koliko morske pjene." (Muslim)

---

[59] - Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

14.6. Od Sada b. Ebu Vekkasa, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ poslije svakog namaza redovno učio sljedeću dovu: *Allâhumme inni eûzu bike mine-l-buhli ve eûzu bike mine-l džubni ve eûzu bike min en uredde ilâ erzeli-l-umuri ve eûzu bike min fitneti-d-dun'jâ ve eûzu bike min azâbi-l-kabri!* / "Allahu, utječem Ti se od škrtosti, i utječem Ti se od kukavičluka, i utječem Ti se od toga da doživim duboku starost u iznemoglosti i senilnosti, i utječem Ti se od iskušenja ovoga svijeta i utječem Ti se od kaburske kazne!"(Buharija) Ovim riječima je Sad, r.a., podučavao i svoju djecu.

c) Namaski mekruhi su:

1. Okretati se i gledati ustranu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao da je to "ono što šejtan krade od čovjekova namaza."(Buharija)

2. Dizati pogled u nebo, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Šta je to sa nekim ljudima pa u namazu bacaju pogled u nebo?! Oni će, uistinu, ili sa tim prestati, ili ostati slijepi."(Muslim)

3. Podbočavati se, tj. stavljati ruke na kukove u namazu. U tom smislu, od Ebu Hurejre, r.a., se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ zabranio da se čovjek, dok klanja, podbočava.(Buharija)

4. Zadizati razasutu kosu ili zavraćati rukave i nogavice, jer je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Naređeno mi je da mi na sedždi sedam kostiju dodiruje tlo, da ne zavraćam odjeću i ne zadižem kosu."(Muslim)

5. Preplетati prste ili njima pucketati. U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ jednom prilikom vidio nekog čovjeka da je u namazu prepleo prste, pa mu je prišao, rastavio mu ih i rekao: "Ne pucketaj prstima dok si u namazu!"[60]

6. Više od jednog poteza, uklanjati rukom pijesak, (trunje i prašinu) sa mjesta gdje se čini sedžda. U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada neko od vas stane da klanja, neka (ispred sebe) ne mete kamenčiće pijeska, jer ga čeka milost."[61]- dodavši: "a ako već učiniš, nemoj više od jedanput!"

[60] - Ovaj hadis sa daif senedom bilježi Ibn Madže. Većina islamskih učenjaka je saglasna da ga se treba pridržavati.

[61] - Hadis sa sahih senedom bilježe Ebu Davud i Tirmizi.

7. Zabavljati se sa bilo čim što odvraća pažnju i skrušenost u namazu, kao što je igrati se sa bradom i odjećom ili zagledati se u šare po ćilimu i zidovima itd., jer se to kosi sa Poslanikovim ﷺ riječima: "Budite mirni u namazu!"(Muslim)

8. Učiti Kur'an na rukû'u i sedždi, jer se od Vjerovjesnika ﷺ prenosi da je rekao: "Zabranjeno mi je da na rukû'u i sedždi učim Kur'an."(Muslim)

9. Trpjeti malu i veliku nuždu.

10. Klanjati (gladan) ako je jelo spremno i postavljeno. U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nema namaza ukoliko je jelo gotovo i postavljeno, niti ukoliko se trpi mala i velika nužda."(Ebu Davud)

11. Sjedenje na stražnjici između uspravljenih stopala i podlakticama se oslanjati na tlo, jer se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ je zabranio da se sjedi u položaju kao što čuči šejtan[62] (tj. pas) i da se čovjek na tlo oslanja podlakticama kao što čine krvoločne zvijeri."(Muslim)

d) Šta kvari namaz?

Namaz će biti pokvaren:

1. U slučaju da se izostavi neki od njegovih sastavnih dijelova (ruknova), ukoliko se on u toku namaza ili neposredno nakon završetka namaza, ne nadoknadi. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je nekom čovjeku - primijetivši da u namazu nije bio smiren kako treba i da se poslije ruku'a nije propisno uspravio i zadržao a to su ruknovi - rekao: "Vrati se i ponovo klanjaj jer nisi klanjao (kako treba)!" (Muslim)

2. Jelo i piće, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Čovjek je u namazu, zaista, zauzet"(Muttefekun alejhi) (tj. čovjek svu svoju pažnju mora posvetiti namazu, tako da i ne pomišlja na jelo i piće, a kamoli da u namazu jede i pije).

---

[62] - Takvo sjedenje je u arapskom originalu nazvano Akabetu-š-šejtan / Šejtanskom petom / - a sastoji se u tome da se stražnjicom sjedne na tlo, pri čemu se potkoljenice drže uspravno, a podlakticama se osloni na tlo, tj. da se čuči kao što čuči pas.

3. Izgovaranje bilo čega što nije vezano za namaz u svrhu njegova popravljanja. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ /*...i pred Allahom ponizno stojte!* (El-Bekare, 238.), kao i riječi Njegovog Poslanika ﷺ: "Ovom namazu ne priliči bilo šta od običnog govora ljudi."(Muslim)

Međutim, to se ne odnosi na riječi kojima se želi ispraviti neki od propusta u namazu, npr. kada imam preda selam, pa mu se ukaže da dopuni namaz. Kada mu se kaže da ga nije upotpunio on će ga upotpuniti ili kada se u učenju pomete, pa ga neko od muktedija ispravi i sl., za tako nešto nema smetnje jer je poznato da, iako su progovorili u namazu, Allahovom Poslaniku ﷺ i Zul-Jedejnu namaz nije bio pokvaren. Naime, Zul-Jedejn se obratio Allahovom Poslaniku ﷺ rekavši: "Ili si zaboravio, ili je namaz skraćen?" - pa mu je Poslanik ﷺ odgovorio: "Niti sam šta zaboravio, niti je namaz skraćen."(Muttefekun alejhi)

4. Smijeh u namazu. Pod ovim se misli na glasno smijanje, a ne na smijanje u sebi (osmjeh). Islamski učenjaci su jednoglasnog mišljenja da glasno smijanje u namazu kvari namaz. Neki od njih čak smatraju da glasno smijanje u namazu ne kvari samo namaz, nego i abdest. U tom smislu se od Poslanika ﷺ prenosi da je rekao: "Osmijeh ne kvari namaz, ali ga kvari smijanje naglas."[63]

5. Veći i češći pokreti u namazu, jer su oni u suprotnosti (sa skrušenošću i smirenošću) u namazu. To isto važi i za prepuštanje mislima koje nisu vezane za namaz, kao i za pokrete tijela (koji ne priliče dostojanstvenosti držanja u namazu). Što se tiče manjih pokreta, kao što su namještanje turbana, prelaska naprijed za jedan korak da bi se popunila praznina u saffu ili jednog pokreta ruke, to ne kvari namaz. Dokaz za to je da je Allahov Poslanik ﷺ kao imam u namazu, uzeo, podigao i spustio Umamu.(Buharija) Umama je Poslanikova ﷺ unuka od kćerke mu Zejneb.

6. Dodavanje namazu - usljed zaborava (sehv) - još tolikog broja rekata koliko iznosi sam namaz, tako da se recimo podne, umjesto četiri, klanja osam rekata, akšam, umjesto tri, klanja šest rekata, ili sabah, umjesto dva, klanja četiri rekata. Ovo zato što je ovako veliki zaborav u namazu dokaz da je u njemu izostala potrebna prisebnost i skrušenost bez kojih nema valjanog namaza.

[63] - Taberani u *Es-Sagiru* sa solidnim senedom.

7. Prisjećanje da prethodni namaz nije obavljen, recimo da neko pođe klanjati ikindiju a sjeti se da nije klanjao podne. U tom slučaju ikindija mu neće biti ispravna sve dok ne klanja podne, jer se time narušava obavezni redoslijed klanjanja pet dnevnih namaza, jedan iza drugog, onako kako je to propisano od Zakonodavca. Dakle, ne može se klanjati nijedan farz namaz dok se ne klanja onaj prije njega.

e) Šta je u namazu dozvoljeno (mubah)?

Onome ko klanja u namazu je dozvoljeno:

1. Napraviti mali pokret radi namještanja odjeće i sl., jer se u vjerodostojnim predajama bilježi da je to činio i Vjerovjesnik ﷺ.

2. Nakašljati se u slučaju potrebe.

3. Izravnati saff, tako što će se - ukoliko nije izravnao saff - pomjeriti naprijed ili nazad, ili onoga ko stoji do njega povući malo naprijed, ako je izostao, ili nazad, ako je mašio ostale u saffu, ili proturiti nekoga na desnu stranu, ukoliko je stao sa lijeve. U tom smislu, od Allahova Poslanika ﷺ se prenosi da je jednom prilikom, noću, stao da klanja, pa je Ibn Abbas, r.a., stao da za njim klanja sa njegove lijeve strane, na što ga je on uzeo i proveo na njegovu desnu stranu. (Buharija)

4. Zijevnuti i pri tome staviti ruku na usta.

5. Pomoći imamu, ako se ovaj pomete u učenju na namazu ili ga, ukoliko je šta u namazu zaboravio i pomeo se, na to podsjetiti riječima *Subhanallâh!* U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Neka onaj kome se šta u namazu desi (pa se pomete) kaže: *Subhanallâh!*" (Muttefekun alejhi)

6. Zaustaviti i ne dozvoliti nikome da ispred njega prolazi dok klanja. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada neko od vas odredi sebi nešto za sutru (stub, zid, ogradu i sl.) i tu stane da klanja, pa neko ispred njega (tj. između njega i sutre) htjedne proći, neka mu ne da proći, a ako ovaj htjedne nasilu proći, neka ga spriječi silom, jer je to šejtan."(Muttefekun alejhi)

7. Ubiti zmiju i škorpiju, ukoliko ove - dok je on na namazu - pođu prema njemu ili se pred njim isprije če. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ubijajte dvije crne (životinje), čak i kad ste u namazu: zmiju i škorpiju!"(Tirmizi)

8. Rukom se počešati po mjestu koje svrbi, jer to - budući da to spada u sitne pokrete - ne kvari namaz.

9. Išaretom dati znak rukom onome ko nazove selam, jer je to činio i Poslanik ﷺ. (Tirmizi)

V - Sehvi - sedžda

Ko se u namazu zaboravi, pa iz zaborava klanja jedan rekat više ili učini jednu sedždu više nego što je propisano i tome slično, vadžib mu je - da bi ispravio navedeni propust - na kraju namaza učiniti još dvije sedžde i tek nakon toga predati selam. Isto tako, ko iz zaborava izostavi neki od pritvrđenih sunneta, učiniće sehvi sedždu prije nego što preda selam. Tako se - recimo - onaj ko iz zaborava preskoči prvo sjedenje u namazu (*Et-tehijjâtu*) i sjeti se da ga je preskočio tek na kraju namaza, ili se sjeti kada je već ustao na treći rekat, neće ponovo vraćati na sjedenje, već će umjesto toga, prije selama učiniti sehvi - sedždu (dvije sedžde) i tako ispraviti spomenuti propust. Isto tako, onaj ko preda selam prije nego što je namaz potpuno završio, pa se toga - neposredno nakon predanog selama, sjeti, ne mora namaz ponavljati sve ispočetka, nego će upotpuniti ono što je propustio i nakon predanog selama učiniti sehvi - sedždu.

Osnovu za ovakav stav nalazimo u postupku i riječima Allahovog Poslanika ﷺ koji je, "kada su mu rekli da je predao selam nakon dva rekata, ustao, upotpunio namaz i nakon predanog selama, učinio sehvi - sedždu." (Muttefekun alejhi)

Također se pripovijeda da je jednom drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ poslije drugog rekata, preskočivši prvo sjedenje (*Et-tehijjâtu*), ustao direktno na treći rekat i da je prije selama učinio sehvi - sedždu, dodavši kasnije: "Kada neko od vas u namazu posumnja; da li je klanjao tri ili četiri rekata, neka odbaci sumnju tako što će za osnovu uzeti ono u što je siguran (a to je manji broj), a potom, prije selama, neka učini sehvi - sedždu. Ako u takvom slučaju bude klanjao pet (umjesto četiri) rekata, to će mu biti šefâat za njegov namaz, a ako bude klanjao četiri, tačno koliko i treba, to će ostaviti šejtana pokunjena nosa." (Muslim)

Po mišljenju većine islamskih učenjaka, onaj ko kao muktedija zaboravi nešto u namazu, neće činiti sehvi - sedždu, jer klanja za imamom. Za razliku od toga, zajedno sa imamom će učiniti sehvi - sedždu, u slučaju da imam nešto pogriješi. Ovo zato što je ispravnost

njegovog namaza vezana za ispravnost imamova i što je vadžib slijediti imama. Dokaz za to je činjenica da su i ashabi, r.a., zajedno sa Poslanikom ﷺ činili sehvi - sedždu, kada bi je on učinio.[64]

VI - Kako se klanja?

Onaj ko hoće klanjati, prvo će sačekati da nastupi namasko vrijeme, pa će onda, sa prethodno uzetim abdestom, propisno obučen i okrenut prema Kibli stati i proučiti ikamet. Kada završi sa ikametom, okrenutih dlanova prema Kibli, dignuće ruke do visine ramena i uz donesenu odluku srcem (*nijjet*) koji namaz želi klanjati, izgovoriti *Allâhu ekber*! Potom će na prsima svezati ruke, i to tako što će preko lijeve ruke staviti desnu ruku, a zatim proučiti početnu dovu (*Subhaneke* ili neku drugu dovu koju je Poslanik ﷺ prakticirao), a iza nje: *Eûzu billâh-i-mine-š-šejtâni-r-radžîm! Bismillâhi-r-Rahmânir-r-Rahîm*! / "U ime Allaha, Milosnika, Milostivog!" Poslije proučene bismille, proučiće Fatihu, pri čemu će, nakon izgovorenih riječi: *veleddâllîn*!, (otežući glas), izgovoriti *Amîn*! Zatim će proučiti neku suru ili nekoliko kur'anskih ajeta koje napamet dobro zna, a potom dići ruke do visine ramena i izgovarajući tekbir (*Allâhu ekber*!) pregeti se na rukû'. Na rukû'u će dlanovima uhvatiti koljena, poravnati leđa i držeći glavu u visini leđa (ni oborenu, niti uzdignutu iznad linije visine leđa), tri ili više puta izgovoriti: *Subhâne rabbije-l-azîm!* Zatim će se, dižući ruke do visine ramena i izgovarajući *Semi'allâhu limen hamideh!*, vratiti u uspravan položaj. Kada se potpuno uspravi, izgovorit će: *Rabbenâ leke-l-hamdu hamden kesîren tajjiben mubâreken fîhi!*, a zatim, ponovo izgovarajući tekbir (*Allâhu ekber*!), pasti na sedždu, pri čemu mora voditi računa da mu na sedždi tlo dodiruje sedam kostiju i to: lice, dlanovi, koljena i stopala, pri čemu od lica tlo moraju dodirivati čelo i nos. Na sedždi će najmanje tri puta izgovoriti *Subhane rabbije-l-a'la!*, a nakon toga lijepo je (Allahu ﷻ) uputiti kakvu hair-dovu. Zatim će se, ponovo, izgovarajući tekbir (*Allâhu ekber*!), dići sa sedžde, položiti lijevu nogu i na nju sjesti, držeći desno stopalo uspravnim i izgovoriti sljedeće riječi: *Rabbigfir lî verhamnî ve 'âfinî vehdinî verzuknî!* / "Gospodaru, oprosti mi grijehe, smiluj mi se, podari mi zdravlje, uputi me na Pravi put i opskrbi me!" Zatim će, isto kao i prvi put, učiniti još jednu sedždu i nakon nje se dići na drugi rekat, koji će obaviti na

---

[64] - U tom smislu je i hadis koji bilježi Tirmizi i u kome stoji da je Allahov Poslanik ﷺ jednom prilikom preskočio prvo sjedenje (Et-Tehijjatu) i poslije drugog rekata, direktno otišao na treći, zbog čega je "na kraju, zajedno sa ostalima, učinio sehvi-sedždu, i tek poslije nje predao selam." Iako ovo predanje ima mahanu, nje se drži većina učenjaka, tim prije što u jednom drugom hadisu koji je sahih, doslovno stoji rečeno: "Ne proturječite svome imamu!"

isti način kao i prvi, izostavljajući dovu i *euzubillu*, poslije koga će sjesti da prouči *Et-tehijjatu*. Ukoliko se radi o namazu sa dva rekata, kao što je sabah, na tom sjedenju će poslije *Et-tehijjatu* proučiti i salavate (sa dovom), a nakon toga predati selam izgovarajući: *Es-selâmu alejkum ve rahmetullâh*, okrećući se prvo na desnu, a onda na lijevu stranu.

Ukoliko se, pak, radi o namazu sa više od dva rekata, na sjedenju će proučiti samo *Et-tehijjatu*, nakon koga će, izgovarajući tekbir (*Allâhu ekber!*) i dižući ruke do visine ramena, nastaviti sa klanjanjem preostalih rekata, na isti način na koji je klanjao i prva dva, samo što poslije Fatihe na kijamu neće više ništa učiti. Nakon toga, sjest će na posljednje (drugo) sjedenje i to tako što će lijevu nogu povući malo naprijed i sjesti na tlo, držeći stopalo sa podvijenim prstima desne noge uspravno. Na tom sjedenju će prvo proučiti *Et-tehijjatu*, zatim salavate, a nakon njih dovu u kojoj će zamoliti Allaha ﷻ da ga spasi od džehennemske kazne i patnje u vatri, zatim od kaburskog azaba, zatim iskušenja u životu i na samrti, te iskušenja od Mesiha - Dedždžala. Zatim će, naglas, (makar bio i sâm), predati selam, okrećući glavu prvo na desnu, a zatim na lijevu stranu i izgovarajući riječi: *Es-selâmu alejkum ve rahmetullâh! - Es-selâmu alejkum ve rahmetullâh!*

VII - O propisima vezanim za džemat, imama i onoga ko klanja za imamom

a) Namaz u džematu

1. Propisanost namaza u džematu

Klanjati u džematu je obavezni sunnet za svakog vjernika koji nema opravdani razlog da izostane iz džemata. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi:

"Nema te trojice koja zajedno žive - svejedno, bilo u naseljenom mjestu, ili pustinji - pa ne klanjaju u džematu, a da ih šejtan neće savladati. Zato se držite džemata, jer vuk jede ovce odvojene od stada."[65]

"Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, razmišljao sam; kako bi bilo da naredim da se skupi velika gomila drva i da se potom prouči ezan, pa da nekoga ostavim da me - kao imama - u namazu zamijeni, a da ja odem i vidim koji to ljudi izostaju sa namaza u džematu, pa da im popalim kuće." (Muttefekun alejhi)

[65] - Hadis je sahih i bilježe ga Ahmed, Ebu Davud, Nesai i Hakim.

Upitan od strane jednog slijepca, riječima: "Allahov Poslaniče, ja nemam nikoga ko bi me odveo u džamiju" (u želji da mu dozvoli da sâm klanja kod svoje kuće) - Allahov Poslanik ﷺ mu je prvo dozvolio, a onda ga je - kada je od njega već bio krenuo - zovnuo i upitao: "A čuješ li poziv na namaz?" - pa mu je odgovorio da čuje, na što mu je (Poslanik ﷺ) rekao: "Onda se na njega i odazovi!" (Muslim)

Od Abdullaha b. Mesuda, r.a., se prenosi da je rekao: "U naše doba, sa namaza u džematu izostajali su samo najokorjeliji licemjeri, svakome poznati po svome licemjerstvu. Čak bi i iznemogli, teturajući između dvojice, dolazio i stajao u saff u kome se klanja džematile." (Muslim)

2. Vrijednost namaza u džematu

Vrijednost namaza u džematu i nagrade koja za njega slijedi je velika. To se najbolje vidi iz Poslanikovih ﷺ riječi koji kaže:

"Namaz obavljen u džematu vredniji je od namaza obavljenog zasebno za dvadeset i sedam deredža."

"Čovjekov namaz obavljen u džematu vredniji je od njegovog namaza obavljenog u kući ili radnji (čaršiji) za dvadeset i nekoliko deredža. Ovo zato što - kada neko od vas lijepo i pažljivo uzme abdest, pa samo zbog namaza u džematu i niradi čega drugog, krene u džamiju - Allah za svaki njegov korak sve dok ne uđe u džamiju, za jedan stupanj uzdigne njegov položaj i oprosti po jedan manji grijeh, tako da - kada uđe u džamiju - tretira se da je u namazu sve dok radi namaza u njoj boravi. Uz to, sve dok ste na mjestu na kome ste klanjali, meleki vas ne prestaju blagosiljati i moliti Allaha riječima: 'Allahu, oprosti mu grijehe! Allahu, smiluj mu se!'" (Muttefekun alejhi)

3. Minimalni broj osoba za namaz u džematu

Za klanjanje u džematu potrebno je najmanje dvije osobe, od kojih će jedna biti imam, a druga muktedija. Što je taj broj veći, to je bolje i Allahu draže. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Namaz čovjeka sa još jednim čovjekom je bolji i blagodarniji od namaza obavljenog sâm za sebe, namaz sa dvojicom je bolji od namaza obavljenog samo sa jednim čovjekom, a sve što je od toga džemat brojniji, Uzvišenom Allahu je draže."[66]

---

[66] - Hadis bilježe: Ahmed, Ebu Davud, Nesai, Ibn Hibban, Ibn Seken i Hakim. Ibn Seken i Hakim ga ocjenjuju kao sahih.

Uz ovo, potrebno je naglasiti da je namaz, obavljen u džamiji vredniji i bolji od namaza obavljenog kod kuće i da je sve više vrijedan, što je džamija dalja. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Što su ljudi od nas (tj. džamije) dalje i što do nas više pješače, to im je i nagrada veća." (Muslim)

4. Žene i džemat

Ukoliko ne postoji bojazan da će svojim prisustvom izazvati smutnju i pometnju (fitnet) među muškarcima, ili da bi mogle doživjeti kakvu neugodnost, ženama je dozvoljeno da u džamiji klanjaju u džematu. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Ne zabranjujte Allahovim robinjama da odlaze u džamiju. Ako već odlaze u džamiju, neka onda ne koriste miris. U suprotnom, ako se neka od njih namiriše, nije joj dozvoljeno klanjati u džematu u džamiji." (Ahmed i Ebu Davud)

Drugom prilikom Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Koja god se od žena namiriše, neka sa nama u džematu ne klanja jaciju!" (Muslim)

Općenito uzevši, ženi je najbolje klanjati u njenoj odaji. U tom smislu su i riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Za njih su najbolje njihove odaje."

5. Izlazak iz kuće i odlazak u džamiju

Kada se krene u džamiju, lijepo je pri izlasku iz kuće, iskoračiti prvo desnom nogom i proučiti: *Bismillâhi, tevekkeltu alellâhi ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi! Allâhumme, innî eûzu bike en edille ev udalle, ev ezille ev uzelle, ev azlime ev uzleme, ev edžhele ev judžhelu alejje! Allâhumme, innî es'eluke bihakkis-sâilîne alejke ve bihakki memâšî hâzâ, fe innî lem ahrudž eširen ve lâ betaren ve lâ rijâ'en ve lâ sum'aten. Haredžtu ittikâe sehatike ve-btigâe merdâtike. Es'eluke en tunkizenî minen-nâri ve en tagfire lî zunûbî džemî'an, fe innehû lâ jagfiruz-zunûbe illâ ente. Allâhummedž'al fî kalbî nûren, ve fî lisânî nûren, ve fî sem'î nûren, ve fî besarî nûren, ve an jemînî nûren, ve an šimâlî nûren, ve min fevkî nûren! Allâhumme, azzim fijje nûren!* / "U ime Allaha! Na Allaha sam se oslonio. Nema snage ni moći osim u Allaha! Allahu, utječem se Tebi od toga da zalutam ili da me ko navede da zalutam, da posrnem ili da me ko navede da posrnem, da nepravdu

načinim ili da se meni nepravda učini, da se nerazumno ponesem ili da se ko prema meni nerazumno ponese! Allahu, tako Ti onih koji Ti se molbom obraćaju i tako Ti ovih koraka mojih - a nisam iz kuće izašao ni iz nadmenosti ni iz oholosti, ni iz licemjerstva ni iz nâma, nego u želji da se sačuvam od srdžbe Tvoje i da steknem zadovoljstvo Tvoje - spasi me od vatre i oprosti mi sve grijehe, jer Ti si jedini koji opraštaš grijehe! Allahu, načini u mome srcu svjetlo, i na mome jeziku svjetlo, i u mome sluhu svjetlo, i u mome vidu svjetlo, i sa moje desne strane svjetlo, i sa moje lijeve strane svjetlo, i iznad mene svjetlo. Allahu, daj meni što veće svjetlo!"[67]

Zatim će se smireno i dostojanstveno uputiti prema džamiji, bez ikakve žurbe i srkleta u hodu, imajući na umu Poslanikove ﷺ riječi: "Kad krenete na namaz, budite mirni i dostojanstveni! Klanjajte ono što ste stigli, a dopunite ono što ste propustili!"[68]

Kada stigne do džamije, u nju će ući desnom nogom, učeći: *Bismillâhi, eûzu billâhil-azîmi, ve bivedžhihil-kerîmi, ve sultânihil-kadîmi, mineš-šejtânir-radžîm! Allâhumme salli alâ nebijjinâ Muhammedin ve âlihî ve sellem! Allâhummag-fir lî zunûbî, veftah lî ebvâbe rahmetike! /* "U ime Allaha! Utječem se Allahu Svevišnjem, Njegovim licem Plemenitim i Njegovom svemoći iskonskom, od prokletog šejtana! Allahu, neka je blagoslov i mir Tvoj na našeg Vjerovjesnika Muhammeda i njegovu porodicu! Allahu, oprosti mi grijehe moje i otvori mi kapije milosti Tvoje!" (Ahmed i Ibn Madže)

Kada uđe u džamiju, neće sjedati, nego će prvo klanjati dva rekata *tehijjetu-l-mesdžida*, držeći se Poslanikovih ﷺ riječi: "Kada neko od vas uđe u džamiju, neka nipošto ne sjeda dok ne klanja dva rekata (tj. *Tehijjetu-l-mesdžida*)!"(Muslim) Izuzetak od ovog pravila je ako se u džamiju uđe pri zalasku ili izlasku sunca. U tom slučaju će sjesti i neće klanjati, budući da je Allahov Poslanik ﷺ zabranio da se u to doba bilo šta klanja.*

---

67 - Tekst dove u različitim verzijama od Allahovog Poslanika ﷺ navode Tirmizi, Buharija i Muslim.

68 - Muslim prenosi jedan dio ovog hadisa.

* - Ovo je mišljenje autora.

Međutim, smatramo da je jače mišljenje Imama Šafije koji kaže da se može klanjati nafila-namaz koji ima razlog kao što je: tehijjetu-l-mesdžid, namaz poslije abdesta itd.

Prilikom izlaska iz džamije, izaći će se lijevom nogom i proučiti ista dova kao i pri ulasku, samo što će se umjesto: *veftah lî ebvâbe rahmetike!* / "i otvori mi kapije milosti Svoje!" - proučiti *veftah lî ebvâbe fadlike!* / "i otvori mi kapije dobrote Svoje!"

b) Imamet

1. Koji su preduvjeti da bi neko mogao biti imam?

Da bi neko mogao biti imam, on mora ispunjavati sljedeće uvjete: da je muškarac, da se odlikuje bogobojaznošću, pravednošću i poštenjem, te da je učen i dobro upućen u fikhske propise. Prema tome, žena ne može biti imam muškarcima. Isto tako, imam ne može biti ni veliki prestupnik čiji je razvrat javno poznat, osim ako se radi o vladaru, pa od njega postoji opravdan strah i bojazan. Također, imam ne može biti nepismen i neuk čovjek, osim sebi sličnim. U tom smislu, od Poslanika ﷺ se prenosi da je rekao: "Neka nipošto pred vjernike kao imam u namazu ne prolazi žena, niti razvratnik - osim ako se radi o vladaru koji se nameće silom, ili se strahuje od njegova biča ili sablje." Iako je ovaj hadis koga bilježi Ibn Madže daif, većina islamskih učenjaka je na stanovištu da ga se treba pridržavati i po njemu postupati. Što se tiče imameta žene, potrebno je napomenuti da se ono što se o tome prenosi odnosi na imamet drugim ženama i djeci koja se s njom zateknu u kući. Isto tako, potrebno je napomenuti da se ono što se prenosi o imametu razvratnika, odnosi samo na nuždu i iznimnu situaciju.

2. Ko je najpreči da bude imam?

Od prisutnih ljudi u jednom džematu, najpreče je da imam bude onaj ko najbolje poznaje Kur'an i ko iz njega najviše zna napamet, zatim onaj ko najbolje poznaje vjerske propise (fikh), zatim onaj ko je najbogobojazniji, te, na kraju, onaj ko je po godinama najstariji. U tom smislu, od Poslanika ﷺ se prenosi da je rekao: "Neka ljudima imam bude onaj ko je najupućeniji u Allahovu Knjigu (tj. ko iz nje zna najviše napamet). Ako u učenju (tj. poznavanju Kur'ana) budu isti, neka onda bude onaj ko od njih najbolje poznaje sunnet, a ako i u poznavanju sunneta budu isti, neka onda bude onaj ko je od njih prvi učinio hidžru, a ako i hidžru budu zajedno učinili, neka onda bude onaj ko je od njih najstariji po godinama."(Muslim)

Izuzetak od ovog pravila čine vladar i domaćin u svojoj kući. U ta dva slučaja oni su preči da predvode džemat. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ

riječi: "Ne može drugi biti imam domaćinu u njegovoj kući, niti vladaru u njegovom carstvu, osim uz njegovu dozvolu." (Muslim)

3. Imamet dječaka

Maloljetni dječak može biti imam na nafila-namazima, ali ne može i na farzima. Ovo zato što je namaz za maloljetnu osobu nafila (dobrovoljan), a za punoljetnu farz (obavezan). Zato onaj kome je namaz nafila, ne može biti imam onome kome je namaz farz.[69] Drugim riječima, maloljetni dječak ne može odraslima biti imam na farz-namazima. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ne budite drugačiji od vašeg imama!"(Muslim) U ovom slučaju, gdje bi imam bio malodobni dječak, a džematlije odrasle i punodobne osobe, razlika bi bila očita, jer je namaz dječaku nafila, za razliku od odraslih kojima je to farz.

Za razliku od većine islamskih učenjaka koji smatraju da malodoban dječak na farz-namazima ne može biti imam odraslim osobama, imam Šafija izdvaja svoje mišljenje i smatra da može. Takvo svoje mišljenje Šafija temelji na predaji koju prenosi Amr b. Seleme, u kojoj stoji da je Vjerovjesnik ﷺ, njegovim sunarodnjacima, rekao: "Neka vam imam bude onaj ko od vas najbolje poznaje Kur'an!" U toj predaji Amr dodaje: "Tako sam im ja, kao dječak od sedam godina, bio imam." (Buharija)

Međutim, većina islamskih učenjaka ovu predaju ocjenjuju kao daif i kažu: "Čak i pod pretpostavkom da je predaja sahih, postoji mogućnost, s obzirom da su živjeli u pustinji daleko od Medine, da Allahov Poslanik ﷺ nije bio upoznat sa tim da je Amr pred svoje sunarodnjake prolazio kao imam."

4. Imamet žene

Žena može biti imam drugim ženama, s tim što ona kao imam ne prolazi naprijed nego staje u sredinu. Dokaz za to je činjenica da je Allahov Poslanik ﷺ dozvolio Ummi Vereki, Nevfelovoj kćerci, da može imati mujezina i kao imam klanjati svojim ukućanima.[70]

---

[69] - Ispravno mišljenje je da onaj ko klanja nafilu može biti imam onome ko klanja farz. Dokaz za to je postupak Mua'za, r.a., koji je sa Poslanikom ﷺ klanjao jaciju, potom odlazio u svoje pleme i njima imamio. Njegov namaz je bio nafila, dok je njima bio farz. (Prim. prev.)

[70] - Predaja je sahih i bilježi je Ebu Davud.

5. Imamet slijepca

Slijepac može biti imam. Dokaz za to je slučaj da je Allahov Poslanik ﷺ u dva navrata, za vrijeme svoga odsustva iz Medine, sebi za zamjenu ostavljao Ibn Ummi Mektuma da kao imam klanja Medinelijama. A opće je poznata činjenica da je Ibn Ummi Mektum, r.a., bio slijep.[71]

6. Može li neko biti imam boljima od sebe?

Imamet onoga ko je na nižem stupnju valjan je i onima koji su od njega na višem stupnju. Dokaz za to je činjenica da je Allahov Poslanik, ﷺ klanjao za Ebu Bekrom i Abdurrahmanom b. Avfom, a nepobitno je da je on bio bolji, ne samo od njih dvojice, nego i od svih drugih. (Buharija)

7. Imamet čovjeka sa tejemmumom

Onaj ko je sa tejemmumom može biti imam i onima koji su sa abdestom. Dokaz za to je činjenica da je Amr b. As, koji je bio sa tejemmumom, klanjao kao imam članovima jedne čete, koji su bili sa abdestom i da mu, kada je čuo za to, Allahov Poslanik ﷺ to nije osporio.[72]

8. Imamet putnika (musafira)

Imamet musafira onima koji su mukim (u svome mjestu) je ispravan, s tim što će mukim, kada imam-musafir preda selam, ustati i dovršiti namaz (jer musafir namaze sa četiri rekata skraćuje na dva). Dokaz za ovo je činjenica da je Allahov Poslanik ﷺ kao musafir, klanjao Mekkelijama, s tim što im je rekao: "Vi koji ste iz Mekke, ustanite i završite svoj namaz, jer mi smo putnici (musafiri)." (Malik)

Ako pak musafir klanja za imamom koji je mukim, neće skraćivati namaz, nego će ga, za imamom klanjati do kraja. Upitan, da li onaj ko je musafir treba za imamom-mukimom klanjati do kraja, Ibn Abbas, r.a., je odgovorio: "To je Ebu Kasimov sunnet."[73]

---

71 - Predaja je sahih i bilježi je Ebu Davud.

72 - Predaja je sahih i bilježi je Ebu Davud.

73 - Predaju bilježi Ahmed, a njena osnova se može naći i kod Muslima.

9. Saffanje muktedijja iza imama

Ako u džematu klanjaju dvojica muškaraca, onaj koji je muktedija staće imamu sa desne strane. To isto pravilo važi i dvije žene, od kojih je jedna imam, a druga muktedija. Ako u džematu ima dvojica ili više muktedija, oni će iza imama formirati saff i stati u njega. Ako je džemat mješovit, pa u njemu ima i muškaraca i žena, muškarci će se poredati u saff iza imama, a žene u saff iza muškaraca. Ako se džemat formira samo od jednog muškarca i jedne žene, muškarac (pa makar bio i dječak koji je dostigao dob da zna razlikovati stvari), staće imamu sa desne strane, a žena iza njih dvojice. U tom smislu Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Za muškarce je najbolji prvi saff, a najgori zadnji, dok je za žene najbolji zadnji saff, a najgori prvi." (Muslim)

Navedeni postupak saffanja, vidljiv je i iz drugih primjera Poslanikove ﷺ prakse. Tako se pripovijeda "da je Allahov Poslanik ﷺ jednom prilikom u nekom pohodu, stao da klanja, pa mu se, stavši sa njegove lijeve strane, pridružio Džabir. Na to ga je Poslanik ﷺ povukao i dao mu znak da pređe i stane sa njegove desne strane. Zatim je došao Džebar b. Sahr i stao sa njegove lijeve strane, na što je Allahov Poslanik ﷺ svojim rukama uzeo obojicu i pomjerio ih nazad kako bi stali u saff iza njega." (Muslim)

Od Enesa, r.a., se pripovijeda da Vjerovjesnik ﷺ jednom prilikom bio imam njemu i njegovoj majci, pri čemu je njega stavio sa svoje desne strane, a nju iza njih dvojice. (Muslim)

Od njega (tj. Enesa, r.a.) se također prenosi da je rekao: "Ja i dječak-siroče smo stali u saff iza Allahovog Poslanika ﷺ a starica iza nas." (Buharija)

10. Imamova sutra je sutra i za one koji za njim klanjaju

Kada imam klanja prema sutri, nije potrebno da i oni koji klanjaju za imamom uzimaju drugu sutru, jer je imamova sutra za sve koji za njim klanjaju. Dokaz za to je činjenica da se, kada bi Allahov Poslanik ﷺ bio imam, ispred njega pobijalo koplje u zemlju i da ni od koga ko bi klanjao iza njega nije tražio da pobije drugu sutru." (Muttefekun alejhi)

11. Obaveznost slijeđenja imama

Muktediji je vadžib slijediti svoga imama, preduhitravati ga haram mu je, a sa njim ići naporedo mekruh. Ako muktedija početni tekbir

donese prije imama, obavezan ga je ponoviti. U suprotnom, namaz će mu biti pokvaren. Također, namaz će mu biti pokvaren i u slučaju da preda selam prije imama. Ako, pak, preduhitri imama na rukû'u i sedždi, ili se sa njih digne prije imama, dužan je vratiti se i obaviti ih poslije imama. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Imam je postavljen da bi se slijedio. Zato se nemojte razlikovati od njega! Kada imam donese tekbir, i vi ga donesite, kada učini ruku', i vi ga učinite, kada izgovori: *Semi'allâhu limen hamideh!* / "Allah čuje onoga ko Mu zahvaljuje!"- vi recite: *Allâhumme rabbenâ ve leke-l-hamd!* / "Allahu, Gospodaru naš, Tebi pripada sva hvala!, kada učini sedždu i vi je učinite, a ako klanja sjedeći, i vi, svi, sjednite!"(Buharija)

Jednom drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Zar se neki od vas ne boje da im, kada podignu glavu prije imama, Allah ne pretvori glavu u glavu magarca, ili da im Allah ne pretvori lik u lik magarca?"(Muttefekun alejhi)

12. Zamjenjivanje imama u namazu

Ako se imam u toku namaza sjeti da nema abdesta ili se dogodi da ga u namazu izgubi; da pusti vjetar, da mu potekne krv iz nosa, ili ga zadesi nešto drugo zbog čega ne može nastaviti namaz, zamoliće da njegovo mjesto imama preuzme neko drugi od muktedija ko će završiti namaz, i nakon toga se udaljiti.

Tako je Omer, r.a., kada je kao imam u namazu napadnut i proboden, ostavio Abdurrahmana b. Avfa da ga zamijeni.(Buharija) To isto je učinio i Alija, r.a., kada mu je, kao imamu, u namazu iz nosa potekla krv.[74]

13. Neoduljivanje u namazu

Mustehab je da imam ne oduljuje sa učenjem u namazu. Izuzetak od toga je učenje na prvom rekatu, ukoliko se očekuje da je neko zakasnio pa mu imam na taj način želi pružiti priliku na prispije u džemat. To je činio i Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu su i njegove riječi: "Kada neko od vas kao imam prolazi pred džemat, neka ne oduljuje sa učenjem, jer u džematu ima slabih, bolesnih i starih, a kada klanja sâm, neka oduljuje koliko god hoće." (Muttefekun alejhi)

[74] - Predaju o tome prenosi Seid b. Mensur.

14. Mekruh je biti imam onome s kim džemat nije zadovoljan

Ukoliko ga zbog nekih vjerskih propusta džemat prezire, takvom čovjeku je mekruh da kao imam prolazi pred takav džemat. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tri su osobe čiji se namaz ni za pedalj ne diže iznad njihove glave: čovjek koji kao imam prolazi pred džemat koji ga prezire, žena koja sebi dozvoli da zanoći, a njen muž je na nju ljut i dvojica zavađene braće."[75]

15. Ko stoji iza imama i kako se imam poslije selama okreće prema džematu?

Mustehab je da u prvom saffu, odmah iza imama, budu najučevniji i najugledniji ljudi u džematu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Neka od vas iza mene budu (prvo) oni koji su punoljetni i učeni!" (Muslim) Također je mustehab da se imam, kada preda selam, okrene licem prema džematu i malo zakrene udesno ili ulijevo, jer je tako činio i Allahov Poslanik ﷺ.Ebu Davud i Tirmizi od Kabisa b. Helba prenose da je njegov otac, u tom smislu, kazivao: "Kada bi nam bio imam, Vjerovjesnik ﷺ bi se (poslije predanog selama) okrenuo prema nama zakrenuvši se malo udesno ili ulijevo." (Ebu Davud i Tirmizi)

16. Poravnavanje saffova

Imamu i muktedijama je sunnet da prije nego što počnu klanjati dobro isprave i poravnaju saffove. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je imao običaj, prije nego bi zanijjetio da klanja, okrenuti se džematu i obratiti se riječima:

"Zbijte se i dobro poravnajte saffove!"

"Poravnajte se i dobro ispravite saffove, jer poravnavanje saffova upotpunjuje valjanost namaza!" (Muttefekun alejhi)

"Ili ćete ispraviti saffove kako treba, ili će Allah među vama dati razdor."[76]

---

[75] - Hadis bilježi Ibn Madže i njegov sened ocjenjuje kao hasen.

[76] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

"Nema blagodarnijeg koraka od onog kada čovjek, u saffu ispred sebe, vidi prazno mjesto, pa iskorači i popuni ga."[77]

c) Prispijevanje u džemat

1. Pristajanje za imamom u bilo kojoj situaciji

Kada džematlija uđe u džamiju i vidi da je namaz već počeo, dužan je odmah pristupiti za imamom, ma na kome dijelu namaza bio: rukû'u, sedždi, sjedenju ili kijamu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada neko od vas uđe u džamiju i zatekne imama na namazu, neka odmah za njim pristane i neka čini ono što čini imam!"[78]

2. Pristajanje za imamom na rukû'u

Ako muktedija stigne imama na rukû'u i zajedno sa imamom - prije nego što ovaj digne glavu - obavi ruku', računa se da je stigao na dotični rekat. Potvrda za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Kada pristignete na namaz dok smo na sedždi, idite na sedždu i nemojte to ni u što računati, a ko stigne na rekat,[79] stigao je na namaz." (Ebu Davud)

3. Naklanjavanje propuštenog nakon što imam preda selam

Kada imam preda selam, muktedija će ustati i naklanjati ono što je propustio, s tim što može birati između dvije mogućnosti:

- Prvo, da mu propušteno bude kraj namaza, postupajući po Poslanikovim ﷺ riječima: "Klanjajte ono što ste stigli, a dopunite onim što ste propustili!"(Muslim) (tako što će, recimo, ukoliko je na akšamu prispio na treći rekat, nakon što imam preda selam, ustati i završiti namaz klanjajući još dva rekata, pri čemu će na prvom proučiti *Fatihu* i jednu suru,[80] a na drugom samo *Fatihu*, poslije čega će obaviti sjedenje i predati selam) i

---

77 - Hadis bilježi Bezzar i ocjenjuje ga kao hasen.

78 - Hadis bilježi Tirmizi. Iako je sened hadisa daif, zbog više njegovih verzija, većina islamskih učenjaka ga se pridržava.

79 - Ovaj hadis može poslužiti kao dokaz kada se rekat protumači kao ruku'.

80 - Zatim sjesti i proučiti Et-tehijjatu, a potom ustati na treći rekat. (Prim. prev.)

- Drugo, da mu propušteno bude početak namaza, postupajući po Poslanikovim ﷺ riječima: "...a ono što vam je prošlo naklanjajte!" (Buharija) (tako što će, recimo, ukoliko je na akšamu prispio na drugi rekat, nakon što imam preda selam, ustati i naklanjati prvi rekat koji je propustio i na njemu naglas proučiti *Fatihu* i jednu suru, a nakon toga obaviti sjedenje i predati selam).

Međutim, neki islamski učenjaci su mišljenja da je ispravnije ono što se stigne klanjati za imamom, učiniti početkom, a ono što se naklanjava, krajem namaza.

4. Kada i šta će učiti muktedija?

Kada se radi o namazu na kome imam uči naglas, muktedija nije obavezan učiti. Naprotiv, tada mu je sunnet šutiti i pažljivo pratiti ono što uči imam, jer je imamovo učenje ujedno i njegovo. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Onome ko klanja za imamom, imamovo učenje je ujedno i njegovo."[81]

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Zašto učite Kur'an istovremeno dok ga i ja učim?"[82] - pa je svijet na namazima na kojima je Poslanik ﷺ učio Kur'an naglas, prestao da ga uči.

U trećem hadisu stoji da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Imam je zato da se slijedi, pa kada on izgovori tekbir (*Allâhu ekber!*), izgovorite ga i vi, a kada uči (Kur'an), onda šutite i pažljivo slušajte!"(Muslim)

Međutim, treba napomenuti da je muktediji sunnet učiti na namazima u kojima imam ne uči naglas, te da mu je mustehab učiti *Fatihu* dok imam zastaje i prekida učenje (na namazima u kojima se uči naglas).

5. Ukoliko je proučen ikamet za farz, nije dozvoljeno započinjati nafilu

Ukoliko je proučen ikamet za farz namaz, nije dozvoljeno započinjati nafilu, a ukoliko se nafila tek započela, te se još nije završio nijedan rekat (tj. vratilo sa rukû'a), ona će se prekinuti i pristupiti farz -

---

[81] - Ahmed i Ibn Madže. Neki su ga ocijenili kao sahih.

[82] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

namazu. Ukoliko pak jeste, ona će se što više skratiti, (kako bi se stiglo na prvi rekat farza). U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada se prouči ikamet, nema više namaza osim tekućeg farza." (Muslim)

6. Kako će postupiti onaj ko još nije klanjao podne, a u međuvremenu se prouči ikamet za ikindiju?

Među islamskim učenjacima nema jednoglasnog mišljenja kako da postupi onaj ko još nije klanjao podne, a u međuvremenu se prouči ikamet za ikindiju, tj. da li da pristane uz imama, zanijjetivši podne - namaz i da, kada se preda selam, ustane i klanja ikindiju, ili da zanijjeti ikindiju, pa da, kada se preda selam, u cilju očuvanja redoslijeda pet dnevnih namaza, ustane i klanja podne pa ponovo ikindiju?! Da nije Poslanikovih ﷺ riječi: "Ne proturječite svome imamu!", bilo bi preče da zanijjeti podne. Međutim, na osnovu navedenih Poslanikovih ﷺ riječi, iz predostrožnosti je bolje da zanijjeti ikindiju i da, kada klanja ikindiju, ustane i klanja podne i još jednom ponovi ikindiju, s tim što će mu prethodno za imamom klanjana ikindija preći u nafilu.

7. Muktedija ne može biti sâm u saffu

Muktedija ne može sâm za sebe formirati saff. Ukoliko neko namjerno, sâm za sebe formira saff, namaz mu nije ispravan. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene čovjeku koji je sâm klanjao iza saffa: "Ustani i ponovo klanjaj, jer nema namaza onome ko sâm klanja iza saffa."[83]*

Ukoliko se radi o džematu koji sačinjavaju samo imam i jedan muktedija, muktedija neće stati iza imama, nego sa njegove desne strane.

8. Prvi saff je najbolji

Prilikom saffanja, lijepo je potruditi se da se stane u prvi saff i sa desne strane imama. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Allah i Njegovi meleki blagosiljaju prvi saff." Upitan: "Allahov Poslaniče, a šta je sa drugim saffom?"- tek nakon što je pitanje ponovljeno treći put - dodao je: "I drugi saff."[84]

---

[83] - Sened hadisa je hasen, a bilježe ga Ibn Madže i Ahmed.

* - Ovo podrazumijeva da ima mjesta u saffu, ali je izabrao da klanja sam iza saffa.

[84] - Ahmed i Taberani sa dobrim senedom.

"Za muškarce je najbolji prvi saff, a najgori zadnji, dok je za žene najbolji zadnji saff, a najgori prvi." (Muslim)

"Allah i Njegovi meleki blagosiljaju one koji klanjaju na desnoj strani saffa." (Ebu Davud)

"Požurite i saffajte se iza mene! Neka to isto, iza vas, učine oni koji kasnije dođu! Svijet će (na namaz) kasniti sve dotle dok Allah ﷻ neke ne ostavi posljednje u redu." (Muslim)

VIII - Ezan i ikamet

a) Ezan

1. Definicija ezana

Ezan je najava početka namaskog vremena za to posebno namijenjenim riječima.

2. Propisanost ezana

Proučiti ezan je kifajet obaveza (tj. ako ga prouči pojedinac, spada obaveza sa ostalih) kako za gradsko, tako i za ruralno stanovništvo. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Kada nastupi vrijeme namaza, neka vam neko od vas prouči ezan i neka vam najstariji od vas bude imam!" (Muttefekun alejhi)

Proučiti ezan je sunnet za musafira (putnika) i za onoga ko živi u pustinji. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Kada se zadesiš za stokom ili u pustinji i tamo budeš učio ezan za namaz, dobro podigni glas, jer glas mujezina neće čuti niko ni od ljudi ni od džina niti bilo ko drugi, a da mu za to neće biti svjedok na Sudnjem danu." (Buharija)

3. Forma ezana

Prema onome kako je Allahov Poslanik ﷺ podučio Ebu Mahzura, riječi ezana su:

- *Allâhu ekber!-Allâhu ekber! Allâhu ekber!-Allâhu ekber!*
- *Ešhedu en lâ ilâhe illellâh! Ešhedu en lâ ilâhe illellâh!*

- *Ešhedu enne Muhammeden resulullâh! Ešhedu enne Muhammeden resulullâh!*
- *Hajje 'ale-s-salâh! Hajje 'ale-s-salâh!*
- *Hajje 'alelfelâh! Hajje 'alelfelâh!*
- *Allâhu ekber!-Allâhu ekber!*
- *Lâ ilâhe illellâh!*

Napomena:

U ezanu za sabah - namaz poslije riječi: *Hajje 'alelfelâh!*, doda se još: *Essalâtu hajrun mine-n-nevm! Essalâtu hajrun mine-n-nevm!*

U tom smislu, od Ebu Mahzura, r.a., se prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ me je podučio riječima ezana: "*Allâhu ekber!-Allâhu ekber!-Allâhu ekber!-Allâhu ekber!* / "Allah je najveći!" (4x), *Ešhedu en lâ ilâhe illellâh! Ešhedu en lâ ilâhe illellâh!* / "Svjedočim da nema boga osim Allaha!" (2x), *Ešhedu enne Muhammeden resulullâh! Ešhedu enne Muhammeden resulullâh!* / "Svjedočim da je Muhammed Allahov poslanik!" (2x). Zatim se vrati i po dva puta prouči: *Ešhedu en lâ ilâhe illellâh!* i *Ešhedu enne Muhammeden resulullâh!*, zatim se prouči: *Hajje 'ale-s-salâh!* / "Hajde na namaz!" (2x), *Hajje 'alelfelâh!* / "Hajde na spas!" (2x). Ako je ezan za sabah, proučit ćeš: *Essâlatu hajrun mine-n-nevm!* / "Bolje je klanjati nego spavati!" (2x), *Allâhu ekber!* / "Allah je najveći!" (2x) i *Lâ ilâhe illellâh!* / "Nema boga osim Allaha!"[85]

4. Kakav bi mujezin trebao biti?

Poželjno je da mujezin bude povjerljiv, snažnog i lijepog glasa, te da dobro poznaje namaska vremena. Uz to, lijepo je da ezan uči sa uzdignuta mjesta, kao što je munara i sl., da stavi kažiprste u uši, da se prilikom učenja *Hajje 'ale-s-salâh!* i *Hajje 'alelfelâh!* okrene gornjim dijelom tijela nadesno i nalijevo, te da za učenje ezana ne uzima nagradu, osim iz državne blagajne (*Bejtu-l-mala*) ili vakufa.

[85] - Predaju bilježi Tirmizi i ocjenjuje je kao sahih i hasen.

b) Ikamet

1. Propisanost ikameta

Ikamet je obavezni sunnet za svaki od pet dnevnih farz-namaza, bez obzira da li se taj namaz klanja na vrijeme ili naklanjava. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nema te trojice koja zajedno žive - svejedno, bilo u naseljenom mjestu, ili pustinji - pa ne klanjaju u džematu, a da ih šejtan neće savladati. Zato se držite džemata, jer vuk jede ovce odvojene od stada."[86]

S druge strane, od Enesa, r.a., se prenosi da je rekao: "Bilalu je naređeno da riječi ezana izgovara parno, a ikameta neparno." (Muslim)

2. Forma ikameta

U hadisu koji prenosi Abdullah b. Zejd, r.a., ashab koji je usnio poznati san o ezanu, stoji da riječi ikameta glase:

- *Allâhu ekber!-Allâhu ekber!*
- *Ešhedu en lâ ilâhe illellâh!*
- *Ešhedu enne Muhammeden resulullâh!*
- *Hajje 'ale-s-salâh!*
- *Hajje 'alelfelâh!*
- *Kad kâmeti-s-salah! Kad kâmeti-s-salah!*
- *Allâhu ekber!-Allâhu ekber!*
- *Lâ ilâhe illellâh!*

Napomena:

Imam je najkompetentniji da odredi vrijeme kada će mujezin proučiti ikamet. To znači da mujezin neće učiti ikamet sve dok ne stigne imam ili dok mu, ako je stigao, ne da znak da može početi sa ikametom. U tom smislu, u jednoj predaji stoji: "Mujezin odlučuje kada će proučiti ezan, a imam kada će se proučiti ikamet."[87] Iako u senedu navedenog

---

[86] - Hadis je sahih i bilježe ga Ahmed, Ebu Davud, Nesai i Hakim.

[87] - Tirmizi i u njegovom senedu ima nepoznat prenosilac (medžhul)

hadisa stoji ime nepoznatog prenosioca, islamski pravnici ga se općenito u praksi pridržavaju, tim prije što u tom smislu govori i jedna druga predaja koja se prenosi od Alije ili Omera, r.a.

Što se, pak, ezana tiče, mujezin sâm odlučuje kada će ga proučiti. Drugim riječima, proučit će ga čim nastupi namasko vrijeme, ne čekajući nikoga da mu za to da dozvolu, ma o kome se radilo: imamu ili bilo kome drugom.

Prilikom učenja ezana i ikameta lijepo (mustehab) je:

1. da mujezin ezan uči polahko, a ikamet ubrzano. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi upućene Bilalu: "Kada učiš ezan, uči ga polahko, a kada učiš ikamet, uči ga ubrzano."[88]

2. da se u sebi ponavljaju riječi koje izgovara mujezin dok uči ezan i ikamet, pri čemu onaj ko sluša mujezina izgovara iste riječi kao i on. Izuzetak su riječi: *Hajje 'ale-s-salâh!* i *Hajje 'alelfelâh!*, koje slušalac ne treba ponavljati za mujezinom, već umjesto njih izgovoriti: *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi!* / "Nema snage ni moći, osim uz Allahovu pomoć!", te riječi: *Kad kâmeti-s-salah!* - kada onaj ko ih čuje treba reći: *Ekâmehallâhu ve edâmehâ!* / "Dao Allah da se uspostavi i uvijek klanja!" Ovo zato što je, prema hadisu koji bilježi Ebu Davud, kada je učeći ikamet Bilal izgovorio: *Kad kâmeti-s-salah!*, Allahov Poslanik ﷺ proučio: *Ekâmehallâhu ve edâmehâ!* / "Dao Allah da se uspostavi i uvijek klanja!"

Muslim, također, bilježi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada čujete mujezina, ponavljajte za njim ono što on izgovara, a zatim na mene donesite salavat, jer ko na mene donese jedan salavat, na njega će Allah donijeti deset. Potom zamolite Allaha da mi podari *el-vesile* - mjesto u Džennetu koje će zaslužiti samo jedan od Allahovih robova, a ja se nadam da ću to biti ja - jer onaj ko za mene bude molio *el-vesile*, zaslužit će moj šefâ'at."

3. da se poslije ezana (Uzvišenom Allahu) uputi dova, jer u hasen predaji koju bilježi Tirmizi, stoji da je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Dova između ezana i ikameta se ne odbija."

---

[88] - Hadis sa hasen senedom od Ebu Hurejre bilježi Ebu Šejh.

Također se prenosi da je (Vjerovjesnik ﷺ), poslije ezana za akšam, imao običaj zamoliti Allaha riječima: *Allâhumme, hâzâ ikbâlu lejlike ve idbâru nehârike ve asvâtu du'âtike, fagfir lî!* / "Allahu, ovo je vrijeme kada nastupa noć Tvoja, kada se povlači dan Tvoj i kada Ti se sa riječima dove uzdižu glasovi robova Tvojih, pa mi oprosti."

IX - O skraćivanju i spajanju namaza, te o namazu u bolesti i strahu

a) Skraćivanje namaza

1. Koji se namazi skraćuju i kako?

Od pet dnevnih namaza skraćuju se samo oni od četiri rekata (podne, ikindija i jacija) i to tako da se umjesto četiri, klanjaju samo dva rekata na kojima se uči *Fatiha* i po jedna sura. Akšam i sabah se ne skraćuju (za razliku od podne, ikindije i jacije), jer akšam ima tri, a sabah dva rekata.

2. Propisanost skraćivanja

Skraćivanje namaza (sa četiri rekata) propisano je riječima Uzvišenog:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ

Nije vam grijeh da namaz na putovanju skratite, i kada se bojite da će vam nevjernici neko zlo nanijeti. (En-Nisâ', 101.)

S druge strane, upitan o skraćivanju namaza, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "To je milostinja koju vam Allah daje, pa primite milostinju Njegovu!" (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je redovno, dok je sa svojim drugovima bio na putu, skraćivao namaze sa četiri rekata na dva, tako da se sa sigurnošću to ubraja u pritvrđeni sunnet (*sunneti-muekkede*).

3. Udaljenost na kojoj je propisano skraćivanje namaza

Vjerovjesnik ﷺ nije odredio udaljenost putovanja na kome počinje skraćivanje namaza, nego su to poslije njega, na osnovu putovanja na

kojima je Poslanik ﷺ skraćivao namaz, procjenjivali ashabi, tabi'ini i imami islamskog prava (fikha), pri čemu su ustanovili da je to otprilike udaljenost od mjesta boravka koju pješak pređe za četiri dana i noći ili najmanje oko 48 milja. Otuda je onome ko kakvim poslom krene na put udaljen najmanje 48 milja i više, sunnet skraćivati namaz od četiri rekata (podne, ikindiju i jaciju) na dva.

4. Početak i kraj skraćivanja namaza?

Putnik (musafir) svoje namaze počinje skraćivati od momenta napuštanja svoga mjesta boravka i skraćuje ih sve dok se ponovo ne vrati u svoje mjesto, ma koliko dugo njegov put trajao. Međutim, u slučaju da u jednom mjestu odluči ostati duže od četiri dana, dok se nalazi u tom mjestu, namaze neće skraćivati, nego će ih klanjati kao i kod kuće. Ovo zato što mu se u tom slučaju pružaju uvjeti za odmor i što prestaju opasnost i zauzetost brigama oko putovanja, zbog kojih je skraćivanje namaza i propisano.

Doduše, Allahov Poslanik ﷺ ostao je na Tebuku dvadeset dana i za sve to vrijeme skraćivao namaze.[89] Međutim, islamski učenjaci smatraju da je to učinio zato što prvobitno nije imao namjeru ostati toliko dugo.

5. Nafile na putu

Dok je na putu, musliman može izostavljati nafile koje inače obavlja (pritvrđene i nepritvrđene namaze). Izuzetak su jedino sabahski sunneti i vitr - namaz koje nije lijepo izostavljati.

Od Ibn Omera, r.a., se prenosi da je imao običaj reći: "Da klanjam nafile,[90] klanjao bih čitav namaz." (Muslim)

Međutim, ukoliko hoće, i putnik, bez ikakve bojazni da učini bilo kakav mekruh, može klanjati šta god hoće od nafila. U tom smislu se pripovijeda da je Vjerovjesnik ﷺ kao putnik, klanjao duha-namaz od osam rekata, kao i to da je, vraćajući se sa puta kući, nafilu klanjao na leđima svoje jahalice.

---

[89] - Hadis o tome navodi Ahmed u svome *Musnedu*.

[90] - Tj. pošto sam putnik kratim namaz i ne klanjam nafile, a da ih klanjam ne bi ih kratio, nego bih klanjao puni broj rekata. (Prim. prev.)

6. Skraćivanje namaza je sunnet za sve putnike

Propisi o skraćivanju namaza važe za sve vrste putnika i u tom pogledu nema nikakve razlike između onoga ko putuje pješke, jaše na jahaćoj životinji, putuje nekim od modernih prijevoznih sredstava kao što su: automobil, voz, avion i sl. Iz ovog pravila se izuzima jedino mornar koji ne silazi sa broda i čija je porodica zajedno sa njim na brodu. Njemu, s obzirom da mu je brod u jednu ruku neka vrsta doma, ne samo da nije sunnet kratiti namaz, nego ga treba klanjati čitava.

b) Spajanje namaza

1. Propisanost spajanja namaza

Spajanje namaza je olakšica koju je na putu dozvoljeno koristiti. Izuzetak od ovog predstavlja spajanje podne i ikindije na Arefatu i akšama i jacije na Muzdelifi, jer je to sunnet i tu nema drugog izbora. U tom smislu se prenosi da je Vjerovjesnik ﷺ: "na Arefatu sa jednim ezanom i dva ikameta spojio i zajedno klanjao podne i ikindiju, te da je, kada je stigao na Muzdelifu, isto tako sa jednim ezanom i dva ikameta spojio i zajedno klanjao akšam i jaciju." (Muslim)

2. Kako se spajaju namazi?

Spajanje namaza se vrši tako što će putnik klanjati podne i ikindiju zajedno: ili na početku podnevskog vremena (*džemi-takdîm*) ili na početku ikindijskog vremena (*džemi-tehîr*), a akšam i jaciju zajedno: ili u akšamsko vrijeme (*džemi-takdîm*) ili u jacijsko vrijeme (*džemi-tehîr*). U tom smislu se i od Vjerovjesnika ﷺ prenosi: "da je jednoga dana na Tebuku odgodio (podne) namaz, pa je podne klanjao zajedno sa ikindijom, te akšam i jaciju zajedno. Bilo je to za vrijeme njegova pohoda na Tebuk." (Muttefekun alejhi)

U slučaju jake kiše, mraza ili vjetra, ukoliko bi im se zbog toga bilo teško vratiti u džamiju da tamo klanjaju jaciju, stanovnicima naseljenog mjesta je dozvoljeno u akšamsko vrijeme spojiti i zajedno klanjati akšam i jaciju, tim prije što je i: "Allahov Poslanik ﷺ prilikom jedne kišne noći spojio i zajedno klanjao akšam i jaciju." (Buharija)

Također je bolesniku - ukoliko klanjanje svakog namaza u tačno njegovo vrijeme teško može izdržati - dozvoljeno da spoji i zajedno klanja podne sa ikindijom i akšam sa jacijom. Ovo zato što je osnovni razlog za

spajanje namaza upravo teško podnošenje. Zato je svakome ko ima opravdanu teškoću, dozvoljeno da spoji spomenute namaze. Dakle, ukoliko se muslimanu, čak i u mjestu njegova boravka, ispriječi kakva nužda, teškoća, strah ili opravdana opasnost po život, čast ili imetak, dozvoljeno mu je spojiti i zajedno klanjati navedene namaze. Ovo tim prije što je i Allahov Poslanik ﷺ jednom prilikom spojio namaze kada nije bio ni na putu, niti je padala kiša. U tom se smislu, od Ibn Abbasa, r.a., prenosi da je rekao: "Jednom prilikom Vjerovjesnik ﷺ je u Medini klanjao sedam, a drugi put osam rekata, spojivši podne sa ikindijom i akšam sa jacijom." (Muttefekun alejhi)

Onaj ko bude, iz nekog od gore navedenih razloga spajao namaze, učinit će to tako što će odgoditi klanjanje podne namaza i klanjati ga zajedno sa ikindijom, odmah na početku ikindijskog vremena i što će odgoditi klanjanje akšama i klanjati ga zajedno sa jacijom odmah na početku jacijskog vremena. Ovo zato što je to vrijeme preklapanja spomenutih namaza.

c) Namaz bolesnika

Ako bolesnik ne može klanjati stojeći, oslonjen na nešto, klanjaće sjedeći. Ako ne može klanjati ni sjedeći, klanjaće ležeći na boku, a ako ne može ni tako, onda će klanjati ležeći na leđima ispruženih nogu prema Kibli. Pri tome treba paziti da mu je sedžda niža od ruku'a, a ako ih nije u stanju učiniti, onda će ih učiniti išaretom. U svakom slučaju, namaz se ne može izostaviti i mora se klanjati onako kako se može. U tom smislu se od Imrana b. Husajna, r.a., prenosi da je rekao: "Imao sam hemoroide, pa sam Vjerovjesnika ﷺ upitao o namazu (tj. kako da klanjam) - pa mi je rekao: "Klanjaj stojeći, a ako ne možeš onda sjedeći. Ako ni tako ne možeš, onda ležeći na boku, a ako ni tako ne možeš, onda ležeći na leđima!" (Buharija) U svakom slučaju, Allah nikoga ne zadužuje više nego što može izdržati.

d) Namaz u strahu

1. Propisanost namaza u strahu

Namaz u strahu propisan je riječima Uzvišenog:

وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمْ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا
سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا
حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ

Kada ti budeš među njima i kad odlučiš da zajedno s njima obaviš namaz, neka jedni s tobom namaz obavljaju i neka svoje oružje uzmu; i dok budete obavljali namaz, neka drugi budu iza vas, a onda neka dođu oni koji nisu još obavili namaz, pa neka i oni obave namaz s tobom, ali neka drže oružje svoje i neka budu oprezni. (En-Nisâ', 102.)

2. Kako musafir obavlja namaz u strahu?

Zavisno od vrste straha i opasnosti, postoji nekoliko načina obavljanja namaza u strahu. Najpoznatiji je onaj na bojnom polju van svoga mjesta. U tom slučaju se vojska ili četa treba podijeliti na dvije grupe: jednu koja će zadržavati neprijatelja i drugu koja će stati u safove iza imama i za njim klanjati jedan rekat, nakon čega će imam ostati stojeći na svome mjestu, a ona sama klanjati drugi rekat, predati selam i potom zauzati mjesto druge grupe, koja će doći i za imamom klanjati jedan rekat. Nakon toga će imam ostati na sjedenju i pričekati dok ova ne klanja još jedan rekat, te nakon toga, zajedno s njom, predati selam i završiti namaz.

Ovaj način klanjanja namaza u strahu opisan je u hadisu koji prenosi Sehl b. Ebu Hasmet. U njemu stoji: "da se jedna grupa posafala iza Vjerovjesnika ﷺ a druga stala naspram neprijatelja. Vjerovjesnik je sa onom koja je bila sa njim klanjao jedan rekat i ostao stojeći, dok su ovi sami za sebe završili namaz i stali prema neprijatelju. Zatim je došla druga grupa i sa njom klanjao preostali rekat. Nakon toga je (Poslanik) ostao sjedeći, čekajući ih da sami po sebi klanjaju (još jedan rekat), poslije čega je, zajedno sa njima, predao selam." (Muslim)

3. Kako se u svome mjestu obavlja namaz u strahu?

U slučaju da se borba vodi u svome mjestu boravka, gdje nema skraćivanja namaza, prva grupa će za imamom klanjati dva rekata, a ostala dva po sebi. Za to vrijeme, imam će ostati stojeći, sačekati da dođe druga grupa, sa njom klajati preostala dva rekata, nakon toga ostati na sjedenju, sačekati dok ovi po sebi klanjaju svoja dva preostala rekata, te potom, zajedno sa njima, predati selam.

4. Kako postupiti u slučaju, kada se zbog žestine bitke, vojska ne može podijeliti?

U slučaju kada se bitka rasplamsa i kada je vojsku nemoguće podijeliti na dvije grupe, od kojih bi jedna klanjala, a druga se borila, svako će klanjati išaretom - onako kako se zatekne; idući, jašući, bio okrenut prema Kibli ili ne. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا / *...a ako se budete nečega bojali, onda hodeći ili jašući!* (El-Bekare, 239.)

kao i riječi Njegovog Poslanika ﷺ: "A ako bude više od toga (tj. ako strah i opasnost zbog rasplamsalosti borbe i izmiješanosti sa neprija-teljem bude još veći), neka onda klanjaju stojeći i jašući!" (Buharija)

5. Kako će klanjati onaj ko traga za neprijateljem ili od njega bježi?

Onaj ko traga za neprijateljem, bojeći se da mu ne umakne, ili od njega bježi, bojeći se da ga ne sustigne, klanjat će onako kako ga namasko vrijeme zatekne, hodajući ili trčeći, svejedno bio okrenut prema Kibli ili ne bio. Isto tako će postupiti svako ko se boji za svoj život, bilo od čovjeka, životinje ili čega drugog i klanjati namaz u strahu u stanju u kakvom se zatekne. Ispravnost takvog postupka potvrđuju riječi Uzvišenog Allaha:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا / *...a ako se budete nečega bojali, onda hodeći ili jašući!* (El-Bekare, 239.)

kao i postupak Abdullaha b. Enisa, r.a., koga je Allahov Poslanik ﷺ poslao u potragu za Huzelijom i koji je kasnije pričao: "Kada sam se pobojao da će mi proći namaz prije nego ga sustignem, počeo sam klanjati goneći ga i pokazujući išaretom, okrenut u pravcu kojim je on išao, a kad sam mu se približio..." (Buharija)

X - Džuma-namaz

1. Propisanost džuma-namaza

Džuma-namaz je vadžib (stroga obaveza). Propisana je riječima Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

O vjernici, kada se u petak na namaz pozovete, kupoprodaju ostavite i pođite da namaz obavite! (El-Džumu'a, 9.)

i riječima Poslanika ﷺ:

"Ili će ljudi prestati izostavljati džumu, ili će Allah zapečatiti njihova srca, tako da će postati nehajni (gafili)." (Muslim)

"Klanjati džuma-namaz u džematu stroga je obaveza svakog muslimana, osim za četiri osobe: roba u tuđem vlasništvu, ženu, malodobno dijete i bolesnika."[91]

2. Smisao propisivanja džuma-namaza

Džuma-namaz je, između ostalog, propisana radi:

- okupljanja početkom sedmice na jednom mjestu svih odraslih muškaraca, sposobnih da podnesu odgovornost za rješavanje svih važnijih pitanja i problema vezanih za jedno mjesto (grad ili selo),

- analiziranja novonastale situacije, donošenja odluka i upoznavanja sa obavijestima koje izdaje vođa muslimana u dotičnom mjestu ili vladar (halifa) u vezi, kako vjerskih, tako i svakodnevnih problema s kojima se susreću,

- slušanja prigodnog predavanja, prožetog riječima podsticanja na dobro i odvraćanja od zla, obećanja nagrade za dobra i zastrašivanja kaznom za loša djela, što će sve, zajedno, na prisutne ostaviti dubok dojam i okrijepiti ih dodatnim elanom da tokom cijele sedmice izvršavaju svoje poslove i zadatke onako kako najljepše može biti.

---

[91] - Zabilježio ga je Ebu Davud i rekao: "Tarik b. Šihab je vidio Vjerovjesnika ﷺ ali od njega ništa nije čuo."

Svakome ko iole bolje razmisli o džuma-namazu, njena smisao biće mu jasna i iz samih preduvjeta za njenu valjanost i njenih osobenosti, jer je propisana da se klanja u džematu, naseljenom mjestu, po mogućnosti u glavnoj džamiji, da se uz nju održi hutba, da hutbu održi vladar ili neko koga on odredi, da je prisutnima za vrijeme njenog održavanja zabranjeno bilo šta govoriti itd.

To što joj robovi, žene, djeca i bolesnici nisu dužni prisustvovati, nije ni zbog čega drugog nego zato što su, kao takvi, nesposobi podnijeti odgovornost i izvršiti ono što bi se sa minbere od njih moglo zatražiti da urade.

3. Vrijednost petka

Petak je velik, blagoslovljen i odabran dan, jedan od najodabranijih dana na ovome svijetu, za koga je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Najbolji dan u kome je ikad izašlo sunce je petak; u njemu je stvoren Adem, a.s., u njemu je uveden u Džennet i u njemu je izveden iz Dženneta i u njemu će nastupiti Smak svijeta." (Muslim)

Zato je, s obzirom da je petak kod Allaha ﷻ toliko odabran, potrebno veličati taj dan, u njemu činiti što više dobrih djela i čuvati se da se u njemu ne uradi ništa što ne valja.

4. Šta je petkom lijepo uraditi?

4.1. Okupati se i to svako ko klanja džuma-namaz, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Okupati se u petak dužnost je svake punoljetne osobe." (Muttefekun alejhi)

4.2. Obući čisto odijelo i namirisati se. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Dužnost je svakog muslimana petkom se okupati, obući najljepšu odjeću i, ako ima mirisa, namirisati se."[92]

4.3. Poraniti i otići u džamiju prije početka namaskog vremena. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ko se u petak okupa, onako kao što se uzima gusul, a zatim u prvom sahatu ode u džamiju, imat će nagradu kao da je u kurban zaklao devu, ko ode u drugom sahatu, imat će nagradu kao da je u kurban zaklao kravu, ko ode u trećem sahatu, imat će

[92] - Ahmed i Ebu Davud. Osnova hadisa nalazi se i kod Buharije i Muslima.

nagradu kao da je u kurban zaklao rogatog ovna, ko ode u četvrtom sahatu, imat će nagradu kao da je u kurban zaklao kokoš, a ko ode u petom sahatu, imat će nagradu kao da je žrtvovao jaje, dok se, kada se imam pojavi, okupe meleki da slušaju hutbu."(Malik)

4.4. Kada se uđe u džamiju, klanjati koliko se može, od četiri pa više rekata nafila namaza, jer je Poslanik ﷺ rekao: "Nema toga čovjeka koji se u petak okupa i dobro - što bolje može - očisti i namiriše se uljanim ili kakvim drugim mirisom koji se zatekne u kući, te tako, ne razdvajajući bilo koga, ode u džamiju, klanja ono što mu je propisano i pažljivo sasluša šta imam govori, a da mu Allah od te do sljedeće džume neće oprostiti, ukoliko ne počini neki od velikih grijeha." (Buharija)

4.5. Kada se imam pojavi, prekinuti svaki razgovor i igranje sa kamenčićima i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ako na džumi, dok imam govori, makar i svome najbližem drugu do tebe kažeš: "Psst!"- učinio si besmislicu."(Muslim)

"Ko (za vrijeme džume) uzme koliko je kamenčić, učinio je besmislicu, a ko učini besmislicu, nema mu džume."(Ebu Davud)

4.6. Kada se uđe u džamiju i zatekne da je imam već počeo držati hutbu, klanjat će se samo dva kratka rekata *tehijjetu-l-mesdžida* i nastaviti pratiti imamov govor. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada u petak neko od vas uđe u džamiju i zatekne imama da drži hutbu, neka klanja dva rekata (*tehijjetu-l-mesdžida*) i neka ih što više skrati." (Muslim)

4.7. Ako je gužva kada se uđe u džamiju, ne gurati se, ne gaziti preko svijeta i ne razdvajati ih u safovima, jer je to mekruh. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Sjedi i ne ezijjeti druge!"(Ebu Davud) i "Ne razdvajaj dvojicu (u saffu)!" - upućene čovjeku koga je vidio da gazi preko ljudi.

4.8. Ne kupovati i ne prodavati bilo šta kada se oglasi poziv za namaz (ezan), jer je to zabranjeno (haram) riječima Uzvišenog:

إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

O vjernici, kada se u petak na namaz pozovete, kupoprodaju ostavite i pođite da namaz obavite! (El-Džumu'a, 9.)

4.9. Uoči petka ili u petak proučiti sure *El-Kehf*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko u petak prouči suru *El-Kehf*, od te do sljedeće džume će ga pratiti i obasjavati svjetlo."[93]

4.10. Što više donositi salavate na Allahova Poslanika ﷺ jer je on rekao: "Petkom i uoči petka što više na mene donosite salavat, jer ću onome ko to bude činio biti svjedok i zagovarač na Sudnjem danu."[94]

4.11. Petkom što više učiti dove, jer u tom danu ima čas, u kome će - ako se potrefi da se u njemu Allahu uputi dova - Allah, sigurno, dovu uslišati i dati ono što se zamoli. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Petkom ima jedan čas u kome - ako ga potrefi - vjernik, Allaha ﷻ neće ni za kakvo dobro zamoliti, a da mu ga Allah neće dati i dovu uslišati."[95]

U vezi sa spomenutim časom se po jednoj verziji navodi da je to vrijeme od momenta kada se imam popne na minber dok se ne završi namaz (tj. ne preda selam), a po drugoj, poslije ikindije.[96]

5. Koje sve uvjete treba ispuniti, da bi neko bio obavezan klanjati džumu?

5.1. da je muškarac, jer žena nije obavezna klanjati džumu,

5.2. da je slobodan, jer rob nije dužan klanjati džumu,

5.3. da je punodoban, jer dijete nije dužno klanjati džumu,

5.4. da je zdrav, jer bolesnik koji zbog bolesti ne može doći u džamiju, nije dužan klanjati džumu i

5.5. da je u svome mjestu boravka, jer musafir na putu nije dužan klanjati džumu. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi:

---

93 - Hadis bilježi Hakim i ocjenjuje ga kao sahih.

94 - Hadis sa hasen senedom bilježi Bejheki.

95 - Hadis bilježi Muslim. U drugoj verziji istog hadisa stoji i dodatak: "dok je na namazu."

96 - U sahih hadisu koji bilježe Ahmed i Ibn Madže se kaže da je to vrijeme poslije ikindije, a u hadisu koji bilježi Ebu Davud, doduše sa daif senedom, da je to vrijeme otkako se imam popne i sjedne na minber pa dok ne preda selam.

"Džuma-namaz je obavezna za svakog muslimana, osim za četiri osobe: roba u tuđem vlasništvu, ženu, dijete i bolesnika."[97]

"Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, dužan je petkom klanjati džuma-namaz, osim ako se radi o bolesniku, musafiru, ženi, djetetu i robu."[98]

Međutim, treba napomenuti da je džuma valjana i onome ko ju, iako nije obavezan, klanja za imamom i da nije potrebno da poslije nje, ponovo klanja podne-namaz.

6. Uvjeti za valjanost džume

Da bi džuma bila valjana, potrebno je:

6.1. da se klanja u naseljenom mjestu (gradu ili selu), jer džuma klanjana u pustinji ili na putu nije valjana. Ovo zato što je džuma u doba Poslanika ﷺ klanjana samo u naseljenim mjestima (gradovima i selima), što Poslanik ﷺ stanovnicima pustinje nije naredio da klanjaju džumu i što je, iako je često putovao, nikada na putu nije klanjao,

6.2. da se klanja u džamiji, jer džuma klanjana van džamije na otvorenu prostoru nije valjana. Ovo zato da se muslimani na otvorenom prostoru ne bi izlagali pogubnoj žegi i hladnoći i

6.3. da se uz džuma-namaz održi hutba, jer bez hutbe nije ispravan ni sâm namaz, budući da je džuma propisana upravo radi hutbe.

7. Džuma-namaz nije obavezna ni za onog ko stanuje daleko

Džuma-namaz, također, nije obavezna ni za onoga ko stanuje tri i više milja daleko od mjesta (grada ili sela) u kojem se ona obavlja. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Džuma-namaz je obavezna za

---

97 - Hadis preko Tarika b. Šihaba bilježi Ebu Davud i dodaje: "Tarik ga nije direktno čuo od Vjerovjesnika ﷺ tako da ovaj hadis spada u mursel. Međutim, i mursel hadis koji kazuje neko od ashaba, može služiti kao dokaz."

98 - Hadis bilježe Darekutni i Bejheki. Iako u senedu hadisa ima izvjesne slabosti, većina islamskih učenjaka, kako od onih ranijih, tako i kasnijih, je mišljenja da ga se treba pridržavati.

onoga ko čuje poziv (tj. ezan)."[99] - a glas mujezina se obično ne čuje dalje od tri milje (4,5 km)[100]

8. Kako će postupiti onaj ko prispije na jedan rekat džume ili manje?

Ako muktedija stigne za imamom klanjati jedan rekat džuma-namaza, nakon što imam preda selam, ustat će i klanjati još jedan rekat. U tom slučaju će mu džuma biti valjana. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ko stigne (za imamom) klanjati jedan rekat, stigao je cio namaz." (Muttefekun alejhi)

Ako muktedija, pak, stigne za imamom klanjati manje od jednog rekata: recimo stigne imama na sedždi od drugog rekata, (srcem) će zanijjetiti da klanja podne, te će, nakon što imam preda selam, ustati i završiti namaz sa četiri rekata.

9. Džuma-namaz na više mjesta u istom gradu

Ukoliko je glavna džamija u nekom gradu pretijesna da bi mogla prihvatiti sve klanjače, a iz objektivnih razloga se ne može proširiti, dozvoljeno je, shodno potrebi, uspostaviti da se džuma-namaz klanja u još jednoj ili više džamija u tom gradu.

10. Kako se klanja džuma-namaz?

Džuma-namaz se klanja tako što se imam nakon zevala (tj. nakon što sunce pređe polovinu neba), popne na minber i nazove selam prisutnima. Kada sjedne, mujezin prouči ezan za podne. Kada mujezin završi sa ezanom, imam će ustati i prisutnima održati hutbu koju će započeti sa zahvalom i pohvalom Allaha ﷻ i donošenjem salavata na Njegovog roba i poslanika, Muhammeda ﷺ. Zatim će se, sa prigodnim savjetima - povremeno podižući glas - obratiti prisutnima i podsjetiti ih na ono šta im sve Allah i Njegov Poslanik naređuju, a šta zabranjuju. Tokom hutbe također će ih nastojati -

---

[99] - Hadis bilježe Ebu Davud i Darekutni. Iako je daif, za njegovu praktičnu primjenu opredjelili su se imami: Ahmed, Malik i Šafija, tim prije što Muslim bilježi jedan drugi hadis u kome je Allahov Poslanik ﷺ čovjeka sa slabim vidom, koji je od njega zatražio da mu da olakšicu i da ne dolazi u džemat, nego da klanja kod kuće, upitao: "Čuješ li poziv na namaz (tj. ezan?)" Smisao hadisa je: da nije čuo ezan, ne bi bio obavezan dolaziti u džamiju da klanja u džematu.

[100] - Po onima koji kažu da milja iznosi tri hiljade aršina (zira).

podsjećajući ih na obećanu nagradu - podstaći da čine što više dobrih djela, kao i na prijetnju Allahovom kaznom, kako bi ih odvratio od onoga što ne valja. Zatim će nakratko sjesti, a potom ustati i nastaviti (drugi dio) hutbe u kojoj će, opet, na početku zahvaliti Allahu ﷻ i pohvaliti Ga. Nakon toga će nastaviti hutbu, na isti način kao i ranije; dižući glas kao da se obraća okupljenoj vojsci koju istovremeno i savjetuje i upozorava. Kada završi sa hutbom s kojom, uzgred budi rečeno, ne treba previše duljiti, imam će sići sa minbere, a mujezin će proučiti ikamet za namaz. Klanjat će dva rekata na kojima će učiti naglas, pri čemu je lijepo da na prvom rekatu poslije *Fatihe* prouči suru *El-A 'la* (*Sebbihisme rabbikel-a'lâ*), a na drugom suru *El-Gašije* (*Hel etâke hadîsu-l-gašije*) ili njima slično.[101]

XI - Vitr-namaz, sabahski sunneti, te ostali dnevni sunneti i nafile

a) Vitr-namaz

1. Propisanost i definicija vitr-namaza

Vitr-namaz je obavezni sunnet koji musliman ni u kom slučaju ne bi trebao izostavljati. Klanja se poslije jacije i noćnih nafila, a sastoji se od jednog rekata. U vezi sa ovim namazom, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao: "Noćni namaz (*salâtu-l-lejl*) klanja se dva po dva rekata, pa kada se neko od vas poboji, da će ga zateći zora, neka klanja jedan rekat i tako sa *vitrom* (neparnim brojem) završi ono što je do tada klanjao." (Buharija)

2. Šta je sunnet klanjati prije vitr-namaza

Prije vitr-namaza sunnet je klanjati od dva do deset rekata nafile i tek nakon toga klanjati vitr-namaz. Ovo zato što u sahih predaji stoji da je tako činio Poslanik ﷺ.

3. Vrijeme vitr-namaza

Vrijeme vitr-namaza je od jacije pa do pred samu zoru, s tim što je bolje klanjati ga u drugoj, nego u prvoj polovini noći, osim ako se boji da će se prespati. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Ko se boji da

[101] - Muslim u svome *Sahihu* bilježi da je lijepo učiti sure: El-Džumu'a i El-Munâfikûn.

se neće probuditi krajem noći, neka vitr-namaz klanja na početku noći, a ko je siguran da će se probuditi krajem noći, neka ga klanja krajem noći, jer je tako, s obzirom na brojnije prisustvo,[102] bolje." (Muslim)

4. Kada će vitr-namaz klanjati onaj ko ga prespi?

Ako neko prespava vitr-namaz i ne probudi se sve do sabahskog vremena, klanjat će ga prije nego što klanja sabah, jer je Poslanik ﷺ rekao:

"Ako neko od vas ustane na sabah, a nije prethodno klanjao vitr-namaz, neka ga klanja (prije sabaha)."[103]

"Ko prespi ili zaboravi klanjati vitr-namaz, neka ga klanja kada se sjeti."[104]

5. Učenje na vitr-namazu

Lijepo je (mustehab), na dva rekata nafile prije vitr-namaza, poslije *Fatihe* proučiti: *El-A'la* (*Sebbihisme rabbikel-a'lâ*) i *El-Kafirûn* (*Kul jâ ejjuhel-kâfirûn*), a na vitr-namazu poslije *Fatihe*: *Es-Samed* i *El-Mu'avvizetejn* (*Kul huvallâhu ehad, Kul eûzu birabbil-felek i Kul eûzu birabbin-nâs*)[105]

6. Mekruh je više puta klanjati vitr-namaz u istoj noći

Nije lijepo (mekruh je) u istoj noći klanjati više puta vitr-namaz, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema dvojih vitara u jednoj noći."[106] To znači da onaj ko vitr-namaz klanja u prvoj polovini noći, pa se u drugoj polovini noći probudi i hoće da klanja nafilu klanjat će je, ali neće ponovo klanjati vitr-namaz. Dokaz za to su gore citirane Poslanikove ﷺ riječi: "Nema dvojih vitara u jednoj noći."

---

102 - Tj. prisustvo meleka u većem broju nego obično.

103 - Hadis bilježi Hakim i ocjenjuje ga kao sahih.

104 - Hadis bilježi Ebu Davud i ocjenjuje ga kao sahih.

105 - Hadis u kojem se govori da se ovo uči na vitr-namazu, prenose: Ebu Davud, Nesai sa dobrim senedom te Ahmed.

106 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

b) Sabahski sunneti

1. Propisanost sabahskih sunneta

Dva rekata sabahskih sunneta spadaju u pritvrđene sunnete (*sunne-i-muekkede*) i kao takvi su obavezni kao i vitr-namaz. Ovo zato što su sabahski sunneti prvo što vjernik u toku dana klanja, isto kao što je vitr-namaz zadnje što u toku noći klanja. Kao takve, Allahov Poslanik ﷺ ne samo što je potvrdio svojom praksom - tako što ih je redovno klanjao i nikada nije izostavljao - nego ih je i svojim sljedbenicima preporučio riječima:

"Dva rekata sabahskih sunneta, bolji su čitavog ovog dunjaluka i svega što je na njemu." (Muslim)

"Ne izostavljajte dva rekata sabahskih sunneta, čak i kada bi vas konjica progonila." (Ahmed i Ebu Davud)

2. Vrijeme sabahskih sunneta

Vrijeme sabahskih sunneta je od zore do sabah-namaza (tj. sabahskih farza). Onaj ko ih prespi i probudi se tek poslije izlaska Sunca, ili ih zaboravi na vrijeme klanjati, klanjat će ih naknadno, kada se sjeti, osim ako je sunce prešlo zenit i nastupilo podnevsko vrijeme. U tom slučaju ih neće klanjati. U vezi sa sabahskim sunnetima, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ko ne klanja dva rekata sabahskih sunneta, prije izlaska sunca neka ih klanja (naknadno)"[107]

Jednom prilikom, dok je sa ashabima bio u jednom pohodu, Allahov Poslanik ﷺ je - zajedno sa njima - prespao sabah, jer su se probudili tek nakon izlaska sunca. Kada su se malo udaljili iz mjesta u kome su spavali, Allahov Poslanik ﷺ je naredio Bilalu da prouči ezan, pa je prije sabaha (tj. sabahskih farza) klanjao dva rekata sabahskih sunneta, nakon čega je proučen ikamet i klanjan sabah-namaz." (Buharija)

3. Kako se klanjaju sabahski sunneti?

Sabahski sunneti se sastoje od dva kratka rekata, od kojih se na prvom, poslije *Fatihe*, u sebi prouči sura *El-Kafirûn* (*Kul jâ ejjuhe-l-*

[107] - Sened hadisa je dobar, a bilježi ga Bejheki.

kâfirûn), a na drugom sura *Es-Samed* (*Kul huvallâhu ehad*). Ako bi se izostavila sura i proučila samo *Fatiha*, namaz bi bio valjan. U tom smislu se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ bi prije sabah-namaza (tj. sabahskih farza) klanjao dva rekata (tj. sabahskih sunneta) i to tako kratko da sam se znala upitati: 'Je li uopće na njima stigao proučiti *Fatihu* ili nije?'(Malik) Drugom prilikom, kazujući o tome kako je Allahov Poslanik ﷺ klanjao sabahske sunnete, Aiša, r.a., je rekla: "Allahov Poslanik ﷺ je na sabahskim sunnetima učio: *Kul jâ ejjuhe-l-kâfirûn!* i *Kul huvallâhu ehad!*, i to u sebi."(Muslim)

c) Ostali sunneti uz farz-namaze (*revatib*)

Revatib su ostali sunneti koji se u toku jednog dana klanjaju prije ili poslije farz-namaza. To su: dva rekata prije podne i dva poslije podne, dva rekata prije ikindije, dva rekata poslije akšama i dva ili četiri rekata poslije jacije.

U tom smislu se od Ibn Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Od Vjerovjesnika ﷺ sam zapamtio da je klanjao deset rekata: dva rekata prije podne i dva rekata poslije podne, dva rekata poslije akšama u svojoj kući i dva rekata prije sabaha." (Muttefekun alejhi)

Od Aiše, r.a., se prenosi da je govorila: "Poslanik ﷺ nije imao običaj izostavljati četiri rekata prije podne."(Buharija)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Između svaka dva ezana[108] je namaz."(Muttefekun alejhi)

"Allah se smilovao čovjeku koji prije ikindije (tj. ikindijskih farza) klanja četiri rekata!"[109]

d) Dobrovoljni nafila-namazi

1. Vrijednost nafila-namaza

Nafila-namazi imaju svoju posebnu veliku vrijednost. U vezi sa njima, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao: "Allah Svome

[108] - Tj. između svakog ezana i ikameta (Prim. prev).

[109] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

robu nije dopustio ništa bolje od dva rekata dobrovoljnog namaza (nafile), jer se iznad robove glave, sve dok je na namazu, prosipa dobrota."[110]

Jednom drugom prilikom, zamoljen od nekog čovjeka da ga zajedno sa sobom uvede u Džennet, Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Pomozi mi tako što ćeš što više na sedždi provoditi." (Muslim)

2. Smisao nafila-namaza

Smisao nafila-namaza, između ostalog, ogleda se i u tome što će oni nadomjestiti eventualni nedostatak farz-namaza. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Prvo za što će ljudi na Sudnjem danu polagati račun biće njihov namaz, kada će naš Gospodar - Koji sve najbolje zna - reći melekima: 'Pogledajte šta je sa namazima roba Moga; jesu li upotpunjeni ili im nešto fali?' - pa će mu se, ukoliko budu upotpunjeni, tako i upisati, dok će - ukoliko im bude bilo šta falilo - Gospodar reći: 'Pogledajte, ima li rob Moj kakvih nafila (dobrovoljnih namaza)!' - pa će im, ukoliko ih bude imao, reći: 'Upotpunite farz-namaz robu Mome od njegovih nafila!' - a zatim će se djela kao takva obračunati."[111]

3. Vrijeme nafila-namaza

Nafila-namazi se, općenito uzevši, mogu klanjati i po danu i po noći, osim u sljedećih pet vremena:

3.1. nakon što se klanja sabah, pa do izlaska sunca,

3.2. od izlaska sunca, pa dok sunce ne odskoči za dužinu jednog koplja,

3.3. kada je sunce tačno na sredini neba, pa dok ne nagne malo prema zapadu,

3.4. Nakon klanjanja ikindije, pa dok sunce ne požuti i izgubi jačinu sjaja i

3.5. otkako požuti i izgubi jačinu sjaja, pa dok ne zađe.

110 - Hadis je sahih, a bilježi ga Tirmizi.

111 - Hadis je hasen, a navode ga Ebu Davud i Ahmed.

Sve ovo prema Poslanikovim ﷺ riječima upućenim Amru b. Abesi, kada ga je ovaj upitao o namazu: "Klanjaj sabah-namaz i poslije toga ništa ne klanjaj, sve dok sunce ne izađe i ne odskoči, jer ono izlazi između rogova šejtana. To je vrijeme kada mu sedždu čine nevjernici. Zatim klanjaj sve dok se sjena koplja maksimalno ne smanji, jer u to doba namazu prisustvuje mnoštvo (meleka), a zatim prestani klanjati, jer se tada rasplamsava Džehennem. Kada se sjena (koplja) počne povećavati, ponovo klanjaj, jer i u to doba namazu prisustvuje mnoštvo (meleka),sve dok ne klanjaš ikindiju. Zatim ne klanjaj ništa sve dok Sunce ne zađe, jer ono zalazi između rogova šejtana i tada mu sedždu čine nevjernici." (Muslim)

4. Može li se nafila klanjati sjedeći?

Nafila se može klanjati i sjedeći, s tim što onome ko ju klanja sjedeći pripada upola manja nagrada od onoga ko ju klanja stojeći. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Čovjekov namaz obavljen sjedeći je pola namaza."[112]

5. Dobrovoljni (nafila) namazi su:

5.1. *Tehijjetu-l-mesdžid*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas uđe u džamiju neka nipošto ne sjeda dok ne klanja dva rekata." (Buharija i Muslim)

5.2. *Salâtu-d-duhâ* koji se sastoji od četiri do osam rekata (čije vrijeme počinje kada sunce odskoči za jedno koplje i traje do zevala). O njemu je Poslanik ﷺ rekao: "Uzvišeni Allah govori: 'O sine Ademov, klanjaj radi Mene četiri rekata početkom dana, pa ću te čuvati do kraja dana.'"[113]

5.3. *Teravih-namaz* koji se klanja u mjesecu ramazanu. O njemu je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko uz ramazan klanja (*teravih-namaz*) vjerujući i nadajući se (nagradi), bit će mu oprošteni ranije počinjeni grijesi."(Buharija)

5.4. *Dva rekata namaza poslije uzimanja abdesta* za koje je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Koji god musliman propisno i pažljivo uzme abdest, Allah će mu između njega i namaza koji slijedi oprostiti grijehe." (Muslim)

---

[112] - Muttefekun alejhi, a također su ga zabilježili Ebu Davud i Nesai.

[113] - Sened hadisa je dobar, a bilježe ga Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi.

5.5. *Dva rekata namaza u mahalskoj džamiji po povratku sa puta* koja je redovno klanjao i Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu Ka'b b. Malik, r.a., pripovijeda: "Kada bi se vratio sa puta, prvo što bi Vjerovjesnik ﷺ uradio bilo je da ode u džamiju i u njoj klanja dva rekata."(Buharija i Muslim)

5.6. *Dva rekata za pokajanje* za koja je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema toga čovjeka koji nešto pogriješi, (pa se pokaje), ustane, uzme abdest, klanja dva rekata i zamoli Allaha da mu oprosti, a da mu Allah neće oprostiti."[114]

5.7. *Dva rekata prije akšamskih farza* za koja je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Klanjajte (ih) prije akšama!" To je ponovio dva puta, a treći put je dodao: "Ko hoće." (Buharija)

5.8. *Dva rekata istihara-namaza* za koji je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada neko od vas namjerava da se odluči za kakav važan posao, neka pored farz-namaza klanja još dva rekata, a zatim zamoli: *Allâhumme, innî estehîruke bi'ilmike ve estakdiruke bikudretike, ve es'eluke min fadlike-l-azîmi, fe inneke takdiru ve lâ akdiru, ve ta'lemu ve lâ a'lemu, ve ente 'allâmul-gujûb! Allâhumme in kunte ta'lemu enne hâzel-emre hajrun lî fî dînî ve me'âšî ve 'âkibeti emrî fakdirhu lî ve jessirhu lî summe bârik lî fîhi, ve in kunte ta'lemu enne hâze-l-emre šerrun lî fî dînî ve me'âšî ve 'âkibeti emrî, fasrifhu 'annî vasrifnî 'anhu vakdur lije-l-hajre hajsu kâne, summe raddinî bihî!* / "Allahu, tražim izbor znanjem Tvojim i tražim pomoć, pomoću Tvojom i tražim da me obaspeš velikom dobrotom Tvojom, jer Ti si sve kadar, a ja nisam, Ti znaš, a ja ne znam i jer Ti sve tajne dobro znaš. Allahu, ako je prema Tvom znanju ova stvar za mene, u pogledu moje vjere, moga života i moga svršetka dobra, Ti mi je odredi, olakšaj i učini sretnom i blagoslovnom, a ako je prema Tvom znanju ova stvar za mene loša u pogledu moje vjere, moga života i moga svršetka, onda je od mene otkloni, odvrati me od nje i odredi za mene dobro gdje god to bilo i zadovolji me s tim!" (Buharija)

Svoju potrebu (želju) treba spomenuti kod riječi *enne hâze-l-emre* / "da je ova stvar..."[115]

[114] - Hadis je hasen, a bilježi ga Tirmizi.

[115] - Istihara se klanja samo po pitanju stvari koje su dozvoljene (mubah), a ni u kom slučaju po pitanju onoga što je naređeno ili zabranjeno, jer musliman ne može praviti izbor kad su u pitanju stvari koje su mu naređene ili zabranjene.

5.9. *Salatu-l-hadže*. Klanja se u slučaju kada musliman ima kakvu želju ili potrebu, pri čemu uzme abdest, klanja dva rekata i zamoli Allaha ﷻ da mu je ispuni. U vezi sa ovim namazom Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ko lijepo i pažljivo uzme abdest, klanja lijepo dva rekata i zamoli Allaha za kakvu potrebu, Allah će mu je sigurno, prije ili kasnije, ispuniti."[116]

5.10. *Salatu-t-tesbih* koji se sastoji od četiri rekata. U njemu se na svakom rekatu nakon učenja (kiraeta) po petnaest puta prouči: *Subhânallâhi, ve-l-hamdu lillâhi, ve lâ ilâhe illellâhu vallâhu ekber! /* "Slava Allahu! Hvala Allahu! Nema boga osim Allaha! Allah je najveći!" Te iste riječi po deset puta se prouče: na rukû'u, poslije dizanja sa ruku'a, na sedždi, poslije dizanja sa sedžde i na sjedenju između dva rekata (*dželsetu-l-istiraha*) tj. poslije druge sedžde na svakom rekatu, tako da ukupan broj proučenih riječi tesbiha na svakom rekatu bude sedamdeset pet. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je svom amidži Abbasu rekao: "Amidža Abbas, hoćeš li da ti nešto dam (tj. da te nešto podučim)?... " itd. do kraja podugačkog hadisa u kome ga je podučio kako se klanja *salatu-t-tesbih* u kome mu je, između ostalog, rekao: "ako ga mogneš klanjati svaki dan jedanput, klanjaj ga, ako ne mogneš, onda bar jedanput sedmično, a ako ne mogneš, onda bar jedanput godišnje, a ako ni to ne mogneš, onda bar jedanput u životu."[117]

5.11. *Sedždetu-š-šukr* (sedžda zahvalnosti) koju musliman treba učiniti kada ga zadesi kakvo dobro (blagodat), kada mu se ispuni kakva želja ili kada se spasi od nečega čega se bojao. Čini se tako da, iz zahvalnosti, padne na sedždu Allahu ﷻ odmah, čim čuje za blagodat koja ga je zadesila, po ugledu na Vjerovjesnika ﷺ koji bi, čim bi čuo za kakvu radosnu vijest, iz zahvalnosti prema Uzvišenom Allahu, pao na sedždu. Tako je npr. kada mu je došao Džibril, a.s., i rekao: "Ko tebe jedanput blagoslovi, njega će Allah deset puta." - odmah, iz zahvalnosti prema Allahu, pao na sedždu. (Ahmed)

5.12. *Sedždetu-t-tilaveti* (sedžda prilikom učenja Kur'ana). Nju je sunnet učiniti. O ovoj sedždi Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kada čovjek prouči neki od ajeta sedžde i padne na sedždu, šejtan se povuče ustranu i počne plakati i govoriti: "Teško meni! Naređeno mu je da učini sedždu,

[116] - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ahmed.

[117] - Hadis bilježe Ebu Davud i drugi, od kojih ga neki ocjenjuju kao sahih.

pa ju je učinio i zaslužio Džennet, za razliku od mene, kome je također bilo naređeno da je učini, pa sam bio neposlušan i tako zaslužio Džehennem." (Muslim)

Dakle, kada musliman prouči neki od ajeta u kome se spominje sedžda ili čuje da ga je neko drugi proučio, sunnet mu je učiniti sedždu, donoseći tekbir (*Allâhu ekber*!), pri padanju na sedždu i dizanju sa sedžde i izgovarajući na samoj sedždi riječi: *Sedžede vedžhî li-llezî halekahû ve savverehû ve šekka sem'ahû ve besarehû bi havlihî ve kuvvetihî fe tebârekellâhu ahsenul-hâlikîn!* / "Moje lice pada na sedždu Onome Koji ga je stvorio i oblikovao i Koji mu je Svojom moći i snagom dao sluh i vid, neka je uzvišen Allah, najljepši Stvoritelj!" Onaj ko čini sedždu treba biti pod abdestom i okrenut prema Kibli.

Kur'anski ajeti, njih ukupno 15, kod kojih, kada se prouče ili se čuje da su proučeni, treba učiniti sedždu, su u Mushafu posebno obilježeni. Od Abdullah b. Amra b. 'Asa se prenosi da je u vezi njih rekao: "Vjerovjesnik ﷺ je u Kur'anu proučio 15 ajeta sa sedždom, od kojih se tri nalaze u dijelu zvanom *Mufessal*,[118] a dva u suri El-Hadždž."[119]

XII - Bajram-namazi

a) Propisanost i vrijeme bajram-namaza

Ramazanski bajram i Kurban-bajram su, kao vadžib, pritvrđeni sunneti. Uzvišeni Allah ih je zapovijedio riječima: إِنَّـا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ(١) فَصَـلِّ لِـرَبِّكَ وَانْحَـرْ /*Mi smo ti, uistinu, mnogo dobro dali, zato Gospodaru svome klanjaj i kurban kolji!* (El-Kevser, 1.-2.), dok je na drugom mjestu uspjeh vjernika uvjetovao njihovim klanjanjem, rekavši: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى(١٤) وَذَكَـرَ اسْـمَ رَبِّـهِ فَصَلَّى /*Postići će šta želi onaj ko se očisti i spomene ime Gospodara svoga pa namaz obavi!* (El-A'lâ, 14.-15.)

Allahov Poslanik ﷺ ne samo da ih je redovno klanjao, nego je i drugima naređivao da ih klanjaju, pozivajući na njih čak i žene i djecu, tim prije što su to dva obreda Islama i manifestacije kroz koje se pokazuju iman i bogobojaznost.

---

[118] - Po mišljenju većine islamskih učenjaka, *Mufessal* je zadnji dio Kur'ana, od sure El-Hudžurat pa do kraja Kur'ana.

[119] - Ebu Davud i drugi. Neki su ga ocijenili kao hasen.

Vrijeme klanjanja bajram-namaza je od kada sunce odskoči za jedno koplje, pa do zevala. Najbolje je Kurban-bajram klanjati odmah, čim nastupi, kako bi se ljudima ostavilo što više vremena za poslove oko klanja kurbana, dok je Ramazanski bajram bolje malo pomjeriti, kako bi oni koji nisu još podijelili sadekatu-l-fitr, imali dovoljno vremena da je podijele. Uostalom, tako je činio i Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu od Džundeba, r.a., se prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ bi nam Ramazanski bajram klanjao kada bi sunce odskočilo za dva koplja, a Kurban-bajram kada bi sunce odskočilo za jedno koplje."[120]

b) Šta je sve lijepo za bajram-namaz?

1. Okupati se, namirisati se i obući najljepšu odjeću koja se ima. U tom smislu, od Enesa, r.a., se prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ nam je naredio da za dva Bajrama obučemo najbolju i najljepšu odjeću koju imamo, da se namirišemo najboljim i najskupocjenijim mirisom koji imamo i da u kurban zakoljemo najbolje što nađemo."[121] Allahov Poslanik ﷺ bi za svaki Bajram oblačio svoj crni ogrtač (burdu)[122]

2. Za Ramazanski bajram pojesti nešto prije odlaska u džamiju, a za Kurban-bajram ne jesti ništa dok se ne vrati iz džamije i gledati da prvo što se pojede bude komadić džigerice od kurbana. Ovo zato što se od Burejde, r.a., prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ za Ramazanski bajram nikada nije izlazio dok prethodno nešto ne bi pojeo, niti bi za Kurbanski bajram šta jeo dok se ne bi (iz džamije) vratio, gledajući da prvo pojede nešto od svoga kurbana."[123]

3. Donositi tekbire, počevši, od uoči Bajrama, pa do - kod Kurban-bajrama - do posljednjeg dana, a kod Ramazanskog bajrama, dok imam ne izađe da klanja bajram-namaz. Bajramski tekbir glasi: *Allâhu ekber - Allâhu ekber! Lâ ilâhe illellâhu Allâhu ekber! Allâhu ekber ve lillâhil-hamd!*

Posebno treba gledati da se tekbiri što više donose kada se krene na musallu (mjesto gdje se bajram-namaz klanja) i poslije farz-namaza za

120 - Predaju navodi Hafiz u *Telhisu* i Ševkani u *Nejlu*.

121 - Hakim, a sened mu je solidan.

122 - Šafija, a sened mu je solidan na osnovu mutabe'e.

123 - Tirmizi i drugi. Ibn Kahtan predaju ocjenjuje kao sahih.

vrijeme dana Kurban-bajrama (tj. od sabaha Dana Arefata do ikindije posljednjeg dana Bajrama), jer Uzvišeni Allah veli:

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ / *I spominjite Allaha u određenim danima!* (El-Bekare, 203.)

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى / *...i spomene ime Gospodara svoga pa namaz obavi!* (El-A'lâ, 15.)

لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ / *...da biste Allaha veličali zato što vas je uputio.* (El-Hadždž, 37.)

4. Na musallu (mjesto gdje se klanja bajram-namaz), otići jednim, a vratiti se drugim putem, jer je tako činio i Allahov Poslanik ﷺ. U tom smislu, od Džabira se prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ bi se na Bajram kući vraćao drugim putem (a ne onim kojim bi otišao)." (Buharija)

5. Bajram-namaz klanjati na musalli (otvorenom prostoru), osim u slučaju kiše i nevremena, kada se može klanjati i u džamiji. Ovo zato, što je i Allahov Poslanik ﷺ kako se navodi u sahih predaji, bajram-namaz redovno klanjao na otvorenom prostoru (musalli).

6. Drugima čestitati Bajram, tako što će se svome bratu, nakon klanjanja namaza reći: *Tekabbelellâhu minnâ ve minke!* / "Primio Allah i od nas i od tebe!" Ovo zato što se prenosi da bi Poslanikovi ﷺ drugovi, kada bi se na Bajram susreli, jedni drugima čestitali riječima: *Tekabbelellâhu minnâ ve minkum!* / "Primio Allah i od nas i od vas!"[124]

7. Nije grijeh na Bajram malo obilnije pojesti, popiti i zabaviti se dozvoljenim zabavama, jer se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ za Kurban-bajram rekao: "Dani Kurban-bajrama su dani jela, pića i veličanja Allaha ﷻ." (Muslim)

U tom smislu su i Enesove, r.a., riječi: "Kada je Vjerovjesnik ﷺ stigao u Medinu, Medinjani su imali dva dana u kojima su se igrali i zabavljali, pa im je rekao: 'Uzvišeni Allah vam je, umjesto njih, dao dva druga, bolja dana: Ramazanski i Kurban-bajram.'"[125]

---

[124] - Predaju sa dobrim senedom bilježi Ahmed.

[125] - Hadis je vjerodostojan i bilježi ga Nesai.

Jednom drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je Ebu Bekru, r.a., - nakon što je ovaj izružio dvije robinje koje su na Bajram u Aišinoj, r.a., kući recitirale stihove i pjevale pjesme - rekao: "Ebu Bekre, svaki narod ima svoj praznik (na koji se veseli i zabavlja), a danas je naš praznik." (Buharija)

c) Kako se klanja bajram-namaz?

Bajram-namaz se klanja tako što će svijet, učeći tekbire, rano ujutro, izaći na musallu (otvoreni prostor), gdje će, kada sunce odskoči za nekoliko metara, izaći imam i bez ezana i ikameta, klanjati dva rekata bajram-namaza. Na prvom rekatu imam će, zajedno sa početnim, donijeti ukupno sedam tekbira koje će za njim džemat ponavljati. Potom će naglas proučiti *Fatihu* i suru *El-A'lâ* (*Sebbihisme rabbike-l-'alâ*). Na drugom rekatu će, zajedno sa tekbirom za kijam, donijeti ukupno šest tekbira, a zatim proučiti *Fatihu* i suru *El-Gašije* (*Hel etâke hadîsu-l-gâšije*) ili *Eš-Šems* (*Ve-š-šemsi ve duhâhâ*). Kada preda selam, imam će ustati i svijetu održati prigodnu hutbu koju će, kratkim sjedenjem, podijeliti na dva dijela. U njoj će, povremeno učeći tekbire, prisutnima vaziti i savjetovati ih, (podsjetiti ih na obavezu da se čine dobra djela, a izbjegavaju nevaljala). Hutbu će započeti zahvalom Allahu i pohvalom Njemu, a u daljem toku - ako se radi o Ramazanskom bajramu - objasniti prisutnom svijetu važnost sadekatu-l-fitra i propisa vezanih za njih, a ako se radi o Kurban-bajramu, objasnit će propise oko klanja kurbana, podsjetiti šta je sve u vezi sa kurbanom sunnet, šta se može zaklati u kurban, koliko najmanje kurban mora biti star itd. Kada imam završi sa hutbom, svijet će se, zajedno sa njim, razići, jer uz bajram-namaz, ni prije ni poslije njega, nema nikakvih sunneta da se klanjaju. Izuzetak predstavlja jedino onaj ko bi zakasnio na bajram-namaz, a zatekao imama na hutbi. Takav će, po Ibn Mesudovim, r.a., riječima: "Ko zakasni na bajram-namaz, neka klanja četiri rekata!"- ustati i naknadno klanjati četiri rekata po sebi, za razliku od onoga ko stigne imama na namazu, makar i na sjedenju, koji će, kada imam preda selam, ustati i naklanjati ono što ga je prošlo. Dakle, ako stigne na sjedenje, klanjat će dva rekata kao što su ga i prošla: prvi pa drugi.

XIII - Namaz pri pomračenju Sunca i Mjeseca

1. Propisanost i vrijeme namaza pri pomračenju Sunca i Mjeseca

Salâtu-l-kusûf je namaz koji se klanja pri pomračenju Sunca i Mjeseca i kao takav je pritvrđeni sunnet, kako za muškarce, tako i za žene. Allahov Poslanik ﷺ ga je naredio riječima: "Sunce i Mjesec su dva Allahova znaka koji se ne pomračuju ni radi čije smrti niti rođenja. Kada vidite da se pomrače, klanjajte!" (Buharija)

Salâtu-l-kusûf se klanja kao i bajram-namaz, a vrijeme klanjanja mu je od početka pomračenja Sunca ili Mjeseca, pa dok pomračenje potpuno ne prestane. Ukoliko se pomračenje desi pred kraj dana, kada je strogo mekruh klanjati nafilu, ovaj se namaz neće ni klanjati, nego će se umjesto njega učiti riječi zikra, istigfara i dova.

2. Šta je lijepo raditi prilikom pomračenja Sunca i Mjeseca?

Prilikom pomračenja Sunca i Mjeseca, lijepo je (*mustehab*) što više izgovarati riječi zikra, tekbira, istigfara i dova uopće, kao i podijeliti sadaku, osloboditi roba, učiniti kakvo dobročinstvo, pripaziti na rodbinu itd., jer je Vjerovjesnik ﷺ rekao: "Sunce i Mjesec su dva Allahova znaka koji se ne pomračuju ni radi čije smrti niti rođenja. Kada vidite da se pomrače, obratite se Allahu sa dovom, donosite tekbire, dijelite sadaku i klanjajte!" (Buharija)

3. Kako se klanja namaz *salâtu-l-kusûf*?

Salâtu-l-kusûf (namaz prilikom pomračenja Sunca) će se klanjati tako što će se svijet bez ezana i bez ikameta sastati u džamiji. Na njega bi se moglo pozvati i riječima: *Es-salatu-l-džami'a!* / "zajednički namaz!" Kada se svijet sabere i pomračenje Sunca počne, imam će sa prisutnima klanjati dva rekata, pri čemu će za svaki rekat obaviti po dva rukû'a i dva kijama, učeći duže i zadržavajući se na rukû'u i sedždi duže nego obično. Ukoliko pomračenje Sunca prestane za vrijeme namaza, namaz će se završiti kao redovna nafila.

U *salâtu-l-kusûfu* nema posebno propisane hutbe. Umjesto nje, lijepo bi bilo da se imam prisutnima ako želi obrati prigodnim predavanjem u kome bi ih opomenuo i posavjetovao. U tom smislu, od Aiše, r.a., se pripovijeda da je pričala: "Desilo se da je i u doba Poslanika ﷺ došlo do pomračenja Sunca, pa je Allahov Poslanik ﷺ ustao i otišao u džamiju, gdje

je donio tekbir, iza sebe posaffao ljude i počeo klanjati, pri čemu je na kijamu dugo učio, zatim donio tekbir i učinio ruku' na kome je dugo-dugo ostao, malo kraće nego što je učio na kijamu. Zatim je podigao glavu i proučio: *Semi'allâhu limen hamideh, rabbenâ ve leke-l-hamd!* Potom je ponovo počeo učiti i učio malo kraće nego prvi put, zatim je donio tekbir, učinio ruku' na kome je ostao malo kraće nego prvi put, zatim ponovo proučio: *Semi'allâhu limen hamideh, rabbenâ ve leke-l-hamd!* i nakon toga učinio sedždu. Na drugom je rekatu ponovio sve isto kao i na prvom, tako da je učinio ukupno četiri ruku'a i četiri sedžde. Pomračenje Sunca je prestalo prije nego su se razišli, pa je Allahov Poslanik ﷺ ustao i okupljenom svijetu održao hutbu u kojoj je prvo zahvalio Allahu, onako kako Mu i dolikuje, a potom rekao: "Sunce i Mjesec su dva Allahova znaka koji se ne pomračuju ni radi čije smrti niti rođenja. Kada ih[126] vidite da se pomrače, spremite se za namaz!" (Muslim)

4. Pomračenje Mjeseca

Po Poslanikovim ﷺ riječima: "Kada ga vidite da se pomrači, spremite se za namaz!"(Muslim) ispada da je namaz pri pomračenju Mjeseca isti kao i pri pomračenju Sunca. Međutim, neki islamski učenjaci su mišljenja da se namaz pri pomračenju Mjeseca tretira kao i ostale nafile, pa se treba klanjati pojedinačno, a ne džematile, bilo to kod kuće ili u džamiji. Ovo zato, što nije zabilježeno da je Allahov Poslanik ﷺ sakupio ljude da se u džematu klanja namaz prilikom pomračenja Mjeseca, kao što je učinio prilikom pomračenja Sunca.

Na kraju, potrebno je naglasiti da je ovo pitanje jako široko, pa neka ga klanja kako ko hoće, u džematu ili pojedinačno. Važno je da se svijet, kako muškarci tako i žene, odazovu i pripreme za namaz i dovu da im Allah ukloni ono što ih je zadesilo.

XIV - Namaz za kišu

1. Propisanost namaza za kišu

Salâtu-l-istiskâ' (namaz za kišu) je pritvrđeni sunnet koji je Allahov Poslanik, ﷺ, redovno prakticirao, objavljivao ga svijetu i radi njegova obavljanja izlazio na musallu (otvoreni prostor). U tom smislu,

---

[126] - U većini verzija ove predaje stoji jednina "kada ga vidite da se pomrači" jer je nemoguće da u isto vrijeme dođe do pomračenja i Sunca i Mjeseca.

od Abdullaha b. Zejda se prenosi da je rekao: "Kada je izašao da obavi namaz za kišu, Vjerovjesnik ﷺ se sa izvraćenim ogrtačem okrenuo prema Kibli i klanjao dva rekata namaza, učeći na njima naglas." (Muttefekun alejhi)

2. Definicija namaza za kišu

Salâtu-l-istiskâ' je obraćanje Uzvišenom Allahu sa molbom - kroz namaz, dovu, pokajanje i traženje oprosta - da u doba suše[127] na zemlju, ljude i životinje, iz Svoje milosti, spusti kišu.

3. Kada se klanja namaz za kišu?

Salâtu-l-istiskâ' se klanja u isto vrijeme kao i bajram-namaz. U tom smislu su i Aišine, r.a., riječi: "Allahov Poslanik ﷺ je izašao da nam klanja (*salâtu-l-istiskâ'*) kada su se pojavili okrajci sunca."[128]

Međutim, *salâtu-l-istiskâ'* se može klanjati u bilo koje doba dana, osim u vrijeme kada je općenito mekruh klanjati.

4. Šta je lijepo uraditi prije namaza za kišu?

Lijepo bi bilo da imam, na nekoliko dana ranije, objavi da će se klanjati namaz za kišu i da pozove svijet da se pokaje, da se okani grijeha i da ispravi nepravdu, da ga podstakne na post i dijeljenje milostinje, te da se mani mržnje i nepodnošljivosti, jer su grijesi uzrok suše i nestašice, isto kao što su blagostanje i bereket posljedica dobrih djela.

5. Kako se klanja namaz za kišu?

Salâtu-l-istiskâ' će se klanjati tako što će imam zajedno sa svijetom izaći na musallu i tamo klanjati dva rekata namaza pri čemu će, ako hoće, kao i na bajram-namazu, na prvom rekatu donijeti sedam, a na drugom

---

[127] - Suša i nestašica vode su u osnovi posljedica grijeha i nepokornosti prema Uzvišenom Allahu. Najbolji dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi: "Kad god ljudi budu zakidali na mjerici i kantaru, biće kažnjeni sušom, nestašicom i tiranijom njihove vlasti. Kada god odbiju dati zekat na svoj imetak, biće im uskraćena kiša s neba, a da nije životinja, ne bi im od nje više ni kap pala." (Ibn Madže)

[128] - Predaja je sahih, a bilježe je Ebu Davud i Hakim.

pet tekbira, te na prvom rekatu proučiti naglas: *Fatihu* i suru *El-A'lâ* (*Sebbihisme rabbike-l-a'lâ*), a na drugom: *Fatihu* i suru *El-Gâšije* (*Hel etâke hadîsu-l-gâšije*). Zatim će se imam okrenuti prema svijetu i održati hutbu u kojoj će što više izgovoriti riječi istigfara, a nakon toga proučiti dovu koju će svijet popratiti riječima: *Amîn!* Zatim će se imam okrenuti prema Kibli i izvratiti svoj ogrtač, okrećući desnu stranu na lijevu, a lijevu na desnu. To isto će za njim učiniti i prisutni svijet i tako neko vrijeme moliti Allaha da im spusti kišu, a potom se razići.

U tom smislu se od Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je rekao: "Jednom prilikom Allahov Vjerovjesnik ﷺ je, zajedno sa nama, izašao da Allaha zamoli za kišu, pa nam je bez prethodno proučenog ezana klanjao dva rekata namaza, a zatim nam održao hutbu i proučio dovu. Potom se okrenuo prema Kibli, digao ruke i izvratio svoj ogrtač pri čemu je njegovu desnu stranu okrenuo na lijevu, a lijevu na desnu."[129]

6. Dova za namaz za kišu

Pripovijeda se da je Vjerovjesnik ﷺ poslije namaza za kišu učio sljedeću dovu: "*Allâhumme-s-kinâ gajsen mugîsen meri'en meri'an gadekan mudžellelen 'âmmen tabekan sehhan dâimen! Allâhumme-s-kinâ el-gajse ve lâ tedž'alnâ minel-kânitîn! Allâhumme bil'ibâdi vel-bilâdi vel-behâimi vel-halki mine-l-evâi ve-l-džehdi ve-d-danki mâ lâ neškûhu illâ ilejke! Allâhumme enbit lena-z-zer'a ve edir lena-d-dar'a veskinâ min berekâti-s-semâi ve enbit lenâ min berekâti-l-erdi! Allâhummerfa' 'annâ el-džehde ve-l-džû'a ve-l-'urâ vekšif 'annâ nin-el-belâi mâ lâ jekšifuhû gajruke! Allâhumme innâ nestagfiruke, inneke kunte gaffâren fe ersili-s-semâe 'alejnâ midrâren! Allâhummeski 'ibâdeke ve behâimeke venšur rahmeteke ve ahjî beledek-el-mejjite!* / "Allahu, daj nam obilnu kišu od koje će nići i rasti svakojako bilje i zelenilo i koja će obilno i redovno padati na sve strane! Allahu, daj nam obilnu plodnu kišu i ne dopusti da budemo od onih koji su pali u očaj! Allahu, robove Tvoje, zemlju Tvoju, životinje Tvoje i stvorenja Tvoja pogodila je suša, nevolja i nestašica. Ne žalimo se zbog toga nikome drugome osim Tebi. Allahu, daj da naši usjevi niknu, da vimena naše stoke budu puna mlijeka! Napoji nas blagodatima sa neba i daj da nam one izviru iz zemlje! Allahu, skini sa nas ovu nevolju, glad i nestašicu! Otkloni od nas ovu nesreću koju samo Ti možeš otkloniti! Allahu, molimo Te za oprost, pa nam oprosti

---

[129] - Ahmed, Ibn Madže i Bejheki i rekli su da su njegovi prenosioci (ravije) povjerljivi (sikat).

kao što si nam i ranije opraštao! Allahu, pošalji nam obilnu kišu pa napoj robove Svoje i životinje Svoje! Pošalji milost Svoju i oživi obamrlu zemlju Svoju!"[130]

Također se navodi da bi, kada bi kiša počela padati, Allahov Poslanik ﷺ imao običaj proučiti sljedeću dovu: "*Allâhumme sakjâ rahmetin ve lâ sakjâ azâbin ve lâ belâin ve lâ hedmin ve lâ garekin! Allâhumme 'ale-d-dirâbi ve menâbiti-š-šedžeri! Allâhumme havâlejnâ ve lâ 'alejnâ!* / "Allahu, spusti nam kišu milosti, a ne kišu kazne, nesreće, rušenja i poplave (potopa)! Allahu, okreni je neka pada po ravnicama, dolinama i drveću! Allahu, daj da pada oko nas, a ne po nama!"[131]

* * *

[130] - Ibn Madže i Ebu Davud.

[131] - Šafija (Tekst dove preuzet je uglavnom iz sahih zbirki od Buharije i Muslima).

IX - O propisima dženaze

(في أحكام الجنائز)

I - Kako se musliman treba držati od početka bolesti pa do smrti?

1. Dužnost je strpiti se

Musliman se, kada ga pogodi kakva nevolja, dužan strpiti i to stoički podnijeti. Kao musliman, on sebi ne smije dozvoliti da se zbog toga ljuti ili pokazuje strah i očaj, tim prije što mu je u više kur'anskih ajeta i Poslanikovih hadisa naređeno da u takvim situacijama bude strpljiv i odvažan. Međutim, ukoliko bude upitan za zdravlje, bolesniku nije zabranjeno da kaže: "Bolestan sam" ili "Boli me to i to" i sl. s tim što i u takvoj situaciji treba dodati: *El-hamdu lillahi 'alâ kulli hal!* / "Hvala Allahu u svakoj situaciji!"

2. Bolesniku je preporučeno potražiti lijek

Kada se musliman razboli, mustehab mu je potražiti vjerom dozvoljeni lijek i podvrgnuti se liječenju, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Allah nije dao nijednu bolest, a da za nju nije dao lijek. Zato se liječite!"[132] Međutim, potrebno je napomenuti da nije dozvoljeno liječiti se onim što je po vjeri zabranjeno (haram) kao što su npr. vino (alkohol), svinjetina i sl., jer je Poslanik ﷺ rekao: "Allah vam nije dao lijek u onome što vam je zabranio."[133]

3. Liječenje učenjem Kur'ana i dova

Muslimanu je dozvoljeno liječiti se učenjem Kur'ana i Poslanikovih dova, kao i korišćenjem lijepih riječi. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nije loše poslužiti se *rukjom*,[134] ukoliko ona u sebi ne sadrži širk."(Muslim)

---

[132] - Hadis bilježe Ibn Madže i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

[133] - Hadis sa sahih senedom bilježi Taberani.

[134] - Rukja je liječenje bolesnika učenjem Kur'ana i Poslanikovih ﷺ dova uz povremeno puhanje, stavljanje ruke na mjesto koje boli, njegovo potiranje rukom i sl. (Nap. prev.)

4. Zabrana nošenja amuleta i talismana

Muslimanu je strogo zabranjeno (haram) nositi amulete i talismane,[135] kao i koristiti se vračanjem. Nošenje talismana Allahov Poslanik ﷺ zabranio je riječima:

"Ko na sebe stavi talisman, pripisao je Allahu druga."[136]

"Ko na sebe objesi amulet, Allah ga neće sačuvati od uroka, a ko na sebe (kao amulet) objesi školjku, Allah mu neće dati sreću ni uspjeh."[137]

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Teško tebi, šta ti je to?!" upućene čovjeku na čijoj je ruci ugledao bronzanu halku. Kada mu je ovaj odgovorio: "Ona me čuva od reumatizma"- Allahov Poslanik ﷺ mu je rekao: "Skidaj to, jer ti ona samo još više povećava slabost i jer se, kad bi tako sa njom umro, nikada ne bi spasio." (Ahmed)

5. Nekoliko primjera kako je Poslanik ﷺ liječio bolesnike

Kada bi liječio bolesnika, Allahov Poslanik ﷺ bi na njega stavio svoju ruku i proučio sljedeću dovu: *Allâhumme, rabbe-n-nâsi, ezhibi-l-be'se, išfi, ente-š-šâfi, lâ šifâe illâ šifâuke, šifâen lâ jugâdiru sekamen!* / "Allahu, Gospodaru ljudi! Otkloni nedaću i daj (mu) ozdravljenje, jer Ti si jedini koji daješ ozdravljenje. Nema lijeka mimo Tvoga lijeka! Potpuno (ga) iscijeli da se bolest više ne povraća!" (Buharija)

Jednom drugom prilikom, čovjeku koji mu se požalio da ga nešto boli, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Stavi ruku na mjesto gdje te boli i

---

135 - Temaim (talismani) su razni privjesci sa uzlovima, nanizanim figuricama, sitnim kostima, zubima, školjkama i sl. koji se nose na vratu, ruci ili drugdje, u ubjeđenju da oni štite od uroka i zlih duhova. Ovo ne treba miješati sa malim podsjetnicima poglavlja i odlomaka iz Kur'ana, Allahovih lijepih imena i vjerodostojnih dova, poznatim pod nazivom hamajlija, niti sa privjescima nakita i značkama sa ispisanim Allahovim imenima i kur'anskim ajetima, svakako uz napomenu da se kao takvi ne smiju unositi na nečista mjesta (zahod i sl.), niti prihvaćati dok je osoba džunub ili dok je žena u hajzu i nifasu. Isto tako bi bio širk (pridruživanje Allahu ﷻ), dakle grijeh koji izvodi iz Islama, vjerovati da te hamajlije, privjesci i ostalo sami po sebi donose dobro i odgone zlo. Allah ﷻ je Taj bez čije dozvole se ništa ne događa. (Nap. prev.)

136 - Hadis bilježe Ahmed i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

137 - Hadis bilježe Ahmed i Hakim. Hakim mu sened ocjenjuje kao sahih.

prouči : *Bismillâhi!* / "U ime Allaha!" - tri puta - a zatim sedam puta izgovori: *E'ûzu bi 'izzetillâhi ve kudretihî min šerri mâ edžidu ve uhâziru!* / "Molim da me Allah Svojom snagom i svemoći sačuva od zla onoga što me zadesilo i od čega se bojim!" (Muslim)

Muslim takoder bilježi predaju u kojoj stoji da je, kada se jednom prilikom razbolio, Allahovu Poslaniku ﷺ za ozdravljenje, Džibril, a.s., učio sljedeću dovu: *Bismillâhi erkîke min kulli šej'in ju'zîke, min šerri kulli nefsin, ev 'ajnin hâsidin, Allâhu ješfîke, bismillâhi erkîke!* / "U ime Allaha ti učim za ozdravljenje od svega što te muči, od svačijeg zla i od oka urokljiva zavidnika. Allah ti dao da ozdraviš! U ime Allaha ti učim za ozdravljenje."

6. Muslimanu je dozvoljeno da ga liječi nemusliman i žena

Islamski učenjaci su jednoglasnog mišljenja da je muslimanu dozvoljeno da ga liječi nemusliman, ukoliko je ovaj pouzdan. Isto tako je, u slučaju prijeke nužde, dozvoljeno da muškarca liječi žena i ženu muškarac. Dokaz za navedeno je činjenica da je i sâm Allahov Poslanik ﷺ, za obavljanje nekih poslova,[138] angažirao nemuslimane i da su u njegovo vrijeme, žene ashaba u nekim bitkama liječile ranjene borce.[139]

7. Karantin

Ne samo da je dozvoljeno, nego je i poželjno (mustehab) za bolesnike oboljele od zaraznih bolesti, u zasebno odvojenim prostorijama pri bolnici, osnovati karantin i zdravim osobama, izuzev bolničkom osoblju, zabraniti kontakt sa njima. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nemojte šugom zaražene deve miješati sa zdravima!"(Muslim) Ako je dužnost tako postupiti sa životinjama, sigurno je sa ljudima još preče.

Spomenuvši jednom prilikom kugu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ako se zateknete u mjestu u kome se pojavila kuga, ne izlazite iz njega, a ako ste se zatekli van mjesta koje je pogodila kuga, ne ulazite u njega!"[140]

---

[138] - U tom smislu, Buharija bilježi da je Allahov Poslanik ﷺ prilikom Hidžre angažirao vodiča koji nije bio musliman.

[139] - U tom smislu, Buharija bilježi da je Rebie bint Muavviz kazivala: "Išle smo u boj, zajedno sa Poslanikom ﷺ donosile vodu, služile borce, vraćale poginule i ranjene u Medinu."

[140] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

Što se, pak, tiče Poslanikovih ﷺ riječi: "Nema zaraze ni zloslutnje po letu ptice,"(Muslim) njima se htjelo reći da zaraza ne dolazi sama po sebi i bez Allahove volje, jer se u Allahovom carstvu ne dešava ništa što On neće da se desi. Međutim, i pored dubokog uvjerenja da je jedino Allah Taj Koji je (Svoga roba) kadar sačuvati i da se onaj koga Allah ne sačuva, ne može spasiti, ništa ne smeta da se poduzmu preventivne mjere zaštite.

Upitan jednom prilikom, kako se sa oboljele deve prenosi šuga na zdravu, Allahov poslanik je odgovorio pitanjem: "A od čega se zarazila ona prva?"(Muslim) čime je htio reći da je pitanje prelaska bolesti stvar jedino Allahove volje i da biva ono što Allah hoće da se desi, a ne biva ono što neće.

8. Dužnost obilaska bolesnika

Musliman je dužan obići svoga bolesnog brata-muslimana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nahranite gladna, obidite bolesnika i oslobodite zarobljenika!" (Buharija)

Kada se bolesnik obiđe, lijepo je zamoliti za njegovo ozdravljenje, preporučiti mu strpljivost, utješiti ga lijepom riječi, čime ga lijepim obradovati i kod njega se dugo ne zadržavati. Kada bi obilazio bolesnika, Allahov Poslanik ﷺ bi mu imao običaj reći: *La be'se! Tahûrun, in šâellâh!* / "Nemoj se brinuti, to je čišćenje od grijeha, inša-Allah!" (Buharija) Zato bi lijepo bilo da to musliman kaže svom bolesnom bratu.

9. Dužnost je u bolesti nadati se u Allaha

Vjernik se u bolesti, a posebno na samrtnoj postelji, treba nadati u Uzvišenog Allaha, vjerovati da će mu se smilovati, da ga neće kazniti, da će mu oprostiti i da će preko njegovih grijeha preći, ubijeđen da Allahova milost i oprost obuhvataju sve što postoji, pa i njega. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Neka niko od vas sebi ne dopusti da umre, a da o Allahu nema lijepo mišljenje!"(Muslim) (tj. da će mu se smilovati i oprostiti mu).

10. Učenje bolesniku na samrti (talkin)

Kada se musliman zatekne na samrti svoga brata, treba pred njim izgovarati riječi Kelimei-šehadeta: *Lâ ilâhe illellâh!* / "Nema boga osim Allaha!"- ne bi li ga naveo da ih i on izgovori. Ako ih bolesnik za njim ponovi i izgovori, ovaj će prestati, a ako bude izgovarao šta drugo, i dalje

će ih pred njim učiti, u nadi da će ih i on za njim ponoviti i da će mu posljednje što će izgovoriti biti: *Lâ ilâhe illellâh!* / "Nema boga osim Allaha!"- i tako ući u Džennet, ne smećući sa uma Poslanikove ﷺ riječi:

"Učite svojima na samrti riječi: *Lâ ilâhe illellâh!* / "Nema boga osim Allaha!"(Muslim)

"Kome zadnje što izgovori budu riječi: *Lâ ilâhe illellâh!* - ući će u Džennet!"[141]

11. Okretanje bolesnika na samrti prema Kibli

Bolesnika na samrti treba, u ležećem položaju na desnoj strani, okrenuti prema Kibli. Ako to nije moguće, onda ga treba položiti na leđa sa okrenutim nogama prema Kibli. Bolesniku je, u nadi da će mu Uzvišeni Allah sa njenim bereketom olakšati muke, u smrtnoj agoniji lijepo učiti suru *Jasîn*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Allah će svakom bolesniku kome se na samrti prouči *Jasîn*, olakšati muke."[142]

12. Zatvaranje očiju umrlog i prekrivanje njegovog tijela

Kada musliman ispusti dušu, treba mu zatvoriti oči, prekriti ga kakvim pokrivačem i kod njega govoriti samo ono što je dobro. Lijepo je sjetiti ga se dovom: *Allâhummag-fir lehû, Allâhummerham-hu!* / "Allahu, oprosti mu! Allahu, smiluj mu se!" U tom smislu se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Kada se zadesite kod bolesnika ili kod umrlog, sjetite ga se hair-dovom, govorite samo ono što je dobro, jer tada meleki na ono što vi kažete izgovaraju: *Amîn!*" (Muslim)

Pripovijeda se da je Allahov Poslanik ﷺ ušao kod Ebu Seleme, nakon što mu se ukočio vid i duša rastala od tijela, pa mu je prišao, zatvorio oči i rekao: "Kada duša napusti tijelo, pogled se upravi za njom."- pa su neki od ukućana počeli vrištati i nabrajati, na što je Poslanik ﷺ rekao: "Ne prizivajte sebi ništa osim onoga što je hairli, jer meleki na ono što vi kažete izgovaraju: *Amîn!*" (Muslim)

---

[141] - Hadis je sahih a bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

[142] - Hadis je daif i preko Ebu Derdaa i Ebu Zerra bilježi ga autor djela *El-Firdevs*. U nešto drugačijoj verziji bilježe ga i Ebu Davud i Nesai.

II - Šta je sve lijepo uraditi od kada neko umre pa dok se ne ukopa?

1. Obavijestiti o njegovoj smrti

Kada neko od muslimana umre lijepo je (mustehab) o njegovoj smrti obavijestiti njegovu rodbinu, prijatelje i ostale dobre ljude iz njegova mjesta, kako bi mu mogli doći na dženazu. U vjerodostojnoj predaji je zabilježeno da je, kada je čuo za Nedžašijinu smrt, Allahov Poslanik ﷺ dao da se o njegovoj smrti obavijesti svijet. To je isto uradio kada su u bici poginuli Zejd, Džafer i Abdullah b. Revaha. Ono što je zabranjeno je da se nečija smrt oglašava vriskom, nabrajanjem i povišenim glasom po ulicama i ispred džamija. Takva i njoj slične vrste oglašavanja nečije smrti su vjerom zabranjene.

2. Naricanje i nabrajanje za umrlim su zabranjeni, a plač dozvoljen

Naricanje i nabrajanje za umrlim su strogo zabranjeni. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Zbog plača živog pati umrli."(Buharija)

"Onaj za kim se bude naricalo, na Sudnjem danu će zbog naricanja biti izložen patnji."(Muslim)

U vjerodostojnoj predaji stoji kako je Ummu Atijja, r.a., kazivala da je Allahov Poslanik ﷺ uzimajući prisegu od žena, tražio da mu obećaju da neće (svoje) umrle oplakivati naricanjem.

Isto tako, u jednom hadisu stoji da je Poslanik ﷺ rekao: Odričem se od svake one koja za umrlim bude vriskala i nabrajala, kosu sjekla i odjeću bucala. (Buharija)

Za razliku od navedenog, plakati za umrlim nije zabranjeno. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi izrečene nakon smrti sina mu Ibrahima: "Oči plaču, a srce tuguje. Nećemo reći ništa drugo, do ono s čim će i naš Gospodar biti zadovoljan: 'Ibrahime, žao nam je zbog rastanka sa tobom!'" (Buharija)

Allahov Poslanik ﷺ je plakao i kada mu je od kćerke Zejneb umrla kćerka Umama, pa su ga upitali: "Allahov Poslaniče, zar i ti plačeš? Zar nam nisi plač zabranio?!" - na što je on rekao: "Ne, to je milost koju je Allah ulio u srce Svojih robova. Allah će se od Svojih robova smilovati onima koji su milostivi." (Buharija)

3. Zabranjeno je žaliti[143] za umrlim duže od tri dana

Ženi muslimanki je zabranjeno žaliti za umrlim duže od tri dana, osim za svojim mužem za kojim je dužna žaliti četiri mjeseca i deset dana. U tom smislu su Poslanikove ﷺ riječi: "Ženi je zabranjeno žaliti za umrlim duže od tri dana, osim za njenim mužem za kojim je dužna žaliti četiri mjeseca i deset dana." (Muttefekun alejhi)

4. Vraćanje dugova umrlog

Dugove umrlog, ukoliko ih ima, treba vratiti što prije, po mogućnosti prije nego se ukopa, jer je Allahov Poslanik ﷺ takvoj osobi odbijao klanjati dženazu sve dok se ne vrate njeni dugovi. U tom smislu je rekao: "Duša vjernika visi o njegovu dugu sve dok se oni ne vrate." (Buharija)

5. Podsjećanje da se svi Allahu vraćamo, (upućivanje) dove i strpljenje

Porodica umrlog treba biti pribrana i strpljiva, naročito u ovako teškim momentima. U tom su smislu i riječi Allahova Poslanika ﷺ. "Prava strpljivost je ona pri prvom udarcu." (Buharija)

Također, porodica umrlog treba što više učiti dove i podsjećati na povratak (Allahu ﷻ) riječima Uzvišenog: *Innâ lillâhi ve innâ ilejhi râdži'ûn!* / "Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!" (El-Bekare, 156.), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema toga roba koji, kada ga pogodi smrtni slučaj, kaže: *Innâ lillâhi ve innâ ilejhi râdži'ûn! Allâhumme âdžirnî fî musîbetî ve-ahlif lî hajren minhâ!* / "Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti! Allahu, nagradi me u nesreći mojoj i daj mi ono što je bolje od nje!" a da ga Allah u nesreći neće nagraditi i dati mu ono što je bolje od nje." (Muslim)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Uzvišeni Allah kaže: 'Kada mu uzmem najdražu osobu na svijetu, pa njen gubitak - nadajući se nagradi - strpljivo podnese, Moj rob-vjernik zaslužio je da ga nagradim, ničim drugim do Džennetom.'" (Buharija)

[143] - Pod tim se podrazumijeva: nekorišćenje nakita, ukrasa, lijepe odjeće, surme i mirisa.

6. Kupanje umrlog je obavezno

Kada musliman umre, bilo da se radi o djetetu ili odrasloj osobi, cijelom tijelu ili samo dijelu tijela, treba ga okupati. Izuzetak od ovoga je šehid koji na Allahovom putu, na bojnom polju pogine od neprijateljske ruke, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nemojte ih (tj. šehide) kupati, jer će svaka njihova rana i svaka kap njihove krvi na Sudnjem danu mirisati mošusom."[144]

7. Kupanje umrlog

Kada bi se umrli samo polio vodom, tako da ga voda čitava pokvasi, njegovo kupanje bi bilo ispravno. Međutim, lijepo je (mustehab) umrlog okupati na sljedeći način:

Kao prvo, mrtvac se treba postaviti na uzdignuto mjesto i njegovo kupanje i spremanje povjeriti čestitoj i povjerljivoj osobi. Allahov Poslanik ﷺ je u tom smislu rekao: "Neka vaše umrle okupaju povjerljive osobe!"[145] Potom će mu se nježno i pažljivo pritisnuti na stomak kako bi iz njega izašla nečistoća. Zatim će onaj ko ga kupa uzeti i oko svoje ruke zamotati komad krpe i zanijjetivši da ga okupa, prvo dobro očistiti njegova stidna mjesta perući sa njih eventualnu nečist, zatim će sa ruke skinuti krpu i mrtvacu uzeti abdest, isto onako kao što se uzima abdest za namaz. Zatim će oprati cijelo njegovo tijelo, od glave pa naniže, i to ponoviti tri puta. Ako to ne bude dovoljno, pranje će ponoviti pet puta, koristeći na kraju sapun ili njemu slično sredstvo.

Ukoliko je mrtvac žena, prije kupanja će joj se, ukoliko ih ima, rasplesti pletenice i onda okupati. Poslije kupanja pletenice će joj se ponovo splesti. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ naredio "da se tako uradi sa kosom njegove kćerke." (Buharija)

Zatim će se na umrlog staviti balzam, kakav miris i sl.

8. Onome ko se ne mogne okupati, uzeće se tejemmum

U slučaju da nema vode i da se mrtvac nema čim okupati ili da muškarac umre među samim ženama ili žena među samim muškarcima, mrtvacu će se uzeti tejemmum, obući ćefini, klanjati dženaza i zakopati.

---

144 - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ahmed.

145 - Sened hadisa je daif, a bilježi ga Ibn Madže.

U takvom slučaju tejemmum mijenja gusul, isto kao kad džunub osoba, umjesto gusula, iz opravdanog razloga, uzme tejemmum i tako klanja. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada među muškarcima umre žena, među kojima nema druge žene (koja bi je okupala) ili kada među ženama umre muškarac, među kojima nema drugog muškarca (koji bi ga okupao), neka im se uzme tejemmum i tako ukopaju."[146] Takve osobe imaju status onih koje nemaju vode.

9. Supružnicima je dozvoljeno da okupaju jedno drugo

Mužu je dozvoljeno okupati svoju umrlu suprugu i supruzi svoga umrlog muža. Dokaz za to su Poslanikove ﷺ riječi upućene Aiši, r.a.: "Kad bi umrla, ja bih te okupao i spremio,"[147] i činjenica da je Alija, r.a., okupao i spremio Fatimu, r.a.[148]

Također je potrebno napomenuti da je ženi dozvoljeno okupati i spremiti umrlo muško dijete do šest godina starosti, za razliku od obrnutog slučaja gdje je po mišljenju islamskih učenjaka, mekruh da muškarac okupa i spremi umrlu djevojčicu.

10. Umotavanja umrlog u ćefine

Kada se mrtvac okupa, njegovo tijelo treba umotati u ćefine. U tom smislu se pripovijeda da je tijelo Musaba b. Umejra, r.a., kada je kao šehid poginuo u Bici na Uhudu, umotano u ogrtač koji je bio prekratak, pa je Allahov Poslanik ﷺ naredio "da mu se u njega omotaju glava i gornji dio tijela, a da mu se noge prekriju lišćem mirisne žukve (bot. *Andropogon schoenanthus*)"(Buharija) što se uzima kao dokaz da je farz umotati cijelo tijelo mrtvaca.

11. Lijepo je da ćefini budu bijeli i čisti

Lijepo je (mustehab) da ćefini budu bijeli i čisti, bez obzira na to da li su od novog ili starog platna. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nosite bijelu odjeću, jer je to najljepša odjeća. U bijelo umotajte i vaše

---

[146] - Iako je ovaj hadis koga bilježi Ebu Davud mursel, većina islamskih učenjaka ga se pridržava. Osim Ebu Davuda, hadis bilježi i Bejheki.

[147] - U senedu ovog hadisa ima slabosti, a bilježe ga Ibn Madže, Ahmed i Nesai.

[148] - Sened predaje je hasen, a bilježe je Bejheki, Darekutni i Šafija.

umrle!"[149] Također je lijepo (mustehab) *'udom* namirisati (nakaditi) ćefine u koje će se umotati umrli. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada budete mirisali umrlog, namirišite ga tri puta!"[150]

Lijepo je da se kefini za muškarca sastoje od tri, a za ženu od pet dijelova. Kada je umro, Allahov Poslanik ﷺ je umotan u ćefine koji su se sastojali od tri nova komada platna bijele boje izrađenog u Sehulu. Među tim dijelovima nije bilo ni košulje ni turbana. Izuzetak od ovoga je osoba koja (obavljajući hadždž ili umru) umre u ihramima. Ona će se bez ikakvog mirisanja i pokrivanja glave, samo umotati u ihrame, onako kako se inače nose. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ u vezi sa opremanjem čovjeka koji je za vrijeme obavljanja hadždža na Arefatu, pao sa svoje jahalice i umro, rekao: "Okupajte ga vodom sa lotosom, umotajte ga u odjeću koja je na njemu (tj. ihrame) i nemojte ga mirisati niti mu glavu pokrivati, jer će na Sudnjem danu biti proživljen izgovarajući telbiju." (Muttefekun alejhi)

12. Svileni ćefini

Zabranjeno je (haram) umrlog muslimana umotati u svilene ćefine, jer je muškarcu oblačenje svilene odjeće strogo zabranjeno, pa otuda i svilenih ćefina. Za razliku od muškarca, iako je ženi dozvoljeno nositi svilu, mekruh ju je kada umre opremiti u svilenim ćefinima. Ovo zato što je to svojevrsno pretjerivanje i znak rasipništva, a rasipništvo je u Islamu zabranjeno. U tom smislu se od Poslanika ﷺ pripovijeda da je rekao: "Ne koristite skupocjene ćefine, jer će oni, ionako, brzo istruhnuti."[151]

Od Ebu Bekra, r.a., se prenosi da je rekao: "Živ je potrebniji novoj odjeći nego umrli. Ona je samo zato da pokupi gnoj i sukrvicu iz tijela umrlog." (Buharija)

13. Dženaza-namaz

Kada musliman umre, farzi-kifaje je klanjati mu dženazu, isto kao i okupati ga, umotati u ćefine i ukopati ga. Ako to uradi jedna grupa muslimana, sa ostalih je spala obaveza. I sam Vjerovjesnik ﷺ je klanjao dženazu umrlim muslimanima. Kasnije, kada se zarekao da neće klanjati

[149] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[150] - Hadis bilježe Ahmed i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

[151] - Ebu Davud, na njegov sened postoji odredena primjedba.

dženazu muslimanu koji umre pod dugom, sve dok se njegov dug ne vrati, iako ju sâm nije klanjao, ashabima je znao reći: "Klanjajte svome drugu dženazu!" (Buharija)

14. Uvjeti za dženaza-namaz

Uvjeti za dženaza-namaz su isti kao i za bilo koji drugi namaz, tj. biti čist, pod abdestom, biti propisno obučen, okrenuti se prema Kibli. Samim tim što je Allahov Poslanik ﷺ svojim riječima: "Klanjajte dženaza-namaz svome drugu!" dženazu nazvao namazom za nju vrijede svi propisi kao i za bilo koji drugi namaz.

15. Farzovi dženaza-namaza

Farzovi dženaza-namaza su:

- stajanje (kijam) za onoga ko je u stanju stajati,
- nijjet - jer se djela, prema Poslanikovim ﷺ riječima: "Djela su prema namjeri"- mjere prema namjeri,
- učenje *Fatihe* ili riječi zahvale i slave Allahu,
- donošenje salavata i selama na Vjerovjesnika ﷺ,
- četiri tekbira,
- učenje dove i
- predavanje selama.

16. Kako se klanja dženaza-namaz?

Dženaza-namaz se klanja tako što se (prethodno okupan i spremljen) mejt (ili više njih), okrenut prema Kibli, stavi ispred džemata, iza koga stane imam, a iza imama džematlije, posaffane u tri ili više saffova. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Kome (dženazu-namaz) klanjaju tri saffa (ljudi) biće uslišano (ono što su dovili)."[152]

Zatim će se dženaza-namaz zanijjetiti i dižući ruke izgovarajući tekbir (*Allâhu ekber!*). Nijjet će se učiniti za jednu ili više osoba, zavisno od toga koliko je umrlih kojima se dženaza klanja. Zatim će se proučiti

[152] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

Fatiha ili riječi zahvale i slave Uzvišenom Allahu, a zatim donijeti drugi tekbir, ponovo dižući ruke, ili ih ako hoće ostavi na prsima, desnu preko lijeve, ne dižući ih. Potom će se na Vjerovjesnika ﷺ donijeti salavat, potom izgovoriti treći tekbir, a nakon toga proučiti dova za umrlog i donijeti četvrti tekbir. Poslije četvrtog tekbira ako hoće proučiće dovu ili će odmah predati selam samo na jednu stranu i to desnu.

Dakle, kod dženaze-namaza je sunnet kako se prenosi: "da imam donese tekbir, prouči *Fatihu* u sebi nakon prvog tekbira, donese salavat na Vjerovjesnika ﷺ i da nakon proučene dove za umrlog i donesenih tekbira, preda selam, pri čemu ništa neće učiti naglas, nego u sebi."[153]

17. Prispijevanje na dženaza-namaz

Onaj ko zakasni na dženaza-namaz i uspije prispjeti za imamom prije nego što imam preda selam, može - ako hoće - odmah donijeti propuštene tekbire, jedan za drugim, ili ih izostaviti i predati selam zajedno sa imamom. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Tekbire koje čuješ donesi i ti, a one koje si propustila ne moraš naknadno donositi" - upućene Aiši, r.a., kada ga je upitala kako da postupi kada neke od tekbira dobro ne čuje. Navedeni hadis pisac djela *El-Mugni* navodi ovu predaju kao dokaz za svoje mišljenje, mada ga mi u izvorima nismo mogli pronaći.

18. Kako postupiti u slučaju kada se neko ukopa bez dženaze?

Ako se neko ukopa bez prethodno klanjane mu dženaze, dženaza će mu se klanjati naknadno. Tako je Allahov Poslanik ﷺ klanjao dženazu ženi koja je čistila džamiju, nakon što je ukopana. Sa njim su klanjali i njegovi ashabi.(Buharija) Dženaza se može klanjati odsutnoj osobi, ma koliko ona bila daleko, jer je Allahov Poslanik ﷺ zajedno sa vjernicima u Medini, klanjao dženazu Nedžašiji čije je tijelo bilo u Abesiniji.[154]

19. Dove koje se uče na dženazi-namazu

U sahih i sunen-zbirkama se navodi više verzija dova koje je Allahov Poslanik ﷺ učio prilikom klanjanja dženaza-namaza. Koja god se od njih prouči, namaz će biti ispravan.

---

[153] - Sened ove predaje koju bilježi Šafija, Hafiz ocjenjuje kao sahih.
[154] - Predaja o tome je zabilježena u sahih zbirkama.

- *Allâhumme, inne fulâne-bne-fulânin fî zimmetike ve habli dživârike, fe kihi min fitneti-l-kabri ve 'azâbin-nâri, ente ehlul-vefâ'i vel-hakk. Allâhumme fag-fir lehû ve-r-hamhu, fe inneke ente-l-gafûru-r-rahîm. Allâhummag-fir lihajjinâ ve mejjitinâ ve sagîrinâ ve kebîrinâ ve zekerinâ ve unsânâ ve hâdirinâ ve gâibinâ. Allâhumme men ahjejtehû minnâ fe ahjihî 'ale-l-Islâm ve men teveffejtehû minnâ feteveffehu 'ale-l-îmân. Allâhumme lâ tahrimnâ edžrehû ve lâ tudillenâ ba'dehû!*

"Allahu, taj i taj, sin toga i toga[155] je u zaštiti Tvojoj i blizini Tvojoj, pa ga sačuvaj od iskušenja u kaburu i patnje od džehennemske vatre, jer Ti ispunjavaš obećanje i jer si Ti jedini istinski Bog! Allahu, oprosti mu (grijehe) i obaspi ga milošću Svojom, jer si Ti Onaj Koji prašta i Koji je milostiv! Allahu, oprosti našim živim i umrlim, mladim i starim, muškim i ženskim, prisutnim i odsutnim! Allahu, kome od nas daš život, daj da ga proživi u Islamu, a kome od nas uzmeš život, uzmi mu ga u imanu! Allahu, nemoj nas ostaviti bez nagrade njegove i nemoj nam dozvoliti da poslije njega zalutamo!"

Kada bi klanjao dženazu malodobnoj osobi (djetetu), Allahov Poslanik ﷺ bi proučio sljedeću dovu: *Allâhummedž'alhu livâlidejhi selefen ve zuhren ve feretan ve sekkil bihî mevâzînehum ve e'azim bihî udžûrehum ve lâ tahrimnâ ve ijjâhum edžrehû ve lâ teftinnâ ve ijjâhum ba'dehû. Allâhumme elhikhu bi sâlihi selefi-l-mu'minine fî kefâleti Ibrâhîme, ve ebdilhu dâren hajren min dârihî ve ehleh hajren min ehlihî ve 'âfihi min fitneti-l-kabri ve min 'azâbi džehennem!*

"Allahu, učini ga prethodnikom, zalihom i nagradom za njegove roditelje! Daj da se na vagi, sa njim, njihova dobra djela povećaju i pretegnu! Ne liši ni nas ni njih njegove nagrade i ne dovedi ni nas ni njih u iskušenje poslije njega! Allahu, uvedi ga u društvo čestitih vjernika koji su se prije njega pridružili Ibrahimu, podaj mu kuću bolju od ove koju je imao i ukućane bolje od ovih ovdje! Sačuvaj ga od kaburskog iskušenja i od patnje džehennemske!"

20. Ispraćaj dženaze

Sunnet je ispratiti dženazu do mjesta gdje će se umrli ukopati i ostati sve dok se on ne ukopa. Allahov Poslanik ﷺ je u tom smislu rekao: "Obidite bolesnika i ispratite dženazu, jer će vas to podsjetiti na onaj svijet." (Muslim)

155 - Umjesto riječi "taj i taj, sin toga i toga" spomenut će se ime i ime oca onoga kome se klanja dženaza. (Prim. prev.)

Također je sunnet požuriti sa dženazom i ukopom umrlog. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Požurite da ju (tj. dženazu) obavite što prije, jer ako je bila dobra, pružićete joj ono što joj je bolje, a ako je drugačije, prije ćete se osloboditi zla sa vaših vratova." (Buharija)

Treba još napomenuti da je mustehab ići ispred dženaze, jer su "Vjerovjesnik ﷺ Ebu Bekr i Omer, r.a., išli ispred dženaze."[156]

O tome koliki je sevab ispratiti dženazu, najbolje govore Poslanikove ﷺ riječi: "Ko duboko vjerujući i nadajući se nagradi, isprati dženazu umrlog muslimana, ostane uz nju sve dok se ne klanja i ne ukopa, sa nje će se vratiti sa sevabima od dva *kirata* od kojih je svaki težak kao brdo Uhud, dok će se onaj koji samo klanja dženazu i napusti je prije nego se ukopa, vratiti sa jednim *kiratom.*" (Buharija)

21. Šta je sve za vrijeme ispraćaja dženaze mekruh?

Mekruh je da žene izlaze i ispraćaju dženazu, jer se od Ummi Atijje, r.a., prenosi da je rekla: "Zabranjeno nam je, ali ne strogo i isključivo, da ispraćamo dženazu."(Muslim) Također je mekruh na dženazi učiti naglas zikr, Kur'an ili nešto drugo, jer su ashabi Allahova Poslanika ﷺ smatrali pokuđenim da se diže glas i uči povišenim tonom u tri slučaja: na dženazi, prilikom učenja zikra i u borbi.[157]

Također je potrebno napomenuti da je mekruh sjesti prije nego što se dženaza spusti sa ramena, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada ispraćate dženazu, nemojte sjedati prije nego što se dženaza spusti na zemlju." (Muttefekun alejhi)

22. Zakopavanje umrlog u zemlju

Zakopavanje umrlog u zemlju, tj. zagrtanje cijelog njegovog tijela u zemlju[158] je *farzi-kifaje*. U tom smislu, Uzvišeni veli: ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ /*...zatim mu život uzme, i učini da bude sahranjen.* ('Abese, 21.)

---

156 - Predaju u tom smislu bilježe Ebu Davud, Nesai i drugi. Toga se mišljenja drži i većina islamskih učenjaka, tj. da je bolje ići ispred, nego iza dženaze.

157 - Predaju u ovom smislu, preko Kajsa b. Ubade, bilježi Ibn Munzir.

158 - Onaj ko umre na otvorenom moru, može se zadržati dan-dva, ukoliko će se za to vrijeme pristati na kopno i ukoliko se na tijelu ne pokažu znaci promjene. U suprotnom, okupaće se, klanjati mu se dženaza, privezati za njega nešto teško i spustiti u more. Oko ovakvog rješenja slažu se svi islamski učenjaci.

Propisi oko zakopavanja su sljedeći:

22.1. Iskopati kabur dovoljno duboko, kako zvijeri i ptice ne bi mogle doći do tijela umrlog, s jedne, i kako se neugodan miris od tijela u raspadanju ne bi osjećao u okolini i smetao prolaznicima, s druge strane. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Lijepo i dobro duboko iskopajte kabur, a onda u jedan kabur zakopajte tijela dvojice-trojice!" Upitan: "Allahov Poslaniče, a koga ćemo prvo spustiti?"- odgovorio je: "Spustite prvo onoga ko je od njih najviše znao napamet iz Kur'ana!"[159]

22.2. Pri dnu kabura, sa desne strane (tj. prema Kibli), napraviti jedno udubljenje zvano *lahd*, dovoljno dugačko i široko da u njega može stati tijelo umrlog. U slučaju da se, zbog prirode tla i vrste zemlje, ne može napraviti *lahd*, napraviće se *šekk*[160] i u njega položiti tijelo umrlog. Međutim, ne smije se zaboraviti da je, gdje je to moguće, bolje uraditi *lahd* nego *šekk*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "*lahd* je za nas (tj. muslimane), a *šekk* za druge (tj. nemuslimane)."[161]

22.3. Lijepo je (mustehab) da onaj ko prisustvuje ukopavanju, uzme tri šake zemlje i baci ih sa one strane kabura gdje je glava umrlog, jer se u jednoj predaji sa solidnim senedom, koju bilježi Ibn Madže, navodi da je tako činio i Allahov Poslanik ﷺ.

22.4. Ukoliko to ne predstavlja kakve poteškoće, lijepo je da se tijelo umrlog nadnese i položi u grob sa zadnje strane kabura, da se okrene prema Kibli i bar malo položi na desnu stranu, zatim da se odvežu povezi kojima su ćefini svezani i da onaj ko ga stavlja u kabur prouči: *Bismillâhi ve 'alâ milleti resûlillâhi!* jer je i Allahov Poslanik ﷺ tako postupao."[162]

22.5. Prilikom ukopavanja žene, kabur prekriti kakvim zastorom od platna, jer su časni preci ovog Ummeta prekrivali kabur prilikom ukopavanja žene a nisu to radili prilikom ukopavanja muškarca.

---

[159] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao sahih.

[160] - Gdje se u mehkoj i prhkoj zemlji zbog odranjanja ne može napraviti udubljenje sa desne strane lahd, udubljenje će se napraviti na sredini dna kabura, a sa strana podzidati kamenjem, čerpićem ili čime drugim i u tako pripremljeno udubljenje zvano šekk položiti tijelo umrlog. (Nap. prev.)

[161] - Hadis bilježe Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi. Neki ga ocjenjuju kao sahih, a neki sumnjaju u vjerodostojnost njegova seneda.

[162] - Hadis navode Ebu Davud i Hakim koji ga je okarakterizirao kao sahih.

III - Šta sve uraditi poslije ukopa?

1. Moliti za oprost umrlom i sjećati ga se dovom

Lijepo je (mustehab) da onaj ko prisustvuje ukopu zamoli Allaha da oprosti umrlom i da mu da čvrstinu i prisebnost prilikom ispitivanja u kaburu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Molite Allaha da vašem bratu oprosti, da mu pomogne i da prisebnost, jer se on (upravo) sada ispituje."[163] kojima se imao običaj obratiti prisutnim kada bi se završilo sa ukopom umrlog.

Od nekih čestitih predaka ovog Ummeta se prenosi da su, kada bi se umrli zakopao, imali običaj reći: *Allâhumme, hâzâ 'abduke nezele bike, ve ente hajru menzûlin bihî, fagfir lehû ve vessi' kabrehû!* / "Allahu, ovaj Tvoj rob je, upravo, preselio kod Tebe, a Ti si najbolji kod koga se može preseliti, pa mu oprosti i širom vrata otvori!"[164]

2. Poravnavanje kabura sa površinom zemlje.

S obzirom da je Allahov Poslanik ﷺ naredio da se grobovi poravnaju sa zemljom, grob bi bilo najbolje poravnati sa zemljom. Međutim, ništa ne smeta da se grob formira u vidu humke, s tim da njena visina ne prelazi jedan pedalj. Većina islamskih učenjaka to dozvoljava, jer je i kabur Allahovog Poslanika ﷺ napravljen u vidu humke.

Također ne smeta kabur umrlog obilježiti kakvim kamenom (nišanom) i sl., jer je i Allahov Poslanik ﷺ povećim kamenom obilježio grob Osmana b. Maz'ûna, rekavši: "Ovim obilježavam kabur svoga brata. Pored njega ću sahranjivati i ostale koji iz moje porodice umru."

3. Zabranjeno je kabur obrađivati gipsom i na njemu bilo šta graditi

Strogo je zabranjeno (haram) kabur obrađivati gipsom i na njemu bilo šta graditi, jer je - kako bilježi Muslim - Allahov Poslanik ﷺ zabranio da se kabur obrađuje gipsom i na njemu bilo šta gradi.

4. Sjediti na kaburu je mekruh

Muslimanu je mekruh sjediti na kaburu svoga brata ili po njemu gaziti nogama. U tom smislu, od Poslanika ﷺ se pripovijeda da je rekao:

---

[163] - (Predaja se, između ostalog, prenosi) preko Ibn Abbasa i Alije, r.a.

[164] - Sened predaje je hasen, a bilježi je Ibn Madže.

"Nemojte sjedati na kaburove niti klanjati prema njima!" (Muslim)

"Bolje vam je sjesti[165] na žeravicu, pa propržiti odjeću i opržiti se, nego na (nečiji) grob." (Muslim)

5. Zabrana gradnje džamija na kaburovima

Na kaburovima (groblju) je najstrožije (haram) graditi džamije i paliti svjetiljke. U tom smislu, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Allah je prokleo žene koje puno obilaze grobove, na njima klanjaju i pale svjetiljke."[166]

"Allah je prokleo Jevreje koji su kaburove svojih vjerovjesnika pretvorili u bogomolje." (Muttefekun alejhi)

6. Zabrana otkopavanja kaburova i prenošenja posmrtnih ostataka

Najstrožije je zabranjeno (haram) otkopavati kaburove i prenositi posmrtne ostatke umrlih, osim u slučaju stvarne nužde, kao npr. u slučaju da je umrli ukopan bez gasula. Isto tako, nije lijepo radi sahrane prenositi umrlog iz jednog mjesta u drugo, osim ako se radi o prijenosu u jedan od dva Haremi-šerifa u Mekki i Medini ili u Jerusalim. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Poginule ukopajte na mjestu njihove pogibije!"[167]

7. Izražavanje saučešća

Lijepo je (mustehab) porodici umrlog izraziti saučešće, svejedno bio umrli muško ili žensko. Treba paziti da to bude prije ukopa ili bar u roku od tri dana, osim ako se odsutno. U tom slučaju ne smeta da se saučešće izrazi i kasnije. U vezi sa izražavanjem saučešća, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Nema toga vjernika koji svome bratu, u slučaju nesreće (tj. smrti), izrazi saučešće i kaže riječ utjehe, a da ga Uzvišeni Allah na Sudnjem danu neće zaogrnuti plaštem plemenitosti."[168]

---

165 - Neki od islamskih učenjaka, s obzirom na žestinu kazne kojom se prijeti, smatraju da se pod ovim misli na sjedanje radi obavljanja nužde, a ne na sjedanje općenito.

166 - Hadis je sahih, a bilježe ga Tirmizi i Hakim.

167 - Hadis je sahih, a bilježe ga Ebu Davud i drugi.

168 - Sened hadisa je dobar, a bilježi ga Ibn Madže.

8. Smisao izražavanja saučešća

Smisao saučešća je u tome da se ukućanima umrlog obrati riječima utjehe kojima će im se dati podrška, olakšati bol i pomoći da u teškim momentima nesreće budu strpljivi. Saučešće se može izraziti bilo kojim riječima kojima će se postići navedeno. U tom se smislu pripovijeda da je Poslanikova ﷺ kćerka poslala do njega glasnika koji će mu javiti da joj je umro sin, na što ju je Allahov Poslanik ﷺ po njemu poselamio i rekao da joj prenese riječi: "Allahovo je ono i što uzme i što dâ. Sve je kod Njega do roka određenog. Zato se strpi i računaj na nagradu!" (Buharija)

U želji da utješi svoga brata kome je umrlo dijete, jedan od časnih predaka ovog Ummeta je uzeo i napisao:

"Od toga i toga tomu i tomu: Mir sa tobom! Hvala Allahu! Nema boga osim Allaha!!! Allah te obilno nagradio, strpljenje ti ulio i uputio nas da Mu zahvalni budemo! Jer, sve što imamo: život, imetak i porodicu, sve su to Allahove blagodati koje nam je u zajam (do određenog roka) povjerio. Allah ti dao da blagodati Njegove u sreći i veselju uživaš, a kada ti ih uzme da te, u zamjenu za njih, obilato nagradi: spasom, oprostom, milošću i uputom na Pravi put ako se tome budeš nadao! Zato se strpi i ne dozvoli da ti zbog žalosti propadne nagrada. Znaj da ti nikakav očaj ne može povratiti umrlog niti odgnati žalost i da te ono što te je pogodilo, nikako nije moglo zaobići! Ve-s-selam!"

Saučešće se može izraziti samim tim što će se ožalošćenom reći: *E'azamellâhu edžreke, ve ahsene 'azâeke, ve gafere limejjitike!* / "Allah te obilato nagradio, ulio ti strpljenje i oprostio tvom umrlom!" Ožalošćeni na to može uzvratiti riječima: *Amîn! Adžerekellâhu ve lâ erâke mekrûha!* / "Amin! Allah te nagradio i ne dao ti da doživiš da vidiš šta ružno!"

9. Priređivanje jela i okupljanja u kući umrlog su novotarija

Priređivanje jela i raznih okupljanja u kući povodom smrti umrlog je nešto što su, pod izgovorom izražavanja saučešća, kao novotariju u vjeri uvele neznalice i što kao nevaljao običaj po svaku cijenu treba izbjegavati, tim prije što je to u većini slučajeva bespotrebno rasipanje i trošenje imetka radi nâma i prestiža. Za razliku od ovakvih nakaradnih običaja, časni preci ovoga Ummeta se nisu okupljali u kući umrlog, nego su jedni drugima saučešće izražavali na groblju i prilikom susreta, ma gdje to bilo. Ukoliko se ožalošćenom ne uspije izraziti saučešće na

groblju, na ulici ili na drugom mjestu, može mu se otići i kući, ukoliko se ne radi o organiziranom i namjerno pripremljenom okupljanju, jer je takvo okupljanje novotarija.

10. Priskakanje u pomoć porodici umrlog

Lijepo je (mustehab) da neko od rodbine ili komšija, na dan smrti, porodici umrlog spremi i odnese nešto što će taj dan jesti, jer se u tom smislu pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Napravite i odnesite šta od jela Džaferovoj porodici, jer (u kući) imaju smrtni slučaj oko koga su zauzeti"[169]

Za razliku od ovoga, nedopustivo je da porodica umrlog sprema jelo za druge i da ih služi u svojoj kući. Štaviše, red bi bio, ukoliko u tu kuću dođe kakav gost sa strane, da se neko od komšija ili rodbine pobrine o njemu i da ga povede kod sebe a ne da se o njemu brine porodica umrlog.

11. Sadaka za umrlog

Lijepo je (mustehab) za umrlog dati sadaku. U tom smislu, Muslim u jednoj predaji koju prenosi Ebu Hurejre, bilježi da je jedan čovjek došao i upitao Allahova Poslanika ﷺ riječima: "Allahov Poslaniče, umro mi je otac i iza sebe ostavio imetak, a da nije ništa oporučio. Hoće li mu, ako ja od toga za njega podijelim sadaku, to biti otkup za grijehe?"- pa je Allahov Poslanik ﷺ na to rekao: "Hoće."

Također se pripovijeda da je Sad b. Ebu Ubade, r.a., kada mu je umrla majka, došao i upitao Allahova Poslanika ﷺ: "Allahov Poslaniče, umrla mi je majka, pa da li da za nju podijelim sadaku?"- na što mu je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Podijeli!" Zatim je Sad upitao: "A koja je sadaka najbolja?"- pa mu je rekao: "Napajanje vodom."[170]

12. Učenje Kur'ana umrlom

Nema smetnje da musliman sjedne u džamiji ili u svojoj kući, prouči nešto iz Kur'ana i da, kada završi, na ime toga što je iz Kur'ana proučio, zamoli Allaha da njegovom umrlom oprosti grijehe i da mu se smiluje.

---

169 - Hadis je sahih, a bilježe ga Ahmed, Tirmizi i Hakim.

170 - Ahmed, Nesai i drugi.

Međutim, pozivanje karija (učača) u kuću umrlog da za pare koje im daje porodica umrlog uče Kur'an i sevabe od toga poklone pred dušu umrlog, je nakaradna novotarija (bid'at) koju treba ostaviti i pozvati muslimane da je se čuvaju, tim prije što nigdje nije zabilježeno da je bilo ko od časnih predaka ovoga Ummeta iz bilo koje čestite generacije to činio ili preporučio da se čini. U svakom slučaju, ono što nije predstavljalo znak vjere i pobožnosti u prvim i najboljim generacijama ovoga Ummeta, ne može predstavljati ni u kasnijim.

13. Posjećivanje grobova

Posjećivanje grobova je poželjno (mustehab) jer to vjernika podsjeća na onaj svijet, a umrlima koristi dova upućena Uzvišenom Allahu da umrlom oprosti i da mu se smiluje. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Ranije sam vam bio zabranio da posjećujete kaburove, ali ih od sada posjećujte, jer to podsjeća na razmišljanje o onome svijetu." (Muslim)

Međutim, ukoliko je groblje ili grob umrlog koji se želi posjetiti daleko, u smislu da radi toga mora poduzeti posebno putovanje, tada to nije šerijatski opravdano, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne poduzima se putovanje, osim radi posjete triju mesdžida: Mesdžidu-l-harama u Mekki, ove moje džamije (u Medini) i Mesdžidu-l-Aksâa (Jerusalima)." (Muttefekun alejhi)

14. Šta se prilikom posjete groblja uči?

Najbolje je prilikom posjete groblja proučiti ono što je Allahov Poslanik ﷺ učio prilikom posjete groblju (Beki' u Medini), a to su riječi:

Es-selâmu 'alejkum ehle-d-dijâri mine-l-mu'minîne ve-l-muslimîne ve innâ in šâ'allahu bikum lâhikûn! Entum feretunâ ve nahnu lekum tebe'un. Nes'elullâhe lenâ ve lekum el-'âfijete! Allâhummag-fir lehum! Allâhumme-r-hamhum! / "Es-selamu alejkum, o stanovnici domova- mu'mina i muslimana. Mi smo na putu da vam se - inša-Allah - pridružimo. Vi ste nas preduhitrili, a mi za vama dolazimo. Molimo Allaha da i nama i vama oprosti. Allahu, oprosti im! Allahu, smiluj im se!" (Muslim)

15. Obilazak kaburova od strane žena

Islamski učenjaci su jednoglasnog mišljenja da je pretjerani i učestali obilazak kaburova od strane žena zabranjen (haram), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Allah je prokleo žene koje puno posjećuju kaburove."

Što se, pak, tiče posjeta koje nisu redovne i učestale, neki od islamskih učenjaka to, na osnovu navedenog hadisa, drže za mekruh, a neki dozvoljavaju, i to na osnovu jedne predaje u kojoj se kaže da je Aiša, r.a., nakon što je posjetila kabur svoga brata Abdurrahmana, upitana o tome, rekla: "Da, bio (nam) je zabranio (tj. Poslanik ﷺ) posjećivanje kaburova, ali nam je to kasnije dozvolio."[171]

Međutim, i oni koji dozvoljavaju ženi da ponekad posjeti kaburistan, to uvjetuju time da na kaburu ne smije činiti ništa što bi se kosilo sa propisima Islama, kao što je npr.: nabrajanje, vrištanje, nepropisno odijevanje, dozivanje umrlog i traženje da joj pomogne itd., što se i dan-danas u mnogim mjestima može vidjeti da čine neuke žene koje ne poznaju dovoljno dobro propise vjere.

* * *

[171] - Predaju bilježe Hakim i Bejheki. Zehebi je ocjenjuje kao sahih.

X - Zekat

(فى الزكاة)

I - O propisanosti, smislu i statusu osobe koja ne daje zekat

a) Propisanost zekata

Zekat je uz određene uvjete stroga obaveza (farz) svakog muslimana koji posjeduje nisab (određenu količinu imetka). Propisan je riječima Uzvišenog:

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا / *Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš.* (Et-Tevbe, 103.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ

O vjernici, udjeljujte od lijepih stvari koje stičete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo. (El-Bekare, 267.)

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ / *...i namaz obavljajte, i zekat dijelite.* (El-Muzzemmil, 20.)

i riječima Njegovog Poslanika ﷺ:

"Islam se zasniva na pet stvari: očitovanju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljanju namaza, davanju zakata, obavljanju hadždža i postu mjeseca ramazana." (Muttefekun alejhi)

"Naređeno mi je da se protiv ljudi borim sve dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, i dok ne počnu obavljati namaz i davati zekat. Kada to učine, sačuvali su od mene živote svoje i imetke svoje, osim ako prekrše neki drugi propis Islama, a njihov konačni obračun će biti pred Allahom." (Muttefekun alejhi)

Drugom prilikom, savjetujući Muaza pred njegov odlazak u Jemen (sa zadatkom da tamo ljude podučava Islamu), Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ti odlaziš u sredinu u kojoj ćeš zateći dosta sljedbenika Knjige (kršćana i jevreja), pa ih pozovi da posvjedoče da nema boga osim Allaha i da sam ja Allahov Poslanik. Ako te poslušaju i to prihvate, podući ih da ih je Allah

zadužio sa pet namaza u toku svakog dana i noći. Ako te poslušaju, pa i to prihvate, poduči ih da im je Allah propisao obaveznu sadaku (zekat) na njihov imetak, koja će se uzimati od njihovih bogatih i davati njihovim siromašnim, a ako te poslušaju pa i to prihvate, čuvaj se i nemoj uzimati ono najbolje što od imetka imaju i čuvaj se kletve obespravljenog (mazluma), jer između nje i Allaha nema nikakve prepreke." (Muttefekun alejhi)

b) Smisao zekata

Smisao propisivanja zekata ogleda se u sljedećem:

1. čišćenju ljudske duše od nevaljalih osobina kao što su: škrtost, pohlepa, lakomost i gramzljivost,

2. suosjećanju bogatih prema siromašnim i pomaganju gladnih, bijednih i nemoćnih,

3. uspostavljanju općeg dobra i blagostanja za sve, o čemu ovisi život i sreća cijelog naroda i

4. sprečavanju nagomilavanja imetka isključivo u rukama moćnih i bogatih pojedinaca kao što su: trgovci, poduzetnici i sl. i onemogućavanju da se imetak (novac), mimo ostalih, okreće samo u rukama određene - bogate grupe ljudi.

c) Kakvi su propisi za onoga ko odbije dati zekat?

Onaj ko odbije dati zekat, poričući da je to farz, izlazi iz Islama i postaje nevjernik (kafir). Za razliku od njega, onaj ko ga iz škrtosti odbije dati, priznajući i dalje da je to farz, je grješnik. Od ovog drugog, zekat će se uz osudu i prijekor, uzeti silom. U slučaju da se bude opirao i silom sprečavao da se od njega uzme zekat, protiv njega će se primijeniti sila sve dok se ne pokori Allahovoj zapovijedi i sm ne pristane na davanje zekata. U tom smislu su riječi Uzvišenog:

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ / *Ali ako se oni budu pokajali i namaz obavljali i zekat davali, braća su vam po vjeri.* (Et-Tevbe, 11.)

i riječi Allahovog Poslanika ﷺ: "Naređeno mi je da se protiv ljudi borim sve dok ne posvjedoče da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, i dok ne počnu obavljati namaz i davati

zekat. Kada to učine, sačuvali su od mene živote svoje i imetke svoje, osim ako prekrše neki drugi propis Islama, a njihov konačni obračun će biti pred Allahom." (Muttefekun alejhi)

U vezi sa borbom protiv onih koji odbiju dati zekat, Ebu Bekr, r.a., je rekao: "Tako mi Allaha, da su koliko žensko jare koje su kao zekat davali Allahovu Poslaniku ﷺ meni uskratili dati, borio bih se protiv njih sve dok ga ne bih dobio."(Buharija) Imajući u vidu da su se sa njim složili i ostali ashabi, to se računa kao *idžmâ'* ashaba.

II - Na koji se imetak daje, a na koji ne daje zekat?

Zekat se daje na:

a) Zlato, srebro, plemenite metale i njima slično, zatim na trgovačku robu, novac i vrijednosne papire. Dokaz da navedeno podliježe obavezi davanja zekata su Allahova prijetnja onima koji ih gomilaju, a ne dijele:

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovu putu - navijesti bolnu patnju. (Et-Tevbe, 34.) i Poslanikove ﷺ riječi:

"Nema sadake (zekata) na količinu manju od pet *oka*[172] (srebra)." (Muttefekun alejhi)

"Nema plaćanja odštete za ono što počini odbjegla stoka, niti krvarine za onog ko upadne u stari bunar čiji vlasnik nije poznat, niti krvarine za radnika u rudniku, (u slučaju da nastrada). Zekat na pronađeno zakopano blago je petina." (Buharija)

b) Stoku

U stoku se ubrajaju: deve, goveda, ovce i koze. Ona se podrazumijeva pod riječima Uzvišenog:

---

172 - Oka je iznos od 40 srebrnih dirhema. Prema tome, zekat je obavezan na iznos veći od 200 srebrnih dirhema, što preračunato u današnje jedinice za težinu iznosi 641,5 grama. Ispod te težine ne daje se zekat. (Nap. prev.)

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ / *O vjernici, udijeljujte od lijepih stvari koje stičete!* (El-Bekare, 267.)

Od Allahovog Poslanika ﷺ se prenosi da je, upitan o Hidžri, nekom čovjeku rekao: "Teško tebi, znaš li ti šta znači Hidžra?! Imaš li ti deva da daješ na njih zekat?" Na to je čovjek odgovorio: "Da, imam."- pa mu je (Poslanik ﷺ) rekao: "Onda sa njima privređuj (makar) s onu stranu mora, pa ti Allah ništa od tvoga truda neće učiniti uzaludnim." (Buharija)

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Tako mi Onoga mimo Koga nema drugog boga, nema toga čovjeka koji na svoje deve, goveda i sitnu stoku ne daje zekat, a da mu na Sudnjem danu one neće biti dovedene još krupnije i deblje i da ga neće, jedna po jedna, svojim papcima gaziti i rogovima probadati, sve dok se do posljednje ne izredaju, a kada se izredaju, onda će ponovo nastaviti ispočetka i tako redom, sve dok se ljudima ne presudi." (Buharija)

c) Žitarice i plodove

Pod žitaricama se misli na one usjeve koji se skladište i koriste u ishrani ljudi kao što su: pšenica, ječam, crni bob, leblebija, grahorica, grah, leća, kukuruz, pirinač itd.

Pod plodovima se misli na: hurme, masline i suhe grožđice, suho voće itd.

Dokaz da navedene namirnice podliježu obavezi davanja zekata su riječi Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ

O vjernici, udijeljujte od lijepih stvari koje stičete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo! (El-Bekare, 267.)

وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ / *...i podajte na dan žetve i berbe ono na što drugi pravo imaju!* (El-En'âm, 141.)

Kao i Poslanikove ﷺ riječi:

"Nema zekata na količinu manju od pet tovara[173]."(Muttefekun alejhi)

[173] - Vesk je prosječni tovar kamile. Iznosi oko 60 mjerica (saova), a jedna mjerica iznosi četiri pregršti.

"Na ono što se samo natapa kišom, izvorima ili izlijevanjem vode, zekat je desetina (10%), a na ono što se navodnjava, polovica desetine (tj. dvadesetina 5%)."(Buharija)

d) Zekat se ne daje na:

1. Robove, konje, mazge i magarce, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Čovjek nije dužan davati zekat na svoga konja i svoga slugu."(Buharija) Što se pak tiče zekata na mazge i magarce, nigdje nije zbilježeno da je Allahov Poslanik ﷺ na njih uzeo zekat. Zato se na njih zekat i ne daje.

2. Na imetak koji ne ispunjava određenu količinu (*nisab*), osim ako njegov vlasnik na njega hoće da dobrovoljno dâ zekat. Dokaz za ovo su Poslanikove ﷺ riječi: "Nema zekata na količinu manju od pet tovara, niti na srebro ispod pet oka niti na manje od pet grla deva." (Muttefekun alejhi)

3. Na voće i povrće, jer nigdje nije zabilježeno da je Allahov Poslanik ﷺ na njih uzeo zekat. Međutim, imajući na umu riječi Uzvišenog:

أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ / ... *udijeljujte od lijepih stvari koje stičete i od onoga što vam Mi iz zemlje dajemo!*(El-Bekare, 267.) lijepo bi bilo nešto od njih dati siromasima i komšijama.

4. Ženski nakit,[174] ukoliko se isključivo koristi kao ukras, a ne uz to i kao zaliha za slučaj nužde. U suprotnom, na njega se dužno dati zekat jer spada u neku vrstu pohranjene robe.

5. Drago kamenje i dragulje kao što su: smaragd, safir, biser i sl., osim ako se koriste kao trgovačka roba. U tom slučaju, kao i ostala trgovačka roba, podliježu obavezi zekata.

---

[174] - Iz predostrožnosti je, u svakom slučaju, bolje dati zekat i na nakit, tim prije što u tom smislu govore i neki hadisi. U jednom od njih stoji da je, ugledavši na Aišinim, r.a., rukama srebrno prstenje, Allahov Poslanik ﷺ je upitao: "Aiša, šta je ovo?" - pa mu je odgovorila: "Allahov Poslaniče, napravila sam ih i stavila u želji da pred tobom budem ljepša." Na to ju je Poslanik ﷺ upitao: "A daješ li na njih zekat?" - pa mu je odgovorila: "Ne, ne dajem." - na što joj je on rekao: "To ti je dovoljno pa da dospiješ do džehennemske vatre." (Predaju bilježi Hakim.)

6. Stvari koje služe kao pokućstvo, a ne kao trgovačka roba kao što su ćilimi, prostirke i sl.

U ovu kategoriju spadaju i kuće, fabrike, automobili i sl. Na njih se ne daje zekat, jer nigdje u propisima Islama nije spomenuto da podliježu obavezi zekata.

III - Pojašnjenja oko iznosa nisaba i visine zekata

a) Zlato, srebro i njima slični predmeti

1. Zlato

Da bi se stekla obaveza davanja zekata na zlato, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

- da se posjeduje punu godinu dana i

- da njegova težina dostigne nisab, a on kod zlata iznosi 20 dinara,[175] (odnosno 91,60 grama).

Od toga se na ime zekata daje četvrt desetine (tj. 2,5 %). Tako će se npr. na 20 zlatnika na ime zekata dati ½ zlatnika. Ono što pređe preko toga, bez obzira o kojoj se količini - manjoj ili većoj - radi, preračunat će se i dati u procentima.

2. Srebro

Da bi se stekla obaveza davanja zekata na srebro, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

- da se, kao i zlato, posjeduje punu godinu dana i

- da njegova težina dostiže nisab koji kod srebra iznosi 5 oka, tj. 200 dirhema,[176] (odnosno 641,5 grama). Procenat zekata na srebro je isti kao i kod zlata; četvrt desetine (tj. 2,5%). Dakle, na puni nisab srebra od 200 dirhema na ime zekata će se dati 5 dirhema. Ono što pređe preko toga, bez obzira o kojoj se količini - manjoj ili većoj - radi, preračunat će se i dati u procentima.

---

175 - Pod dinarom se misli na zlatnik koji se nekada koristio. (Prim. prev.)

176 - Pod dirhemom se misli na srebrenjak koji se nekada koristio. (Prim. prev.)

3. Onaj ko nema puni nisab ni zlata ni srebra, spojiće ih zajedno, pa će, ako tako spojeni budu imali puni nisab, na njih dati zekat, i to tako što će za težinu srebra dati procenat u srebru, a za težinu zlata, procenat u zlatu. U tom smislu se pripovijeda da je i Allahov Poslanik ﷺ sastavio zlato sa srebrom, odnosno srebro sa zlatom i tako na njih dao zekat.[177]

Isto tako, zekat je valjan ako se iz sastavljenog nisaba od zlata i srebra, on u cjelosti da samo u zlatu ili samo u srebru. Tako npr., ako nečiji zekat iznosi 1 dinar, može umjesto dinara dati 10 dirhema, ili obrnuto.

Na novac i vrijednosne papire koji se u naše vrijeme koriste, zekat se - isto kao i kod zlata i srebra - izdvaja u visini 2,5%, jer je vrijednost toga novca kod vlada zemalja koje ga štampaju pokrivena zalihama u zlatu i srebru.

4. Trgovačka roba

U vezi sa trgovačkom robom treba napomenuti da se ona dijeli na dvije vrste:

- onu koja se prodaje po uobičajenim, trenutnim cijenama ne čekajući s njom povećanje cijena.

- onu sa kojom se čeka da joj cijena na tržištu poraste.

Vrijednost prve procijeniće se u novcu na kraju svake godine, pa ako dostigne visinu nisaba, na nju će se dati zekat u visini od 2,5%. Ukoliko, pak, njena vrijednost ne bi dostigla visinu nisaba, a vlasnik ima novaca (uzeće se u obzir) i na sve to dati zekat u navedenom procentu 2,5%.

Za razliku od prve, na drugu vrstu robe zekat će se dati na dan kada se proda, i to samo za tu godinu, pa makar ona, čekajući da joj cijena poraste, kod vlasnika bila i više godina prije toga.

---

177 - Sastavljanje zlata i srebra da bi se dobio potrebni nisab primjenjuje se u malikijskom i hanefijskom mezhebu. Hadis u tom smislu navodi se preko Bukejra b. Abdullaha b. Ešedždža: "Nastavljena je praksa Allahovog Vjerovjesnika ﷺ koji je sastavljao zlato sa srebrom i srebro sa zlatom i tako na njih davao zekat."

5. Pozajmice

Onaj ko drugome da pozajmicu koju može u svako doba, kada god to zaželi povratiti, obavezan je, prilikom obračuna zekata na kraju godine, iznos pozajmice uračunati u gotovinu koja je kod njega (bilo u novcu ili u robi) i zajedno na ukupan iznos dati zekat. Ukoliko, pak, kod sebe nema gotovine, a pozajmica iznosi visinu nisaba, na nju je također dužan dati zekat.

Međutim, ukoliko je novac pozajmio nekome ko je bankrotirao i ko mu ga ne može, kada god on zaželi vratiti nazad, zekat će dati kada mu ovaj pozajmicu vrati, i to samo za tu godinu, pa makar novac bio u zajmu i više godina.

6. Pronađeno zakopano blago

Ko na svojoj zemlji (njivi, vrtu, avliji i sl.) ili u svojoj kući pronađe zakopano blago iz predislamskog perioda, obavezan je na njega dati zekat i to u visini $^{1}/_{5}$ koju će podijeliti siromasima, bijednicima ili u dobrotvorne projekte, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Zekat na pronađeno zakopano blago je petina." (Muttefekun alejhi)

7. Rudnici

Ako se radi o rudniku zlata i srebra, njegov vlasnik će zekat dati na svaku izvađenu visinu nisaba, bez obzira pregodinila ona ili ne. Dakle, vlasnik je obavezan na svaku izvađenu visinu nisaba dati zakat, i to čim je izvadi. Međutim, ovdje nije problem u tom pitanju, nego u pitanju koliko će se na njega dati zekata: 2,5 % kao što se daje na zlato, ili $^{1}/_{5}$, odnosno 20 % kao što se daje na pronađeno zakopano blago? Islamski pravnici se u odgovoru na ovo pitanje ne slažu. Jedni kažu da iskopano zlato u rudniku predstavlja pronađeno zakopano blago i da, po analogiji, na njega treba dati zekat u visini $^{1}/_{5}$, odnosno 20 %, a drugi da na njega kao na druge zalihe zlata treba dati 2,5 % zekata. Ovi drugi smatraju da se i ovaj slučaj može svesti pod Poslanikove ﷺ riječi: "Nema zekata na srebro ispod pet oka.", budući da se pod izrazom "pet oka" mogu podrazumijevati i rudnici. Prema tome, ovo je - hvala Allahu - prilično fleksibilno pitanje.

Što se tiče rudnika željeza, bakra, fosfata i sl., lijepo bi bilo da se na izvađenu rudu iz njih da zekat u visini 2,5 %, jer o obavezi izdvajanja

zekata na njih ne govore konkretno ni tekst Kur'ana ni Poslanikovi ﷺ hadisi, a budući da nisu ni zlato ni srebro, ne može se reći da je izdvajanje zekata od njih obavezno.

8. Zarada (profit)

Ako se radi o zaradi od trgovine ili rezultata rasplođavanja stoke, zekat na to dat će se zajedno sa glavnicom od koje potječe ne čekajući da ta zarada pregodini. Ako taj imetak, pak, nije plod trgovine niti rasplođavanja stoke, onda će se - nakon što dostigne visinu nisaba - sačekati da prođe godina i onda na njega izdvojiti zekat. Tako, naprimjer, ko dobije neki imetak kao poklon ili ga naslijedi nije obavezan na njega davati zekat dok ne pregodini u njegovu posjedu.

b) Stoka

U stoku spadaju:

1. Deve

Da bi se bilo obavezno dati zekat na deve, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

- da se posjeduju punu godinu dana i

- da ispunjavaju visinu nisaba, koji je kod deva - na osnovu Poslanikovih ﷺ riječi: "Nema zekata na manje od pet deva." (Muttefekun alejhi) - najmanje pet grla pa naviše.

Onaj ko ima pet deva, na njih će kao zekat dati prosječnu ovcu ili kozu izdvojenu iz stada, koja je napunila jednu i ušla u drugu godinu starosti.

Onaj ko ima deset deva, dat će dvije ovce, ko ima petnaest, tri, ko ima dvadeset, četiri, a ko ima dvadeset i pet, dat će žensko devče koje je napunilo jednu i ušlo u drugu godinu. Ukoliko nema ženskog devčeta koje je napunilo jednu i ušlo u drugu godinu, umjesto njega će dati muško koje je napunilo dvije i ušlo u treću godinu.

Onaj ko ima trideset i šest deva, dat će žensko devče koje je napunilo dvije i ušlo u treću godinu, a ko ima četrdeset i šest, dat će devu koja je napunila tri i ušla u četvrtu godinu. Onaj ko ima šezdeset i

jednu devu, dat će devu koja je napunila četiri i ušla u petu godinu, a ko ima sedamdeset i šest, dat će dvoje ženske devčadi koje su napunile po dvije i ušle u treću godinu. Onaj ko ima devedeset i jednu devu, dat će dvije deve koje su napunile tri i ušle u četvrtu godinu. Kada broj deva dostigne stotinu i dvadeset grla, na svakih četrdeset grla dat će se po jedno žensko devče koje je napunilo dvije i ušlo u treću godinu, a na svakih pedeset, po jednu devu koja je napunila tri i ušla u četvrtu godinu.

Napomena:

Onaj ko bude dužan na ime zekata dati devu određene starosti, a ne bude takvu imao, dat će onu koju ima. Ako bude mlađa nego što se propisima traži, na nju će sakupljaču zekata dodati još ili dvije ovce ili dvadeset dirhema, a ako bude starija, sakupljač zekata će mu dati dvije ovce ili dvadeset dirhema. Jedino se, bez ikakvog dodavanja, umjesto muškog devčeta koje je napunilo dvije i ušlo u treću godinu, može dati žensko devče koje je napunilo godinu i ušlo u drugu, o čemu je ranije bilo govora.

2. Goveda

Zekat na goveda daje se po istim propisima kao i na deve. Dakle, da bi se bilo obavezno dati zekat na goveda, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

- da se posjeduju punu godinu dana i

- da ispunjavaju visinu nisaba, koji je kod goveda trideset grla.

Na puni nisab od trideset grla goveda daje se tele koje je napunilo godinu dana. Na četrdesetoro goveda daje se june koje je napunilo dvije godine. Na svakih sljedećih četrdeset grla daje se po jedno june koje je napunilo dvije godine, a na svakih sljedećih trideset grla, tele koje je napunilo godinu dana. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Na svakih trideset grla tele, a na svakih četrdeset grla june."[178]

[178] - Hadis bilježe Ebu Davud i Tirmizi. Ibn Hibban i Hakim ga ocjenjuju kao sahih.

3. Sitna stoka (ovce i koze)

Pod sitnom stokom podrazumijevaju se ovce i koze. Da bi se bilo obavezno dati zekat na sitnu stoku, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

- da se posjeduju punu godinu dana i
- da ispunjavaju visinu nisaba, koji je kod sitne stoke četrdeset grla.

Na puni nisab od četrdeset grla sitne stoke daje se jedna ovca od godinu dana. Na sto dvadeset i jednu ovcu daju se dvije, na dvije stotine i jednu, tri. Kada njihov broj pređe tri stotine grla, na svaku sljedeću stotinu daje se još po jedna ovca. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "A na više od toga, na svaku sljedeću stotinu po jedna ovca."

Napomene:

1. U vezi sa davanjem zekata na stoku, većina islamskih pravnika navodi još jedan uvjet; da to bude stoka koju čoban veći dio godine čuva i napasa po pašnjacima i livadama. Imam Malik to ne postavlja kao uvjet za zekat na stoku. Tako su postupali i stanovnici Medine.

Oni koji to postavljaju kao uvjet, kao dokaz, navode Poslanikove ﷺ riječi: "I na stoku koja se napasa." Iz citiranih Poslanikovih ﷺ riječi, većina islamskih pravnika je izvela zaključak da je, da bi se na sitnu stoku bilo obavezno dati zekat, uvjet da se ona izvodi na pašu. Po analogiji, isti zaključak je izveden i za deve i goveda. Islamski učenjaci još dodaju: "Osiguravanje stočne hrane za stoku koja se tovi i ne pušta na ispašu, predstavlja dodatni trud i izdatak. Zato se mišljenje o obavezi davanja zekata samo na onu stoku koja se izvodi na pašu, čini razumljivim i prihvatljivim."

2. Nema zekata na "međubroj" kod stoke, tj. na broj između dva određena broja, na koji se daje zekat sve dok on ne dostigne onaj veći, pa da se onda da i veći zekat. Tako je npr. onaj ko posjeduje četrdeset ovaca na njih, na ime zekata, dužan dati jednu ovcu. Isto tako, jednu ovcu je dužan dati i na stotinu i dvadeset ovaca, ali čim njihov proj pređe stotinu i dvadeset, tj. čim bude imao stotinu dvadeset i jednu, dužan je dati dvije ovce. Dakle, broj ovaca između četerdeset i stotinu dvadeset (međubroj)

ne podliježe obavezi davanja zekata. Isti je slučaj i sa devama i govedima, samo što je kod njih "međubroj" drugačiji. Ovo zato što je - objašnjavajući zekat na stoku - Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Na toliko i toliko grla daje se toliko i toliko" iz čega se zaključuje da broj između dva broja (međubroj) ne podliježe obavezi zekata.

3. Prilikom ustanovljavanja broja grla stoke koja podliježe obavezi davanja zekata, ovce i koze se broje zajedno jer podliježu istoj vrsti. Isto tako sa govedima se zbrajaju bivoli, kao i sa arapskim jednogrbim devama dvogrbe horasanske deve, jer se ove obje vrste podrazumijevaju zajedno pod Poslanikovim ﷺ riječima: "a na sitnu stoku koja se napasa kada dostigne broj od četrdeset grla, jedna ovca." i "na svakih trideset grla goveda."

4. Ako dvojica vlasnika, od kojih svaki posjeduje - za zekat potrebnu visinu nisaba stoke - stoku drže zajedno, tako da su im zajednički: čoban, ispaša, tor i štala, zekat će obračunati na zajedničko stado kao cjelinu, a svaki posebno, a onda se između sebe poračunati. Tako npr., ako jedan od njih ima četerdeset, a drugi osamdeset grla ovaca, obojica zajedno, na ime zekata, su dužni dati jednu ovcu. Ako sakupljač zekata uzme ovcu od onoga što je njegovih četerdeset grla, da ne bi izbjegao svoju obavezu, onaj što je njegovih osamdeset grla, ovom prvom će nadoknaditi vrijednost u visini $^2/_3$ ovce.

Zbog toga, dvojici vlasnika čija se stoka ne čuva i ne napasa zajedno, nije dozvoljeno pomiješati stoku kako bi izbjegli davanje dodatnih grla na zekat, niti je sakupljačima zekata dozvoljeno stoku koja se, inače, napasa i čuva zajedno, rastavljati kako bi se na nju uzelo više grla na ime zekata. U tom smislu, u pismu Ebu Bekra, r.a., je izričito naređeno da se zbog izbjegavanja obaveze davanja zekata: "ne miješaju stada koja su rastavljena, niti da se rastavljaju stada koja su pomiješana." Dakle, dvojica vlasnika će se međusobno poračunati oko zekata datog na zajedničko stado. (Buharija)

5. Na ime zekata ne može se dati: jagnje na ovce, jare na koze, tele na goveda niti devče na deve, ali se ono prilikom prebrojavanja i ustanovljavanja ukupnog broja grla ubraja. U tom smislu su i Omerove, r.a., riječi upućene sakupljačima zekata: "Jagnje računajte u ukupan broj grla stoke, ali ga ne primajte na ime zekata."[179]

[179] - Predaju bilježi Malik u svom djelu *Muvetta*.

6. Također, na ime zekata ne može se dati staro i oronulo grlo, niti ono sa kakvom mahanom, koja mu umanjuje vrijednost. U tom smislu je i Ebu Bekrovo uputstvo sakupljačima zekata da: "na ime zekata ne primaju staro, iznemoglo, ćoravo i svojeglavo."

Isto tako, na ime zekata njegovi sakupljači ne smiju birati najvrednija grla kao što su: sjanjene ovce ili steone krave i kamile ako su pred janjenjem ili telenjem, ovan, jarac ili bik koji služe za oplodnju, najuhranjenija grla predviđena za klanje i jelo, te muzare koje doje mladunčad, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao Muazu: "Pazi da ne uzimaš njihov najvredniji imetak!" i jer je Omer, r.a., svojim sakupljačima zekata zabranio da na ime zekata uzimaju: "Ovce koje se odvajaju i posebno tove radi klanja, muzaru koja se muze ili koja hrani svoje mlado, sjanjenu ovcu koja je pred janjenjem i mužjaka koji služi za oplodnju."

c) Plodovi i žitarice

Da bi se bilo obavezno dati zekat na plodove i žitarice, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

- da su plodovi sazreli (požutjeli ili pocrvenjeli),
- da su žitarice sazrele i da im se zrno komi i
- da grožđe i masline sazriju tako da poprime sladak i prijatan ukus.

U tom smislu su i riječi Uzvišenog: وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ /*... i podajte na dan žetve ili berbe ono na što drugi pravo imaju!* (El-En'âm, 141.)

Nisab za plodove i usjeve je pet tovara, pri čemu prosječan tovar iznosi šezdeset mjerica (saova), a mjerica četiri prosječne pregršti. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Nema zekata (tj. na plodove i žitarice) na manje od pet tovara." (Muttefekun alejhi)

Ukoliko se oni sami navodnjavaju i zalijevaju kišom, izvorskom vodom ili izlijevanjem potoka i rijeka, visina zekata na njih je jedna desetina, tj. 10 %. Dakle, na pet tovara će se na ime zekata dati $^1/_2$ tovara.

Ukoliko se, pak, oni navodnjavaju uz izlaganje trudu i dodatnim troškovima, crpanjem vode kantama iz bunara ili okretanjem dolapa i sl., visina zekata na njih je $^1/_2$ desetine, tj. 5 %. Dakle, na pet tovara će se na ime zekata dati $^1/_4$ tovara. Preko toga, bez obzira o kojoj se količini radi -

manjoj ili većoj - izračunat će se i na dodatnu količinu dati u procentima. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Na ono što zaljevaju kiša, izvori i potoci ili samo raste bez navodnjavanja, dat će se desetina, a na ono što se navodnjava uz (dodatni) trud i trošak, $^1/_2$ desetine." (Muttefekun alejhi)

Napomene:

1. Onaj ko svoje usjeve povremeno zalijeva, a povremeno ne zalijeva zato što padne kiša i sl. na njih će dati zekat u visini $^3/_4$ desetine, tj. 7,5 %. Oko ovog se slažu svi islamski pravnici. U tom smislu se prenosi da je Ibn Kudama rekao: "Nije nam poznato da se po ovom pitanju bilo ko ne slaže."

2. Ukoliko neko ima više vrsta hurmi, sastavit će ih sve zajedno. Ako tako pomiješane dostignu visinu nisaba, kada bude na njih davao zakat, neće probirati ni one najbolje ni one najlošije, nego će uzeti one prosječnog kvaliteta.

3. Isto tako će se sastaviti pšenica i ječam, pa će se na njih, ukoliko zajedno dostignu visinu nisaba, zekat dati u onome čega više bude.

4. Isto tako će se zajedno sastaviti sve vrste bobičastog povrća: grah, leblebija, leća, grahorica i vučika (vučiji bob) i ako zajedno dostignu visinu nisaba, zekat na njih dati u onome čega najviše ima.

5. Ukoliko masline i zrnje rotkve i sezama dostignu visinu nisaba, zekat na njih će se dati u njihovu ulju.

6. Sve vrste grožđa će se sastaviti zajedno i na njega, ukoliko dostigne visinu nisaba, dati zekat. Ukoliko se, pak, proda svježe, prije nego se osuši u grožđice, zekat će se izdvojiti iz novca koji se za njega uzeo; i to desetinu, tj. 10 % ukoliko se nije zalijevalo, a $^1/_2$ desetine, tj. 5 %, ukoliko se zalijevalo ili navodnjavalo.

7. Što se tiče riže, kukuruza i prohe, budući da svako on njih predstavlja zasebnu vrstu, oni se ne mogu sastavljati jedno sa drugim. Na njih je obaveza dati zekat samo u slučaju ako pojedinačno dostignu visinu nisaba. U suprotnom na njih nema zekata.

8. Ako neko zakupi zemlju pa na njoj dobije neki od navedenih plodova u visini nisaba, obavezan je na njega dati zekat.

9. Onaj ko nakon što sazriju dođe u posjed nekog od navedenih plodova ili neke od spomenutih žitarica putem poklona, kupovine ili naslijeđa, na njih nije obavezan dati zekat, jer je to obaveza onoga ko ih poklanja ili prodaje. Međutim, ukoliko u njihov posjed dođe prije nego što sazriju, na njih je obavezan dati zekat.

10. Onaj ko je pod dugom za visinu cijelog svoga imetka, ili za visinu koja krnji nisab, nije obavezan davati zekat.

IV - Kome se daje zekat?

Zekat je namijenjen za osam kategorija korisnika. Sve su one spomenute u Kur'anu, u riječima Uzvišenog:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ
وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Zekat pripada samo siromasima i nevoljnicima, i onima koji ga sakupljaju, i onima čija srca treba pridobiti, i za otkup iz ropstva, i prezaduženima, i u svrhu na Allahovu putu, i putniku-namjerniku. Allah je odredio tako! - A Allah sve zna i mudar je. (Et-Tevbe, 60.)

Evo kratkog pojašnjenja svake od navedene kategorije:

1. *Siromah* je onaj ko nema dovoljno imetka za podmirenje svojih potreba u hrani, piću, odjeći i stanu, računajući tu i potrebe onih koje izdržava, makar u svome imetku posjedovao i iznos nisaba (na koji je obavezan dati zekat).

2. *Nevoljnik* je kategorija slična siromahu, s tim što od siromaha može biti manje ili više siromašan. Za ove dvije kategorije važe isti propisi. Allahov Poslanik ﷺ opisao je nevoljnika riječima: "Nije nevoljnik onaj ko obilazi ljude, pa od ovoga dobije zalogaj-dva, a od onoga hurmu-dvije, nego je nevoljnik onaj ko se sm nema čime opskrbiti, koga drugi ne primjećuju i ne daju mu milostinju, a niti (mu ponos dozvoljava da) ju od njih zatraži." (Buharija)

3. Pod *onim koji ga sakupljaju* podrazumijevaju se oni koji odlaze po zekat, procjenjuju ga, uzimaju, donose, bilježe i o njemu vode knjige, pa za svoj rad od zekata dobijaju plaću, makar bili i bogati. Ova kategorija je spomenuta i u Poslanikovim ﷺ riječima: "Bogatu čovjeku nije dozvoljeno

uzimati zekat (sadaku) osim u pet slučajeva: ako ga sakuplja, ako ga otkupi svojim novcem, ako je prezadužen, ako se bori na Allahovu putu ili ako ga prethodno uzme siromah pa od sebe nešto pokloni bogatašu."

4. Pod *onima čija srca treba pridobiti* podrazumijevaju se:

- Musliman čiji je iman slab, ali je u svome narodu poštovan i ugledan. U nadi da će se njegovo srce pridobiti, da će se bolje predati Islamu i njegov utjecaj iskoristiti za dobrobit Islama ili pak da će se tako muslimani poštedjeti njegova zla koji im je u stanju nanijeti, takvom čovjeku je dozvoljeno dati dio zekata; i

- Nemuslimanu koji bi se na taj način mogao podstaći da on i njegov narod prime Islam.

Ukratko, u ovu kategoriju spadaju svi oni koji na bilo koji način mogu koristiti Islamu i muslimanima: recimo oni koji rade na reklamno - propagandnim poslovima, novinari, pisci i drugi ljudi od pera.

5. Pod riječima *i za otkup iz ropstva* podrazumijevaju se muslimani koji imaju status roba. Oni se otkupljuju iz sredstava zekata i oslobadaju radi Allahova ﷻ zadovoljstva. Ova kategorija obuhvaća i roba-muslimana koji je, da bi postao slobodan, dogovorio se sa svojim vlasnikom da mu isplati određeni iznos. Za njegov otkup mogu se, također, upotrijebiti sredstva od zekata.

6. Pod *prezaduženima* se misli na one koji su, ni u čemu se ne griješeći prema Allahu i Njegovu Poslaniku ﷺ sticajem okolnosti bili prinuđeni uzeti pozajmicu, pa je iz nekog opravdanog razloga ne mogu vratiti. I za takve se slučajeve može izdvojiti dio zekata u iznosu koji je dovoljan da se isplati dug. U tom su smislu i riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Tražiti pomoć dozvoljeno je samo za tri osobe: pukog bijednika-siromaha, za onoga ko je zapao u veliki dug[180] i za onoga ko je na sebe stavio obavezu da plati krvarinu."[181]

7. Pod izrazom *i u svrhe na Allahovu putu* misli se na djela kojima se postiže Allahovo zadovoljstvo i džennetska nagrada. Tu na prvom

[180] - Pod ovim se podrazumijeva musliman koji se zadužio pa sm ne može da vrati dug.

[181] - Tirmizi i Ebu Davud. Tirmizi kaže da je hasen. Ukoliko musliman preuzme obavezu ili se zaduži da bi isplatio krvarinu, potom ne imadne mogućnosti da vrati dug, taj dug se može platiti iz zekata.

mjestu dolazi borba na Allahovu putu radi uzdizanja Njegove riječi. Prema tome, borcu na Allahovu putu, čak i u slučaju da je bogat, može se dati zekat. U ovu kategoriju, također, spadaju opći šerijatsko utemeljeni interesi kao što je izgradnja i održavanje džamija, bolnica, škola,[182] domova za siročad itd., s tim što se ne smije zaboraviti da, vezano za ovu kategoriju, na prvom mjestu dolazi: organiziranje borbe na Allahovu putu, nabavka oružja, vojne opreme, ljudstva i drugih potreba koje ta borba zahtijeva.

8. Pod *putnikom-namjernikom* podrazumijeva se musafir koji je, daleko od svoga mjesta boravka, ostao bez sredstava za nastavak puta ili za povratak kući. I njemu se, čak i u slučaju da je kod svoje kuće bogat, od zekata može dati ono što mu zatreba na putu. Međutim, ovo važi samo u slučaju kada ne mogne naći nikoga ko bi mu pozajmio sredstva koja su mu zatrebala na putu. U suprotnom, ukoliko nađe nekoga ko mu je spreman pozajmiti, uzeće pozajmicu i neće mu se, s obzirom da je kod svoje kuće bogat, dati zekat.

Napomene:

1. Ukoliko musliman svoj zekat dâ bilo kojoj od navedenih kategorija, zekat će mu biti valjan i obaveza skinuta. Međutim, i pored toga, on je dužan voditi računa o tome koja je od ovih kategorija u datom momentu najpreča. Ukoliko je iznos zekata velik, najbolje bi bilo rasporediti ga na sve spomenute kategorije.

2. Zekat se ne može dati onima koje je čovjek inače, dužan izdržavati kao što su: roditelji, djeca (uzlazna i silazna loza) i žena. Ovo zato što je njih, čak i u slučaju da su siromašni, dužan izdržavati iz drugih sredstava, a ne od zekata.

3. Zekat se - kako se ne bi povrijedila njihova čast i ugled - ne može dati ni onima koji vode porijeklo od Poslanikove ﷺ porodice, a u nju spadaju: potomci Hašima (*Benu Hašim*), potomci Alijine porodice (*Alu 'Alī*), Ukajlove porodice (*Alu 'Ukajl*), Džaferove porodice (*Alu Džafer*) i Abbasove porodice (*Alu Abbas*), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Sadaka (zekat) se ne može dati Muhammedovoj ﷺ porodici, jer je njome svijet očistio svoje imetke." (Muslim)

---

[182] - Islamska ulema kaže da se zekat može dati za izgradnju džamija, bolnica itd. ukoliko je to vid borbe na Allahovu putu, a muslimani su malobrojni i slabi da bi sredstva za to obezbijedili mimo zekata. (Prim. š. rec.)

4. Musliman se odužio ako zekat na svoj imetak da na raspolaganje muslimanskom vladaru (imamu), čak i u slučaju da je ovaj nepravedan, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ako ga daš mom izaslaniku, ti si se odužio i za njega ćeš imati nagradu. Za promjenu njegove namjene grijeh pada na onoga ko to učini."[183]

5. Zekat se ne daje nevjerniku niti teškom prijestupniku kao što je onaj ko izostavlja namaz ili se izigrava i potcjenjuje islamske propise, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Uzima se od bogatih među njima i daje onima koji su među njima siromašni." Tj. bogatih muslimana i (daje) siromašnim muslimanima.

Zekat se, također, ne daje onome ko je imućan niti onome ko je u snazi i sposoban za privređivanje. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "U njemu (tj. zekatu) nema udjela onaj ko je imućan niti onaj ko je sposoban da za sebe privređuje."(Ahmed) Tj. da zaradi onoliko koliko mu je potrebno.

6. Zekat nije dozvoljeno prenositi iz jednog mjesta u drugo, ukoliko su jedno od drugog udaljeni toliko da bi se na toj razdaljini mogao kratiti namaz ili više od toga. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "...i daje onima koji su među njima siromašni."

Međutim, islamski pravnici u tom pogledu prave izuzetak u dva slučaja:

- kada u jednom mjestu nema siromašnih koji bi mogli primiti zekat i
- kada je u drugom mjestu potreba veća.

U ta dva slučaja zekat se može dati i siromasima u drugom mjestu. Najbolje bi bilo da se to učini organizirano; preko vladara (imama) ili koga drugog.

7. Ukoliko bi neko kakvom siromahu dao pozajmicu, pa naknadno odlučio da mu pozajmicu otpiše na ime zekata, to bi bilo valjano pod uvjetom da je siguran da bi se ovaj - kada bi mu zatražio da mu dug vrati - potrudio i zaista vratio. U suprotnom, ako je izgubio nadu da će mu ovaj vratiti dug, ili mu ga je dao pod uvjetom da mu ga vrati, pozajmica se ne može otpisati na ime zekata.

---

183 - Ahmed i Hafiz u *Telhisu* ne ocijenivši ga.

8. Zekat nije valjan bez unaprijed donesenog nijjeta da je to što se daje zekat. Prema tome, ukoliko bi se zekat dao bez nijjeta da je to što se daje zekat, on ne bi bio valjan. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Djela se mjere prema namjeri i svakom čovjeku pripada ono što naumi." Dakle, onaj ko daje obavezni zekat, mora naumiti da je to što daje zekat na njegov imetak i da ga iskreno daje u ime Allaha, jer je iskrenost uvjet za valjanost svakog čina ibadeta, kao što, uostalom, i stoji u riječima Uzvišenog:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ / *A naređeno im je da se samo Allahu klanjaju i da Mu iskreno vjeru ispovjedaju.* (El-Bejjine, 5.)

V - Zekatu-l-fitr

1. Propisanost zekatu-l-fitra

Zekatu-l-fitr je obavezni sunnet za svakog muslimana. U tom smislu su i Ibn Omerove, r.a., riječi: "Allahov Poslanik ﷺ je zadužio ramazanskim zekatu-l-fitrom u iznosu jedne mjerice (*sâ'a*) hurmi ili ječma, svakog muslimana, bez obzira bio on slobodan ili rob, muško ili žensko, dijete ili odrastao." (Muttefekun alejhi)

2. Smisao zekatu-l-fitra

Zekatu-l-fitr je, između ostalog, propisan radi:

- čišćenja postača od mogućih grešaka i propusta koje je počinio u toku ramazana kao što su nepromišljene i bestidne riječi,

- pomaganja siromašnih i njihovo zbrinjavanje da bar na Bajram nisu potrebni tuđe pomoći.

U tom smislu se od Ibn Abbasa, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ je zekatu-l-fitr propisao radi čišćenja postača od nepromišljenih i bestidnih riječi i radi zbrinjavanja siromašnih."[184]

Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Pomozite im (tj. siromašnima) da bar na ovaj dan (tj. Bajram) ne moraju prositi." (El-Bejheki)

---

[184] - Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madže i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

3. U čemu se daje zekatu-l-fitr i kolika je njegova visina?

Visina zekatu-l-fitra je jedna mjerica (*sâ'*) od četiri pregršti (*mudd*). Daje se u namirnicama koje se najviše koriste u određenom mjestu: pšenici, ječmu, hurmama, riži, suhim grožđicama ili siru. U tom smislu su i Ebu Seidove, r.a., riječi: "U doba Allahova Poslanika ﷺ smo na ime zekatu-l-fitra - za sve, kako za malog tako i za odraslog, kako za slobodnog tako i za roba - izdvajali u namirnicama mjericu (*sâ'*) sira, ječma, hurmi ili suhih grožđica." (Muttefekun alejhi)

4. Zekatu-l-fitr se daje isključivo u namirnicama

Zekatu-l-fitr se izdvaja i daje isključivo u namirnicama i kao takav se, izuzev u slučaju nužde, ne može preračunati i dati u novcu, tim prije što nigdje nije zabilježeno da ga je umjesto u namirnicama, Allahov Poslanik ﷺ dao u novcu. Isto tako, nigdje nije zabilježeno da ga je bilo ko od ashaba, r.a., umjesto u namirnicama, dao u novcu.

5. Do kada se zekatu-l-fitr mora podijeliti?

Obaveza izdvajanja zekatu-l-fitra nastaje nastupanjem noći uoči Bajrama. Međutim, može se dati i na dan-dva prije Bajrama, jer je zabilježeno da je tako postupao i Ibn Omer, r.a. Ipak, zekatu-l-fitr je najbolje dati u vremenu od zore na dan Bajrama pa do pred početak klanjanja bajram-namaza, jer je Allahov Poslanik ﷺ naredio da se zekatu-l-fitr podijeli prije nego što svijet izađe da klanja bajram-namaz. U tom smislu su i Ibn Abbasove riječi: "Allahov Poslanik ﷺ je zekatu-l-fitr propisao radi čišćenja postača od nepromišljenih i bestidnih riječi i radi zbrinjavanja siromašnih. Onome ko ga podijeli prije (Bajram) namaza biće primljen kao zekatu-l-fitr, a onome ko ga podijeli poslije (Bajram) namaza, kao obična sadaka."[185]

Onaj ko nije uspio podijeliti zekatu-l-fitr prije klanjanja bajram-namaza, podijeliće ga *na kaza*, nakon što se bajram-namaz klanja, jer je i tada podijeljen zekatu-l-fitr valjan, samo što je to pokuđeno (mekruh).

---

[185] - Hadis bilježe Ebu Davud, Ibn Madže i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

6. Kome je zekatu-l-fitr namijenjen?

Zekatu-l-fitr je namijenjen istim onim kategorijama kojima je namijenjen i zekat, s tim što je preče da se da siromasima i nevoljnicima nego ostalim kategorijama, jer je Allahov Poslanik ﷺ u tom smislu, rekao: "Pomažite im (tj. siromašnima) da bar na ovaj dan (tj. Bajram) ne moraju prositi." (El-Bejheki)

Prema tome, zekatu-l-fitr mimo siromaha i nevoljnika ne bi trebalo davati drugim kategorijama, osim ako takvih uopće nema, ili ih ima, ali nisu previše siromašni i potrebiti kao što je to slučaj sa drugim kategorijama.

Napomene:

1. Bogata žena, ako hoće, svoj zekat može dati svome muže, ako je siromašan, za razliku od muža koji svoj zekat ne može dati ženi. Ovo zato što je muž ionako dužan izdržavati svoju ženu, dok žena nije dužna izdržavati svoga muža.

2. Zekatu-l-fitr nije dužan dati onaj ko nema svojih sredstava dovoljnih za svoje potrebe za jedan dan, jer Allah nikoga ne obavezuje preko njegovih mogućnosti.

3. Kome od njegovih dnevnih potreba preostane nešto pa to d na ime zekatu-l-fitra i to će mu biti valjano, jer Uzvišeni Allah veli:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ / *Bojte se Allaha koliko možete!* (Et-Tegâbun, 16.)

4. Zekatu-l-fitr za jednu osobu može se raspodijeliti i dati na više strana, isto kao što se zekatu-l-fitr za više osoba može dati jednoj osobi, jer u tom pogledu od strane Zakonodavca nisu spomenuta nikakva ograničenja.

5. Musliman je zekatu-l-fitr na sebe dužan dati ukoliko se nalazi u svome mjestu boravka. (Tj. ukoliko nije musafir)

6. Kao i zekat, ni zekatu-l-fitr se ne može prenositi iz jednog mjesta u drugo, osim u slučaju nužde.

* * *

XI - Post

(في الصيام)

I - Definicija i historijat posta

1. Definicija posta

Es-savm (post) u jezičkom smislu znači suzdržati se od nečega. U vjerskom smislu postiti znači: s namjerom izvršavanja vjerskog obreda (*ibadeta*), suzdržavati se od jela, pića, spolnog odnosa i drugih stvari koje kvare post, od zore do zalaska sunca.

2. Historijat posta

Uzvišeni Allah propisao je post Muhammedovu ﷺ Ummetu, kao što ga je i ranije propisivao minulim narodima. U tom smislu, Uzvišeni veli:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمْ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili. (El-Bekare, 183.)

Navedeni ajet je objavljen i njime muslimanima propisan post u ponedjeljak, u mjesecu ša'banu, druge godine po Hidžri.

II - Vrijednost i smisao posta

a) Vrijednost posta

O vrijednosti posta govore mnogobrojni Poslanikovi ﷺ hadisi kao što su:

"Post je štit (koji čuva) od vatre, isto kao što štit nekoga od vas čuva u borbi."[186]

---

[186] - Hadis bilježe Ahmed i drugi. Sujuti ga nije ocijenio.

"Ko god na Allahovu ﷻ putu posti jedan dan, Allah će zahvaljujući tome danu, njegovo lice udaljiti od džehennemske vatre za rastojanje od sedamdeset godina hoda." (Muttefekun alejhi)

"Kada se (prilikom iftara) mrsi, postačeva dova se ne odbija."[187]

"U Džennetu ima jedna kapija koja se zove *Rejjan*. Na Sudnjem danu kroz nju će ulaziti samo postači i niko više. Kada se poviče: 'Gdje su postači' - postači će ustati i samo oni na njih ući. Kada oni na njih uđu, kapija će se zatvoriti i više na nju niko neće (moći) ući." (Muttefekun alejhi)

b) Smisao posta

Smisao posta se ogleda u višestrukim duhovnim, socijalnim i zdravstvenim koristima, tako što:

- *u duhovnom smislu*, jača volju i izdržljivost, uči obuzdavanju i suzbijanju prohtjeva, ulijeva i razvija osjećaj bogobojaznosti, posebno one koja se postiže jedino putem posta, zbog čega ga je Uzvišeni i propisao riječima:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili. (El-Bekare, 183.)

- *u socijalnom smislu*, među svim pripadnicima Islama (*Ummeta*) ulijeva osjećaj reda, jedinstva, ljubavi prema pravednosti i jednakosti i što među vjernicima, s jedne strane, razvija osjećaj samilosti i težnje za etičkim vrijednostima, a s druge strane, društvo u cjelini čuva od svakojakih zala i nevaljalih pojava;

- *u zdravstvenom smislu*, pročišćava crijeva, jača želudac, uklanja štetne naslage iz organizma, smanjuje gojaznost i preopterećenost stomaka salom. U tom smislu, u jednom hadisu stoji da je Poslanik ﷺ rekao: "Postite, bićete zdravi."[188]

[187] - Hadis bilježe Ibn Madže i Hakim. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

[188] - Hadis bilježe Ibn Sunni i Ebu Neim. Sujuti ga ocjenjuje kao hasen.

III - Koji je post preporučen, koji pokuđen, a koji zabranjen?

a) Preporučeno je (*mustehab*) postiti sljedeće dane:

1. Na Dan Arefata, tj. deveti dan mjeseca zu-l-hidžeta, i to za onoga ko nije na hadždžu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Post na Dan Arefata iskupljuje grijehe za dvije godine; prošlu i narednu, a post na Dan *Ašure*[189] iskupljuje grijehe za prošlu godinu." (Muslim)

2. Deveti i deseti dan mjeseca muharrema, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "...a post na Dan *Ašure* iskupljuje grijehe za prošlu godinu."(Muslim) i jer je sam Poslanik ﷺ postio deseti dan muharrema i drugima preporučio da ga poste rekavši: "Sljedeće godine ćemo, inša-Allah, (sa desetim) postiti i deveti dan (muharrema)." (Muslim i Ebu Davud)

3. Šest dana u mjesecu ševvalu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onaj ko isposti ramazan, a zatim posti još šest dana u ševvalu, (računa mu se) kao da je postio cijelu godinu." (Muslim)

4. Prvu polovinu mjeseca ša'bana, jer se od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Nisam nikada primijetila da je Allahov Poslanik ﷺ postio cio mjesec osim ramazan, niti sam zapazila da je i u jednom mjesecu postio više nego u ša'banu." (Muttefekun alejhi)

5. Prvih deset dana mjeseca zu-l-hidžeta, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nema dana u kojima je učinjeno dobro djelo Uzvišenom Allahu draže nego što su ovi dani (tj. prvih deset dana mjeseca zu-l-hidžeta)." Upitan: "Allahov Poslaniče, zar ni od dana provedenih u borbi na Allahovom putu?" - odgovorio je: "Ni od dana provedenih u borbi na Allahovom putu, osim ako se radi o čovjeku koji je pošao i sa sobom ponio sav svoj imetak, a onda se vratio bez igdje ičega." (Buharija)

6. Mjesec muharrem, jer je upitan: "U kom mjesecu je najvrijednije postiti poslije ramazana?"- Allahov Poslanik ﷺ odgovorio: "Allahov mjesec koga zovete muharrem." (Muslim)

7. Takozvane bijele dane od svakog (hidžretskog) mjeseca, tj. trinaesti, četrnaesti i petnaesti dan u mjesecu, jer se od Ebu Zerra, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ nam je naredio da od (svakog) mjeseca postimo tri bijela dana: trinaesti, četrnaesti i petnaesti, dodavši: 'Postiti ih je kao postiti cijelu godinu.'"[190]

---

[189] - Deseti dan mjeseca muharrema.

[190] - Hadis bilježi Nesai. Ibn Hibban ga ocjenjuje kao sahih.

8. Svaki ponedjeljak i četvrtak, jer se pripovijeda da je Allahov Poslanik ﷺ najviše postio ponedjeljakom i četvrtkom i jer je, upitan o njima, rekao: "Djela se svakog ponedjeljka i četvrtka predočavaju, pa Allah oprosti svakom muslimanu - ili je rekao vjerniku - osim dvojici koji, ljuti jedan na drugog, među sobom ne razgovaraju za koje kaže: 'Vrati njih dvojicu!'"[191]

9. Dan postiti, a dan mrsiti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Allahu najdraži post je Davudov post, a Allahu najdraži namaz je Davudov namaz. On bi pola noći spavao, treću trećinu klanjao, a preostalu šestinu ponovo legao i zaspao, dok bi jedan dan postio, a drugi mrsio." (Muslim)

10. Post neoženjenog koji nema uvjeta da se oženi, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko je u mogućnosti oženiti se, neka se oženi, jer je to najbolji način da sačuva pogled i spolni organ, a ko nije, neka posti, jer se postom ubija nagon strasti." (Buharija)

b) Pokuđeno je (*mekruh*) postiti sljedeće dane:

1. Na Dan Arefata za onoga ko je na hadždžu, jer je Allahov Poslanik ﷺ zabranio post na Dan Arefata onome ko se nalazi na Arefatu.[192]

2. Petkom (bez dana prije ili poslije njega), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Petak je vaš praznik, pa ga ne postite, osim ako ćete sa njim postiti još jedan dan, prije ili poslije njega! "[193]

3. Subotom (bez dana prije ili poslije nje), jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Nemojte postiti subotu, osim kada vam je to obavezno (tj. za vrijeme ramazana)! Ukoliko neko od vas ne bude imao ništa (čime će se omrsiti) osim kore od loze ili mladica drveta, neka ih dobro sažvače (i njima se omrsi)!"[194]

4. Drugu polovinu mjeseca ša'bana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada prođe pola ša'bana, nemojte postiti!"[195]

---

191 - Sened hadisa je sahih, a bilježi ga Ahmed.

192 - Hadis o tome bilježi Ebu Davud. Hakim ga ocjenjuje kao sahih.

193 - Hadis sa dobrim senedom bilježi Bezzar. Njegova osnova se može naći i u sahih zbirkama od Buharije i Muslima.

194 - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen.

195 - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Ibn Hibban ga ocjenjuje kao hasen.

Napomene:

Postiti gore navedene dane je blaže pokuđeno (*mekruhi-tenzih*), za razliku od niže navedenih vrsta posta koji je strogo pokuđen, gotovo blizu harama (*mekruhi-tahrim*). To su sljedeći slučajevi:

1. Postiti bez prekida (tj. bez iftara) dva ili više dana, jer je Allahov Poslanik ﷺ u vezi takvog posta rekao: "Nemojte spajati post!" (Buharija), a drugom prilikom: "Čuvajte se *visala* (spajanja posta danom iza dana bez iftara)!" (Muttefekun alejhi)

2. Postiti na takozvani dan *šekka*, tj. trideseti dan mjeseca ša'bana, sumnjajući da bi to mogao biti prvi dan ramazana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ko posti na dan *šekka*, pokazao se neposlušnim prema Ebu Kasimu!"[196]

3. Postiti cijelu godinu iz dana u dan, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Ne postio onaj ko posti cijelu godinu!" (Muslim), a drugom prilikom: "Ko posti cijelu godinu, je kao da niti je postio niti mrsio." (Ahmed i Nesai)

4. Post žene bez dozvole muža, ako joj je muž kod kuće, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Bez muževe dozvole, ako je kod kuće, ženi nije dozvoljeno postiti ni jedan jedini dan, izuzev ramazanskog posta." (Muttefekun alejhi)

c) Strogo je zabranjeno (*haram*) postiti u sljedećim danima:

1. Prvi dan Bajrama, kako Ramazanskog, tako i Kurban-bajrama. U tom smislu se od Omera, r.a., prenosi da je rekao: "Ovo su dva dana u kojima je Allahov Poslanik ﷺ zabranio da se posti. Prvi je dan kada se mrsite i prekidate vaš post (tj. Ramazanski bajram), a drugi kada od svojih kurbana jedete meso (tj. Kurban-bajram)." (Muslim)

2. Drugi, treći i četvrti dan Kurban-bajrama (*ejjamu-t-tešrik es-selase*), jer je Vjerovjesnik ﷺ poslao glasnika na Minu da hadžijama prenese poruku da te dane ne poste "jer su to dani jela, pića i sastajanja sa ženama."[197] U drugom predanju stoji "i spominjanja Allaha".

---

[196] - Buharija kao mu'allek.

[197] - Hadis bilježi Taberani. Njegova osnova nalazi se i u Muslimovu *Sahihu*.

3. Ženi dok je u danima hajza i nifasa, jer se svi islamski pravnici jednoglasno slažu da je post žene u hajzu i nifasu pokvaren, budući da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Zar ne? Kada je žena u hajzu, ona ne može klanjati ni postiti. To je krnjavost njene vjere." (Buharija)

4. Post bolesnika koji bi mu mogao prouzročiti smrt, jer je Uzvišeni rekao:

وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا / *... i ne ubijajte sami sebe! Allah je, doista, prema vama milostiv.* (En-Nisâ', 29.)

IV - Ramazanski post i njegovi propisi

a) Propisanost ramazanskog posta

Ramazanski post kao stroga obaveza propisan je Kur'anom, Sunnetom i idžm'aom (jednoglasnim mišljenjem) islamskog Ummeta. Uzvišeni Allah veli:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

U mjesecu ramazanu počelo je objavljivanje Kur'ana, koji je putokaz ljudima i jasan dokaz Pravoga puta i razlikovanja dobra od zla. Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće, neka ga u postu provede! (El-Bekare, 185.)

Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Islam se zasniva na pet stvari: očitovanju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, obavljanju hadždža i postu mjeseca ramazana." (Muttefekun alejhi)

"Tri su veze Islama i temelja na kojima počiva vjera Islam. Ko izostavi bilo koju od njih nevjernik je i dozvoljeno je (halal) proliti njegovu krv. To su: očitovanje da nema boga osim Allaha, klanjati farz-namaze i postiti mjesec ramazan."[198]

[198] - Hadis sa hasen senedom bilježi Ebu Ja'la u *Musnedu*.

b) Vrijednost mjeseca ramazana

Ramazan je mjesec koji se odlikuje brojnim fadiletima i vrijednostima kakvih nema ni u jednom drugom mjesecu. To potvrduju i sljedeće Poslanikove ﷺ riječi:

"Pet dnevnih namaza, džuma do džume i ramazan do ramazana brišu grijehe počinjene u meduvremenu, ukoliko nisu počinjeni veliki grijesi." (Muslim)

"Ko vjerujući i duboko se nadajući (nagradi) isposti ramazan, bit će mu oprošteni ranije počinjeni grijesi." (Muttefekun alejhi)

"Vidio sam jednog čovjeka od moga Ummeta kako skapavajući od žeđi dašće i kako svaki put, kada dođe do bazena sa vodom, bude odbijen, sve dok nije došao njegov post i napojio ga, pustivši ga da pije sve dok se nije zasitio."[199]

"Kada dođe prva noć ramazana šejtanima i zlim džinnima se stave okovi i pozatvaraju džehennemske kapije, da se nijedna ne otvara, a pootvaraju džennetske kapije, da se nijedna ne zatvara, te glas pozove: 'O ti koji tražiš dobro, požuri, a ti koji tražiš zlo, odstupi!' I tako svako veče, Allah oslobađa od vatre."[200]

V - U ramazanu učinjena dobra djela imaju posebnu vrijednost

Zbog posebne odabranosti mjeseca ramazana nad ostalim mjesecima u godini, i dobra djela učinjena u ramazanu imaju posebnu vrijednost. U njih, između ostalog, spadaju:

1. *Udjeljivanje milostinje*, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Najbolja milostinja (sadaka) je ona u mjesecu ramazanu."[201]

"Onaj ko postaču osigura iftar, imaće nagradu kao i sam postač, s tim što to postaču neće nimalo umanjiti njegovu nagradu."[202]

---

199 - Hadis u kome Poslanik ﷺ opširno opisuje svoj san bilježi Taberani.

200 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao garib. Bilježi ga i Hakim i ocjenjuje ga kao sahih jer ispunjava uvjete koje su za vjerodostojnost hadisa postavili Buharija i Muslim.

201 - Hadis je daif i bilježi ga Tirmizi.

"Onoga ko postaču od halal zarade osigura hranu i piće za iftar, preko dana u mjesecu ramazanu blagosiljaju meleki, a u noći Kadr (*Lejletu-l-kadr*) i sam melek Džibril." (Taberani i Ebu Šejh)

Allahov Poslanik ﷺ je od svih ljudi bio najdarežljiviji, a najdarežljiviji je, opet, bio u ramazanu kada bi se sastajao sa Džibrilom." (Buharija)

2. *Kijamu-l-lejl* (teravih-namaz) za koga je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onome ko uz ramazan klanja, vjerujući i nadajući se nagradi, bit će oprošteni ranije učinjeni grijesi." (Muttefekun alejhi)

Allahov Poslanik ﷺ je ramazanske noći redovno provodio u klanjanju i ibadetu, a kada bi nastupila zadnja trećina ramazana, budio bi i ostale ukućane, sve redom, i malo i veliko, koji su bili sposobni klanjati. (Muslim)

3. *Učenje Kur'ana*, jer je Allahov Poslanik ﷺ od svih mjeseci, najviše Kur'an učio uz ramazan i jer mu je uz ramazan dolazio Džibril i podučavao ga Kur'anu. (Buharija)

Osim toga, Allahov Poslanik ﷺ bi uz ramazan na teravih-namazu učio duže nego i na jednom drugom namazu. Tako se u *Sahihu* pripovijeda da je Huzejfe, r.a., jedne noći na kijamu tako dugo učio da je na jednom rekatu proučio čitavu *Bekaru, Ali Imrân* i *Nisâ'*, ne prelazeći ni preko jednog ajeta u kome se spominje prijetnja, a da nije na njemu zastao i Allaha zamolio da ga od nje sačuva, te da je, kada je bio završio tek dva rekata, došao Bilal da najavi skori dolazak sabah-namaza. Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao: "Post i noćni namaz (*kijam*) će se na Sudnjem danu zauzeti za roba, pa će post reći: 'Gospodaru, po danu mu nisam dao da jede i pije'- a Kur'an dodati: 'a ja mu noću nisam dao da spava' - pa nam dozvoli da se za njega zauzmemo." (Ahmed i Nesai)

4. *I'tikaf*, tj. osamljivanje u zadnjih deset dana ramazana u džamiji isključivo radi posvećivanja ibadetu i stjecanja Allahove naklonosti. I sam Allahov Poslanik ﷺ se u zadnjih deset dana ramazana povlačio u i'tikaf i posvećivao ibadetu. Tu praksu je, kako se navodi u *Sahihu*, Allahov Poslanik ﷺ prakticirao sve do smrti. U tom smislu su i njegove

[202] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ahmed i Tirmizi.

riječi: "Džamija je kuća svakog pobožnjaka, a Allah je svakome onom kome džamija bude kuća, zagarantirao da će mu osigurati lijep život, obasuti ga Svojom milošću i pomoći mu da pređe Sirat-ćupriju na putu ka Allahovu zadovoljstvu i Džennetu." (Taberani i Bezzar)

5. *Obavljanje umre*, tj. posjeta Bejtullahu radi činjenja tavafa oko Kabe i sa'ja između Safe i Merve u toku mjeseca ramazana, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Umra u ramazanu je kao hadždž sa mnom." (Muttefekun alejhi)

"Umra do umre briše grijehe počinjene između njih." (Muttefekun alejhi)

VI - Utvrđivanje početka mjeseca ramazana

Početak ramazana se utvrđuje na osnovu jedne od sljedeće dvije stvari:

a) Napunjavanjem prethodnog mjeseca (tj. ša'bana) trideset dana. Dakle, kada ša'ban napuni trideset dana, računa se da je sljedeći dan bez ikakve sumnje prvi dan ramazana.

b) Viđenjem mlađaka. Dakle, ukoliko se mlađak vidi uoči tridesetog dana ša'bana, nastupio je mjesec ramazan, a sa njime i obaveza posta. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ / *Ko od vas u tom mjesecu bude kod kuće, neka ga u postu provede!* (El-Bekare, 185.) Kao i riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Kada vidite mlađak, zapostite, a kada ga ponovo vidite, omrsite se! Ukoliko ga ne vidite, računajte da je ša'ban trideset dana." (Muslim)

Da bi se njegovo viđenje utvrdilo dovoljno je da posvjedoče jedna ili dvije pouzdane osobe da su ga vidjele, jer je i Allahov Poslanik ﷺ dopustio mogućnost da se svjedočenje i samo jedne pouzdane osobe da je vidjela mlađak ramazana može prihvatiti,[203] za razliku od utvrđivanja mlađaka ševvala kada se prekida post. U tom slučaju je potrebno da viđenje mlađaka potvrde najmanje dvije pouzdane osobe, jer ni Allahov Poslanik ﷺ za prekid posta nije prihvatio svjedočenje samo jedne pouzdane osobe. (Taberani i Darekutni)

[203] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ebu Davud i drugi.

Napomena:

Onaj ko vidi mlađak ramazana, dužan je zapostiti ramazanski post, čak i u slučaju kada mu niko drugi ne bi povjerovao. Međutim, onaj ko vidi mlađak ševvala za prekid posta, ukoliko mu niko drugi ne povjeruje, neće mrsiti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Post je kada svi zapostite, Ramazanski bajram kada svi mrsite, a Kurban-bajram kada koljete kurbane."[204]

VII - Uvjeti i propisi posta za razne kategorije postača

a) Uvjeti posta

Da bi musliman bio obavezan postiti, treba ispunjavati sljedeće uvjete:

- da je pametan i
- da je punodoban

jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Pero je dignuto sa trojice (tj. odgovornost): luđaka dok ne dođe pameti, onoga ko spava dok se ne probudi i djeteta dok ne postane punodobno."[205]

Za valjanost posta žene muslimanke, pored navedenih uvjeta se postavlja još jedan; da nije u periodu hajza i nifasa, jer je Allahov Poslanik ﷺ objašnjavajući krnjavost vjere kod žene, rekao: "Zar ne, kada je sa hajzom, ona ne klanja i ne posti." (Buharija)

b) Putnik

Kada musliman ode na put udaljen 48 milja (83 km) i više na kome mu je dozvoljeno kratiti namaze, može koristiti i olakšicu u postu tako što će dane provedene na putu mrsiti i napostiti ih kada se vrati kući. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: فَمَن كَانَ مِنْكُم مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ /*...a onome od vas koji bude bolestan ili na putu - isti broj drugih dana.* (El-Bekare, 184.)

Ukoliko post na putu nije previše naporan, putniku je bolje postiti nego mrsiti pa te dane naknadno napostiti. Međutim, ukoliko je put težak i post na njemu naporan, putniku je bolje mrsiti, pa te dane naknadno

---

[204] - Hadis je hasen, a bilježe ga Tirmizi i Ibn Madže.

[205] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

napostiti. U tom smislu se od Ebu Seida el-Hudrija, r.a., prenosi da je rekao: "Dok smo jednom prilikom uz ramazan, zajedno sa Allahovim Poslanikom ﷺ bili u jednom vojnom pohodu, neki od nas su postili, a neki mrsili. Međutim, niko od onih koji su postili nije prigovarao onima koji su mrsili, niti od onih koji su mrsili onima koji su postili, jer su smatrali da je onome ko može izdržati post, dobro da posti, a onome ko ne može, dobro da mrsi." (Muslim)

c) Bolesnik

Ukoliko se musliman uz ramazan razboli, prvo će dobro preispitati svoj položaj. Ukoliko procijeni da bez većih teškoća može postiti, postiće, a ukoliko procijeni da ne može, mrsiće. Zatim će, ukoliko se nada da će ozdraviti, sačekati i propuštene dane kada ozdravi, napostiti, a ukoliko se ne nada ozdravljenju, za svaki omršeni dan će siromahu u pšenici ili nekoj drugoj namirnici dati visinu sadekatu-l-fitra. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ /*Onima koji ga jedva podnose - otkup je da jednog siromaha nahrane.* (El-Bekare, 184.)

d) Iznemogli zbog duboke starosti

Ukoliko muslimam ili muslimanka dožive duboku starost, pa zbog starosti ne mognu postiti, mrsiće s tim što će na ime otkupa za svaki omršeni dan nahraniti po jednog siromaha. U tom se smislu od Ibn Abbasa, r.a., prenosi da je rekao: "Iznemoglom starcu (i iznemogloj starici) je data olakšica da za svaki omršeni dan nahrani po jednog siromaha i da te dane ne mora napaštati."[206]

e) Trudnica i dojilja

U slučaju da je muslimanka trudna i da se boji za svoje zdravlje ili zdravlje djeteta koje joj je još u stomaku, mrsiće i isti toliki broj dana naknadno napostiti kada te prepreke nestane. Ukoliko je bogata uz svaki dan posta nahraniće i po jednog siromaha, jer je tako bolje i sevabnije.

Isti ovaj propis važi i za dojilju koja se boji za sebe ili svoje dijete, ako ne mogne naći drugu ženu koja bi joj umjesto nje dojila dijete, ili je

---

[206] - Hadis bilježe Darekutni i Hakim i okarakterisao ga kao sahih.

nađe pa je dijete ne prihvati. I ovaj propis je donesen na osnovu riječi Uzvišenog: وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ / *Onima koji ga jedva podnose - otkup je da jednog siromaha nahrane.* (El-Bekare, 184.)

Dvije napomene:

1. Onaj ko se opusti pa propuštene dane posta ne naposti do sljedećeg ramazana, dužan je uz svaki napošteni dan nahraniti po jednog siromaha.

2. Ako neko od muslimana ne napostivši propuštene dane posta umre, napostit će ih za njega njegov nasljednik, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Za onoga ko umre, ne napostivši propuštene dane posta, napostit će za njega njegov nasljednik." (Muttefekun alejhi)

Upitan od jednog čovjeka: "Umrla mi je majka ostavši dužna napostiti mjesec dana posta. Hoću li ja to za nju napostiti?"- Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Da, trebaš, jer je dug prema Allahu najpreče izvršiti." (Muttefekun alejhi)

VIII - Šta je sve kod posta rukn, šta sunnet a šta mekruh?

a) Ruknovi posta su:

1. *Nijjet* donijeti, tj. srcem odlučiti da se posti, pokoravajući se Allahovoj zapovijedi u nastojanju da se postigne Njegovo zadovoljstvo i bliskost. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Djela se mjere prema namjerama." Ukoliko se radi o ramazanskom postu, nijjet je potrebno donijeti noću, prije zore, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onaj ko ne zanijjeti post noću, prije zore, taj i nema posta." (Tirmizi)

Ukoliko se, pak, radi o postu-nafili, nijjet se može donijeti i poslije zore, čak i kada sunce odskoči, pod uvjetom da se nije ništa jelo. U tom se smislu od Aiše, r.a., prenosi da je rekla: "Jednog dana Allahov Poslanik ﷺ je ušao kod mene u sobu i upitao: 'Ima li šta (za jesti)?' - pa sam odgovorila da nema, na što je on odgovorio: "Onda ću (danas) postiti." (Muslim)

2. *Imsak*, tj. sustezanje od jela, pića, spolnog odnosa i svega drugog što kvari post.

3. *Vrijeme posta* mora biti preko dana, tj. od zore do zalaska Sunca, jer ukoliko bi neko postio noću, a mrsio danju, post mu ne bi bio valjan. U tom su smislu i riječi Uzvišenog: ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ /*... a zatim postite sve do noći!* (El-Bekare, 187.)

b) Sunneti posta su:

1. Požuriti sa iftarom odmah čim zađe sunce, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Dobro je sve dok ljudi požurivaju sa iftarom." (Muttefekun alejhi) i jer se od Enesa, r.a., prenosi da je rekao: "Vjerovjesnik ﷺ (uz ramazan) nikada nije klanjao akšam prije nego što se omrsio, makar gutljajem vode."[207]

2. Omrsiti se svježim hurmama, ili suhim hurmama, ili vodom. Najbolje bi bilo omrsiti se svježim hurmama, a i suhim hurmama se bolje omrsiti nego vodom. Mustehab je da broj hurmi bude neparan: tri, pet ili sedam, jer se od Enesa, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ bi se, prije nego što bi stao da klanja akšam, omrsio sa nekoliko svježih hurmi, a ako ne bi bilo svježih onda suhih, a ako ne bi bilo ni suhih onda sa nekoliko gutljaja vode." (Taberani)

3. Prilikom mršenja proučiti dovu, jer ju je i Allahov Poslanik ﷺ redovno učio, i to izgovarajući riječi: *Allâhumme leke sumnâ, ve 'alâ rizkike eftarna, fetekabbe-l-minnâ, inneke ente-s-semî'u-l-'alîm!* / "Allahu, Tebi smo postili i onim se, čime si nas Ti opskrbio omrsili, pa primi naš post, jer Ti sve čuješ i sve znaš!"(Ebu Davud)

Pripovijeda se da bi, kada bi se htio omrsiti, Ibn Omer, r.a., imao običaj proučiti: *Allâhumme, innî es'eluke birahmetike-l-letî vesi'at kulle šej'in en tagfire lî zunûbî!* / "Allahu, preklinjem te milošću Tvojom koja sve obuhvaća, da mi oprostiš grijehe moje!"[208]

4. Ustati na sehur, tj. ustati pred zoru i s namjerom da se taj dan posti jesti i napiti se vode prije zore, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Razlika između našeg posta i posta sljedbenika Knjige (kršćana i

207 - Tirmizi i ocijenio ga kao hasen.

208 - Predaja je sahih i bilježi je Ebu Davud.

jevreja) je što mi ustajemo na sehur." (Muslim) Drugom prilikom, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Ustajte na sehur, jer je u ustajanju na sehur bereket." (Muttefekun alejhi)

5. Odgoditi sehur do pred kraj noći, tj. pred zoru, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Dobro je sve dok moj Ummet požuruje sa iftarom i dok odgađa sehur sve do pred zoru."[209]

Vrijeme sehura nastaje iza pola noći i traje sve do nekoliko minuta prije zore. U tom smislu se od Zejda b. Sabita, r.a., prenosi da je rekao: "Jeli smo za sehur zajedno sa Allahovim Poslanikom ﷺ, pa je Allahov Poslanik ﷺ, domalo potom, ustao da klanja, te sam upitao: 'Koliko je bilo prošlo između ezana i sehura' - na što mi je odgovoreno: 'Onoliko koliko je potrebno da se (iz Kur'ana) prouči pedeset ajeta." (Muttefekun alejhi)

Napomena:

Ukoliko neko posumnja da li je zora nastupila ili nije, može jesti sve dok se ne uvjeri da je zora nastupila. Tada će prekinuti sa jelom i zapostiti. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ / *Jedite i pijte sve dok ne budete mogli razlikovati bijelu nit od crne niti zore!* (El-Bekare, 187.)

U tom smislu se, također, pripovijeda da je neko Ibn Abbasu, r.a., rekao: "Ustajem na sehur i jedem dok ne posumnjam da li je zora nastupila ili nije, a onda prekinem sa jelom i zapostim." - pa mu je Ibn Abbas rekao: "Ne, nego jedi dok sumnjaš, a prestani kada ne budeš sumnjao!"[210]

c) Mekruhi posta

Postaču je mekruh upuštati se u stvari koje bi mogle pokvariti post, iako one same po sebi ne kvare post. To su:

1. Pretjerivanje u izapiranju usta i nosa vodom prilikom uzimanja abdesta, jer je Poslanik ﷺ rekao: "i dobro izaperi vodom nos i usta, osim

---

[209] - Hadis je sahih, a bilježi ga Ahmed.

[210] - Hadis bilježe Ibn Ebu Šejbe i Hafiz. (Ibn Hadžer ga je spomenuo u *El-Fethu*.)

ako postiš."[211] Allahov Poslanik ﷺ je, dakle, pretjerivanje u postačevu ispiranju vodom nosa i usta ocijenio pokuđenim, bojeći se da se na taj način ne upusti voda niz grlo i da se tako ne pokvari post,

2. Ljubljenje, jer ono može pobuditi strast i dovesti do izbacivanja sperme ili navesti na spolni odnos, zbog čega bi kasnije trebalo učiniti keffaret,

3. Zagledanje i strastveno posmatranje svoje supruge,

4. Razmišljanje o spolnom odnosu,

5. Dodirivanje žene rukom ili naslanjanjem na njeno tijelo,

6. Držanje u ustima žvakaće gume, jer postoji bojazan da se šta od nje proguta,

7. Kušanje ukusa hrane,

8. Bez potrebe, mimo uzimanja abdesta, ispiranje usta vodom,

9. Stavljanje surme na početku dana (s tim što ne smeta pri kraju dana),

10. Puštanje krvi, jer postoji mogućnost da postaču zbog toga pozli i da se zbog nemarnog odnosa prema postu tako omrsi.

IX - Šta kvari post, šta je sve postaču dozvoljeno i šta mu sve ne smeta?

a) Post će pokvariti sljedeće:

1. Ulazak tečnosti u organizam putem nosa, uha, oka, čmara ili polnog organa kod žene,

2. Ulazak vode u organizam tokom nepažljivog ispiranja usta i nosa prilikom uzimanja abdesta itd.,

3. Izlazak sperme usljed zagledanja, razmišljanja o spolnom odnosu, ljubljenja ili direktnog spolnog odnosa,

4. Namjerno izazvano povraćanje, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Neka onaj ko namjerno izazove povraćanje, taj dan naposti!" Međutim, ukoliko neko nenamjerno povrati, post mu neće biti pokvaren,

---

[211] - Hadis bilježe autori sunen-zbirki. Ibn Huzejme ga ocjenjuje kao sahih.

5. Jelo, piće i spolni odnos pod prisilom,

6. Jelo i piće, misleći da je još noć, pa se poslije toga ustanovi da je zora već bila nastupila,

7. Jelo i piće, misleći da je već mrak, pa se poslije toga ustanovi da je još bio dan,

8. Jelo i piće u zaboravu, ukoliko se ne prestane jesti i piti čim se sjeti, misleći da je post ionako pokvaren pa se nastavi mrsiti sve do noći,

9. Ulazak u organizam putem usta bilo čega, čak i u slučaju da se to ne tretira ni hranom ni pićem, npr. u slučaju da se proguta zrno bisera, konac i sl. U tom smislu se prenose i Ibn Abbasove, r.a., riječi: "Posti se od onog što može ući, a ne od onoga što izlazi",[212] čime je htio reći da post kvari ono što se u organizam unese (kao što su hrana i piće), a ne ono što iz organizma izađe kao što su krvarenje i povraćanje,

10. Izostavljanje nijjeta, čak i u slučaju da se ništa ne jede niti pije,

11. Odmetanje od vjere Islama nakon što se bila prihvatila. U tom su smislu i riječi Uzvišenog: لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ / *Ako budeš druge Allahu ravnim smatrao, tvoja djela će sigurno propasti, a ti ćeš biti izgubljen.* (Ez-Zumer, 65.)

U svim navedenim slučajevima post je pokvaren i mora se napostiti dan za dan, tj. bez otkupa (*keffareta*), za razliku od sljedeća dva slučaja gdje je potreban i *keffaret*:

1. U slučaju namjernog i bez ikakve prisile učinjenog spolnog odnosa, jer se od Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je pričao "kako je jedan čovjek došao Vjerovjesniku ﷺ i rekao: 'Propao sam, Allahov Poslaniče.' - pa ga je Allahov Poslanik ﷺ upitao: 'A šta te je upropastilo?' - na što je čovjek rekao: 'Imao sam intimni odnos sa svojom ženom uz ramazan.' Na to ga je Allahov Poslanik ﷺ upitao: "Imaš li roba, pa da ga oslobodiš?" - pa je odgovorio: "Ne, nemam." Potom ga je upitao: "Možeš li postiti dva mjeseca uzastopno?" - pa je odgovorio: "Ne, ne mogu." Potom ga je upitao: "Imaš li čime nahraniti šezdeset siromaha?" - pa mu je odgovorio: "Ne, nemam." Potom je čovjek sjeo, a Vjerovjesnik ﷺ otišao, donio i pred njega stavio korpu suhih hurmi, rekavši mu: "Uzmi

[212] - Ibn Ebu Šejbe, Hafiz (Ibn Hadžer) ga je naveo u *El-Fethu* na mjestu gdje ga je Buharija naveo kao muallek.

ovo i podijeli (siromašnima)!"- na što je ovaj rekao: "Zar neko ima siromašniji od nas? Tako mi Allaha, između ova dva kamena brda (koja okružuju Medinu) nema niko siromašniji od mojih ukućana." Čuvši to, Allahov Poslanik ﷺ je, nasmijavši se tako slatko da su mu se vidjeli očnjaci, rekao: "Onda ih uzmi i njima nahrani svoje ukućane!" (Muttefekun alejhi)

2. U slučaju da se, bez opravdanog razloga, namjerno nešto pojede ili popije. Ovo je mišljenje Ebu Hanife i Malika koji kao dokaz navode slučaj kada se jedan čovjek uz ramazan namjerno omrsio pa mu je Allahov Poslanik ﷺ naredio da to otkupi *keffaretom*.(Malik) U hadisu koji o tom slučaju prenosi Ebu Hurejre, r.a., doslovno stoji: "Jedan čovjek je došao Vjerovjesniku ﷺ i rekao: 'Jednom prilikom sam se uz ramazan namjerno omrsio.' - na što mu je (Vjerovjesnik) ﷺ rekao: 'Oslobodi roba, ili uzastopno posti dva mjeseca, ili nahrani šezdeset siromaha!'" (Muttefekun alejhi)

b) Šta je sve postaču dozvoljeno?

Postaču je dozvoljeno:

1. Koristiti misvak i njime trljati zube tokom cijelog dana, osim po imamu Ahmedu koji smatra da je to poslije zevala mekruh činiti,

2. U slučaju velike žege, rashladiti se hladnom vodom, bilo da se njom pospe po tijelu ili da se u nju zaroni,

3. Preko noći, sve do zore jesti, piti i spolno općiti,

4. Krenuti na put radi kakve halal potrebe, čak i u slučaju kada se zna da će se zbog putovanja morati mrsiti,

5. Liječiti se bilo kojim po vjeri dozvoljenim lijekom, pod uvjetom da od lijeka ništa ne ulazi u stomak. U to spada i upotreba injekcija, ukoliko nisu hranjive (tj. da se ne radi o infuziji, vitaminskim injekcijama i sl.),

6. Sažvakati hranu malom djetetu, ukoliko je samo ono ne može sažvakati, pod uvjetom da onaj ko je žvače od nje ništa ne proguta,

7. Nakaditi se ili se na drugi način namirisati.

Ovo zato, što ni za jednu od gore navedenih stvari nigdje u Kur'anu niti Sunnetu ne postoji nikakva zabrana.

c) Šta sve ne smeta postu?

Postaču ne smetaju ni sljedeće stvari:

1. Gutanje vlastite pljuvačke, bila ona u manjoj ili većoj količini,

2. Nenamjerno povraćanje, pod uvjetom da se ništa od onoga što dođe do usta i jezika ne vrati ponovo u stomak,

3. Slučajno progutati mušicu,

4. Udisanje prašine, dima i pare koje se dižu sa tla, iz fabrika, dimnjaka i sl. od čega se ne može sačuvati,

5. Ustajanje iz sna džunub, makar se i cio dan ostalo neokupano,

6. Izbacivanje sperme u snu, jer se i to podrazumijeva pod Poslanikovim ﷺ riječima: "Pero je dignuto sa trojice (tj. odgovornost): luđaka, dok ne dođe pameti, onoga ko spava, dok se ne probudi i djeteta, dok ne postane punodobno."[213]

7. Usljed zaborava, nenamjerno jelo i piće, osim po mišljenju imama Malika koji smatra da bi iz predostrožnosti taj dan, ukoliko se radi o ramazanskom postu, trebalo napostiti.

Što se, pak, nafile-posta tiče, tu apsolutno postoji saglasnost svih islamskih pravnika da je zbog jela i pića u zaboravu, ne treba napaštati, s obzirom da je Allahov Poslanik ﷺ rekao:

"Ko se, u zaboravu da posti, nenamjerno omrsi, pa nešto pojede ili popije, neka (kada se sjeti) i dalje nastavi postiti, jer ga je to Allah nahranio i napojio." (Muttefekun alejhi)

"Onaj ko se, u zaboravu da posti, uz ramazan omrsi, nije dužan to napostiti niti učiniti keffaret."[214]

---

[213] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

[214] - Hadis je sahih, a bilježi ga Darekutni.

X - Otkup i njegov smisao

1. Otkup (*keffaret*)

Pod izrazom *keffaret* podrazumijeva se otkup za neki od prijestupa kojim je prekršena zapovijed Zakonodavca. Dakle, onaj ko prekrši zabranu Zakonodavca, pa kao postač uz ramazan, ima intimni odnos, ili se namjerno omrsi jelom i pićem, dužan je u cilju iskupljenja od počinjenog prijestupa učiniti jedno od troje:

- osloboditi roba vjernika,
- postiti dva mjeseca uzastopno ili
- nahraniti šezdeset siromaha, tako što će svakom od njih dati po jednu mjericu (*mudd*) pšenice, ječma ili hurmi, prema svojoj mogućnosti.

Ovo zato, što je tako odredio Allahov Poslanik ﷺ u slučaju čovjeka koji mu je, nakon što je općio sa svojom ženom, došao da ga upita šta da čini.

Treba napomenuti da broj otkupa zavisi od broja prekršaja. Tako bi, recimo, u slučaju kad bi neko jedan dan uz ramazan spolno općio sa svojom ženom, a drugi se dan, jelom ili pićem, namjerno omrsio, umjesto jednog, bio dužan dva keffareta.

2. Smisao otkupa (*keffareta*)

Smisao otkupa za počinjeni prijestup u vjeri je očuvanje svetosti vjerozakona, nedozvoljavanje da se krše njegovi propisi i nedopuštanje nikome da se sa njima izigrava. Osim toga, musliman se kroz otkup iskupljuje za, bez ikakva opravdanja, učinjeni grijeh. Otuda se otkup treba izvršiti tačno na onaj način i u onom obimu u kome su propisani, jer se jedino na taj način može iskupiti za počinjeni prijestup i njegovi tragovi izbrisati sa duše. Keffaret se temelji na riječima Uzvišenog: إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ / *Dobra djela zaista poništavaju hrđava.* (Hûd, 114.) i riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Boj se Allaha, ma gdje bio, nakon (svakog) prijestupa učini dobro djelo koje će ga izbrisati i budi učtiv u ophođenju sa ljudima!"[215]

* * *

[215] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

XII - Hadždž i umra

(في الحج والعمرة)

I - Propisanost i smisao hadždža i umre

1. Propisanost haždža i umre

Obaviti hadždž stroga je obaveza (farz) svakog muslimana i muslimanke, ako su u mogućnosti. Propisan je riječima Uzvišenog:

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا / *Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti.* (Ali 'Imrân, 97.) i riječima Allahova Poslanika ﷺ:

"Islam se zasniva na pet stvari: očitovanju da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik, obavljanju namaza, davanju zekata, obavljanju hadždža i postu mjeseca ramazana." (Muttefekun alejhi)

Obaviti hadždž farz je samo jedanput u životu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Hadždž je obaveza jedanput u životu. Ko ga obavi više puta, to je dobrovoljno."[216]

Međutim, lijepo je (mustehab) ponoviti ga svakih pet godina, jer u jednom kudsi-hadisu stoji: "Ima (Mojih) robova kojima sam podario i zdravlje u tijelu i izobilje u imetku, pa im prođe i po pet godina, a da Mi ne dođu u ihramima."[217]

Za razliku od hadždža, obaviti umru je obavezni sunnet (*sunne vadžibe*). Propisana je riječima Uzvišenog: وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ / *Hadždž i umru radi Allaha izvršavajte!* (El-Bekare, 196.) i riječima Allahova Poslanika ﷺ: "Obavi hadždž i umru za svoga oca!"[218] upućenim čovjeku koji mu je rekao: "Otac mi je u dubokoj starosti, pa ne može obaviti ni hadždž ni umru niti podnijeti putovanje."

---

[216] - Bilježe ga Ebu Davud, Ahmed i Hakim koji ga ocjenjuje kao sahih.

[217] - Hadis u svome *Sahihu* bilježi Ibn Hibban. Bilježi ga i Bejheki i spomenuo neke primjedbe u pogledu njegova seneda.

[218] - Bilježe ga autori sunen-zbirki. Tirmizi ga je ocijenio kao sahih.

b) Smisao hadždža i umre

Smisao hadždža i umre ogleda se u čišćenju duše od grijeha kako bi tako čista bila spremna za uživanje u Allahovim počastima na budućem svijetu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Onaj ko ovaj Hram hodočasti i pri tome ne prekrši Allahove propise i ne izgovori nikakvu ružnu riječ, bit će čist od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila." (Muttefekun alejhi)

II - Koji se uvjeti trebaju steći da bi hadždž i umra za nekoga bili obavezni?

Da bi musliman bio dužan obaviti hadždž i umru, treba ispuniti sljedeće uvjete:

1. da je musliman, jer se od nemuslimana ne traži da obavlja, kako hadždž i umru tako ni ostale vjerske dužnosti, budući da je vjerovanje (iman) preduvjet za valjanost (dobrih) djela i njihovo primanje (od strane Allaha ﷻ).

2. da je pametan, jer luda osoba nije zadužena vjerskim obredima,

3. da je punodoban, jer ih ni dijete nije dužno obavljati sve dok ne postane punodobno, budući da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Pero je dignuto sa trojice (tj. odgovornost): luđaka dok ne dođe pameti, onoga ko spava dok se ne probudi i djeteta dok ne postane punodobno."[219]

4. da je u mogućnosti, tj. da posjeduje sredstva za put (hranu i prijevozno sredstvo), jer je u ajetu rečeno: مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا /... *svaki onaj koji je u mogućnosti.* (Ali 'Imrân, 97.)

To znači da siromah koji ne posjeduje potrebna sredstva, od kojih bi, kako na putu tako i na samom hadždžu, trošio na sebe i na svoju porodicu koju je ostavio kod kuće, nije dužan obaviti ni hadždž ni umru.

Isti je slučaj i sa onim ko ima sredstva za izdržavanje sebe i svoje porodice, ako nema prijevozno sredstvo, i ako je u nemogućnosti na hadždž otići pješke, ili ko ima i jedno i drugo, ali put nije siguran niti po njegov život niti po imetak. Ni u tom slučaju se ne smatra da je u mogućnosti, pa ni tada nije dužan obaviti ni hadždž ni umru.

[219] - Hadis je sahih, a bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

III - Podsticanje na hadždž i umru i prijetnja u slučaju njihova neobavljanja

Podstičući na obavljanje ovih važnih obreda Islama, Allahov Poslanik ﷺ je o njima, između ostalog, rekao:

"Najbolja djela su: vjerovanje u Allaha i Njegova Poslanika, zatim borba na Allahovu putu, a zatim bez grijeha obavljen hadždž." (Muttefekun alejhi)

"Onaj ko ovaj Hram hodočasti i pri tome ne prekrši Allahove propise i ne izgovori nikakvu ružnu riječ, bit će čist od grijeha kao na dan kada ga je majka rodila." (Muttefekun alejhi)

"Za hadždž obavljen bez grijeha, nema druge nagrade do Dženneta." (Muttefekun alejhi)

"Za stara, iznemogla i ženu najbolji džihad je bez grijeha obavljen hadždž."[220]

"Umra do umre je otkup za, u međuvremenu, počinjene grijehe, a za bez grijeha obavljen hadždž, nema druge nagrade do Dženneta." (Buharija)

S druge strane, Allahov Poslanik ﷺ onima koji izostavljaju ili bez opravdanog razloga oklijevaju da obave hadždž i umru, prijeti riječima:

"Neka onaj koga od obavljanja hadždža, nije spriječila ni očita potreba, ni bolest niti zabrana od strane nepravednog vladara, umre kako hoće: kao kršćanin ili kao jevrej!"[221]

- Alija, r.a., je rekao: "Ko bude imao potrebna sredstva i jahalicu s kojima može otići do Časnog hrama u Mekki i obaviti hadždž, pa to ne učini, ne preostaje mu ništa drugo nego da umre ili kao kršćanin ili kao jevrej."[222]

---

[220] - Hadis je sahih i bilježi ga Nesai.

[221] - Bilježe ga Ahmed, Ebu Ja'la i Bejheki. Iako je ovaj hadis daif on ima muta'beata koji ga uzdižu do stepena hasen, kako to kaže Ševkani.

[222] - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao garib. On ga smatra merfuom, mada je ispravnije kazati da je mevkuf.

Ovo zato, što je u riječima Uzvišenog rečeno:

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti, a onaj ko ne vjeruje - pa, zaista, Allah nije ovisan ni o kome. (Ali 'Imrân, 97.)

Od Omera, r.a., se prenosi da je rekao: "Bavio sam se mišlju da u okolna mjesta pošaljem svoje ljude da vide kako svijet živi i da svakome ko je u mogućnosti, a nije išao na hadždž, odrede džizju (godišnji porez), jer oni nisu muslimani, jer oni nisu muslimani."[223]

IV - Sastavni dijelovi hadždža i umre (ruknovi)

Glavni sastavni dijelovi (ruknovi) hadždža su:

- ihram
- tavaf
- sa'j
- boravak na Arefatu.

Ukoliko bi se izostavio bilo koji od navedenih ruknova, hadždž ne bi bio valjan.

Glavni sastavni dijelovi (ruknovi) umre su:

- ihram,
- tavaf i
- sa'j.

Ukoliko bi se izostavio bilo koji od navedenih ruknova umra ne bi bila valjana.

Ihram - prvi rukn hadždža i umre

Pod ovim se podrazumijeva donošenje odluke (nijjeta) za obavljanje jednog od ova dva spomenuta obreda (hadždža ili umre) uz obavezno

223 - Bejheki i Seid u svom *Sunenu*.

oblačenje ihrama, skidanje šivene odjeće i izgovaranje telbijje. Onaj ko učini ihram zove se muhrim i kao takav, sve dok je u ihramu, podliježe sljedećim (vadžib i sunnet) obavezama i zabranama:

a) Vadžib obaveze

Pod vadžib obavezama se misli na ona djela za koja bi muhrim, kada ih ne bi obavio, bio dužan prinijeti žrtvu, ili ako nije u mogućnosti prinijeti žrtvu, postiti deset dana. Te obaveze su:

1. *Obući ihrame na mikatu*, tj. određenom mjestu, od strane Zakonodavca, na kome se donosi nijjet za hadždž ili umru i koje oni koji hoće obaviti hadždž ili umru ne smiju preći dok ne obuku ihrame. Od Ibn Abbasa, r.a., se prenosi da je u vezi sa mikatima rekao: "Allahov Poslanik ﷺ za stanovnike Medine za mikat je odredio Zu-l-Hulejfu, za stanovnike Šama Džuhfu, za stanovnike Nedžda Karnu-l-Menazil, a za stanovnike Jemena Jelemlem, dodavši: 'Ona (tj. spomenuta mjesta) su za njih i za druge koji, namjeravajući da obave hadždž i umru, preko njih naiđu. Onaj ko se nalazi unutar mikata, u ihram će stupiti u svom mjestu boravka, a stanovnici Mekke, također, će u njoj zanijjetiti" (Buharija)

2. *Skinuti sa sebe sve što je šiveno*, jer muhrim (muško) ne smije nositi ni haljinu, ni košulju, ni ogrtač, ni turban, ni bilo šta što mu pokriva glavu, ni obuću, niti cipele, budući da je Poslanik ﷺ rekao: "Muhrim neće oblačiti ni košulju, ni turban, ni šalvare, ni ogrtač niti obuću. Jedino u slučaju da neko ne mogne naći sandale, može obuti obuću, pod uvjetom da ih prethodno podreže do ispod članaka." (Buharija) Isto tako muhrim ne smije oblačiti ništa od odjeće što je namirisano šafranom ili kakvim drugim mirisom. Također, žena ne smije nositi nikab niti rukavice*, jer Buharija navodi da je to zabranjeno.

3. Izgovoriti riječi telbijje koje glase: *Lebbejkellâhumme lebbejk, lebbejke lâ šerike leke lebbejk! Inne-l-hamde ve-n-ni'mete leke ve-l-mulk,*

---

* - Bilježe Ebu Davud i Ibn Madže da je rekla Aiša, r.a.: "Kada smo bile sa Poslanikom ﷺ u ihramima (obavljali hadždž) i pored nas bi nailazili konjanici, spustile bi naše džilbabe na lice, a kada prođu digle bi ih."

- **Džilbab** – kod Arapa prekriva glavu do nogu, a zbog toga što Uzvišeni Allah u suri El-Ahzab, 59. kaže: *Neka spuste haljine (džilbab) svoje niza se...*

- **Nikab** – podrazumijeva pokrivanje lica ali se vide oči.

lâ šerîke leke! / "Odazivam Ti se Allahu, odazivam! Odazivam Ti se, Ti nemaš nikakva sudruga. Odazivam Ti se, Tebi pripada svaka hvala, blagodati i vlast. Ti nemaš nikakva sudruga!"

Muhrim *telbijju* počinje izgovarati kada na mikatu, i to prije nego što pređe njegovu granicu, zanijjeti hadždž ili umru. Lijepo je (mustehab) da ju, poslije toga, što češće naglas ponavlja, naročito prilikom ukrcavanja u prijevozno sredstvo, iskrcavanja iz njega, prilikom ikameta za namaz, poslije predavanja selama, prilikom susreta sa prijateljima itd.

b) Sunnet obaveze

Pod sunnet obavezama se misli na ona djela za koja muhrim, kada ih ne bi obavio, ne bi bio dužan prinijeti žrtvu, ali bi zbog njihova izostavljanja propustio priliku da zasluži veliku nagradu. U njih spadaju sljedeće radnje:

1. okupati se prije oblačenja ihrama i donošenja nijjeta, makar se radilo i o ženi u hajzu ili nifasu, jer je Allahov Poslanik ﷺ naredio da se okupa Ebu Bekrovoj, r.a., ženi koja se, namjeravajući da učini nijjet za hadždž - u međuvremenu porodila (Muslim),

2. obući dva bijela čista ihrama, jer je to učinio i Allahov Poslanik ﷺ

3. u ihram stupiti poslije obavljenog nafile ili farz-namaza,

4. odrezati nokte, potkresati brkove, ukloniti dlake ispod pazuha i sa stidnih mjesta, jer je to učinio i Allahov Poslanik ﷺ.

5. što češće ponavljati *telbijju*, naročito prilikom ukrcavanja u prijevozno sredstvo, iskrcavanja iz njega, prije namaza, poslije namaza i sl., jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Onaj ko *telbijju* bude izgovarao do zalaska sunca, omrknuće oproštenih grijeha."[225] i

6. poslije *telbijje* što više učiti dove i salavate, jer je Allahov Poslanik ﷺ poslije *telbijje* molio Gospodara da mu d Džennet i da ga spasi od džehennemske vatre. (Šafija i Darekutni)

---

[225] - Hadis citira Ibn Tejmijje u svome djelu *Mensek* ali ne navodi ko ga bilježi.

c) Zabrane

Pod zabranama (*mahzûrât*) se podrazumijevaju prijestupi zbog kojih bi se, u slučaju da ih počini, muhrim morao iskupiti: ili prinošenjem žrtve, ili postom određenog broja dana ili nahranjivanjem određenog broja siromaha. To su sljedeći prijestupi:

1. pokrivanje glave, bilo kakvim pokrivačem ili vrstom kape,

2. brijanje ili šišanje dlaka, kako kose na glavi tako i drugih mjesta, makar to bilo i malo,

3. rezanje noktiju, kako na rukama, tako i na nogama,

4. upotreba mirisa,

5. oblačenje bilo kakve šivene odjeće,

6. lov divljači na kopnu, jer je to zabranjeno riječima Uzvišenog:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ / *O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadždža!* (El-Mâ'ide, 95.)

7. Predigre za spolni odnos, kao što su grljenje, ljubljenje i sl., jer je to muhrimu zabranjeno riječima Uzvišenog:

فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ / *Onome ko se obaveže da će u njima obaviti hadždž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi.* (El-Bekare, 197.)

Pod izrazom *refes* / "snošaja sa ženama" podrazumijevaju se i sve predigre koje mu prethode.

8. Sklopiti ugovor o ženidbi, udaji ili vjeridbi, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Dok je osoba muhrim, nije joj dozvoljena ni ženidba, ni udaja niti vjeridba." (Muslim)

9. Spolni odnos, jer se pod riječima Uzvišenog:

فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ / *Onom ko se obaveže da će u njima obaviti hadždž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi.* (El-Bekare, 197.) podrazumijeva, kako predigre, tako i sâm čin spolnog odnosa.

Status ovih zabrana:

1. Za prekršaj bilo koje od prvih pet navedenih zabrana, muhrim se dužan otkupiti tako što će:

- ili postiti tri dana (na hadždžu),

- ili nahraniti šezdeset siromaha, dajući svakom od njih po pregršt (*mudd*) pšenice,

- ili zaklati ovcu,

jer je tako propisano u riječima Uzvišenog:

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ

...a onaj među vama koji se razboli, ili na glavi imadne neprijatnost,[226] *neka se postom, ili milostinjom, ili kurbanom iskupi.* (El-Bekare, 196.)

2. Za prekršaj lova, muhrim je dužan otkupiti se tako što će za svako grlo ulovljene divljači u kurban zaklati odgovarajuću domaću životinju (koja se kolje u kurban) i njeno meso podijeliti siromasima. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ / *Onome od vas ko je hotomično ubije kazna je (žrtvovati) jednu domaću životinju,*[227] *sličnu onoj koju je ubio.* (El-Mâ'ide, 95.)

3. Za prekršaj pod br. 7 u koji se ubrajaju predigre za spolni odnos (ljubljenje, grljenje i sl.), muhrim se dužan otkupiti tako što će zaklati ovcu.

4. Prekršaj pod br. 9, tj. spolno općenje, u potpunosti kvari hadždž. Međutim, muhrim koji taj prekršaj napravi dužan je:

---

[226] - Kao što su vaši i tome slično, pa muhrim bude prisiljen da obrije glavu. U tom smislu se od Ka'ba b. 'Adžre prenosi da je zajedno sa Allahovim Poslanikom ﷺ bio na hadždžu pa su ga mučile vaši u kosi, na što mu je Allahov Poslanik ﷺ naredio da obrije glavu i da zbog tog prekšaja: ili posti tri dana, ili nahrani šezdeset siromaha, ili u kurban zakolje ovcu. Vidi o tome opširnije u Ibn Kesirovu *Tefsiru* navedenog ajeta. (Nap. prev.)

[227] - Ashabi su kao otkupninu određivali: za noja devu; za zebru, antilopu, divojarca i jelena, kravu; za gazelu i goluba ovcu; a za zeca jare. U slučaju da se ne mogne naći određena životinja, podijelit će se sadaka u njenoj protuvrijednosti, a u slučaju da se to ne bude u mogućnosti, za svaki mudd postiti po jedan dan.

a) nastaviti izvršavati preostale obrede hadždža i kada ih završi, kao otkup za učinjeni prekršaj, zaklati devu, a u slučaju da to ne bude u mogućnosti, postiti deset dana i

b) sljedeće godine ponovo otići i obaviti hadždž.

U tom smislu, Malik u svom djelu *Muvetta'* navodi da su Omera b. Hattaba, Aliju b. Ebu Taliba i Ebu Hurejru, r.a., pitali kako će postupiti čovjek koji je kao muhrim na hadždžu spolno općio sa svojom ženom, pa su odgovorili: "Oboje će (tj. i muž i žena) formalno sve do kraja nastaviti obavljati obrede hadždža, s tim što su dužni sljedeće godine ponovo otići na hadždž. Pored toga, još će, svako za sebe, zaklati po devu."

5. Što se, pak, tiče sklapanja ugovora o braku ili vjeridbi i grijeha poput ogovaranja, prenošenja tuđih riječi i izgovaranja ružnih riječi uopće, za njih se treba samo pokajati i zamoliti Allaha da ih oprosti, budući da u Kur'anu i Sunnetu za njih nije propisan nikakav drugi otkup, osim tevbe i istigfara.

Tavaf - drugi rukn hadždža i umre

Pod tavafom se misli na kružno obilaženje oko Kabe sedam puta, pri čemu su neke radnje uvjet (šart) za valjanost tavafa, neke sunnet, a neke samo poželjne. U njih spadaju:

a) Uvjeti (šartovi) za valjanost tavafa:

1. Nijjet prilikom započinjanja tavafa, jer je za valjanost svakog dobrog djela potrebno donijeti nijjet. Otuda i onaj ko čini tavaf mora srcem donijeti nijjet da tavaf čini iz pobožnosti i pokornosti prema Uzvišenom Allahu,

2. Biti čist od malog i velikog hadesa, tj. pod abdestom, jer se u predaji kaže da tavaf oko Kabe ima status namaza,

3. Biti propisno obučen kao i u namazu, jer je tavaf u statusu namaza pošto je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Tavaf oko Kabe je kao i namaz, samo što u tavafu možete govoriti. Zato, neka onaj ko bude (u njemu) govorio, govori samo što je dobro i lijepo." (Tirmizi)

Prema tome, onome ko bi tavaf obavio bez nijjeta, bez abdesta, nečista tijela ili ihrama, ili, pak, nepropisno obučen, tavaf ne bi bio ispravan i dužan bi ga bio ponoviti,

4. Da se tavaf oko Kabe obavi unutar Harema Kabe, makar se od nje bilo i podaleko,

5. Da prilikom obavljanja tavafa Kaba bude sa lijeve strane,

6. Da broj krugova tavafa bude sedam i da se svaki krug započne od *Hadžeru-l-esveda* i da se završi naspram njega, jer je tako, kako se navodi u sahih-predaji, činio i Allahov Poslanik ﷺ i

7. Da se svi krugovi tavafa obave bez prekida, jedan iza drugog, osim u slučaju nužde, jer ako bi se u tavafu bez nužne potrebe napravio prekid, on ne bi bio ispravan pa bi se morao ponoviti.

b) Sunneti tavafa su:

1. *Reml*, tj. obaviti tavaf ubrzanim hodom, kratkim koracima, sa poskakivanjem i tresući pri tome ramenima.[228] *Reml* je sunnet samo za muškarce, i to za one koji su u stanju tako poskakivati, za razliku od žena kojima to nije sunnet. To je sunnet samo kod *tavafi-kuduma* i u prva tri kruga.

2. *Idtiba'*, tj. držati nadlakticu desne ruke i desno rame otkrivenim. To je sunnet samo pri *tavafi-kudumu* i to za vrijeme svih sedam krugova tavafa. Ovo se odnosi samo na muškarce.

3. Na početku tavafa, ukoliko je to zbog gužve moguće, poljubiti Hadžeru-l-esved, a ukoliko nije, dotaći ga rukom, a ukoliko ni to nije, onda bar na njega rukom pokazati, jer je tako postupio i Allahov Poslanik ﷺ.

4. Na početku prvog kruga tavafa proučiti: *Bismillâhi, vallâhu ekber! Allâhumme, imânen bike, ve tasdîkan bi kitâbike, ve vefâ'en bi'ahdike ve-t-tibâû'an li sunneti nebijjike Muhammedin sallallâhu 'alejhi ve sellem!* / "U ime Allaha! Allah je najveći! Allahu, vjerujući u Tebe, potvrđujući istinitost Knjige Tvoje, ispunjavajući preuzetu obavezu prema Tebi i slijedeći praksu Tvoga Vjerovjesnika Muhammeda ﷺ!"

5. Tokom obavljanja tavafa učiti dove. Budući da propisima vjere nije tačno određeno koja će se dova učiti, svako može učiti dovu koju hoće, s tim što je sunnet svaki krug tavafa završiti kur'anskom dovom:

---

[228] - Muslim preko Ibn Omera navodi jednu predaju u kojoj se kaže da je Vjerovjesnik ﷺ prva tri kruga tavafa od Hadžeru-l-esveda do Hadžeru-l-esveda obavio poskakujući i tresući ramenima, a preostala četiri kruga običnim hodom.

Rabbenâ âtinâ fiddun'ja haseneten ve fil-âhireti haseneten ve kinâ 'azâbe-n-nâr! / "Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovome i na onome svijetu, i sačuvaj nas patnje u ognju!" (El-Bekare, 201.)

6. Kada god se u tavafu pored njih naiđe, jemanski ugao Kabe (*er-rukn el-jemâni*) dotaknuti rukom, a Crni kamen (el-hadžerul-esved) poljubiti, jer je to, kako se prenosi u sahih predaji, činio i Allahov Poslanik ﷺ.

7. Poslije završenog tavafa proučiti dovu na *Multezemu* (prostoru između vrata Kabe i *Hadžeru-l-esveda*), jer se pripovijeda da je tu dovu učio i Ibn Abbas, r.a.

8. Nakon obavljenog tavafa klanjati dva rekata namaza iza mjesta gdje je stajao Ibrahim, a.s., (*Mekami-Ibrahima*) i na njima poslije *Fatihe* proučiti *Kul jâ ejjuhe-l-kâfirun* i *Kul huvallâhu ehad*, jer se u riječima Uzvišenog naređuje: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى / *Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza koga ćete namaz obavljati!* (El-Bekare, 125.)

9. Poslije klanjanja dva rekata iza *Mekami-Ibrahima*, otići i koliko god se može napiti vode *Zemzema*.

10. Vratiti se i ponovo rukama dotaći *Hadžeru-l-esved*, prije odlaska na sa'j između *Safe* i *Merve*.

Napomena:

Dokazi za sve gore navedeno je postupak Allahovog Poslanika ﷺ a koji je objašnjen u Oprosnom hadždžu.

c) Prilikom obavljanja tavafa lijepo je:

1. U tavafu se držati skrušeno i pribrano, s osjećajem strahopoštovanja prema Allahu ﷻ i čežnje blagodatima koje kod Njega čekaju,

2. Ne razgovarati u tavafu, osim u slučaju nužde, a i onda kada se progovori, govoriti samo ono što je dobro i lijepo, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Zato, neka onaj ko bude (u tavafu) govorio, govori samo što je dobro i lijepo." (Tirmizi)

3. Nikoga u tavafu ne uznemiravati, bilo riječima ili postupcima, jer je zabranjeno uznemiravati muslimana, a pogotovu ako je to još pored Bejtullaha.

4. Što više izgovarati riječi zikra, učiti dove i donositi salavate na Vjerovjesnika ﷺ.

Sa'j - treći rukn hadždža i umre

Sa'j je žurno hodanje, između Safe i Merve u odlasku i povratku s namjerom da se i na taj način pokaže poslušnost prema Uzvišenom Allahu. *Sa'j* je sastavni dio kako hadždža, tako i umre. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ / *Uistinu! Safa i Merva su od obreda Allahovih.* (El-Bekare, 158.) i riječi Allahova Poslanika ﷺ: "Činite *sa'j* (između Safe i Merve) jer vam je *sa'j* Allah propisao."[229]

a) Uvjeti (šarti) za valjanost *sa'ja* su:

1. Nijjet, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Djela se mjere prema namjerama." Stoga je nužno donijeti nijjet za *sa'j* i tako pokazati pokornost prema Allahu ﷻ i poslušnost u izvršavanju Njegovih zapovijedi.

2. Pridržavati se redosljeda u obavljanju *sa'ja* u odnosu na tavaf, tj. prvo obaviti tavaf, pa tek onda *sa'j*.

3. Krugove *sa'ja* obaviti jedan iza drugog. Kraći prekid ne smeta, pogotovo ako se učini u slučaju nužde.

4. Obaviti svih sedam krugova *sa'ja*. U suprotnom, on u slučaju ispuštanja bilo koga kruga ili njegova dijela ne bi bio ispravan, jer njegova ispravnost, prije svega zavisi od obavljanja svih sedam krugova.

5. Obaviti ga poslije valjano obavljenog tavafa, bez obzira o kojoj se vrsti tavafa radi, obaveznom ili sunnetu, s tim što je najbolje obaviti ga poslije nekog od obaveznih (vadžib) tavafa kao što je *tavafi-kudum*, ili poslije *tavafi-l-ifade* koji je sastavni dio (rukn) hadždža.

---

[229] Ibn Madže, Ahmed i Šafija. Hadis se u djelu *Feth* ocjenjuje kao hasen zbog mnoštva njegovih predaja.

b) Sunneti *sa'ja* su:

1. Požuriti, bolje reći potrčati kratkim koracima, preko prostora označenog zelenim svjetlima na rubovima doline između dva brežuljka, kuda je i Ismailova, a.s., majka, Hadžer, trčala. To je sunnet samo za muškarce koji su sposobni, a ne i za iznemogle i žene.[230]

2. Zaustaviti se i malo zastati na Safi i Mervi i tu proučiti dovu.

3. Prilikom svakog od sedam krugova *sa'ja* se popeti na Safu i Mervu i na njima proučiti dovu.

4. Svaki put kada se popne na Safu i Mervu (tj. za svaki krug *sa'ja*) po tri puta izgovoriti: *Allâhu ekber!* / "Allah je najveći!" Poslije toga, lijepo je proučiti:

Lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîke leh! Lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'alâ kulli šej'in kadîr! Lâ ilâhe illellâhu vahdeh, sadeka va'deh, ve nasare 'abdeh, ve hezeme-l-ahzâbe vahdeh! / "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha, Koji nema nikakva sudruga! Njemu pripada sva vlast i sva slava i On je svemoguć! Nema boga osim jednog i jedinog Allaha, Koji je ispunio obećanje Svoje, pomogao roba Svoga i sam pobijedio saveznike (koji su se protiv njega udružili)!"

5. Nakon obavljenog tavafa, odmah početi sa obavljanjem *sa'ja* i bez opravdanog razloga, između njih, ne praviti dužu pauzu.

c) Šta je prilikom obavljanja *sa'ja* lijepo:

1. Odlazak na Safu kroz Babu-Safa, učeći riječi Uzvišenog Allaha: *Inne-s-safâ ve-l-mervete min še'âirillâh. Fe men hadždže-l-bejte evi'temere fe lâ džunâha 'alejhi en jettavvefe bihimâ, ve men tetavve'a hajren fe innellâhe šâkirun 'alîm / Uistinu! Safa i Merva su od obreda Allahovih. Zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prijestup ako krene oko njih. A onaj koji drage volje učini kakvo dobro djelo - pa, Allah je doista blagodaran i sve zna.* (El-Bekare, 158.)

---

230 - Šafija navodi kako je Aiša, r.a., kada je vidjela kako i neke žene trče, upitala: "Zar vi u nama ne gledate uzor? Vi niste dužne na sa'ju trčati."

2. Da onaj koji ga obavlja bude čist (tj. pod abdestom).

3. Ukoliko je u mogućnosti *sa'j* obaviti hodajući pješice.

4. Što više izgovarati riječi zikra i učiti dove i prvenstveno se posvetiti tome.

5. Oboriti pogled i ne gledati u ono što je zabranjeno i čuvati svoj jezik od svega što je grijeh.

6. Dobro paziti da se drugima koji obavljaju *sa'j* ne smeta i da se ko ne bi uvrijedio, kako riječima tako ni postupcima.

7. Biti skrušen, ponizan i obazriv, i ni u jednom trenutku ne zaboraviti da se ovisno o Allahu, Njegovoj uputi, očuvanju čistoće duše i dobrobiti datog stanja.

Boravak na Arefatu - četvrti rukn hadždža

Četvrti sastavni dio hadždža (rukn) je boravak na Arefatu. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Hadždž je Arefat."[231] Zapravo, to je boravak s nijjetom da se obavi *vukuf* na određenom mjestu koje se zove Arefat (tj. u granicama Arefata), od iza podne devetog dana mjeseca zu-l-hidždžeta do zore desetog dana zu-l-hidždžeta. Boravak na Arefatu podrazumijeva obavljanje određenih obreda od kojih su neki obavezni, neki sunnet, a neke je samo preporučeno uraditi kako bi hadždž bio upotpunjen.

a) Obavezne radnje boravka na Arefatu su:

1. Biti u granicama Arefata deveti dan mjeseca zu-l-hidždžeta, od iza podne do iza zalaska sunca.

2. Poslije povratka sa Arefata, desete noći mjeseca zu-l-hidždžeta, noćiti na Muzdelifi.

3. Prvi dan Kurban-bajrama, baciti kamenčiće na *Džemretu-l-Akabi.*

4. Nakon bacanja kamenčića na Akabi, prvi dan Kurban-bajrama, obrijati glavu ili potkratiti kosu.

---

[231] - Hadis je sahih, a navode ga Ahmed i Tirmizi.

5. Noćiti na Mini tri noći, tj. jedanaestu, dvanaestu i trinaestu noć zu-l-hidždžeta, ili samo jedanaestu i dvanaestu, ukoliko se požuri sa silaskom u Mekku.

6. Baciti kamenčiće na sva tri džemreta poslije podne drugog, trećeg i četvrtog dana Kurban-bajrama, poznata pod nazivom *ejjamu-t-tešrik*, ili samo drugog i trećeg dana Kurban-bajrama.

Napomena:

Dokaz da su navedene radnje obavezne je to što ih je Poslanik ﷺ obavio i što je rekao:

"Uzmite od mene praktičan primjer kako ćete obaviti obrede svoga hadždža!" (Muslim)

"Obavljajte hadždž onako kao što ste vidjeli da sam ga ja obavio."[232]

"Zadržite se na svojim svetim mjestima koje ste naslijedili od svoga oca Ibrahima."[233]

b) Sunneti boravka na Arefatu su:

1. Izaći na Minu osmi dan zu-l-hidždžeta (*jevmu-l-tervije*), na njoj noćiti uoči devetog zu-l-hidždžeta i ne kretati na Arefat prije izlaska sunca, kako bi se na Mini zatvorio krug od pet namaza,

2. Poslije zevala devetog zu-l-hidždžeta biti prisutan u džamiji *Nimra* i tu za imamom skraćeno klanjati zajedno podne i ikindiju,

3. Poslije klanjanja podne i ikindije zajedno sa imamom izaći na Arefat i tu uz zikr i dove sačekati zalazak sunca,

4. Odgoditi akšam dok se ne dođe na Muzdelifu i tu ga u jacijsko vrijeme klanjati zajedno sa jacijom (*džem'i-te'hir*),

5. Za vrijeme boravka na Muzdelifi, stati u podnožju brda *Kuzeh* (*El-Meš'aru-l-haram*) i tu, okrenut prema Kibli, provesti noć u zikru i dovama sve dok ne zarudi zora.

---

232 - Hadis je u sahih zbirci.

233 - Hadis bilježi Tirmizi i ocjenjuje ga kao hasen.

6. Voditi računa da se naredni obredi obave sljedećim redom: bacanje kamenčića na Džemretu-l-Akaba -> klanje kurbana -> brijanje glave (ili potkraćivanje kose) -> tavafu-z-zijare (tj. tavafu-l-ifade),

7. Obaviti tavafu-z-zijare (tavafu-l-ifade) prvi dan Bajrama, prije zalaska sunca.

c) Šta je lijepo za vrijeme boravka na Arefatu?

1. Ujutro, deveti dan zu-l-hidždžeta krenuti sa Mine i uputiti se prema džamiji *Nemire* putem zvanim *Dabb*, jer je tuda krenuo i Allahov Poslanik ﷺ.

2. Okupati se poslije zevala radi boravka na Arefatu. Kupanje je zakonito čak i ženi sa hajzom ili nifasom,

3. Vukuf na Arefatu obaviti na mjestu gdje je stajao Allahov Poslanik ﷺ tj. na velikim kamenim pločama u podnožju brda *Džebelu-r-rahme* koje se nalazi u središnjem dijelu Arefata,

4. Za vrijeme boravka na Arefatu, okrenut prema Kibli, što više izgovarati riječi zikra i učiti dove sve do zalaska sunca,

5. Sa Arefata se prema Muzdelifi i dalje prema Mini vratiti putem koji vodi kroz tjesnac zvani *El-Me'zimejn*, a ne putem zvanim *Dabb* kojim se došlo. Ovo zato što je Allahov Poslanik ﷺ imao običaj otići jednim, a vratiti se drugim putem,

6. Pri povratku sa Arefata ići smireno i bez žurbe. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "O ljudi, držite se smireno i dostojanstveno. Nije dobročinstvo u tome da se žuri." (Buharija)

7. Pri izlasku na Minu i odatle na Arefat, kao i u povratku sa Arefata na Muzdelifu i sa Muzdelife na Minu sve dok se ne počnu bacati kamenčići na Džemretu-l-Akabi, što više izgovarati riječi telbijje,

8. Na Muzdelifi skupiti i sa sobom ponijeti sedam kamenčića koji će se baciti na Džemretu-l-Akabi,

9. Sa Muzdelife prema Mini krenuti nakon što zora zarudi, s tim što treba gledati da to bude prije nego što sunce izađe,

10. Prilikom prolaska kroz *Vadi Muhassir*, ukoliko je to moguće zbog gužve, požuriti u duljini koliko se može kamenom dobaciti, bilo da se ide pješke, jaše na jahalici, autobusom ili automobilom,

11. Bacanje kamenčića na Džemretu-l-Akabi obaviti od izlaska sunca do zevala,

12. Prilikom bacanja svakog kamenčića donijeti tekbir, tj. izgovoriti Allâhu ekber!,

13. Lično zaklati kurban, ili prisustvovati njegovom klanju, izgovarajući riječi sljedeće dove nakon što obavezno kaže: *Bismillâhi, Allâhu ekber! Allâhumme, hâza minke ve ilejke! Allâhumme, tekabbel minnî kemâ tekabbelte min Ibrâhîme halîlike.* / "U ime Allaha! Allah je najveći! Allahu, ovo je (tj. kurban) od Tebe i u Tvoje ime ga žrtvujem. Allahu, primi ga od mene, kao što si ga primio i od Svoga prisnog prijatelja Ibrahima!"

14. Pojesti nešto od mesa zaklanog kurbana. Allahov Poslanik ﷺ od svoga kurbana je obično prvo jeo džigericu,

15. Izlaziti pješke na džemreta i na njima bacati kamenčiće u naredna tri dana (*ejjamu-t-tešrik*),

16. Prilikom bacanja svakog kamenčića donijeti tekbir (Allâhu ekber), a poslije toga proučiti sljedeću dovu: *Allahummedž'alhu hadždžen mebrûren ve sa'jen meškûren ve zenben magfûren!*

17. Nakon bacanje kamenčića na prvom i drugom džemretu, stati okrenut prema Kibli, i proučiti dovu. To ne treba činiti nakon bacanja kamenčića na trećem džemretu, jer to nije preporučeno, budući da je Allahov Poslanik ﷺ na njega bacio kamenčiće i nakon toga se samo okrenuo i otišao,

18. Bacanje kamenčića na Džemretu-l-Akabi učiniti iz pravca doline okrenut prema njemu, tako da Kaba dođe sa lijeve, a Mina sa desne strane i

19. Prilikom napuštanja Mekke, proučiti sljedeću dovu: *Ajibûne, taîbune, 'âbidûne, li rabbinâ hâmidûne. Sadekallâhu va'deh, ve nasare 'abdeh, ve hezeme-l-ahzâbe vahdeh!* jer je tu dovu učio i Allahov Poslanik ﷺ prilikom napuštanja Mekke.[234]

---

[234] - Prije toga je lijepo proučiti: La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh! Lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'ala kulli šej'in kadir!

V - Ihsar (spriječenost muhrima da obavi hadždž ili umru)

Onaj ko obuče ihrame s namjerom da obavi hadždž ili umru, pa usljed zaraze, bolesti ili kakvog drugog opravdanog razloga ne mogne izaći na Arefat ili ući u Mekku, dužan je: zaklati ovcu, devu ili kravu u mjestu u kome je bio spriječen nastaviti sa obavljanjem obreda hadždža, odnosno umre, ili ih - ukoliko je to moguće - poslati u Harem tj. Mekku da se zakolju unutar Harema i tek poslije toga skinuti ihrame. U tom smislu su i riječi Uzvišenog: فَــإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنْ الْهَدْيِ / *A ako budete spriječeni, onda kurbane koji vam se nađu pri ruci zakoljite*. (El-Bekare, 196.)

VI- Tavafu-l-veda' (oprosni tavaf)

Tavafu-l-vedâ' (oprosni tavaf) je jedan od tri tavafa prilikom obavljanja hadždža. *Tavafu-l-vedâ'* je obavezni sunnet (*sunne-vadžibe*). Zato je onaj ko ga bez opravdanog razloga izostavi dužan zaklati kurban. Međutim, obaveza klanja kurbana zbog ovog propusta spada sa onoga ko je iz opravdanih razloga bio spriječen da obavi *tavafu-l-vedâ'*. Obavlja se kada muhrim završi sve ostale obrede hadždža ili umre i kada odluči da zbog povratka kući, napusti Mekku. Zato ga treba obaviti na kraju samog boravka u Mekki i neposredno nakon toga napustiti Mekku. Ukoliko bi se neko iz neopravdanog razloga i dalje zadržao u Mekki, recimo zbog trgovine, svejedno da li se radi o kupovini ili prodaji, bio bi dužan ponoviti *tavafu-l-vedâ'*. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "Neka niko od vas ne napušta Mekku, sve dok posljednje što u njoj uradi ne bude rastanak sa Kabom (tj. *Tavafu-l-vedâ'*)."(Muslim)

VII - Kako se obavljaju hadždž i umra?

Kada neko želi stupiti u ihram radi obavljanja hadždža ili umre, prvo će obrezati nokte, potkresati brkove, odstraniti dlake sa stidnih mjesta i ispod pazuha, okupati se, a zatim obući dva bijela i čista ihrama i sandale te, kada dođe na mikat, nakon što klanja farz ili nafilu, zanijjetiti obred riječima: *Lebbejkellâhumme lebbejke hadždžen!* / "Odazivam Ti se Allahu, odazivam na hadždž!"

Ovako će zanijjetiti onaj ko bude htio obaviti samo hadždž (*ifrad*). Onaj ko bude htio obaviti prvo umru, a u istoj godini namjerava obaviti i hadždž (*temettu'*), zanijjetit će: *Lebbejkellâhumme lebbejke 'umreten!* / "Odazivam Ti se Allahu, odazivam na umru!" Onaj ko, pak, bude htio

obaviti zajedno i umru i hadždž (*kiran*), zanijjetit će: *Lebbejkellâhumme lebbejke hadždžen ve 'umreten!* / "Odazivam Ti se Allahu, odazivam na hadždž i umru!"

Muhrim, ako hoće, svoj nijjet pred Gospodarom može uvjetovati tako što će uz nijjet dodati: *Inne mehallî mine-l-erdi hajsu tahbisunî!* / "...s tim da se ihrama mogu osloboditi tamo gdje budem spriječen nastaviti sa izvršavanjem obreda!" U tom slučaju, ako bi ga nešto, kao što su bolest i sl., spriječilo da ne mogne nastaviti izvršiti obrede hadždža ili umre do kraja, muhrim se može osloboditi ihrama bez ikakva otkupa.

Zatim će, nakon što je zanijjetio hadždž ili umru, muhrim nastaviti što više izgovarati telbijju, i to naglas, ali bez napora i ne dižući previše glas. Žena pri izgovaranju telbijje neće dizati glas nego će je izgovarati sasvim tiho. Nema smetnje da podigne glas toliko da bi je mogla čuti samo najbliža žena do nje.

Svaki put kad prestane izgovarati telbijju, muhrimu je mustehab uputiti Allahu hajr-dovu i donijeti salavat na Vjerovjesnika ﷺ. Telbijju je lijepo obnavljati što češće, a naročito prilikom ukrcavanja u prijevozno sredstvo, iskrcavanja iz njega, poslije namaza, prilikom susreta sa prijateljima itd. Treba da svoj jezik zaposli samo sa zikrom Allaha ﷻ i da svoj pogled čuva od onoga što je Allah ﷻ zabranio.

Isto tako, tokom cijelog svoga puta, u želji i nadi da njegov hadždž kod Allaha bude primljen, muhrimu je preporučeno da na svakom koraku čini što više dobrih djela, dijeli milostinju siromasima, da prilikom susreta svoje prijatelje dočekuje veseo, nasmijan, vedra i razdragana lica, da sa svakim u razgovoru bude učtiv i prijatan, da naziva selam, časti hranom i pićem itd.

Kada se približi Mekki, muhrimu se, radi ulaska u nju, mustehab okupati, a kada stigne u nju ući sa gornje strane. U Harem Kabe lijepo je ući na ulaz Beni Šejbe (*Babu-s-selam*) izgovarajući riječi: *Bismillâhi ve billâhi ve ilellâhi! Allâhummef-tah lî ebvâbe fadlîke!* / "U ime Allaha! Allahu, otvori mi vrata Svoje milosti!", a kada ugleda Kabu (*Bejtullah*), dići ruke i proučiti:

Allâhumme ente-s-selâmu ve minke-s-selâmu, fe hajjinâ rabbenâ bi-s-selâm! Allâhumme zid hâze-l-bejte tešrîfen ve ta'zîmen ve tekrîmen ve mehâbeten ve birren! Ve zid men šerrefehû ve kerremehû mimmen hadždžehû evi'temerehû tešrîfen ve ta'zîmen ve tekrîmen ve mehâbeten ve birren! El-hamdu lillâhi rabbil-'âlemine kemâ huve ehluh, ve kemâ

jenbegî li keremi vedžhihî ve 'izzi dželâlihî. El-hamdu lillâhillezî belleganî bejtehû ve re'ânî lizâlike ehlen! Ve-l-hamdu lillâhi 'alâ kulli hâl! Allâhumme inneke de'avte ilâ hadždži bejtike-l-harâm ve kad dži'tuke lizâlik! Allâhumme tekabbel minnî va'fu a'nnî ve aslih lî še'nî kullehû! Lâ ilâhe illâ ente!

"Allahu, Ti si spas i od Tebe je spas! Gospodaru naš, zato nas poživi u miru (spasu)! Allahu, učini ovu Kuću još časnijom, veličanstvenijom, uglednijom, plemenitijom, poštovanijom i dobrostivijom! Hvala Allahu, Gospodaru svjetova, onako kako to samo On zaslužuje i kako to zaslužuje časno Lice Njegovo i sveuzvišenost Njegova! Hvala Allahu koji mi je omogućio da dođem do Kuće Njegove i učinio me dostojnim toga! Hvala Allahu na svakom stanju! Allahu, Ti si pozvao da se Kuća Tvoja hodočasti, pa evo ja sam došao da to učinim! Allahu, primi ovo od mene, oprosti mi i preokreni mi sve nabolje! Nema boga osim Tebe!"

Zatim će se čist, pod abdestom, otkrivene desne nadlaktice i ramena, uputiti prema *Metafu* (prostoru na kome se obavlja tavaf), prići Hadžeru-l-esvedu, poljubiti ga ili dodirnuti rukom, ili, u slučaju gužve, bar se prema njemu okrenuti i s nijjetom da se obavi tavaf na njega pokazati rukom, izgovarajući:

Bismillâhi, Allâhu ekber! Allâhumme îmânen bike ve tasdîkan bi kitâbike ve vefâen bi 'ahdike ve-t-tibâ'an lisunneti nebijjike Muhammedin sallallâhu te'âlâ 'alejhi ve sellem! / "U ime Allaha! Allah je najveći! Allahu, u Tebe vjerujući, Knjigu Tvoju potvrđujući, Zapovijed Tvoju izvršavajući i praksu Vjerovjesnika Tvoga, Muhammeda ﷺ slijedeći!"

Zatim će se ubrzanim korakom, (*malo poskakujući, ukoliko se radi o tavafi-kudumu*) početi tavaf, tako što će Kaba doći sa lijeve strane, izgovarajući riječi zikra, učeći dove i donoseći salavate na Vjerovjesnika ﷺ sve dok se ne stigne do Jemanskog ugla Kabe (*Er-Rukn el-Jemani*) koji će se, (ukoliko nije gužva), dotaći rukom, a odatle do *Hadžeru-l-esveda* tj. do kraka kruga učiti i ponavljati kur'anska dova: *Rabbenâ âtinâ fid-dun'jâ haseneten ve fil-âhireti haseneten ve kinâ 'azâbe-n-nâr! / "Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu, i sačuvaj nas patnje u ognju!"* (El-Bekare, 201.)

Zatim će se obaviti drugi i treći krug, na isti način kao što se obavio i prvi. Kada na red dođe četvrti krug, više se neće žuriti ni poskakivati, nego će se ostatak tavafa od četiri kruga završiti bez *remla*, vodeći računa da se bude što smirenije i dostojanstvenije.

Kada se završi svih sedam krugova tavafa, zastat će se malo na *Multezemu* (prostoru između Hadžeru-l-esveda i vrata Kabe) i tu se skrušeno i kroz plač obratiti Allahu sa dovom. Odatle će se otići do *Mekami-Ibrahima* (mjesta gdje je stajao Ibrahim, a.s.) i tu iza njega, klanjati dva rekata namaza na kome će se poslije Fatihe na prvom proučiti *Kul jâ ejjuhel kâfirûn*, a na drugom *Kul huvallâhu ehad*!

Poslije obavljenog namaza, uputit će se prema Zemzemu i tu se, okrenut prema Kabi, dobro napiti vode sa izvora Zemzem, pri čemu je lijepo uputiti kakvu hajr-dovu. Tom prilikom je, između ostalog, lijepo zamoliti i sljedećim riječima: *Allâhumme innî es'eluke 'ilmen nâfi'an ve rizkan vâsi'an ve šifâen min kulli dâin!* / "Allahu, podari mi korisno znanje, obilnu nafaku i lijek od svake bolesti!"

Zatim će se otići do *Hadžeru-l-esveda*, poljubiti ga, ili dohvatiti rukom, ili (ukoliko je gužva), bar na njega pokazati rukama i krenuti prema brežuljku Safi, kroz izlaz Babu-Safa gdje će se usput izgovarati kur'anske riječi: *Inne-s-safâ ve-l-mervete min še'âirillâh. Fe men hadždže-l-bejte evi'temere fe lâ džunâha 'alejhi en jettavvefe bihimâ, ve men tetavve'a hajren fe innellâhe šâkirun 'alîm / Uistinu! Safa i Merva su od obreda Allahovih, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prestup ako krene oko njih. A onaj koji drage volje učini kakvo dobro djelo - pa, Allah je, doista, blagodaran i sve zna.* (El-Bekare, 158.)

Kada se popne na brežuljak Safu, okrenuće se prema Kabi, tri puta donijeti tekbir *Allâhu ekber* i proučiti sljedeću dovu: *Lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîke leh! Lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'alâ kulli šej'in kadîr! Lâ ilâhe illellâhu vahdeh, sadeka va'deh, ve nasare 'abdeh, ve hezeme-l-ahzâbe vahdeh!* / "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha, Koji nema nikakva sudruga! Njemu pripada sva vlast i sva slava i On je svemoguć! Nema boga osim jednog i jedinog Allaha, koji je ispunio obećanje Svoje, pomogao roba Svoga i sâm pobijedio saveznike (koji su se protiv njega udružili)!"- a potom zamoliti za dobro i ovog i onog svijeta.

Zatim će, izgovarajući riječi zikra i učeći dove, krenuti prema brežuljku Mervi. Kada se, na putu prema Mervi, stigne na prostor doline između ova dva brežuljka, danas označen na stubu sa zelenim svjetlom, požurit će se, bolje reći potrčati i tako nastaviti sve dok se ne stigne do drugog, na isti način označenog stuba. Odatle će se put do Merve nastaviti uobičajenim hodom, izgovarajući usput ponovo riječi zikra i učeći dove i donoseći salavate na Vjerovjesnika ﷺ sve dok se ne stigne na Mervu.

Kada se popne na Mervu, ponovo će se donijeti tri tekbira i proučiti isto ono što se proučilo i na Safi, a zatim uputiti prema Safi, idući uobičajenim hodom, osim na spomenutom prostoru doline koji ponovo treba pretrčati. Kada se ponovo popne na Safu, na njoj će se proučiti isto ono što se učilo i prvi put, a potom uputiti prema Mervi, i tako redom sve dok se ne napuni sedam krugova i osam zaustavljanja na spomenutim brežuljcima (od čega četiri na Safi i četiri na Mervi).

Poslije toga, onaj ko obavlja umru, treba još obrijati glavu ili potkratiti kosu. Time bi umra bila gotova. Isto tako, sa *sa'jom*, brijanjem glave ili potkraćivanjem kose, gotova je i umra onoga ko je zanijjetio *temettu'*.

Međutim, onaj ko je prethodno zanijjetio da obavi samo hadždž (*ifrad*) ili i umru i hadždž zajedno (*kiran*) goneći sa sobom još i svoj kurban, neće skidati ihrame sve dok ne obavi vukuf na Arefatu i na Kurban-bajram ne baci kamenčiće na Džemretu-l-Akabi. On će tek tada moći osloboditi se ihrama. (A ako sa sobom ne goni svoj kurban) može da nijjet hadždža promijeni u umru i oslobodi se ihrama.[235]

Onaj ko je zanijjetio *temettu'* će, nakon obavljene umre, osmog zu-l-hidždžeta (*jevmu-t-tervije*) ponovo stupiti u ihram na isti način na koji je prethodno stupio, samo što će sada zanijjetiti hadždž. Za razliku od njega, onaj ko je prethodno zanijjetio ifrad ili kiran cijelo ovo vrijeme nije skidao ihrame, pa nije ni potrebno da ih ponovo oblači i nijjeti hadždž. Dakle, svi muhrimi će zajedno, bez obzira na vrstu hadždža koju su zanijjetili (*temettu'*, *ifrad* ili *kiran*), ujutro osmog zu-l-hidždžeta, učeći telbijju, krenuti prema Mini, gdje će provesti cio taj dan i narednu noć, kako bi tu klanjali svih pet vakata namaza. Kada ujutro, devetog zu-l-hidždžeta na Dan Arefata izađe sunce, sa Mine će se, putem zvanim *Dabb* - opet uz telbijju - krenuti prema džamiji Nemira, gdje će se ostati sve do zevala, kada će se okupati, ući u džamiju i skraćeno klanjati za imamom u podnevsko vrijeme, zajedno i podne i ikindiju (*džemi-takdim*), na istom onom mjestu gdje je klanjao i Allahov Poslanik ﷺ.

Zatim će se, poslije obavljenog namaza, izaći na Arefat i vukuf obaviti na bilo kome mjestu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Stao sam ovdje (tj. na Arefatu). Cio Arefat je mjesto za vukuf."(Muslim) Lijepo bi

235 - Kao što su učinili ashabi Allahovog Poslanika ﷺ na Oprosnom hadždžu. Oni koji sa sobom nisu gonili kurban svi su se oslobodili ihrama dozvolom Allahovog Poslanika ﷺ.

bilo vukuf obaviti na velikim kamenim pločama u podnožju brda Džebelu-r-rahme, gdje je stajao i Allahov Poslanik ﷺ. Vukuf se može obaviti stojeći, sjedeći ili jašući na jahalici. Ono što je bitno je da se bude u granicama Arefata i da se vrijeme provede uz izgovaranje riječi zikra i učenje dova, sve dok sunce ne zađe i ne prođe makar mali dio noći. Tada će se, uz izgovaranje telbije, krenuti prema Muzdelifi, i to putem zvanim *El-Me'zemejn* koji vodi kroz dva tjesnaca.

Čim se stigne na Muzdelifu, prije nego što se raspremi, klanjat će se akšam. Potom će se raspremiti stvari, klanjati jacija i sačekati zora da se tu klanja i sabah. Poslije sabah-namaza će se još malo ostati, najbolje ispod brda Kuzeh (*Meš'aru-l-haramu*) izgovarajući riječi: *Lâ ilâhe illellâhu vallâhu ekber!* i učeći dove. Međutim, boraviti se može na bilo kome mjestu u granicama Muzdelife, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Stao sam ovdje, mada je cijela Muzdelifa mjesto za stajanje." (Muslim)

Na Muzdelifi će se u vremenu od zore pa do prije izlaska sunca skupiti sedam kamenčića za kasnije bacanje na Džemretu-l-Akabi i uz učenje telbijje krenuti prema Mini. Kada se, na putu za Minu, naiđe kroz dolinu *Muhassir*, tu će se što više požuriti. Čim se stigne na Minu, požuriće se pravo prema Džemretu-l-Akabi, na koje će se iz desne ruke, jedan po jedan, baciti svih sedam kamenčića. Pri tome će se, svaki put kada se baci kamenčić, izgovoriti *Allâhu ekber!* Lijepo bi bilo uz tekbir još dodati: *Allahummedž'alhu hadždžen mebrûren ve sa'jen meškûren ve zenben magfûren!*

Potom će se, ukoliko se sa sobom vodi, uzeti i zaklati kurban ili, u slučaju iznemoglosti, dati nekome drugom da ga u njegovu prisustvu zakolje. Kurban se može zaklati na bilo kom mjestu na Mini, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kurban sam zaklao na ovom mjestu, mada je cijela Mina mjesto za klanje kurbana."[236] Nakon što se zakolje kurban, slijedi brijanje glave ili potkraćivanje kose mada je brijanje sevabnije. Time je završena prva faza oslobađanja od obaveza koje su se imale dok se bilo u ihramu. Poslije toga hadžiji je dozvoljeno sve što mu je u ihramu bilo zabranjeno, izuzimajući odnos sa ženom. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kada neko od vas baci kamenčiće na Džemretu-l-Akabi i kada se obrije, sve mu postaje dozvoljeno, osim odnosa sa ženama." (Muslim)

---

[236] - Hadis bilježi Ebu Davud i u njegovu senedu ima izvjesnih slabosti. Po njemu su radili većina ashaba i imama, neka im se Allah Uzvišeni smiluje. Danas, kada su u blizini vlasti podigle savremene klaonice, dužnost je kurban klati tamo imajući u vidu opće dobro.

Poslije toga može se pokriti glava, skinuti ihrami i obući odjeća i tako uputiti prema Mekki radi obavljanja *tavafu-l-ifade*, četvrtog rukna hadždža. U Harem Kabe treba ući čist i pod abdestom i *tavafu-l-ifadu* obaviti na isti onaj način na koji se prethodno obavio *tavafu-l-kudum*, samo što u ovom tavafu nije potrebno da bude otkriveno desno rame niti da se u prva tri kruga tavafa žuri i poskakuje.

Nakon obavljenih svih sedam krugova tavafa, hadžija će se povući iza *Mekami-Ibrahima* i tu klanjati dva rekata namaza. Onaj ko je na početku, prilikom oblačenja ihrama, zanijjetio *ifrad* ili *kiran* i uz to, prilikom obavljanja *tavafi-kuduma*, obavio i *sa'j*, sada neće biti dužan ponovo obavljati *sa'j*, za razliku od onoga ko je zanijjetio *temettu'*. On će, budući da je dužan uz tavaf obaviti i *sa'j*, poslije tavafa otići na Safu i tamo između Safe i Merve napraviti sedam krugova, onako kako je već ranije opisano. Poslije obavljenog *tavaffu-l-ifade* i *sa'ja*, hadžiji postaje dozvoljeno sve što mu je kao muhrimu bilo zabranjeno.

Nakon toga će se, još istog dana ponovo vratiti na Minu, tamo noćiti i sutra poslije podne (tj. drugi dan Bajrama), krenuti prema džemretima gdje će na svako od njih baciti po sedam kamenčića. Pri tome će, izgovarajući tekbir, sedam kamenčića, jedan po jedan, prvo baciti na džemre koje je najbliže džamiji *Hajf*, nakon čega će se malo odvojiti ustranu, okrenuti prema Kabi i proučiti dovu u kojoj će zamoliti ono što on hoće. Zatim će se uputiti prema sljedećem (srednjem) džemretu i na njega baciti kamenčiće isto kao i na prvo, nakon toga se odvojiti ustranu, okrenuti prema Kibli i opet proučiti dovu. Zatim će krenuti prema trećem i posljednjem džemretu, tj. džemretu na Akabi, te i na njega baciti sedam kamenčića, izgovarajući uz svaki kamenčić *Allâhu ekber!* Poslije bacanja kamenčića na ovom džemretu, neće učiti nikakvu dovu, nego će se okrenuti i otići, jer kod njega ni Allahov Poslanik ﷺ nije učio nikakvu dovu.

Sutradan, treći dan Bajrama, kada sunce pređe polovinu neba i nagne prema zapadu, ponovo će izaći i baciti po sedam kamenčića na sva tri džemreta, na isti način kao što je to učinio i ranije. Zatim će:

- ili požuriti i prije zalaska sunca napustiti Minu i krenuti prema Mekki,

- ili ostati na Mini, tu noćiti i treću noć i sutradan poslije zevala (četvrti dan Bajrama) na isti način kao i prethodna dva dana baciti kamenčiće na sva tri džemreta, te nakon toga krenuti prema Mekki i tu ostati sve dok se ne spremi za povratak kući.

Prije polaska kući, obavit će Oprosni tavaf od sedam krugova (*tavafu-l-vedâ'*), iza Mekami-Ibrahima klanjati dva rekata namaza, proučiti dovu i napustiti Mekku. Prilikom napuštanja Mekke proučit će sljedeću dovu:

Lâ ilâhe illellâhu vahdehû lâ šerîke leh! Lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'alâ kulli šej'in kadîr! Ajibûne, tâibûne, 'âbidûne, lirabbinâ hâmidûne. Lâ ilâhe illellâhu vahdeh, sadeka va'deh, ve nasare 'abdeh, ve hezeme-l-ahzâbe vahdeh! / "Nema boga osim jednog i jedinog Allaha, Koji nema nikakva sudruga! Njemu pripada sva vlast i sva slava i On je svemoguć! Vraćamo se pokajani i Gospodaru našem zahvalni. Nema boga osim jednog i jedinog Allaha, Koji je ispunio obećanje Svoje, pomogao roba Svoga i sâm pobijedio saveznike (koji su se protiv njega udružili)."

* * *

XIII - Posjeta Poslanikove džamije u Medini i nazivanje selama Poslaniku u kaburu

(فى زيارة المسجد النبوى والسلام على النبى ﷺ فى قبره الشريف)

I - Odabranost Medine, njenih stanovnika i Poslanikove ﷺ džamije

1. Odabranost Medine

Medina je Poslanikov ﷺ harem, grad Hidžre i mjesto spuštanja Objave. Kao takvu, Allahov Poslanik ﷺ ju je proglasio svetim mjestom, kao što je prije njega Ibrahim, a.s., proglasio Mekku svetim mjestom. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi:

"Allahu, Ibrahim je Mekku proglasio svetim gradom, pa i ja proglašavam svetim ono što je između ova dva kamenjara (tj. kamena brda)." (Muslim)

"Medina je sveto mjesto sve od *'Aira* pa do *Sevra*. Proklet bio od Allaha, meleka i svih ljudi svako ko u njoj uvede bilo kakvu novotariju u vjeri ili pruži utočište onome ko ju uvodi! Takvome neće biti primljeni ni pokajanje ni otkup. U njoj se ne smije ni kositi (sjeći) zelenilo, ni progoniti divljač ni trgati cvijeće, osim u slučaju da se nešto gradi. U njoj nikome nije dozvoljeno da radi borbe nosi oružje niti da siječe drveće, osim ako će njegovim lišćem neko nahraniti svoju kamilu." (Muslim)

U tom smislu su i Adijj b. Zejdove, r.a., riječi: "Allahov Poslanik ﷺ je na sve strane oko Medine, do 12 milja udaljenosti, zabranio da se siječe i lomi drveće, osim onoga čime se hrane deve."[237]

Allahov Poslanik ﷺ je, također, rekao:

"Iman će se povlačiti u Medinu kao što se zmija povlači u svoju rupu. Ko god u njoj strpljivo podnese žegu i nestašicu, ja ću mu na Sudnjem danu biti zagovornik i svjedok." (Muttefekun alejhi)

"Ko god od vas bude u mogućnosti smrt dočekati u Medini, neka to učini, jer ću lično ja posvjedočiti svakome ko u njoj umre."[238]

[237] - Predaju sa dobrim senedom bilježi Ebu Davud.

[238] - Tirmizi, Ibn Madže i drugi.

"Medina je kao kovački mijeh koji razgoni otpad, a zadržava ono što valja." (Muslim)

"Da znaju, vidjeli bi da im je Medina najbolja. Niko je, iz nepodnošljivosti prema njoj neće napustiti, a da Allah u nju neće dovesti drugog ko je od njega bolji, niti će se ko strpjeti na njenu žegu i nestašicu, a da mu na Sudnjem danu, lično ja neću biti zagovornik i svjedok." (Muslim)

2. Odabranost stanovnika Medine

Stanovnici Medine su susjedi Allahova Poslanika ﷺ džematlije njegove džamije, stanovnici njegova grada, stražari njegova harema i čuvari njegove svetosti. Oni kada su na Pravome putu i kada su dobri bivaju najzaslužniji, najugledniji i dužnost ih je poštovati, voljeti i sa njima u savezništvu biti. Upozoravajući da ih kao takve niko ne smije vrijeđati ni uznemiravati, Allahov Poslanik ﷺ je rekao:

"Niko protiv Medinjana neće moći pokrenuti zavjeru, a da se neće kao so istopiti u vodi." (Buharija)

"Ko god protiv Medinjana pokrene kakvo zlo, Allah će ga rastopiti kao olovo u vatri ili so u vodi." (Muslim)

U svojoj dovi upućenoj Allahu, Poslanik ﷺ je zamolio da stanovnicima Medine da bereket u njihovim imecima, te naklonost, ljubav i poštovanje u srcima drugih ljudi, rekavši: "Allahu, daj im bereket u njihovim *mikjalima*,[239] *saovima*[240] i *muddovima*"[241]

- Preporučujući svojim sljedbenicima (Ummetu) da prema Medinjanima budu posebno obazrivi i pažljivi, Allahov Poslanik ﷺ je, između ostalog, rekao: "Medina je odredište gdje sam učinio svoju Hidžru. U njoj ću umrijeti i iz nje ću ponovo proživljen biti. Moji sljedbenici (Ummet) su dužni paziti na moje susjede, sve dok ovi ne počine velike prijestupe. Onima koji ih budu pazili i čuvali, lično ću ja na Sudnjem danu biti zagovornik i svjedok."[242]

[239] - Mikjal je stara mjera za žito.

[240] - Sa' je stara mjerica za žito, otprilike četiri mudda (pregršti).

[241] - Mudd (pregršt) je stara mjerica za žito.

[242] - Taberani u *Kebiru*. U njegovom senedu ima prenosilac koji je metruk (odbačen).

3. Odabranost Poslanikove ﷺ džamije u Medini

Poslanikova ﷺ džamija u Medini je jedna od tri džamije na koje se aludira u riječima Uzvišenog:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ

Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki, čiju smo okolinu blagoslovili. (El-Isrâ', 1.)

Iz navedenog kur'anskog ajeta je očito da se pod izrazom *El-aksâ* / "daleki" aludira i na Poslanikovu ﷺ džamiju u Medini. Naime, izraz *El-aksâ* / "daleki" je oblik komparativa od pridjeva *El-kâsi* / "dalek". Otuda je za onoga ko je u Mekki Poslanikova ﷺ džamija u Medini "daleko" (*El-kâsi*), a *Mesdžidu-l-aksa* u Jerusalimu "još dalje" (*El-aksâ*). To što je u sklopu dvaju Hramova *Mesdžidu-l-harama* u Meki i *Mesdžidu-l-aksâ*-a u Jerusalimu, Poslanikova ﷺ džamija u Medini spomenuta virtuelno razlog treba tražiti u tome što ona u trenutku objave citiranog ajeta nije bila još podignuta.

Govoreći o odabranosti svoje džamije u Medini, Allahov Poslanik ﷺ je rekao: "Namaz (obavljen) u ovoj mojoj džamiji je vredniji od hiljadu drugih namaza (obavljenih) u nekoj drugoj džamiji, izuzev u *Mesdžidu-l-haramu* (u Mekki) u kome je obavljeni namaz vredniji od stotinu hiljada namaza obavljenih u nekoj drugoj džamiji."[243]

Drugom prilikom, nabrajajući samo tri džamije radi čije se posjete vrijedi na put spremati, Allahov Poslanik ﷺ, svoju džamiju je stavio na drugo mjesto rekavši: "Na put se vrijedi spremati radi posjete samo triju džamija: *Mesdžidu-l-harama* (u Mekki), ove moje džamije (u Medini) i *Mesdžidu-l-aksa-a* (u Jerusalimu).

Poslanikova ﷺ džamija u Medini ima još nešto što nema nijedna druga džamija, a to je *Revdai-šerife* za koju je Allahov Poslanik ﷺ između ostalog, rekao:

"Prostor između moje sobe i moje minbere je džennetska bašča." (Muttefekun alejhi)

243 - Muslim do riječi: "izuzev u Mesdžidu-l-haramu". Hadis i sa preostalim dijelom teksta bilježe Ahmed i Ibn Hibban u svom *Sahihu*.

"Ko u ovoj mojoj džamiji, jedan iza drugog, klanja četrdeset namaza, bit će oslobođen od: vatre, kazne i licemjerstva."[244]

Iz svega navedenog se vidi da je posjeta Poslanikove ﷺ džamije u Medini svojevrstan čin pobožnosti kojim se postiže bliskost i naklonost Uzvišenog Gospodara. Osim toga, to je pravo mjesto za obraćanje Allahu s dovom ko god želi da mu On ispuni kakvu potrebu.

II - Posjeta Poslanikove džamije i nazivanje selama Poslaniku ﷺ i njegovoj dvojici drugova (ashaba)

Budući da je posjeta Poslanikove ﷺ džamije čin ibadeta, i za njega je kao i za ostala djela pobožnosti, potrebno donijeti nijjet, jer se djela mjere prema njihovim namjerama. Zato, kada krene posjetiti Poslanikovu ﷺ džamiju, musliman treba imati u nijjetu da se tim želi približiti Uzvišenom Allahu i postići Njegovu naklonost. Zato će se, prije ulaska u Poslanikovu ﷺ džamiju, pobrinuti da bude čist, pod abdestom i propisno obučen. U džamiju će, kao i u ostale džamije, ući prvo desnom nogom, a zatim izgovoriti: *Bismillâhi, ve-s-salâtu ve-s-selâmu 'alâ resûlillâhi! Allâhummag-fir lî zunûbi veftah lî ebvâbe rahmetike!* / "U ime Allaha! Neka je blagoslov i mir na Allahova Poslanika! Allahu, oprosti mi grijehe moje i otvori mi kapije milosti Svoje!"

Zatim će, ukoliko u njoj bude slobodna mjesta, otići do *Revde-i-šerife* i tamo klanjati dva rekata *tehijjetu-l-mesdžida* i još nafile koliko mu srce poželi. Ukoliko u *Revdi* ne bude slobodna mjesta, *tehijjetu-l-mesdžid* će se klanjati u bilo kom drugom dijelu džamije. Zatim će otići do prostorije sa kaburom Allahova Poslanika ﷺ gdje će mu se, okrenuto prema njoj, nazvati selam sljedećim riječima:

Es-selâmu 'alejke jâ resûlallâh! Es-selâmu 'alejke jâ nebijjallâh! Es-selâmu 'alejke jâ hajre halkillâh! Es-selâmu 'alejke ejjuhe-n-nebijju ve rahmetullâhi ve berekâtuhû! Ešhedu en lâ ilâhe illellâh ve ešhedu enneke 'abdullâhi ve resûluhû. Kad bellagter-risâlete, ve eddejte-l-emânete, ve nasahte-l-ummete, ve džâhedte fillâhi hakka džihâdih! Sallallâhu 'alejke ve 'alâ âlike ve ezvâdžike ve zurrijjâtike ve selleme teslîmen kesîra!

"Neka je mir s tobom Allahov Poslaniče! Neka je mir s tobom Allahov Vjerovjesniče! Neka je mir s tobom Allahovo najodabranije stvorenje! Neka

[244] - Ahmed, Munziri kaže da su njegovi prenosioci oni koji se nalaze u *Sahihu*. Zadnji njegov dio je zabilježio Ahmed i Ibn Hibban u svom *Sahihu*.

su na tebe Vjerovjesniče, Allahova, milost i blagoslov! Svjedočim da nema boga osim Allaha i svjedočim da si ti Allahov rob i poslanik! Potvrđujem da si dostavio Objavu (*Risalet*), ispunio emanet, savjetovao Ummet i istinski se borio na Allahovu putu! Neka su neizmjerni Allahov blagoslov i mir na tebe, tvoju porodicu, tvoje supruge i tvoje potomstvo!"

Zatim će se pomjeriti malo udesno i nazvati selam Ebu Bekru es-Siddiku riječima: *Es-selâmu 'alejke jâ Ebâ Bekrini-s-Siddik, safijje resûlillâh, ve sâhibehû fil-gâr! Džezâkellâhu 'an ummeti resûlillâhi sallallâhu 'alejhi ve selleme hajren!*

"Neka je mir s tobom, Ebu Bekr es-Siddiku, najvjerniji prijatelju Allahova Poslanika ﷺ koji si zajedno sa njim bio u pećini! Allah te svakim dobrom nagradio od sljedbenika (Ummeta) Njegova Poslanika ﷺ!"

Zatim će se pomjeriti još malo udesno i nazvati selam Omeru, r.a., riječima:

Es-selâmu 'alejke jâ 'Umer el-Fârûk ve rahmetullâhi ve berekâtuhû! Džezâkellâhu 'an ummeti Muhammedin sallallâhu 'alejhi ve selleme hajren!

"Neka su, Omere el-Faruk, sa tobom Allahov mir, milost i blagoslov! Allah te svakim dobrom nagradio od sljedbenika (Ummeta) Poslanika Muhammeda ﷺ!"

Zatim će se, ukoliko se želi šta od Allaha zamoliti, odmaći malo ustranu, okrenuti prema Kibli, dići ruke i izgovoriti ono što se želi.

Ovim bi posjeta Poslanikovoj ﷺ džamiji bila završena. Poslije toga iz Medine se može otputovati, mada bi bilo lijepo zadržati se što duže, kako bi se u Poslanikovoj ﷺ džamiji klanjalo što više namaza, pogotovu kada se zna kolika je vrijednost četrdeset redovno u njoj obavljenih namaza.

III - Posjeta odabranih mjesta u Medini-Munevveri

Onome koga Allah počasti, pa mu pruži priliku da dođe u Medinu i posjeti Poslanikovu ﷺ džamiju i njegov mezar, lijepo bi bilo da u njoj i oko nje posjeti i neka druga mjesta kao što su:

- *Mesdžid-Kuba*, u kome bi prilikom njegove posjete bilo lijepo klanjati, tim prije što su ga Allahov Poslanik ﷺ i njegovi drugovi poslije njega, često posjećivali i u njemu klanjali i što je u vezi sa njim Allahov

Poslanik ﷺ rekao: "Ko se kod svoje kuće lijepo okupa, propisno uzme abdest, a zatim mahsus ode da klanja u *Mesdžidu-Kuba* imat će nagradu kao da je obavio umru."[245] Allahov Poslanik ﷺ je znao, kako na jahalici, tako i pješke, otići do *Mesdžida Kuba* i tamo klanjati dva rekata namaza. (Muslim)

- Grobove šehida na Uhudu, jer ih je i Vjerovjesnik ﷺ često posjećivao i tom prilikom im nazivao selam. (Ebu Davud) Prilikom te posjete može se vidjeti i brdo Uhud za koje je Vjerovjesnik ﷺ imao običaj reći: "Uhud je brdo koje nas voli, pa zato i mi njega volimo." (Muttefekun alejhi) i "Uhud je jedno od džennetskih brda."[246]

Također se pripovijeda da se jednom prilikom, dok je bio u društvu Ebu Bekra, Omera i Osmana, r.a., pod Poslanikovim ﷺ nogama Uhud zatresao, pa da mu je, udarivši ga nogom, rekao: "Uhude, smiri se! Na tebi su samo Vjerovjesnik, Siddik i dvojica šehida." (Buharija)

- Groblje *Beki'* jer ga je, kako se u sahih-predaji navodi, često posjećivao i Allahov Poslanik ﷺ i tamo nazivao selam svojim umrlim. Osim toga, tamo je ukopano na hiljade ashaba, tabi'ina i drugih čestitih ljudi. Zato je to mjesto lijepo posjetiti i onima koji su tamo pokopani nazvati selam riječima:

Es-selâmu 'alejkum ehle-d-dijâri mine-l-mu'minîne ve-l-muslimîne, entum sâbikûne ve innâ in šâ'allâhu bikum lâhikûn! Jerhamullâhu-l-mustakdimîne minnâ ve minkum ve-l-muste'hirîn! Nes'elullâhe lenâ ve lekumu-l-'âfijete fi-d-dun'jâ ve-l-âhireti! Allâhummag-fir lenâ ve lehum, verhamnâ ve ijjâhum! Allâhumme lâ tahrimnâ edžrehum ve lâ teftinnâ ba'dehum!

"Neka je s vama Allahov spas i mir vjernici i muslimani predašnji! I mi ćemo vam se - inša-Allah - uskoro pridružiti! Allah se smilovao minulim i budućim (generacijama) vaših i naših! Molimo Allaha da oprosti i nama i vama i na ovom i na budućem svijetu! Allahu, oprosti i nama i njima i smiluj se i nama i njima! Allahu, ne liši nas njihove nagrade i ne dovodi nas u iskušenje poslije njih!"

* * *

245 - Bilježe ga Ahmed, Nesai, Ibn Madže i Hakim koji kaže da mu je sened sahih.

246 - Taberani ga prenosi u verziji: "Uhud je jedan od stubova Dženneta." Ova predaja je vrlo slaba.

XIV - O kurbanu i akiki

(فى الأضحية و العقيقة)

I - O Kurbanu

O njemu ćemo govoriti sa dva aspekta:

1. Definicija kurbana

Kurban je ovca koja se ujutro na Kurban-bajram kolje u cilju stjecanja Allahove ﷻ bliskosti i naklonosti.

2. Propisanost kurbana

Zaklati kurban je sunne-vadžibe za svaku muslimansku porodicu koja je to u mogućnosti. Klanje kurbana je propisano riječima Uzvišenog: فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ / *Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji!* (El-Kevser, 2.) i riječima Poslanika ﷺ: "Onaj ko je (kurban) zaklao prije bajram-namaza, neka ga ponovo zakolje!" (Muttefekun alejhi)

Od Ebu Ejjuba Ensarije, r.a., se prenosi da je rekao: "U doba Allahova Poslanika ﷺ domaćin je klao kurban za sebe i za svoje ukućane."[247]

3. Vrijednost klanja kurbana

Klanje kurbana ima svoju veliku vrijednost. To najbolje potvrđuju Poslanikove ﷺ riječi:

"Čovjek na Kurban-bajram, ne može ništa draže Allahu uraditi, nego što je pustiti krv (kurbana). Ona (tj. zaklana životinja) će na Sudnjem danu doći sa svojim rogovima, papcima i runom (dlakom). Kurbanska krv stigne prije do Allaha ﷻ nego što padne na zemlju. Zato se i vi radujte kurbanu!"[248]

---

[247] - Tirmizi i kaže da je sahih.

[248] - Hadis bilježe Ibn Madže i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje kao hasen-garib.

- Upitan: "Šta su ovi kurbani?" - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Sunnet vašeg oca Ibrahima." Upitan: "A šta mi od njih imamo?" - odgovorio je: "Za svaku njihovu dlaku po jedan sevab." Upitan: "A šta je sa runom?" - Allahov Poslanik ﷺ je odgovorio: "Za svaku dlaku runa po jedan sevab."[249]

4. Smisao klanja kurbana

Smisao klanja kurbana, između ostalog, se ogleda i u sljedećem:

4.1. Što se kroz klanje kurbana postiže Allahova bliskost i naklonost. U tom smislu su i riječi Uzvišenog:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ / *Zato se Gospodaru svome moli i kurban kolji!* (El-Kevser, 2.)

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ(١٦٢)لَا شَرِيكَ لَهُ

Reci: "Klanjanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni Allahu, Gospodaru svjetova, koji nema saučesnika..." (El-En'âm, 162.-163.)

Pod obredima se ovdje misli na klanje kurbana kao čin postizanja Allahove bliskosti i naklonosti.

4.2. Oživljavanju sunneta vode pravovjernih, Allahova prisnog prijatelja i poslanika, Ibrahima, a.s., kome je (u snu) Allah naredio da, kao kurban, žrtvuje svoga sina Ismaila, a.s., potom mu ga, (kada ga je pošao žrtvovati), zamijenio (po meleku poslanim) ovnom. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ / *...i kurbanom velikim ga iskupismo.* (Es-Sâffât, 107.)

4.3. Svojevrsno priuštenje izobilja mesa na Bajram, kako za čeljad tako i za siromahe.

4.4. Svojevrsan vid zahvale Allahu na Njegovim blagodatima datim čovjeku u stoci. U tom su smislu i riječi Uzvišenog:

---

[249] - Ibn Madže i Tirmizi i kaže da je hasen.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ(٣٦)لَن
يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِن يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنكُمْ

...jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onoga koji prosi; tako smo vam ih potčinili da biste zahvalni bili. Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela vaša. (El-Hadždž, 36.-37.)

5. Propisi vezani za kurban

5.1. Starost kurbana

Da bi se bravče moglo zaklati u kurban treba da bude staro blizu godinu dana.

Za kozu važi pravilo da je napunila godinu i ušla u drugu, za devu da je napunila četiri godine i ušla u petu, a za goveče da je napunilo dvije godine i ušlo u treću. U tom su smislu i Poslanikove ﷺ riječi: "U kurban koljite samo odrasle (zrele) životinje, osim ako vam je takvu teško naći. U tom slučaju, možete zaklati i jednogodišnje bravče. June od dvije godine se računa odraslim govečetom." (Muslim)

5.2. Zdravlje i fizička ispravnost kurbana

U kurban se može zaklati samo ona životinja koja je potpuno zdrava i bez ikakvih fizičkih mahana. To znači da životinja namijenjena za kurban ne smije biti ćorava, hroma, iščupanog roga, i uha iz korijena, bolesna niti previše mršava. U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Kurban ne smije biti: izrazito ćorav, izrazito bolestan, izrazito hrom ni izrazito mršav, toliko da se na kostima ne može napipati meso." (Muslim)

5.3. Najbolja životinja za kurban

U kurban je najbolje zaklati neutučena rogata ovna, bijele dlake sa mrkim prugama oko očiju i po nogama. Ovo zato što je, kako prenosi Aiša, r.a., takvog ovna najviše volio i u kurban klao Allahov Poslanik ﷺ. Ona kaže: "Vjerovjesnik ﷺ je najviše volio u kurban zaklati rogata ovna, mrka ispod trbuha, mrkih nogu i garava oko očiju."[250]

---

[250] - Tirmizi i kaže da je sahih.

5.4. Vrijeme klanja kurbana

Vrijeme klanja kurbana nastupa ujutro, poslije klanjanja bajram-namaza. Otuda kurban zaklan prije klanjanja bajram-namaza, ni u kom slučaju ne može biti ispravan. Uostalom, to potvrđuju i Poslanikove ﷺ riječi: "Ko kurban zakolje prije bajram-namaza, zaklao ga je radi sebe, a ko ga zakolje poslije namaza, prinio je pravu žrtvu i potrefio pravi muslimanski običaj." (Buharija)

Ukoliko neko ne stigne zaklati kurban prvi dan Bajrama, može ga zaklati drugi, pa i treći dan Bajrama, jer se od Poslanika ﷺ prenosi da je rekao: "Svi dani donošenja tekbira (*ejjamu-t-tešrik*) su za klanje (kurbana)."[251]

5.5. Šta je prilikom klanja kurbana mustehab?

Prilikom klanja lijepo je (mustehab) kurban okrenuti prema Kibli i proučiti: *Innî vedždžehtu vedžhije lillezî fetare-s-semâwâti ve-l-erda hanîfen ve mâ ene mine-l-mušrîkin.* (El-En'âm, 79.) *Inne salâtî ve nusukî ve mâhjâje vê memâtî lillâhi rabbi-l-'âlemin! Lâ šerîke lehû ve bizâlike umirtu ve ene evvelu-l-muslimîn!* (El-En'âm,162.-163.) / "Ja okrećem lice svoje, kao pravi vjernik, prema Onome koji je nebesa i Zemlju stvorio, ja nisam od onih koji Njemu druge ravnim smatraju. Klanje moje, i obredi moji, i život moj, i smrt moja doista su posvećeni Allahu, Gospodaru svjetova, koji nema saučesnika; to mi je naređeno i ja sam prvi musliman."

Kada se kurban pođe preklati, treba proučiti: *Bismillâhi,*[252] *Allâhu ekber! Allâhumme hâzâ minke ve leke!* / "U ime Allaha! Allah je najveći! Allahu ovo je od Tebe i Tebi!"

5.6. Povjeravanje klanja kurbana drugom

Najbolje je (mustehab) da svako svoj kurban lično prekolje. Međutim, svi se islamski pravnici slažu da se klanje kurbana može povjeriti i drugoj osobi i da je tako zaklan kurban u potpunosti ispravan.

---

[251] - Hadis bilježi Ahmed u svom *Musnedu*, s tim što u senedu hadisa ima nekih spornih elemenata. Slične predaje se prenose od Alije i Ibn Abbasa, r.a., kao i od nekih drugih ashaba. Malik i Ebu Hanife se drže mišljenja koje se navodi u predaji od Omera i Ibn Omera, r.a., a u kojoj stoji: "Klanje kurbana se ne može odgoditi dalje od trećeg dana Bajrama."

[252] - Spomenuti Allahovo ime je vadžib, jer je Uzvišeni rekao: *"Ne jedite ono pri čijem klanju nije spomenuto Allahovo ime!"* (El-En'âm, 121.)

5.7. Podjela kurbanskog mesa

Mustehab je kurbansko meso podijeliti na tri dijela:

- dio za potrebe ukućana,
- dio kao sadaku podijeliti siromasima i
- dio pokloniti prijateljima (i komšijama).

U tom smislu su i Poslanikove ﷺ riječi: "Jedite, pohranite i podijelite!" (Muttefekun alejhi)

Dozvoljeno je sve kurbansko meso podijeliti kao sadaku, isto kao što je dozvoljeno svega ga zadržati za kućne potrebe i ništa od njega ne podijeliti.

5.8. Plaćanje usluge kasapinu

Kasapinu se za njegov trud ne može platiti kurbanskim mesom, jer se od Alije, r.a., prenosi da je rekao: "Allahov Poslanik ﷺ me je zadužio da se pobrinem oko njegovih kurbana (deva), naredivši mi da podijelim njihovo meso i kože, a da od toga ne dajem ništa kasapinu, dodavši: 'Mi ćemo mu dati od nas!'" (Muttefekun alejhi)

5.9. Da li je ovca kao kurban dovoljna za sve ukućane?

Za sve ukućane, ma koliko brojni bili, dovoljno je u kurban zaklati samo jednu ovcu. Dokaz za to su Ebu Ejjubove, r.a., riječi: "U doba Allahova Poslanika ﷺ domaćin je klao kurban za sebe i za svoje ukućane."[253]

5.10. Šta onaj ko je naumio zaklati kurban treba izbjegavati?

Onome ko je naumio zaklati kurban strogo je pokuđeno šišati se i rezati nokte, od početka mjeseca zu-l-hidždžeta, pa sve dok ne zakolje kurban, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kada ugledate mlađak od zu-l-hidždžeta, neka - ukoliko neko od vas želi zaklati kurban - ne dira kosu ni nokte sve dok ne zakolje kurban." (Muttefekun alejhi)

[253] - Tirmizi i kaže da je sahih.

5.11. Poslanikovo ﷺ klanje kurbana za sav svoj Ummet

I oni muslimani koji ne budu u mogućnosti zaklati kurban imat će nagradu kao da su ga zaklali, jer je Allahov Poslanik ﷺ koljući jednog od dva ovna rekao: "Allahu, ovo je od mene i od onih mojih sljedbenika koji ne zakolju kurban."[254]

II - Akika

1. Definicija *akike*

Akika je žrtvena ovca koja se kolje sedmi dan po rođenju djeteta.

2. Propisanost *akike*

Akika (žrtvovanje ovce sedmi dan po rođenju djeteta) je pritvrđeni sunnet (*sunne-muekkede*) za djetetove staratelje koji su mogućnosti, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Za (život) svakog novorođenog dječaka zalog je njegova *akika* koja se kolje sedmi dan po njegovu rođenju, kada mu se daje ime i brije (šiša) kosa."[255]

3. Smisao *akike*

Smisao *akike* se ogleda u tome što je ona, s jedne strane, svojevrsni vid zahvalnosti Uzvišenom Allahu na darovanom djetetu, a s druge strane, umiljavanje Allahu da radi prinesene žrtve sačuva život i zdravlje djeteta.

Da bi *akika* bila valjana, potrebno je ispuniti sljedeće uvjete:

1. Da ovca koja se kolje za *akiku*, u pogledu starosti i zdravlja, ispunjava iste one uvjete koji se moraju ispuniti i u slučaju klanja kurbana. Dakle, ona ovca koja se, iz bilo koga razloga, ne bi mogla zaklati u kurban, ne može se zaklati ni kao *akika*.

2. Mustehab je meso od *akike* kao i meso od kurbana podijeliti na tri dijela, pa:

---

[254] - Ahmed, Ebu Davud i Tirmizi.

[255] - Ebu Davud, Nesai i drugi. Mnogi su ga ocijenili kao sahih.

- jedan dio ostaviti za ukućane,
- jedan dio podijeliti kao sadaku siromasima i
- jedan dio pokloniti prijateljima i komšijama.

3. Šta je sve lijepo na dan *akike*?

Za dan *akike* lijepo je (mustehab):

- za muško dijete zaklati dvije ovce, jer je i Allahov Poslanik ﷺ prilikom Hasanova rođenja zaklao dva ovna,[256]

- izabrati lijepo ime i dati ga djetetu sedmi dan po rođenju,

- obrijati (ili ošišati) djetetu kosu i za težinu kose podijeliti sadaku u zlatu, srebru ili u novcu, jer je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Za (život) svakog novorođenog dječaka zalog je njegova *akika* koja se kolje sedmi dan po njegovu rođenju, kada mu se daje ime i brije[257] (šiša) kosa."[258]

4. Učenje ezana i ikameta na uho novorođenčeta

Islamski učenjaci kažu da je, kada se rodi, novorođenčetu lijepo (mustehab) na desno uho proučiti ezan, a na lijevo ikamet u želji da ga Allah sačuva od džinske vještice (*Ummu-s-sibjan*). U tom smislu se prenosi da je Allahov Poslanik ﷺ rekao: "Kome se rodi dijete, pa mu na desno uho prouči ezan, a na lijevo ikamet, neće mu nauditi vještica (*Ummu-s-sibjan*)."[259]

5. Šta ako prođe sedmi dan, a *akika* se ne zakolje?

Ukoliko se propusti sedmi dan po rođenju djeteta pa se tada ne zakolje *akika*, zaklaće se četrnaesti ili dvadeset prvi dan. U slučaju da dijete umre prije nego napuni sedam dana, za njega se neće klati *akika*.

* * *

256 - Tirmizi i ocijenio ga kao sahih.

257 - Kada je riječ o brijanju dječije glave treba napomenuti da je to mustehab samo za mušku djecu, a ne i žensku. Naprotiv, obrijati kosu ženskog djeteta je mekruh.

258 - Hadis je sahih, a bilježe ga Ebu Davud, Nesai i drugi.

259 - Predaju kao merfu' bilježi Ibn Sunni. Također je navodi i autor djela *Telhis* bez komentara.

SADRŽAJ

منهاج المسلم

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr
Džabir el-Džezairi

1

منهاج المسلم

PUT PRAVOG MUSLIMANA

Ebu Bekr
Džabir el-Džezairi

1